ION DRUȚĂ

scrieri

ION DRUȚĂ

scrieri

ION DRUȚĂ

4

Ediție îngrijită, cu acordul autorului,
de *V. Guțu* și *E. Lungu*

CHIȘINĂU
HYPERION 1990

BBC 84 Mol 7-44
D 83

D $\frac{4702420206-220}{M756(10)-90}$ 10-14-89 (Noutăţi editoriale)

ISBN 5-368-00906-2

BBC 84 Mol 7-44

© Text: Ion Druţă, 1990
© Prezentare grafică:
Serghei Maiorov, 1990

CASA MARE

Dramă
în trei acte și zece tablouri

PERSOANELE

Vasiluța, o tînără vădană
Păvălache, flăcău tomnatic
Sofica, elevă în clasa a zecea
Moș Ion, tatăl Vasiluței,
un bătrîn cam fudul de-o ureche
Nistor, tatăl lui Păvălache
Gafița, mama lui Păvălache
Petre, invalid de război,
brigadier în colhoz
Fancic, prietenul lui Păvălache
Eleonora, felcerița
Tudosica, o fată naivă
Vecina binevoitoare
Vecina obiectivă
Vecina răuvoitoare

ACTUL ÎNTÎI

TABLOUL I

O casă largă, așezată trainic, țărănește. În fund — două ferestre mari, prinse la braț de o ușă cu sticlă, care, împreună cu ferestrele, frumos arcuite toate trei, ocupă mai tot peretele din față. În mijlocul odăii, o masă cu tacîmuri, cu scaune rînduite în jur. Pereții și tavanul, lucrați nu atît cu inima cît cu sufletul. Pe peretele din stînga atîrnă un covor. În colțul din dreapta se zărește o ușiță mică, ce dă în bucătărie. În lungul peretelui din stînga, o sofcă cu rămășițe de zestre.

Totul e proaspăt, curat, frumos rînduit. Ferestrele și ușa — larg deschise. În fața casei cresc cîteva tufe de liliac, printre care se zăresc creasta unui gard împletit din nuiele și o portiță. Undeva departe, în fund, pe două povîrnișuri, rezemate unul de altul, se zăresc printre livezi acoperișuri de case, o școală nouă. Din mijlocul satului răzbate mare zarvă, mare veselie. Flăcăii fac joc. Odaia e pustie. Peste un timp apare de după masă și vine în genunchi V a s i l u ț a, *stăpîna casei, îndreptînd țolișoarele pe jos. După ce le rînduiește bine, se ridică și caută ce ar mai fi trebuit de făcut. Dar, tot căutînd în jur, rămîne ea singură răpită de atîta frumusețe. I se și năzăresc musafiri.*

V a s i l u ț a: Ia pottiți în casă, chiar vă rog... Doamne, cumătră, care supărare! Ia poftiți, ia ședeți! Am îmbrăcat și eu olecuță căsuța, să nu mă rîdă lumea... Leliță, dacă nu treci, mă supăr, zău, mă supăr...

Deodată apare pe nesimțite u n b ă t r î n cărunt, puțin adus de spate.

M o ș I o n: Bună ziua în casa asta.

V a s i l u ț a *(tresare):* Doamne, cum întri mata, tată, pe

nesimțite, că niciodată nu te aud... De cîte ori vii, de atîtea ori mă sperii...

M o ș I o n (*scoate din fundul buzunarului două păhărețe cu picioruș, apoi mai scoate o batistă, le șterge frumușel și le așază pe masă*): Iaca, Vasiluță, asta-i din partea mea... Am vrut să iau și garafă la dînsele, dacă nu mi-o ajuns...

V a s i l u ț a (*mișcată*): Tată, ce cheltui mata banii pe nimicuri, unde ai văzut azi musafiri care să închine cu pahare atît de mititele?...

M o ș I o n: Așa-i datina, fată hăi... Cînd cineva face casă mare, apoi se cheamă că trebuie să aduci și tu ceva într-însa. Casa îi ca un copil — orice i-ai aduce, o să se bucure, ș-o să te țină minte multă vreme. (*Vine în mijlocul odăii, rămîne pe-o clipă năucit, înțepenit, luminat, de parcă ar fi intrat în biserică.*)

V a s i l u ț a: Am îmbrăcat-o frumos, tată?

M o ș I o n: Ce crezi, și asta-i o datină veche... Fiecare cu cîte-o casă mare... Îmi spunea bunelul meu că și atunci cînd era greu de trăit, cînd se întîlneau mai multe bordeie decît case, chiar și atunci fiecare gospodar avea casă mare... Adică avea un colțișor pe care stăpîna îl împodobea cu tot ce avea mai frumos, îl îngrijea și-i zicea casă mare...

V a s i l u ț a: Tată, și chiar nu vrei să mă lauzi?

M o ș I o n: Mare lucru cînd are omul casă mare... Are unde petrece o sărbătoare, are unde face o nuntă, o cumătrie... Da uneori chiar vii să te hodinești încoace. Abia pășești pragul și de amu ți se pare și lumea mai dragă, și tu te vezi mai tînăr, mai voinic... (*Pauză.*) N-ai vreo boghiță de ceară?

V a s i l u ț a: Parcă aveam pe undeva...

M o ș I o n: Măcar cît de cît... (*Vasiluța îi scoate din sofcă un capăt de lumînare, moș Ion vine la pragul ușii din față și drege cu ceară partea dinăuntru a pragului.*)

V a s i l u ț a (*mirată*): Ce faci, tată?

M o ș I o n: Apoi, să nu fugă oaspeții din casă. Se cheamă că or veni pînă la prag, s-or poticni ș-a trebui să mai șadă. (*Îi întoarce capătul de lumînare, își șterge mîinile cu batista.*) Amu, fată hăi, te văd și eu în rînd cu lumea... Ai pîne în casă?

V a s i l u ț a: Am, tată... Ne-ai tot speriat de mici c-a fi rău de n-om ști a păzi pînea, ș-am adunat la pîne...

M o ș I o n: Și sare ai?

Vasiluța: Și sare am...

Moș Ion: Apă?

Vasiluța: Dăunăzi am curățit fîntîna și vine o apă, că de mă prinde setea în drum, o port cu mine pînă ajung acasă...

Moș Ion: De foc?

Vasiluța: Bietul tată... n-are grija lui, poartă grija altuia... Să-ți aduc un păhăruț, că și asta-i o datină...

Îi aduce o cană cu vin, cîteva prăjituri.
În prag apare Sofica.
Rămîne mirată, de parcă nu se aștepta în nici un fel să-l găsească pe moș Ion aici.
Pînă la urmă se hotărăște și intră.

Sofica: Nășică, am venit să-mi iau rămas bun... (*Se apropie și-i sărută mîna. Vasiluța îi sărută obrajii, fruntea, oftează dureros, dar nu-și poate ascunde zîmbetul pînă la capăt.*)

Vasiluța: Visasem eu asară că parcă mi s-a risipit peretele din față, dar nu mă ajungea capul ce cumpănă mă așteaptă...

Sofica (*oarecum dezamăgită*): Numai un singur perete s-a risipit?

Vasiluța: Peretele din tață, Sofică, face cît patru pereți...

Sofica (*sărută mîna moșului*): Rămîneți dar cu bine și rog de nu mă uitați, că nici eu n-am să vă uit...

Moș Ion: Și unde se duce copchila asta?

Vasiluța: S-o fi ducînd la tîrg să-și cumpere rochie...

Sofica: Hei, nășică... Cînd n-are fata noroc, apoi și rochiile pe care le cumpără îs fără noroc.

Vasiluța: Te-i fi supărat pe satul ista și te muți în altul?

Sofica: Vreau să mă sinucid...

Vasiluța (*după o pauză, oftînd necăjită*): De, și asta-i o datină veche... Dacă se strînge funia la par, așa că nu mai este chip...

Sofica: Nici o scăpare. Ș-am să mă împușc.

Vasiluța: Pușcatul e o prostie... Trăsnet, fum, se adună lume de pe lume. Îi mult mai la cale otrăvitul.

Sofica (*pe gînduri*): Și oare cu ce m-aș putea otrăvi?

Vasiluța: Cu oțet.

Sofica: Parcă te poți otrăvi cu oțet?!

V a s i l u ţ a: Ei! Am auzit că nu demult o fetişcană cam tot de sama ta... o băut o sută de grame şi nici n-o dovedit să-şi şteargă buzele...

S o f i c a *(rece):* De ce n-a dovedit?

V a s i l u ţ a: Apoi că mînile îi erau de amu pe lumea cealaltă...

M o ş I o n: Vasiluţă, vinul ista cam pişcă de limbă, dar se dă la băut...

S o f i c a *(după o pauză):* Năşică, mata ai să mă boceşti cînd a fi să mă duc la groapă?

V a s i l u ţ a: Doamne, Sofică, mă mai întrebi?! A clocoti satul de bocetul meu, că nu de alta, dar ai crescut la casa asta şi mi-ai fost ca un copil al meu...

S o f i c a: Chiar te rog să mă boceşti frumos, năşică... Cu rime... *(Oftează.)* Ştii mata de ce mă otrăvesc?

V a s i l u ţ a: Din dragoste?

S o f i c a: Din dragoste...

V a s i l u ţ a: Ia auzi, se otrăveşte din dragoste... Cu toate că, mă rog, mulţi şi-au pus capăt zilelor din dragoste... Şi măcar a fost mare dragostea ceea a voastră?

S o f i c a: Strașnică dragoste ce-a mai fost... Mi-a întrat în inimă, că nici nu mai pot sufla...

V a s i l u ţ a: Şi ce v-aţi sfădit?

S o f i c a: Ferit-a sfîntul, nici vorbă de sfadă!

V a s i l u ţ a: Atunci ce te-a apucat?

S o f i c a *(şopteşte):* Îmblă pe la altele, năşică...

V a s i l u ţ a: Elei, Doamne, şi pentru atîta lucru să se prăpădească o copilă tinerică ca o floare!

M o ş I o n: Iaca, nici nu ţi-am spus, Vasiluţă... Cu vreo doi ani în urmă era cît pe ce să mă întorloc şi eu acolo cu una. Mi se urîse a tot văduvi. N-ai cui spune o vorbă, n-ai de la cine o auzi...

V a s i l u ţ a: Şi de ce nu v-aţi luat?

M o ş I o n: Dacă mi-au tras băieţii radio în casă. Îmi tot spune şi-mi cîntă de dimineaţă pînă sara...

V a s i l u ţ a: Da cu mătuşa cum a rămas?

M o ş I o n: Apoi că şi-a pus şi ea radio...

V a s i l u ţ a *(după o pauză):* Sofică, da i-ai spus, ori măcar i-ai dat a înţelege că nu-ţi place cînd îmblă şi cu alte fete?

S o f i c a: Cum să-i spun, dacă el, cum mă întîlneşte, prinde a şugui cu mine... Îmi arde mie de şaga lui...

V a s i l u ţ a: Auzi tu, să şuguiască el cu fata, cînd ea, săraca, abia îşi mai poartă sufletul... Ce păgîn...

(Pauză.) Îi rău de tine, soră Sofică.

S o f i c a: Rău, năşică... Crezi mata că de n-ar fi fost aşa de rău, îmi venea în cap să-mi curm zilele? Fiecărui fluturaş îi place să trăiască — mi-a plăcut şi mie, dacă nu mai este chip... Cînd îl cauţi, de amu îi cu alta; da mai dăunăzi spunea lelea Gafiţa că nici n-a dormit acasă... Pe unde a dormit, nu se ştie...

V a s i l u ţ a *(surprinsă):* Păvălache?

S o f i c a *(abia şopteşte):* Păvălache...

V a s i l u ţ a: Atunci îi şi mai rău...

M o ş I o n: Ar trebui un bărbat în casa asta, Vasiluţă... Cînd s-aude glas de bărbat, apoi casa se linişteşte, prinde la voie bună şi-i mai trainică, mai acătării...

S o f i c a: Ai şi oţet, năşică?

V a s i l u ţ a: N-am în casă, dar găsim noi... *(Pauză.)* Şi ce ţi l-ai vîrît în cap? Parcă nu ştii cîte aleargă nebune după Păvălache?

S o f i c a: Da nu mi l-am vîrît eu, năşică... De amu dacă vrei să-ţi spun, apoi încă mai anţărţ, cînd am auzit cîte se vorbeau despre dînsul, mi-am zis în mintea mea: păzea, Sofică! Păzea, c-ai s-o păţeşti cu dracul ista... L-am ocolit întotdeauna, înadins nu mă uitam la dînsul, că, iaca, am să mor şi nici măcar nu ştiu cum i-s ochii — negri ori căprii.

V a s i l u ţ a: Ba eu, iaca, n-aş face prostia asta... Să mor o dată pentru totdeauna şi nici măcar să nu ştiu cum îs ochii băiatului pentru care mor?... Aş îmbla o săptămînă, o lună aş îmbla în urma lui, pînă l-aş prinde, să mă uit în ochii ceia cît o să-mi placă...

S o f i c a: Cum să-l prinzi, năşică, parcă mata nu ştii că Păvălache toată vremea îmblă pe drumuri? Se duce tocmai dracul ştie unde în *Zapadnaia Ukraina* şi nu vine, de parcă ar aduce lemnele celea în spate...

V a s i l u ţ a: Totuşi vine el din cînd în cînd!

S o f i c a: Vine, numai că... Abia s-a întors — şi de amu îl vezi îmblînd cu nunta în urma lui...

M o ş I o n: Am stat eu azi şî m-am gîndit: oare de ce amu copchiii cresc mai repede decît creşteau înainte vreme?

V a s i l u ţ a: Şi cum găseşti mata? De ce?

M o ş I o n: Pentru că le cumpără de mici biciclete... Unde naiba — încă nici nu ştie a muta picioruşele, da are de amu maşina lui...

S o f i c a: Mă duc dar, naşă...

V a s i l u ţ a (*ascultînd freamătul veseliei din mijlocul satului):* Cîntă perinița... (*După o pauză.)* Sofică, ce-ai zice tu dacă l-aș chema pe Păvălache?

S o f i c a *(după o pauză):* Cum să-l chemi? N-are să vină...

V a s i l u ţ a: A veni. Am să-l chem să vadă cum mi-am gătit casa, că doar el mi-a făcut rost de scînduri și a podit pe jos...

S o f i c a: N-a veni.

V a s i l u ţ a: Unde mai pui că pe sîmbătă e ziua lui Arion al meu... Pînă a pleca Arion la oaste, Păvălache venea întotdeauna de ziua lui, c-au fost prieteni...

S o f i c a: Să vin și eu sîmbătă?

V a s i l u ţ a: Ei, na-ți-o bună... Că doar de ce-l chem... Numai uite ce-i, Sofică... Să-mi vii sîmbătă frumoasă, cum n-ai mai fost...

S o f i c a: De gătit, nu-i vorbă, am să mă gătesc eu oleacă, dar, de!... Atît cît mi-a dat mama — mai mult de unde să iau?

V a s i l u ţ a: Ți-a dat mamă-ta destul de bine... Dacă îi ști să mai adaugi ceva pe furiș...

S o f i c a: Îți mulțumesc, năsică. Dacă a fi să mă răzgîndesc, am să vin să-mi mai iau o dată rămas bun... Sănătate dar...

V a s i l u ţ a: Drum bun... *(O petrece, apoi se întoarce și rămîne pe gînduri.)* Tată, cum crezi, o să aibă odată și odată noroc casa asta, ori n-o să-l mai aibă...

M o ș I o n: Amu, Vasiluță, nu uita să-i pui hîrtii pe la ferești, să nu între muștele... După care să încui ușa bine, să îmbli numai pe cea mică, să păzești casa curată... Cînd s-a întoarce Arion de la armată, s-o găsească așa mîndră și curată cum e amu...

V a s i l u ţ a: Stai, tată, nu te grăbi... *(Pauză.)* Da de ce nu-mi spui mata că mai este un obicei... De ce nu-mi spui că tot din moși-strămoși se obișnuiește că atunci cînd omul gătește o casă mare — poftește musafiri. Să vadă cîtă lume se poate așeza la masa lui, să vadă cîte cîntece pot trece prin ferestre, să vadă cîte jocuri pot ține podelele... Și cînd toate îs încercate gospodărește, cînd cheful îi pe sfîrșite, atunci stăpîna iese în mijlocul casei și joacă perinița...

M o ș I o n: N-ar fi stricat să chemi și tu ceva lume, să mai petreci oleacă, dacă n-ai avut, iaca, noroc... A trecut Andrei al tău prin tot războiul, dacă n-a ajuns pînă

la Berlin... A căzut, săracul, și te-a lăsat vădană...

V a s i l u ț a: Tată, am gătit eu casa asta cu mînile mele. Uite, cu aceste două mîni am gătit-o și amu vreau să joc perinița...

M o ș I o n: Și oamenii iștia s-au răcut așa de răi... Stau ca lupii la pîndă, și dacă o biată vădană s-a poticnit oleacă, îi zic de amu altfel...

V a s i l u ț a *(îl roagă):* Tată, vreau să joc perinița...

M o ș I o n: Măcar de-ar fi băietul cela al tău acasă...

V a s i l u ț a *(cu lacrimi în ochi):* Tată, oare chiar așa de tare să fi îmbătrînit mata, că nu-ți mai pasă nici de mine?...

În ușă apare P e t r e, brigadierul.

P e t r e: Vasiluță, nu mă pofti să șed, că n-am cînd... Să treci pe la cîrmuire să-ți primești premiul...

V a s i l u ț a: Stai cu premiul... *(După o pauză.)* Măi Petre... Ai fost pe front cu bărbatul meu... În una și aceeași zi ați fost răniți, una și aceeași soră v-a legat rănile...

P e t r e: Și în spital am stat amîndoi...

V a s i l u ț a: Vezi, și în spital ați stat amîndoi... Amu ia să-mi spui tu mie, măi Petre... Uite, am gătit casa și vreau să joc perinița. Pot s-o joc, măi Petre?

P e t r e *(după o pauză):* Vasiluță, eu, iaca, de multe ori am tot vrut să-ți spun, dacă nu știu cum nu-mi venea vorba. Înainte de moarte el mi-a dat o scrisoare, ca să ți-o dau în mînă, dar, dintr-un spital în altul, am pierdut-o...

V a s i l u ț a *(mîșcată):* Petre, da poate mai este ea pe undeva... Poate îi fi citit-o de urît ce-ți era, poate știi ce spunea el acolo?

P e t r e: Zicea așa: să trăiești cum o să-ți placă, Vasiluță... *(După ce chibzuiește o vreme.)* Apoi, mai zicea el cam așa: omul, măi dragă femeie, dacă rămîne singur, nu poate dovedi nici bucuriile, nici amărăciunile ce vin pe capul lui. Fă parte dreaptă tuturora din toate cîte le ai, căci oamenii îs buni din fire. Trăiește-ți viața așa cum o să-ți placă. Îi fi o proastă de n-ai să petreci atunci cînd a fi vorba de petrecere... *(După o pauză, mirat.)* Și tu mai ții minte cum se juca ea, perinița ceea?

V a s i l u ț a *(ascultă o vreme vuietul ce vine din mijlocul satului):* Am uitat-o, măi Petre... Dar am să stau

o noapte de le-oi răscoli pe toate cîte le-am ştiut, pe toate cîte le-am văzut, şi să fiu al naibii de n-am să joc o periniţă uite aici, în faţa casei!

(C o r t i n a).

TABLOUL II

Aceeaşi casă. Ferestrele şi uşa, larg deschise,
pe pervazuri, ghivece de flori.
S o f i c a, îmbujorată, cu un şervet în loc de şorţ,
rînduieşte tacîmurile pe masă.
Undeva la vecini bate un cîne.
S o f i c a se repede la fereastră.

S o f i c a: Năşică! Dacă vine, mai ţine-l cu vorba pînă isprăvesc eu! *(Se întoarce înapoi, dar peste o clipă vine iar la fereastră.)* Năşică, da în ce a pune el cenuşa de la ţigară? *(Nu răspunde nimeni.)* Las' că găsesc eu ceva...

În pragul uşii apare E l e o n o r a
cu două vîzdoage veştede.

E l e o n o r a: Scuzaţi, vă rog... Era cît pe ce să întîrzii... Da unde-i Păvălache? Cum aşa, să nu fi venit?

S o f i c a: Încă nu.

E l e o n o r a *(îi întinde vîzdoagele):* Te felicit din toată inima de ziua fratelui tău...

S o f i c a: Care frate-meu? Că n-am nici un frate.

E l e o n o r a: Scuzaţi, vă rog... *(Dă să plece, dar în prag apare Vasiluţa.)*

V a s i l u ţ a: Auzisem eu că parcă s-a deschis portiţa...

E l e o n o r a: Mata eşti stăpîna?

V a s i l u ţ a: Şi eu, şi copila asta...

E l e o n o r a: Pare... că vă cunosc; parcă vă zărisem la nuntă... Mata eşti Vasiluţa Cimpoieş, dacă nu mă înşel?

V a s i l u ţ a: Cam aşa...

E l e o n o r a *(ia vîzdoagele din mîna Soficăi şi i le transmite):* Mă bucur din toată inima cu ocazia zilei feciorului matale. Au înnebunit fetele din sat — tot Arion şi Arion... Atîta doar că le obijduieşte flăcăul dumitale...

V a s i l u ț a: De ce le obijduiește?

E l e o n o r a: Vine așa de rar pe la club, pe la dans...

S o f i c a: Dacă ai fi mata la Kiev, ai îmbla mai des încoace la dans?

E l e o n o r a *(sec)*: Scuză, te rog... *(Vasiluței.)* Da ce face el la Kiev?

V a s i l u ț a: Nu știi mata ce fac băieții după optsprezece ani? Face armata...

E l e o n o r a: Și de mult face el armata?

S o f i c a: Mata încă nu erai măritată pe atunci...

E l e o n o r a: Scuză, te rog... *(Vasiluței.)* Vasăzică, face armată. Bine, dar mi s-a spus că Păvălache o să vină încoace la onomastică!

V a s i l u ț a: Se prea poate să vină...

E l e o n o r a: Ca să vezi ce hoț e și Păvălache... Mă întîlnește asară și-mi zice: „Vină, dragă, te poftesc din partea lui Arion..."

V a s i l u ț a: Mata îl cunoști pe Arion al meu?

E l e o n o r a: Cum să nu! Frumos, înalt ca bradul... Fețișoara lui, spuma laptelui...

S o f i c a: Mai întîi de toate, Arion îi josuț și smolit, nu-i ca spuma laptelui, dacă ai văzut mata vreodată lapte...

V a s i l u ț a *(Eleonorei)*: Te-or fi amăgit...

E l e o n o r a: M-a amăgit, hoțul... Dar știu bine că o să vină încoace. Am să-l aștept, să-i rup urechile... *(Cercetează odaia.)* E foarte frumoasă. Uite, într-o asemenea casă a fost nunta mea... Cîntau patru viori, înflorise totul în jur și era atîta lume...

S o f i c a: Nășică, eu mă duc...

V a s i l u ț a: Fii cuminte, măi copilo... Ce mă fac eu fără tine?

E l e o n o r a *(continuă)*: Aveam rochie albă, lungă pînă la pămînt, de la Moscova adusă...

Apare T u d o s i c a.

T u d o s i c a: Bună ziua la neavoastră... *(Trece iute și se așază pe sofcă, lîngă zestre.)*

V a s i l u ț a: Bună... Mata, dacă nu-i cu suparare...

T u d o s i c a: Am ceva de vorbit cu Păvălache.

S o f i c a: Și nu știi unde-i casa lui?

T u d o s i c a: Să mă duc la dînsul acasă? Tu d'ce nu te-ai dus la dînsul acasă, da ai venit încoace?

V a s i l u ț a *(Tudosicăi)*: Ai venit cu vreo treabă la mine?

T u d o s i c a: Am venit să-l întreb pe păgînul cela pentru ce sufăr eu?

V a s i l u ţ a: Dacă nu ştii mata singură de ce suferi, de unde să ştie el?

T u d o s i c a: Las'că ştie, farmazonul... *(După o pauză.)* Toamna asta am îmblat în locul tatei să păzesc livada cea dinspre gară... Stam toată ziua în colibă, îmi era urît, da Păvălache, de cîte ori se ducea după lemne ori se întorcea, trecea pe la colibă...

V a s i l u ţ a: Şi dacă trecea?

T u d o s i c a: Am fost tinerică, lele, şi naivă cum nu se mai poate...

E l e o n o r a: Vai de mine, dar e în firea lucrurilor... Fiecare fată se pomeneşte odată şi odată că a fost tinerică şi naivă cum nu se mai poate... Las-o, că-i veche...

T u d o s i c a: Ba n-am s-o las deloc, că eu nu îmblu de la sat la sat şi spun că am fost măritată, ca să aţîţ bărbaţii...

E l e o n o r a: Taci din gură, nenorocito!

T u d o s i c a: Eu — nenorocită?! *(Sare iute de pe sofcă.)* Stai că-ţi arăt eu ţie...

În prag apare F a n c i c cu armonica în braţe.

F a n c i c: Pace vouă, fecioare ale Nazaretului... Da, amu pot jura că o să vină Păvălache încoace... Unde s-au adunat trei fete şi-s gata să se încaiere, să ştii că vine Păvălache... Ia să vă cînt eu ceva de jale, în gura mare...

Desface armonica, abia începe şi în prag apare P ă v ă l a c h e, cu d o u ă f e t e la braţ.

P ă v ă l a c h e: Lele Vasiluţă! Ce mă fac eu, lele Vasiluţă?

Aş iubi pe cea mai mare,
Cea mai mică-mi place tare.
Aş iubi pe cea mai mică,
Cea mai mare-i mai voinică.

S o f i c a: Şi mai departe? De amu zii pînă la capăt, dacă ai pornit...

P ă v ă l a c h e: Sofică, dragostea mea cea mare... Nici azi nu te uiţi la mine?

S o f i c a: Nu.

P ă v ă l a c h e: Am să îmbătrînesc, măi copilo... Şi cînd odată şi odată ai să te uiţi la mine, Păvălache a fi bătrîn, miop...

Eleonora: Heì, mai este mult pînă atunci...

Păvălache: Eleonora, de unde mi-ai picat? Nu te-am văzut din ziua nunții tale...

Eleonora: Las'că ne-am mai văzut de cîteva ori... He-hei!

Păvălache: Femeia rămîne femeie... Habar n-are ce trebuie să rămînă taină și ce poate fi spus în gura mare...

Tudosica: Păvălache, vino și te așază aici lîngă mine... Ți-am păzit anume loc...

Păvălache: Păzește-l bine, Tudosică... Cînd a fi să mă așez odată și odată, numai lîngă tine am să mă așez... *(Iese afară, apoi se întoarce îndată cu un ștof împletit.)* Ține-l, lele Vasiluță...

Vasiluța *(nu ia ștofuI):* Și ce-i într-însul?

Păvălache: Hei, vin de cel negru, vîrtos. După sputnic, vinul ista îi cea mai mare descoperire a omenirii...

Vasiluța: Și ce-ai adus descoperirea asta în casa mea?

Păvălache: Ca să ne tresalte și nouă inimile. Mai întîi, azi îi ziua lui Arion...

Vasiluța: Nu-i azi. A fost sîmbăta trecută...

Păvălache: Cum așa?! Se poate să fi încurcat eu pînă și sîmbetele? Ei, mă rog. Atunci hai să închinăm cîte-un pahar, că, văd, ai gătit casa mare...

Vasiluța: Nu-i gata încă, măi Păvălache...

Sofica: Cum nu-i gata?

Vasiluța: Mi-a mai rămas să pun hîrtii la ferești, să nu între muștele...

Păvălache *(cu ștofuI în mînă):* Ca să vezi, nici n-am luat sama că nu-s puse hîrtii la ferești... Păcat! Aveam așa un dor de-a petrece...

Tudosica: Atunci hai să chefuim, că, iaca, sîntem tineri, sănătoși!! Slavă Domnului!

Vasiluța: Îți fi fiind voi, dar nu mai sînt eu așa de tînără, așa că petrecerea asta o puteți face și undeva în altă parte.

Păvălache: Lele Vasiluță... Și n-ai să te superi dacă ne ridicăm așa cu toții și ne ducem?

Vasiluța: N-am să mă supăr... O să-mi pară rău, nu-i vorbă, dar, de... *(Ies toți, afară de Sofica. Vasiluța îi petrece pînă în prag, apoi se întoarce înapoi.)*

Sofica *(șoptește îngrozită):* Ce-ai făcut, năsică?

V a s i l u ț a: I-am dat afară.

S o f i c a: Atunci alungă-mă și pe mine, că și eu am venit de dragul lui Păvălache...

V a s i l u ț a: Tu ai venit poftită...

S o f i c a *(pornește spre prag):* Atunci dar mă duc singură...

V a s i l u ț a: Parcă ai zis că vrei să te uiți la Păvălache?

S o f i c a: Vroiam eu, dar ce folos...

V a s i l u ț a: Împletește mai bine gîța, că spînzură panglica...

S o f i c a: Crezi mata că se întoarce?

V a s i l u ț a: Dacă flăcăul ista era Păvălache al lui badea Nistor, Păvălache acela cu care a prietenit feciorul meu, nu poate să nu se întoarcă...

S o f i c a *(nehotărîtă, prinde a despleti gîța):* Dacă nu s-a întoarce?

V a s i l u ț a: Atunci înseamnă că-i alt băiat... Un băiat stricat, de care n-ai nevoie nici tu, nici eu, nici Arion al meu.

Tot așa pe neașteptate răsare lîngă ele m o ș I o n.

M o ș I o n: Bună ziua în casa asta...

V a s i l u ț a *(tresare):* Tată, cît mai ai de gînd să mă sperii? *(După o pauză.)* Vină de șezi cu noi la masă...

M o ș I o n: Căsuța asta a ta îi ca vinul... Cu cît se trece, cu atît îi mai la cale... *(Se așază. Vasiluța aduce o sticlă și umple un pahar.)* Desară am s-o visez pe mamă-ta, Dumnezeu s-o ierte... De cîte ori cinstesc un pahar, o visez...

S o f i c a: Pe semne, te ocăra cînd veneai beat acasă, de atîta o și visezi.

În prag apare P ă v ă l a c h e.
Stă o vreme întristat, pe gînduri.

P ă v ă l a c h e: Lele Vasiluță...

V a s i l u ț a: Treci și te așază, Păvălache...

P ă v ă l a c h e: Lele Vasiluță... Spune mata așa cinstit: m-ai așteptat?

V a s i l u ț a: Te-am așteptat.

P ă v ă l a c h e: Și amu, după ce ne-ai alungat, m-ai așteptat și amu?

V a s i l u ț a: Te-am așteptat și amu.

P ă v ă l a c h e: Ei, și apoi cum vine asta — pe de-o

parte mă poftești, apoi mă alungi și iar mă aștepți...

Vasiluța: Te-am poftit, că mi s-a făcut dor de tine... Și apoi nu știu de ce, dar cînd te văd în casă, cînd te aud vorbind, mi se pare că undeva pe aici trebuie să fie și Arion al meu... Te-am alungat, că mi-a fost scîrbă de compania ceea a ta. Te-am așteptat, pentru că știam eu c-ai să vii...

Păvălache *(după o pauză)*: Iartă-mă, lele Vasiluță...

Vasiluța: Hai, vino de șezi cu noi la masă... *(Umple paharele.)*

Păvălache: Să-ți fie casa asta veșnic frumoasă și să placă tuturor, cum îmi place ea mie... *(Cinstesc.)*

Vasiluța: Și cum de-ai scăpat așa repede de domnișoarele celea?

Păvălache: Le-am trimis să se mai gătească puțin, că mie îmi plac gătite...

Vasiluța: Măi Păvălache, mai rărește și tu chefurile celea, că nu te-or duce ele la bine... Nu uita că a trebui să trăiești o viață aici în sat și fetele de care îți bați amu joc au să aibă copii și s-or juca cu copiii tăi...

Păvălache: De cîteva ori m-am trezit dimineața și am zis — gata, leg cheful de gard, și nici s-aud de așa ceva, dacă nu pot... Banii m-au stricat. Cînd ai mai mulți bani decît îți trebuie, apoi prostiile întră singure în cap...

Vasiluța: Atunci leapădă îmblăturile celea — vino de-ți găsește ceva de lucru în colhoz... Iaca, vino la noi la tutun, că, uite, eu muncesc cu brațele, și chiar de cîștig un ban mai mult, nu-mi vin prostii în cap...

Păvălache: Cum să las, dacă îmi merge?... Ai văzut măcar un prost pe lumea asta care s-ar lepăda de cîștig taman atunci cînd cîștigă mai bine? N-am să mă lepăd pînă nu m-or prăda niște tîlhari...

Vasiluța: Dacă îi vorba numai de atîta, las' că șuflu eu o vorbă la oamenii răi...

Păvălache: Nu, așa nu merge... De amu dacă tîlharii îs tîlhari, apoi să pună singuri mîna pe mine... Ai văzut, lele Vasiluță?

Vasiluța: Ce să văd?

Păvălache: Sofica s-a uitat la mine! Și ce ochi mai are copila asta, Doamne, Doamne!!

Sofica *(privind în podea)*· Lasă, nu mai spune...

Cum puteam să mă uit la tine, dacă mă uitam numai și numai la paharul ista?...

Vasiluța: Și ce ochi îți plac mai mult, Păvălache — negri ori căprii?

Păvălache *(cîntă):* Doi ochi negri,
Două stele...

Vasiluța: Păi, ai Soficăi îs căprii...

Păvălache: Cum căprii? Sofică, ia uite la badea... Abia-abia saltă din geană, că o să fie prea de-ajuns...

Sofica se ridică și fuge afară.
Păvălache pornește hotărît în urma ei,
apoi se oprește în prag.

Păvălache: Ce zici, lele Vasiluță, să mă duc în urma ei? Să nu mă duc?

Vasiluța: Dacă întrebi, mai bine nu te du... Să te duci atunci cînd ți-a fi totuna ce-or spune alții...

Păvălache: Gîndul îi frumos, dacă și fetișcana asta îi dată dracului! *(Stă în cumpănă.)* Bun, iată că nu mă duc. Și am să-ți spun de ce nu mă duc.

Vasiluța: De ce?

Păvălache: Am s-o las să mai crească. Simt eu undeva în fundul inimii că fetița asta o să tragă mare cumpănă din pricina mea, și o las să crească, să fie mai voinică atunci cînd i-a fi greu.

Vasiluța: Te-au stricat rău banii ceia, măi Păvălache!

Păvălache: M-au stricat cum nu se mai poate... Dar, ca să vezi, mi-a rămas oleacă de soveste... Așa-i că mi-a mai rămas?...

Vasiluța: Prea puțină...

Păvălache: Principalul e să rămînă măcar o picătură, încolo — sovestea asta, ea doar nu stă locului... Cînd crește, cînd descrește...

Vasiluța: Amu sovestea ta îi în creștere?

Păvălache: Scade, fire-ar al naibii... *(Pauză.)* Moș Ioane, ia hai să cinstim cîte un pahar, că femeile iestea, orișicum ar întoarce-o, tot la mahnă te duc... Noroc! *(Cinstesc.)* Ei, mă duc dar și eu, că fetele cheltuie o groază de bani cu parfumurile. Și nu de alta, dar ș-or pierde serata degeaba... Ș-a fi păcat.

Vasiluța: Vezi să nu fie pînă la urmă păcat de tine.

Păvălache: Nu, că eu nu-s prost... Mă mai duc

azi să le scot din nevoie, da de mîne — gata! Cum mă scol, leg nebuniile de gard.

V a s i l u ț a: Drum bun... (*Stă multă vreme la fereastra deschisă, petrecîndu-l; apoi se întoarce la masă.*) Auzi, tată... Amarnic îi făcută și femeia asta... Mai dăunăzi a venit Sofica, mi s-a plîns și, ce mi-am zis: hai s-o ajut... Amu, cînd l-am văzut pe Păvălache pornit în urma ei, l-am oprit... De ce l-aș fi oprit?

M o ș I o n: Ai zis ceva, Vasiluță?

V a s i l u ț a: Ei, tată... Dacă aș fi eu tare din fire, ți-aș spune ce-am zis, dar, de... Sînt și eu o proastă căreia i-a venit a juca periniţa...

(C o r t i n a)

TABLOUL III

Aceeași casă. Miez de noapte.
O lună abia răsărită caută piezișe prin cele două ferestre. Odaia e pustie. Peste un timp se aud pași furișîndu-se spre casă, o umbră de flăcău se oprește în dreptul ușii.
Bate încet de tot. Se aude ușa bucătăriei.
Bătaia se mai repetă o dată.
Intră V a s i l u ț a, prinzîndu-și o fustă la repezeală.

V a s i l u ț a: Care-i acolo?

Nici un răspuns.
Sună broasca ușii, după care ușa se crapă puțin.
P ă v ă l a c h e se strecoară înăuntru
și rămîne tăcut în prag.

V a s i l u ț a: Tu ești, Păvălache? (*Aprinde un chibrit, îl suie la lampă, dar Păvălache vine și stinge chibritul.*)

P ă v ă l a c h e: Nu aprinde... că se vede din drum.

V a s i l u ț a (*surprinde privirea lui Păvălache țintită spre umerii ei goi; găsește o basma, și-o aruncă pe umeri*): Îi fi venit după ștof, că l-ai uitat la mine... (*Îl scoate de sub masă și îl pune alături. Păvălache îl joacă în palme.*)

P ă v ă l a c h e: Dă un pahar.

V a s i l u ț a (*îi dă paharul, se uită cu cîtă sete îl golește*): De scîrbă ori de bucurie?

Păvălache: De necaz.
Vasiluța: Ți-i ciudă?
Păvălache: Mi-i ciudă.

Mai golește un pahar, apoi lasă ștoful jos.
Vine aproape de tot, îi strecoară parcă în glumă
un brat după ceafă și o sărută.
Vasiluța, mirată cum era, rămîne ca un stîlp,
nu face nici o mișcare.
Surprins de una ca asta, Păvălache rămîne năuc.

Vasiluța: Îi fi băut azi prea mult, Păvălache?...
Păvălache: Îs treaz, lele Vasiluță.
Vasiluța: Ți s-o fi urît de cele tinerele?
Păvălache: Nici nu mi s-a urît.
Vasiluța: Ți-o fi venit, pe semne, să faci satul ista să rîdă, că de vreo două săptămîni nu l-ai veselit cu nimica...
Păvălache: Dacă am făcut eu satul ista să rîdă vreodată, apoi a rîs de mine. N-a fost nimic din cele ce spui. Așa, nu știu cum, mi-a venit a sărutare...
Vasiluța: Și ți-a trecut?
Păvălache: Mi-a trecut și nu prea...
Vasiluța: Ia-ți ștoful cela și du-te... Pînă ajungi în drum, îți trece. Am să te rog numai un singur lucru...
Păvălache: Ce anume?
Vasiluța: De azi înainte să nu te mai văd pășind pragul casei iesteia...
Păvălache: Nu te supăra, Vasiluță...
Vasiluța: Ia auzi, nici nu-mi mai zice „lele"... Eu am fecior de sama ta, Păvălache!!
Păvălache: Las' că-i mai mic el, Arion...
Vasiluța: Ai venit cu socoteala asta făcută de acasă?
Păvălache: Nu, am socotit amu ia, pe loc...
Vasiluța: Măi Păvălache, măi. Îți vin multe nebunii în cap, dar slavă Celui de sus, cum vin, așa se și duc. Ia-ți ștoful și du-te spre casă. Pînă ajungi, îți trece și asta.
Păvălache: Mai stau oleacă și pe urmă mă duc.
Vasiluța (*după o pauză*): Să aprind lampa? Ori stăm așa prin întuneric și ne chiorîm unul la altul?
Păvălache: N-o aprinde. În bătaia lunii căsuța asta îi frumoasă ca o poveste despre o Zînă ș-un Făt-Frumos.

V a s i l u ț a *(după o pauză):* Și amu vine, iaca, Fătul cela Frumos să-și bată joc de Zînă...

P ă v ă l a c h e: Pe semne, par caraghios, dar am așteptat de mult ziua aceea cînd oi fi și eu caraghios... Abia am ieșit azi din casa asta și iar mi s-a făcut dor de dînsa... Mi s-a făcut dor de casă, mi s-a făcut dor de tine, de cuvintele tale și îmblam prin sat, căutînd un om ca să-mi spună că-s bețiv, să-mi spună că-s un om decăzut, că mă duc la fund. Dar, afară de tine, n-a vrut nimeni să-mi spună cuvintele iestea. Și, uite, am venit.

V a s i l u ț a: De data asta însă ai venit cu gînd rău.

P ă v ă l a c h e: Am venit să mai văd o dată casa asta, am venit s-o prad, s-o iau cu mine...

V a s i l u ț a: Și ai venit așa, în treacăt, ai venit cu mînile goale, de parcă casa asta o rămas neprădată numai pentru că nu s-a găsit nimeni?!

P ă v ă l a c h e: Hai s-o prădăm în doi, Vasiluță... Să luăm totul, pînă la un capăt de ață, să ne facem parte dreaptă...

V a s i l u ț a: Eu îs fricoasă, măi Păvălache... Ne-or lua pe urmă, ne-or prinde, tu îi fugi, că ești bărbat și ești mai tînăr, iar eu am să rămîn să țin piept...

P ă v ă l a c h e: Eu să fug? Vasiluță, vino mai aproape și te uită lung în ochii mei...

Peste un timp V a s i l u ț a se apropie, îl privește.
P ă v ă l a c h e o prinde iar s-o sărute.
dar de data asta
V a s i l u ț a se rupe din mînile lui și-l lovește în obraz.
După care vine istovită și se ghemuiește într-un colț.

V a s i l u ț a: Păvălache, să nu te împingă păcatul... Că dau cu cuțitul...

P ă v ă l a c h e: Dacă nu-s sperios... *(După o pauză.)* Vasiluță, poate altul vine în casa asta? Poate v-ați și înțeles de amu? Dacă-i așa, apoi să-mi spui...

V a s i l u ț a: Și dacă îți spun, ai să-ți iei ștoful și ai să te duci?

P ă v ă l a c h e: Nu. Dar vreau să știu...

V a s i l u ț a *(după o pauză):* Păvălache, ia vino încoace...

P ă v ă l a c h e *(face cîțiva pași și se oprește):* Ai cuțit la tine?

V a s i l u ț a: Nu fi așa fricos... Aprinde lampa... Șezi colo pe scaun... Cîți ani ai?

P ă v ă l a c h e: Treizeci și ceva...

V a s i l u ț a: De ce spui minciuni?

P ă v ă l a c h e: Ei, poate treizeci fără ceva, parcă poți socoti anii întocmai...

V a s i l u ț a: Eu îs cu mult mai mare, Păvălache. *(Pauză.)* Să fi venit tu măcar cu vreo trei ani în urmă, ș-ar fi fost casa asta a ta... Ți-aș fi dat-o să faci dintr-însa ce-ai fi vrut! Amu-i tîrziu, Păvălache... Amu casa asta are stăpîni, și ai să te temi și tu de stăpînii ei.

P ă v ă l a c h e: Vreau să-i știu...

V a s i l u ț a *(după o pauză)*: Poate că n-ar trebui să-ți spun, dar ai deschis ușa pe furiș, ai întrat ca hoțul, iar eu am rămas să păzesc casa asta...

P ă v ă l a c h e: A cui îi ea, dacă zici că nu-i a ta?

V a s i l u ț a: A trecut ea prin multe mîni... Unii n-au putut-o lua, alții n-au vrut-o, dar, orișicum, a fost a lor... A ridicat căsuța asta Andrei al meu, Dumnezeu să-l ierte... De abia a dovedit să-i ridice pereții, de abia a acoperit-o și a început războiul... S-a dus, m-a lăsat cu un copil în brațe și cu o casă abia începută... Mă sculam pe la miezul nopții, veneam încoace și boceam prin întuneric... Aici era prăpăd pe-atunci — ușa abia întinată, ferestrele astupate cu snopi de hlandani și odaia goală, pustie. Tot stînd așa și bocindu-mă, ce-mi vine în cap — ia hai s-o gătesc... S-a sfîrși războiul, odată și odată or începe oamenii iar a trăi...Patru ani mi-am așteptat bărbatul și patru ani am gătit-o după placul meu, după placul lui. Dar s-a mîntuit războiul și, în loc de stăpîn, a venit în casa asta o hîrtiuță cenușie.Am rămas văduvă — și eu, și casa... Nu-mi era atît de mine, cît îmi era jale de dînsa. Atît de greu ce s-a înfiripat ea, cu atîta greu și-a dobîndit podoabele, atîta vreme l-a așteptat... Au trecut mulți ani pînă ne-am deprins noi a văduvi... Pe urmă nici nu știu cum, nici cînd m-am pomenit că aștept alt bărbat. Și numai căsuța asta, gătită pentru Andrei, vroia să rămînă veșnic vădană... Atunci m-am supărat eu pe dînsa, într-o zi am dezbrăcat-o goală-goluță și ăm prins a rade pereții cu sapa și a o face din nou. M-am chinuit mult, căci nu-l știam pe bărbatul ista de-al doilea... Nu știam nici cum îl cheamă, nici cum arată, nici ce-i place lui și ce nu-i place... dar, pînă la urmă, am făcut-o, am gătit-o, că, de-ar fi venit, ar fi trăit o viață în casa asta și nu i s-ar fi urît de dînsa...

P ă v ă l a c h e: N-a venit?

V a s i l u ț a: N-a venit. Nici dragoste între noi n-a fost, dar m-a lăsat și aista vădană... Pe urmă am primit scrisoare de la Arion că mai are o iarnă și vine acasă. Am stat eu de am socotit bine în capul meu și m-am hotărît să i-o las lui... Am gătit-o frumos, amu stau ca un paznic și o păzesc să fie curată, să fie frumoasă, să fie cu obrazul curat...

P ă v ă l a c h e: Iartă-mă, Vasiluță... *(Ia ștoful, vine încet spre prag.)*

V a s i l u ț a: Spune-mi, Păvălache... N-ai să mai vii pe furiș?

P ă v ă l a c h e: Nu știu... Nu cred... Noapte bună...

V a s i l u ț a: Mergi sănătos... *(Stinge lumina, rămîne ascultînd în mijlocul casei, dar nu se aud nici pașii lui Păvălache, nici portița. Peste un timp șoptește încet.)* Păvălache, Păvălache... *(Vine în ungher, se lasă în genunchi.)* Iartă-mă, Doamne, că, dacă se întoarce, nu mai am cu ce mă apăra... *(Întoarce capul spre ușă și rămîne împietrită, căci în prag stă același Păvălache.)*

P ă v ă l a c h e *(șoptește încet și hotărît):* Ridică-te din ungherul cela, Vasiluță, că nu cred nici o boabă din cîte mi le-ai spus. Am văzut o casă împodobită, am văzut doi umeri de fată în casa asta — a lor îi casa. A lor și mai mult a nimănui!

V a s i l u ț a *(se ridică și vine din umbra ungherului):* Măi Păvălaș... N-am să te rog să nu afle nici pămîntul, că pînă la urmă toate se află... N-am să te rog să nu mă lepezi, că pînă la urmă toți se despărțesc... Un lucru totuși te-aș ruga...

P ă v ă l a c h e: Ce anume?

V a s i l u ț a: Te-aș ruga să nu rîzi de mine. Nici amu, și niciodată.

P ă v ă l a c h e: Dacă am să rîd, am să rîd de mine, Vasiluță!

V a s i l u ț a: Ei, vino dar la lelea... Vino, că prea tîrziu, prea încet de tot mi-ai venit...

(C o r t i n a)

ACTUL DOI

TABLOUL IV

Aceeași casă. E noapte tîrzie.
Două șaluri mari, trase peste geamuri,
țin să ascundă o petrecere de toată frumusețea.
La masa încărcată cu sticle și blide V a s i l u ț a
îngînă un cîntec. P ă v ă l a c h e, în cămașă albă, cu
pieptarul brodat, stă cu barba în palmă, furat de gînduri.
F a n c i c umblă în jurul mesei cu ochii prin blide
și ciupește de unde-i place. E l e o n o r a sughiță
pe sofcă, ștergîndu-și ochii plînși.
M o ș I o n, pe vine, într-un colț, pipăie podeaua.

M o ș I o n: S-au jupit, iaca, și podelele... Păcat de căsuță. Unde s-a văzut atîta joc și petrecere, bre-bre-bre!

E l e o n o r a *(tristă, sughițînd):* Păcat că n-ați fost la nunta mea... Era o zi frumoasă de primăvară... Înfloriseră salcîmii, înflorise liliacul, înfloriseră toate florile de pe pămînt... Cîntau patru viori și se adunase lume de pe lume... El era frumos ca bradul, îmbrăcat în haine negre, iar eu aveam rochie albă, cumpărată de la Moscova, și toată lumea se mira: văzuta-ți voi așa mîndrețe? Uitați-vă, că-i amarnic de frumoasă... Viorile cîntau și erau atîtea flori... Păcat că n-ați fost și voi ...Așa nuntă mai rar...

P ă v ă l a c h e *(scuturîndu-și cele gînduri grele):* Elei, fraților, mi-a venit să joc! Și-i grozav Păvălache acela cînd îi vine să joace! Măi Fancic, lasă naibii blidele — îi lua în buzunar și-i mînca acasă...

F a n c i c *(cu gura plină):* Ce să-ți cînt?

P ă v ă l a c h e: Să-mi cînți ceva cu foc în două. Dar să-mi cînți cum nu s-a mai cîntat în casa asta, și dacă nu-și pierde Vasiluța călcîiele, să știi că-ți stric strumentul!

V a s i l u ț a:

Să-mi cînți, cobzarule pribeag,
Să-mi cînți ce știi mai bine...

P ă v ă l a c h e:

Căci vin ți-oi da și bani ți-oi da,
Și haina de pe mine...

F a n c i c: Hainele puteți să nu mi le dați... Ne oprim la bani și vin.

Eleonora *(sare de pe sofcă, căutînd cu disperare ieşirea):* Scuzaţi-mă, vă rog... Rog să mă scuzaţi... *(Iese.)*

Păvălache *(ia o batistuţă, vine de-o aşterne jos):* Vasiluţă, tu să-mi joci pe dunga asta, că pe dunga cealaltă joc eu.

Vasiluţa iese de la masă.
Fancic desface armonica şi porneşte perinița.
De abia s-a aprins jocul, cînd deodată o lovitură puternică sparge geamul, aruncînd în casă crucea ferestrei cu cioburi cu tot.
Un vînt rece de toamnă flutură şalul.
Apoi se aude un ţipăt disperat de femeie:
„Spurcăciune! Curvă ce eşti!"

Moş Ion: Păvălache, oare cine strigă?

O mînă furioasă rupe şalul
şi în cadrul ferestrei apare Gafiţa.

Gafiţa: Eu am strigat! Am strigat şi am să strig pînă s-a aduna tot satul să ucidem cu pietre muierea asta!

Eleonora *(intră palidă, trasă la faţă):* Scuzaţi, vă rog... Rog să mă scuzaţi... *(Se ghemuieşte pe sofcă şi aţipeşte îndată.)*

Gafiţa: Las' că vă scuzesc eu, secături cu poala-n brîu! Păvălache, să-mi ieşi amu-ia şi să-mi fugi îndată acasă! *(Văzînd că Păvălache nu se grăbeşte, încearcă să intre în casă peste pervaz, dar Păvălache o opreşte.)*

Păvălache: Stai, mamă... Nu te căţăra peste pervaz, că nu-ţi şede bine.

Gafiţa: Măi Păvălache! Am să te tai bucăţele mărunţele-mărunţele-mărunţele...

Păvălache: Stai, mamă! Ai stricat o fereastră, ţi-ai răcorit inima... Amu ce mai vrei?

Gafiţa: Am să dau foc la casă şi am să-i arunc cenuşa pe vînt!

Fancic: Dacă ai pîrjoli matale toate casele unde petrece Păvălache, ce-ar mai rămîne din satul ista?

Gafiţa: Unde s-a văzut, oameni buni — satul îi plin de fete, da el petrece la muierea asta, care mamă să-i fie, şi nu ibovnică! Vasiluţa, mulţi au vrut să-ţi smulgă gîţele, dacă tucma amu ţi-ai găsit naşul... Şi apoi las' că n-o să-ţi mai ardă a petrecere cu flăcăii...

Păvălache *(mînios):* Ia stai, mamă, ş-ascultă ce-am

să-ți spun... Poți să strici ferești, poți să aprinzi casa și să-i dai cenușa pe vînt, dar s-o lași pe Vasiluța în pace... S-o lași în pace, auzi!!

G a f i ț a: Doamne sfinte, tu strigi la mamă-ta, care te-a purtat în brațe? De dragul muierii iestea să strigi la mine? Ia să mă duc după tat-tu, să vorbească el cu tine. *(Pleacă.)*

F a n c i c *(mirosind văzduhul):* Îmi pare mie, bre Păvălache, că trebuie s-o luăm la picior... Știi tu prea bine că eu de bătaie nu mă tem, că stau împotriva la zece, dar mi-i în grijă să nu-mi strice armonica... Iar fără armonică, după cum bine-ai zis, viața nu mai are nici un haz...

P ă v ă l a c h e: Ia dă-o încoace... *(Rupe armonica și o aruncă jos.)*

F a n c i c *(calm):* Te-ai lepădat de toate?

P ă v ă l a c h e: Lepădat.

F a n c i c: M-aș lepăda și eu, dacă mă trage, fire-ar al naibii să fie. *(Adună armonica de pe jos.)* Am să încerc mîne s-o fac la loc, și dacă nu reușesc, mă lepăd și eu...

M o ș I o n culege sticla de pe jos.
P ă v ă l a c h e se lasă într-un genunchi și-l ajută.
Intră b a d e a N i s t o r cu niște rame de stup subsuoară.

N i s t o r: Bună sara.

P ă v ă l a c h e: Bună, tată...

N i s t o r: Iaca, nici n-am dovedit să ajung acasă. Cum veneam de la prisacă, m-au oprit oamenii în drum și m-au trimis încoace. *(Scoate din buzunar o basma mare, o așterne pe scaun, apoi pune ramele pe dînsa. Vine de măsoară cu șchioapa fereastra stricată.)*

M o ș I o n: Poate ai vreo foaie de steclă acasă?

N i s t o r: Am, moș Ioane. Că fumeii mele nu-i trece pînă nu strică ceva... Și de-amu tot ce se strică, atunci cînd cumpăr, cumpăr cu *zapas.*

M o ș I o n: Am să merg dar cu 'neata după steclă... Să fac fereastra la loc...

N i s t o r: Bine, moș Ioane... Să schimb cîteva cuvinte cu flăcăul ista și pe urmă ne ducem... Măi Păvălache...

P ă v ă l a c h e: Ascult, tată...

N i s t o r: Măi băiete... Nu zic că mi-i rușine de sat, de-amu m-am deprins să mă batjocorească oamenii... Dar mi-i rușine de albine, măi Păvălaș... Mă duc dimineața la prisacă, și îmi pare că și albinele știu de petrecerile

tale... Ei, amu ce ți-a venit să-ți bați joc de femeia asta?

P ă v ă l a c h e: Păi, petrec. Îs tînăr și petrec.

N i s t o r: Așa-i, vrasăzică, petreci... D-apoi n-ai găsit tu unde să petreci în satul ista?

P ă v ă l a c h e: Petrec acolo unde-mi place.

N i s t o r: Așa-i, vrasăzică, unde-ți place... Și amu ce ai de gînd să faci?

P ă v ă l a c h e: Ce să fac?... A trebui mai întîi să spînzur în niște cuie șalul cela, că bate vîntul în casă.

N i s t o r: Asta-i bine... fereastra trebuie astupată, pînă nu s-a răcit casa, că pe urmă a fi greu s-o încălzești. După care ce faci?

P ă v ă l a c h e: Ce să fac? Pe urmă ne culcăm cu Vasiluța... *(Biata Vasiluță a înlemnit cu mîna pornită spre frunte. S-a ridicat Nistor și vine încet spre dînsul.)*

N i s t o r *(năucit)*: Cum adica... ne culcăm?...

P ă v ă l a c h e: Apoi, ne culcăm pentru că e vreme tîrzie ...Iar mîne ne sculăm mai diminecioară și prindem a gospodări...

N i s t o r: Măi băiete... Te-ai gîndit tu bine la cuvintele iestea pe care mi le spui?

P ă v ă l a c h e: Gîndit.

N i s t o r: Te-ai gîndit tu că prea te-ai deprins cu petrecerile, da casa asta a fost una din cele mai mîndre din tot satul, și dacă rămîi, a trebui să-i porți cinstea?...

P ă v ă l a c h e: Gîndit.

N i s t o r: Te-ai gîndit că neam din neamul nostru nu face cuiburi de lepădat, și acolo unde-l oprește inima, acolo rămîne?

P ă v ă l a c h e: Gîndit.

N i s t o r: Apoi, de... Rămîi, dacă îți cere inima... Dar să nu te împingă păcatul s-o lepezi și să te duci iar cu petrecerile... O să te ierte satul, dar eu n-am să te iert... O să te ierte chiar și Vasiluța, dar eu n-am să te iert. Am să te văd batjocorit și n-am să deschid gura să spun că-mi ești fecior. Ei, ce zici? Rămîi?

P ă v ă l a c h e: Rămîn.

N i s t o r: Mă rog... Te mai las să te gîndești pînă în zori... Și dacă răsăritul soarelui te va găsi aici, aici să rămîi... *(Iese împreună cu moș Ion. Păvălache bate șalul în cuie, mătură pe jos. Deodată se trezește Eleonora.)*

E l e o n o r a: Săracul sistem nervos — un pic de somn și iară își vine în fire... Păvălache, toarnă-mi un pahar de vin... *(Păvălache îi toarnă.)* Dar ție ce nu-ți torni, dar

Vasiluței? Ce naiba — dacă petrecem, apoi să petrecem...

F a n c i c: Și eu aș zice așa. O viață are omul ș-o floare în pălărie!

P ă v ă l a c h e: Vezi, Eleonora... În timp ce sistemul tău nervos își venea în fire, s-au întîmplat multe lucruri în casa asta...

E l e o n o r a: De-o pildă?

P ă v ă l a c h e: De-o pildă, Păvălache din flăcău s-a făcut om însurat.

E l e o n o r a: E drept, Fancic?

F a n c i c *(trist):* S-a însurat, prostul...

E l e o n o r a *(după o pauză):* O să faceți și nuntă?

P ă v ă l a c h e: Nunta noastră, așa cum a fost, dar a fost...

E l e o n o r a *(pe gînduri):* Să nu o pui alături de nunta mea, căci o asemenea nuntă nici s-a pomenit! Cîntau patru viori și înflorise totul în jur... Spune, Păvălache, n-a fost frumoasă nunta mea? *(Pauză.)* De ce taci, de ce nu spui că ai fost și tu la nunta mea?

P ă v ă l a c h e: Fost.

E l e o n o r a: Și nu era frumoasă?

P ă v ă l a c h e: De, o nuntă ca toate nunțile...

E l e o n o r a *(cu lacrimi în ochi):* Nu-i adevărat, Păvălache. Nunta mea a fost foarte frumoasă!...

F a n c i c: Las', Eleonora, nu te mîhni... A trece o vreme, am să mă însor și eu, apoi, cine știe — oi trăi cu prostuța ceea ori m-oi despărți și eu. Așa-i pe lume: îi greu pînă te însori, da de despărțit te despărțești îndată... *(Pleacă amîndoi.)*

P ă v ă l a c h e *(se așază pe scaun, stă o vreme pe gînduri):* Vasiluță, du-te și încuie bine ușa... Pe urmă vino, ne-om așeza aici alături și ne-om gîndi cum să facem ca să fie bine...

V a s i l u ț a: Ce rost să încui ușa atunci cînd ți s-a spart fereastra?

P ă v ă l a c h e: Femeia trebuie să facă așa cum zice bărbatul.

V a s i l u ț a: Care e femeia ceea și unde e bărbatul ei?

P ă v ă l a c h e: Vasiluță, ai fost tu sara asta în casă, ai auzit ce s-a vorbit?

V a s i l u ț a: Fost. Auzit.

P ă v ă l a c h e: Ei, și atunci?

V a s i l u ț a *(după o pauză):* Păvălaș... Cu o lună în urmă ai venit tu într-o sară și ai deschis ușa pe furiș...

Ți-am zis să ieși și n-ai vrut să mă asculți... Și vezi că ai făcut rău. Și amu aș zice să te duci, că va fi și mai rău... A veni feciorul meu din armată și cine a vorbi cu dînsul, să-i spună toate cum au fost, că eu una n-am să-i pot spune.

P ă v ă l a c h e: Îi spun eu.

V a s i l u ț a: Au să îmble fete tinere cu dragoste în urma ta, și cine o să le spună să-și ieie nădejdea, că eu una n-am să le pot spune.

P ă v ă l a c h e: Le spun eu.

V a s i l u ț a: Și chiar ai hotărît să rămîi?

P ă v ă l a c h e: Rămîn.

V a s i l u ț a: Atunci poate ar fi trebuit să mă întrebi și pe mine dacă vreau eu ca să rămîi... Nu de alta, da așa-i obiceiul...

P ă v ă l a c h e *(se ridică):* Iartă-mă, Vasiluță... S-a întîmplat așa că n-am putut să te întreb, a trebuit să hotărăsc singur... Amu, uite... Te rog și te poftesc să-mi fii nevastă...

V a s i l u ț a stă o vreme pe gînduri, apoi vine și ridică încetișor capacul sofcei, scoate un șervet brodat și i-l pune pe umeri.

P ă v ă l a c h e *(mirat):* Ce-i cu șervetul ista?

V a s i l u ț a: Așa-i obiceiul... Cînd o nevastă îi întrebată și trebuie să deie răspuns... Eu îl aveam gătit de mult, dar am crezut că n-o să-mi mai trebuiască...

P ă v ă l a c h e *(chibzuiește o clipă, se caută prin buzunare, dar nu găsește nimic. Atunci descheie cămașa la gît, rupe pieptarul și i-l întinde Vasiluței):* Drept să-ți spun, nu mă pornisem încoace ca să mă însor și de asta n-am luat nimica... Pe urmă oi cumpăra ceva mai bun...

V a s i l u ț a *(strîngînd grijuliu bucata de cămașă):* Să nu-mi cumperi nimic, Păvălache... Mi-i prea de ajuns... Am s-o port cu mine și am s-o păzesc cum păzește copacul floarea cînd floarea i s-a scuturat și au rămas numai cîteva petale...

(C o r t i n a)

TABLOUL V

Aceeaşi casă, dar care arată mult mai altfel. Un pat cu capetele nichelate. La mijlocul covorului din stînga, un portret al lui Păvălache făcut dintr-o fotografie. Lîngă fereastră, pe o măsuţă, un aparat de radio. Odaia e pustie. Ferestrele-s larg deschise, vîntul a scos perdelele afară şi le freamătă domol. Din sat se aud automobile, căruţe, de undeva de departe abia mai răzbate huruitul unui tractor. Zi de lucru. Se aude la portiţă glasul S o f i c ă i.

S o f i c a: Năşică... Ţi se colbăiesc perdelele...

Nu-i răspunde nimeni.
Scîrţîie portiţa, apoi S o f i c a vine, strînge grîjuliu perdelele şi le trece înăuntrul odăii.
Dă să plece, dar trage cu coada ochiului în odaie; se mai luptă o vreme — să plece, să nu plece?...
Rămîne în cadrul ferestrei şi tot stă înmărmurită, pînă o trezeşte glasul V e c i n e i b i n e v o i t o a r e.

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Sofică, ce faci acolo?

S o f i c a *(surprinsă):* Am dat perdelele înăuntru, că le-a scos vîntul afară şi le colbăia... *(Scîrţîie portiţa şi vecina vine la fereastră.)*

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Ia te uită ce mai frumuseţă de pat şi-au cumpărat... Mă miram eu că ce iese Vasiluţa aşa tîrziu de la lucru...

Peste un timp se mai aud d o u ă v e c i n e din drum.

V e c i n e l e: Cumătră-hăi, ce faci acolo?

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Am dat perdelele înăuntru, că le-a scos vîntul afară şi le rupea bucăţi...

V e c i n e l e vin şi ele la fereastră.

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Ia uitaţi-vă cum îşi ţine Vasiluţa casa...

V e c i n a o b i e c t i v ă: De parcă ar fi una tinerică, după nuntă...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Lasă, cumătră, că ai găti-o şi mata...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Pe legea mea că n-aş găti-o ...I-aş spune: „Păvălache, ce să mă prefac. Aşa-s cum mă vezi... Vrei — trăieşte cu mine, nu vrei cum vrei.. "

Vecina binevoitoare: Peste tot numa hîrtie, plicuri și cerneală...

Vecina obiectivă: Îi trimit lui Arion în fiecare zi cîte o scrisoare, dacă de cum s-au luat, n-a mai trimis Arion hîrtie acasă...

Vecina binevoitoare: A slăbit biata Vasiluță și tuema s-a schimbat la față.

Vecina răuvoitoare: Lasă, cumătră, că te-ai schimba și mata.

Vecina obiectivă: Pe crucea mea că nu m-aș schimba. Aș zice: „Măi Păvălache! Dacă nu te vrea băiatul meu, atunci ne despărțim...“ Zău i-aș zice...

Vecina răuvoitoare: I-ai zice pe dracu...

Vecina binevoitoare: I-a pus și garafa cu vin pe masă — cînd i s-a face a cinsti un pahar, să nu se ducă în altă parte...

Vecina obiectivă: Și ce folos că are vin pe masă! Parcă mai dăunăzi nu s-a dus la bufet și s-a îmbătat, că abia de l-a cărat Vasiluța acasă?

Vecina răuvoitoare: Las' că l-ai fi cărat și mata.

Vecina obiectivă: Pe crucea mea că nu l-aș fi cărat... I-aș fi spus: „Măi Păvălache, dacă poți merge cu picioruşele tale, apoi, hai, dacă nu, culcă-te aici sub gard, și cînd te-i dezbăta, să-mi vii acasă...“

Vecina binevoitoare: Dar unde i-s straiele, că nu le văd?

Vecina obiectivă: Unde să se vadă! A fost și mai alaltăieri Păvălache acasă după straie, dacă Gafița nu i le-a dat. A zis: „Hei, pînă la nuntă ai să tot dormi pe la vădane, ce să porți straiele cele bune cu tine?“ Că îmbla a doua zi Vasiluța cu ochii plînși...

Vecina binevoitoare: Las' c-ai fi plîns și mata.

Vecina obiectivă: Pe crucea mea că n-aș fi plîns! I-aș fi spus: „Măi, îți dau straiele părinții — bine, nu, du-te încolo unde ți-s straiele“.

Vecina binevoitoare: I-a cumpărat și aparat de radio...

Vecina obiectivă: Pe semne, sara i se face urît și l-a cumpărat să aibă cu ce se lua...

Vecina răuvoitoare: Las' că i-ai fi cumpărat și mata...

Vecina obiectivă: Pe naiba i-aș fi cumpărat... I-aș fi zis: „Măi Păvălache, așa-s cum mă vezi... Ți-i drag

de mine, poftim, nu ți-i drag, ia-o așa încetișor la vale și tot pe drum, pe drum, pe drum..."

Vecina binevoitoare: I-a bătut portretul în ținte...

Vecina obiectivă: I l-a bătut, ca să nu fugă, dar cît pot ține cuiele celea?! Dacă într-o bună dimineață nu s-a pomeni Vasiluța iar văduvă, să ziceți că-s o minciunoasă cum n-a mai fost. Are să bocească Vasiluța și are să se zbată ca un chișcar în tigaie...

Vecina răuvoitoare: Las' că te-ai fi zbătut și mata...

Vecina obiectivă: Pe dracu m-aș fi zbătut. Aș zice: „Măi, da a trăit omul cu mine, m-o mîngîiat... *(Trage cu coada ochiului spre Soficuța și șoptește ceva, la care vecinele zîmbesc visător, iar ea continuă în gura mare.)* Îți mulțumesc dar, și să ne auzim de bine..."

Vecina binevoitoare: Au pus o măsuță în capul patului...

Vecina obiectivă: Să-ți spun eu matale pentru ce se pune măsuța acolo...

Deodată se deschide ușa bucătăriei și în casă
apare Vasiluța, obosită, colbăită;
pe semne, s-a întors de la cîmp.
Rămîne mirată

Vasiluța: Nici n-am visat să am atîția musafiri...

Vecina binevoitoare: A scos vîntul perdelele iestea afară și le colbăia...

Vecina obiectivă: Le fîlfîia și le rupea bucăți!!

Vecina răuvoitoare: Taman treceam pe aici și ne-am zis: hai să le dăm în casă... Mai aveți la tutun?

Vasiluța: O mai rămas oleacă...

Vecina binevoitoare: Hai, cumătrelor, că ne așteaptă treburile.

Vasiluța: Mergeți sănătoase... Vă mulțumesc că v-ați trudit... Am uitat să închid ferestrele...

Vecinele pleacă. Rămîne numai Sofica.

Sofica: Nășică, femeile iestea te-au vorbit de rău și nu știu ce să fac: să-ți spun, să nu-ți spun?...

Vasiluța: Mai bine nu-mi spune. *(Pauză.)* De mult n-ai mai fost pe la mine, Sofică.

Sofica: Am avut mult de învățat, nășică...

Vasiluța: Te vedeam des că treci pe lîngă noi, dacă n-ai întrat...

Sofica *(după o pauză):* Îmi era ruşine, năşică...

Vasiluţa: Îţi era ruşine?!

Sofica: Parcă mata n-ai auzit ce-am făcut eu săptămîna trecută?

Vasiluţa: Ce-ai făcut?

Sofica: M-a întîlnit Păvălache lîngă pod cînd veneam de la şcoală...

Vasiluţa: Ei, şi dacă te-a întîlnit?

Sofica: M-a oprit şi... şi iar a prins a şugui cu mine.

Vasiluţa: Şi dacă a şuguit?

Sofica: Că a şuguit nu-i nimic, dar vorba e că ce-am făcut eu?

Vasiluţa: Ce-ai făcut?

Sofica: Stăteam ca o proastă şi roşeam. Treceau oamenii pe drum, se uitau la noi, da eu tăceam ca mutul şi-i tot dădeam cu roşaţa...

Vasiluţa: Ce trebuia să faci?

Sofica *(mirată):* Trebuia să-i spun că-i însurat şi nu-i deloc frumos cînd un om însurat...

Vasiluţa: Cînd ai să creşti tu odată, Sofică, să te văd de amu mare?

Sofica: Îi vina mea că nu cresc?! *(După o pauză.)* Năşică, îi bine să fii măritată?

Vasiluţa: Bine.

Sofica: Nu te obijduieşte?

Vasiluţa: Nu.

Sofica *(după o pauză):* Cu ce-l hrăneşti mata cînd se întoarce sara acasă?

Vasiluţa: Cu ce se întîmplă... Că el n-alege...

Sofica *(după altă pauză):* Da cînd cinsteşte un pahar de vin... Nu zice că se duce iar la fete?

Vasiluţa: Nu zice.

Sofica *(după altă pauză):* Nici nu ştiu cum să-ţi mulţumesc, năşică...

Vasiluţa: Pentru ce să-mi mulţumeşti?

Sofica: Amu m-am liniştit şi eu... Atîta vreme cît a îmblat prin petreceri, nu-mi puteam afla locul... *(După o pauză.)* Năşică, cum ai gătit mata casa asta?

Vasiluţa: Am gătit-o eu... Ştie numai Dumnezeu... Am adunat mîţe de lînă de pe fiecare spin, pînă am ţesut covoarele iestea... Mi s-au rănit mînile, că nu puteam ţine o lingură în mînă, pînă am uns-o. Am adunat scîndură la scîndură, ţintă la ţintă... Ţie o să-ţi fie mai uşor cînd a fi să-ţi faci casă...

Sofica: Năşică... Eu aş vrea s-o fac tot aşa de greu...

Vasiluţa: S-o faci aşa cum o fac oamenii, că amu se fac casele uşor.

Sofica: Cele ce se fac uşor nu ţin mult, iar eu aş vrea ca să ţină casa mea mult, mult, mult de tot... Şi, ca din păcate, cu şcoala asta, iaca — nu mă pricep la nimica — nici nu ştiu a alege covor, nici nu ştiu a unge, nici a da cu var...

Vasiluţa: Am să vin eu să-ţi aleg covor, am să vin s-o ung...

Sofica: Nici măcar nu ştiu a broda...

Vasiluţa: Atîta grijă! Să-ţi iei într-o zi ată şi să vii la mine...

Sofica: Am să vin... Numai dacă ai să-i spui lui Păvălache...

Vasiluţa: Ce să-i spun?

Sofica: Să nu şuguiască cu mine.

Vasiluţa *(zîmbeşte)*: Bine, Sofică... *(Sofica pleacă. Apoi se întoarce de la portiţă înapoi.)*

Sofica: Năşică, să nu mai uiţi ferestrele deschise!

Vasiluţa: Bine, Sofică... N-am să le uit. *(Sofica pleacă. Vasiluţa rămîne pe gînduri. În prag apare Petre.)*

Petre: Auzi, Vasiluţă... Şi adică ce nu te-ai repezi pînă la cîrmuire să mi te scoată acolo frumuşel pe patret?

Vasiluţa: Dar nu le-am dus ieri o fotografie?!

Petre: Hei, şezi binişor! Aceea îi prea mititică şi apoi cîţi ani să fi avut tu cînd te-au scos? Şaisprezece, şaptesprezece?

Vasiluţa: Las' să fie pe scîndura ceea măcar una tinerică, fără griji, fără necazuri. Că voi mai întîi coaceţi omul la soare, îl tot goniţi la deal şi la vale, iar cînd ajunge a nu se mai cunoaşte pe sine, îl puneţi la tabla de onoare.

Petre: Nu te mai văicăra atîta, că eşti încă tînără, şi frumoasă încă mai eşti. Alta în locul tău ar îmbla cu fotograful în urma ei...

Vasiluţa: Tînără — se mai poate, frumuşică — se mai poate şi asta, dar îs cu păcat, Petre, şi mă tem să mă scot pe patret, să nu mi se vadă păcatul... De-amu, pînă nu mi s-a întoarce băietul... Ce crezi, Petre, va fi el pace pe lumea asta?

Petre: Va fi.

Vasiluţa: Şi băietul mi s-a întoarce?

Petre: Numa-că ţi s-a întoarce.

Vasiluţa: Şi casa asta a mea va mai fi ea plină de lume?

P e t r e: De ce să nu fie?

V a s i l u ț a: O, de l-aș vedea odată întors, așezat în rînd cu lumea, și atunci puteți să-mi puneți lumînare...

(C o r t i n a)

TABLOUL VI

Aceeași casă. Afară-i iarnă, ger, frig,
scîrțîie zăpada sub pașii trecătorilor.
O sară tăcută, tristă, nesfîrșită.
V a s i l u ț a, într-un ungher, stă furată de gînduri.
M o ș I o n șade jos lîngă vatră cu cănuța pe genunchi.
Toate t r e i v e c i n e l e stau pe sofcă foarte îngrijorate.
S o f i c a, lipită de geam, caută întruna afară.

V e c i n a o b i e c t i v ă: Ai fost o proastă, Vasiluță. Poți să te superi, poți să nu te superi, dar îți spun față de toți că ai fost o proastă.

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Bărbatul nu trebuie crezut... Să-l vezi că se întinde ca șarpele la picioarele tale și să nu-l crezi.

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Zicea văru-meu Andrei că l-a văzut pe Păvălache la Chișinău...

V e c i n a o b i e c t i v ă *(cu groază):* Tucma la Chișinău?!

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: La Chișinău! Era la *restoran* și petrecea... Nu mă întreba cu cine, că o să-mi fie rușine să-ți spun...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Măi, da să fi spus omenește: „Uite, Vasiluță, mi-a venit a ducă..." — că nu l-ar fi ținut nimeni... Dar să fugi așa, de parcă ai fugi din închisoare...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Că bine ai zis, cumătră... Chiar ca din închisoare o fugit...

Se aud pași. Apare N i s t o r cu o legătură mare.

N i s t o r: Bună sara...

V a s i l u ț a: Bună...

N i s t o r: Iaca, am adus straiele lui Păvălache... Le-a ascuns Gafița ceea a mea — cu mare ce le-am găsit...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Și la ce-ai adus straiele?

N i s t o r: Apoi, să aibă în ce îmbla cînd s-a întoarce...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Mîne îs două săptămîni de cînd se întoarce...

Moș Ion: Vasiluță, șezi și tu acolo pe un scaun... De cînd am venit, tot stai în ungherul cela...

Vasiluța *(zîmbind amar)*: Cît stau, îmi pare că o să vină, dar cînd mă așez, mi se întunecă în fața ochilor...

Vecina binevoitoare: Las' să steie acolo unde stă, că-i șade bine...

Vecina obiectivă: Bărbatul simte întotdeauna cînd stă nevasta și-l așteaptă... Altfel crezi c-ar mai trage pe-acasă?...

Vecina răuvoitoare: Ba lasă c-ar veni...

Vecina obiectivă: Pe crucea mea că n-ar veni!

Iar se aud pași. Toți amuțesc pe un timp, dar pașii trec pe lîngă poartă și dispar în lungul drumului.

Nistor: Nu-mi închipui, Vasiluță, cum de nu l-ai simțit că vrea să se ducă... Să-mi fi suflat un cuvînt, cît mai era pe-aici...

Vasiluța *(vorbește trist, pe semne, a repetat de multe ori povestea)*: Nu l-am simțit, păcatele mele... A venit sara de la fermă ostenit — s-a uitat lung prin casă... Mîncarea era pe masă... M-a întrebat de-am mîncat. Am zis că l-am așteptat să mîncăm împreună. M-a luat la rost că de ce-l tot aștept cu masa, că nici el nu știe cînd s-a întoarce... Pe urmă, după ce-am mîncat, m-a întrebat de n-a venit scrisoare de la Arion, și i-am spus că n-a venit.

Vecina binevoitoare: Nu trebuia să-i spui...

Nistor: Și pe urmă?

Vasiluța: Pe urmă ne-am gătit de culcare, că era de amu pe la miezul nopții. Păvălache a stat așa cît a stat, fumînd, și zice deodată: am să-i scriu scrisoare... S-a așezat la masă și a scris, a tot scris... De cîte ori ba ațipeam, ba mă trezeam, el tot stătea la masă și scria... Pe urmă a stins lampa, s-a culcat... A stat o vreme culcat, pe urmă iar s-a sculat, iar a prins a scrie. Cînd m-am trezit, ardea lumina, scrisori rupte prin toată casa, iar Păvălache — dus ca toți dușii.

Vecina binevoitoare: Bade Nistor, zicea văru-meu Andrei că l-a văzut la Chișinău...

Vecina obiectivă: Petrecea la *restoran*...

Vecina răuvoitoare: Ba ia să nu-l mai judecăm atîta... Parcă n-am fost și noi cîndva tineri...

Se aud pași.

Toți tresar. Vasiluța se repede să deschidă. Intră Fancic.

F a n c i c: Bună sara.

N i s t o r: Bună.

F a n c i c: Nu s-a întors?

V a s i l u ț a: Poate ai auzit ceva?

F a n c i c: S-a repezit în *Zapadnaia* după lemne.

N i s t o r: Fără șagă, ai auzit de la cineva?

F a n c i c: Așa presupune Eleonora, așa presupun și eu. Dacă nu s-a dus iar prin speculă, să nu-mi ziceți mie pe nume... Cum să nu se ducă, tovarăși, dacă de fiecare dată aducea cîte trei-patru mii cîștig... Amu ce-a cîștigat toată toamna la fermă?... O sută de *trudozile* și doi purcei oporsiți — pe semne, au și pierit de amu...

N i s t o r: Ba las' că cresc și-s chiar frumușei...

F a n c i c: Să vă fie dar ei sănătoși, să crească și să se înmulțească pînă vor împlea ograda, numa că stăpînul lor nu-i acasă. S-o dus după lemne...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Din partea mea, ducă-se unde a vrea, numai să se întoarcă la căsuța lui...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Ia uitați-vă cum a mai împodobit-o biata Vasiluță! Și radio i-a cumpărat, și pat nou, și portretul i l-a pus pe perete... Eu una aș lua portretul cela și l-aș arunca afară.

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Ba las' că nu l-ai mai arunca...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Pe crucea mea că l-aș arunca...

N i s t o r *(se scoală):* Pare că nu se mai întoarce el nici sara asta... Să ne ducem dar pe la casele noastre, poate se mai hodinește și Vasiluța oleacă... *(Începe a se îmbrăca, dar vecinele nici gînd să se miște din loc.)*

V a s i l u ț a *(pornește să-l petreacă):* Bade Nistor... Chiar te rog... Dacă o fi să se întoarcă drept la mata, să-mi dai și mie de știre. Măcar să știu că s-a întors...

N i s t o r: Bre Vasiluță.. În fiecare sară vin de-l aștept aici, pe urmă tot în fiecare sară, cînd mă duc, tu îmi spui una și aceeași.. Nu i-am hotărît eu aici, în casa asta, că nu-l mai primesc înapoi?

V a s i l u ț a: Lasă, bade Nistor, că am și eu copil... Cînd te ajunge durerea la inimă, uiți de ce-ai spus și pentru ce ai spus... Văd eu cum te doare inima...

N i s t o r: Ba nu mă doare deloc... Ai să vezi ce-am să-i fac cînd a fi să se întoarcă.

În vreme ce vorbesc, scîrțiie încet ușa bucătăriei și în prag apare P ă v ă l a c h e, tușind înăbușit. E nebărbierit, abătut, cu fularul adunat în jurul gîtului. Îmbrăcat într-o scurteică.

Vasiluța *(se repede spre el):* Păvălache...

Păvălache: Bună... *(Tușește.)* Bună sara...

Vasiluța *(vine aproape, îl ajută să-și scoată haina):* Dacă ai știut că te duci pe multă vreme, ce nu ți-ai luat paltonul?... Să fi luat paltonul măcar...

Păvălache: N-am știut pe cît mă duc...

Nistor *(arțăgos):* Și cam pe unde ai fost?

Păvălache: Am fost la Kiev...

Vasiluța: Ai fost la Kiev? L-ai văzut pe Arion?

Păvălache: L-am văzut...

Vasiluța *(întinzînd mîna ca un cerșetor):* Mi-ai adus ceva... Măcar două rînduri...

Păvălache: Nimic.

Vasiluța *(după o pauză rostește cu îndoială):* Măi Păvălache, tu n-ai fost la dînsul... Feciorul meu nu putea să nu-mi trimită măcar un cuvințel.

Păvălache: Nimic. A ieșit din poarta căzărmii. I-am întins mîna și el n-a primit-o. I-am dat bună ziua și nu mi-a răspuns. Am încercat să-i spun ce-a fost, dar nu m-a lăsat să vorbesc... S-a apropiat și m-a scuipat în față.

Vasiluța *(plină de obidă):* Și tu... i-ai spus ce se cuvenea să-i fie spus?

Păvălache *(după o pauză):* De-ar fi ieșit el singur, i le spuneam eu pe toate, dar asta e că nu era singur. Stăteau în doi...

Vasiluța: Cum, adică, stăteau în doi?

Păvălache: Cu un soldat, tot așa de smolit, tot așa de nalt... A ieșit cu tatăl său, căzut în războiul trecut... *(Pauză.)*

Moș Ion: Asta-i drept... Soldații își pun viața unul pentru altul...

Vasiluța: Păvălache, d-apoi că ai fost și tu soldat?! De ce-ai tăcut?

Păvălache: De asta am și tăcut, că am fost și eu soldat...

Vasiluța *(hotărîtă):* Atunci mă duc eu singură la Kiev.

Păvălache: N-ai să te duci, pentru că, într-un fel, ai fost și tu soldat.

Vasiluța vine în ungheraşul ei,
își ascunde fața în palme.

Vecina binevoitoare: la te uită, cumătră, ce se face pe lume. Să-l stupească pe ista drept în ochi...

Vecina răuvoitoare: Spui, de parcă ai fi fost acolo...

Vecina obiectivă *(înțepată):* Păi, n-o spus Păvălache că l-o stupit? Păvălache?

Păvălache: M-a stupit. Și dacă nu vă văd îndată cărate pe la case, am să vă arăt și cum anume m-a stupit...

Vecina binevoitoare: Vasiluță, să știi că-i poznaș Păvălache ista.

Păvălache *(vine și deschide ușa):* Să nu vă repeziți toate grămadă. Să-mi ieșiți frumușel, cîte una, și să nu veniți pînă nu v-oi pofti eu...

Vecina binevoitoare *(sculîndu-se):* Vasiluță, hrănește-l repede, că ai s-o pățești și tu...

Vecina obiectivă: Al meu face moarte de om cînd îi flămînd...

Vecina răuvoitoare: Ba chiar a trebuit să ne ducem mai devreme. Sănătate...

Pleacă toate trei. Vasiluța pune repede masa. Sofica s-a strecurat iute spre ușă, abia a șoptit „noapte bună" și s-a dus.

Fancic *(după o pauză):* Și ce grad are Arion?

Păvălache: Sergent.

Fancic: A înaintat, vrasăzică... Anul trecut era numai *mladși.* Da eu auzisem prin sat, măi Păvălache, că te-ai dus iar după lemne!

Păvălache: Ai auzit, ori spuneai chiar tu la alții?

Fancic *(zîmbește):* Mai întîi, am auzit, pe urmă, spuneam eu singur.

Păvălache: Ce-ar fi să-mi mai faci un bine...

Fancic: Ți-l fac, că, odată ce sîntem prieteni...

Păvălache: Am să te rog să te repezi prin sat cît nu s-au culcat încă oamenii și să spui că Arion nu mai este *mladși,* cum era anul trecut, da-i sergent de amu...

Fancic: Aha... Vrasăzică, să închid ușa din partea cealaltă?

Păvălache: Și asta te-aș ruga s-o faci...

Fancic: Bun. Mă duc. Și să mă doboare trăsnetul uite aici, pe loc, dacă mă supăr măcar cîtu-i negru sub unghie... Sănătate! *(Pleacă.)*

Nistor *(după o pauză):* Ai făcut bine, dragul tatei... Ai făcut bine.

Păvălache: Ce-am făcut bine?

N i s t o r: Ai făcut bine că ai avut curajul să te duci la Kiev, apoi ai făcut bine că te-ai întors și ai spus cinstit cum a fost. Mă bucur că am și eu un fecior în satul ista...

P ă v ă l a c h e: Să-ți fie el sănătos...

M o ș I o n *(crucindu-se):* Ia uite, bre, ce-o făcut dracul cela de băiet?

N i s t o r: Măi Păvălache... Eu aș zice să vă mutați cu Vasiluța încolo la noi... Casa noastră nu-i chiar așa frumoasă, îi cam vechișoară, dar a drege-o Vasiluța și îți trăi acolo...

P ă v ă l a c h e *(mîncînd):* De ce să ne mutăm?

N i s t o r: Apoi casa asta se cuvine să fie a lui Arion... Mîne-poimîne s-a întoarce băietul din armată, poate a vrea să se însoare...

P ă v ă l a c h e: Nu mai vine el chiar așa repede... Arion îi student, învață acolo la un institut... După ce va fi demobilizat, rămîne să mîntuie învățătura...

V a s i l u ț a: Învață?

P ă v ă l a c h e: Da, mi-au spus niște tovarăși de-ai lui... Are tovarăși buni, unul îi chiar de aici din Zărzăreni...

N i s t o r. Ei, dar bine că te-ai întors, măi băiete... Hai, Moș Ioane.

Ies amîndoi, dar m o ș I o n se întoarce din bucătărie înapoi.

M o ș I o n: Păvălache... Dacă a fi să te mai duci undeva, să-i spui și Vasiluței... Mi-i copil, și mă doare...

P ă v ă l a c h e: Bine, moș Ioane... *(Moș Ion pleacă, Vasiluța stă în fața mesei, Păvălache mănîncă încet.)*

P ă v ă l a c h e: Nu ți-am spus, că n-am știut încă de m-oi întoarce înapoi...

V a s i l u ț a: Păvălaș... Dacă s-a întîmpla să te duci așa pe neașteptate, du-te primăvara, ori vara, ori toamna... Du-te atunci cînd rămîn cu mine toate cîmpurile satului. Multe necazuri am semănat pe dealurile celea, oi mai semăna încă unul. Da iarna îmi vine greu. Iarna totul zace sub zăpadă și eu rămîn singură-singurică... *(După pauză.)* Ai avut drum greu, Păvălache?

P ă v ă l a c h e: Greu...

V a s i l u ț a: Parcă îmi spunea inima... *(După altă pauză.)* Păvălache... Aș vrea să te întreb ceva, da să nu te superi.

P ă v ă l a c h e: N-am să mă supăr.

V a s i l u ț a: Ce-o să fie Arion al meu după ce mîntuie școala?

P ă v ă l a c h e: Inginer.

V a s i l u ț a *(încîntată):* Inginer... *(După o pauză.)* Și ce fac inginerii ceia după ce mîntuie școala?

P ă v ă l a c h e *(pune furculița pe masă, se uită lung la dînsa, de parcă n-a înțeles ce-l întreabă):* Ce fac inginerii? Dă,, ce să facă... *(Pauză.)* Muncesc cum muncește toată lumea.

(C o r t i n a)

T A B L O U L VII

Aceeași casă. O frumoasă zi de primăvară.
Ferestrele și ușa, larg deschise.
A dat în floare liliacul din fața casei.
Pe lîngă portiță se aud trecînd băieți, fete.
Din mijlocul satului răzbate vuiet, freamăt, veselie.
În odaie e liniște. P ă v ă l a c h e, dus pe gînduri,
stă la masă cu spatele spre liliacul înflorit,
cu obrajii înfundați în palme.
În ungheraș, lipită de covor, stă V a s i l u ț a.
Pe sofcă, cele t r e i v e c i n e smerite și țepene,
îmbrăcate în rochii noi, cusute dintr-o bucată.
M o ș I o n, purtînd o carte veche subsuoară,
aprinde cu multă evlavie candela, după care încearcă
pe furiș să închidă ferestrele.

P ă v ă l a c h e: Lasă-le deschise.

M o ș I o n vine lîngă prag, se așază pe un scăunaș
josuț și frunzărește domol psaltirea.

M o ș I o n: Omul, cînd are necazuri, apoi se supără... Dar stau eu și mă gîndesc — de ce te superi, omule? Dacă n-ai avea necazuri, apoi de unde ai face rost de bucurii?!

V e c i n a b i n e v o i t o a r e *(cugetînd):* Da eu zic că nu-i mătasă curată...

V e c i n a o b i e c t i v ă *(alarmată):* Cum nu-i mătasă curată?

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Mătasa curată, cînd o ciupești, îndată vezi că-i mătasă curată.

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Și omul matale o zis că nu-i mătasă curată?

V e c i n a o b i e c t i v ă: Vasiluță, tu cum crezi... Mătasa asta...

P ă v ă l a c h e: Stați voi cu mătasa... Mai întîi să-mi spuneți pentru ce ați venit?

V e c i n a b i n e v o i t o a r e *(făcînd pe cuvioasa):* Azi ne citești, moș Ioane?

V e c i n a o b i e c t i v ă: Eu aș zice să ne citească psalmul femeilor. Cum trăiesc ele, săracele, cum se chinuie...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Fiecare cu chinul lui...

V e c i n a o b i e c t i v ă: În psaltire găsești de toate...

M o ș I o n *(citește):* „Psalmul lui David despre omul ajuns la zile grele. Și apele au străbătut pînă la sufletul meu... Afundat sînt în nămol adînc, unde nu este loc de stătut. Am dat de adîncimile apelor și valurile m-au furat. Obosit sînt de strigarea mea, uscat este gîtlejul meu. Mai mulți decît părul capului sînt cei ce mă urăsc fără cuvînt. Căci rîvna pentru casa ta m-a pierdut..."

Abia a prins a citi, că vecinele au pornit a șușoti și, fără a-și da sama, au întrerupt cititul.

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Da eu zic că și cu *ocerea* e bine.

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Care bine, cumătră!... Te împing, te strîng din toate părțile, ți se cațără și în spate...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Se suie, nu-i vorbă, dar sui și tu în spinarea altuia!

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Las' că are și *ocerea* rostul ei... Cum zărești cîteva femei la cooperativă, te repezi acasă și strigi la bărbat — ia scoate iute paralele, că se termină!! Pînă să-și vină el în fire, ești de acum la cooperativă cu bănișorii. Da cînd nu-i rînd, nu mai scoate el banii decît numai dacă-l iei cu dragostea, cu mîngîierile...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Și 'neatale îți vine așa de greu...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Nu că-mi vine greu, dar îi mai bine cînd ești tu mîngîiată decît cînd mîngîi tu pe altul.

Deodată v e c i n a r ă u v o i t o a r e o calcă pe picior. Cea o b i e c t i v ă se uită aiurită în jur.

Vecina binevoitoare: Ia uite cum ne-am luat noi cu vorba... Moș Ion, mata ce nu citești? Că noi auzim totul pînă la o buchie...

Moș Ion *(continuă)*: „Rușinea acoperă fața mea, ajuns-am străin fraților mei, străin fiilor mumei mele... Și de am plîns, umilind sufletul meu, chiar și asta îmi fu de ocară. Și mi-am luat sac drept veșmînt, și fost-am lor de proverb. De mine vorbesc cei ce șed în poartă..."

Vecinele, după ce au șușotit o vreme, iar au întrerupt cititul.

Vecina binevoitoare: Lasă-mă în pace cu zărzărencele... Am văzut și eu cum se îmbracă ele... Rochii au multe, dacă-s fără vină-ncoace...

Vecina obiectivă: Ele au noroc, cumătră... Au un președinte tinerel și se desface în patru ca să le vadă frumușele...

Vecina răuvoitoare: Las' că-i bun și președintele nostru...

Vecina obiectivă: Îi bun, cumătră, dacă îi prea bătrîn... Trece pe lîngă dînsul o floare de femeie, că stîlpii din gard și aceia par a-i face cu ochiul, da el se uită lung la dînsa, o întreabă de sănătate, de copii...

Vecina răuvoitoare iar o calcă pe picior.

Vecina obiectivă: Citește, moș Ion, citește... Că nici popa nu mai stă să se oprească cînd vede două femei la sfat...

Vecina binevoitoare: Și apoi parcă poți sta toată vremea să cauți în gura popii? Ia mai vorbești cu o femeie, cu alta, că de nu, ți se face somn...

Vecina răuvoitoare: Hai, citește, moș Ioane, că amu om asculta mai bine...

Moș Ion *(continuă)*: „Tu cunoști ocara mea, rușinea și defaima mea... Și compătimire am așteptat, dacă n-am găsit, și mîngîieri, și n-am aflat... De mîncare datu-mi-au fiere și în setea mea cu oțet m-au adăpat..."

În prag a apărut Sofica.
Umbra ei s-a lăsat peste carte și moș Ion a amuțit.
Sofica s-a dat într-o parte, dar moșul tace.

Sofica: Bună ziua.

Vasiluța: Bună.. Treci de te așază.

Vecina binevoitoare: Ce se mai aude prin sat, Sofică?

S o f i c a: Parcă mata nu trăiești tot aici în sat și nu le auzi pe toate?

V e c i n a o b i e c t i v ă: De cînd stăm aici, putea să se mai întîmple ceva...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Este ceva de jocul cela al vostru, ori așa, mai mult colb decît joc?

S o f i c a: Îi un joc cum n-a mai fost altul... S-au vîrît să joace și copiii, și babele. Îi o veselie cum nu se mai poate spune...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e *(se ridică):* Vezi, și ziceai că nu-i nimic nou...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e *(se ridică):* Chiar îți mulțumim, moș Ioane, că te-ai trudit și-ne-ai luminat oleacă...

V e c i n a o b i e c t i v ă *(se ridică și ea):* Vasiluță, cînd s-a mai întîmpla să aibă moș Ion ahotă de citit, să ne dai de știre și nouă... că, păcătoase cum sîntem cu toate... Sănătate.

Pleacă toate trei.

V a s i l u ț a: Mergeți sănătoase... *(Le petrece, apoi vine înapoi în ungheraşul său.)*

S o f i c a: Năşică, eu am amăgit femeile iestea... Nu mai este veselia chiar așa de mare... Am venit să vă spun că sînt la joc și oameni care... mai multă tristețe decît veselie...

V a s i l u ț a: Îți mulțumesc, Sofică...

S o f i c a: Năşică, poate mai încolo, spre sară, îți veni și 'neavoastră...

V a s i l u ț a: Poate om veni, Sofică... *(Sofica pleacă.)*

M o ș I o n *(pornit să plece, deschide larg uşile, priveşte lung spre sat):* Hei, lume, lume... Dacă aș mai avea de trăit o viață, nici atunci nu te-aș ierta. Ori ai surzit, ori ți s-a luat vederea, ori sufletul ți s-a năcrit... De atîtea ori ai trecut pe lîngă casa asta, iar amu nu mai vrei să-i calci pragul. Dar las' că Dumnezeu pe toate le vede de sus... *(Pleacă.)*

V a s i l u ț a *(după o pauză):* A suferit, pe semne, mult omul cel care și-a luat sac drept veşmînt...

P ă v ă l a c h e: Care saci?!

V a s i l u ț a *(vinovată):* Mi se păruse că asculți...

P ă v ă l a c h e se ridică — parcă ar vrea să plece, parcă se întoarce înapoi.

P ă v ă l a c h e: Măi Vasiluță... Ești cea mai vrednică

din toate femeile pe care le-am cunoscut... Dar stau și mă întreb: știi tu oare a face un lucru la care nici femeile vrednice nu se pricep?

V a s i l u ț a: Ce anume?

P ă v ă l a c h e: Ai putea să-mi fii tovarăș la o petrecere? La o beție crîncenă?

V a s i l u ț a (*o vreme rămîne tăcută, apoi se ridică încet, vine, se așază la masă, izbește în masă cu pumnul*): Am zis eu să se aducă vin ori n-am zis?!

P ă v ă l a c h e (*mai întîi se sperie, pe urmă zîmbește*): Uite așa mai înțeleg și eu... (*Aduce la fuguța din bucătărie o garafă de vin și cele două păhăruțe cu piciorușe pe care le-a cumpărat moș Ion. Vasiluța ia un pahar și-l aruncă în colț, de-l face puzderie.*)

P ă v ă l a c h e (*îngrijorat*): Ți-a trecut?

V a s i l u ț a: Am fost eu nouă luni purtată de mama mea, și omul purtat nouă luni nu bea vin cu degetarul!

P ă v ă l a c h e: Dacă-i pe-așa... (*Aruncă și el paharul în ungher și aduce două căni. Le umple.*)

V a s i l u ț a: Să-ți crească stejarii în pădure, Păvălache!

P ă v ă l a c h e: Să crească și să aibă roadă în ghindă! (*Cînstesc.*) Să-ți aduc ceva să guști?

V a s i l u ț a: Să duci gustarea dușmanilor mei, să-i văd veșnic voinici și rumeni, că atîta vreme cît mi-or fi dușmanii tari, nu mi-a fi urît pe lume!

P ă v ă l a c h e: Atunci am să-mi hrănesc și eu dușmanii... (*Mai umple cănile o dată.*)

V a s i l u ț a: Păvălache, să te caute norocul așa cum îl cauți! Și vrednic să fii! Și tare să-mi fii! Și vesel să-mi fii!

P ă v ă l a c h e: Apoi, voi fi, pentru că, de, ce alta îmi rămîne? (*După o pauză.*) Păcat de Vasiluța asta că s-a născut femeie... O pierdere mai mare n-au avut bărbații de la facerea lumii încoace...

V a s i l u ț a (*cîntă*):

Să-mi cînți, cobzarule pribeag,
Să-mi cînți ce știi mai bine...

(*Împreună cu Păvălache.*)

Căci vin ți-oi da și bani ți-oi da,
Și haina de pe mine...

(*C o r t i n a*)

ACTUL TREI

TABLOUL VIII

Aceeași casă. Sară tîrzie.
Păvălache, cu cămașa descheiată pînă la brîu,
stă la masă și calculează ceva la abac.
Fancic umblă în jurul mesei înfuriat,
cu mînecile suflecate.

Fancic: Măi Păvălache... Să-mi tipărești două *trudozile* aici-ia, în cărticica asta, altfel va fi rău... Rău de tot.

Păvălache *(socotind):* Și de ce va fi chiar așa de rău?

Fancic: Am să scriu o jalbă... N-am să mă uit că te laudă și cei mîci, și cei mari... Ce zici, îmi tipărești două *trudozile?*

Păvălache *(terminînd de socotit și adunînd hîrtiile):* Pentru ce să-ți tipăresc două *trudozile?*

Fancic: Pentru că am risipit stîna cea veche.

Păvălache: Păi, n-ai risipit-o tu... A venit o furtună și a dat-o jos...

Fancic: Da cine mai știe de furtuna ceea? Știm numai noi. Și de nu venea vîntul cela nebun s-o deie jos, totuna trebuia să plătești cuiva două *trudozile*...

Păvălache: Și de ce anume să ți le pun ție?

Fancic: Apoi că am fost prieteni. Asta se cheamă *blat.* Crezi tu că ce-i aceea *blat?* Un prieten îl ajută pe altul... Un om de nădejde îi dă o mînă de ajutor unui alt om de nădejde. Ori crezi că vom fi toată viața la putere? Atîta-i al nostru...

Păvălache *(pornește spre prag, dar se mai reține):* Măi Fancic, de amu dacă vrei să fii și tu gospodar, apoi fii măcar gospodar deștept... Că învîrtelile la bine nu te-or duce... Și am să-ți spun de ce...

Fancic: Am să te ascult, dar n-am să te cred!

Păvălache: Ascultă dar... De vreo trei zile îmbli în urma mea să facem învîrteala asta... Să zicem că o facem... După asta vreo săptămînă ai să îmbli și ai să te frămînți — să spui cuiva, să nu spui...

Fancic: Uite, mă jur, pe legea mea!

Păvălache: Chiar de n-ai să spui, ai să îmbli și ai

să te frămînți — măi, oare nu cumva s-a aflat de învîrteala ceea? Și dacă s-a aflat, ce poate fi? Și tot așa, vreun an ai să-ți scarpini ceafa pentru un lucru de nimica...

F a n c i c: Așa-i, bre... Să crăp că-i așa... *(Deodată strigă disperat.)* Păvălache, să nu te joci cu mine, că eu nu-s păpușa ta! Să-mi spui verde în ochi ce-am să întreb, că altfel fac moarte de om!

P ă v ă l a c h e *(calm):* Ce să-ți spun?

F a n c i c *(rămîne oarecum dezarmat de liniștea lui; zîmbește):* Era cît pe ce să te sperii... Îndeobște, dacă nu vrei, poți să nu spui... Mi-a venit așa, în glumă, să te întreb... Fusesem asară la Eleonora și iar mi-a împlut capul cu nunta ei... Bre, oare chiar să fi fost ea măritată?

P ă v ă l a c h e *(după o pauză îndelungată):* A fost.

F a n c i c: Naiba s-o știe... De celelalte nici nu te mai întreb, că-s minciuni cusute cu ață albă...

P ă v ă l a c h e: Cele patru viori îs minciuni?

F a n c i c: Și viorile, și florăria ceea, și rochia albă, adusă de la Moscova...

P ă v ă l a c h e: Nu-s minciuni, măi Fancic... Dacă vrei să-ți spun adevărul, nunta ei a fost cu mult mai frumoasă decît povestește ea... Și flori au fost mai multe, și ziua a fost mai senină, și lume a fost mai multă, și mireasa a fost mai frumoasă...

F a n c i c: Și viori au fost mai multe?

P ă v ă l a c h e: Viori, ce e drept, au fost patru...

F a n c i c *(cu îndoială):* Ai fost la nunta ei?

P ă v ă l a c h e: Am fost.

F a n c i c: Măi Păvălache... Ce ai tu mai scump pe lume, ca să te pun să mi te juri?

P ă v ă l a c h e: Nu mă pune să jur... Cînd îi ceri omului să jure, înseamnă că de la început nu-l prea crezi, da eu vreau ca să mă crezi de la început, să mă crezi pe cuvînt...

F a n c i c *(după o pauză):* Mi-a venit să am un băiețel... Nici nu știu cînd, de unde a venit dorul ista...

P ă v ă l a c h e: Ș-adică ce ți-a abătut a fecior?

F a n c i c: Păi, se poate, bre, să n-am eu un băiat? Îl iau de mînuță, mă duc cu dînsul prin sat... Dacă seamănă, oamenii zic: uite, bre, ce mai seamănă cu tata! Dacă nu seamănă, zic: ia te uită, nu seamănă... Da el — habar de grijă, seamănă ori nu seamănă... Merge alături

mititel de-o șchioapă — țup, țup, țup... Te întreabă de ce gîsca are pene, de ce pămîntu-i rotund și se învîrtește...

P ă v ă l a c h e *(pe gînduri):* Te prinde și pe tine singurătatea?!

F a n c i c *(șoptind):* Mă înhață, măi Păvălaș, așa de pe la spate ca o fiară, că nici nu mai știu pe ce lume sînt...

P ă v ă l a c h e ia cheia și lăcata, pornind spre ușă, dar în prag apar cele t r e i v e c i n e. Dau pe rînd „bună sara" și se așază pe sofcă. P ă v ă l a c h e stă mirat, cu lăcata în mînă.

F a n c i c. Îi jale, bre Păvălache... Eu am plecat... Noroc. *(Iese.)*

P ă v ă l a c h e: Vasiluța nu-i acasă.

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Așa-i soarta femeii...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Aleargă, săraca, din noapte în noapte și nici o clipă să se așeze, să-și hodinească picioarele...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Ba las' că mata le mai hodinești din vreme în vreme...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Pe crucea mea că nu le hodinesc...

P ă v ă l a c h e: Ați venit cu vreo treabă cu ceva? Că eu n-am cînd...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Se spunea azi la radio că zilele iestea o să ploaie.

V e c i n a o b i e c t i v ă: Lasă, cumătră, că dacă ar ploua de cîte ori se spune la radio, n-am ieși din casă...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Las' că uneori are și radioul cela dreptate.

V e c i n a o b i e c t i v ă: Are atunci cînd tace.

P ă v ă l a c h e: Una din două — ori mergeți amu cu mine, ori vă încui în casă!

V e c i n a b i n e v o i t o a r e *(ciuleşte urechile):* Da încotro te duci?

V e c i n a o b i e c t i v ă: Nu întreba, cumătră, bărbatul tînăr unde se duce pe înserate, că ai să mori de rușine dacă ți-a spune...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: Las' că n-a mai murit nimeni din asta...

P ă v ă l a c h e: Mă duc să predau balanța. Că trebuie demult să fiu acolo...

V e c i n a r ă u v o i t o a r e: De amu la asta balanță îi spune...

Vecina obiectivă: Nu-l mai judeca, cumătră, că-i tînăr, ş-atîta-i a lui... la bătrîneţe începe să-ţi pară rău că ai făcut puţine prostii, dacă-i tîrziu...

Vecina răuvoitoare: Las' că matale n-are ceţi părea rău...

Vecina obiectivă: Pe crucea mea că-mi pare...

Intră, trîntind uşile, Gafiţa.
În urma ei vine beat de-a binelea badea Timofte, tatăl Soficăi.

Gafiţa. Măi Păvălache! Am să te tai bucăţele mărunţele-mărunţele-mărunţele...

Păvălache *(uimit):* De ce să mă tai?

Gafiţa *(cumătrelor):* Dracu ista de băiet o să mă vîre cu zile în pămînt... *(Lui Păvălache.)* O piatră de-aş fi fost, măi Păvălache, un munte de-aş fi fost, şi nici acela nu te-ar mai putea ierta...

Timofte: Te-am socotit de om, măi Păvălache... Şi dacă am băut azi... Apoi e că mă doare... Am purtat-o în braţe cînd era mititică...

Vecina binevoitoare: Măcar de n-ar da-o din şcoală afară...

Vecina obiectivă: Las' că n-or da-o, că Sofiţa învaţă bine...

Păvălache: Ce s-a întîmplat, bade Timofte?

Timofte: Mi-ai batjocorit copilul, măi Păvălache...

Vecina binevoitoare: Lasă, bade Timofte... A îmblat o noapte cu dînsul prin livezi — ei, cu cine nu se întîmplă?

Gafiţa: O noapte?... Trei nopţi la rînd nu-i doarme copilul acasă!

Vecina obiectivă: D-apoi că şi fata... unde i-a fost mintea?

Păvălache: Am îmblat eu cu Sofiţa prin livezi?

Vecina binevoitoare: Te-au văzut oamenii, Păvălache...

Gafiţa: L-au văzut oamenii... Tot satul vuieşte, şi bietul Nistor s-a îmbolnăvit de necaz... Ţi-ar fi măcar milă de dînsul, c-ai să-l vîri cu zile în pămînt...

Timofte: N-a dormit o noapte acasă — am întrebat-o şi n-a spus nici cu cine a fost, nici unde...

Vecina binevoitoare: Ar trebui chemată şi fata de faţă... Unde-i Sofiţa?

Gafiţa: Stă în drum, că amu i-i ruşine. *(Iese.)*

Timofte: N-a dormit a doua noapte acasă — am

întrebat-o și tot n-a spus... Tocmai azi, cînd am prins-o de gîțe...

P ă v ă l a c h e: A spus că a fost cu mine?

T i m o f t e: A spus totul, Păvălache... Eu îs om slab de înger și n-am să-ți cer socoteală... Dar am frați, am cumnați, am neamuri... O să ne adunăm cu toții, o să venim cu topoarele și o să-ți cerem socoteală...

S o f i c a (*intră, stă în prag*): Tată, lasă-l pe badea Păvălache în pace. N-a fost el cu mine prin livezi...

T i m o f t e: Atunci dar cu cine ai fost?

S o f i c a: N-am să spun.

T i m o f t e: Am să te prind iar de gîțe, ș-ai să-mi spui...

S o f i c a: Să mă tai bucățele, și n-am să spun!

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Sofică, apoi așa vorbești tu cu părintele tău? Aracan de mine... (*O pauză mare.*)

P ă v ă l a c h e (*mișcat*): Sofică... A fost o fată frumoasă și cuminte în satul ista... Am crezut c-ai s-o păzești bine...

S o f i c a: O păzesc, bade Păvălache.

P ă v ă l a c h e: Dar trei nopți, pînă la ziuă...

S o f i c a: Am îmblat singură prin livezi...

V e c i n a o b i e c t i v ă: Cum singură, dacă te-au văzut oamenii! Îmblai cu unul tot așa de nalt (*arată spre Păvălache*), cu pălărie...

S o f i c a: Îmblam cu moș Onofrei, cu paznicul. Că mă temeam singură...

P ă v ă l a c h e: Și ce-o dat peste tine primblările celea din miez de noapte?

S o f i c a: Da de ce să nu mă primblu?... Despre fiecare fată se vorbește prin sat cîte ceva, numai despre mine nu se vorbește nimica, de parcă n-aș fi și eu fată...

G a f i ț a: Și n-ai găsit tu un flăcău în sat pe care să dai vina?

S o f i c a: Cu altul nu m-ar fi crezut...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e (*după o pauză*): Și nu-l dureau picioarele pe moșneagul cela, tot îmblînd cu tine?

S o f i c a: Dacă eu îi cumpăram țigări... Îl întrebam cum era pe-atunci cînd era el tînăr.

V e c i n a o b i e c t i v ă: Hei, și dracul cela, las' că și acela îi un drac de moșneag — numai să-l anini cu vorba...

V e c i n a b i n e v o i t o a r e (*zîmbind*): Sofică... ți-o fi povestit și ție cum îmbla el cu fata morarului la pădure după căpșune?

Sofica *(roşeşte, pleacă jos de tot capul, şopteşte)* Mi-a povestit...

Porneşte un hohot nemaipomenit.
Rîd vecinele, rîde Timofte cherchelit,
rîde Gafiţa, zîmbeşte şi Păvălache.
Peste un timp apare în prag şi Vasiluţa.

Vasiluţa *(mirată):* Bună sara...

Sofica *(priveşte lung, rugător spre dînsa):* Bună, năşică...

Vecina binevoitoare *(ştergîndu-şi ochii de lacrimi):* Degeaba ţi-ai bănuit bărbatul, Vasiluţă... Da acela nu mai poate uita căpşunele din tinereţe... *(Iar prind a rîde cu toţii.)*

Vasiluţa *(tristă):* Sofică, şi numai tu una, sărăcuţa, nu rîzi?...

Vecina obiectivă: Vasiluţă, pe semne, nu ştii ce-o născocit copila asta şi de aceea nu rîzi...

Vecina binevoitoare: Lasă, cumătră, că dacă n-om rîde de unul, de altul, apoi de cine să rîdem?

Vasiluţa: Ba să mi-o lăsaţi pe Sofica în pace, că e mult prea tînără, iar vouă, cînd vă vine a veselie, veseliţi-vă una pe socoteala alteia.

Sofica: Lasă să rîdă, năşică, pentru că pătărania chiar că e de rîs...

Vasiluţa: De ce nu rîzi şi tu, dacă e de rîs?

Vecina binevoitoare *(se ridică):* Cumătră, se zvonea prin sat...

Vecina obiectivă *(se ridică şi ea):* Vuia satul...

Vasiluţa: Care sat? Cele douăzeci de babe care n-au de lucru şi îmblă pe la case cu minciuni?

Vecina răuvoitoare: N-am zis eu că nu trebuie crezută povestea cu Sofica?

Ies toate trei.

Timofte *(icnind):* Vasiluţă, vezi de-o apără bine... Că ea n-are mamă, săraca... *(Iese.)*

Vasiluţa: N-are ea nici mamă, nici tată... Sofică, să te fi îmbrăcat măcar bine, că nopţile, dinspre ziuă, îi brumă şi trage frig...

Sofica: Două nopţi am dus-o eu cum am dus-o, da noaptea trecută chiar că am îngheţat cumplit...

Vasiluţa *(lui Păvălache):* Te văd pornit undeva, ce stai?

Sofica: Năşică, nu-l alunga, că el n-a rîs...

Vasiluţa *(după o lungă pauză):* Nici n-am luat sama cînd am întrat... Păvălache, ai rîs şi tu?

Sofica: El nu numai că n-a rîs, ba a zis chiar... *(Lăudăroasă.)* A zis că-s o fată frumoasă, deşteaptă, şi să am grijă de mine...

Păvălache stă o vreme pe gînduri,
apoi deschide încet uşa şi pleacă.

(Cortina)

TABLOUL IX

Aceeaşi casă. Ferestrele sînt larg deschise.
Pe vîrful tufelor de liliac se stinge lumina unui soare
ce a dat spre asfinţit. În odaie e mare dezordine.
Au dispărut masa, lampa, patul, a dispărut covorul
cu portretul lui Păvălache.
Într-un ungher stau rezemate nişte sape;
în celălalt ungher, o căldare cu var.
Ţolişoarele de pe jos, adunate vălătuc lîngă pereţi.
Vasiluţa umblă descumpănită prin odaie — ba adună
perdeluţele de la fereastră, ba le prinde înapoi.
Vorbeşte singură cu sine.

Vasiluţa: Trebuie să-mi amintesc cu ce-am început atunci cînd am început a ridica casa asta... De-aş putea numai să-mi amintesc, încolo a fi uşor...

Vine şi desprinde iar perdeluţele.
În cadrul ferestrei apare vecina binevoitoare.

Vecina binevoitoare: Cumătră Vasiluţă... Vreau să văd cum ai să-mi joci amu, că înainte vreme, ţin minte, erai amarnică la joc...

Vasiluţa *(zăpăcită):* Să joc? De ce să joc?

Vecina binevoitoare: Ţi-am adus scrisoare de la băiet... Am zărit poştaşul la poartă şi chiar l-am rugat să mi-o deie s-o aduc eu... Zic, atîta vreme a aşteptat, săraca, hai să-i duc bucuria cu mîna mea...

Vasiluţa smulge plicul, se aşază pe ţolişoarele
adunate vălătuc.

V e c i n a b i n e v o i t o a r e: Ei, ce scrie?

V a s i l u ț a *(fericită):* Vine acasă... Arion al meu vine acasă!

V e c i n a b i n e v o i t o a r e *(făcîndu-și semnul crucii):* Slavă Domnului că se întoarce... De cînd s-a dus sărmanul băiet, stă pustie biata casă... *(Se întoarce și pleacă.)*

V a s i l u ț a *(năucită):* Stă pustie? Adică de ce stă ea pustie? Parcă n-am trăit noi aici? Iar dacă n-am trăit noi, apoi cine a trăit? Parcă așa arată o casă pustie? Atîta doar că n-are perdelușe la ferestre — le-am pus cu mîna mea, dar cineva a venit și le-a luat...

Se aude portița, scîrțîie piciorul de lemn.
În cadrul ferestrei apare P e t r e.

P e t r e: Vasiluță... Am fost chiar acum la cîrmuire... Ai de primit acolo niște rublișoare.

V a s i l u ț a: Îți mulțumesc, Petre... *(Umblă prin casă aiurită, dar deodată îi vine în cap și se hotărăște. Adună la repezeală o legăturică cu demîncare. Petre o urmărește mirat. Vasiluța uită de prezența lui, vorbește cu sine.)* Ia să lepăd eu toate grijile și să mă reped la deal... Am să mă duc și am să stau printre dealurile celea pînă oi uita toate necazurile... Asfințește soarele — nu-i mare pagubă, răsare luna. Asfințește luna — tot nu-i nevoie, că bietele mele mîni știu a munci bine și prin întuneric. Acolo, și nu aici, e adevărata mea viață, pentru că singurul lucru care m-a bucurat și care mi-a priit a fost osteneala dealurilor celea...

P e t r e *(îngrijorat):* Și amu încotro vrei s-o iei?

V a s i l u ț a: Mă duc la deal.

P e t r e: Șezi cuminte, măi femeie. Cine se duce noaptea la deal?! Ce-ai să faci acolo?

V a s i l u ț a: Trebuie să mă duc. Că de cînd mă tot așteaptă...

P e t r e: Cine te așteaptă?

V a s i l u ț a: Și semănăturile, și livezile... Iaca, nici n-ai să mă crezi, da așa-s de cuminți, așa-s de bune la suflet toate... De-abia ajungi, de-abia te pleci asupra lor și fiece frunzișoară de amu știe ce vrei să-i spui, și te crede, și te jelește, și este de partea ta...

P e t r e *(după o pauză):* Auzi, Vasiluță... Adusesem eu într-un rînd vorba de-o scrisoare pe care o făcuse bărbatul tău înainte de moarte...

V a s i l u ț a *(mirată, de parcă aude pentru prima oară):* Nu mai spune! Și ce scria el?

P e t r e: Zicea că, de, ce să-i faci. Așa-i viața și să nu te amărăști...

V a s i l u ț a *(lăsînd legăturica cu demîncare, șoptește greu și vinovată):* Mulțumesc, Petre... *(Petre pleacă. Vasiluța se așază pe lăicerele adunate în ungher, scoate scrisoarea primită adineaori, citește pe plic.) Polevaia pocita* douăzeci și două de mii o sută treizeci și șepte. Da numărul lui Andrei era... patruzeci și patru... Numărul lui Andrei era... doi de patru, nouăzeci și șase... Și încă un doi sau un trei. Așa era numărul lui Andrei. Da poate altfel. Voi, cei care vă credeți oameni de bună credință, ia, cine ține minte numărul poștei lui Andrei?

Într-un tîrziu scîrțîie ușa bucătăriei
și se aude P ă v ă l a c h e intrînd.

P ă v ă l a c h e: Vasiluță!

Nu-i răspunde nimeni. Aprinde un chibrit și-l suie deasupra mesei, dar nu găsește lampa la locul ei. Se întoarce la bucătărie, apoi vine cu o lumînare aprinsă. Rămîne surprins de tristețea și goliciunea casei. Vasiluța stă nemișcată într-un ungher.

P ă v ă l a c h e *(îngrijorat):* Vasiluță, ce-i cu tine?

V a s i l u ț a *(liniștită):* Nimic.

P ă v ă l a c h e: Te-am strigat și n-ai răspuns...

V a s i l u ț a: Stăteam așa, parcă ațipisem, parcă amorțisem toată...

P ă v ă l a c h e: Nu știu de ce, dar de la o vreme ai început să nu te răspunzi... Ați muncit azi la tutun?

V a s i l u ț a: La tutun.

P ă v ă l a c h e: Te-o fi năucit duhoarea, că tutunul cela îi otravă curată... *(Îi aduce un pahar cu apă, apoi, în vreme ce Vasiluța bea, se uită la dezordinea din casă.)* Ce ți-o venit să dezbraci casa?

V a s i l u ț a: M-am întors mai devreme de la lucru și zic: ia hai s-o dezbrac... Mi se urîse de dînsa. Amu stau așa și mă gîndesc... S-o fac 'napoi, mă tem că n-am s-o pot face mai frumoasă decît era...

P ă v ă l a c h e: Ba eu aș zice să le punem pe toate cum erau, că era bine.

V a s i l u ț a *(după o pauză):* Să mă hodinesc oleacă și pe urmă o așez înapoi...

Păvălache *(se lasă pe podea în fața ei, se uită lung la dînsa):* Ești amărîtă, Vasiluță, cum nu te-am mai văzut...

Vasiluța *(după o pauză):* Sînt amărîtă, Păvălache... De-abia te-am găsit, de-abia am prins a uita că am fost vădană, și amu iar ne despărțim...

Păvălache *(după o lungă pauză, sec):* Ne despărțim?!

Vasiluța: A venit vremea, Păvălache... A venit, pentru că scris i-a fost să vină. Odată și odată trebuia să te duci...

Păvălache: De ce?

Vasiluța: Să-ți faci casa ta, să-ți crești copiii tăi...

Păvălache *(după o pauză):* Mă alungi, Vasiluță?

Vasiluța: Ei, te alung... Te țin din răsputeri, dat te alungă atîția din casa asta, că, mă tem, pînă la urmă n-am să te mai pot ține...

Păvălache: Cine mă alungă?

Vasiluța *(după o pauză):* Te alungă tinerețea, Păvălache... Tu nu te dai, că ești voinic și cuminte cum n-a mai fost altul... Dar tinerețea te tot duce, te depărtează de mine... O vreme am luptat eu cu dînsa, dar amu simt că am îmbătrînit, nu mai pot... Stau ca un paznic și te păzesc — un biet paznic care știe prea bine că totuna au să-i fure ceea ce păzește el.

Păvălache: Vasiluță, te-o fi obijduit cineva?

Vasiluța: Iartă-mă, Păvălache...

Păvălache: Pentru ce să te iert?

Vasiluța: Pentru că am fost o femeie slabă și n-am putut să te dau afară atunci cînd ai întrat noaptea pe furiș...

Păvălache: Ba mă alungai și atunci, Vasiluță...

Vasiluța *(zîmbește amar):* Nu-i adevărat, Păvălache... De-aș fi putut eu călca peste blestemata ceea de nădejde, te dădeam afară. Dar n-am putut. M-am lăsat furată de dînsa, dar zi de zi îmi tocau la ureche: e bărbatul alteia, Vasiluță, nu e bărbatul tău...

Păvălache: Cine-ți zicea una ca asta?!

Vasiluța: Anii.

Păvălache: Parcă au anii glas, parcă pot ei îmbla în urma omului, ba să-i mai și toace la cap?!

Vasiluța: *Au* și *pot,* pentru că anii sînt tot ce are omul... Anii îl îmbogățesc, anii îl sărăcesc... Din prima

sară, cum ai rămas tu aici, s-au pus anii între noi ca o soacră blestemată și m-au tot canonit și au rîs, și-au bătut joc de mine... Mă uitam la ochii tăi, dar soacra asta îmi spunea: nu vezi tu cum scapără glumele în ochii iștia, dar se sting nespuse, că n-are cine le auzi? Mă uitam la umerii tău și îmi spunea soacra asta: nu vezi tu cum culeg ei fiece frîntură de cîntec, pe cînd tu prinzi numai cîntece de jale? Mă uitam la mînile tale, da soacra ceea îmi spunea: nu vezi cum visează mînile celea să mîngîie fruntea unui copil pe care n-ai să i-l naști?

P ă v ă l a c h e: Lasă, Vasiluță, că prea o iei tu razna... Un băiețel, nu zic, n-ar strica... Îl iei de mînuță și te duci prin sat...

V a s i l u ț a: Păvălache, eu n-am să pot fi și mamă, și bunică în aceeași vreme... Este o rînduială a pămîntului, și dacă încalc eu și rînduiala asta, ce-mi mai rămîne?

P ă v ă l a c h e *(după o pauză):* Vasiluță, poate să lăsăm satul ista și să ne mutăm undeva? La gară, la Bălți, unde vrei...

V a s i l u ț a: Păvălache, Păvălache... Oriunde te-ai duce, n-ai să poți fugi de tinerețea ta, cum n-am să scap eu de bătrînețile mele... Anii iștia au ei ce au, că nici nu-i poți întoarce înapoi, dacă nici nu-i poți face să meargă mai repede decît merg ei...

P ă v ă l a c h e *(după altă pauză):* Vasiluță, da poate te ai fi săturat de mine... Știi, uneori, oricît de bine ar trăi doi oameni, dar dacă stau prea mult împreună, începe a li se urî... Aș putea să mai plec din vreme în vreme... M-au chemat mai dăunăzi și mi-au propus să mă duc iar prin *Zapadnaia* și să aduc lemne pentru colhoz... Oi îmbla cîte-o lună, m-oi întoarce pe cîteva zile și iar m-oi duce...

V a s i l u ț a: Nu te chinui, Păvălache... Toate au fost gîndite și răzgîndite... Le-am gîndit bine, le-am gîndit în fel și chip, că vroiam să rămîi măcar o lună, măcar o săptămînă, dacă nu mai este chip... Din pricina mea copiii tău au rămas să se nască cu un an mai tîrziu — păcatul ista îi cel mai mare în viața mea... E vremea să ne despărțim...

P ă v ă l a c h e: Vasiluță, cît de ușor spui tu cuvintele iestea: „să ne despărțim"... Dar dacă eu n-am să pot lua totul cu mine? Dacă m-am deprins să vin sara pe por-

tița asta, să deschid ușa asta, să mă uit în ochii ăștia?...

V a s i l u ț a: Păvălache, tinerețea uită multe, că-i bogată și are de unde uita. Numai eu îs săracă și n-am să pot uita nimica... Au să se joace pe drumuri copiii tăi născuți de altă femeie, iar eu am să mă uit la dînșii și am să-mi zic: Vasiluță, copiii ăștia puteau să fie ai tăi... Ba chiar într-un fel au să fie și ai mei, și am să le dau nume cum o să-mi placă mie, am să mă joc cu dînșii în mintea mea... Cînd am să te văd ostenit, am să-mi zic: Vasiluță, trebuie să-ți ajuți bărbatul, că vezi ce a ostenit... Și am să mă chinui, am să muncesc din noapte în noapte, ca să-ți fie mai ușor... Cînd am să te văd trecînd vesel, am să-mi zic: Vasiluță, fii și tu veselă, ca nu cumva să-i strici bucuria. Și am să fiu veselă, am să mă duc prin sat să rîd cu oamenii și am să mă bucur toată ziulica ceea...

P ă v ă l a c h e: Spune, Vasiluță, spune... Că, tot stînd așa și ascultîndu-te, mi-i limpede că nu mă mai scoate nimeni din casa asta...

V a s i l u ț a: Ai să te duci, Păvălache... Dacă ți-a fost măcar o singură zi bine în casa asta, ai s-o lași și ai să te duci...

Cineva bate la ușa cea mare, dar văzînd că nu i se răspunde, o deschide încet și în prag apare S o f i c a cu o foaie mare în mînă.

S o f i c a: Bună sara... *(Trece lîngă Păvălache și-i întinde foaia.)* Iaca, Păvălache... Dacă ți-aș fi spus că am dat bine examenele, nu m-ai fi crezut. Uite cu ochii tăi.

P ă v ă l a c h e: Ieși afară.

S o f i c a *(aiurită)*: Cum?

P ă v ă l a c h e: Să-mi pleci acuși, păpușa dracului, că împlu lumea cu tine!

S o f i c a: Nășică...

V a s i l u ț a: De ce o obijduiești?

P ă v ă l a c h e: Cine o obijduiește?! Că mi-a scos peri suri dracul ista de fată!

S o f i c a: I-am scos peri suri...

P ă v ă l a c h e *(după o pauză, abia reținîndu-și furia)*: Uite ce-i, Sofică! Dacă-ți pare rău după cei zece ani cît ai îmblat la școală, ascunde hîrtia ceea, c-am s-o rup bucăți... Dacă-ți pare rău de gîțele lungi, ia-le uite de aici, că am să ți le smulg... Dacă vrei să mai calci iarbă

verde, mișcă iute picioarele celea spre ușă, că ai să rămîi fără ele...

S o f i c a vine alături, pune lîngă dînsul atestatul, își desface gîțele.

P ă v ă l a c h e *(uimit):* Ce faci?

S o f i c a: Ai zis că-ți trebuiesc gîțele și atestatul...

P ă v ă l a c h e *(privește lung, mirat):* Ai crescut mare, Sofiță...

Îi pune atestatul în mînă, o ia de-o aripă, deschide larg ușile și o împinge afară. Apoi închide ușa.

V a s i l u ț a: Asta n-o să ți-o ierte copila multă vreme...

P ă v ă l a c h e *(strigă):* Să nu mi-o ierte nici ea, nici copiii ei!

V a s i l u ț a: Copiii au să te ierte, n-au să știe nimica... N-ai să le spui tu singur. O să-ți fie rușine, că or fi și copiii tău... *(Zîmbește fericită, amintindu-și ceva.)* Auzi, Păvălache... În sfîrșit am primit scrisoare de la Arion...

P ă v ă l a c h e *(cu glas străin):* Vine?

V a s i l u ț a: Vine acasă... *(După o pauză.)* Păvălache, nu știu cum să-ți spun... Așa mă arde un dor de dînsul, că, de n-aș fi primit scrisoarea asta, m-aș fi dus pe jos pînă la Kiev...

(C o r t i n a)

TABLOUL X

Aceeași casă. Zi de toamnă.
Ferestrele și ușa sînt larg deschise, iar casa e curată și împodobită cum n-a mai fost. Liliacul din fața casei a prins a-și scutura frunzele. Pe drum trec fete, flăcăi. Undeva aproape se aud patru viori cîntînd periniță.
V a s i l u ț a stă nemișcată în mijlocul casei, ascultînd-o. E melodia care o tulbură, melodia care o rănește adînc, dar e și cîntecul ce îi dă viață.
Tot așa pe neașteptate, tiptil, apare m o ș I o n.

M o ș I o n: Bună ziua în casa asta...

V a s i l u ț a *(zîmbind):* Iaca, s-a întîmplat, tată, să vii mata odată tot așa pe neașteptate și nă nu mă sperii...

Moș Ion: Ca să vezi, Vasiluță, m-am tuns... Am dat patru ruble... Orișicum, azi îmi vine nepotul. *(Pauză.)* Ai gătit frumos casa asta, Vasiluță, și ai făcut bine că ai gătit-o așa frumos...

Vasiluța: Am gătit-o pentru ultima oară, tată... Poate de asta pare ea așa frumoasă...

Moș Ion: Vasiluță, pîne ai?

Vasiluța: Hei, de pîne mă întreabă... Am pîne multă, tată, am poduri pline cu grîu, că o să-mi ajungă și mie, și matale, și lui Arion...

Moș Ion: Da sare?

Vasiluța: De sare mă întreabă... Apoi cine mai are sare în satul ista, dacă n-am eu! De-i auzi pe cineva plîngîndu-se că n-are sare, să-l trimiți la mine.

Moș Ion: Și apă ai?

Vasiluța: Am apă multă și bună, tată... Avem fîntînă nouă în ogradă și curge o apă — să tot bei și să nu te mai saturi.

Moș Ion: Ai și ce aprinde, și cu ce aprinde?

Vasiluța: Am. Am. Am!

Moș Ion: Fată-hăi, poate să te ajut și eu cu ceva?...

În cadrul ferestrei apar cele trei vecine.

Vecina binevoitoare *(încîntată)*: Ia uitați-vă ce-a mai gătit ea casa asta...

Vecina obiectivă: Mama tot mamă rămîne... Cînd aude glasul copilului, i se topește inima, oricum ar fi inima ceea...

Vecina răuvoitoare: Vasiluță, să nu le primești lingușeala... Și-au adus aminte că au și ele fete mari...

Vecina obiectivă: Auzi, cumătră... Oare chiar să fi adus Fancic acela rochia tocmai de la Moscova?

Vecina binevoitoare: O adus... Am citit pe coropca ceea de unde au scos rochia...

Vecina obiectivă: Hai dar s-o vedem și noi... Spune lumea c-o mireasă mai frumoasă n-a mai fost în satul ista... Eu, iaca, nu cred.

Vecina răuvoitoare: Vasiluță, ceva mai încolo poate îi veni și tu cu feciorul la nuntă...

Vasiluța: Venim și noi, de ce să nu venim... *(Vecinele pleacă.)*

Moș Ion: Parcă mi-am zis să fac ceva, dacă nu mai țin minte ce anume...

V a s i l u ț a: Tată, stai mata oleacă tăcut și ascultă cîntecul ista... Aș vrea să am și eu un cîntec și să-l țin minte toată viața...

M o ș I o n: Cîntecul o fi fiind el cum o fi, numai că eu nu prea aud amu la bătrînețe... *(Pauză.)* Vasiluță, da poamă de cea busuioacă ai adus?... Că, țin minte, lui Arion amarnic îi plăcea busuioaca...

V a s i l u ț a *(rugătoare):* Tată, lasă-mă să ascult...

M o ș I o n: Mă duc dar după poamă... *(Pleacă. Vasiluța mai ascultă o vreme, apoi în prag apare Petre.)*

P e t r e *(scoțînd un teanc de ruble):* Vasiluță, am fost la cîrmuire și am luat pentru tine niște bani... Că orășenii iștia îs deprinși să cheltuie mult și, pîn' se obișnuiesc cu măsura noastră, le vine greu...

V a s i l u ț a *(luînd banii):* Petre, mi-ai făcut atîta bine, că nici nu știu cum să-ți mulțumesc...

P e t r e: Ce să-mi mai mulțumești. I-ai cîștigat singură cu brațele tale... Eu i-am adus numai de la contabilitate pînă acasă... *(Pauză.)* Auzi, Vasiluță... Azi mi-am mai adus aminte cîteva rînduri din scrisoare ceea pe care ți a trimis-o Andrei înainte de moarte...

V a s i l u ț a: Și ce mai scria el acolo?

P e t r e: Zicea așa: „Vasiluță, nu te amărî... Pe semne, așa ne-a fost scris să ne zbatem pentru un noroc din care or avea parte abia copiii noștri... Dacă poate a fi vreo neînțelegere, dacă te-a obijdui poate băiatul nostru, să nu te superi pe dînsul, căci copiii întotdeauna știu mai puțin decît părinții lor..." Așa scria acolo...

V a s i l u ț a *(culegînd lacrimile de pe obraz)* Îți mulțumesc, Petre... Dacă poate ți-a mai veni vreun rînd din scrisoarea ceea — să mi-l spui.

P e t r e: Apoi numai-că... Păcat că am pierdut-o — vrăjmaș ce mai scrisoare era... Sănătate... *(Pleacă.)*

V a s i l u ț a îl petrece, apoi se întoarce la locul ei și iar ascultă durerea și nebunia celor patru viori.
Deodată în pragul ușii apare P ă v ă l a c h e — cu capul gol, într-o cămașă albă.
Îi tot așa cum apăruse un an în urmă.
S-a oprit și stă în fața pragului.
O vreme stăpîna casei nu-l vede, apoi, cînd îl zărește, rămîne îngrozită. Prinde a veni cu spatele înapoi, furînd cu mîinile în lături, de parcă ar căuta ceva să se apere

V a s i l u ț a: Păvălache...

P ă v ă l a c h e: Bună ziua, Vasiluță...

V a s i l u ț a *(după o pauză):* Păvălache, tu n-ai suflet în tine, măi băiete... Tu ai venit să iei tot ce a mai rămas în casa asta, dar ai venit degeaba... N-ai să iei nimica... Un fir de ață, dacă ai să-l iei, n-ai să-l poți lua pînă nu mi-i lua și zilele...

P ă v ă l a c h e: Am venit, Vasiluță, să-mi iau rămas bun... De despărțit ne-am despărțit, dar nu ne-am luat rămas bun unul de la altul.

V a s i l u ț a: Teme-te de Dumnezeu, Păvălache...

P ă v ă l a c h e: Să ne luăm rămas bun, Vasiluță... Pe urmă o viață întreagă o să ne tot temem, o să ne ocolim unul pe altul...

După o lungă pauză V a s i l u ț a vine încet spre prag, ridică mînile și cu o mișcare de mamă îi îndreaptă gulerul cămășii. Apoi îi scoate din casă o steblă de busuioc.

P ă v ă l a c h e: Amintire? Dar cît ține busuiocul? Eu aș fi vrut să am o amintire pe multă, multă vreme.

V a s i l u ț a: Ce pot să-ți dau eu, păcatele mele, ca să mă ții minte multă vreme? Am să-ți las, iată, ziua asta de toamnă, și aceste patru viori, cu o periniță fără început, fără sfîrșit, dar totuși frumoasă, să-ți rămînă amintire cerul ista senin și bunul nostru pămînt așa cum l-am moștenit, așa cum îl vom lăsa și noi moștenire...

P ă v ă l a c h e: Ajunge, Vasiluță, ca să nu fie prea mult... Rămîi dar cu bine.

V a s i l u ț a: Drum bun, Păvălaș... *(Stă în prag, petrecîndu-l. Perinița începe a se stinge, și cînd viorile amuțesc, Vasiluța rostește pe gînduri.)* Ce păcat că avem numai un singur pămînt și un singur cer deasupra lui...

(C o r t i n a)

1959

DOINA

Dramă

în trei acte

PERSOANELE

D o i n a, o stranie năzărire,
marele dar și marele blestem al neamului nostru
T u d o r M o c a n u, legumicultor
V e t a, soția sa
I o n e l,
F i m a
A n t o n
M a r i a
M i h a i
G l i g o r e, căruțaș
I v a n F r a n k o v i c i, om de afaceri

Zile posomorîte, zile cu cer senin, nopți înfrigurate,
seri cu lună plină, amurguri tîrzii și dimineți
culese dintr-un miez de vară secetoasă.
Flori de cireș, flori de măr în zbor din copac pe pămînt,
priveliști de basm și scene reale, balade populare
și versuri scrise de poeți, puzderii de melodii
ce-au fost cîntate odată și se mai cîntă și astăzi
pe meleagurile noastre.

ACTUL ÎNTÎI

Scena e numai beznă, dar din inima acelui întuneric
răzbate un mare vuiet. Se face de parcă cineva
ar lovi disperat într-o poartă și împreună
cu acele lovituri misterioase coboară și versurile poetului:

Într-un boț de humă crudă,
Din adînc de sub pămînturi,
A născut o mică ghindă—
Chip de frunză și de gînduri.

Treptat noaptea se topește și pe scenă apare un cort
verde, ridicat din te miri ce în fața unei case de țară.
Mai niște tufe de liliac pe la margini, mai o ramură
de nuc bătrîn lăsată peste ele, țesături de vie sălbatică—
și toate acestea, legate cu o anumită îndemînare,
formează o minune de răcoare unde stăpînii
își petrec toată vara.
În fund, fațada casei — o ușă largă,
două ferestre cu perdele trase.
O cărărușă cimentată despică bătătura acestui cort,
schițînd oarecum două încăperi. În stînga, o masă
și cîteva scaune, pe o buturugă — un rezervor
de zinc din cele ce se pun prin coridoarele
școlilor, lîngă rezervor, un coș cu pătlăgele.
Jumătatea din dreapta pare mai mult o magazie.
Rămășițe de bicicletă, lăzi deșarte făcute
pentru transportarea legumelor, cîțiva saci în jurul
unui butoi enorm, scos din pivniță și avînd acum
altă menire, un mic scăunaș împrejmuit cu vase de
strînsură. Amiaza unei zile de vară.
Mătușa V e t a umple în butoi un căuș, se așază
pe scăunaș și alege fasole, aruncîndu-le cu o anumită
socoteală în vasele puse în jur. I o n e l, urcat
pe niște lăzi deșarte, bate cuie sub streașina casei.
Se aude o mașină oprind în drum,
apoi apare, ocupat și grăbit, A n t o n.

A n t o n *(cu glas scăzut):* Ioane, hai repejor, c-avem ceva de descărcat.

I o n e l *(fără a se întoarce):* Ce-ai adus tu acolo?

A n t o n: Urlă măgaru' ca-n pădure. Hai iute, că n-am cînd.

I o n e l: Drept să-ți spun, și eu îs cam ocupat.

Anton. Da ce ţi-a venit să borteleşti pereţii?

Ionel: Tata m-a rugat să spînzur podoaba ceea ici sub streaşină.

Fără a se întoarce, arată cu călcîiul o cutie învelită într-o plapumă veche.

Anton *(după ce desface învelitura):* Cum de-o ajuns pocitura asta în ospeţie pe la noi?

Ionel: O adus-o taica asară din Cimbureni.

Anton: O fost la Cimbureni?! Parcă zicea că se duce la un concurs coral...

Ionel: Apoi, mai întîi, au fost la concurs, da pe urmă, cînd corul din Cimbureni a pus laba pe locul întîi, ei, cei din juriu, au fost invitaţi să treacă pe la premianţi, să închine cîte un pahar.

Anton: Eu aş crede că mai întîi au fost invitaţi, şi pe urmă premiaţi. În sfîrşit, e treaba lor. Şi hodoroaga asta de unde s-o luat?

Ionel: Apoi, că tot îmblînd cu petrecerea dintr-o casă în alta, au ajuns la un bas care lucra la tutun...

Anton: Cum, adică, un bas care lucra la tutun?

Ionel: Păi, omul cela care i-a poftit la dînsul, el în cor e bas, dar acasă nu-i mai vine a cînta, că îl aşteaptă în ogradă o movilă de frunze de tutun. Avînd musafiri, omul le-a pus o masă acolo afară, iar rabla asta a scos-o din casă şi a spînzurat-o sub streaşină, să nu le fie urît musafirilor Şi, cum închinau ei acolo afară sub nuc, deodată au început a transmite melodii populare. Melodiile, zice tata, veneau de sus ca o blagoslovire, ca o minune cerească, născută chiar atunci, acolo, în faţa lor. Cum şedeau ei la masă, au înmărmurit cu toţii, iar mai apoi a prins a ninge.

Anton: Cum, adică, a prins a ninge? Aşa, din senin, în plină vară?

Ionel: Se făcea, a zis tata, de parcă s-ar fi scuturat peste dînşii floare de măr, floare de cireş...

Anton: Măi Ioane, vezi să nu te pocnesc. Că eu n-am cînd sta să ascult poveşti. Ei, hai, ningea...

Ionel: Apoi, ninsoarea ceea, zicea tata, parcă i-ar fi spălat sufletul, parcă i l-ar fi dăruit din nou, şi aşa i s-a făcut lui de bine, încît nu mai putea ieşi din ograda omului cela. „De unde ninge, măi?" — a întrebat el stăpînul. „Din cutiuţa asta" — o fi zis acela. Atunci tata a declarat c-o cumpără. Cît i se cere, atîta plă-

teşte. O mie să fi cerut acela — dădea o mie.

A n t o n: Şi pînă la urmă cît a dat?

I o n e l: Douăzeci de ruble. Fără transport şi fără instalare.

A n t o n: Instalarea cît îl costă?

I o n e l: Motocicleta pe-o duminică.

A n t o n: Săracul tata. Şi străinii îl jecmănesc, şi ai lui.

I o n e l: Nu te grăbi, că de abia pe lumea cealaltă vom afla care pe care îl jecmănea. Adă rabla încoace, să-ţi arăt cum se instalează un aparat de radio. Că se poate întîmpla, iaca, să mor şi n-o să aibă cine-ţi arăta cum se face treaba asta cînd e s-o faci ca lumea.

Prinde aparatul în cuie, îi face legătura.
Sfîrîie ceva în măruntaiele cutiei, urmează
un fel de hîrîială, şi iară apare vocea poetului,
continuînd poezia începută în întuneric:

...Şi prin luturile oarbe,
Spre un cer c-o rîndunică,
Pui de codru-şi face cale,
Pui de codru se ridică.

A n t o n: Scrie bine, dacă mai are pînă la Eminescu.

I o n e l: Mai are.

A n t o n: Dar nu ninge, bre, nici pe dracul!

I o n e l: Vrei chiar aşa, deodată! Mai întîi să punem o masă sub nuc, să aşezăm totul pe masă, să destupăm, să turnăm în pahare şi abia după, după, după...

A n t o n *(necăjit):* De cîte ori i-am spus: nu amesteca, tată, vinul cu votca, da parcă ai cui spune?... Hai să descărcăm. Că cimentul cela te rupe din şale, grijania şi parastasul...

I o n e l: Ce tot cari atîta ciment?

A n t o n: Mi-o zis tata — de unde vrei şi de unde poţi, dar să-mi aduci. Că vrea să facă gard nalt de piatră de jur-împrejur.

I o n e l *(necăjit):* Cursa ceea a înarmărilor o să ne vîre cu zile în pămînt.

A n t o n: Ce are cursa înarmărilor cu descărcatul cimentului?!

I o n e l: Da nu vezi cum după fiece încordare internaţională tata îţi tot porunceşte şă aduci ciment?

O să facem zid de cetate în jurul casei, ține minte ce-ți spun...

Pleacă amîndoi. Rămînînd singură, mătușa V e t a tot trage cu urechea spre cutia atîrnată sub streașina casei.

C r a i n i c u l: Cu această baladă a tînărului poet **Mihai** Cosașu începem astăzi emisiunea noastră muzicală „În țara doinelor"

A urmat de undeva de departe o melodie la care mătușa a împietrit. O fi fost, poate, cîntecul ei de tinerețe, o fi fost cîntecul de mai tîrziu, o fi fost cîntecul ei de dincolo de toate...

Rîs de soare, plîns de stele,
Stă pierdut în lumea-i verde
Și-i voinic cînd i se cere,
Și-i modest cînd nu se vede.

La primele versuri mătușa, tresărind, a pornit cu mîna spre creștet și așa a și înmărmurit cu trei degete pe frunte.

P o e t u l: Orice popor, fie el din cîmpie sau de la munte, păstrează pentru zile mari, păstrează **pentru zile negre** cîte un cîntec care face să tresalte inima **întregului neam**. Sufletul neamului nostru răspunde de **fiecare dată** cînd îl cheamă Doina. Chiar de la primul vers, **chiar de la** primele acorduri, îți răsare priveliștea unui apus de soare undeva hăt departe, pe-o coastă de deal, o stînă veche, un cioban căzut pe gînduri, o ațișoară de fum peste vatra unui foc uitat. Din acel fundac de imașuri, prin cele șase găurele de fluier, deschise de gura focului, coboară neamul nostru prin pustietăți și nedreptate, prin minuni cerești și fel de fel de vremuri grele.

Apare de pe undeva ostenit, purtat de ale sale, T u d o r M o c a n u. Vine lîngă rezervorul de zinc, umple o cănuță, dă peste cap, oțărîndu-se amarnic. Gustă dintr-o pătlăgică. Zărește într-un tîrziu cumpărătura de sub streașină. Ascultă pînă la capăt, să vadă ce avea cîntecul să spună, se miră de atîta frumusețe.

După care rămîne smerit, molcom, de parcă ar fi fost la judecată, de parcă ar fi fost la spovedanie.

***Și iată că prin țesătura acelor melodii încep a se** cerne,*

rotind sub bolta cortului, flori de măr, flori de cireș.
Nici Tudor, nici Veta nu se miră de una ca asta,
iar din ninsoare se arată o coastă de imaș, o stînă
veche, o ațișoară de fum cu un cioban îngîndurat
la vatra focului. Între stînă și foc crește un copăcel,
și stă rezemată de acel copăcel o fată.
O simplă fată de la țară — fustișoară de cit,
bluză de in brodată, basma albă.
Stă vrăjită de fluierul ciobanului, zîmbind cînd
o îndeamnă cîntecul, întristîndu-se împreună cu el.
Și tot ninge, ninge, iar împreună cu acea ninsoare
se topește vedenia de basm.

T u d o r *(mirat și fericit):* Ai văzut, măi Vetă?
V e t a: Văzut.
T u d o r: Și pe cioban, și stîna ai văzut-o?
V e t a: Și pe cioban, și stîna, și pe acea frumoasă domniță...
T u d o r: Apoi că aceea nu era domniță, Vetă dragă, aceea se cheamă „Doină", și Doinele celea rar cînd ...rar cînd pentru cine se arată...
V e t a: Oare cum de ne-o ales tocmai pe noi?
T u d o r: Nu putea să nu ne aleagă, dată fiind situația, autoritatea de care mă bucur azi...

Mulțumit de cele întîmplate, vine lîngă nevastă,
se așază alături și nu știe ce ar
mai întreprinde ca să fie și mai bine.

V e t a: Vrei să-mi ajuți oleacă?
T u d o r: Să-ți ajut la ales fasole?

A zîmbit. Avea atîta pe cap, încît numai gîndul că ar
putea lăsa totul baltă, ca să aleagă cu V e t a fasole,
i se părea o curată nebunie. Totuși, pentru că li s-a
arătat D o i n a, și ei acum erau nu numai bărbat
și nevastă, ci mai erau și doi oameni cărora li s-a arătat
Doina, a venit la butoi, și-a umplut pălăria, s-a așezat
pe-o ladă deșartă și, cu urechea ciulită spre aparatul
de sub streașină, a început a alege.
Într-un tîrziu scîrțîie portița
și intră căruțașul G l i g o r e.

G l i g o r e: Bună vreme la 'neavoastră!
T u d o r: Bună, Gligoraș. Ia de colo un scaun și șezi.
G l i g o r e: Da n-ai mata vreun scaun mai prostuț, că,

odată ce n-am răzbătut pînă amu la boierie, ce să-mi zădăr șezutul...

T u d o r: Dacă te temi de scaune bune, împinge cu piciorul o ladă deșartă, așază-te aici cu noi și, hai, poate ne dăi o mînă de ajutor, că fasolele iestea, mărunțele și lustruite cum sînt, fug ca argintul cel viu dintre degete...

G l i g o r e: Dacă nu, că mie nu-mi prieste fasola.

T u d o r: Apoi că nu te poftim la masă. De ales era vorba.

G l i g o r e: Dacă nici să le mănînc, nici să le aleg nu-mi place.

T u d o r: Mă rog... Și, încolo, ce mai faci?

G l i g o r e: Dă, ce să fac... Iaca, îmblu ca prostul trei zile cu o căruță de pătlăgele; m-am jurat să nu răsădesc fir de pătlăgică în grădină, așa m-am săturat de dînsele.

T u d o r: Ce nu le predai?

G l i g o r e *(uimit):* Nu cumva îți bați joc de mine? Parcă mata nu știi că și ieri des-de-dimineață, și azi în zori de zi am fost cu căruța în drum spre *selpo,* dacă acolo nici chip să răzbați. De cîteva zile stau căruțele la rînd, împănate una în alta, iar pe ușa *selpoului,* o lăcată cît o baligă de vacă.

T u d o r: Cum, *selpoul* nu mai primește pătlăgele?!

G l i g o r e: Nici să audă.

T u d o r: Da ce primesc ei?

G l i g o r e: Coacăză..., și alte pomușoare.

T u d o r: Auzi tu! Da la fabrica din Ghindești n-ai încercat?

G l i g o r e: Lasă, badei, nu-ți osteni gura degeaba. Și azi, și ieri, și mai alaltăieri, cînd am văzut că nu-mi merge la *selpo,* eu hai, băiete, la Ghindești. Dacă acolo nici măcar să răzbați cu căruța la rînd, acolo-s numai mașini. Zeci, sute de mașini, numai că cei de la fabrică nici să audă de pătlăgele. Numai piersici și sîmburi de cireșe — atîta primesc.

T u d o r: Apoi, dacă nu poți scăpa de dînsele, du-le și le descarcă acolo la gheretă, sub șopronul cela...

G l i g o r e: Taci din gură, badei! Fîrnîitul cela de vînzător, cînd m-o văzut trecînd cu căruța pe acolo, o ieșit în drum și o început a hămăi la mine, că s-au trezit toate javrele din mahală.

T u d o r: Ce-a dat peste dînsul?

G l i g o r e: M-o fi simțit, parșivul, că vreau să descarc și o început a urla că el are de-amu vreo trei tone de pătlăgele și că n-o să se ducă la dubală din pricina mea; că el, cică, are patru copii, pe cînd eu, cică, oi fi avînd numai trei.

T u d o r: Și tu cîți îi ai?

G l i g o r e: Păi, am șase copii, badei! Amu, îmblu cu căruța și mă gîndesc — păzea, măi Gligore, să n-o pățești! Mai dăunăzi îmbla prin sat o țigancă cu vrăjitul, și fumeile care-s mai răsărite au cam fugit de pe-acasă, da a mé, înceată din fire, s-o tot codit pînă o dat țiganca peste dînsa, iar dacă te prinde țiganca în casă, apoi te și vrăjește, n-ai încotro! Și ce crezi mata că i-o spus neveste-mi cioara ceea? Cică, m-o fi pîndit drum de noapte și „kazionî dom". Amu îmblu eu cu pătlăgelele celea pe drumuri și mă gîndesc — da ce crezi!... Că pătlăgică nu știe multe — una-două și-i curge zama. Și dacă-i curge zama, cine răspunde?

T u d o r: Firește, tu răspunzi.

G l i g o r e: Nu, că eu nu-s prost. Eu am venit la mata că-mi ești brigadier, și-ți raportez: tovarăș Mocanu, ia aminte, pătlăgica o crăpat. Zama curge.

Intră I o n e l ud leoarcă, jucînd o minge de fotbal de pe un genunchi pe altul.

I o n e l: Tată-i, poarta e de la butoi pînă la scaunul cela. Amu uite cum îți aftonez eu un gol...

T u d o r: Mai lasă mingea ceea, măi Ioane, și pune mîna pe vreun manual ceva. N-ai întrat anul trecut, poate măcar anul ista răzbați la vreo școală...

I o n e l: Dacă manualele celea, nu știu cum naiba îs făcute, dar cu cît mai adînc cobori într-însele, cu atît mai prost ieși de acolo.

T u d o r: Apoi asta depinde de elev — unul se prostește, altul, cu același manual, prinde la minte.

I o n e l: Să ne ferească Dumnezeu de mintea manualelor moldovenești! Pe noi și pe copiii noștri...

T u d o r: Apoi, treaba ta, numai, vezi, tot gonind mingea, să nu ajungi și tu a îmbla cîte trei zile pe drumuri cu o căruță de pătlăgele, cum îmblă omul ista, sărmanul...

I o n e l *(se face că de abia amu l-a zărit pe căruțaș):* Hai noroc, bade Gligore! Te-ai vîrît în ungherașul cela, că nici nu te-am văzut la început.

G l i g o r e *(mulțumit):* Să trăiești, Ionele! Că, mă

gîndeam și eu: ce Dumnezeu, o fi întrat băietul în anul nunții, de nu mai vede oamenii în jurul lui?

I o n e l: De ce nu?... Dacă mi-ai găsi o fată să fie singură la părinți, iar părinții să aibă mașină, să vezi cum îți aranjez un *liubov s pervî vzgleada*...

G l i g o r e: Auzi, bade Tudor, să știi că-i mintos dracul ista al matale, mă mir că de ce nu l-or fi primit acolo la învățătură...

T u d o r: S-or fi temut profesorii, că pe aista dacă-l scapi la bine, nu-l mai scoți de acolo...

Mai scîrțiie o dată portița.
Ionel se uită printre frunze.

I o n e l: Las' că-ți vine unul cu studii superioare, și aiștia cu studii superioare, cînd îi pui la muncă agricolă, se bucură ca copiii.

Intră F i m a. Vorbește dulce, legănat,
imitînd vorba populară.

F i m a: E-hei, d-apoi bună vreme și pace bună la 'neavoastră!

T u d o r: Să-mi trăiești, Fiodor Fiodorovici. Cu plinul, cu deșertul?

F i m a: Trei bocete și o baladă.

T u d o r: Într-o singură zi?

F i m a: Într-o singură zi.

T u d o r: Și bocetele celea... Sînt ele de ceva?...

F i m a: Balada mai trebuie cioplită, da bocetele-s faine cum nu se mai poate. A. I. Țurcanu, cînd o să le vadă, o să le pupe pînă la ultima virgulă. Ia fă-te mata cu urechea încoa.

T u d o r: A, nu. Că eu, cînd aud bocet, mă tulbur la inimă și mi se face lehamite de toate.

F i m a: Da nu te tulburi deloc, pentru că-s cu umor Bocete umoristice.

I o n e l: O fi bătut-o, sărmana?

F i m a: Pe cine a bătut-o?

I o n e l: Pe bocitoarea ceea.

F i m a: Cine a bătut-o?

I o n e l: Mortul, cine altul?

F i m a: Tu ai glagolii în cap, bre?! Cum se poate ridica mortul să-și bată bocitoarea?

I o n e l: Nu, că eu am vrut alta să zic — răposatul, pînă să fi murit, și-o tot fi bătut nevasta. Ea, sărmana,

a răbdat cît a răbdat, da cînd l-a văzut de acum pe năsălie, bocind, s-a mai răzbunat și ea oleacă...

F i m a: E cea mai neghioabă explicație a bocetelor umoristice.

G l i g o r e *(lui Tudor):* Badei! Cînd am auzit și eu, că s-o zvonit mult prin sat că băietul ista al matale îmblă pe la înmormîntări și adună bocete... apoi, cînd am auzit și eu, m-am mirat cumplit și chiar am vrut să te întreb ce face el cu dînsele după ce le adună? Se zice că le vinde la academie și încasează cîte-o sută de ruble pe fiecare mort. Să fie chiar așa?

F i m a: Mata, bade Gligore, în loc să asculți minciunile satului, mai bine ai fi venit la mine să-ți povestesc eu totul de-a fir a păr. Iaca, dacă e s-o începem cu mata — ce tot umbli cu căruța ceea?

G l i g o r e: Apoi, mă străduiesc să predau statului ceva pătlăgele. Că aista ni-i rostul — creștem legume, le vindem statului și, cu banii primiți, ne acoperim nevoile.

F i m a: Așa, da în afară de legume, mai crește ceva frumos pe pămîntul ista?

G l i g o r e: Apu numai că — sfeclă, tutun, păpușoi...

F i m a: Ei, toate aiestea le produce poporul cu brațele, dar sufletul neamului, cum crezi mata, rodește măcar din cînd în cînd sufletul acestui neam?

G l i g o r e: Iaca, aici nu mă mai ține cureaua...

F i m a: Atunci dar să-ți spun eu. Pe lîngă vinuri, grîne și sfeclă de zahăr, avem neasemuite bogății spirituale. Avem cîntece, dansuri, conăcării, colinde, apoi glume, renumitele glume moldovenești — iată ce avem mai mult decît alții. Moldoveanul, fire-ar el al naibii, are umor, are atîta umor, încît pînă și în clipele cele mai grele nu poate să nu glumească. Disertația mea așa se și numește: „Gluma la moldoveni". Eu adun folclor pentru a-mi dovedi teza, și nu mă voi opri pînă nu o voi susține. Dacă va fi nevoie, adun pînă și vorbele de duh, aluziile, înjurăturile...

G l i g o r e: Ei, dacă adunăm și înjurăturile, hotărît că ieșim pe primul loc. Medalie de aur, nici vorbă. Numa că bocetele șugubețe, eu unul, în locul dumitale, nu le-aș aduna...

F i m a: De ce?

G l i g o r e: Știu eu... Nu le adun și pace.

I o n e l: Da cum crezi mata, bade Gligore, bocitoarea

de la care a scris Fima bocetul a mîncat bătaie de la răposatul său bărbat?

G l i g o r e: O bătea măr, că alta ce să-şi ponegrească ea mortul în faţa lumii?

F i m a: Tată, se poate întîmpla să-l plesnesc pe mînzocul iata, aşa că să nu fie vorbă pe urmă.

I o n e l: Te temi nu atît de vorbă cît de bătaia pe care-o poţi primi de la mine cu vîrf şi îndesat.

T u d o r: Voi, bre, în loc să vă clănţăniţi, mai bine mi-aţi da aici o mînă de ajutor...

F i m a: Dar cum vine asta, tată? Mă inviţi mata să-mi petrec concediul în sat, pentru ca să ajungem iar la lucru manual? Că eu avusem bilet pentru Crimeea, acuma aş fi stat întins la soare pe malul Mării Negre, şi cînd colo, mi se propune...

Se opreşte o maşină în drum.
Ionel se iţeşte printre frunze.

I o n e l: Las' că vine Anton, şi aista, de frică să nu-i ieie permisul, îţi face orice i-ai zice. Vrei fasole, alege fasole.

A n t o n (*intră ostenit şi furios*): Tată, ce şezi ca o babă cu fasola în poale? O jumătate de sat îmblă şi-l caută pe preşedinte, altă jumătate te caută pe mata, şi nici unul, nici altul, de parcă aţi fi întrat amîndoi în pămînt.

T u d o r (*ridicîndu-se îngrijorat*): *Ciom dela?*

A n t o n: O trecut pe la grădini achizitorul cela din Siberia. Are o mulţime de vagoane deşarte în gară. Anul trecut i-a îmbogăţit pe cei din Vărzăreşti. Anţărţ a vărsat bani cu sacul în Cimbureni, şi noi, care gemem de atîtea pătlăgele, cînd ne vine norocul, nici tu preşedinte, nici tu brigadier...

Tudor porneşte spre ieşire, apoi se opreşte,
dîndu-şi sama că e cu capul gol. Îşi caută pălăria.
O zăreşte lîngă lada pe care a şezut.
Au mai rămas ceva fasole în pălărie.
Chibzuieşte ce să facă cu dînsele şi, pînă ce se tot chiteşte, iar prinde suflare aparatul de sub streaşină.
Vin melodii frumoase, din bătrîni, şi iar începe a ninge.

T u d o r (*şovăind*): Măi Antoane, mi-o mai rămas aici un pum-doi de fasole şi mi-i oarecum să le vărs înapoi în butoi. Poate te aşezi aici alături, şi în doi, una-alta... (*Anton se aşază, alege puţin, apoi renunţă.*)

A n t o n: Mă frig palmele de volan, nu simt nimica cu vîrful degetelor.

G l i g o r e *(după o lungă pauză)*: Şi chiar nu ţi se urăşte matale, bade Tudor, să tot buchiseşti fasola ceea, şezînd ghemuit ca o babă?

T u d o r: Hei, dacă aşa numai pare că şed pe scăunaş şi aleg fasole, pe cînd eu sărbătoresc, îmi creşte sufletul de bucurie cu scăunaş cu tot. M-au prins, iaca, nişte cîntece vechi, şi cînd aud cîntece vechi, parcă le văd sosite în casa mea, toate nemuşoarele pe cîte le-am avut din moşi-strămoşi...

G l i g o r e: Da de unde se iau ele, cîntecele, aici la 'neata?

T u d o r: D-apoi nu vezi ce frumuseţe am sub streaşină?

G l i g o r e: Care, jerpelitura ceea?...

T u d o r: Iaca aşa jerpelit cum este, dacă e un aparat care nu se mai află! L-am adus asară din Cimbureni, pentru că, să vezi tu minune, nici nu se închide, nici nu se deschide. Poţi suci şi răsuci butoanele celea cît vrei, dacă degeaba. Poate să tacă o zi, o săptămînă, da cînd îl răzbat cîntările, apoi te înfioară, îţi fuge pămîntul de sub picioare, pe legea mea...

G l i g o r e: O fi japonez, badei?

T u d o r: Ei, pe naiba! Producţie „Vadul lui Vodă", da să ştii că are o taină coropca asta. Glas curat, de parcă cel ce cîntă ar sta, uite, aici, lîngă tine, iar cînd trece la muzica populară, aşa se face de parcă ar ninge cu flori de meri, cu flori de cireşi peste tine...

G l i g o r e: Şi floarea ceea... o poţi aduna aşa cu mîna ca s-o pipăi?

T u d o r: Da la ce bun s-o pipăim? O lăsăm aşa să tot vină la vale, pentru că uneori prin ninsoarea ceea, ştii, răzbat frumuseţi care nu se mai află. Iaca, chiar mai nu demult, înainte de a fi venit voi, iar o nins, şi prin ninsoarea ceea s-o arătat un imaş, o margine de stînă, un cioban cu fluierul şi-o preafrumoasă domniţă. O Doină din cele de demult.

G l i g o r e: Care Doină, badei, că s-au dus sărmanele de le-o rămas numai numele tipărit pe pachetul de ţigări.

T u d o r: Las' că multe s-au dus, dar au şi rămas...

G l i g o r e: Şi dacă s-o mai fi rătăcit colo vreuna, crezi c-au să vină să-şi piardă vremea aici cu noi? N-au

ele la cine se duce? Atîtea vile, atîtea căsuțe de nebunii peste tot...

T u d o r: Da de ce să nu treacă și pe la noi, măi Gligore? Nu sîntem noi trup din trupul acestui neam? Nu ne-au bătut și pe noi vînturile, ploile, toate cîte au trecut peste această mică țară? Nu avem cu ce-o primi?

G l i g o r e: Dar s-o văd cu ochii mei, badei, măcar pe una, că, uite, de unde am, de unde n-am, pun o vadră de vin la bătaie!

T u d o r: Dacă nu, Doina nu vine la comandă, hei, că dacă ar fi așa, mulți s-ar găsi...

G l i g o r e: Cum atunci?

T u d o r: Întîi și întîi trebuie să ți se facă dor de dînsa. Să-ți vină așa un pui de dor, și tu să lași dorul cela să crească, să se facă mare, să te frigă, să te ardă, așa încît să nu mai poți. Și cînd n-ai să mai poți de atîta dor...

G l i g o r e: Dacă-i așa, nu mai dau eu ochii cu dînsa, pentru că eu îs în servici, tovarăș, am cai, am căruță pe răspundere, unde să-mi pasc eu dorurile...

Între timp Tudor a sfîrșit-o cu fasolele. Și-a scuturat pălăria, și-a pus-o în cap, a pornit-o spre ieșire, dar deodată, parcă pentru a-i răsplăti acea lungă așteptare a lui, din aparatul de sub streașină a prins a coborî „Hora fetelor". Și iară a pornit a ninge. Flori de vișin, flori de zarzăr rotesc ușor sub cortul verde, și cînd nînsoarea se îndeasă, de după perdeaua ei iară se arată coasta de imaș, stîna, ciobanul și c o p i l a rezemată de copac. Și cum stătea ea ascultînd fluierul, deodată a zărit cortul verde din ograda lui Tudor Mocanu, a auzit cît de mult și cît de greu o tot așteaptă omul cela. A zîmbit, și-a scuturat părul și a prins a coborî piscul dealului. Fluierul își deapănă povestea, zăpada vine întruna și iară ne întoarcem în ograda Mocanilor.

T u d o r: Ei, ș-amu ce zici, măi Gligore?

G l i g o r e (*încet de tot*): Taci, badei, că o început a coborî dealul și se poate tîmpla să vină... S-o văd o dată și să mor!

A n t o n: Hai, tată, că eu fete de acelea car în fiece zi cîte trei mașini — dimineața le duc la deal, sara le aduc acasă. Hai, poate scăpăm de pătlăgele.

T u d o r își pune pălăria, pornește spre ieșire, cînd deodată, o vede pe copila de lîngă stînă strecurîndu-se prin frunzișul cortului.

Doina: Bună ziua. Ce mai faceți?

Tudor *(ferice și uimit):* Vă-hă-hă... D-apoi eu, dragul badei, de cînd te pomenesc, te caut și te aștept...

Doina: Las' că avem și noi destule pe capul nostru... Mata, lele, tot cu fasolele te chinui?

Veta: Muncesc și eu, pentru că, de, toată lumea muncește...

Doina: Să-ți ajut oleacă. *(Umple un căuș în butoi, se așază pe o ladă deșartă).* Pe aiestea cu picățele unde le arunci?

Tudor: Vă-hă-hă... D-apoi pentru atîta te-am așteptat eu, dragul badei, ca să te pun, cînd mi-i veni, la ales fasole?

Doina: Atunci dar ce alta îmi dai de lucru?

Tudor: Bine, fată hăi, da cine-i măgarul care a spus că Tudor Mocanu își pune musafirii la lucru? La urma urmei, două-trei nemușoare am și eu pe lumea asta, și cînd os din osul meu îmi pășește pragul casei, atunci Tudor Mocanu, grijania mamei lui... Marie! Măi Ioane, caut-o iute pe Maria și spune-i cît ai zice pește să fie masa gata.

Ionel *(intră în casă și se întoarce oarecum zăpăcit):* Tată-i, masa e gata pusă, totul e așezat...

Tudor *(necăjit):* Măi, că multă minte vă mai trebuie. Caut-o și spune-i să așeze masa cea mare, și pe masă să pună tot ce avem mai bun în casă — mîncare, băutură, dulceață!

Ionel: Dacă... *(mai intră o dată și iară iese):* E pusă masa cea mare, și pe masă îs numai bunătăți, numai dulciuri..

Tudor *(se duce să vadă chiar el, apoi se întoarce):* Iaca ce înseamnă să ai un suflet de fată la casă. Zece măgari de-aiștia i-aș da pe încă o fată ca Maria. Hai dar, dragul badei musafir, și voi oameni buni, mărogut de întrați și cinstiți un pahar în casa mea.

Gligore: Badei, chiar ți-ai face o pomană, că o și început să mă sugă la lingurică, dar mi-i de pătlăgelele celea...

Tudor: Am sfîrșit-o cu pătlăgelele, măi Gligore. Amu tu îmi ești musafir, iar eu îs stăpînul casei...

Gligore: Dar cu răspunderea ce facem, badei, că, zău, o zis: „casă de stat!"

Tudor: Las-o în pace, bre, mama ei de răspundere. Dacă a fi să ne ducem la „casă de stat", ne-om duce

amîndoi, tu pe mai mult, eu pe mai puțin...

G l i g o r e: Dar de ce așa, badei?! De ce eu pe mai mult?

T u d o r: Pentru că, dc, cu cît slujba e mai mică, cu atît răspunderea e mai mare. Așa-i legea...

Intră cu toții în casă. Rămîne numai V e t a pe scăunaș.
Peste un timp iese M a r i a, îi șoptește ceva,
dar mătușa continuă să aleagă fasole.
M a r i a intră în casă, apoi iese împreună cu T u d o r
și, în cele din urmă, se ridică și m ă t u ș a, își scuturâ
hainele și intră în urma lor.
Iar de sub streașina casei coboară întruna melodii,
fulgi albi se rotesc cub cortul verde
Vorbele poetului cad moale, încet, împreună cu fulgii

Și prin luturile oarbe,
Spre un cer c-o rîndunică,
Pui de codru-și face cale,
Pui de codru se ridică...
Rîs de soare, plîns de stele,
Stă pierdut în lumea-i verde
Și-i voinic cînd i se cere,
Și-i slăbuț cînd nu se vede...

Noapte tîrzie. Casa Mocanilor doarme dusă
și sub cortul verde au rămas numai două suflete —
T u d o r și tînăra lui m u s a f i r ă.
Stau tăcuți — unul la un colț de masă, altul la celălalt colț.
Din mutenia nopții mai răsar cîteva lovituri grele,
repezite într-o poartă, și T u d o r tresare.
Se uită în jur de nu l-o fi zărit cineva.

T u d o r (*Doinei*): Ce nu te culci? Că iată încep a bate zorile, iar în zori, se știe, somnul e dulce cum nici că se mai poate...

D o i n a: Parcă vroiai să mai adaugi ceva?

T u d o r: Ferit-a sfîntul, că atîta cît am trăncănit noi noaptea asta, le-ar fi ajuns la două babe pe-o viață întreagă.

D o i n a: Am vorbit mai mult de nimicuri, pe cînd mata ai fi vrut să-mi împărtășești un mare și tăinuit adevăr, odată ce ți s-a făcut dor de mine...

T u d o r: A, nu, a fost o glumă la mijloc. Le ziceam oamenilor ceia că mi s-a făcut dor de Doina, și chiar mi se făcuse dor, stînd acolo, la concursul raional, în

calitate de membru al juriului. Că au vrut chiar președinte să mă facă, dar s-a zis că trebuie să fii cu studii muzicale. Mă rog...

Doina: Poate nu atît mata m-ai căutat cît durerea cea mare a matale, durerea care te macină de ani de zile și te face nopțile să te scoli din pat și să ieși aici, sub cortul ista...

Tudor: Care mare durere, că trag la cîntar cît un președinte. Nu-i vorbă, obișnuiesc să ies nopțile pentru a lua un pîț de aer curat am și eu, mă rog, ciudă țeniile mele

Doina Lasă mata povestea asta, că avem atîta aer curat în Moldova, încît chiar de s-ar dovedi că aerul curat nu face bine, tot n am avea încotro

Tudor Da crezi că aerul ista l-ai tras pe nas și, gata, ai făcut mare treabă?

Doina: Ce mai rămîne de făcut cu dînsul?

Tudor: Iaca vezi că nu știi, și dacă am să-ți spun, n-ai să mă crezi. A trecut mai dăunăzi pe la grădini medicul-șef din Vărzărești. O cunoștință veche de-a mea, pot zice — un prieten. Mi-a făcut el odată un bine la care eu i-am zis să treacă pe la grădini, cînd i-o fi în drum, și el cam trece. Dăunăzi iar se arată. Le spun băieților să-i pună în portbagaj cîteva lăzi cu pătlăgele și cîțiva saci cu curechi. Am cinstit cîte-un păhăruț, că am și acolo la brigadă o canistră cu putoare de asta. După ce-am cinstit, ne-am așezat la sfat și, din vorbă în vorbă, ajungem la aer curat. Și știi ce-mi spune medicul?

Doina: Ce-ți spune?

Tudor Să tot stai și să te miri Zice el că nenorocirea noastră, a moldovenilor, e că sîntem proști Noi știm a cîștiga o sută de ruble, dar a o cheltui nu ne ajunge căpățîna Avem mii de feluri de a munci, iar de a ne hodini frumos nu avem nici unul Dacă n-ar fi fost biserica, zice el, moldovenii demult ar fi pierit de pe fața pămîntului Sute de ani la rînd biserica îl punea pe omul nostru la hodină cu forța După șase zile de muncă una de hodină, să crapi, nu alta. Se înăbușeau păpușoii în buruieni, se scutura grîul pe deal, sîngera inima bietului țăran, dar biserica era neînduplecată. Țăranul ședea pe-o margine de prispă la umbră, scrîșnea de ciudă, dar se hodinea. Amu nimeni nu te pune cu de-a sila să te odihnești, amu oamenii noștri au scăpat la

adunat avere, și o să crape, dar o să aibă o casă ca a vecinului, și în casă o să le aibă pe toate pe cîte le are vecinul, dacă nu și mai multe. Oamenii muncesc și, de osteneala cea mare, beau, și după ce beau, de scîrbă pentru slăbiciunea lor, iar se duc la muncă, și o tot țin așa una și una, pînă nimeresc la spital, că au împlut de la o vreme țăranii spitalurile. Și, cum crezi, care-i boala cea mai răspîndită în Moldova?

D o i n a: Nervii?

T u d o r: Nu. Nervii îs pe locul doi. Pe locul întîi s-a cocoțat *kislorodni golodanie*. Cu-i să-i treacă prin cap — atîta aer curat prin toate văile, pe toate dealurile, iar oamenilor nu le ajunge aer curat!

D o i n a: Cum se poate una ca asta?

T u d o r: Vezi bine, se poate. Că, spunea medicul cela, e una cînd omul înghite aer curat, alergînd cu limba scoasă afară, și e cu totul altă gîscă atunci cînd vine el sara, ia masa și stă o jumătate de ceas în pragul casei, cu mintea furată de amintiri, cu brațele uitate pe genunchi. Că, să vezi, organismul ista al nostru e făcut și el al naibii de subțire: ceea ce-i trebuie el o să-și ieie singur, dar cu de-a sila să nu-i bagi. Mai bine o să moară decît să ieie ceea ce îi bagi cu de-a sila.

D o i n a *(după o lungă frămîntare):* Au nu cumva te-i fi temînd de moarte, bade Tudor?

T u d o r (*surprins):* Ce să mă tem eu de dînsa, că, oricum, cînd îți cade sorocul — gata, adio!...

D o i n a: Și totuși, simt eu undeva în vorbele matale un fel de frică, poate nu atît frică cît îngrijorare — măi, nu cumva să deie baba cu coasa peste mine tocmai cînd mi-a fi lumea mai dragă...

T u d o r: Ba să mă lași în pace, că nu mă tem deloc. Am trăit o viață lungă și grea, am făcut războiul, am îndurat foame, am văzut atîția oameni vrednici și mintoși, care, fiind de sama mea, s-au dus în pămînt cine știe de cînd, așa că eu, dacă baba ceea ar fi venit după mine mai anțărț, nici atunci n-aș fi putut avea pretenții. Auzi tu, să mă tem eu de dînsa!...

D o i n a: Poate nu atît de teamă e vorba, dar gîndurile cu fiece zi ți se întorc tot mai des și mai des la ceea ce se cheamă hotarul vieții...

T u d o r *(după o lungă frămîntare):* Mi se întorc, firește, și am să-ți spun de ce. Din tot ce are omul mai frumos pe lume, eu aș pune pe locul întîi demnitatea.

Asta-i totul. De mic copil, cum se ridică copăcel, omul caută cu coada ochiului în jur, ca nu cumva să-l calce cineva pe ce are el mai sfînt. Demnitatea e ca şi cum ai duce o farfurie cu apă pe-un vîrf de deget. Atîta eşti om cît e plină farfuria. Unii se pricep a duce plină farfuria, altora li se varsă ceva, mai rămîne ceva, dar pînă la urmă vine baba ceea cu coasa, ia farfuria din vîrful degetului şi o arde în pămînt de-i zboară cioburile. Şi după o viaţă lungă, plină de muncă, plină de chin, de bucurii, omul prinde a lăcrăma, vorbeşte în dodii, şi eu, odată ce-a venit vorba, nu atît de moarte mă tem cît de înjosirea ceea care vine împreună cu moartea.

D o i n a: Ei lasă! Parcă noi ţinem minte oamenii numai după felul în care au murit, şi uităm ce-au fost ei în viaţă, cum au fost?

T u d o r: Iaca să nu zici — uiţi totul şi ţii minte numai cum a murit. Moartea e sfîrşitul, iar a face un sfîrşit bun, la asta nu pe fiecare îl taie căpăţîna. Unde mai pui că amu a pornit o modă nouă — înainte de moarte, pe om îl pocneşte damblaua. Ori îl paralizează, ori amuţeşte, ori i se întunecă minţile. Bietele neamuri îmblă cu dînsul de la un doctor la altul, de la un spital la altul, irosesc banii, răbdarea, toată dragostea pe care i-au purtat-o, iar acela — nici înainte, nici înapoi. Aşa, năpăstuit de soartă, el o mai ţine doi-trei ani, şi cînd îl strînge Dumnezeu, neamurile îşi fac cruce c-au scăpat Şi după aceea nu se mai gîndesc ce fel de om a fost el în viaţa lui şi cîte-o făcut ţin minte numai cît s-au chinuit cu dînsul, cînd i-a fost să moară. Crezi că întîmplător mă tot pun cu binişorul pe lîngă medicul-şef din Vărzăreşti? Să nu mă pocnească şi pe mine damblaua într-o zi, că dacă mi-a fi dat şi mie să trec prin asta, încaltea să ştiu că am la spital un pat şi o lingură de supă.

D o i n a: Cum?! Să trăieşti o viaţă într-un sat de oameni, să creşti patru copii, să aduni atîta avere, pentru a rîvni, în cele din urmă, la patul şi supa spitalului?

T u d o r: Satul — de, să-l lăsăm în pace, fiecare se descurcă cum poate, unde să le mai pese lor de alţii? Cu vecinii nimeni nu stă bine pe lumea asta, să vedem ce-o fi pe cealaltă, iar feciorii n-au să caute de mine. Nurorile nici atîta. Poate Maria, că-i fată bună la inimă, dar ce să-i umbresc eu tinereţea.

Doina: Au nu cumva te-i fi temînd de propriii matale copii?

Tudor: Ferit-a sfîntul! Nu mă tem deloc, dar, odată ce-a venit vorba de copii, apoi, ca să fiu sincer, m-am săturat de dînșii ca de hrean. După ce ne-am luat cu Veta, așa cam spre primăvară, l-a născut ea pe cel de la academie, și, cum a rupt-o Tudor din loc, pînă azi nu se mai poate opri. Și dă-i cu munca, dă-i cu alergătura, că, uite, cresc, le-a trebui pămînt, le-a trebui zestre. Alții mai îmblau și pe la petreceri, pe la hramuri, da eu cu Veta — unde, care petreceri, cînd ai o casă de copii?! La război băteam mătănii la fiece împușcătură și tot săpam la pămînt, că o putrezit cîteva rînduri de *ghimnastiorce* pe mine, pentru că mă gîndeam: măi, am o casă de copii, și ce face biata Vetă dacă rămîne vădană? Cînd s-a făcut colhozul, vreo două veri la rînd am muncit cu sapa, dar mai apoi mi-am zis: stai, Tudoraș, cu brațele treabă multă nu faci, și hai pe la școală, hai pe la cursuri, că vecinii chiar rîdeau de mine — cum începea a ninge, mă duceam la cîrmuire și întrebam pe unde mai sînt cursuri, ca să mă trimită și pe mine. Amu, uite, mi-am făcut casă, mi-am crescut copiii, i-am băgat prin școli, dar, ca să fiu sincer, m-am săturat de dînșii ca de hrean. Uneori mă gîndesc: măi, să-i așez odată la casele lor, las slujba și un an întreg am să stau uite aici la masă pentru a mă gîndi la toate cîte au trecut prin viața mea, dar la care nu m-am gîndit bine, pentru că nu am avut cînd.

Doina Te-i fi temut că te scot din brigadieri?

Tudor Da nu mă tem eu deloc, pentru că am legături, am susținere peste tot! Mă duc mîne la raion și zic Alekseici, dă-mi un vagon de zahăr, pînă în amurg, fără hîrtie, fără chitanță; vagonul cu zahăr o să-mi steie aici la poartă. Și apoi eu am meserie, eu îs *vojak* din născare, pot aduna oameni și porni cu dînșii motorul, iar șefii, să nu crezi, chiar de te și critică uneori, dacă ei prețuiesc oamenii care știu a porni motorul. Vrei tutun — îți fac tutun, vrei grîu — poftim grîu. Amu, iaca, fiind la grădini, am împlut lumea cu pătlăgele.

Doina *(după o pauză lungă):* Atunci dar ce te face să te scoli nopțile, să ieși tiptil din casă, să te așezi aici la masă și să stai pînă în ziua albă cu obrajii îngropați în palme?

Tudor: Știu eu... Iaca așa mă prinde prin somn un val de năbușeală, mă trezește, iar cum m-am trezit, mi

se face lînced, mi se tace lehamite de toate. Şi mă scol, ies din casă, vin sub cortul ista şi tot stau pînă se luminează de zi.

D o i n a *(după o altă pauză lungă):* Inima?

T u d o r *(într-un tîrziu):* Inima.

(C o r t i n a)

ACTUL DOI

Linişte şi pace.
Frunzişul stă înţepenit în faptul zorilor, feresrele-s larg deschise şi doar petele albe din frămîntarea zilei trecute mai rătăcesc sub cortul verde.
V e t a alege fasole. Pune cu mîna boaba în vas, ca să nu facă zgomot, dar mişcările ei uşoare au trezit totuşi pe cineva.
Se aud uşile, şi iat-o pe D o in a coborînd scările.
Se opreşte în mijlocul cortului cu braţele întinse, prinde în palmă fulgi albi, îşi împospătează ochii, obrajii, după care, zîmbindu-i mătuşii în semn de „bună dimineaţa", se aşază lîngă femeie şi începe a alege şi ea. Munceşte cu tragere de inimă, fără a-i mai păsa de cei ce se odihnesc — aruncă boabele cu iuţeală, vasele prind a face o mare gălăgie, după care se mişcă o perdea şi în cadrul ferestrei apare căpăţîna ciufulită a stăpînului.

T u d o r *(şopteşte necăjit):* Măi Vetă, măi, de cîte ori te-am rugat — dacă nu poţi dormi singură, încaltea lasă-ne pe noi să ne împlinim somnul, că plătim, bre, picătura asta de hodină cum nu ştiu de cine să mai fie ea plătită...

Vasele îşi văd înainte de ciorovăială.
Oarecum mirată de-o asemenea neascultare, căpăţîna dispare în cadrul ferestrei — şi iată-l pe T u d o r — coborînd scările.

T u d o r: Vă-hă-hă... Uite cum se scoală copchila asta cu noaptea în cap! D-apu tu, dragul badei, ai pus măcar capul pe pernă noaptea asta?

D o i n a: Tocmai cînd am pornit să-mi aştern, s-a trezit mătuşa. M-am dus la dînsa, ne-am aşezat alături,

şi, din vorbă în vorbă, nu ştii mata cum îs femeile...

T u d o r: Ei, atunci dar, noroc şi voie bună! Păcat că am pe azi multă alergătură, altminteri aş fi şezut şi eu aici cu voi la umbră.

Se spală undeva după frunze, apoi vine la rezervorul de zinc, se şterge cu un şervet spînzurat în cui. Înghite o cănuţă, se oţărăşte, aruncă o pătlăgică sub cerul gurii, încearcă să pornească motocicleta În cadrul ferestrei apare căpăţîna lui I o n e l

I o n e l (*răguşit de somn)* Măi tu! Nu pune mîna, că te pocnesc

T u d o r Tu mai întîi ar fi trebuit să te speli, dragul tatei Cum poţi să mă pocneşti, cînd eşti cu ochii cîrpiţi de somn?

I o n e l *(dezamăgit):* Visasem că ne fură motocicleta.

T u d o r: Ei, şi amu, cînd vezi că nimeni nu ne-o fură?

I o n e l: Mai trag un pui de somn

T u d o r : Bine-ar fi, dar nu-i frumos, pentru că, odată ce se scoală musafirii, stăpînilor, oricum, nu-i mai lasă ruşinea...

I o n e l: Unde, care!? *(Dispare pentru o clipă din cadrul ferestrei, iar în clipa următoare de acum coboară scările cu şervetul pe umeri.)* Bună dimineaţa, leliţă!

D o i n a Să creşti mare, Ionel!

În cadrul altei ferestre apare căpăţîna lui A n to n.

A n t o n Ioane, pune soponul la loc, că te omor

I o n e l (*se face a nu l auzi)* Lucrăm cu ndrăzneală, trăim bucuroşi?

D o i n a Cum altfel?

A n t o n Tată ı, cu atîta greutate am căpătat o bucată de sopon francez, şı măgarul ısta mı l cheltuıe pe mutra lui

I o n e l Dacă tu, măi, nici măcar nu ştıı a zıce bună zıua în lımba lui Napoleon, şı eu, care de atîţia ani învăţ franceza, să mă tot spăl cu sopon pentru mucoşi? Cît te poţi, tovarăş, spăla cu sopon pentru copchii!!

A n t o n: Măi Ioane, nu mă fă să sar peste pervaz; dacă sar, nu te scoate nici miliţia din labele mele...

T u d o r : Staţi, bre, nu vă faceţi de ruşine măcar atunci cînd avem musafiri...

A n t o n: Cine, cînd? *(Peste o clipă coboară şi el scă-*

rile cu un şervet pe umăr.) Noroc şi Doamne ajută, gospodinelor!

D o i n a: Mulţumim frumos, Antoane.

A n t o n: Păcat că mă aşteaptă camionul la poartă, altminteri v-aş ajuta şi eu oleacă...

T u d o r: Ce-aveţi pe azi de cărat?

A n t o n: Piatră.

T u d o r: Dacă o să fie piatră bună, de cea din Cosăuţi, tăiată frumos blocuri, fă-te a uita aici lîngă noi vreo zece-douăzeci de blocuri.

A n t o n: Ce să facem cu dînsele?

T u d o r: M-am înţeles cu băieţii de la uzină să-mi lege o poartă naltă de fier, dar fierul cela e greu al naibii şi, ca să-l pui să se ţină bine, cu lemn nu faci nimica. Trebuie piatră, şi nu piatră de strînsură, ci numai blocuri mari, de cele din Cosăuţi.

A n t o n: Aş putea aduce chiar o maşină întreagă, dacă ai merge şi mata cu mine...

T u d o r: Nu pot. Trebuie să mă reped la Bălţi. Era vorba să sosească la bază stropitorile. De atîţia ani caut stropitori din Germania, şi dacă n-am să fiu de faţă atunci cînd se vor descărca ele din vagon, gata — iar rămîn fără stropitori.

I o n e l: Tată-i, eu am o idee grozavă cum s-ar putea de făcut o stropitoare, numai că mi-ar trebui pentru asta un cît de mic toporaş...

T u d o r: Da, măi Ioane, iaca, vezi, cît pe ce să uit! Pe azi era vorba să vină la grădină nişte copii de la tabăra de pionieri să ajute la cules chipăruşi. Să-mi fii azi toată ziua acolo cu dînşii şi să le arăţi cum se culeg chipăruşii în trei sorturi: frumoşi de tot, frumoşi, dar nu prea, şi restul...

I o n e l: Îmi laşi motocicleta?

T u d o r vine lîngă rezervorul de zinc, mai toarnă cîteva înghiţituri în cănuţă

I o n e l: Sughiţ bun la toate neamurile.

T u d o r *(după ce-şi bea porţia):* Dacă nu, că s-o răsuflat, i-o scăzut gradele. Cu putoarea asta nu mai ajungi la bietele mele neamuri... *(Mai ia o pătlăgică.)* Bine, măi, îţi las cheia, numai vezi de n-o mîna pe toate dealurile şi nu încerca s-o faci mai bună. Las-o aşa cum este.

În cadrul ferestrei de la margine apare căpăţîna lui F i m a.

F i m a *(plîngăreț):* Tată, v-am spus că sufăr de insomnie, v-am rugat să-mi lăsați măcar diminețile, că nopțile mă frămînt ca un șarpe...

I o n e l *(își toarnă și el puțin în cănuță, dar se prinde urmărit de Tudor și varsă jos băutura, mulțumindu-se cu pătlăgică):* Cine te pune să îmbli pe la înmormîntări? Ți-o fi putit a mort și mirozna ceea, cînd te ajunge prin somn...

F i m a: Măi măgarule, ai să-mi vii cu plozii pe la Chișinău cînd voi fi șef de catedră, și să fiu al naibii dacă îl voi primi măcar pe unul!

I o n e l: Pînă să vin eu la tine ca să-mi dăscălești copiii, vezi să nu-mi aduci tu singur odraslele să ți le vindec de speriat.

T u d o r *(necăjit):* Nu vă clănțăniți, bre, atîta, că nu sîntem noi înde noi. Avem oaspete.

F i m a: Cum, cînd? *(Peste o clipă coboară și el scările cîntînd.)* Dimineața-i roua mare, hai, leliță, hai, și te udă la picioare, hai, leliță, hai...

T u d o r: Azi în ce direcție o apucă Academia Re-Se-Se-Me?

F i m a: Vreau să mă reped pînă la Storojinet, am auzit că e acolo un moșneag ajuns la o sută de ani.

T u d o r: Lasă-l pe moșneagul cela, că nu-i de nimica. Mai bine fă-te spre pădurea Cimburenilor. Avem acolo un pădurar vrăjmaș bun de gură. Principalul e să-l urnești din loc, că dacă se pornește, nu-l mai poți opri.

F i m a: Cu ce lucrează motorul? Vin, votcă, coniac?

T u d o r: Dacă nu, că suferă de ficat. Îl poți lua însă cu fata.

F i m a: Cum, adică, cu fata? Cu care fată?

T u d o r: Are o fată, sărmanul, și se chinuie cu dînsa de cîțiva ani. N-o poate băga în vreo școală — să crapi, nu alta. Dac-ai putea să-i făgăduiești măcar cît de cît.

F i m a *(enervat):* De cîte ori te-am rugat, tată, să nu mă bagi în afaceri de felul ăsta! Sînt aspirant, tată, am curs la universitate! Pregătirea fetelor, ca să reziste la admitere, nu e treaba mea, eu mă ocup de ele abia după ce au fost înscrise la învățătură!

T u d o r *(puțin rușinat):* Dacă îmi trebuie, măi, cîțiva cubi de stejar... De nu mi-ar fi trebuit, poate că nici nu aduceam vorba...

A n t o n: Ce să faci cu stejarul?

T u d o r: Vreau să comand niște butoaie. Că coriștii

ceia din Cimbureni, ca să vezi cum s-au specializat — toarnă samogoncă în butoi de stejar și peste un an scot de acolo coniac curat, da în vremea noastră un brigadier fără coniac e ca și cum ar fi fără brigadă...

F i m a : Unde mai pui că regulile de limba moldovenească iară s-au schimbat, acum nici eu însumi nu le mai cunosc.

I o n e l: Da cine te pune, măi, s-o înveți limba maternă? Datoria ta e s-o înveți cum să tragă mîța de coadă pînă s-or sătura cu toții de dînsa și i-or pune și ei colo un „trei"...

F i m a: Cum îndrăznești, măgarule, în fața părinților?...

T u d o r: Stați, bre, că iară vă încăierați! Ce Dumnezeu, în fiece casă copiii se scoală ca copiii, și numai în casa mea se mănîncă de parcă ar fi dat turbul într-înșii. Hai să ne vedem de treburi cît nu ne-am luat de piept. Marie-e!

M a r i a *(apare în prag):* Peste o clipă, tuță, masa e gata.

T u d o r: Dacă nu mai avem timp, Marie. Pune la răcoare ceea ce ai pregătit și de acum desară, da-va Domnul...

M a r i a (*cu lacrimi în ochi):* Tăticule, dar totul e gata...

T u d o r: Sănătate, Marie, sănătate. Hai, că te așteaptă și pe tine norma.

Pleacă unul cîte unul, după care pleacă amărîtă și M a r i a. Sub cort nu rămîn decît două alegătoare de fasole: V e t a și D o i n a. După o lungă pauză, aparatul de sub streașină iar prinde viață. Vin melodii de departe, de demult, și împreună cu ele iar prind a pluti petale, de parcă ar ninge ușor. Cînd melodiile se trec, se aud lovituri surde în aceeași poartă de fier, și iară vine vocea poetului cu povestea acelui mic pui de stejar:

Rîs de soare, plîns de stele,
Stă pierdut în lumea-i verde
Și-i voinic cînd i se cere,
Și-i slăbuț cînd nu se vede...

Dar anii trec, și veacul trece
Pe sub cer, pe sub pămînt...
Unde-a fost cîndva copacul
Stă un ciot c-o frunză-n vînt...

D o i n a *(ridicîndu-se):* Leliță dragă, să lăsăm fasolele, că avem pe azi treburi mult mai mari și mult mai grele.

V e t a *(oarecum mirată):* Da ce-avem?

D o i n a: Nu auzi mata cum se scutură floarea? Nu

vezi cum plutesc petale în jur?

V e t a: Apoi văd, numai-că... Ce le putem noi face?

D o i n a: O să trecem prin livezi cît nu s-a ridicat încă soarele, cît nu s-a stîrnit încă vîntul, ș-o să adunăm în coșuri floare de măr, floare de cireș...

V e t a: Iaca, o viață am trăit, da floare de-aceea încă n-am cules. Și pe urmă ce facem cu coșurile pline?

D o i n a: O să le lăsăm la stînă, ciobanilor.

V e t a: Și ciobanii?

D o i n a: Ciobani vor pune fluierele să se hodinească noaptea în coșurile noastre, pentru ca pe urmă, ori de cîte ori ar fi dus ei fluierul la gură, să tot ningă cu flori albe de măr, cu flori trandafirii de cireș...

V e t a *(oarecum luminată):* Și eu chiar mă întrebam — de ce oare ninge atunci cînd se cîntă...

Undeva departe se aude cîntînd o fată.
Ninge încet, domol, și în jurul acelui cîntec se adună un cor întreg de fete. Și iară ninge, ninge întruna.
Corului de fete îi răspunde un cor de bărbați.
Și iară ninge, ninge, și cele două coruri se varsă într-un unic cor: pare un tunet din cer, un popor întreg ridicat în picioare, cu sufletul, cu inima larg deschisă,
dar de nins nu mai ninge, și măreața cîntare cade de pe piscuri, se sfarmă într-un fund de prăpastie,
și iară se lasă o liniște de moarte peste tot.

Amurg tîrziu sub cortul verde.
Sacii și butoiul sînt acoperiți cu niște țoale.
M a r i a, ostenită după o zi de muncă, așază masa.
Cei trei frați, flămînzi și agresivi, stau prin unghere, așteptînd cînd vor fi poftiți să-și ia cina.
Aparatul de sub streașină tace, și pentru a scăpa de tăcerea ce-o apasă, M a r i a îngînă o melodie.

F i m a: Taci, fa, că mă enervează!

M a r i a: Bade Fima, ce te-ai întors așa de supărat? Mi s-o părut chiar că nici nu ne-ai dat bună sara cînd ai întrat.

F i m a: Îs necăjit, Marie... O zi întreagă numai coșuri cu gogoșari!

M a r i a: Parcă era vorba că te duci la pădure?

F i m a: M-a pus naiba să mă înțeleg cu Ionel și, în loc să petrec o zi frumoasă la pădure, am stat ca un cucostîrc în Valea Cuboltei.

I o n e l: Să nu-ți pară rău, că nici eu n-am petrecut

cine știe ce. Proasta ceea e numai coșuri și lene.

A n t o n: Măi tu, nu cumva te-ai băgat la fata pădurarului? Ia sama, că poate fi un mare scandal...

I o n e l: Nu că eu, ea singură s-o băgat și m-o tot mușcat, căteaua naibii, că-s numai vînătăi. O zi întreagă — eu cu Eminescu, ea cu sărutarul. Cum Dumnezeu o fi înțeles ea poezia... De-abia prinde cu urechea o coadă de rimă, că se și repede cu sărutatul!

A n t o n: O fi sălbătăcit acolo în pădure.

M a r i a: Bade Antoane, mi se pare că nici mata nu ne-ai dat bună sara cînd ai venit?

A n t o n: Șoferul, după ce cară o zi piatră, nu dă bună sara nimănui.

F i m a: Ai făcut măcar ce te-a rugat tata?

A n t o n: Pe naiba... Am aruncat zece blocuri în buruienile celea de lîngă garaj, da sara, cînd m-am întors, gata, nu mai erau acolo. Se jeluie, fire-ar al naibii, de sănătate, îmblă pe la doctori, stau cu anii prin spitaluri, da cînd e vorba să pună laba pe ceva, să vezi cum ți-o înflă! Parastasul și grijania...

M a r i a: Nu li-i de ajuns că au întrat și n-au dat bună sara la întoarcere, amu, iaca, mai și încep să suduie...

A n t o n: Și chiar nu te lasă inima să dai un „bună sara"?

M a r i a: Să știi că nu mă lasă. Nainte erau doi la noi în casă, care, de oriunde s-ar fi întors, nu uitau să deie bună sara — tata și Mihai. De cum a plecat Mihai, a rămas numai tata...

A n t o n: Las' că uită și tata uneori...

M a r i a: Nu mi s-a întîmplat încă niciodată să-l văd venind fără bună sara.

F i m a: Ce știi tu despre părintele nostru, Marie?... Ești un copil.

M a r i a: Știu atît cît îmi trebuie ca să-mi cinstesc părintele, iar mai mult nici nu-mi trebuie.

Stau o vreme în tăcere, apoi prinde glas aparatul de sub streașină și, împreună cu melodiile populare, pornesc a roti fulgi albi.
Prin fulgii ceia deodată apare în prag T u d o r M o c a n u. Abia se ține pe picioare.

T u d o r: Bu... bună...

M a r i a: Și mai? Hai, tată, te rog eu frumos!...

T u d o r: Bu... ara...

M a r i a: Ați văzut? Și voi, măgarilor, mai aveți obraz să-l vorbiți de rău?!

Ninge încet, domol, apoi se face noapte. Într-un tîrziu se aud undeva cîntînd cucoșii. T u d o r, abia trezit din beție, șade la masă, iar D o i n a se mută de pe un scaun pe altul să fie cît mai departe de stăpîn. Iară se bate la poartă, și iară în pustiu. Stăpînul casei tresare.

D o i n a: Ce mai faci, cum o mai duci.

T u d o r: Slavă Domnului...

D o i n a: Mulțumit?

T u d o r: De ce anume?

D o i n a: De viață.

T u d o r (*oarecum stingherit*): Dacă nu, că așa global nu se poate pune problema.

D o i n a: De ce nu se poate?

T u d o r: Pentru că e greșit.

D o i n a: Cum, adică, greșit?

T u d o r: Greșit politicește. Pentru că astăzi, dacă omul e deștept și harnic, și gospodar, el nu poate să nu fie mulțumit de viață.

D o i n a: Și totuși, de-ar fi vorba de mata. Parcă nici prost, nici risipitor, nici leneș nu ești, și totuși, noapte de noapte te zbați, te zbuciumi de nu-ți poți afla locul. Apoi, martor fiind la această cazană mare, de ce, adică, nu te-aș întreba de ești sau nu mulțumit de viața pe care o duci?

T u d o r: Dacă nu, că așa s-ar găsi ei mulți! Vii mata la mine cînd eu abia-abia să ies la mal după o beție zdravănă, vii cînd îmi vuiește căpățîna și scîrbă mi-i de mine, vii pentru a mă întreba de-s mulțumit de viață?!

D o i n a: Carevasăzică, sînt zile cînd omul poate fi întrebat de e mulțumit de viață și sînt zile cînd nu e de dorit așa ceva?

T u d o r: Asta n-am spus-o. Poți să întrebi în fiece zi, numai, de, să știi cînd și cum...

D o i n a: Dar cum Dumnezeu să-mi aleg momentul cela cînd, uite, de cîteva zile alerg după mata și nu te mai pot prinde! Dimineața fugi grăbit la slujbă, o zi întreagă nici nu se vede, nici nu se aude omul, iar serile vii cherchelit. Rămîneau zorile, adică timpul cînd

începeai a te trezi din beția zilei trecute, iar cea nouă încă nu începuse, dar, ca să vezi, nici pe la zori nu se poate, pentru că, zici mata, e greșit politicește...

T u d o r *(înțepat):* Nu, că dacă ești mata așa de mintoasă și zici că știi dialectică, atunci hai să vedem mai întîi de ce adică m-oi fi îmbătînd eu mai în fiece zi! Eu îs brigadier, fată dragă — și la noi, la brigadieri, paharul e unealta de lucru, e un fel de-a te descurca dintr-o afacere veche și de-a înjgheba una nouă. Iaca, să luăm stropitorile iestea din Re-De-Ge. Șapte raioane, vreo suță și ceva de colhozuri alergau după dînsele cu limba scoasă afară, iar de luat le-am luat eu. Cum am făcut? Simplu. Ceilalți brigadieri — unii n-au avut cu ce plăti o masă bună, alții n-au știut să-i poftească la *restoran* pe lucrătorii de la bază. Eu am prins firul dintr-o mișcare. Am comandat o masă pentru 20 de persoane și m-am întors cu stropitorile. Iaca, la masa ceea, pe semne, m-o fi răzbătut.

D o i n a: Nu, de la masa ceea mata te-ai ridicat treaz ca toți trejii, dar după ce ți-ai condus oaspeții, te-ai întors la restaurant și ai mai comandat o sticlă.

T u d o r: Hei, să fi făcut eu așa prostie?!

D o i n a: Adu-ți aminte.

T u d o r *(după o pauză):* Da, măi, chiar m-am întors, dar, stai, să vezi pentru ce m-am întors! Că... la masa comandată am fost serviți cum nu se poate de bine, iar eu îs cu obraz subțire. Dacă ospătarul m-a servit clasa întîi, trebuia să mă întorc să-i fac o cinste?

D o i n a: Și l-ai cinstit?

T u d o r *(după o altă pauză lungă):* Nu, că ne servise o femeie, și cînd m-am întors, n-a vrut să beie cu mine coniac. Atunci dar ce era să fac? I-am dat cinci ruble în bani, iar coniacul l-am băut singur, că șipul cela, pe semne, m-o și dărîmat cu totul...

D o i n a: Coniacul n-a fost vinovat cu nimica, pentru că și după sticla ceea, de acum fiind în taxi, în drum spre casă, matale ți-a mai venit în cap o trăsnaie și i-ai spus șoferului s-o cîrnească spre Cimbureni.

T u d o r *(indignat):* Ce minciuni, măi, ce minciuni!!! C-am să-i adun odată pe aiștia care îmblă prin sat și poartă minciunile...

D o i n a: Da în ușa bufetului din Cimbureni cine a bătut cu piciorul?

T u d o r *(trage cu ochiul în lături, șoptește):* Da las'

că n-am mai lovit eu chiar cine știe ce! Să-ți spun cum o fost. Taximetristul care mă ducea spre casă avea aparat de radio în mașină, a desșurubat din aparatul cela o picătură de muzică. Era tocmai o melodie populară interpretată de un cor mixt, iar eu după concursul cela coral, unde am fost membru al juriului, că era vorba să mă facă președinte, da asta e de-amu altă poveste... de ce nu m-au făcut; apoi, zic, după consursul cela nu pot asculta muzică populară. Fierbe totul în mine. Și mi-am adus atunci aminte de omul cela din Cimbureni care mi-a vîndut rabla asta de sub streașină — iaca, așa oropsită cum este, dacă mă ninge zi de zi și ninsoarea ceea, să nu crezi, dar îmi curăță grozav și inima, și cugetul. Și așa mi s-a făcut deodată drag omul cela de la care am luat apăratul, că mi-am zis: „Măi, am să cheltui o sută de ruble, dar am să mă duc să-i fac o cinste".

D o i n a: Și l-ai cinstit?

T u d o r *(pe gînduri)*: Dacă nu, că, să vezi, nu l-am putut găsi. Într-un loc mi-au spus ca e la brigadă, în alt loc mi-au spus că e la Pelinia, iar în a treia casă mi-au spus că s-a dus la Drochia — amu stau și mă gîndesc: cum le-o fi dovedit omul cela, sărmanul, pe toate?

D o i n a: Și cînd ai văzut că nu-l poți găsi, ai pornit spre casă?

T u d o r: Absolut! M-am urcat în mașină și i-am zis șoferului: „Acasă!" Și mașina tot atunci a rupt-o din loc, numai că Cimburenii îs un sat vechi, cu drumuri sucite, întortocheate, și pînă am tot rătăcit noi ca să putem ieși la șosea, hop că ne iese și bufetul înainte.

D o i n a: Ca să vezi ce întîmplare: hop — și-ți iese bufetul în cale!

T u d o r: Uite, mă jur pe lumina ochilor că întocmai așa s-o întîmplat: hop! — și ne trezim cu bufetul în față. Era închis, grijania mamei lui, dar mi s-o părut, nu știu de ce, că e închis pe dinăuntru, iar bufetierul stă și numără banii. Nu știu de ce, dar m-a enervat totdeauna obișnuința asta a bufetierilor de a se încuia sara și de-a număra banii... M-am dat jos din mașină, ca să-l întreb pentru ce face el una ca asta, și nici n-am mai dat eu cine știe ce cu piciorul în ușă — ia, am ciocănit de cîteva ori cu călcîiul...

D o i n a: Și văzînd lăcata la ușă, ai pornit spre casă?

T u d o r: În aceeași secundă.

D o i n a: Cine atunci l-a sculat pe bufetier din somn și l-a forțat să deschidă bufetul?

T u d o r: Vă-hă-hă... Şi el, prostul, o venit ş-o deschis?!

D o i n a: N-a avut încotro.

T u d o r: Şi eu iară am luat-o cu băutul?!

D o i n a: De băut ai băut puţin, dar vorba e că ce-a fost pe urmă.

T u d o r *(în şoaptă):* Să mă fi bătut cu cineva?

D o i n a: Bătaie n-a fost, dar pur şi simplu nu vroiai să ieşi din bufet.

T u d o r *(oarecum uşurat):* Uite aici te cred. Asta poate fi. Pentru că eu, cînd mă îmbăt, nu mi-i a mă întoarce acasă cum nu i-i omului a mînca măsălari.

D o i n a: Şi de ce, adică, nu-i fi vrînd?

T u d o r: Iaca să vezi mata ţicneală — cum mă îmbăt, nu mi-i a mă întoarce şi pace. Mi se face, aşa deodată, silă de casa asta, şi pentru că mi se face silă, iară beau, şi de ce beau, de ce nu m-aş mai întoarce. Şi o tot ţin aşa întruna, pînă mă aduc oamenii de mă descarcă cu lopata acasă. *(După o pauză lungă.)* Aista e, dragul badei, necazul meu cel mare pe care n-am vrut să ţi-l spun, iar amu, dacă o ştii şi pe asta, poţi spune că ştii totul despre Tudor Mocanu.

D o i n a: Dar cum se face că o casă pe care ai ridicat-o mata cu mînile matale, şi patru copii — trup din trupul matale, şi această bucată de pîne — toate ţi se urăsc aşa deodată?

T u d o r: Dacă nu, păcat ar fi să zic, nici copiii, nici casa, nici bucata de pîne nu sînt de vină. Eu aş crede mai degrabă că de vină îs sacii iştia cu fasole. Cum mă îmbăt, îmi aduc aminte de dînşii, şi aşa mi se face lehamite de toate...

D o i n a: Atunci, dacă sacii sînt de vină, de ce nu vă aşezaţi într-o zi toţi ai casei s-o sfîrşiţi odată cu alesul? Scoateţi de aici sacii, butoiul şi — gata — s-a terminat.

T u d o r: Hei, dragul badei, că fasolele iestea au fost aduse cu aşa socoteală ca să nu mai aibă sfîrşit, şi ele chiar că nu se mai termină, grijania mamei lor. Sărmana Vetă, uneori, ştii, chiar te prinde mila...

D o i n a: Da în afară de milă, mai păstrează ceva sufletul matale pentru Veta?

T u d o r: Ce poate el păstra în afară de milă?

D o i n a: Dragoste, de-o pildă.

T u d o r: Cum, adică, dragoste?

D o i n a: Păi, ai iubit doar cîndva această femeie!

T u d o r: Hei, dragul badei, focul cela s-o stins de

atîta vreme, încît amu nici cenușa, nici vatra n-aș putea-o găsi...

Doina: Bine, dar cel puțin a fost, a ars el odată, focul cela?

Tudor: Ca să fiu sincer, nici nu mai țin minte.

Doina: Cum se poate să nu ții minte, cînd mata ai fost acela care a luat amnarul, cremenea și a scos prima scînteie...

Tudor: Ce amnar, ce cremene, că îmblau pe-atunci fetele cu turma după mine!

Doina: Mătușa Veta nu era în turma ceea.

Tudor: Cum, adică, nu era? De unde atunci s-o luat?

Doina: Apoi, dacă nici pe asta n-o ții minte, să-ți spun eu cum a fost. În anul cela, pe după cîșlegi, te-ai întors din armată. Ai făcut armata la Focșani, la cavalerie. Te-ai întors voinic, isteț, și știai să joci o fată că îmblau sărmanele...

Tudor: Îmblau nebune, pe cuvînt de onoare, nu puteam trece prin sat!

Doina: Și totuși, fata care ți-a plăcut, fata care te-a așteptat, fata cu care începeai jocurile într-o zi s-a pomenit părăsită, pentru că soldații de la cavalerie nu se lasă furați de ceea ce avea să le placă ochilor...

Tudor *(mîndru)*: Se poate întîmpla s-o fi lepădat, că eram pe-atunci arțăgos...

Doina: Ai lepădat-o nu pentru că erai arțăgos, ci pentru că avea puțin pămînt, biata fată. Ș-ai tot fluierat serile pe la răscruri, ai tot ținut pe la șezători furcile ba uneia, ba alteia, pînă ai dat cu ochii de Veta. Biata fată, abia împlinise șaptesprezece ani în iarna ceea, de abia începuse a ieși duminicile în sat. Dar, alegîndu-ți-o, ai scos-o de Paști la joc și toată ziua ai jucat numai cu dînsa.

Tudor: Se poate întîmpla să fi fost așa, că eram dat naibii!

Doina: Ai făcut-o nu pentru că erai dat naibii, ci pentru că Veta, rămasă fără tată, avea trei hectare de pămînt și, luînd-o, te duceai într-o gospodărie gata adunată.

Tudor: Hei, da n-o mai suci nici mata chiar așa! Că dacă e s-o luăm de-a fir a păr, să vedem ce însemna pe atunci o fată frumoasă. Cu ce mă vrăjise atunci Veta? Era sprintenă, avea sîni bourei, glas frumos de privighetoare, trei hectare de pămînt și doi ochi ga-

leşi, căprii. Că, vezi mata, pe atunci acestea nu se dezlipeau una de alta — sînii de la pămînt ori glasul de la gospodăria tatei

Doina Las' că le-ai dezlipit mata de minune după nuntă. Pe pămînt, ca fiind cel mai de preţ, ai pus mîna şi n-ai desfăcut pumnul pînă nu s-a făcut colhoz, iar glasul Vetei te miri de-o fi ajuns măcar o singură dată la urechile matale Ştiai din vorba oamenilor că are glas frumos, dar nu te-ai dus o singură dată la biserică s-o auzi cum cîntă în strană Pămîntul te scula în zori de zi, te bucura pe vremea aratului, pe vremea semănatului, iar glasul Vetei.. te-ai bucurat măcar o singură dată că nevasta dumitale are cea mai frumoasă voce din sat?

Tudor: M-am bucurat şi mîndru am fost totdeauna.

Doina: Atunci dar cum se face că după nuntă Veta tot mai rar şi mai rar se ducea la cor, tot mai rar şi mai rar sătenii auzeau cîntecele ei?

Tudor: Vezi, dragul badei, cum vine povestea... Viaţa ţăranului e ţesută mai mult din muncă decît din cîntece. Iar femeia măritată — copiii, casa, bărbatul — aiestea i-s cîntecele. Ba ţi se îmbolnăveşte un copil, ba vaca îşi pierde mana, pe urmă vine războiul, după război preotul o rămas pe undeva prin România, biserica au închis-o O vreme o chemau la înmormîntări, şi ea se ducea cu încă cîteva femei, şi petreceau mortul la groapă, da pe urmă n-am mai lăsat-o. Orişicum, cîntecele celea de înmormîntare o tot stricau la inimă şi azi mi-e nevasta posomorîtă, mîne posomorîtă.

Doina O băteai?

Tudor Nu O singură dată am bătut-o, pe vremea prăşitului

Doina Pentru ce?

Tudor Să vezi întîmplare nemaipomenită.. Atunci cînd s-a făcut colhozul, cîteva veri o îmblat şi ea împreună cu femeile din mahală la prăşit. Se ducea cu dragă inimă şi muncea ziua întreagă în rînd cu lumea, dar cînd li se nimerea să muncească în Hîrtoape, acolo unde au fost odată hectarele noastre, sara, nainte de plecare, făcea ce făcea şi rămînea în urma femeilor. Măi, se mira tot satul, ce-o fi tot rămînînd în urmă Veta lui Tudor Mocanu? Iar satul, cînd se pune el pe ambiţie, nu se lasă pînă nu află adevărul...

Doina: Şi ce era la mijloc?

Tudor: Nici că să-ţi treacă prin minte! Rămînea

în urmă să pună semn la cele trei hectare ale noastre, să nu se uite pe urmă de unde și pînă unde o fost pămîntul nostru. Și eu, care tocmai fusesem înaintat *zvenevoi,* oricum, trebuia să iau atitudine...

D o i n a: A lovi un om nevinovat înseamnă a lua atitudine?

T u d o r: Da las' că n-am lovit eu cine știe ce... I-am tras colo cîteva palme, dar, pe semne, s-a tulburat mai mult din speriat, că am pîndit-o acolo în Hîrtoape și am bătut-o chiar atunci cînd punea semne. *„Na mesto prestupleni"* — cum se zice. Și iaca după cele cîteva palme o început s-o fure frica. Ș-o fură azi, o fură mîne...

D o i n a: De ce anume se temea?

T u d o r: Ca să vezi, se temea de toate. Se temea să nu ne deporteze, se temea să nu se întoarcă iară foametea, să nu înceapă război; se temea de sărăcie, se temea că nu vor avea ce îmbrăca copiii atunci cînd va fi zi de sărbătoare...

D o i n a: Mata, bărbat fiind, nu te temeai de nimic?

T u d o r: De ce să zic, mă cam tăia și pe mine frica...

D o i n a: Și cum ai făcut ca s-o birui?

T u d o r: Ei, vorbă să fie, cum am făcut. Cînd am văzut că-i raua, m-am dedat la activități artistice, și mai cu cîntecul, mai cu dansul — pînă am încăput printre activiști, că pe urmă nu mai avea ce să-mi pese...

D o i n a: Veta nu s-a dedat la activități artistice?

T u d o r: Da las' că începuse să vină și ea serile pe la club și, cu toate că nu vroia să între, se uita mai mult prin fereastră, vedeam eu că-i place. Începea să-și revină, și toate s-ar fi întors spre bine, dacă nu s-ar fi apucat într-o zi proștii iștia ai mei să ascundă icoanele.

D o i n a: Mata i-ai pus la cale?

T u d o r: Ferit-a sfîntul, au făcut-o din capul lor.

D o i n a: Dacă nu i-ai pus singur la cale, atunci cînd ai văzut că icoanele nu mai sînt, de ce nu le-ai zis să le pună la loc?

T u d o r: Dacă nu puteam, strategia generală nu mă lăsa să fac una ca asta! Ei tocmai întraseră în comsomol, acolo îi rodeau că, adică, ce-i cu iconăraia ceea la voi în casă, și odată ce băieții le-au scos, cum să le zic să le pună la loc?

D o i n a: Da în zilele celea de frămîntare, cînd Veta îmbla și răscolea peste tot, mata știai ce caută?

T u d o r: Îmi cam trecea prin minte...

D o i n a. Şi, fiindu-i bărbat, tată a celor cinci copii pe care ţi i-a născut, i-ai spus măcar un cuvînt de bine, ai căutat s-o mîngîi cumva?

T u d o r· Dacă nu puteam, că tocmai era pe-atunci vorba să mă aleagă şi pe mine nu mai ţin minte unde... Şi apoi, cînd o vedeam că iese nopţile din casă, mă gîndeam: a îmbla cît a îmbla, da pe urmă a doborî-o osteneala şi a uita.

D o i n a? N-a uitat?

T u d o r: Ar fi uitat, şi toate s-ar fi trecut, de nu i-ar fi venit în cap să se bage în poiată.

D o i n a: Erai de faţă?

T u d o r *(după o pauză lungă):* Eram, pentru că în duminica ceea mi-a şi încărunţit căpăţîna. Pînă atunci aveam vreo doi peri suri la tîmple, da în duminica ceea, cînd o început a ninge peste mine, nu se mai opreşte...

D o i n a: A fost duminica ruşinii, duminica durerii?

T u d o r: Ei, întreabă-mă ca să te întreb... Ţin minte, băieţii mi s-au dus la club, Maria, că era încă mică pe atunci, se juca pe afară, eu mă necăjeam cu motocicleta. Nu cu asta, aveam pe atunci o holeră, un K-125. Şi cum mă căzneam eu, înflînd o roată, parcă o fi fluturat ceva pe lîngă mine şi s-o strecurat în poiată, dar nu-mi trecuse prin cap ce poate fi. După care numai ce-o văd pe Veta ieşind din poiată cu icoanele. Mă rog, icoanele, dacă au stat atîta vreme în poiată, sub pătulul găinilor... Le-o aşezat Veta pe iarbă în felul în care stăteau ele în casa noastră, s-a lăsat în genunchi în faţa lor, a ridicat braţele spre cer, aşa cum face preotul în vremea rugăciunii, şi a început să cînte:

Cu noi este Dumnezeu,
Auziţi voi neamuri şi vă plecaţi,
Căci cu noi este Dumnezeu...

O jumătate de sat s-a adunat atunci lîngă ograda noastră. Ce-a fost mai pe urmă să nu mă întrebi — nici n-am cuvinte, nici n-am putere să mă întorc o dată la ziua ceea...

D o i n a: Aţi fost cu dînsa pe la doctori?

T u d o r: Dacă nu puteam, că era tocmai pe vremea strînsului, iar eu eram pe atunci la brigada de cîmp. Pe toate gardurile era scris cu litere mari: „Ai strîns la vreme — ai cîştigat, ai întîrziat cu strînsul — ai pierdut!". A trecut felcerul mai înspre sară, i-a făcut o injecţie şi cu injecţia ceea o dormit biata Vetă două

zile și două nopți. Credem că o să-i treacă, dacă nu i-a trecut! Mai în toamnă am început a îmbla cu dînsa pe la doctori. Am fost la Chișinău, la Kiev, la Camenca, dacă degeaba. Pînă la urmă i-au dat bilet s-o ducem la spitalul din Curchi pe toată viața, dar am stat noi cu copiii și ne-am gîndit: ce să îmble ea, sărmana, flămîndă și zgîriată prin pădurile Orheiului? Am lăsat-o acasă și, uite, stă cu noi.

D o i n a: Nu v-a părut rău c-ați lăsat-o?

T u d o r *(șovăind)* Rău nu ne-a părut, dar necazuri am avut destule Copiii ni-s mari, au norme, de rămas cu dînsa nu poate rămînea nimeni, iar pe de altă parte, ea, femeie harnică, cum rămîne singură, se și apucă de treabă ba coace pîne, ba spală. O dată era să ne aprindă casa, altă dată, cît pe ce să cadă în fîntînă Ne am căznit mult, pînă ne-a venit ideea asta cu fasolele

D o i n a Matale ți-a venit?

T u d o r Nu Pe Ionel l-a luminat. Într-o zi l-am lăsat să steie cu Veta, iar el tocmai se înțelese cu niște băieți să bată mingea pe vale. Și tot chitindu-se cum ar face el ca să poată pleca și ca să steie cumincioară, deodată își aduce aminte cum stătea Veta iarna seri întregi tăcută și alegea fasole, că îi era grozav de drag să le aleagă. Pune dar scara la gura podului, adună în căldare niște rămășițe din anii trecuți și vreo două zile Veta a stat cuminte ca un copil de scăunaș, de parcă nici n-ar fi fost acasă. Ș-atunci m-am dus în colhoz, am luat cîte un pud-două de toate felurile, am adus butoiul ista, ca să avem unde le amesteca, și iaca repede or fi patru ani de cînd tot stă biata Vetă și le alege. Iarna alege în casă, vara vine sub cortul ista. Oricum ar fi însă, ne-am descurcat pînă la urmă. Slavă Domnului

D o i n a: Ce descurcătură mai e și asta cînd omul, după ce ia un pahar de vin, nu vrea să se întoarcă napoi la casa lui?

T u d o r Asta i drept Cum iau un pahar, nu mi-i a veni, cum nu ți-i matale a mînca măsălari

D o i n a. Și atunci cînd vin eu să te întreb dacă ești mulțumit de viață, mata ce-mi răspunzi?

T u d o r: Dacă nu, că așa nu se poate pune problema...

D o i n a: De ce nu se poate?

T u d o r· Pentru că e greșit. Politicește e greșit.

(C o r t i n a)

ACTUL TREI

Același cort. Duminică dimineața. Soare, senin. Aparatul de sub streașină aduce valuri de melodii, fulgi albi plutesc domol în văzduh. Sacii și butoiul stau acoperiți cu niște țoale. În stînga cortului masa e în așteptarea musafirilor. De după perdeaua ninsorii răsare coasta de imaș, se aud lovituri surde în poarta de fier și iară începe povestea acelui pui de stejar:

Iernile i-au frînt tulpina,
Verile i-au stors norocul...
Nu l-a mai deschis lumina,
Nu l-a mai cules nici focul...

Frunza stă și nu mai pică,
Și tot stă de-un an și-o vară,
Nu se plînge de nimica
Și nici zice că o doare.

Într-un tîrziu se deschide ușa casei și coboară scările I o n e l. *Privelișlea unei mese împodobite îl înviorează nespus. Se apropie, își umple un pahar.*

I o n e l: Sus fruntea, moldoveni!

M a r i a *(răsare de undeva de după casă):* Ce faci, măi drace?!

Îi smulge paharul din mînă, toarnă băutura înapoi în garafă.

I o n e l *(oarecum jignit):* Fa Marie! Am să-ți aftonez două labe, c-ai să uiți din ce sat ești și cum te cheamă.

M a r i a: Ai să-mi aftonezi, cum nu... Că dacă n-ai fi dospit pînă la amiază, ai fi auzit că s-a poruncit din partea tatei să-l așteptăm cu masa de-a gata. Poate veni cu musafiri.

I o n e l: Păi, parcă s-a dus la gară, la conferință?

M a r i a: De dus s-a dus el la gară, dar de întors se poate întoarce nici să-ți vie în cap de pe unde!... Că iară cică se aude zbîrnîind bondarul cela cu colectarea...

I o n e l *(pe gînduri):* Mareșalul lăzilor cu pătlăgele! Poate fi un mare chilipir la mijloc. Dacă o să-i meargă bine, am să-l rog să-mi deie motocicleta cu totul. Fa Marie, eu aș putea să te-ajut colo oleacă, numai cu

condiția ca pe urmă, după petrecere, să-i amintești tatei că atunci cînd ți-a fost greu, eu eram acela care ți-a dat o mînă de ajutor. Făcut?

M a r i a: Fugi de mătură ograda și udă gherghinele din fața casei.

Intră prin portiță, vajnic și plin de sine, A n t o n. Se așază la masă și, pe gînduri, pornește a umbla prin blide.

M a r i a: Ce faci, bădiță? Că iar ai să-mi mînjești fața asta de masă și n-am alta curată s-o schimb cînd or veni musafirii.

A n t o n: Da ce vi-s eu în casa asta, fa? Parcă nu-s și eu musafir? Noaptea vin, în zori ma duc, și dacă rămîn pe-o duminică acasă, de ce, adică, nu pot sta și eu frumos, omenește, la masă?!

I o n e l: Bată-te peste gură, prostule, și fugi de te spală cu sopon francez... Îl așteptăm pe tata cu musafiri E vorba de un mare gheșeft la mijloc.

A n t o n *(se ridică de la masă)* Gata, nu mai pot, toamna asta mă însor Cum, tovarăș, să ajung eu duminica și să nu pot sta omenește în casa mea, la masa mea?!

F i m a *(coboară furios scările):* Iar ai început-o, Marie, cu tacîmurile! Te-am rugat special să mă lași să dorm un pic, dar pe semne că farfuriile din dulap...

M a r i a: Dacă mi s-o poruncit să gătesc masa cea mare.

F i m a: Să gătești masa cea mare în zori de zi?

M a r i a: Mi s-o zis: masa — clasa-ntîi, casa — clasa-ntîi, și mă așteaptă cu sufletul la gură. Poate pica cu musafiri din clipă în clipă.

A n t o n: Mai ieri am avut musafiri, azi așteptăm musafiri, mîne vor veni iarăși musafiri — unde ajungem, tovarăși, dacă o tot ținem din banchet în banchet?!

M a r i a: Of, Doamne, și aparatul cela de radio! Tocmai amu i-a venit să amuțească. Se poate întîmpla că tata tocmai de dragul lui aduce musafiri, și dacă-l găsește mut, ne spînzură.

I o n e l vine, drege ceva în vechitura ceea, și iară răsar melodii. Ninge, ninge, ninge. Cîntecele din bătrîni și ninsoarea o înviorează pe biata V e t ă. Își termină grăbită rugăciunea, iese din casă, trece cuminte și se așază la masă.

M a r i a *(îngrozită)* Mămuță, nu vă fie cu supărare...

V e t a De ce să mă supăr, draga mamei? Voi să nu

vă supărați, pe cînd eu, Doamne sfinte, de ce m-aș supăra?...

I o n e l: Marie, să nu îndrăznești, Marie, că ni-i mamă...

M a r i a: Da ce fac eu, păcatele mele, dacă a zis tata: vă spînzur...

I o n e l: Da să nu se mai grozăvească el atîta, că sîntem și noi oameni sovietici, avem și noi drepturile noastre. Și, avînd drepturi, uite cum facem — ne așezăm cu mama la masă. Că ea, săraca, cine știe de cînd nu ne-o văzut pe toți grămăjoară, la o singură masă..

V e t a: O, Doamne, de atîta amar de vreme nu am mai stat eu cu copilașii mei grămăjoară...

I o n e l: Și voi mai faceți mofturi?!

Se așază cu toții, toarnă în pahare, ciocnesc.
V e t a rămîne vrăjită de felul cum sună pocalele,
sunetul lor se aseamănă prin ceva cu bătaia
clopotelor și, stînd în picioare, ea tot ciocnește
ba cu unul, ba cu altul, pînă ce se aude
o mașină oprind la poartă.

M a r i a *(îngrozită):* Dumnezeule, musafirii iștia chiar că pică din cer!

Apare I v a n F r a n k o v i c i cherchelit
de-a binelea cu T u d o r M o c a n u,
care îl duce cavalerește de braț.

T u d o r: Să-mi trăiți, măi flăcăi, și vouă, fetelor, salutare! Iaca, dragii mei, o sosit ceasul cînd un mare, un foarte mare om pășește pragul casei noastre!

I v a n F r a n k o v i c i: Eu nu vreau foarte mare. Eu vreau modest. S-s-t!

T u d o r: Mă rog, ne facem modești, Ivan Frankovici! Dacă ne cere țara să fim modești, ne facem modești, de ce nu? Amu, uite mata la masa asta a mea, că-i rotundă și nu-ți pot spune care e locul cel mai de cinste, dar aruncă așa o privire generală și unde o să-ți placă, acolo să mi te așezi.

I v a n F r a n k o v i c i: Eu nu dorit masa. Eu dorit — tra-la-la!...

T u d o r: Hei, „Valurile Amurului", cum să nu!... Lasă aparatul cela de sub streașină să îngîne ce-i al lui, că mai pe urmă îți cînt eu ce-o să-ți placă... Ardem un guleai c-o să-i meargă vestea, numai că, pîn 'una, alta, șezi colea frumos la masă, să luăm cîte-un păhăruț, cîte-o gustărică. Pe urmă le aranjăm pe toate, că eu, cînd mă pun pe cîntat, îs dat dracului — cînt din gură,

cînt din frunză, cînt din șip, numai că șipul cela mai întîi trebuie golit, grijania mamei lui...

Ivan Frankovici: Da poate luvăm pe asta — tra-la-la...

Tudor: Și pe aista îl știu, dar nu mă grăbi, să nu stricăm rînduiala. Uite mata, Ivan Frankovici, la șipul ista. „Negru de Purcari" scrie pe dînsul. Purcari e un sat prăpădit colo în sudul Moldovei, dar are niște vii nemaipomenite, că, iaca, cît îi de mare Moldova, dacă numai satul cela face vin de aista. În fiecare an îl cumpără coroana britanică, plătește aur curat. Se lasă numai cîte două butoiașe: unul pentru Bodiul, altul pentru mine.

Ivan Frankovici: Unde este fata cela formos, care tu lăudat la mine? Eu dorește dansez cu el uite care melodia: „Smeiotsea vals nad vsemi modami sveta-a-a-a..."

Tudor: Nu te grăbi, Ivan Frankovici, că mai este mult pînă departe. Hai mai întîi să fim sănătoși. (*Cinstesc.*) Amu trage mata cu coada ochiului prin blidele iestea, că așa cum se gătește în casa mea, nu știu dacă se mai gătește pe undeva...

Ivan Frankovici: Unde este fata cela formos, în roz, care tu lăudat la mine? Ori tu adus la mine fata cela, ori eu plecat. La revedere. *Smeiotsea vals nad vsemi modami sveta-a-a...*

Maria: Tuță, am și eu o bluzuliță albă cu fustă roză...

Ionel: Îmbracă-le iute, proasto, ce stai cu gura căscată?!

Maria se ridică, se repede în casă, dar iată
că în prag de acum stă tristă, umilită,
mult încercata noastră Doină.
Îl privește lung pe Tudor, pe ceilalți,
dar toți se fac a nu o vedea, și atunci ea vine
de se închină cu o ușoară plecăciune în fața musafirului.

Doina: Eu sînt fata de care se vorbise...

Ivan Frankovici: O, da, formos, foarte formos... Dar muzic, unde este muzic?!

Ionel (*uitîndu-se cum se tot învîrte Ivan Frankovici pe lîngă Doina*): Tată-i, eu am să-l pocnesc cu un șip la ceafă, da mata să-l prinzi din partea cealaltă, să nu ne răstoarne masa...

Tudor: Fii cuminte, măi, că el are patru vagoane deșarte în gară și noi, care gemem că nu știm ce să facem

cu pătlăgelele... Fugi mai bine și coboară-mi din pod armonica, pe urmă ne descurcăm noi...

I o n e l aduce armonica, T u d o r culege o melodie.

I v a n F r a n k o v i c i *(plesnind de atîta drăgălășenie):* Nu, eu dorește așa: tra-la-la-la...

T u d o r: Las' că ajungem și la asta, să vezi cum ajungem...

A n t o n: Tată-i, cît n-avem martori, eu îl apuc de-o aripă...

T u d o r: Taci din gură, măi, că pătlăgelele celea au și început a se strica!

I v a n F r a n k o v i c i: Eu nu doresc repede, eu doresc ritm lent, pentru că fata formos putut lipi bine la mine...

F i m a: Tată-i, eu am făcut o vară box, și dacă ai mata legături ca să mă poți scoate de la miliție...

T u d o r: Stai, bre, să scăpăm de pătlăgele, că pe urmă, las', îl cununăm noi c-o să ne țină minte...

Armonica îngînă încet.

T u d o r o ajută, cîntînd din gură „Smeiotsea vals nad vsemi modami veca!" I v a n F r a n k o v i c i, legănat de melodie, legănat de frumusețe, se clatină ba într-o parte, ba în altă pînă amețește cu totul.

I v a n F r a n k o v i c i: *Tovarișci Mocanu! Na paru slov!*

T u d o r *(scîrbit, băieților):* Duceți-l, bre, colo în fundul grădinii, numai luați sama la vecini să nu bată la ochi...

M a r i a *(după ce musafirul este dus de frați, îngrozită):* Și cu pătlăgelele cum rămîne?!

T u d o r: Amu ele, mititelele, îs pe roate. Auzi cum cîntă roțile trenului? Tac-tuc, tac-tuc, tac-tuc... Asta înseamnă: le-duc, le-duc, le-duc, și, Marie dragă, cîntec mai frumos pe lumea asta nici că se poate!

Și tot ninge, ninge, apoi, prin ninsoarea ceea,
cînd revenim sub cortul verde, e noapte tîrzie.
T u d o r stă la masă, iar m u s a f i r a lui adună cîte-o petală rătăcită prin văzduh și-o pune cu grijă în coșulețul pe care-l poartă pe braț.

T u d o r: Nu cumva vrei să ne lepezi?

D o i n a: Mă cheamă singurătatea neamului, că nu ești mata singurul căruia i s-a făcut dor de mine.

T u d o r: Nu te supăra pe noi, că, de, ce să-i faci? Așa e viața... Ne învîrtim și noi cum putem sub această piatră de moară, că dacă nu miști iute, te calcă, tovarăș, în picioare, de nu-ți rămîne nici numele, nici porecla... Și eu unul, drept să-ți spun, uneori...

Răsare din întunericul nopții aceeași ciocănitură la poartă. T u d o r tresare și rămîne pe gînduri.

D o i n a: Nu deschid?

T u d o r *(surprins):* Ce, adică, nu deschid?

D o i n a: Zic, poarta ceea... nu se mai deschide odată?

T u d o r: Ca să vezi, nu se deschide... (*După o lungă pauză.)* Auzi, chiar vroiam să te întreb — ce-i cu poarta asta?

D o i n a: Nimic deosebit. Poartă cerească.

T u d o r: Vă-hă-hă... Și cine-o fi bătut acolo!

D o i n a: Sufletul matale bate.

T u d o r: Hm... Și... ce-o fi cătînd el?

D o i n a: Ispășirea celor multe și grele...

T u d o r: Las' că nu mai sînt eu dintre păcătoșii ceia care, gata, duhnește a smoală fierbinte de la dînșii... Oi fi avînd și eu colo cîteva păcate, de, ca tot omul...

D o i n a: Deseori e de ajuns un singur păcat pe suflet, ca sufletul să se tulbure și o viață întreagă să nu-și poată afla loc...

T u d o r: Păi, dacă e vorba de acel unic păcat, apoi, de, recunosc... A fost un caz cînd am întrecut măsura — o slăbiciune veche moldovenească.

D o i n a: Una e măsura, alta e păcatul.

T u d o r: Da nu-mi ardea mie de păcătuiri în ziua ceea, nici prin cap să-mi fi trecut! Venisem la raion să-mi caut dreptatea. Că nu mai era chip aici la noi. Și cum îmblam cu un teanc de jalbe și sprafce, mai deschid o ușă. Spre cumplita mea uimire, la masă ședea o tovarășă tînără și frumoasă, că nu-și încăpea în piele de sănătoasă ce era. Îi rîdeau ochii, îi rîdea gura. Cu ce fel de treburi, mă întreabă și îmi zîmbește oarecum în doi peri. Măi, mă gîndesc eu în mintea mea, oare nu cumva o fi fiind vorba de treaba ceea... Mă așez la masă, prind a răscoli prin lăcrămațiile celea ale mele și așa mi s-o făcut poftă de dînsa, că ardeam în flăcări cu chică cu tot. Ce ne spui, zice, și se uită galeș la mine. Dacă eu, zic, nu-s dintre cei cu supusul. Da dintre care-mi ești? — zice. Dintre cei cu dansul, zic. Poftim, zice, sînt foarte curioasă... Mă ridic și îi ard o „ciobănească", că, de atîta

rîs, o prins-o leșinul așa cum ședea la masă...

D o i n a: Și atunci chica ceea aprinsă...

T u d o r: Nu, ferit-a sfîntul! M-am repezit s-o scot la aer, că, v-am spus doar, leșinase. O prind eu frumușel de subțiori, ei da pe urmă, cînd se atinge parte bărbătească de parte femeiască, prind foc unul de la altul, știut lucru.

D o i n a: Te-o ajutat cel puțin?

T u d o r: Cum să nu! M-o vîrît în nomenclatura satului, că de atunci — habar de grijă...

D o i n a: Ce ți-a cerut în schimb? Sufletul?

T u d o r: Ferit-a sfîntul! Nici nu mi l-a cerut, și chiar de mi-l cerea, nu i l-aș fi dat... De, din vreme în vreme, cînd mi se făcea semn, treceam... Aista mi-i tot păcatul. Și nici n-aș zice că e un păcat chiar atît de mare, pentru că Mary Nikolaevna e o femeie priitoare și deschisă ca o zi de sărbătoare. Într-o zi de primăvară ajunge cu niște treburi pe la noi prin sat. Dînd cu ochii de mine, a prins așa tam-nisam, în văzul lumii, a mă pupa și, ca s-o mai potolesc oleacă, o invit să treacă pe la noi, să vadă că nu-s chiar holtei — am și nevastă, am și copii, de bine, de rău... Femeie deșteaptă, cu studii superioare, s-o purtat corect care nu se mai poate... Pe de altă parte, Veta și copiii au primit-o și ei cum nu se mai poate de bine, și toate ar fi fost la locul lor, de nu se amesteca prostul cela de Mihai.

D o i n a: Care Mihai?

T u d o r (*într-un tîrziu*): Fecioru-meu, că mai am unul, e scriitor la Chișinău... Drept să-ți spun, Mihai acela a fost dintotdeauna o mare taină pentru mine. Micuț, cu capul mare, pe care-l tot scăpăta ba pe-un umăr, ba pe altul — știi, de n-ar fi purtat și el două vîrticușuri în creștet, ca și mine, aș fi zis că Veta l-o făcut cu vreun popă de undeva.

D o i n a: De ce anume cu un popă?

T u d o r: Are el în felul lui de-a fi ceva prea cuminte, ceva preacurat, ceva prea evlavios pentru un fiu de țăran și cui să-i fi trecut prin cap că tocmai smerenia ceea ascunde un început de răzvrătire care nu se mai află! Învăța bine, era căpos, se întîmpla cîte o vorbă de-a lui să facă ocolul satului. Și era cinstit. O, cinstea ceea a lui Mihai, blestemul cela al lui...

D o i n a: De ce, adică, blestemul?

T u d o r: Dar cum alta să-i zic, pentru că trăim doar în colhoz, fiecare se descurcă cum poate. Mihai însă —

nu. El stă de strajă cinstei neamului... Eu, ca brigadierii, de ici iau, colo pun, una o acoperi cu cealaltă, iar Mihai se ține ca o umbră de mine și mă tot descoase — asta de unde s-o luat, ceea a cui să fie? Și atunci cînd o primeam pe Mary Nikolaevna la noi în casă, glumeam, mă rog, cum se obișnuiește printre oameni. Ea, așa în glumă, îi zice neveste-mi că ar vrea să mă împrumute pe-o lună-două, că se ducea tocmai la mare, avea bilet și, ziceă, să nu-i fie urît... Glumea, de... Sărmana Vetă, bolnavă fiind, s-o fi speriat c-au venit după mine să mă ridice ș-o început să plîngă. Eu atunci mă apuc să-i lămuresc nevestei că la mijloc nu e decît o glumă și, în vreme ce-i explicam eu în ce constă gluma, se ridică Mihai și zice: tată, pentru ce-ți bați joc de maica noastră?... Eu, enervat cum eram, i-am zis: tacă-ți, bre, odată gura ceea!

D o i n a: Și a tăcut?

T u d o r: A tăcut, dar ca să vezi cum a tăcut! Că eu i-am zis să tacă acolo, pe loc, da el a amuțit pe ani de zile. N-a scos o vorbă pînă nu a plecat la universitate. Cînd a fost să plece, m-am sculat cu noaptea în cap, am vrut să văd de-și va lua rămas bun, dar de unde, a trecut pe lîngă mine cum ai trece pe lîngă butoiul cela. Mi-am zis: lasă, o să-l răzbească frigul, foamea, ș-o să vezi cum o să-mi vină...

D o i n a: N-a venit?

T u d o r: N-a venit. Asta de acum a pornit să mă doară, mai ales pentru că sătenii la început erau cu toții de partea mea, dar cum Mihai a prins a publica versuri prin gazete, satul a trecut de partea lui. Îmblau spunînd poezii de parcă ar fi căzut cu toții în mintea copiilor...

D o i n a: Mata nu gustai versurile lui?

T u d o r: Se întîmpla să-mi placă și mie cîte unul, dar nu ca să leșin! Mă rog, cuvinte frumoase, sunătoare, mă lăudam și eu cînd venea vorba că, uite, am fecior care lucrează ca poet la Chișinău. Din primăvară în primăvară, cînd eram invitat la concursul coral republican, ca fiind unul din cei mai buni cunoscători ai cîntecelor populare, mă întîlneam pe acolo cu Mary Nikolaevna, că era și ea invitată, ca un mare specialist, și odată, întîmplător, ne-a văzut Mihai acolo împreună. Nu zic, ar fi fost mai bine să nu ne vadă, dar, ce să-i faci, ne-o văzut. Amu, mi-am zis, o să mai tacă vreo zece ani, dacă nu, că m-o lovit, demonul...

D o i n a: Te-a lovit?!

T u d o r: M-a lovit cînd îmi era viața mai dragă, m-a lovit, că, uite, de-atunci, cu inima...

D o i n a: Totuși e sîngele matale și cartea cea veșnică zice: părinții să-și ierte copiii în ceasul greu al judecății.

T u d o r: Dacă nu, că chestia asta nu a fost dintre cele ce se iartă. *(După o lungă pauză.)* În iarna ceea tocmai ne pregăteam de adunarea generală și eu, care ieșisem atît de bine cu brigada, visam, mă rog, ca tot omul, la mai bine... Adun într-o sară niște prieteni la masă — au fost și tovarăși din raion, și vreo doi președinți de colhozuri din satele vecine, că mă am de bine cu toții. Ne așezăm la masă, da pe dulap stătea o farfurie neagră. De cum Mihai a terminat universitatea și a întrat la radio Chișinău, am cumpărat o farfurie neagră și am pus-o pe dulap, că, zic, să steie colo și să cînte, din cînd în cînd îi voi auzi glasul... Atunci, cu musafirii ceia, uitasem de radio, dar îi face Maria legătura și deodată răsare în casă vocea lui Mihai cu o poezioară despre un pui de stejar. Și venea glasul cela atît de plin, atît de curajos, că musafirii mei au înțepenit cu paharele în mînă. Odată poezia terminată, eu nu-mi pot ține mîndria și zic: e Mihai, fecioru-mi... Dar, după o mică pauză, crainicul face de pe dulap: „Ați ascultat un ciclu de versuri semnate de poetul Mihai Cosașu". Musafirii se uită mirați la mine, știindu-mă de „Mocanu", eu cat mirat în jur — ce „cosaș", tovarăș, că noi de cînd lumea strîngem grîul cu combina! Iar satul a prins a vui că, iaca, s-o lăsat de părinte, și-o luat numele de familie al maicii sale...

D o i n a: Dar n-a luat numele unui dușman de-al dumitale, a luat numele de familie al femeii care i-a dat viață.

T u d o r: Hei, că una-s Mocanii și alta-s Cosașii! Dumneata nu ești de-aici din sat și nu știi, iar noi știm! Ce ți-s Mocanii și ce ți-s Cosașii! Din neamul Mocanilor au fost și căpitani, și preoți, iar Cosașii cel mai mult au fost lăsați să cînte în strană. El nu că pe mine, el tot neamul nostru l-a jignit!

D o i n a: Bine-bine, dar aceste două vițe de neamuri nu mai sînt străine! S-au înrudit, iar Mihai tocmai că este rodul acelei înrudiri!

T u d o r: Mă rog, n-are decît să fie rodul înrudirii, dar să fie Mocanu, și nu Cosașu! Că eu am purtat în sat cușmă, și nu femeia mea!

D o i n a: La urma urmei, mai, ai trei băieți care îți poartă numele de familie...

T u d o r: Ce folos din purtatul cela, dacă Dumnezeu nu i-o înzestrat cu daruri deosebite! Azi cine nu are dar ceresc — nu-l știe nimeni, și băieții iștia mi-s cunoscuți mai mult aici în sat, pe cînd Mihai — în toată Moldova, ba chiar și dincolo de hotarele ei...

D o i n a: Și mata, în loc să te bucuri...

T u d o r: N-am avut, iaca, noroc să mă bucur de Mihai! M-o pedepsit. Cel de sus. *(Urlă.)* De ce, Doamne, m-ai lovit atît de crunt?!

D o i n a: Cu asta și bați zi de zi în poarta cerească?

T u d o r: Mai mult cu asta.

D o i n a: Dar, sărmanul de matale, chiar să nu fi știut că la poarta Domnului nu se bate?

T u d o r: Cum se face acolo?

D o i n a: Vii, te așezi în genunchi, zici — Doamne...

T u d o r: Și?..

D o i n a: Atît. Rugă și așteptare.

T u d o r: Bine-bine, dar cine-mi garantează...

D o i n a: Gata! Cum ai urcat la Domnul, uită de mîndrie, uită de garanții, uită de toate... Smerenie, rugă și așteptare.

T u d o r: Vă-hă-hă...

Ninge, ninge de nu se vede nici în cer,
nici pe pămînt. Totul e alb, totul e zăpadă,
și din albeața ceea se desprinde vocea p o e t u l u i:

Frunza stă și nu mai pică,
Și tot stă de-un an și-o vară,
Nu se plînge de nimica
Și nici zice că o doare.
Dar prin dunga ei amară
An de an vor tot doini
Cei de-au cunoscut stejarul,
Cei de nu-l vor mai găsi...

Des-de-dimineață. Frig, vînt, zi posomorîtă.
V e t a șade pe scăunaș și alege fasole,
cei ai casei se gătesc de ducă.

F i m a *(scoțînd din geantă un vraf de hîrtii):* Cum crezi mata, tată...

T u d o r: Stai să mă dreg puțin.

Vine la rezervorul de zinc, toarnă o cănuță, o dă peste cap, se oțărăște.

F i m a: Uite aici în hîrtiile iestea îs patru ani de muncă. Cum crezi mata, e de-ajuns pentru o disertație?

T u d o r: Eu de unde să știu? Că, drept să-ți spun, nici cele patru clase pe care le scriu nu le-am scos la capăt.

F i m a: Și totuși, ai mata un simț practic, țărănesc, care de fiecare dată îți spune — este sau nu este. Și acum eu nu atît pe mata, cît simțul cela practic al matale vin să-l întreb: ce crede el — este sau nu este?

T u d o r *(frămîntat):* Păi, știu eu... Da acolo, la adunarea ceea unde trebuie să te aleagă candidat, cine o să fie președinte?

F i m a: Natural, A. I. Țurcanu, că el mi-i conducător.

T u d o r: Care Țurcanu? Blajinul cela mititel cu glas moale de femeie?

F i m a: În primul rînd, că nu este nici chiar josuț, și nici blajin; cît despre vocea lui, să-l vezi mata la tribună demascînd dușmanul de clasă!!

T u d o r: Dacă n-am vrut să-l vorbesc de rău, ferit-a sfîntul. Și el unde trăiește — tot acolo, pe Livezilor, în casa ceea de piatră cu un cogemite beci sub toată casa?

F i m a: Are casă la curte, firește.

T u d o r: Și beciul?

F i m a: Ce se poate întîmpla cu un beci?

T u d o r *(cu glas puțin scăzut):* Pe săptămîna viitoare era vorba să trimitem o mașină la Chișinău, pentru reparații. Ca să nu mîie băietul cela cu deșertul, am să pun vreo două tone de poamă în mașină pentru beciul cela și, cred eu, caietele tale împreună cu poama s-or acoperi una pe alta, așa ca să fie tocmai bine...

I o n e l: Se poate chiar întîmpla să iei doctoratul...

T u d o r *(furios):* Măi Ioane, au rămas zile numărate pînă la examene, mai tragi tu cu ochiul prin manualele celea?

I o n e l: Din cînd în cînd.

T u d o r: Așa. Frumos. Din cînd în cînd. Da știi tu ce te așteaptă dacă nu întri nici anul ista la învățătură?

I o n e l: Bine c-ai adus vorba, că chiar vroiam să te întreb — cît îmi dai mata dacă întru la învățătură?

T u d o r: Să-ți plătesc... ca tu să întri?!

I o n e l: Ce te miri? Că statul, cînd vrea să-i faci ceva, de fiecare dată îți flutură pe la nas cointeresarea materială. Și acum mata, dacă vrei să mai ai un fecior cu studii superioare, de ce, adică, nu m-ai cointeresa?

T u d o r: Dracul ista o să mă vîre cu zile în pămînt. Și cît vrei tu, măi păgînule, ca să întri la institut?

I o n e l: Un „Ij-49".

T u d o r: Cu ataș, nu?

I o n e l: Poate fi și fără ataș.

T u d o r: Ce se face, tovarăș, pe lumea asta, ce se face!! Bine, măi, o motocicletă nouă nu vezi cum nu-ți vezi ceafa, dar rabla asta pot să ți-o făgăduiesc...

A n t o n: Cum, adică, tată, îi dăruiești mata motocicleta, cînd eu toamna asta mă însor?!! Lui pentru nebunii îi trebuie mașina, pe cînd mie mașina îmi trebuie...

I o n e l: Să ai cu ce căra la casă.

A n t o n: Măi, am să fac azi moarte de om!...

T u d o r: Stați, bre, că iară ne încăierăm... *(Lui Anton.)* Ai luat asară *nareadul?*

A n t o n: Iar cărăm piatră.

T u d o r: Vezi de nu uita să arunci cîteva blocuri, așa cum ne-am înțeles... Ș-aruncă de cele mari, să nu le poată nimeni șterpeli de-acolo... *(O vede deodată pe M a r i a ieșind îmbrăcată curățel.)* Ce te-ai împodobit, fată hăi?!

M a r i a *(oarecum rușinată):* Mai avem de strîns mere vreo cinci hectare ne-au mai rămas.

T u d o r: Las',le-or strînge ei și fără tine. Rămîi mai bine azi acasă — și pîne de copt avem, și de spălat, și de făcut curat prin casă...

M a r i a: Dar nu pot, tătuță, c-au să mă aștepte... Deloc nu pot.

T u d o r *(mirat):* Cum, adică, nu poți?

M a r i a: Uite așa, nu pot, și dacă mă silești să rămîn, lepăd casa și mă duc...

T u d o r *(mirat și oarecum luminat):* Hei, te-ai copt și tu, Marie, împreună cu merele celea... Bine, hai, deie-ți Domnul noroc... Antoane, în drum după piatră îl repezi pe Fima la gară și stai colo puțin pe peron de-i flutură cu mîna, ca să nu se vorbească prin sat că nu știm a ne petrece musafirii, și hai că prea ne-am luat cu vorba...

V e t a *(fericită):* Iaca, Tudore, poți să mă lauzi și pe mine!

T u d o r: De ce să te laud?

V e t a *(modestă)* Apoi, am scos-o la capăt cu faso lele Le-am ales.

T u d o r *(uimit)*. Cum se poate una ca asta, că era un butoi plin?...

V e t a *(mîndră)*: Le-am ales pînă la una. Poți să vii să te uiți. Că, într-o vreme, îmi ziceam — gata, n-o mai scot la capăt. Credeam c-au să mă vîre cu zile în pămînt, dar m-o ajutat Dumnezeu, și musafira ceea a noastră m-a ajutat....

T u d o r *(vine, se apleacă în butoi, îi pipăie fundul)*: Bine, măi femeie, bravo ție. Amu stai de te odihnește în voie cît o să-ți placă. Concediu.

V e t a: Apoi că mi se și cuvine.

T u d o r: Poți hodini aici pe verandă, dacă nu, îți punem un pat în fundul grădinii, numai vezi să nu mi te miști de-acasă și să nu te-apuci a gospodări. Stai așa frumos ziua întreagă și ne aștepți pînă ne întoarcem sara.

V e t a: Iaca, asta nu ți-o pot făgădui.

T u d o r: Ce, adică, nu-mi poți făgădui?

V e t a: Să stau toată ziua cu mînile în sîn Că are casa nevoile ei Parcă spuneai chiar tu mai adineaori și de copt, și de spălat, și de deretecat trebuie

T u d o r *(necăjit)* Măi Vetuță, măi, te rog de toți dumnezeii, nu te apuca de nimica Șezi frumușel și te hodinește, că Maria, cînd ne întoarcem, cît ai bate din palme... Dacă mă asculți și stai cumincioară, îți aduc basma nouă de la tîrg.

V e t a *(după o lungă pauză)*: Și vecinele ce-or zice?

T u d o r: Au să crape de zaviste!

V e t a: Dacă nu, că eu altceva zisesem... Vecinele, trecînd pe drum, au să mă vadă șezînd la umbră și, oricum, dar nu e bine... Or porni vorbe prin sat, și decît să ne judece satul, eu mai bine mă apuc încetișor — și hai-hai, hai-hai...

T u d o r: Ia ce chin mi-o trimăs Dumnezeu, ia măi chin!!!

Se așază pe un scaun, căci, nu poate găsi
o soluție acum la repezeală. Și, cum stă pe scaun,
tresare, căci iar începe a pluti în jur fulgi albi și moi.
Aparatul de sub streașină prinde suflare și o horă
de departe, zisă „Hora fetelor"...

T u d o r: M-o pus dracul să mă duc la concurs ca 'mem bru al juriului Păi, eu mi-s țăran, tovarăș, eu știu de la

părinți un singur lucru: ară, seamănă — și vei avea dreptate...

Și pentru că „Hora fetelor" stăruie, iar de sus tot vin fulgi moi, T u d o r se ridică de pe scăunaș, ia un sac, îl varsă în butoi, peste dînsul mai varsă doi saci și, punînd mîna pe o lopată, începe a mesteca adînc, din greu...

V e t a *(cu lacrimi în ochi):* Ce faci, Tudorașe?! Mă îngropi de vie, că să le mai aleg o dată nu mai pot. Uite la mînuțele mele, aproape că mi s-au uscat, mi-au înțepenit pînă în umeri, și degetele mi-au murit toate zece. Vederea mi se stinge, scade așa deodată lumina zilei și caut fasola ceea, prin ceață îmblu ș-o caut...

T u d o r mestecă încet, gospodărește, iar „Hora fetelor" tot vine și se desface domol sub cortul verde, și tot ninge cu flori de măr, cu flori de vișin. Fulgi albi și moi se așternpe pămînt, pe masă, pe haină, pe creștetul omului.

T u d o r: Închideți, bre, odată rabla ceea, că-s sătul de atîtea cîntece, sătul de atîta zăpadă!

Băieții se căznesc cu aparatul de sub streașină, dar „Hora fetelor" vine năvală, și de nins ninge fără încetare.

I o n e l: Dacă el, tată, nici măcar n-are *vîkliuceatel...*

T u d o r: Atunci dă cu ceva într-însul, bagă-i un căluș în gură!

Enervați, zăpăciți, băieții se căznesc în jurul aparatului, și atunci T u d o r lasă butoiul, vine, smulge aparatul din perete, îl ridică sus deasupra cărărușei cimentate...

D o i n a: O-o-oprește-te-e!

T u d o r *(mirat cum nu se mai poate):* Cum, adică, oprește-te?! Cine e stăpîn aici, în casa asta?

D o i n a: Firește, matale, dar vă rog frumos să mai zăboviți o clipă. Că, fără această horă, fără aceste petale n-am să mă pot întoarce la ai mei...

T u d o r: Hai dar, numai fă-o repejor, că n-am cînd...

Stă cu aparatul sus și așteaptă.

***Ninge, ninge, ninge** întruna, și împreună cu ninsoarea **iară ne întoarcem** pe coasta ceea de imaș, la stînă,*

la copăcelul cela. Focul s-a stins, pustiu e ocolul,
pustie e stîna. D o i n a se uită trist la cele din jur,
apoi se uită lung-prelung la casa, la obrazul,
la sovestea omului, dar degeaba.
Ceea ce hotărăşte odată T u d o r M o c a n u — hotărît
rămîne. Şi cum stătea cu aparatul sus, îl repede în cărăruşa
de ciment de-l face ţăndări.

Ruşinaţi, copiii pleacă unul cîte unul.
Porneşte şi T u d o r în urma lor, dar în prag se opreşte,
se uită lung la femeie.
Se întoarce, îi pune prieteneşte palma pe umăr

T u d o r Tu, Vetuţă dragă, nu-ţi strica inima chiar pînă într-atîta, că, de, ce să-i faci Fiecare cu fasolele lui Alege cît alege, culege cît culege şi nu le mai poate da de capăt Ba poate chiar că mult lăudata viaţa nu e altceva decît alegerea unui butoi cu fasole Alegi, alegi, şi cînd ţi se pare că ai dat de fund, ai scos-o la capăt, de abia atunci vezi că trebuie să le iei pe toate de la înce put.

Oftează, apoi pleacă şi el. Rămînînd singură,
V e t a se ridică de pe scăunaş, vine şi culege de pe jos
cioburile aparatului de radio, le ia în poală,
se aşază înapoi, le mîngîie, le tot şopteşte ceva,
şi deodată, culmea culmilor, iară prinde glas
„Hora fetelor", iară zboară fulgi curaţi şi moi
sub cortul verde.

(C o r t i n a)

1968

PĂSĂRILE TINEREȚII NOASTRE

Dramă

în două părți

PERSOANELE

Mătușa Ruța, o sărmană bătrîna
Pavel Rusu, președinte de colhoz, un nepot de al ei
Mama lui Pavel
O fată, prima dragoste a lui Pavel
Un tînăr ostaș, vechi prieten de al lui Pavel
Andron, fratele mai mic al președintelui,
brigadier în colhoz
Paulina, soția lui Andron
Artina, vădană de război, colhoznică
Dochița, fiica ei, învățătoare
Omul cu ochelari
Medicul satului
Un tînăr țigan ce cîntă la vioară
O femeie tînără
O femeie în vîrstă
Mătușa ce se grijește de oale
Domnul
Oameni din sat și rude de ale lui Pavel Rusu
Lăutari ce cînta la nunta
Glasuri strigîndu se unul pe altul în argul cîmpulu

PARTEA ÎNTÎI

1

Larg de stepă, dealuri și vii.
Amiaza unei zile de vară.
Grîne coapte, cer senin, liniște și pace.
Cînd se naște cîte-un vuiet, văile îl prind
și-l duc pînă hăt departe, pentru care lucru oamenii,
dacă au vreo treabă, nu-și trudesc picioarele,
ci se strigă unul pe altul, lăsînd valea să alerge.

— Hei, măi, ce-i cu voi-i!
— ...ooa-a-aree!
— Cine moare, măi-i!
— ...oaare-e-eee...

Amurgul aceleiași zile.
Deasupra satului picură încet și mărunțel vuietul
unui avion din aviația sanitară, care ba se apropie,
ba iar se depărtează.
O casă veche și săracă, o bojdeucă din cele de demult.
Hornul cuptorului, o măsuță, cîteva scăunașe,
o vechitură de scrin. Sub horn fumegă tizicul.
Pereții sînt aproape goi, tavanul pîntecos,
scăpătat din băieri, se odihnește pe-un stîlp pus
de-a dreptul în mijlocul casei.
Dacă n-ar mocni focul în vatră, odaia ar părea
pustie — nici țipenie de om, și numai crucea singurei
ferestruici cernește pe seninul cerului de vară.
Într-un tîrziu cineva bate la fereastră.
Se aude glasul lui A n d r o n:

— Mătușă Ruță! Hei, acasă-i baba?

Nu i se răspunde. Mai bate o dată la fereastră,
apoi dă nerăbdător în ușă cu piciorul.

Uşa sare din balamale, se deschide, scîrţîind prelung, a jale.
A n d r o n intră, se opreşte în prag şi stă oarecum stingherit.

— Acasă-i cucoana, nu-i acasă?

Era de acum gata să se întoarcă şi să plece, cînd a zărit m ă t u ş a ghemuită într-un ungheraş, lîngă vatră.

A n d r o n *(cît se poate de mirat):* Cum, adică, eşti acasă?!

M ă t u ş a R u ţ a *(ridicîndu-se de jos şi aşezîndu-se pe scăunaş):* Ce te miri aşa de tare?

A n d r o n: Păi, am bătut pe la ferestre de mi-am belit toate degetele, iaca şi uşa ceea ţi-am smintit-o din loc Oi trimite mîne pe cineva să ţi-o aşeze

M ă t u ş a R u ţ a Las', nu mi mai trimite pe nimeni O tocmesc eu şi singură, după ce trec păgînii Că, de ai fi crescut şi tu la o casă de gospodari, ai fi stat oleacă afară să aştepţi Nu era nimaidecît să dai cu 'ciorul în tr însa

A n d r o n S-aştept? Şi pînă cînd, mă rog, s-aştept? Pînă a da tizicul cela în pară?

M ă t u ş a R u ţ a: Ba să-mi laşi tizicul în pace, că nu mi l-ai adunat şi nu mi l-ai cărat cu spinarea. Trebuia să aştepţi pînă ce mi-aş fi încheiat rugăciunea.

A n d r o n: Cum puteam să ştiu eu de afară ce faci mata aici în casă?

M ă t u ş a R u ţ a: Da eu ce zic! Că cei care au crescut în sat, şi nu în pădure, ştiu că dimineaţa şi sara e vremea cînd oamenii îşi fac sfînta rugăciune. Ştie toată lumea, numai tu nu ştii.

A n d r o n: *(amuţeşte pentru o clipă, pentru că avionul părea că se lasă chiar peste bojdeuca mătuşii, dar iată că vuietul, slăbind, iar a început a se stinge în depărtare)* Măi, o să plesnească inima asta în mine! Că, să vezi, fiecare îşi are pravila lui, fiecare îşi are ore cînd te poate primi, ore cînd nu te mai primeşte şi numai eu alerg ca un nebun fără pravilă, fără ore, fără rost Mătuşă-hăi, mata ai auzit ce necaz a dat peste noi? Ai auzit că lui Pavel i a dat sîngele pe gură şi trei doctori se zbat de atîta vreme în jurul lui şi nu ştiu ce să facă?

Mătuşa Ruţa: Auzit.

Andron: Ei, şi atunci cum vine asta — eu, pentru că mi-i frate, alerg cu sufletul la gură, d-apoi las' că nici matale nu-ţi este el chiar străin. Oricum, nepot de la frate. Şi, carevasăzică, eu alerg pînă dă sufletul din mine, da mata taci chitic şi te încălzeşti lîngă vatră?

Mătuşa Ruţa: De, satul îi mare. Mai în fiece zi dă cîte-un blestem ba peste unul, ba peste altul. Dacă aş tot îmbla cu oblojeli şi descîntece de la o casă la alta, aş uita cu totul de Dumnezeu.

Andron: Eu îi spun de una, ea îmi zice de alta. Se stinge, mătuşă, un om în floarea vîrstei, se duce cu zile în pămînt — îi vine sîngele buluc pe gură, şi apoi că nu e vorba de-o babă surdă la mijloc, e preşedintele colhozului! Un sat întreg nu-şi poate afla locul, au telefonat la raion, raionul a dat un telefon la Chişinău — guvernul şi acela ne înţelege. Au trimis, iaca, un profesor cu avionul, specialist în boli de ficat, şi numai noi stăm cu mînile în sîn, pentru că aşa e neamul nostru — scîrbos şi parşiv cum nu se mai poate! Cînd toată lumea sare în ajutor, mătuşa, sora tatei, şede lîngă vatră şi închipuie o rugăciune. Ori poate te rugai pentru sănătatea lui Pavel?

Mătuşa Ruţa: Ferit-a sfîntul. Că eu cu Pavel sîntem sfădiţi.

Andron: Iaca, iar aduci vorba de sfada ceea. Ani de zile îmblă satul şi face presupuneri — oare ce s-o fi contrat mătuşa Ruţa cu nepotu-său, cu preşedintele colhozului, oare ce-o fi fiind acolo între dînşii? Da nu s-o sfădit el cu mata, nu s-o sfădit, pentru că în primul rînd n-are cînd. El n-are cînd se lua de piept cu cei care scot zilele dintr-însul, unde să se mai răfuiască el şi cu neamurile!

Mătuşa Ruţa: Las' că tu nu ştii nimica. Noi ne-am sfădit hăt demult, pînă la război.

Andron: Lasă-mă în pace, că pînă la război Pavel n-avea decît grija fetelor. Nu-i ajungea noaptea să treacă pe la toate, unde să-şi mai piardă el vremea ciondănindu-se cu o babă!

Mătuşa Ruţa: Las' că, ambiţios cum era, găsea el vreme şi pentru fete, şi pentru sfadă cu babele, da tu nu ştii nimica, fiindcă îmblai pe-atunci fără izmene, aşa că mai bine taci din gură.

Andron: Şi, mă rog, ce n-aţi putut atunci împărţi: pămîntul, oile, banii?

Mătușa Ruța *(furioasă):* Măi Androane, ia nu-mi moronci capul! V-ați învățat acolo la cîrmuire a vorbi cu omul de parcă ați mînca răsărită — clonc și stupește, clonc și stupește! Parcă tu nu știi că atunci, înainte de război, la împărțeala pămîntului, tatăl vostru m-a bătut cu hlanțugul... Că eu n-am arătat nimănui ce urme a lăsat hlanțugul cela pe trupul meu, da iaca peste vreun an, doi, cînd m-a strînge Dumnezeu de pe lume, să întrebi babele care au să mă îngrijască după moarte. Să le întrebi: o bătut-o bine tat-meu cu hlanțugul? Și ai să vezi ce ți-or spune...

Androne: Ca să vezi cum țin ei minte, moșnegii iștia, ca să vezi cum le mai țin ei minte pe toate!

Avionul a mai trecut o dată peste casa lor și iar se stinge în depărtare.

Au arat, iaca, tot pămîntul în jurul satului, așa că nici avionul n-are unde ateriza.

Mătușa Ruța: V-o plăcut a primi premii, de aceea ați și arat totul.

Androne: Care premii?! Așa era atunci ordinul de sus — *uvelicit' posevnaia ploșceadei.* Și, zic eu, ca să vezi cum le țin moșnegii minte pe toate! Iaca mata ții minte că tata te-o pălit o dată, și nu cu hlanțugul, da cu opritorile, dacă o venit vorba...

Mătușa Ruța: Da opritorile din ce se făceau? Nu din hlanțuguri?

Androne: Din hlanțuguri, dar se cheamă de amu „opritori". Și, zic, ca să vezi cum le ții mata minte pe toate! Da că sărmanul tata s-o înflat de foame și o murit aici pe prispa matale, atunci în patruzeci și șase, iar mata l-ai lăsat să moară și nu i-ai scos fărîmătură de mămăligă — asta n-o mai ții minte?

Mătușa Ruța: Ba cum să nu, o țin minte și pe asta. Nu i-am scos, pentru că fărîmăturile vi le dădeam vouă pe ascuns. Atunci cînd pînea se numește viață, atunci nu te gîndești la cei care și-au trăit ce-a fost al lor, da la cei ce abia își caută loc în lume. Că de nu te-aș fi poftit din cînd în cînd să șezi aici la măsuța asta, nu știu cine ar fi fost azi brigadier în locul tău.

Androne: S-ar fi găsit ei și alții, că deștepți avem destui. De lucrat, iaca, nu vrea nimeni să lucreze, da deștepți avem cîți vrei. Dar să-mi spui mata, mătușă, cum vine asta — atunci cînd eram flămînzi și prăpădiți, mata

ne dădeai de mîncare, cu toate că ai fi putut cumpăra o jumătate de sat cu fărîmăturile celea, da amu, cînd toate-s bune și frumoase, mata scotocești cîte-o julitură mai veche, îmbli cu dînsa prin sat, o faci pe supărata și nici nu răspunzi cînd venim noi și ciocănim la fereastra matale?...

M ă t u ș a R u ț a: D-apoi că atunci voi **erați** niște necăjiți — unul pufăia cu țigara acolo în *selsovet,* altul se ascundea pe după garduri ș-abé se învăța să fumeze. Amu-i altă gîscă. Amu voi ați întrat la putere, ați îmbogățit, oamenii de dimineață pînă sara îmblă în jurul vostru și vă tot suflă în borș. Pînă și guvernul, iaca, trimite din Chișinău doftor cu avionul cînd voi nu vă simțiți tocmai bine. Ș-apoi, cînd am văzut eu una ca asta, m-am gîndit — las' că amu pot scoate și eu cîte ceva din supărările mele mai vechi.

A n d r o n: Ia, măi, vicleșuguri, ia, măi, politică! O babă de-aiestea în casă și mai mult nu-ți trebuie. Ia ascultă, mătușă. Să lăsăm răfuielile cele vechi în pace, pentru că boala nu cruță. Toarnă într-un șipușor niște doftorii de acelea de-ale matale și hai fuguța cu mine. Zicea doctorul din Verejeni că o văzut cu ochii lui cum ai oprit mata cu picături de-ale matale o mare scurgere de sînge. Pune mîna pe șip și, hai, că ne-așteaptă motocicleta la poartă.

M ă t u ș a R u ț a: Știu că n-am căpiet să mă sui în covata ceea ruginită.

A n d r o n: Dă atunci șipul cela încoace, că îl duc eu singur.

M ă t u ș a R u ț a: D-apoi că eu n-am leacuri pentru omul care n-a vrut să-mi vadă umbra trecînd pragul casei lui.

A n d r o n: Da cum putea el să poftească umbra matale să treacă pragul casei lui, cînd noi și fără a te pofti în musafirie ne-am săturat de mofturile matale ca de hrean? (*După o pauză.)* Unde s-a văzut, tovarăși, tot satul — opt sute treizeci și cinci de case s-au ridicat de iznoavă, și numai a opt suta treizeci și șasea, casa mătușii noastre, cum a fost sclipuită pe vremuri, așa stă și azi. Bietul omuleanul cela de la gazetă o jumătate de zi s-a chinuit ca să facă panorama satului fără să se vadă casa matale. Cum așază aparatul, cocioaba de amu-i și sare nainte. Da ia încearcă tu să scrii că satul s-a reconstruit de iznoavă! Ce iznoavă, tovarăși, ați uitat ce pocitură aveți în mijlocul satului!

Mătuşa Ruţa: Mai aşteptaţi vreun an-doi, poate Dumnezeu m-a strînge de pe lumea asta şi atunci tu cu Pavel, rămînînd moştenitorii mei, îţi dărîma casa şi fuguţa la raion cu *ociotul. (Şi-a turnat dintr-un şip cu buruieni un păhăruţ, l-a băut, oţărîndu-se amarnic, apoi a mai turnat unul şi i l-a pus nepotului alături.)* Gustă şi tu o picătură.

Andron *(după ce a mirosit băutura şi a pus paharul înapoi la locul lui):* Unde **s-o** văzut, tovarăşi, anul întreg, zi de zi plutește peste **sat** duhoare de fum de tizic. Oamenii au uitat cum se face el, tizicul cela, şi chiar de n-ar fi uitat — de unde să ieie baligă să facă tizic? Amu omul stă ziua întreagă şi pîndeşte coada vacii, pentru că n-are cu ce-şi îngrăşa grădina, unde să mai puie baliga ceea pe foc! Mata nici o batjocură de capră n-ai la casă şi totuşi anul întreg, de dimineaţă şi pînă sara, se tot prelinge peste buza hogeagului un brîu de fum de tizic. De amu prin tot raionul au prins a rîde oamenii de noi. Zic ei, dacă te rătăceşti noaptea pe dealuri şi vîntu-ţi duce la nară putoare de fum de tizic, să ştii că nu-i departe Valea Cucoarelor.

Mătuşa Ruţa: Ia uite ce mai păcăleală! Da că satul se cheamă Valea Cucoarelor şi în valea asta de atîţia ani nu se mai arată nici un cucostîrc — despre asta cei din raion nu zic nimica?

Andron: De-ar fi pîne şi la pîne, încolo om trăi noi şi fără cucostîrci.

Mătuşa Ruţa: Aşa ţi se pare.

Andron: De ce zici că aşa mi se pare?

Mătuşa Ruţa: D-apoi nu vezi cum se înrăieşte şi se învrăjbeşte lumea pe an ce trece?

Andron: Ce are una cu alta?

Mătuşa Ruţa: Cum să n-aiba? Atunci cînd trăiau cucostîrci pe casele noastre, erau şi ei suflet din sufletul nostru, şi cînd venea toamna, îi petreceam, ne duceam şi noi cu sufletul pînă hăt departe, prin ţările calde. Iarna tînjeam fără dînşii, spre primăvară începea a ne suge ochii depărtarea, şi cînd se întorceau era o mare sărbătoare, pentru că împreună cu dînşii se întorceau şi sufletele noastre zbuciumate. Fără aceste despărţiri de toamnă tîrzie, fără acele primăveri cu bucurii, o să înţepenim, o să împietrim, o să uităm ce înseamnă dragoste pentru pămînt, dragoste pentru om, pentru viaţă.

Andron: Şi mata mai aduci vorba de dragoste pentru

om atunci cînd omului îi curge sîngele pe gură, iar mata mă ţii la sfat? Hai dă şipul cela încoa şi rămîi sănătoasă.

Mătuşa Ruţa: N-am să ţi-l dau.

Andron: Iaca, tovarăşi, ce sămînţă de oameni au trăit cîndva pe vatra satului ista! Îi de mirare cum de-au dovedit să ne facă pe noi înainte de-a se fi zătrit unii pe alţii.

Mătuşa Ruţa: Dacă nu, că noi mai mult aşa din gură. Ia şi închină păhărutul ista, o să-ţi facă bine, îi dospit cu ierburi rare. *(După o pauză.)* Da ce te tot văicăreşti atîta? Te doare după frate, ori te temi că, dacă moare şi vine altul în locul lui, n-o să-ţi fie chiar aşa de bine cum îţi este amu?

Andron: Ascultă, mătuşă, eu n-am să caut o pereche de opritori, da uite mata bine la aieste două labe...

Mătuşa Ruţa: Şezi binişor şi taci din gură. Că amu nu se mai poate cu bătaia, da pentru voi, cei care sînteţi în partid, buclucu-i şi mai mare. Ia paharul şi las' că ţi-a trece.

Andron: Cum să-mi treacă, mătuşă-hăi, cînd Pavel moare!

Mătuşa Ruţa: Las' că omul nu mai moare el chiar aşa cum ţi se pare, iar cei care suferă cu ficatul se necăjesc, sărăcii, mult pînă le vine ceasul. Şi în loc de-al tot boci pe Pavel, mai bine ţi-ai căta de sănătate, că uite ce-a rămas din om — te-ai uita şi n-ai la cine. Alţi brigadieri, cînd se caţără pe motocicletă, apoi scrîşneşte fierul cela, de parcă l-ar fi tăiat cineva cu ferăstrăul, da în ograda ta nu se aude nici cînd te sui, nici cînd te cobori. Şi apoi asudatul ista al tău, ce bărbat îi acela care şede aşa pe scaun şi asudă fără a face nimica?!

Andron *(uluit)*: De necaz, mătuşă, de necaz şi durere asud! Îmi dai odată şipul cela cu leacuri ori nu mi-l dai?

Mătuşa Ruţa: Las' că amu nu-i mai trebuiesc doftoriile mele — nu vezi că airoplanul cela nu mai zbîrnîie? O fi zărit vreo margine de imaş şi s-o fi aşezat. Şi tu, în loc de-a pierde aici vremea cu mine, mai bine te-ai repezi şi ţi-i lua rămas bun de la dînsul. L-or sui, sărmanu' de l-or duce la Chişinău, da acolo cine ştie, că ficatul ista, cînd nu-l ai, apoi nici Dumnezeu nu ţi-l măi dă...

Andron: Măi, ce babă anapoda! Amu parcă ar începe să-ţi pară rău de Pavel.

Mătuşa Ruţa: Ştiut că-mi pare rău, pentru că ori-

cum, mi-i neam, și cînd a pornit prin sat vestea că iar i-a dat sîngele pe gură, așa m-a slăbit la inimă, că nu mai vedeam lumea. De aceea și ședeam aici jos lîngă vatră cînd ai venit — începenisem și nu m-a slăbit pînă n-am gustat din șipul ista.

Andron: Să gust dar și eu, că, știi, mă prinde și pe mine așa uneori...

2

După ce-l petrece, mătușa se întoarce, mai pune tizic,
își aduce lîngă foc scăunașul, se așază
cu mîinile întinse spre vatra fierbinte și ațipește,
șoptindu-și stăruitor, în taină, rugăciunea.
Și iar răsare largul cîmpurilor.
Umbrele nopții s-au lăsat peste dealuri, peste văi,
și numai grînele coapte foșnesc, ușor legănate de vînt.
Liniște și pace peste tot — cîte-un suspin vine
pe neașteptate, spintecă tăcerea nopții,
apoi iară se stinge și adoarme totul.
La masă șade Omul cu ochelari, iar în fața
lui stă, oarecum stingherit, într-un halat vișiniu,
Pavel Rusu. Scena se vede printr-o ușoară unduire,
de parcă totul ar fi vis, or basm, ori rodul
unei fantezii învăpăiate pe patul suferințelor.

Omul cu ochelari: Ia loc.

Pavel Rusu *(se așază):* Îmi cer iertare că mă prezint în vechitura asta. Sora mi-a ascuns hainele și, oricît le-am căutat...

Omul cu ochelari: Lasă, nu face nimic, se întîmplă. Ficatul încă nu l-ai dus la rază?

Pavel Rusu: E vorba pe mîne.

Omul cu ochelari: Așa. Mîne, vrasăzică. Bun, asta o lăsăm dar pe mîne. Dar ce ne facem, frate Pavele, cu vorba ceea a noastră, dacă ții minte, fusese un capăt de vorbă între noi...

Pavel Rusu: Mă rog. Gata la datorie oricînd și oriunde.

Omul cu ochelari: Dacă ești gata, atunci ia să-mi spui — cine să fi descărcat atîta grîu proaspăt pe la toate morile din raion?

Pavel Rusu: L-or fi adus oamenii care au primit grîu pe *trudozile.*

Omul cu ochelari: Așa. Logic. Și cam de prin

ce sate o fi fiind ei, cum crezi?

Pavel Rusu: Se poate întîmpla ca mulți să fie chiar de la mine din sat.

Omul cu ochelari: De unde să fi luat ei grîu proaspăt?

Pavel Rusu: Apoi, au primit. Că noi le-am dat cîte puțin.

Omul cu ochelari: Așa. Ei, carevrasăzică, au dat cîte puțin grîu. Dar bine, tovarășe, n-ai fost dumneata la plenară, n-ai ridicat mîna atunci cînd s-a hotărît să începem a da grîu la oameni de abia după ce raionul se va socoti cu statul?

Pavel Rusu: Ce să-i faci, e unul din păcatele mele vechi, iar din vechile păcate, cum zice o zicală rusească, omul poate scăpa abia...

Omul cu ochelari: Tu să nu-mi bați capul cu zicale și să nu faci aluzii la faptul că și anul trecut ai făcut aceeași gafă, și noi te-am iertat. Anul trecut și mai anțărț ți-a mers, da anul acesta se poate întîmpla să nu-ți meargă.

Pavel Rusu: Iau asupra mea toată răspunderea.

Omul cu ochelari: Lasă, știu eu poveștile astea ale voastre cu luatul răspunderii. Vă guduraţi cu toții, da cînd ajunge la o adicătelea, să vezi cum urcați repejor în avion și vă duceți la Moscova, să vă plîngeți. *(După o pauză.)* Și mult grîu s-a turnat prin sacii oamenilor?

Pavel Rusu: Ia o nimica toată. Cîte două sute de grame.

Omul cu ochelari: Auzi tu, o nimica toată! Da știi dumneata care-i situația raionului?

Pavel Rusu: Cum să nu. Ocupăm locul doi pe republică.

Omul cu ochelari: Locul doi niciodată nu trebuie înțeles ca locul întîi. Greșeala asta poate duce la mari buclucuri. *(După o pauză.)* A fost o mare fierbere acolo în sat?

Pavel Rusu: Nici o fierbere.

Omul cu ochelari: Au sărăcit oamenii, nu mai au cu ce cumpăra o bucată de pîne?

Pavel Rusu: Ba nici asta n-aș zice-o.

Omul cu ochelari: Atunci dar ce ți-a venit?

Pavel Rusu *(după o pauză)*: Dumnezeu mi-a poruncit să le dau.

O m u l c u o c h e l a r i: *Cito, cito?!*

P a v e l R u s u: Iată că nici nu știu cum să vă explic... Sincer vorbind, care e situația?... Oamenilor care lucrează la livezi, cînd se coc merele, li se face poftă de două-trei mere. Oamenilor care lucrează la vii, atunci cînd se coc viile, li se face poftă de struguri. Și, firește, oamenii care lucrează în cîmp, atunci cînd se strînge grîul, vor să guste pîne proaspătă. Li-i dor de pîne caldă, pîne proaspătă, fie că au grîu din anii trecuți, fie că nu au. Și în asemenea situații, chiar dacă o faci pe ateul feroce, Domnul te oprește și-ți spune...

O m u l c u o c h e l a r i: Dragul meu, e una două-trei mere și alta e o sută cincizeci de tone de grîu.

P a v e l R u s u: O sută patruzeci, de unde o sută cincizeci!

O m u l c u o c h e l a r i: Bine, fie o sută patruzeci. Da știi ce se face în colhozurile vecine? Știi ce vîlvă a stîrnit acolo vestea că la voi s-a și început a da grîu?

P a v e l R u s u: Vezi mata, ca comunist, eu sînt convins că nu se poate să biciuim ani la rînd un colhoz de frunte din cauză că veștile ce se vor strecura din satul cela pot avea un efect negativ în colhozurile vecine.

O m u l c u o c h e l a r i: Ia uite ce economie politică îmi face el aici. Mai rabdă oleacă cu teoriile astea. Că mîne-poimîne o să vină un altul în locul meu, și să vedem cum ai să i le înșiri tu lui. Că acela n-o să stea să asculte snoavele și zicalele tale...

P a v e l R u s u *(îngrijorat)*: E ceva mai mult decît un zvon?

O m u l c u o c h e l a r i: Orice zvon poate deveni în orice clipă un fapt împlinit.

P a v e l R u s u: E o chestie rezolvată?!

O m u l c u o c h e l a r i: Aproape.

P a v e l R u s u *(după o pauză)*: Dumneata, pe semne, vei fi bănuind că nu fac parte din cei ce caută să se mute împreună cu șefii lor. Unde mai pui că în situația mea nici nu știu dacă e posibil așa ceva. Și totuși, o să-mi pară rău de-o fi așa...

O m u l c u o c h e l a r i: Te cred. Cine altul putea să vă dea voie să zburdați atîta cît v-am dat eu. De altminteri, se poate întîmpla ca chestia să se mai tărăgăneze, așa încît nu e exclus să încasezi o mustrare. Să nu fie jalea prea mare atunci cînd ne vom despărți...

P a v e l R u s u: Sufletul meu e ca o foaie curată pe masa dumitale...

O m u l c u o c h e l a r i: Lasă-mă cu foile astea curate! Cînd ne vine rîndul să ne ducem cu ficatul la rază, tuturora ni se pare că sîntem foi curate pe masa celor de sus, iar cum ficatul se dovedește a fi bun, să vezi cum ne umflăm iar în pene...

3

O margine de bătătură în preajma casei.
O streașină de paie învechită și zdrențuită.
Sub streașină stau spînzurați, uscîndu-se la soare,
ciocălăi de păpușoi, ciuperci înșirate pe sfoară,
cîteva crengi cu boabe roșii de măceș
și multe alte bunătăți de pădure.
Lîngă un gărducean josuț m ă t u ș a R u ț a
mestecă băligar, aruncînd într-însul,
din vreme în vreme, cîte-o mînă de paie.
Apare A r t i n a. Stă naltă, ostenită și abătută,
cum stau oamenii cînd se întorc de la muncă.

A r t i n a *(bucuroasă):* Ruță dragă, și chiar ești acasă?

M ă t u ș a R u ț a: Acasă. Da ce te miri?

A r t i n a: Am avut azi o zi așa de grea, că nici nu-ți pot spune. De orice m-aș fi apucat, nu-mi merge și pace. Și cînd mai spre sară am vrut să trec pe la tine, apoi nu știu de ce mi-a trecut prin cap că n-am să te găsesc acasă. Ți-am văzut încă de departe ușa închisă și m-am gîndit — nu-i baba acasă, dar veneam, pentru că, fiind de amu pornită... Și iară îți pierzi sănătatea cu batjocura asta de tizic?

M ă t u ș a R u ț a: Ce să fac! Am tot cărat cu spinarea baligă și am pus-o grămadă, de plouat nu plouă, baliga a început a se zbici, și m-am gîndit — dacă n-oi căra apă și n-oi face-o plăcințele, s-a încinge grămăjoara asta înăuntrul ei și atunci, gata, o să se prăpădească munca.

A r t i n a: Da așa, fiindcă o mesteci, nu se prăpădește?

M ă t u ș a R u ț a: Apoi nu. Că oi avé cu ce face focul la iarnă.

A r t i n a: De amu ce mai foc din tizicul ista...

M ă t u ș a R u ț a: Focul nu-i el cine știe ce, dar știi

mata, obișnuința asta a omului... (*După o pauză.*) Pe casă la tătuca, dacă-l ții tu minte, stătea pe-o roată de car un cuibar de cucostîrci. Vara întreagă ședeau ei acolo lîngă hogeag — tătuca zicea că șed și amiroase fum de tizic, pentru că, zicea, le place grozav cucostîrcilor fumul de tizic.

A r t i n a: Apoi asta era la tătuca, da la tine, iaca, nu se vede nici un cucostîrc pe casă...

M ă t u ș a R u ț a: Nu se vede, dar știi ce mi-a venit odată în cap? M-am gîndit — oare ce-ar fi dacă s-ar întoarce ș-ar trece ei așa într-o sară pe deasupra satului, cucostîrcii ceia? Oare casa cui ar alege-o?

A r t i n a: Elei, Doamne, ca să vezi cu ce-și împle ea capul! Să nu crezi, prostiile iestea ți-or fi venit în minte fiindcă nu ți-ai luat normă de tutun. Că noi, cei care avem normă, ne gîndim la cîte-n lună și-n stele, numai la cucostîrci nu ne duce gîndul. (*După o pauză.*) Auzi, fa Ruță, hai mai bine și mi-i trage cărțile.

M ă t u ș a R u ț a: Să mă crezi, de atîta vreme n-am pus mîna pe dînsele, că nici nu știu pe unde să fie ele.

A r t i n a: Las' că ți le găsesc eu singură. Mai ghicește-mi o dată, chiar te rog, că nu știu ce așa m-o apucat la inimă zilele iestea, încît nu-mi pot afla loc. Și după ce-ai să-mi tragi cărțile, eu singură am să-ți mestec baliga asta, am să fac plăcințele și am să ți le lipesc pe gard, de-a mai mare dragul să te uiți la dînsele.

M ă t u ș a R u ț a: Da ce-ai vrea tu să-ți ghicesc?

A r t i n a: Despre Dochița...

M ă t u ș a R u ț a: Da ce-i cu Dochița?

A r t i n a: Ce să fie, nimic. Că, să vezi, iar au logodit-o.

M ă t u ș a R u ț a: Nu cumva băietul lui Cojocaru?

A r t i n a: Cine altu'!

M ă t u ș a R u ț a: Ia nu se mai ogoiește odată hultanul cela — ba o logodește pe una, ba strică nunta, ba o logodește de amu pe alta.

A r t i n a: Băietul ar fi el cum ar fi, numai că moșnegii ceia ai lui prea îs anapoda. Bătrînul, cînd se împărțeau loturile, o apucat mai mult decît i se cuvenea, și amu, cum vin de la cîrmuire să-i taie grădina, îndată trimite băietul să se însoare, că, chipurile, or mai face o casă acolo alături, iar cum cîrmuirea uită de dînșii, ei îl trimăt pe băiet să strice nunta.

Mătuşa Ruţa: Şi amu iar i-au strîns cu grădina?

Artina: O fost Andron al 'neavoastră pe la dînşii şi le-o spus că săptămîna viitoare întră cu tractorul peste gard în via lor.

Mătuşa Ruţa *(după o mică frămîntare)*: Şi amu ce să mai tragem cărţile? Una din două — ori dai fata după dînsul, ori n-o dai.

Artina: Dacă nu mi-s dragi Cojocarii ceia, iaca, n-am ochi să-i văd — şi capătul...

Mătuşa Ruţa: Oameni pîclişiţi, nici vorbă, dar vezi să nu dai greş. Prin sat toamna asta de amu îmblau vorbe că Dochiţei i-au adus la şcoală copii fetele cu care a fetit ea cîndva. Atîţia flăcăi au fost la voi cu logoditul, voi aţi ales ş-aţi tot ales...

Artina: Alegeam fiindcă... ce mă gîndeam eu te pomeneşti că mi se întoarce omul şi ce-o să-i mai pară rău .

Mătuşa Ruţa De ce să-i pară rău?

Artina D-apoi că am avut cu dînsul patru copii, la trei le-am făcut eu singură nunţi, i-am aşezat în gospodării cu mîna mea şi mă gîndeam poate măcar la nunta mezinei să dovedească...

Mătuşa Ruţa: Cum avea el să dovedească, femeie dragă! De multe ori ai auzit să se întoarcă bărbaţii după atîta amar de vreme?

Artina *(după o pauză lungă)*: Fa Ruţă, da de ce în anii ceia, cînd îl aşteptam şi veneam la tine să-mi tragi cărţile, tu ziceai c-o să se întoarcă?

Mătuşa Ruţa: M-or fi amăgit cărţile ori n-am înţeles eu ce-au vrut ele să spună...

Artina: Lasă, nu mai zice aşa, cărţile tale niciodată nu spun minciuni. *(După o altă pauză).)* Ştii ce, hai să mai menesc o dată pe bărbat, şi tu să-mi tragi cărţile. Uşurează-mă, chiar te rog.

Mătuşa Ruţa: Cu ce să te uşurez, păcatele mele!

Artina: Aşterne cărţile pe măsuţă, uită-te bine la dînsele şi spune-mi un singur cuvînt — da ori ba. Ultima oară pune-le să ghicească şi scapă-mă de chinul ista, că uneori mi se pare că încă o zi, încă o picătură şi, gata, am să pic şi am să mă topesc de atîta amar, că n-o să aibă oamenii ce ridica de la pămînt ca să mă îngro ape...

Mătuşa Ruţa *(spălîndu-şi mînile într-o căldare)*

Odată şi odată au să se adune cele ce le-am ghicit eu în cărţi, şi dacă n-au să-i deie foc bojdeucii iesteia, nu-mi ziceţi mie pe nume.

4

O rarişte de pădure.
O creastă de deal însăilată cu tranşee.
Undeva în depărtare se aud tunurile.
La cotitura uneia din tranşee şade un tînăr ostaş şi fumează mahorcă. Pavel Rusu vine şi se aşază alături în halatul său vişiniu.

Ostaşul: Faci şi tu o ţigară?

Pavel Rusu: La drept vorbind, eu de mult nu mai fumez, dar odată ce-a venit fumatul singur la mine...

Ostaşul *(după ce îi dă să aprindă):* Ei şi ce mai faceţi voi pe-acolo?

Pavel Rusu: Mulţumesc. Bine.

Ostaşul: Numai atît?

Pavel Rusu: De unde aş lua mai mult?

Ostaşul: Că doar vii de-acasă! Pe unde o mai fi fiind, ce-o mai fi făcînd ei, băieţii din *cetferti otdeleni?*

Pavel Rusu: De, pe unde să fie... I-a împrăştiat viaţa care încotro.

Ostaşul: Nu, să-mi spui totul de-a mărunţelul, că răspunzi cu viaţa pentru fiecare dintre băieţii ceia.

Pavel Rusu: Da de ce, mă rog, atîta răspundere din partea mea?

Ostaşul: Pentru că tu ai fost pus *starşi* peste noi.

Pavel Rusu: Eu? Cînd, cine m-a pus?

Ostaşul: D-apoi *mladşi litinant.* Că în noaptea ceea, cînd ne-am dus noi în recunoaştere, el anume aşa a zis: *Rusu, v sluci cego, ţi budeş za starşi*". Şi parcă ar fi vorbit într-un ceas rău — a căzut şi nu s-a mai sculat *mladşi* al nostru. Tu ai rămas *starşi* peste noi şi trebuie să răspunzi pentru fiecare...

Pavel Rusu: Bine, bre, dar pe urmă a fost cu totul altceva! Războiul s-a sfîrşit, cine a scăpat s-a întors—fiecare cu casa lui, cu grijile lui, cu soarta lui... Eu unul îi văd o dată în an, şi asta aşa, din fugă, la adunările anuale...

Ostaşul: Cum, să-i fi pierdut tu pe cei ce ţi-au fost daţi pe sama ta?!

Pavel Rusu: Nu, de ce zici astfel, că dacă a venit

vorba, să trecem așa, din fugă, pe la dînșii, să vedem ce mai fac. Din zece, cîți am fost și noi la început, a căzut *mladși,* pe urmă voi cinci ați căzut pe cîmpul cela minat din Prusia. V-am înmormîntat atunci la repezeală într-un capăt de tranșee, pentru că fierbeau în jur lupte atît de grele, încît nu mai credeam să scăpăm nici noi. Dar am scăpat, iar peste o lună și ceva a venit sfîrșitul războiului.

O s t a ș u l: Pe urmă ce-a fost?

P a v e l R u s u: După război ne-am întors noi în Valea Cucoarelor... Pe fiecare îl aștepta viața lui, soarta lui Eu unul am lucrat o vreme la sovietul sătesc, iar cum s-a făcut colhoz, m-au boierit cu președinția, și iaca îs președinte pînă în ziua de azi Vanea Guțu acela s-a întors la moară, ca el era mecanic și pînă la război Copiii i-a însurat, i-a așezat pe la casele lor, și nici el nu poți să zici că a îmbătrînit. Mai dă din vreme în vreme cîte-un pahar peste cap, dar, vorba ceea, cine duce în vremea noastră la ureche?

O s t a ș u l Mihai cu ce se laudă?

P a v e l R u s u: Și acela trăiește în sat, și-a făcut casă bună, iar încolo nu i-a prea mers, pentru că, de, așa e viața unuia îi merge, altuia nu prea...

O s t a ș u l: Cum, adică, nu i-a prea mers? Că doar Mihai era cel mai mintos printre noi. Pe tine te-au pus atuncea *starși* deoarece ședeai mai aproape de *mladși litinant,* iar noi înde noi știam că dacă ar fi fost pe dreptate, Mihai, ca fiind cel mai deștept...

P a v e l R u s u: Și iaca, să vezi, deștept, dar din viața lui nu s-a ales nimica. Atunci, după război, a mai fost ș-o foamete prin părțile noastre, iar după foametea ceea, lipsuri erau mai în fiece casă, și oamenii, de, ca oamenii — unii mai îndurau, alții căutau într-un fel nu prea cinstit...

O s t a ș u l Vrei să zici că furau?

P a v e l R u s u Furau pe-un cap Cărau cu coșul, cu sacul, cu buzunarul, cu căruța Pe mine mă chemau în fiece zi la raion, colhozul se ducea de rîpă, și noi nu știam ce-i de făcut. Ei, îl chemi pe om la cîrmuire, îl iei cu binișorul, ori, dimpotrivă, îl mai sperii acolo oleacă, dar în vreme ce îi vîri tu mințile în cap, alții cară cît pot. D-apoi că ulciorul, vorba ceea, nu merge de multe ori la apă. A venit procurorul — era pe atunci la noi procuror un maior josuț și rău, că să te ferească Dumnezeu.Vine el într-o sară, adună activul și zice

destul, ne-am jucat cît ne-am jucat, acum ajunge. A venit vremea să punem într-o zi tîlharii la răcoare, și să-mi scoateți din pămînt pe hoțul cel mare, iar căpitanul tîlharilor era numai unul singur...

O s t a ș u l: Și voi l-ați jertfit pe Mihai?!

P a v e l R u s u: Vezi tu cum vine vorba... Mihai a cărat mai mult decît alții, pentru că oamenii din sat ne știau de prieteni, am făcut și războiul împreună. Nici brigadierii, nici paznicii nu îndrăzneau să-l oprească, să caute ce are în sac. Și el căra ziua-n amiaza mare — împle căruța, o duce la dînsul în ogradă, o descarcă și habar de grijă. Ei, dacă ulciorul, cum am zis, duce el cît duce la apă, da apoi a venit și ziua cînd a trebuit să răspundă în fața legii...

O s t a ș u l: Unde i-a fost judecata?

P a v e l R u s u: Apoi că tot acolo în sat. În școală a fost.

O s t a ș u l: Și cît i-au dat?

P a v e l R u s u: Șase ani. N-aș zice că chiar așa de mult, alții încasau și mai bine pe vremea ceea. Unde mai pui că nici la închisoare n-a prea tînjit. Ba s-a întîmplat că a făcut acolo mai multe norme, ba l-a mai ajutat ș-o amnistie, așa că, una cu alta, a stat vreo trei ani, nu mai mult, dar cum s-a întors, a luat calea paharului și n-o mai slăbește pînă azi. Îmblă cu aceeași căruță cu care a îmblat pînă la judecată, caută oțărît pe sub sprînceană și, cum se crapă de ziuă, gata, e cherchelit.

O s t a ș u l: Ai stat vreodată de vorba cu dînsul?

P a v e l R u s u: Dacă fuge de mine. Cînd mă întîlnește, duce așa mîna la cușmă de parcă ar vrea să-mi deie bună ziua, și cînd te uiți mai bine, gata, nu e.

O s t a ș u l: O fi fiind supărat?

P a v e l R u s u: Se poate întîmpla, numai că el habar n-are de cele întîmplate atuncea, iar eu, pe de altă parte, nici nu-i pot lămuri de ce n-am venit la judecată.

O s t a ș u l: Cum, tu n-ai fost la judecata lui?!

P a v e l R u s u: Procurocul nu m-a lăsat.

O s t a ș u l: Cum putea el să nu te lase?

P a v e l R u s u: Vezi tu cum venea atuncea socoteala. În ziua procesului procurorul a întrat la mine în cabinet și mi-a zis: „Rusu, ia sama, desară să vii la școală și să fii rău, să tai în carne vie". Eu i-am zis că am să vin, ș-am să fiu rău, ș-am să tai în cane vie, numai că Mihai mi-a fost tovarăș din copilărie, am făcut războiul amîndoi,

într-un fel eu mai rămîn credincios prieteniei celeia a noastre și lucrul ista, zic, am să-l spun în fața judecății... Procurorul s-a gîndit cît s-a gîndit și mi-a zis: „Atunci mai bine nu veni. Caută-ți colo vreo treabă și nu veni". Ș-a trebuit să-l ascult, procurocul era membru al biroului...

O s t a ș u l *(pe gînduri):* Ca să vezi, și amu se mai trădează acolo la voi... *(După o pauză.)* Da ce mai face Nicușor? El era singurul dintre noi care primise medalie. Cum o duce?

P a v e l R u s u: Drept să-ți spun, nici acela n-o duce mai bine. Tot prin spitaluri își pierde vremea.

O s t a ș u l: Da ce-a dat peste dînsul, că era sănătos tun?

P a v e l R u s u: Hei, dragă, samogonca i-a culcat la pămînt și pe alții, care erau mai dihai ca dînsul...

O s t a ș u l: Măi Pavele, și chiar se bea atît de mult în sat la noi?

P a v e l R u s u: Se bea mult. Se bea crîncen. Se bea nebunește.

O s t a ș u l: Da ce-ai făcut tu ca să abați lumea de la patima asta a paharului?

P a v e l R u s u: Ce pot eu face?

O s t a ș u l: Cum, bre, că doar tu ești președinte, ești capul și temelia...

P a v e l R u s u: Lasă, bre, că numai proștii îs gata să creadă că președintele colhozului poate orice. Da cînd stai să vezi mai bine, ce poate face un președinte? Atunci cînd s-a cerut pîne, m-am dus la școala de președinți de colhoz, am învățat agronomie, am despărăginit pămînturile satului, am împlut lumea cu pîne. Atunci cînd s-a pus problema să facem din Moldova o livadă, m-am făcut livădar, și avem mere cum nu găsești în tot nordul republicii. Cînd statul ne-a cerut lapte, m-am făcut zootehnician și lapte a fost destul, da ia să-mi spui tu — cum pot eu pătrunde în sufletul omului atunci cînd sufletul cela suferă și, nedreptățit, părăsit de Dumnezeu și de lume, se molipsește de patima paharului? Cu ce să sting eu patima ceea?

O s t a ș u l: A trebuit să te gîndești înainte de-a fi primit să fii *starși* peste noi.

P a v e l R u s u: Da cine m-a pus, bre, *starși,* ce-o tot ții una și bună?

O s t a ș u l: D-apoi, *mladși litinant...* În ziua cînd ne-am dus în recunoaștere...

P ă v e l R u s u: Şi ce adică — o viaţă întreagă am să tot îmblu eu *starşi?*

O s t a ş u l: O viaţă întreagă. Pînă ţi s-or împlea şi ţie ochii cu nisip aşa cum ni s-au împlut ei amu nouă...

Un amurg prelung şi paşnic.
Peste văi, peste dealuri, acolo unde a apus soarele,
mai arde pe geana cerului un brîu roşu, fierbinte.
Tihnă de jur-împrejur, numai ţîrîiecii se aud prin
grînele coapte, şi iară răsare îngrijorarea cea mare.

— Hei, măi, ce mai e nouu?
— Ja-leeee...
— E la spital?
— ...aa-leeee...
— Da ce zic doctorii?
— Ja-leeee....

5

Cociaba mătuşii. Sub horn fumegă tizicul,
iar la masa joasă şed cele două femei.
M ă t u ş a R u ţ a cugetă aplecată asupra cărţilor,
iar A r t i n a, ceva mai la o parte, a înţepenit,
gata fiind să-şi primească dîrz, cu demnitate, soarta.

M ă t u ş a R u ţ a *(după o lungă frămîntare):* Da ce crezi, o să vie.

A r t i n a *(înfiorată):* Ruţă dragă, să nu rîzi de mine... Cîntăreşte fiecare cuvîntel care mi-l spui, îndreaptă colţul la fiecare crai, uită-te lung şi bine la valeţi. Pentru că eu am primit atunci, demult, hîrtie, eu am document la mînă. Şi chit că pe hîrtia ceea n-o rămas o buchie întreagă, cît am tot bocit asupra ei, dar ştie o lume întreagă ce-o fost scris acolo. Aşa că mestecă bine cărţile, aşterne-le şi spune-mi sfîntul adevăr. Să nu-ţi fie milă de mine, că eu aproape nu-l mai ţin minte. Am uitat cum era el la cătătură, cum era la mers, am uitat şi bruma ceea de dragoste care o fost odată între noi şi, dacă vezi măcar o umbră de veşnică înstrăinare în cărţile tale, spune-mi omeneşte, şi las' că oi mai îndura-o eu şi pe asta — atîtea au trecut ele prin inima mea.

M ă t u ş a R u ţ a *(liniştită):* O să vie. O să se întoarcă pe drum de noapte şi la început n-o să-şi cunoască el casa — o să treacă pe lîngă poarta voastră şi-o să se

ducă mai departe. Da cum a ajunge la capătul drumului, o s-o întoarcă napoi şi de amu cînd o să treacă a doua oară pe lîngă voi, la poarta voastră o să iasă dama asta de dobă. Şi nici tu n-ai să-l cunoşti la început. Ai să ieşi la poartă ş-ai să-l întrebi — da pe cine cauţi mata, măi om bun? Şi el o să-ţi cunoască glasul ş-o să înlemnească. O să steie ca un stîlp în mijlocul drumului ş-o să tot steie, pînă ai să vii tu să-l iei de mînă ca pe un copil.

Artina: Ruţă dragă, teme-te de Dumnezeu, nu mă dărîma chiar cu totul. Am avut patru copii. Pe trei, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am făcut gospodari, mîne-poimîne o mărit şi pe Dochiţa. Spune-mi sfîntul adevăr şi slăbeşte-mă odată de durerea asta. Că tu nu ştii carte şi n-ai citit hîrtia ceea, da eu ştiu carte, eu am citit-o. *„Propal bizvistu"* — aşa era scris acolo. Da ştii tu ce înseamnă aist *„propal bizvistu"?* Că eu am îmblat cine ştie pe unde şi am găsit oameni care ştiu bine rusește, şi ei mi-au tîlcuit ce înseamnă aceste două cuvinte. *„Propal bizvistu"* înseamnă că, uite, a fost un om şi iaca nu mai este. Şi nici tovarăşii lui de oaste, nici nacealnicii lui, nici duşmanii lui, nici păsările, nici vînturile, nici pămîntul — nime nu l-a mai văzut după aceea şi nume n-a să-ţi poată da mărturie despre dînsul.

Mătuşa Ruţa *(după o pauză lungă)*: O să vie. O să vie pe drum de noapte, o să treacă pe lîngă casa voastră şi n-o s-o cunoască. Pe urmă dama asta de dobă o să-l icie de mînă. Ş-o să întraţi amîndoi în ogradă, dar o să fie întuneric, şi el n-o să ştie pe unde să meargă, pentru că acolo unde mai înainte era la voi cărare, amu îi livadă, iar acolo unde era livadă, amu îi bătătură. El o să calce aşa la întîmplare, păşind pe urmele tale, da lîngă prag o să se oprească ş-o să te întrebe: măi fumeie, da a cui îi casa asta aşa mîndră şi frumoasă?

Artina *(ştergîndu-şi lacrimile)*: Şi eu ce-am să-i spun?

Mătuşa Ruţa: Ai să-i spui — îi casa noastră. Îi zidită pe acelaşi loc unde o fost ridicată casa cei veche, pe care am făcut-o atunci cînd ne-am luat. Ş-ai să-i spui — întră, pentru că şi casa asta e a noastră, şi tot ce e în casă e al nostru, iar noi rămînem pururea legaţi ca două viţe de vie — şi în faţa lumii, şi în faţa lui Dumnezeu...

Artina *(plîngînd)*: Ruţă-hăi, tu, psene, vrei să crape inima asta în mine... Că mi s-o tot sfărmat ş-o tot crăpat

de atîtea ori sărmana inimă, încît bietul felcer se apucă cu mînile de cap cînd vin la dînsul după picături. Şi nu uita, fa, că mai trebuie să-mi mărit fiica, s-o ajut vreo doi-trei ani să-şi crească măcar primul copil. *(După o pauză.)* Mai bine nu veneam, iaca, la tine, mai bine nu te găseam acasă.

Mătuşa Ruţa *(încercată de-o anumită îndoială, adună iar cărţile, le mai amestecă o dată şi le aşterne din nou, după o lungă cugetare):* O să vie. O să treacă pe vreme de noapte de lîngă casa voastră şi n-o s-o cunoască, pe urmă tu o să vii să-l iei de mînă ş-o să întraţi amîndoi în casă. Şi el o să se aşeze ostenit de parcă ar fi venit de la plug, de parcă s-ar fi întors de la coasă. O să se aşeze ş-o să te întrebe — da unde ni-s copiii, că parcă avusem patru copii.

Artina: Şi la asta eu ce-am să-i răspund?

Mătuşa Ruţa: Tu ai să-i spui — copiii noştri au crescut, ei îşi au de amu cuiburile lor, şi noi am ajuns a fi bunel şi bunică, sîntem de amu oameni bătrîni, chit că tinereţea o trecut pe lîngă noi şi nici să ne audă, nici să ne vadă...

Artina: Şi ce-o să zică el după ce-am să-i spun eu una ca asta?

Mătuşa Ruţa: N-o să zică nimica. O să întrebe numai — da cu cine seamănă ei la faţă, copiii ceia ai noştri? Cu mine ori cu tine?

Artina: Şi eu ce-am să-i răspund?

Mătuşa Ruţa: Tu ai să-i spui — nu mai seamănă ei nici cu mine, nici cu tine. Pentru că, ai să zici, copiii noştri au fost cuminţi, silitori, iar cînd copiii cuminţi şi silitori se fac mari, nu mai seamănă ei cu nime — îşi au cătăturile lor.

Artina *(după o pauză):* Sfinte Dumnezeule, ia uite cum le mai toarnă baba asta... Şi pe urmă?

Mătuşa Ruţa: Apoi, atîta-i...

Artina: Cum, adică, atîta-i! Da cînd o să mă ispitească dacă i-am fost credincioasă ori ba?

Mătuşa Ruţa: Asta n-o s-o mai întrebe.

Artina: Cum adică, să nu întrebe?

Mătuşa Ruţa: Cînd bărbaţii se întorc după atîta amar de vreme, nu mai cer socoteală nevestelor...

Artina *(după o pauză):* Fa Ruţă, tu să nu mă asmuţi împotriva bărbatului! Că poate femeile din neamul vostru n-au fost ispitite la întoarcerea bărbaţilor, da noi,

iaca, dintotdeauna putem da răspuns.

Mătuşa Rita: Şi totuşi, eu nu văd în cărţi să aducă el vorbă de asta.

Artina: Doamne-Dumnezeule, să se întoarcă el oare atîta de bătrîn, încît să nu-i mai pese nici de cinstea casei sale!!

6

O răscruce de drumuri, un colac de fîntînă,
o treucă cioplită în lemn, cîteva corlate puse
ca vitele să nu intre prea departe.
Pe corlate şade o fată în bluzuliţă de cit,
prima dragoste a lui Pavel Rusu.
Şade zîmbind şiret în sinea ei, iar Pavel Rusu
stă alături stingherit, în acelaşi halat vişiniu.
Cer senin, stele, dulce noapte de vară.

Pavel Rusu: Nici nu-ţi pot spune cît de bine îmi pare că pînă la urmă totuşi am dat de tine. Pe unde mi te-ai rătăcit atîta amar de vreme, dragostea mea de altădată? Ce nu mi-ai ieşit mai înainte în cale?

Fata: Ce să-ţi mai ies dacă din ibovnicia noastră nu s-a ales nimica? *(După o pauză, oarecum şiret.)* Ştiam eu de la început că ai să mă amăgeşti...

Pavel Rusu: Ce amăgeală, Dumnezeule, care amăgeală? Şi apoi puiul cela de dragoste care a zburat printre noi, parcă dragoste se cheamă aceea? Am ibovnicit o singură vară, iar verile au fost ele parcă făcute pentru ibovnicie? Zile întregi unul prăşeşte pe-un deal, altul pe celălalt deal, serile ne întîlneam pe furiş, osteniţi şi colbăiţi. De abia ne aşezam alături şi, gata, de amu e miezul nopţii, ieşea mamă-ta din casă să te cheme. Iaca nici nu ţin minte — că ne-am sărutat, că nu ne-am sărutat...

Fata: De două ori.

Pavel Rusu: Uite, vezi, numai de două ori... Pe urmă nu ştiu cum mi-a venit mie atunci pe limbă... Pentru a face o glumă, te-am întrebat odată — ce-ai zice dacă aş trimite starostii la voi? De însurat însă nici vorbă nu putea fi — îmi ardea mie atunci de însurătoare?! Credeam că şi tu ai să-mi răspunzi cu vreo glumă, dar tu ai pufnit şi-ai tulit-o în casă. După care o vreme nu ne-am mai întîlnit, iar cînd a venit hramul, eu de amu

ibovniceam cu alta -- era atunci la noi o modă printre băieți. Una-două și-ți schimbi ibovnica. Credeam c-ai să-ți găsești și tu un alt pîrlit, dar tu, spre marea mea uimire, de ciudă că am jucat la hram cu alta, în aceeași toamnă te-ai măritat într-un sat vecin cu un băietan de care nici să fi auzit pînă atunci, nici să-l fi văzut vreodată.

F a t a: Te-a fript la inimioară?

P a v e l R u s u: Mi-a părut rău, ce să zic... Un sat străin, un băiet pe care nu-l știi, o familie mare de oameni sărmani. Multă vreme am tot rătăcit eu pe moșiile satului celuia al vostru cu gînd să dau peste tine și să te întreb — ce mai faci tu, dragostea mea de altădată, cum o mai duci tu în satul cela mare și posomorît? Dar nu erai pe nicăieri, parcă ai fi întrat în pămînt.

F a t a: Și nu m-ai aflat?

P a v e l R u s u: Nu te-am aflat. Pe urmă a început războiul, pe noi ne-au luat la oaste. Țin minte, la o gară, cînd ne urcau prin vagoane, cineva mi-a șoptit la ureche — uite-l, vezi? E bărbatul ibovnicei tale. Dar unde să-l zărești și să-l ții minte, cînd noi toți eram la fel — aceleași bluze, aceleași bonete pe cap. După război drumul meu în raion trecea prin satul vostru. Mii și mii de ori am tot trecut eu prin inima satului vostru — cînd pe jos, cînd cu trăsura, cînd cu mașina. Am ajuns a cunoaște o jumătate de oameni din satul cela, îți știam de amu și casa, și pe bărbat îl văzusem, pe copiii tăi îi cunoșteam printre alți copii, și numai pe tine nu te-am întîlnit niciodată.

F a t a: Și te-a durut?

P a v e l R u s u: M-a durut. Pentru că, orice s-ar zice, ai fost și tu un copăcel din tinerețea mea și amu, cînd mă întorc cu gîndul la anii trecuți, nu pot pierde o frunză, darmite un copac întreg! Iar acuma, la spital, în lungile nopți de chin și durere, cînd încep a-mi lua rămas bun de la toate cîte au fost și cîte n-au fost, mi-aduc aminte de tine și mă gîndesc — oare chiar n-am s-o mai văd?

F a t a *(după o lungă frămîntare)*: Atunci, demult, tu ai fost cel cu sărutarea... Se poate oare să-ți întorc datoria?...

P a v e l R u s u *(uluit)*: Cum?! Să fi păstrat tu dragostea ceea a noastră de atunci și pînă acum?!

F a t a: Altminteri m-ai fi căutat tu atîta vreme și nu m-ai fi găsit...

Un amurg domol de vară. Ceru-i înalt și posomorît.
Undeva departe abia se aud tractoarele muncind
în cîmp — vine o boare de vînt din partea ceea și se aud,
se schimbă vîntul, și iar nu se mai aud.
Apoi deodată se trezește valea:

— Hei, măi, ce mai e no-o-o-u-u?
— U-u-u-u-u-u-u...
— E mai bine, e mai rău?
— U-u-u-u.
— Scapă ori nu scapă?
— U-u-u-u-u-u...

7

Focul picură domol în vatră. Umbre și răcoare în jur.
Undeva hăt departe se aud cocoșii cîntînd miezul nopții.
Lumina vetrei e atît de puțină, încît interiorul
odăii abia se ghicește. Se aud, furișîndu-se, pași.
Cineva ciocănește la fereastră, dar în casă
nu răspunde nimeni. Ciocănitura se mai repetă o dată,
apoi scîrțîie ușa și în prag apare P a u l i n a.
Stă o vreme oarecum speriată de umbrele din casă,
apoi se apropie de vatră, mai pune ceva pe foc,
după care se așază pe un colț de laviță și așteaptă.
Într-un tîrziu apare m ă t u ș a R u ț a.
Intră cu o căldare jilavă și deșartă.
O pune la locul ei, apoi, ostenită și supărată, se așază
pe scăunaș în fața hornului, întinzînd mînile spre foc.

M ă t u ș a R u ț a: Sfinte Dumnezeule, am tras un frig, că iese sufletul din mine. Tu ești, Paulină? De acolo, din fundul lutăriei, am auzit că cineva îmi întră în casă și m-am gîndit — oare pe cine l-o fi purtat necazurile amu la miezul nopții? Ca să vezi, n-am ghicit.

P a u l i n a: Da unde ai înghețat mata, în care lutărie?

M ă t u ș a R u ț a: D-apoi că după gardul cela din fundul ogrăzii mele, cînd o iei valea, îs tot lutării...

P a u l i n a: Și ce-ai căutat mata acolo?

M ă t u ș a R u ț a: Ei, întreabă-mă ca să te întreb... M-am dus că, credeam, poate oleacă de apă neîncepută. Care, de unde?! Am înghețat de mi-au înțepenit ciolanele, da de apă neîncepută nici pomeneală. Cu chiu, cu vai, iaca, abé am țîrîit vreo trei pahare.

Paulina: D-apoi n-ai mata fîntîni aici în jurul casei?

Mătușa Ruța: Cum să scoți tu din fîntînă apă neîncepută?

Paulina: Mare lucru! Slobozi căldarea, o împli și o scoți.

Mătușa Ruța: Tu măcar știi ce-i aceea apă neîncepută?

Paulina: Cum să nu! Întîia apă care vine din izvoare în zori.

Mătușa Ruța: De venit vine ea, sărmana, numai că apa care a izvorît în zori vine pe sub apa care stă în fîntînă încă din ziua trecută și s-amestecă cele două ape.

Paulina: Da cum să le desparți, să fie numai apă neîncepută?

Mătușa Ruța: Da crezi tu că de dragul cui îmi pierd au sănătatea și nopțile acolo în lutărie?! A mai rămas pe-acolo un izvoraș, da izvoarele din care curge apa șuvoi pe la miezul nopții se opresc de parcă le-ar fi pus cineva dop. Pe urmă, după ce cîntă cucoșii miezul nopții, șuvoiul iar începe a curge Apoi ceea ce o curs pînă a se domoli șuvoiul era apă din ziua trecută, iar ceea ce vine pe urmă e apă neîncepută. Pentru asta apele neîncepute și poartă numele zilelor din care au venit — este apă neîncepută de marți, apă neîncepută de vineri. Noaptea asta trebuie să vină apă neîncepută de sîmbătă — și atîtea nopți de vineri spre sîmbătă le-am tot pierdut eu în lutăria ceea, dacă degeaba. Iaca și amu mai că n-am adus nimica.

Paulina: Și la ce prinde ea bine, apa neîncepută de sîmbătă?

Mătușa Ruța: Tu să-mi spui, draga mătușii, la ce nu prinde ea bine?

Paulina *(vine, clatină căldarea, să vadă cîtă apă este):* Ce n-ai mai sclipuit oleacă? Poate mi-ai fi dat și mie o țîră, că, orișicum, ne avem de neamuri, nu sîntem străini.

Mătușa Ruța: Știu că n-am căpiet — să cheltui așa bunătate de apă c-o fumeie care abia își încape în piele de tînără și frumoasă ce este.

Paulina: A, ce folos de frumusața asta a noastră, cine-o mai caută azi...

Mătușa Ruța *(după o pauză lungă, sec):* Dacă-i

fi venit să-ți fac de dragoste, mă tem că gedeaba-i bătut drumul. Eu de mult nu mai fac nimănui de dragoste și am jurat să mi se usuce mînile dacă m-oi mai apuca vreodată de asta.

P a u l i n a: Mătușică, te rog de mă crede că nainte de-a fi venit încoace m-am frămîntat și m-am căznit cum nu știu om să se fi frămîntat și căznit atîta. Pentru că, îmi ziceam eu, cum să te duci la femeia ceea, cum să deschizi ușa, cum să întri și ce să spui? Iar dacă pînă la urmă am venit, am făcut-o fiindcă nu mai pot, nu mai am viață în casa mea.

M ă t u ș a R u ț a: Las' că știu eu mofturile iestea ale voastre. Că fumeia așa e de la Dumnezeu făcută — cu cît zburdă, cu atît mai mult ar vrea să zburde. Și s-adună toate pe capul meu, și eu îmblu ca proasta prin pădure, caut buruieni, dacă degeaba. Pînă nu-și prinde bărbatul fumeia de gîțe, n-o mai poate potoli nimeni.

P a u l i n a: Dacă mie nici asta nu mi-o ajutat.

M ă t u ș a R u ț a: Cum, să fi pus păgînul cela mîna pe tine?!

Drept răspuns P a u l i n a a lăsat să-i cadă basmaua de pe umeri, și-a descheiat bluzulița, rămînînd în penumbrele casei pe jumătate dezbrăcată. Mătușa a venit aproape, a cercetat-o încet și cu înțelegere.

Ei, bătaia n-a fost ea chiar cine știe ce — ia vreo trei vînătăi cu totul, dar, ce-i drept, îs negre, o fi lovit păgînul cela ca în dușman. Ce te-o bătut el?

P a u l i n a: A, nu știi mata păcatul cela vechi al nostru! N-am putut ține limba în gură și am pățit-o.

M ă t u ș a R u ț a: Da ce i-ai zis tu?

P a u l i n a: Îl rodeam că aleargă după fuste.

M ă t u ș a R u ț a: Și el chiar aleargă?

P a u l i n a: La început eram gata să pun mîna în foc, da mai pe urmă, cînd m-am uitat mai bine, zic — stai, lele, ce să caute el pe la altele, cînd el nici de femeia lui nu-i bucuros. Sara, cum vine, se culcă, cum pune capul pe pernă, adoarme. Pe la zori pornește motocicleta și se duce, iar eu stau ca proasta și iau cu pumnul tablete, pentru că nu mai pot de atîta durere de cap!

M ă t u ș a R u ț a: Auzi tu, fată-hăi, da poate l-o fi slăbit din putere slujba? Că despre aiștia care au slujbe mari, cu răspundere, se zice că într-un pat cu fumeia nu prea au ce face.

P a u l i n a: Lasă, mătușă, că avem în sat atîția cu slujbe mari, cu răspundere, dacă trăiesc bine și pe femeile lor nimeni nu le-o auzit plîngîndu-se de ceva.

M ă t u ș a R u ț a: De plîns nu se plîng, pentru că or fi fost mai mintoase decît tine. Și apoi în dragoste mult depinde și de fumeie — una îl are pe vino-ncoace, alta nu-l are.

P a u l i n a: Tocmai asta mă și doare, mătușică! Ia vină mata mai aproape, uită-te bine la mine și spune — sînt eu femeie de lepădat?

M ă t u ș a R u ț a: Păcat ar fi să zic. Bărbații ar trebui să te anine măcar cu vorba.

P a u l i n a: Cu vorba?! Da știi mata că în anul cînd am mîntuit eu școala, la serata de absolvire, directorul o trebuit să cheme miliția — așa s-au mai încăierat băieții din pricina mea. Unul dintr-înșii, iaca, a ajuns ofițer și nu se însoară, mă tot ispitește prin neamurile lui — poate îl lepăd pe Andron și mă duc încolo la dînsul. Dacă eu, proasta de mine, nu-l pot lepăda pe Andron, pentru că mi-i drag, iar lui dragostea asta a mea îi trebuiște cum ți-ar trebui matale drîmbă. O dată pe lună te mîngîie, și asta numai după ce te bagi tu singură la dînsul cu giugiuleala ta.

M ă t u ș a R u ț a *(după o pauză lungă, în care vreme a tot așezat focul în vatră și a cugetat):* Da nu ți-i rușine ție, iapă tînără și proastă ce ești, să arunci poalele pe cap și să pornești în puterea nopții pe la casele oamenilor cu jalbe? Ți s-o întunecat mințile, ți s-o fi luat vederile... Să nu fi văzut tu cum trăiesc femeile în satul nostru — de abia se mărită, de abia joacă de două-trei ori la nuntă, la un hram — și de amu, gata, e căruntă, e îmbătrînită, de parcă nici tînără, nici frumoasă n-a fost în viața ei. Oare nu vezi tu cum se frămîntă sărmanul nostru pămînt din an în an — ba plouă de ne putrezește roada pe deal, ba e secetă, că se întorc sara vitele flămînde, cu botul plin de țărnă, pentru că n-au ce paște. Se cutremură pămîntul, orașe întregi se duc sub ape, sărmanii cucostîrci, iaca, s-au dus din valea asta și de atîția ani nu se mai pot întoarce. Războiul s-a sfîrșit demult, da lumea se tot frămîntă, nu se poate aduna napoi în albiile sale. Și după toate zbuciumările iestea vii tu noaptea la mine și mi te plîngi că bărbatul nu face dragoste cu tine?!

P a u l i n a *(se ridică încet, se îmbracă, pornește*

spre ușă, cu glas stins și trist): Nu mă ocărî, mătușă, că mi-i de ajuns cît m-am tot ocărît eu singură pe mine.

Mătușa Ruța: Fă un copil și las' că ți-a trece. Amu copiii se cresc greu, nu ca nainte vreme. Pînă îl vezi copăcel, pînă îl vezi bun de școală, uiți de amu c-ai fost și tu tînără...

Paulina: Da crezi mata că pentru ce-am venit?! Să iei bărbatul de la alta și să mi-l dai mie? Ferit-a sfîntul, eu îs mulțumită de cel pe care îl am, dar mai vreau și-un copil.

Mătușa Ruța: Da d'ce n-ai născut atunci, după nuntă? Că la nuntă se cunoștea că porți sarcină...

Paulina: Ce vorbești mata, mătușă? Cum poți spune una ca asta?

Mătușa Ruța: Numai tu să nu mă prostești cînd vii cu o mare durere în casa mea. Că eu am moșit vreo patruzeci de ani în satul ista, și adu-mi iaca o sută de mirese, și ți-oi spune fără a mă ridica de pe scăunașul ista care îi fată mare și care poartă de amu sarcină.

Paulina *(după o pauză lungă):* Mi-a fost rușine să nasc atunci, chiar după nuntă. Și ne-am gîndit eu cu Andron — mai întîi facem casă, adunăm cîte ceva la casă, iar pe urmă, lasă, a veni el și rîndul copiilor. Dacă nu, că n-o ieșit cum am vrut noi. Casă avem frumoasă, și în casă am adunat de toate, da copiii nu vin și pace.

Mătușa Ruța: Maică sfîntă, ia uită-te la proastele iestea cum își calicesc ele viața! Le-au dus la școală, le-au învățat carte și amu ele ce și-au zis? Facem socoteală. Și în loc să lase trupul în voie să prindă roadă, să ducă roada ceea la bun sfîrșit, ele pun repede mîna pe creion. Socotesc cît ce socotesc, iar atunci cînd, după socotelile lor, ar fi trebuit să sosească ceasul, gata, trupul nu mai prinde sămînță. Așa gîște proaste n-am mai văzut. *(A ieșit în tindă, a pus scara la gura podului. Urcă tot bombănind ceva în sinea ei. S-a întors cu o legătură de buruieni uscate.)* Fa Paulină, am călcat eu destule jurăminte în viața mea ș-am să mai calc unul — las' că pe lumea ceea nu m-o fi așteptînd mari bucurii. Am să-ți fac niște băutură ș-ai s-o bei patruzeci de zile la rînd, cîte-o linguriță în zori de zi. Atîta cît ai să bei leacurile mele o să te poftească barbații pe-un cap, au să îmble cu turma în urma ta, dar mai întîi să mi te juri că ai să fii cuminte și n-ai să strici casa alteia.

P a u l i n a: Ce spui mata, mătușă? Se poate una ca asta?!

M ă t u ș a R u ț a: Numai tu să nu mă ai de proastă... Că azi se poate orice, și mai ales una ca asta se poate...

(C o r t i n a)

PARTEA A DOUA

8

Duminică dimineața.
Peste văi și peste dealuri domnește o toamnă bogată.
Cer senin, soare și mirozna de struguri dulci.
Apoi, deodată, din fundul văilor vine un glas singuratic:

— Hei, măi, ce mai e nou?... Ou-ou-ou...

Cum văile și dealurile ațipesc legănate de blagoslovita pace duminicală, se aude din altă parte veselia lăutarilor ce cîntă la nuntă. Și sîrbele lor, ba apropiindu-se, ba depărtîndu-se, rămîn de-a lungul tabloului ce urmează.
O mică bucătărie înjghebată într-un fund de grădină. O grabă veselă și un mare tărăboi, cum se întîmplă de fiecare dată cînd e vorba de nuntă.
Pe patru mese puse cap în cap se gătesc bucate.
O mulțime de oale, ulcele și castroane — unele de abia se duc la foc, altele, scoase de la focul cel mare, aburesc ușor pe jăratic.
O babă stă de urmărește rînduiala oalelor, alta pune pe foc, vreo c i n c i-ș a s e f e m e i fac sarmale.
iar peste tot iarmarocul și învălmășeala asta domnește m ă t u ș a R u ț a, șezînd pe-un butoiaș gol, răsturnat cu fundul în sus. Îmbrăcată ca de duminică, ea e singura care nu se grăbește, nu se miră și, în genere, nici o grijă nu cearcă să întunece viața ei. Toate-s bune și frumoase. Mătușa ține undeva ascunsă în sinea ei rînduiala întregii nunți și odată ce stă ea liniștită pe butoiaș, înseamnă că toate merg cum au și fost puse la cale.

F e m e i a t î n ă r ă *(alteia mai în vîrstă):* Auzi mata, da unde-i castronul cela verde?

F e m e i a m a i î n v î r s t ă: Castronul cela verde

nu-i deloc pentru ceea ce ai fi crezut tu...

M ă t u ș a R u ț a *(către amîndouă):* Lăsați voi sfecla ceea, că nu face să pierzi vremea închipuind o floare de mac dintr-o sfeclă fiartă. Mai bine ați aduce cîteva rădăcini de hrean.

F e m e i a t î n ă r ă: Unde să-l găsești tu, hreanul cela, dacă nu-i. Nici Artina n-are în grădină, nici pe la vecini nu prea se vede, că am tras noi cu ochiul...

M ă t u ș a R u ț a: Știu că n-o să stricăm nunta pentru că n-ați putut voi găsi cîteva șfichiuri de hrean. Porniți așa prin grădini la vale și unde-ți găsi, smulgeți. Iar dacă pînă-n vale nu dați de dînsu', vă duceți la mine, că acolo în fundul grădinii, sub gard, sînt vreo zece fire. Numai să mi le săpați frumușel, rădăcina s-o scoateți întreagă, pînă la ațișoară.

F e m e i a m a i î n v î r s t ă: Ce ne trebuie atîta hrean?

M ă t u ș a R u ț a *(slobozind o ureche de sub basma și ascultînd cîntarea lăutarilor care răzbate din alt capăt al satului):* D-apoi că fără hrean putem rămîne cu bucatele pe masă. N-ați auzit voi ieri cum coviță namila ceea de porc în ograda Cojocarilor?! Zgîrciți cum e tot neamul lor, cînd au văzut ce de-a lume se gătește să vină la nuntă, ei ce și-au zis — dăm cu grăsime de porc într-înșii. Babele din mahála ceea spun că porcul Cojocarilor să fi avut vreo zece puduri, și carne mai deloc — numai grăsime. Iar grăsimea de porc — oricum ai găti-o, tot grăsime rămîne. Ți se face urît de viață cînd te îndeasă grăsimea ceea, și mă tem că atunci cînd or veni după mireasă, nuntașii mirelui mai că nici s-or atinge de bucatele noastre. Văzînd așa treabă, noi trecem printre dînșii farfurioare cu sfeclă bulgărească, amestecată cu hrean, și las' că hreanul cela o să-i deschidă la inimă...

A apărut, pentru o clipă, m i r e a s a. N-a găsit pe cine căuta și era de acum pe ducă, dar mătușa a oprit-o.

Fa Dochiță, da vorniceii tăi ce stau ca niște pui de vrabie în fundul grădinii și pufăiesc din țigară, de parcă puțin fum avem noi în ograda asta! S-o fi rușinînd, sărmanii, că-s tinerei încă, abia au scăpat de școală. Tu ia să mi-i dezmorțești oleacă. **Pof**tește-i în casă, pune-i la masă, dă-le și cîte un păhăruț, nu mai mult. N-o să fie mare păcat dacă îi gusta și tu o picătură — să nu creadă Cojocarii că nunta e gata pregătită la cheremul lor. Mi-

reasa e încă la noi și nu se știe, nu se știe a cui va fi ea pînă la urmă...

Dochiță: Of, mătușică dragă, mă tem că de acum totul se știe...

Mătușa Ruța: Ba iaca nu se știe! Că mireasa mai poate fi încă furată, și să nu mă ridic eu de pe polobocelul ista dacă se știe a cui va fi ea pînă la urmă!

Dochița se rușinează de o asemenea bănuială, mătușa vrea să-i mai spună ceva, dar apare o altă problemă.

Femeia mai în vîrstă: Artina întreabă pe cine să și-l ieie de bărbat.

Mătușa Ruța: Cum, adică, să-l ieie de bărbat?

Femeia mai în vîrstă: Apoi că atunci cînd au să cînte muzicanții Iertarea, și Artina a ieși să-și ieie rămas bun de la fiică, doar n-o să steie ea singură în pragul ușii...

Mătușa Ruța: Las' să-l îmbie pe Andron, pe nepotu-meu.

Femeia tînără: Să nu fie prea din cale afară. Că ea are băieți de sama lui. Poate să găsim vreun moșneag, să se potrivească ei înde ei cu vîrsta...

Mătușa Ruța: Ba să mă lăsați voi în pace cu moșnegii voștri! Ce folos c-o să steie el acolo ș-o să lăcrămeze de fiecare dată cînd a veni o boare de vînt peste dînsul?! Moșneagul nici paharul n-o să și-l beie așa ca să stîrnească poftă de băut la nuntași, nici Iertarea n-o să știe s-o întoarcă așa ca să ofteze tot satul. Pe cînd Andron, așa tînăr cum este, dacă îi la putere, frate drept cu președintele... După nuntă tinerii s-or apuca să-și ridice casă acolo în ograda Cojocarilor. O să le trebuiască lemn, piatră, ciment, și la cine o să se ducă, la moșneagul cela care, după ce iese prin poartă, uită încotro s-o pornit?!

Mătușa ce se grijește de oale: Iaca aieste două ulcele mă cam pun pe gînduri...

Mătușa Ruța: Ele de mult îs gata, tu ridică-le pe două cărămizi și depărtează-le oleacă de para focului, așa ca de fiert să nu fiarbă, ci să se coacă mai mult...

Femeia mai în vîrsta: Da unde-i castronul albăstrel?

Femeia tînără: Castronul cela albăstrel nici pe departe nu-i pentru ceea ce-ai fi crezut matale...

Apare, tristă și îngrijorată, Artina.

Artina: Ai auzit, Ruță dragă? Mirele o zis că el n-are ce pierde vremea aici la noi. Așază nuntașii la masa noastră, apoi îi ridică și se duce. Că, zice el, grosul nunții a fi acolo, la Cojocari, da aici or închipui numai un rînd de pahare, apoi Iertarea, o sîrbă în ogradă și, gata, s-au dus.

Mătușa Ruța: Ba să-și puie pofta în cui. Că el nu se însoară cu o copilă orfană, care nici tu casă, nici tu masă. Jumătate de nuntă aici, jumătate acolo. Vrea — bine, nu vrea — stricăm nunta, că găluștele celea le-om mînca noi și singure...

Artina *(oarecum speriată):* Ei, hai, nu chiar jumăte. Oricum, eu îs o biată vădană, în casa mea încape mai puțină lume, și loc pentru tineret ca să joace în ogradă îi mai puțin, dar, de, măcar patru-cinci sîrbe, ca să ție satul minte nu numai cum și-au însurat Cojocarii feciorul — să ție minte și cum Artina și-o măritat fata cea mică... *(Lăcrimează.)*

Mătușa Ruța *(după o mică pauză):* Crezi că satul ține bine minte numai nunțile la care mult s-a cîntat și mult s-a jucat? Da de unde! Se întîmplă uneori că muzicanții își înflă piepturile cîte trei-patru zile la rînd, încît lumea prinde a surzi de atîta hodorogeală, iar peste o lună-două, nimeni nu mai ține minte care și cu cine s-a luat în duminica ceea. Alteori se întîmplă că muzicanții încep așa spre sară, iar în zori încheie nunta, dar scapără în sara ceea două-trei cîntece, că tulbură satul pînă în străfunduri, și pe urmă o viață întreagă lumea își tot aduce aminte de nunta ceea.

Artina: Ruță dragă, cum aș putea și eu face rost de vreo două-trei cîntece de acelea? Cui și cît să-i dau?

Mătușa Ruța: Da nu mai trebuie să dai nimănui nimic, și apoi lasă pe mine, nu-ți împle capul cu griji de-aiestea. Spune-le mai bine femeilor ce gătesc masa să scoată răcituri din beci, să toarne vin prin garafe. Nunta, iaca, de amu a pornit spre noi, vine mirele după mireasă. Du-te și ia sama mai ales cînd or întra în casă, cînd or începe a se așeza la masă. Ia sama ca nuntașii mirelui să nu se bage cu toții în capul mesei, lăsînd nuntașii miresei să steie mai mult în picioare, prin unghere, că Cojocarii ceia îs porcoși, las' că-i știu eu!

Aceeaşi bucătărie. Un ostrov de linişte precum răsar ele deseori în freamătul tulbure al nunţii. În casă nuntaşii închină paharre, iar muzicanţii ospătează la una din măsuţele puse lîngă bucătărie. Beau vin şi mănîncă sarmale. Mătuşa Ruţa, şezînd pe acelaşi butoiaş, se uită lung, iscoditor, la dînşii.

Femeia tînără (*mătuşii, încet*): Ce te uiţi mata aşa?

Mătuşa Ruţa (*tare, că să se audă*): Mă uit cum mănîncă, cum beau oamenii iştia.

Femeia tînără: Da ce mare lucru poate fi la mijloc?

Mătuşa Răţa: Apoi, ştie toată lumea — muzicanţii buni mai mult beau decît mănîncă, iar ceilalţi mai mult mănîncă decît să beie...

Femeia tînără: Şi aiştia cum ţi se par matale?

Mătuşa Ruţa: Ce să-ţi spun eu, draga mea... (*După o pauză.*) Iaca acel smoliţel, cu scripcă, pare să semene cu Găbulică, Dumnezeu să-l ierte...

Ţiganul (*pufnind*): Cum să nu seamăn, dacă-s nepotul lui!

Mătuşa Ruţa: Hai taci din gură, că mă înflă rîsul. Amu fiecare, cum pune mîna pe scripcă, de amu şi strigă că-i nepotul lui Găbulică. Dacă ar fi să-i crezi pe cuvînt, toată Moldova, dintr-un capăt în altul, îs numai nepoţi de-ai lui, da cînd stai s-asculţi cum cîntă, ţi se face lehamite şi de viaţă, şi de tot.

Ţiganul (*oarecum înţepat de vorbele mătuşii, se ridică de la masă*): Şi totuşi, îţi place matale ori nu-ţi place, da eu îs unul din nepoţii lui.

Mătuşa Ruţa: Dacă a ajuns pînă aici vorba, apoi s-o ştii de la mine că Găbulică, cînd se scula de la masă, niciodată nu lasă vin în paharul din care a băut.

Ţiganul (*se întoarce şi-şi goleşte paharul, apoi revine*): Mata nu cumva să crezi că mă laud, dar cei care ştiu rostul la vioară, cum pun eu mîna pe arcuş, mă recunosc a fi neam cu Găbulică. Iaca aşa cum mă vezi, dar şi eu, mătuşă, îs un mare viorist. M-au ascultat profesori de la Conservatorul din Chişinău şi-şi rupeau chica de necaz că n-am zece clase, ca să mă vîre şi pe mine acolo la învăţătură. Ai auzit mata vreodată cum suflă ea şi zboară, vioara asta a mea?

M ă t u ș a R u ț a: Taci din gură, că te faci de rîs. Găbulică venea la nuntă și cînta de unul singur Iertarea, cînd începea el a dezghioca valuri de durere din sufletul omului, sate întregi stăteau și plîngeau lîngă arcușul lui. Pentru că nunta, dragul mătușii, nu-i numai o bucurie, o petrecere. Nunta mai e și o mare durere în viața omului, dar asta rar cine dintre muzicanți s-o înțeleagă și s-o poată spune.

Ț i g a n u l: Mătușă, că nici nu știu cum te cheamă, eu am să-ți dovedesc că știu ce înseamnă o nuntă și știu a cînta Iertarea. Doba și cele două trompete aici la masă, iar ceilalți merg cu mine. Că dacă crede mătușa asta că m-o făcut mama cu niște hoți de cai pe sub cine știe ce garduri, apoi las' că-i arăt eu cine sînt și de unde vin!

Pridvorul casei. Ușa cea mare e larg deschisă,
în prag stă A r t i n a, alături de ea — A n d r o n.
Țin împreună o pernă mare și albă, iar în fața
lor stă oarecum stingherită de ritualul acestor
datini D o c h i ț a. Apoi se hotărăște.
Se lasă în genunchi, își lipește obrazul de pernă,
de parcă ar fi vrut să mai fie o clipă copil
în această casă, la acești părinți.

A r t i n a: Draga mamei, floarea mamei, bucuria mea cea mare...

Muzicanții, după ce au tot schimbat priviri ei înde ei,
au pornit a însăila încet, pe departe, un cîntec
de jale, un cîntec de dor. Și deodată vioara s-a smuls
din sînul lor. Și-a desfăcut aripile, s-a înfipt
în înălțimile albastre și s-a tot dus, încet și lin,
pînă s-a topit cu totul undeva hăt, în largul cerului.
O, el într-adevăr era un nepot de-al lui Găbulică,
el știa ce înseamnă o nuntă într-un sat din Moldova,
ș-apoi era născut pentru a cînta Iertarea.
Vioara ba se stinge, ba prinde iar suflare.
Tremură struna ca o frunză pe-o creastă de val, dar se ține
pentru că, oricît ar fi apa de mare și rece, oricît ar părea
frunza de mică, dar totuși apa e apă și frunza e frunză.
Și iar se înalță, și iar cade, și iar e sus, și iar e jos.
Arcușul spune strunelor că a fost un mare război pe pămînt,
că mulți din cei plecați nu s-au întors, dar credința
celor rămași a fost mai mare decît lungul așteptărilor,
și atunci cînd nimeni nu se mai întorcea, femeile

și copiii celor căzuți mai rămîneau să aștepte.
Vioara spunea că din Valea Cucoarelor au plecat păsările
ce-au dat nume satului și în fiecare toamnă oamenii nu mai
au ce petrece, iar primăvara nu mai au pe cine aștepta.
Cele patru coarde subțiri se înfiorau pentru soarta
unei fete tinere și frumoase, ce își lega azi viața
de un băiat de nimica. Așa a fost și așa va fi pe acest
pămînt blestemat, unde frumosul nu-și poate găsi cinstea,
unde fetele sînt măritate la întîmplare, iar mai pe urmă
nunii și vorniceii însăilează cîntece de jale despre
trista lor soartă. Apoi mai zicea vioara că viața
e nemuritoare, și omul este nemuritor, fiind miezul,
forma cea mai plină a acestei vieți. Și deci, cu ochii
în lacrimi, cu inima frîntă de durere,
să ridicăm
paharele și să le zicem tinerilor — o mie de ani și numai
pace, numai dragoste și rîset de copii în casa voastră...
Cîteva sute de oameni au înmărmurit în acel sfîrșit
senin de toamnă, în acea ogradă de vădană.
Țiganul cîntă Iertarea. Nu, el nu cînta aceeași melodie
pe care o cîntase bunelul său. Fiecare vioară își
are glasul său și cîntecele sale. El cînta renumita
baladă a lui Ciprian Porumbescu, auzită de el într-un mic
restaurant din Chișinău cu nume ciudat — „Casa mare".
Intrase acolo numai ca să asculte vioara
unui alt mare viorist, pe nume Ignat.
Și el a furat de la Ignat această baladă cum au tot furat
țiganii mii de ani melodiile unul de la altul.
A furat-o ș-o purta prin cîmpie, prin nordul Moldovei,
dar o scotea rar la lumina zilei, fiindcă era încă
prea tînăr și se temea de durerea ei cutremurătoare.
Acum s-a hotărît, și lăcrima lumea în jurul lui.
Plîngea Andron, pentru că îl durea să dea așa mîndrețe
de fată după unul de-al Cojocarilor.
Plîngea o fetișcană de-a cuiva, plîngea bătrînica ce-a
tot stat lîngă oale, a pus pe foc și n-a scos o vorbă.
Apoi s-a abătut frunza ceea la mal.
Vioara pentru ultima oară s-a rupt de la pămînt,
s-a topit în albăstrimile cerului și s-a stins în depărtări.
Țiganul a coborît de pe scaunul de unde cîntase.
Îi tremurau mîinile, îi tremurau buzele.
Alb, dar luminat la față, a pornit cu pași moi
și legănați spre bucătăria de vară,
căutîndu-o pe bătrîna care a dezlănțuit o asemenea furtună.

Mătușa Ruța părea a fi singura femeie care nu lăcrimase. Ședea pe același butoiaș, dar nu plîngea. Ședea tăcută, cu mîna la gură, gata să prindă în pumn suspinul ce s-ar fi putut rupe din sufletul ei și se gîndea — dincotro o fi venind ei și încotro și-o fi ținînd ei drumul, neamul ista al moldovenilor? Tăcut și cuminte, țiganul s-a așezat alături pe pămîntul gol.

Țiganul: Și mata chiar l-ai știut pe bunelu-meu?

Mătușa Ruța: Nu numai că l-am știut. Am fost și în dragoste cu dînsul. Odată era chiar cît pe ce să fugim amîndoi la capătul lumii. Nu ne-a ieșit nouă atunci, și slavă Domnului că nu ne-a ieșit.

Țiganul: Spune-mi, te rog, cum se purta el la nunți, după ce cînta Iertarea?... Că eu de atîta nici nu o cînt — așa mi se face după Iertarea asta greu pe inimă, că aș da cu vioara asta de-o piatră, aș păși peste ciobu-rile ei și o mie de ani nu m-aș opri să mă uit în urmă...

Mătușa Ruța: Apoi să-ți spun eu cum făcea mo-șu-tu. După ce cînta Iertarea, el cerea să i se aducă un pahar — gusta numai așa, pe jumătate, ruga pe cineva să-i păstreze scripca, pentru că scripca lui făcea pe atunci cît o moșie. Apoi se ducea într-un fund de livadă, găsea o bucată bună de umbră și hodinea pînă la sfîrșitul petrecerilor. El ridicase greul cel mare, mișcase nunta din loc, iar încolo, a hîrîi una-alta, ca să poată tinere-tul ridica colb cu picioarele, asta poate oricine...

Țiganul: Dacă te-aș ruga să-mi aduci și mie un pahar...

Mătușa Ruța: Aracan de mine, d-apoi cum să nu...

I-a adus, el a băut.

Țiganul: Se poate să las vioara?

Mătușa Ruța: Pune-o aici alături și n-ai grijă — cum o pui, așa ai s-o iei.

Țiganul *(îi lasă vioara, se ridică, dar, înainte de-a pleca, se oprește):* Auzi, mătușă... Da cum arăta, cum era el de felul lui, bunelul Găbulică?.. Atunci cînd m-am născut, el de amu nu era pe lume, și nici poze de-ale lui n-am întîlnit vreodată...

Mătușa Ruța: Ce să-ți spun eu, măi băiete...

La față semăna cu tine. La trup semăna cu scripca asta, da sufletul lui era ca și cîntarea ceea pe care ne-ai spus-o adineaori....

9

Un cîmp alb, nesfîrșit. Pe o bancă tot atît de albă șade mama lui Pavel Rusu îmbrăcată și ea în alb.

Pavel Rusu: Iaca, mamă, am ajuns să te mai văd o dată tînără și frumoasă, tot atît de tînără și tot atît de frumoasă cum te țineam minte din copilărie. Nici nu-ți pot spune cît îmi pare de bine, pentru că, nu știu cum și de ce, dar după înmormîntare te visam ani la rînd îmbătrînită, îmbrăcată în aceleași haine vechi și ponosite pe care le-ai purtat atunci în anul morții...

Mama lui Pavel: Hai că ți-ai găsit și tu ce să ții minte! Lasă vechiturile celea în pace, pentru că, de... m-ai apucat ostenită de viață, plină de grijă, ș-o fi început să-ți pară că mi-a fost viața un chin, dar nu-i deloc așa. Am avut și eu ani buni, am avut bucuriile mele.

Pavel Rusu: Nu știu, poate să nu fi avut dreptate cel care mi te trimitea în vise ostenită și necăjită...

Mama lui Pavel: Dar să le lăsăm pe-ale mele, că, bune sau rele, s-au trecut. Ia vină mai aproape, să-ți văd mai bine fețișoara. Dragul mamei, d-apoi cine să fi trimis asupra ta atîta suferință?! Ți s-au uscat buzele, ți-a ieșit în afară osul obrajilor, și ochii, ochii ți s-au scurs de atîta durere...

Pavel Rusu: Nu de durere, mamă... De sete mi s-au scurs...

Mama lui Pavel: Și de ce nu ceri să ți se aducă apă?

Pavel Rusu: Cum nu cer, cînd ziua-ntreagă țip apă și apă!

Mama lui Pavel: Și nu ți se aduce?

Pavel Rusu: Mi se aduce, și eu beau, și de ce beau, de ce-aș mai bea.

Mama lui Pavel: Și iară mai cere, nu te rușina. Las' să care. Cît ai muncit pentru alții, îi fi cîștigat măcar atîta lucru — o gură de apă la patul suferințelor. Cine-ți aduce apă?

Pavel Rusu: Cară cu toții. Și surorile, și doctorul de servici, și bietul meu vecin de salon...

Mama lui Pavel: Da din ai tăi este cineva peaproape, ca să-ți așeze măcar perna sub cap?

Pavel Rusu: Ai mei nu se prea arată, fiindcă, de, așa mi-a fost norocul... Pe fata care trebuia atunci s-o iau am scăpat-o, da nevasta cu care trăiesc amu vine numai atunci cînd se poate întra la bolnavii din spital, și stă atîta cît prevede regulamentul.

Mama lui Pavel: Da copiii? Că tu, pare-mi-se, ai avut doi copii?

Pavel Rusu: Fata e departe, în Bașkiria, în practică, iar băietul învață aici la universitate, dar sîntem cam sfădiți.

Mama lui Pavel: Iaca așa e tot neamul nostru. O viață întreagă trăim în dragoste și pace, dar cum ajungem la greu, ne pomenim că sîntem sfădiți cu toții... Se poate ca din lumea ce te-o înconjurat să nu se fi găsit un suflet care să steie la patul tău și să-ți umezească buzele atunci cînd te topește arsura?

Pavel Rusu: Cred că s-ar fi găsit ei, și ar fi poate destui, numai că satul e departe, iar acuma e toamnă — fiecare își are norma lui. Care cu sfecla, care cu tutunul. Cine-o să lase munca să vină la mine!

Mama lui Pavel: Atunci lasă chiar tu spitalul și întoarce-te la dînșii.

Pavel Rusu: Cum se poate! Aici totuși am doctori, spicialiști, rază...

Mama lui Pavel: A, dragul mamei, cînd n-ai un suflet drag la căpătîi, nici doctorii și nici celelalte nu-ți mai priesc...

Pavel Rusu *(pe gînduri):* Știu eu, poate într-adevăr să mă întorc... *(După o pauză.)* Mamă, crezi că nu mai scap cu zile, crezi că nu mai calc eu iarbă verde?

Mama lui Pavel *(după o pauză lungă):* Să nu te temi de moarte, dragul mamei. Pentru că și moartea e o voință cerească, venită spre binele omului, precum spre binele omului sînt și toate celelalte.

O noapte tîrzie în largul cîmpului.
Nori mari și grei au încins cerul.
Pare că stau pe loc, și numai cînd răsare în cîte-un luminiș secera lunii, se vede cît de negru și cît de greu este cerul. Bate vîntul, și-s pustii, triste sînt văile

și dealurile. Arareori se iscă de undeva un geamăt surd, ce înfioară depărtarea:

— Oooooo...

Și iar e liniște — numai noapte, vînt și nori.

10

O zi caldă. O vale lungă, păscută de vite. În mijlocul văii zace, claie peste grămadă, averea scoasă din pădure de către m ă t u ș a R u ț a. O cogemite legătură de vrcascuri, un coșuleț cu ciuperci, o pereche de desagi încărcate cu buruieni și porumbrele. Mătușa abia mai suflă, dar nu se poate opri. Din mers zărește două-trei baligi de vacă, lasă totul jos și le strînge în poală. Ceva mai la o parte, pe creasta dealului, trece drumul cel mare al satului, și consătenii, cei care au cînd și au chef, se opresc pe-o clipă-două să stea cu mătușa la sfat. Apare f e m e i a t î n ă r ă cu o vargă la subsuoară.

F e m e i a t î n ă r ă: Mătușă Ruță, cu plinul ori cu deșertul?

M ă t u ș a R u ț a: Să ajung mai întîi acasă, și acolo om vedea. Că, pe drum, se mai și prăpădesc...

F e m e i a t î n ă r ă: Da din cele ierburi rare, de demult, se mai găsesc prin pădure?

M ă t u ș a R u ț a: Sînt. Mult mai puține decît înainte vreme, dar cine nu-și cruță picioarele și șalele sclipuiește cîte oleacă pe ici-colo. Tu un' te duci cu varga ceea? Te-o fi boerit megieșii cu vacile?

F e m e i a t î n ă r ă: Mi-a venit rîndul și m-au boierit, ce să-i faci. Te întorci vorbăreață de la pădure, mătușă Ruță! Se vede treaba c-ai dat de ierburi rare!

M ă t u ș a R u ț a: Rare numai cîteva. O rădăcină chiar că-i rară de tot. De mulți ani îmblu eu ș-o caut, dar tocmai azi am dat de dînsa.

F e m e i a t î n ă r ă: O fi fiind de dragoste, bat-o pustia?!

M ă t u ș a R u ț a: Ajută și la dragoste, cum nu.

F e m e i a t î n ă r ă: Poate-mi dai și mie o fărîmătură?

M ă t u ș a R u ț a: Hai, na-ți-o bună, d-apoi că tu ai de amu copii de însurat și de măritat! Rădăcina asta am s-o țin pentru cei tineri.

F e m e i a t î n ă r ă: Ce să strici pe dînșii bunătate de leac?! Că acolo și fără rădăcini e bine. De-abia ai săltat

din sprînceană și, gata, arde. Iubire pe veci.

M ă t u ș a R u ț a: Ce folos de graba focului ceĭa, dacă el ține tot atîta cît ar ține un foc de paie. Ici se aprinde, ici se trece!

F e m e i a t î n ă r ă: Asta-i, bată-l pustia, că ici arde, ici s-o și trecut!

De altminteri, tema mai fusese discutată în nenumărate rînduri, și femeile n-au stat s-o ducă pînă la capăt.
F e m e i a c e a t î n ă r ă s-a grăbit să întoarcă vacile, iar mătușa și-a aruncat iar desagile în spate.
Drumul însă e aproape, oamenii trec.
Care-i dă numai bineț e, care se și opreș te,
apoi răsare pe neașteptate D o c h i ț a.

D o c h i ț a: Cum, mătușă, mata te crezi în putere să cari pînă în sat legăturile iestea? Aici un cal și nu știu dacă le-ar mișca din loc.

M ă t u ș a R u ț a: Las' că eu o viață întreagă car cu spinarea din pădure și am putere, nu căta că-s bătrînă. Te duci și tu la pădure ori vii de-acolo?

D o c h i ț a: Am fost cu copiii în excursie. Am speriat cîțiva lupi și amu ne întoarcem înapoi. Mătușă, să nu-ți smintești sănătatea cu legăturile iestea!!

M ă t u ș a R u ț a: Dacă nu, că eu îs hîtră, eu știu cum să le duc. Mai întîi ieu sacul ista cu baligă, îl duc vreo sută de pași și-l las naibii în mijlocul drumului. Apoi, una cîte una, car celelalte legături și le duc lîngă sacul cela. Și cum le văd pe toate grămadă, iar ieu sacul și iar îl duc înainte o sută de pași...

D o c h i ț a: În felul ista mata poți ajunge acasă abia la miezul nopții...

M ă t u ș a R u ț a: Dacă nu pot, păcatele mele, trece pe lîngă o baligă de vacă măcar să mă tai. Cum o văd în mijlocul drumului, las totul și mă aplec s-o ridic...

D o c h i ț a: Și ce-ai să faci mata cu atîta tizic? Că, zice lumea, pe vreo cinci ani înainte ai adunat...

M ă t u ș a R u ț a: Las' să șadă acolo, că, ce crezi, se poate întîmpla să prindă bine. A veni o iarnă amarnică, cu frig și omăt, că n-a putea ieși omul din casă. De focul, cît mai este pe la oameni, s-a topi, și să vezi cum o să-mi alergați cu toții să vă încălziți lîngă sireaca mea vatră...

D o c h i ț a: Dacă tizicul cela nici nu prea încălzește. Numai fum și putoare... Căldură aproape deloc...

Mătușa Ruța: Apoi, așa e, el mai mult mocnește decît să ardă, și dacă s-ar mai găsi în satul ista un prost să facă focul cu tizic, eu mai-mai aș lăsa vatra să hodinească.

Dochița: Da de ce crezi că în sat neapărat trebuie ca cineva să facă focul cu tizic?

Mătușa Ruța: Dacă fără tizic hogeagul nu scoate fum nalt și mare. Nici cu vreascuri, nici cu cărbuni, nici cu coajă de răsărită n-ai să ridici un sul de fum așa ca să se vadă departe.

Dochița: Și pentru ce-ți trebuie matale un asemenea sul de fum?!

Mătușa Ruța: Aracan de mine, d-apoi cum altfel, că doar trăiesc o mînă de oameni vrednici în valea asta. Cum se poate fără fum! Tu pe-acolo prin școli îi fi auzit, da poate nici n-ai fi auzit că înainte vreme, cînd trăiau păgîni prin părțile iestea și n-aveau chibrite, apoi ei țineau foc în groapă cu lunile. Trăiau acolo în jurul focului cela, și cum mergeai așa peste pămînturi, numai ce vezi că iese fum ba dintr-o vale, ba din alta. Și după fumul cela se găseau ei înde ei. Da amu, dacă e să se rătăcească un biet suflet noaptea în largul cîmpului, cum poate ajunge el la o casă de oameni vrednici dacă nu zărește un stîlp de fum peste o muchie de deal?

Dochița: Sfinte Dumnezeule, ca să vezi ce spune baba asta! Mătușă dragă, azi nimeni nu mai pribegește noaptea pe dealuri, azi oamenii își petrec serile în casele lor, stau și-și strică vederea lîngă televizor, iar cînd li se face dor unul de altul, poftim, tren, autobuz, radio, telefon...

Mătușa Ruța *(după o pauză lungă):* Ei, hai, să zicem că-i așa cum spui mata... Da ce ne facem cu sărmanii cucostîrci?

Dochița: Ce au a face cucostîrcii cu tizicul?

Mătușa Ruța: Să știi că au. Că atunci cînd le-a veni lor să se întoarcă, cum or putea ei găsi satul nostru dacă nime nu va face focul cu tizic? Or trece ei așa într-o zi pe la zori ori sara în amurg, iar Moldova îi mare, tot dealuri și văi, — cum să găsească ei cuibarul cela pe-un vîrf de casă, unde le-a fost dat să se nască?!

Dochița: Și mata mai crezi că se pot întoarce?

Mătușa Ruța: Îi aștept, pentru că și eu, și ei, și tizicul — noi cu toții sîntem dintr-o lume veche, de demult, care aproape că s-a trecut cu totul, aproape că nu

mai este... Şi dacă o să trăim, trăim cu toţii, iar dacă e să ne ducem, ne ducem cu toţii.

D o c h i ţ a: Lasă, mătuşă, că şi eu, şi mata, şi prichindeii ştia ai mei sîntem cu toţii de acolo...

M ă t u ş a R u ţ a: Nu, draga mătuşii, voi veniţi din alte vine, în sufletul vostru întră amu alte păsări, numai eu, sărmana de mine, am rămas iaca în zodia cucoarelor...

D o c h i ţ a: Doamne, farmazonii ceia ai mei îs aproape de sat... Mă duc să-i ajung din urmă, să nu deie vreo javră peste dînşii şi să-i sperie...

M ă t u ş a R u ţ a: Ia stai tu oleacă. *(s-a aplecat, a scotocit ceva prin desaga cu buruieni.)* Am găsit, iaca, azi o bunătate de rădăcină şi vreau să ţi-o dău.

D o c h i ţ a: Vă mulţumesc frumos, dar mmmm... pentru ce poate fi ea bună?

M ă t u ş a R u ţ a: I-i, draga mătuşii, nici n-am cuvinte ca să-ţi spun. Tu s-o usuci la umbră, pe urmă s-o tai mărunţel, s-o macini aşa pînă s-a face colb şi patru grămăjoare din colb de acela să le coşi în cele patru colţuri ale pernei pe care dormi.

D o c h i ţ a: Hm... Şi ce-o să fie după asta?

M ă t u ş a R u ţ a: N-o să fie nimica.

D o c h i ţ a: Vreau să zic — ce se schimbă în viaţa omului care doarme pe-o pernă cu praf din rădăcina asta?

M ă t u ş a R u ţ a: Să zic aşa cu toată gura, n-aş zice, dar mămuca spunea că rădăcina asta poate aduce noroc unei femei măritate.

D o c h i ţ a: Crezi mata, mătuşă, că-s chiar aşa de nenorocită şi nici un dram de fericire nu e în casa ceea a noastră?

M ă t u ş a R u ţ a: Mă rog de iertare, Dochiţă dragă. De, o babă proastă, m-o fi luat gura pe dinainte, aş fi spus ceva ce nu se cuvine.

D o c h i ţ a *(cu lacrimi în ochi):* O, nu, mătuşă dragă, să nu-ţi ceri de la nimeni iertare atunci cînd spui sfîntul adevăr...

11

Casa lui Pavel Rusu. O verandă largă, bine lucrată. O uşă dă în odăile casei, alta coboară în curte. Totul e curat şi îngrijit, dar peste tot zace pecetea unei mari nenorociri abătute asupra acestei case.

Masa din colțul verandei e încărcată cu daruri de-ale toamnei. Consătenii lui Pavel Rusu șed care pe scaune, care în pirostrii, care jos, pe podea. Șed osteniți și necăjiți.
Au vrut să fie cît mai bine și nu le-a ieșit.
Au adus singurul dar pe care îl poate aduce un țăran toamna — roadă din copacul grădinii sale, fruct plămădit din pămîntul
și sudoarea lui. Au adus răcoare din fîntîna la care și-au potolit setea ei și toate neamurile lor — veranda e numai bidonașe, numai căldărușe, dar toate-s în zadar.
Nici pămîntul, nici livezile, nici fîntînile din Valea Cucoarelor nu-l mai pot ajuta pe președinte, și prin ușa întredeschisă se aud vaietele lui.
Două femei se chiorăsc prin crăpătura ușii.

Femeia tînără: Iaca, nu se poate astîmpăra doftorul cela și pace... Amu ce-o mai fi căutînd el? Cum, iar s-o înceapă cu injecțiile?

Femeia mai în vîrstă: Care injecții, nu vezi că el atlceva caută? Uite, o luat pălăria și ce-o fi vrînd el cu pălăria ceea să facă?... O pune, iaca, în cap. Nu cumva o fi vorba de ducă?

Andron (*abătut și îndurerat*): Cum se poate duce, cînd el adineaori o venit.

Ușa se deschide, prin verandă trec spre cealaltă ușă un profesor josuț împreună cu medicul satului. După ce coboară treptele în curte, se aude pornindu-se o mașină, apoi medicul satului intră înapoi.
Trece de-a lungul verandei, dar, înainte de-a fi intrat la bolnav, aprinde o țigară și, rezemat de perete, o fumează.

Profesorul s-o fi dus după medicamente?

Medicul: Nu. A plecat.

Andron (*înțepat*): Cum, adică, o plecat, tovarăș? Noi am plătit taxiul de la Odesa și napoi, i-am vărsat și lui un pumn de bani — și toată cheltuiala asta pentru o consultație de trei minute?

Medicul: O zis că e prea tîrziu. Mult prea tîrziu.

Andron: Măi, doctorii iștia îs ca și muierile — îi de ajuns să spuie unul că e prea tîrziu, și de amu încep a țipa cu toții că e prea tîrziu... Dar dacă pînă la urmă se va afla că nu era deloc prea tîrziu și încă se putea de făcut ceva?

M e d i c u l: Tot ce e posibil.

A n d r o n: Iaca, vezi, amu o-ntorci altfel...

P a v e l R u s u *(din odaia vecină):* Fraților, măcar o gură de apă, vă rog omenește, măcar două-trei picături...

Intră o b ă t r î n ă cu o legăturică.

B ă t r î n a: Bună ziua la 'neavoastră.

Nu-i răspunde nimeni, la care b ă t r î n a nici că se sinchisește.

Ce se aude de boala președintelui, îl tot țese, sărmanul de el?

Nici de data asta nu i se răspunde, și ea nici acum nu se stinghерește.

Iaca, i-am adus niște perje rozove. În tot satul n-o să găsiți la nime perje de aiestea rozove, numa la mine o rămas un copăcel. Nu-s ele cine știe ce, cam acrișoare la gust, dar potolesc setea de minune. Ș-am adus oleacă, că zice satul că suferă sărmanul de sete mare...

A n d r o n *(medicului):* Hai, Dumnezeu cu dînsul... Dă rețeta încoa...

M e d i c u l: Care rețetă?

A n d r o n: Păi, profesorul cela din Odesa... O fi lăsat el măcar o rețetă pentru atîția bani — la urma urmei, obraz să ai...

M e d i c u l: N-a lăsat nimic, măi Androane. A zis că singurul lucru care i-ar prinde acum bolnavului bine ar fi o soră bună la căpătîi ori, și mai bine, două-trei bătrîne dintre cele care se pricep a ogoi durerile unui om ce se stinge...

A n d r o n *(pe gînduri):* De unde să iei tu babe de acelea, cînd, iaca, mătușa ta dreaptă și aceea face fasoane...

M o ș u l c u c ă l d a r e a: Auzi, măi Androane... Da poate să aducem apă din fîntîna ceea de sub stîna lui Irofti? Țin minte, bătrînii ziceau că așa apă ca în izvoarele celea nu găsești pînă la poalele Carpaților...

Ș o f e r u l: Uite-o, apa de lîngă stînă...

B ă t r î n u l: Și n-o bea?

A n d r o n: Cum să nu, de băut bea cît i-ai fi dat, numai că setea nu-i trece...

Ș o f e r u l: Tovarăș doctor, eu de mult vroiam să te întreb — cum poate fi una ca asta, că omul bea, da setea nu-i trece?...

P a v e l R u s u *(din odaie):* Oameni buni, o singură înghițitură...

Doctorul își stinge grăbit țigara și intră în odaie.

Nu-mi mai face nici o injecție. Nu mai vreau nimic. O singură gură de apă, atîta cer, da voi ca niște dușmani...

Ș o f e r u l *(se ridică de jos hotărît):* Ia dați-vă, bre, în lături! Că v-au tot învățat acolo prin școli, de ați ajuns a nu mai auzi cînd omul cere o gură de apă pe patul morții...

A n d r o n *(îl oprește în prag):* Șezi binișor și nu căuta bucluc... Tu știi că el îi înflat dobă de apa pe care a băut-o. Doctorul de trei ori i-a făcut azi puncție, iese apa printr-însul ca printr-un butoi găurit...

P a v e l R u s u: Am să vă dau în judecată. Țineți minte ce vă spun... Am să vă dau în judecată, pentru că voi n-aveți dreptul, pentru că n-aveți suflet, pentru că nu sînteți oameni...

În cele din urmă, A n d r o n pare a se hotărî.
Ia căldarea de la șofer și intră cu ea în odaie.
Se lasă o liniște lungă și grea, apoi Andron
se întoarce cu căldarea goală, se așază jos pe podea
și lacrimile-i curg șiroaie. Într-un tîrziu au intrat
d o u ă ș c o l ă r i ț e și cea mai isteață a zis:

E l e v a: Noi am auzit că și căpșunele ajută la boli de ficat și cu toate că e toamnă, căpșunele în pădure s-au trecut, am găsit cîteva pîlcuri, am cules aici oleacă și dacă se poate...

A n d r o n *(după ce și-a șters obrajii cu mîneca):* Se poate, fetelor. Amu puteți să-i duceți orice. Și perje, și căpșune, și mere, și struguri... Nu pierdeți vremea, întrați la el atîta cît ne mai cunoaște încă, atîta cît mai cere...

Oamenii se ridică, intră care cu ce are, și veranda
rămîne pustie. Un amurg prelung și trist.
Văile și dealurile se topesc în umbrele nopții.
Un pustiu, o liniște fără margini, nici oameni, nici mașini,
nici tractoare. Apoi, de undeva, dintr-o fundătură se aude:

— Hei, măi, ce mai e nou?

Nu i se răspunde, dar peste o vreme, dintr-o altă
depărtare, răsare și pornește a călca încet prin cîmpii
un trist dangăt de clopot. Glasul îndurerat al arămii

se strecoară peste dealuri, peste văi.
Ceea ce întorc văile napoi e tot aramă, e tot durere,
şi însăşi liniştea, strecurată printre bătăile
clopotului aduce şi ea a mare durere.

12

Împărăţia cerului. Şade D o m n u l şi frunzăreşte
dosarul lui P a v e l R u s u.
Însuşi Pavel stă cuminte şi smerit la judecata de apoi.

D o m n u l: Şi iară scriu cu buchii mărunţele! De cîte ori le-am spus: bre, luaţi colo sama, da parcă ai cui spune?! Într-un cuvînt, ascultă, Pavel Rusu, şi răspunde... Viaţa care ţi-a fost dată s-o trăieşti acolo pe pămînt ai trăit-o cinstit?

P a v e l R u s u: Nu ştiu dacă am trăit-o chiar atît de cinstit, dar ştiu că de muncit am muncit destul. M-am născut şi am crescut printre oamenii care credeau numai în muncă, şi credinţa asta a lor a rămas să fie şi credinţa mea. Am muncit toată viaţa, am muncit din noapte pînă în noapte, am muncit pînă nu mai simţeam pămîntul sub picioare de atîta osteneală. Şi dacă a trăi cinstit înseamnă în primul rînd a munci, aş vrea să cred că mi-am trăit şi eu viaţa cinstit.

D o m n u l: Şi fericit ai fost?

P a v e l R u s u: O, da, eu deseori am simţit acea tulburare dulce a sufletului pe care oamenii o numesc, de obicei, fericire...

D o m n u l: Dacă se poate, ceva mai pe larg. Pentru că atîţia se plîng de fericire şi aşa de rar se întîmplă cîte unul care zice că ştie ce e asta...

P a v e l R u s u: Pe larg nu ştiu dacă am să pot... Mi s-a uscat cerul gurii, mi-au crăpat buzele, încît nu mai pot rotunji cuvintele, dar cîteva vorbe totuşi am să spun... Împreună cu consătenii mei am scos satul dintr-o mare sărăcie, am întors pămînturilor mana care le-a fost hărăzită, am dărîmat casele vechi şi am ridicat altele noi, mult mai bune şi mai frumoase. Am uşurat însuşi felul prin care plugarul îşi cîştigă, de mii de ani, bucata lui de pîne, şi poate de aceea deseori mă trezea în zori din somn acel fior dulce al sufletului căruia îi mai zicem „fericire"...

D o m n u l: Dar l-ai iubit tu pe aproapele tău?

P a v e l R u s u: Drept să spun, mai că nici nu știu. Am avut prea mulți apropiați — vreo trei mii și ceva. Aram și semănam împreună cu dînșii, sădeam livezi și vii, pierdeam nopțile prin adunări, petreceam la cîte-o nuntă, la cîte-o cumătrie, dar să zic că i-am iubit, asta n-aș putea-o spune. Pe semne că totuși i-am iubit, altminteri ce mi-aș fi băgat eu capul în jugul pe care-l tot duc de atîția ani de zile?

13

Miez de noapte în casa lui Pavel Rusu.
Odaia în care zace b o l n a v u l.
La căpătîiul președintelui ard două lumînări într-un sfeșnic de aramă. Ușile sînt larg deschise, dar în afară de bolnav nu se vede nimeni.

P a v e l R u s u: Vă rog foarte mult, vă rog frumos, dacă se poate, o singură înghițitură, că nu mai pot...

Nu-i răspunde nimeni.
Apoi, peste o vreme, se aud pași și intră m ă t u ș a R u ț a. S-a oprit în prag cu o legăturică subsuoară și nu știe ce să întreprindă — să stea, să meargă mai departe.

M ă t u ș a R u ț a: Bună sara. Ori, mai bine zis, bună dimineața, că iaca o început a cînta cucoșii. Numai ce-ai să prinzi de veste că a și început a se lumina de zi.

P a v e l R u s u *(ridicat pe-un cot și oarecum surprins de venirea ei):* Care-i acolo? Că, după glas, parcă te-aș cunoaște, da așa, la cătătură, nu te mai cunosc...

M ă t u ș a R u ț a: Să nu te sperii, că nu-s un om rău. Iaca am să vin mai aproape, m-oi așeza lîngă patul matale și să vezi cum ai să-ți aduci aminte de mine... *(Ia un scaun, vine cu el lîngă căpătîiul bolnavului, se așază, își scoate broboada.)* Ei?

P a v e l R u s u *(după o lungă cugetare):* Nu, hotărît că nu te cunosc. Mi se lasă un fel de ceață peste ochi și prin ceața ceea văd numai broboada, umerii, și glasul îl aud, — un glas pe care nu știu de unde îl cunosc.

M ă t u ș a R u ț a: Nu lăsa ceața să-ți învăluie vederile. Ceața ceea e un lucru urît la vreme de boală... Ia stai să aprind lumina, pe urmă am să-ți șterg ochii cu o basma, dar nici mata nu te lăsa pe tînjală. Alege-ți așa prin casă o nimica toată, un cui în perete, o pată mai luminoasă

pe tavan și uită-te îndelung, uită-te și uită-te pînă ai să birui ceața. *(Mătușa a făcut lumină în casă, i-a șters ochii cu o basma, și-a mai scos o broboadă, s-a aplecat asupra lui.)* Ei, nici amu nu mă cunoști?

Pavel Rusu *(oarecum dezamăgit):* A, da, cum nu... Mata tot cu tizic de acela faci focul?

Mătușa Ruța: Da de ce să nu fac focul cu tizic? Un lucru mai bun nici că se află. Împli soba și pe o noapte întreagă ține cald. O mai împli o dată — și toată ziua ai foc în vatră...

Pavel Rusu: Bine, dar ce duhoare, ce duhoare se lasă peste sat?...

Mătușa Ruța: Apoi că duhoarea ceea, să vezi mata, unuia îi pute, da altuia se întîmplă să-i și placă. Eu, iaca, am crescut pe lîngă bunel, pe lîngă stînă, și tat-tu o crescut acolo, că pe noi amîndoi ne trimiteau toată vara să-i ajutăm bunelului a paște oile. Și avea bunelul un cuptoraș închipuit acolo lîngă stînă, și cît țin eu minte stîna, cît îl țin minte pe tătuca, atîta țin minte și focul cela. Ziua întreagă el abia-abia suflă, pare că s-o și trecut, iar sara tătuca îi aruncă vreo două-trei vreascuri, ne face o mămăliguță, apoi îl acoperă cu baligă uscată, și iară o noapte întreagă focul fumegă încet. Și așa îmi erau mie dragi nopțile la stînă, cu tătuca, cu oile în ocol, cu focul cela mocnit, că amu, iaca, cîți ani au trecut de atunci, da cînd pun tizic în vatră, și el începe a se încinge, așa mi se face de parcă și tătuca, și stîna, și neamurile lui ar veni să mă vadă...

Pavel Rusu: Te-o fi rugat, pe semne, ai mei să vii să stai o noapte aici cu mine. Pentru că ei, după atîtea nopți nedormite, abia de-i mai poartă picioarele...

Mătușa Ruța: Ba nu m-o rugat nime. Am venit singură.

Pavel Rusu: Ce-o fi dat peste mata? Că o viață întreagă ai tot trecut pe lîngă casa mea și n-ai întrat. Cum s-a făcut că ai luat așa deodată și ai venit?

Mătușa Ruța: Am venit, pentru că am auzit glasul tău. Și glasul cela mi-a zis să vin.

Pavel Rusu: Nimic de mirare. În ultimele zile eu tot chem oameni să vie la mine. Rog pe toată lumea, cerșesc apă la fiece trecător, și matale ți s-o fi întîmplat tocmai să treci pe drum...

Mătușa Ruța: Dacă nu, că altfel o fost. Eu ședeam pe-un scăunaș lîngă vatră, ațipisem parcă și prin somn am

auzit cum m-ai strigat pe nume. De cîteva ori m-ai strigat și de fiecare dată cînd mă strigai, îmi cereai și cîte-o gură de apă.

Pavel Rusu: Și mi-ai adus?

Mătușa Ruța: Apoi numai că...

A desfăcut legăturica cu care venise, a scos de acolo două șipuri. L-a destupat pe unul, a turnat din el într-un pahar și i l-a întins. Pavel a băut încet, îngîndurat, i-a întors paharul și într-un tîrziu a spus:

Pavel Rusu: E o apă foarte ciudată. Nu-i din satul nostru. Îi fi adus-o mata de pe undeva?

Mătușa Ruța: Ia uite ce spune omul ista! Îi apă din izvoarele celea din fundul lutăriilor.

Pavel Rusu: Parcă în lutării sînt izvoare?

Mătușa Ruța: Sfinte Dumnezeule, d-apoi că atunci cînd eram eu copilă, acolo nu era lutărie, era vale. De sub deal curgeau trei izvoare frumoase ca trei surori, și suiau la izvoarele celea cărări din toate părțile satului. Pe vale veșnic se aduna lume — ba e joc, ba se opresc țiganii cu șatrele, ba vin olari cu marfa lor. Și aveau atîta vlagă izvoarele celea, că pînă și iarna răzbăteau prin omăt, și părintele făcea slujba de bobotează tot acolo, lîngă izvoare. Ei, dacă pe urmă dealul cela a prins a veni la vale, a înghițit și izvoarele, și cărările dimprejurul lor, și lăsătura ceea de loc pînă la urmă o ajuns lutărie. Dar odată, scormonind la talpa dealului, că îmi trebuia și mie oleacă de lut, am dat de-o dungă de pămînt cam jilavă, și ce-mi vine în cap — ia să înfibg un băț așa la întîmplare. L-am înfipt, cîteva zile se tot jilăvea bățul cela, da pe urmă a început a lăcrăma.

Pavel Rusu: E foarte ciudat, dar după apa asta nu mi se mai usucă cerul gurii. Mai toarnă-mi oleacă.

Mătușa Ruța: Dacă nu mai am, păcatele mele. Iaca, de cum te-a buhnit atunci sîngele pe gură, am tot adunat noapte de noapte și abia am strîns picătura pe care ți-am adus-o. Nu-i vorbă, am lăsat căldarea acolo în lutărie, și dacă pînă mîne se mai adună oleacă, îți aduc numaidecît.

Pavel Rusu: Mă tem că nu mai ajung eu pînă mîne. Ai venit totuși cu două șipuri. Ce-i în șipul celălalt?

Mătușa Ruța: A, o babă proastă...

Pavel Rusu: Parcă niște rădăcini se văd prin sticlă.

Mătușa Ruța: Rădăcini sînt ele multe, și toate-s bune, dar vorba e cu ce-am împlut eu șipul!

Pavel Rusu: Cu votcă?

Mătușa Ruța: Nu, cu samogoncă. O putoare care nu se mai află.

Pavel Rusu: Nu cumva ai venit să-mi faci o cinste?!

Mătușa Ruța: Da nu, că n-a fost vorba de mata... L-am luat mai mult pentru mine. *(După o pauză.)* Cînd mă porneam să vin încoace, ce m-am gîndit în mintea mea — se poate întîmplă să ajungem la împăcare. Matale, de, nu-ți mai arde amu de nimica, dar m-am gîndit eu că de-om face colo și noi o pace, ce împăcare să fie aceea dacă e fără un păhăruț?...

Pavel Rusu: O, sfinte Dumnezeule, necunoscute sînt căile tale... de unde ai scos-o mata că sîntem sfădiți?

Mătușa Ruța: Eu toată viața sufăr din pricina neamului vostru. Atunci, la împărțeala pămîntului, tatu m-a bătut cu opritorile. O fost ca și cum m-ar fi ucis cu totul, că după bătaia ceea nici nu m-am putut mărita, nici copii n-am putut naște. Mi-a dezbătut plămînii, păgînul. După ce-am zăcut o vară întreagă, am început a-mi veni în fire, dar ce folos, cînd una, două și iar mă prinde năbușeala. De la o vreme, cum simțeam că iar se apropie năduful, îmi luam valea și hai fuga la pădure. Numai acolo, sub desișurile celea, suflarea începea a mi se întoarce la loc. Și fiindcă în pădure nu poți sta multă vreme fără treabă, am început a aduna ierburi de leac, ce alta poate face o femeie în pădure?

Pavel Rusu: Să nu-l pomenești pe tata de rău, că nu era de vină. Așa erau condițiile sociale, oamenii se omorau lîngă haturi.

Mătușa Ruța: Las' că nu mai era chiar așa. Că în primăvara ceea vreo sută și ceva de oameni au împărțit pămîntul, dar bătăi au fost numai patru, și cel mai mult am suferit eu una.

Pavel Rusu: Ei, hai, să zicem... Cu tata ai avut mata ce-ai avut, dar ce supărare ai pe mine?

Mătușa Ruța *(după o lungă pauză):* Tu ne-ai lăsat fără cucostîrci... Așa cam pe la sfîrșitul verii te-au făcut pe tine președinte, da toamna, cum s-au dus sărmanele păsări, nu s-au mai întors...

Pavel Rusu: Și chiar așa ți-i dor matale de cucostîrcii ceia?

Măt u ș a R u ț a: Iaca nu pot fără dînșii și pace. Că sute de ani satul se chema Valea Cucoarelor — și adevărat era, da amu tot Valea Cucoarelor se cheamă, dacă nu mai este adevărat.

P a v e l R u s u: Au plecat pentru că satul a început a se face de iznoavă. Cucostîrcilor le plac mai mult acoperișurile de stuf, de snopi de secară, iar oamenii au început a-și acoperi casele cu *șifer,* cu olane — și asta nu le-a mai plăcut. Dar au să se întoarcă ei, ține minte ce-ți spun!

Măt u ș a R u ț a: Nu se știe.

P a v e l R u s u: S-or întoarce. Că eu deseori îi văd cum trec ei primăvara. Vin pe alte drumuri, abia se văd în zare, da cum ajung în dreptul satului nostru, cîte-o pasăre se dezghioacă din rîndul lor, face așa spre noi și parcă i-ar tremura aripile — ce crezi, o fi ținînd minte locul nașterii sale...

Măt u ș a R u ț a: Doamne, măcar un singur pui de cucostîrc să văd în valea satului, să închid ochii și să mor!

P a v e l R u s u: S-or întoarce, cu toate că, odată ce-a venit vorba, mie mai dragi îmi sînt ciocîrliile. Ce mai pasăre, sfinte Dumnezeule! Cîmp arat, semănături proaspete, zare largă, cer senin, atîta-i trebuie ciocîrliei. Se suie, tovarăși, sus pînă se topește mai cu totul și de acolo, de sus, o zi întreagă cîntă, seamănă, ară și prășește împreună cu țăranul...

Măt u ș a R u ț a: Să tot stai și să te miri.

P a v e l R u s u: Ce-i aicea de mirare?

Măt u ș a R u ț a: Să te miri că eu, vorbind de cucostîrci, mă gîndesc la semănături proaspete, la cer senin, la zare, iar tu, vorbind de ciocîrlie, iară te duci cu gîndul la aceleași semănături, la același cer senin, la aceeași zare...

P a v e l R u s u: Nimic de mirare. În tinerețe toți vor să zboare, toți își aleg cîte-o pasăre care le este mai dragă. Noi, fiind oameni feluriți, ne-am ales și păsări felurite, dar dragostea noastră la rădăcină e una și aceeași — arătură, semănături, zare...

Mătușa deodată se hotărăște. Găsește două pahare și le pune alături. Pe unul îl umple cu samogonca, iar în celălalt caută ce-ar putea turna.

Măt u ș a R u ț a: N-aveți în casă apă dulce ori de aceea minerală?

Pavel Rusu: Nu, că de amu dacă e vorba să ne împăcăm, toarnă-mi și mie din șipul cela.

Mătușa Ruța: Dar se poate? Să nu-ți fie mai rău pe urmă...

Pavel Rusu: Mi se poate, nici o grijă. Mai nu demult am auzit cum Andron spunea nu știu cui — duceți-i tot ce-aveți, că amu totul i se poate. Andron e singurul meu doctor în care cred, și dacă a spus așa, înseamnă că așa e.

Mătușa umple cu samogonca și celălat pahar.

Pavel Rusu *(ridicîndu-și paharul):* Ei, ș-atunci cum facem — de sănătatea cucostîrcilor, de sănătatea ciocîrliilor?

Mătușa Ruța *(după o scurtă frămîntare):* Eu aș zice așa — să ne trăiască păsările tinereții noastre!

Pavel Rusu: Dumnezeule, ce vorbă frumoasă! Să cinstești un pahar fiind cu amîndouă picioarele în groapă, să-l cinstești cu o închinare atît de frumoasă! Hai, mătușă dragă, fie! Să ne trăiască păsările tinereții!

Ciocnesc paharele, beau.

Mătușa Ruța: Nu te învăluie nimic?

Pavel Rusu: Dimpotrivă, mă simt bine de tot. Atîta doar că somnul mă doboară, încolo — toate bune și frumoase...

Mătușa i-a așezat perna, l-a învelit, s-a mutat cu scaunul ceva mai la o parte, să nu-i stingherească hodina. Undeva departe se aud cucoșii cîntînd de ziuă.

Mătușa Ruța: Amu boala o să te slăbească... A început a se lumina de zi, și cum începe a se naște o lumină nouă, toate bolile cîte sînt îl lasă pe omul suferind să răsufle un pic. Demonul suferințelor se depărtează, și îngerul păzitor se apleacă cu ochii în lacrimi deasupra ta...

Pavel nu s-a răspuns în nici un fel. Peste o vreme, oarecum îngrijorată, mătușa s-a apropiat de pat, și-a culcat urechea pe pieptul lui. După care l-a așezat pe spate, i-a împreunat mînile pe piept, a luat o lumînare din sfeșnic, i-a împletit-o între degete. Apoi a deschis ușile, ferestrele, a intrat în odaia vecină, zicînd cuiva:

Sculați-vă și duceți-vă de vă iertați. Că Pavel moare.

Speriate şi buimăcite de somn, au început a intra
neamurile — A n d r o n, s o ţ i a preşedintelui,
cîteva r u d e venite mai de departe.
Stăteau oarecum uluiţi cu toţii lîngă patul lui,
căci nu ştiau ce să spună, ce să facă!
Între timp mătuşa a început a se găti de ducă.
Venise ceasul iertării pentru rudele apropiate,
iar rudele mai îndepărtate nu prea aveau ce face.
Era de acum plecată, dar în prag s-a mai oprit pe-o clipă,
s-a întors din mers, a privit lumînarea ce ardea pe pieptul
nepotului, a prins în văzduh miros de mort.
Murea os din osul ei, murea neam din neamul ei.
Un suspin, un răcnet a cutremurat casa, după care
mătuşa şi-a revenit, a coborît cu grijă scările, a ieşit
în drum şi chiar la poarta nepotului a prins a boci.
Ştia a boci frumos, cu rime, ca nimeni altul, şi cu toate
că bocea încet, căci la bătrîneţe glasul a început să-i scadă,
bocetul a trezit, în acest fapt al dimineţii, întregul sat
şi din jalea ei oamenii au aflat că preşedintele colhozului,
Pavel Rusu, a încetat din viaţă.

14

Umbre de amurg în cocioaba mătuşii. Scrinul, scos
în mijlocul odăii, stă cu capacul repezit pe spate,
Pe laviţe, pe scaune, albesc prosoape, baticuri fel
de fel, iar m ă t u ş a tot scotoceşte,
mai scoţînd cîte ceva din fundul scrinului.
Intră, oarecum speriată, P a u l i n a.

P a u l i n a: Ce-i, mătuşă dragă, ce ţi-o venit?

M ă t u ş a R u ţ a: Iaca mai vîntur vechiturile iestea... Da ce mă-ntrebi?

P a u l i n a: D-apoi că huieşte tot satul — de vreo trei zile nimeni nu te-o văzut şi nici pic de fum deasupra casei. Cînd am auzit de una ca asta, am venit într-un suflet, pentru că te ştiu puţină din fire şi fără foc în vatră te prăpădeşti.

M ă t u ş a R u ţ a: A, m-am săturat de vatra ceea şi nu mai fac focul. Ce folos că alergam pe mică de ceas la vatră să-mi încălzesc necazurile? Că, iaca, cei care au fost mîndri şi vrednici de n-au vrut să împrumute căldură de la vatră de mult îs duşi pe năsălie, iar eu tot sluţesc pămîntul cu umbra mea...

Paulina: Și amu ce ți-o venit de-ai deschis scrinul?

Mătușa Ruța: Dacă pacostea ceea de molie iar mi-a pișcat fusta în vreo două locuri. Amu pe naiba or mai avé ele de zacuscă. O mai calc o dată și o las să aștepte aici pe laviță, că nu i-a mai rămas să aștepte mult.

Paulina *(pe gînduri)*: Te-o fi tulburat, pe semne, înmormîntarea lui Pavel. Hei, că mare jale o mai fost! A plîns un sat întreg, de neamuri nici nu mai vorbim. Andron al meu pînă amu îmblă și-l caută pe toate drumurile...

Mătușa Ruța: De căutat eu nu pot zice că îmblu și-l caut, dar cum m-am întors de la praznic, așa mi s-o părut cocioaba asta de veche, uitată de Dumnezeu, și eu așa de singură și străină pe lumea asta, încît nu-mi mai pot găsi loc. Cît de sfădiți am fi fost noi, dar atîta vreme cît trăia Pavel, știam în fiece clipă că sîntem trei cu totul în satul ista. Cîndva eram mulți, o jumătate de sat erau pe nume Rusu, dar pe urmă a început a se stinge neamul nostru. Îi tot măcina sovestea, li se tot părea bieților oameni că nu trăiesc așa cum ar fi trebuit, nu fac ceea ce ar trebui să facă. Și se tot duceau la țintirim unul după altul. Lui Pavel, Dumnezeu să-l ierte, tot i se părea că n-a trăit așa cum se cuvine, și tînguiuala ceea împreună cu ficatul au pus mînă de la mînă de l-au dus și pe dînsul la groapă. Amu am rămas numai doi. Mîne-poimîne n-a rămînea nici unul, și s-a trece și numele nostru, s-a uita pe vecie, cum uitate au fost numele multor neamuri vrednice ce-au trăit cîndva pe acest pămînt.

Paulina: Las' nu te mai boci atîta, că, iaca, am venit să-ți spun că n-o să treacă multă vreme la mijloc și iar o să fiți trei.

Mătușa Ruța *(după o lungă pauză)*: Să fi prins tu sămînță?

Paulina: Azi dimineață, în zori de zi, iaca aici sub inimă mi s-o zbătut...

Mătușa Ruța: De-amu și în zori de zi, și drept sub inimă, da că atunci cînd ești însărcinată trebuie să-ți mai tacă gura — așa-i că nu știi? *(A venit alături, i-a netezit brațele, s-a uitat lung în lumina ochilor ei)*: Vezi de crește un om bun la suflet. Chit că bogat neamul nostru n-a fost, și nici putere cine știe ce n-a avut, dar pe lîngă sufletul nostru se întîmpla să se încălzească o lume întreagă.

P a u l i n a: Asta de acum va depinde...

M ă t u ș a R u ț a: De ce, adică, va depinde?

P a u l i n a: Nu cumva vrei să zici că sufletul copilului vine și el de la mama?

M ă t u ș a R u ț a: Aracan de mine, alta de unde să vie! Sufletul e ca și cum ar fi un pămînt oarecare, și pe pămîntul cela nu va crește nimic bun pînă n-ai să ari, și n-ai să semeni, și n-ai să îngrijești semănătura ceea cu brațele tale...

P a u l i n a: O să-l muncesc, mătușă, cît am să pot, uite, mă jur, dar, știi mata, dă uneori peste mine o umbră de bănuială...

M ă t u ș a R u ț a: Ce anume?

P a u l i n a: Cum crezi mata — oare n-o fi cumva un semn rău că a răzbătut odrasla asta la noi tocmai în zilele celea grele, cînd singurul lui neam, badea Pavel...

M ă t u ș a R u ț a: A, ți-ai găsit cu ce să-ți usuci mințile. Că în lumea asta totul vine claie peste grămadă. Iaca, mai nu demult mă întorceam din pădure printr-o miriște, că mă rătăcisem, și deodată mă opresc locului a mare mirare. Să vezi tu, n-a dovedit coasa să taie paiul cu spic cu tot și din același grîu, din aceeași sămînță, printre paiele tăiate, răzbate de amu semănătură verde. Lîngă un pai tăiat răsare un fir verde, — așa o fost de cînd lumea și așa va fi, aista ne e necazul și asta ne e bucuria.

P a u l i n a: Ai să vii la cumătrie?

M ă t u ș a R u ț a: Nu știu dacă oi ajunge eu pînă atunci, dar de venit aș veni, pentru că, știi, deseori mi se face dor să înfăș un copil, să-l țin oleacă în brațe...

P a u l i n a: Ai să ajungi, n-ai nici o grijă! Da amu fug, că m-o fi așteptînd Andron acasă... Sănătate.

M ă t u ș a R u ț a: Mergi sănătoasă.

După ce o petrece, se oprește luminată de un gînd în mijlocul casei. Se apropie încet, împinge scăunașul la locul lui în fața vetrei, aprinde un chibrit.

Apu dacă baba ceea cu coasa face mofturi, și chiar nu vré, și nu vré, știu că n-am prostit să mă duc eu s-o poftesc.

(C o r t i n a)

1971

HORIA

Dramă

în două acte

PERSOANELE

Horia Holban,
învățător de istorie la școala medie din Căpriana
Jeannette, soția sa
Mama — părinții
Tatăl — lui Jeannette
Haret Vasilevici,
învățător de limba franceză
Nicolai Trofimovici, director de școală
Agafia, soția sa
Mătușa Arvira, femeie de serviciu
Vorbărețul — membri ai comisiei
Tăcutul — ministeriale
Elevi ai școlii din Căpriana
Maria Moscalu
Violeta Zamfir
Petru Cucu
Elena Nevoie
Ionel Coțofană
Leneșul din fundul clasei

ACTUL ÎNTÎI

1

O frumoasă zi de toamnă. Şcoala medie din Căpriana. La parter — cancelaria şi cabinetul directorului, la etaj — clasele. O ciudată, o neobişnuită tăcere pentru un asemenea local. În cancelarie învăţătorii sînt numai aşteptare. Sus într-o clasă, lîngă băncile adunate grămadă, stau oarecum înmărmuriţi de importanţa momentului, aranjaţi pe voci, membrii corului şcolar. Învăţătorul însărcinat cu dirijarea corului aşteaptă cu mînile aruncate în lături, pentru că ceea ce se considera drept linişte nu era nici pe departe liniştea de care avea el nevoie.

Deodată în cancelarie apare un bărbat bine îmbrăcat, bine legat, bine dispus.

— Hai noroc, iubiţi tovarăşi!

Învăţătorii i-au făcut semn, invitîndu-l oarecum să tacă împreună cu ei, dar invitaţia n-a fost primită. Intrînd în cabinet, musafirul şi-a pus servieta pe masă, şi-a scos frumuseţea de pălărie, a pornit cu ea în căutarea cuierului. Negăsind cuierul, a deschis servieta, a scos din ea un cui învelit frumuşel în hîrtie. După care în aceeaşi geantă a mai găsit şi un ciocănaş învelit cu aceeaşi grijă. Odată cuiul bătut şi pălăria aranjată, omul a revenit în cancelarie.

— Şi... ce mai e nou pe-aici, pe la voi? Cum o duceţi, ce mai faceţi?

O învăţătoare, de necăjită ce era, şi-a împreunat mînile la piept în semn de rugă, pentru că de departe, de pe o culme de deal, s-a auzit o bătaie domoală de clopote.

În urma acelui dangăt s-a lăsat o liniște cum nici că se putea, și de abia atunci a răsărit lin în geana zării:

A ruginit frunza din vii,
Și rîndunelele-au plecat...
Pustii sînt lanuri și cîmpii,
Pustii sînt horele din sat...

Cînd să treacă la acel vesel „tra-la-la", musafirul a dat cu pumnul în masă, de-a tresăltat și etajul școlii din Căpriana.

— No, no, no-o-o!!

Pericolul fiind însă prea mare, a pornit repejor a urca scările la etaj.

— Pînă aici, că mai departe nu merge.

Haret Vasilevici: Ce, adică, nu merge mai departe?

Musafirul: Nimic nu merge. Nici frunza din vii, nici rîndunelele.

Haret Vasilevici: Stai, omule, nu ne repezi chiar așa! Avem pe azi concert în cîmpul liber! Din clipă în clipă vine mașina, sîntem la ultima repetiție.

Musafirul: Mă rog. Mașina vine, corul pleacă, dar, tovarăși, fără sclifoseala asta plîngăreață — frunza a ruginit, rîndunica s-a și dus...

Haret Vasilevici: Programul nu se corectează la repetiția generală, iar „A ruginit frunza din vii", păi, cu aceste „frunze" deschidem serbarea!!!

Musafirul: Nu e nimic. O deschideți cu orice altă cîntare.

Haret Vasilevici: Dar nu ne putem lipsi, tovarășe, de „frunze"! Mai întîi că e un cîntec frumos, aș zice chiar — nemuritor. Apoi l-am și prins bine, anul trecut ne-am întors de la concurs cu primul loc.

Musafirul *(oarecum plictisit, vine și deschide geamurile clasei):* Dragii mei, treziți-vă odată din dulcea voastră contemplație, uitați-vă bine la cele ce se petrec afară. Iar afară e colb, colb și iară colb. De plouat n-a plouat o vară întreagă, iar în Moldova atunci cînd nu plouă o vară întreagă, atunci, ce mai la deal, la vale, atunci e secetă. An greu, tovarăși, lumea se opintește din răsputeri. Li s-o fi acrit bieților oameni de atîta colb, de atîta năduf, și, cînd colo, copiii lor, în loc să steie alături și să le deie o mînă de ajutor, vin aranjați pe

patru voci pentru a le spune că, iaca, și frunzele din vii au ruginit, și rîndunelele s-au dus... Păi, asta se cheamă pesimism, tovarăși, pesimism curat, și voi, intelectualii satului, v-ați găsit pe vremea secetei să vă jucați cu focul!!

Haret Vasilevici: Cîntecul popular este piatra de temelie a cugetului unei națiuni, și noi nu ne putem permite...

Musafirul: Ba să mă lăsați, tovarăși, în pace, că aceste cîntece populare, ca și pămînturile — dacă un singur an nu le grijești ca lumea, cînd te uiți, îs numai paragină. La urma urmei, de asta ne și adună statul la școală — să știm ce se taie și ce se lasă cînd vine vremea prășitului.

Haret Vasilevici: A prăși copiii învață acasă, iar școala se ocupă cu altceva. Școala nu taie nimic. Școala sădește și crește, asta e misiunea ei. Atît și nimic mai mult.

Musafirul: Ba las' că și școala îl învață pe copil a prăși, numai că prășitul cela se face în lumea vorbelor frumoase...

Haret Vasilevici: După cîte știu, copiii vin la școală cu caietul și cu creionul, nu cu sapa.

Musafirul: Caiet și creion le vor da părinții, iar sapă le voi da eu.

Haret Vasilevici: De ce tocmai dumneata?

Musafirul: Pentru că eu sînt omul statului, omul puterii.

Haret Vasilevici: Cum, adică, omul statului, omul puterii?

Musafirul: Foarte simplu. Sînt noul vostru director, Nicolai Trofimovici Balta. Nu vreau să zic că sînt un om din cale afară de bun, dar sînt un aprig luptător al păcii, și dacă și voi sînteți pentru pace, atunci ne vom înțelege. Poate chiar ne vom împrieteni.

Haret Vasilevici: Puteți să nu vă îndoiți că și întreaga noastră școală este pentru pace, așa că ne vom înțelege bine, cred. Cît despre prietenie, apoi, de... Sînt lucruri pe care numai inima le poate hotărî, iar cînd inima nu vrea, apoi chiar că n-ai ce-i face...

Nicolai Trofimovici: Ba să mă lăsați, tovarăși, în pace cu mofturile iestea ale voastre. Că, la urma urmei, inima nu e decît un pumn de carne vie. Ca și pulpa, ca și falca, ca și buca, scuzați de expresie... Ș-a-

tunci cînd ne va cere țara să iubim adînc, înflăcărat, din toată inima, vom iubi, tovarăși, ce ni se va cere, cum ni se va cere, și să nu-mi îmblați voi cu mofturi!!

2

O noapte tîrzie. Pustiu și întuneric în școală.
O umbră se furișează prin coridoare.
Aprinde bricheta și, după ce găsește scările, urcă la etaj.
Crapă ușa, intră, dar îl oprește în prag un țipăt de fată.

J e a n n e t t e: Sta-aii!! Mai faci un pas și trag cu pușca!
H o r i a: Și dacă fac doi pași? Tragi de două ori?
J e a n n e t t e: De două ori.
H o r i a: Și dacă fac trei pași?
J e a n n e t t e: De trei ori.
H o r i a: Și dacă fac patru, cinci, zece?...
J e a n n e t t e: Dacă, gata, nu mai am...
H o r i a: Ce nu mai ai?
J e a n n e t t e: Apoi, de acelea cu care se trage...
H o r i a: Altă dată să ochești mai bine.
J e a n n e t t e: Cînd va mai veni ea, vremea ceea... Că eu, proasta de mine, în loc să deschid fereastra și să chem lumea... Poate mai aprindeți o dată bricheta, că pe urmă, la miliție, o să mi se ceară să vă descriu...
H o r i a: Ce să mai lungești vorba și la miliție! Le spui pe scurt — frumos, înalt, ca bradul. Fețișoara lui...
J e a n n e t t e: Ia te uită ce se mai laudă!
H o r i a: Da de ce să nu ne lăudăm, tovarăși, că, pînă nu se face ziuă, tot ce spunem e adevărat.
J e a n n e t t e: Și de unde mi te-ai luat așa vesel și isteț?
H o r i a: Nu știi de unde se iau studenții? De la Chișinău. Dar m-a adus prin părțile voastre curiozitatea ori, mai bine zis, nevoia de-a mai cîștiga un ban. Vara întreagă cutreierăm republica împreună cu expediția Muzeului satului. Azi am ajuns și pe la voi, dar mi-au făcut cu ochiul niște mere acolo într-o grădină, și nu izbutesc eu să cobor din copac, că mi se și duce autobuzul cu expediție cu tot.
J e a n n e t t e: Ș-atunci dar ce-ai făcut?
H o r i a: Mi-am zis — atîta pagubă-n ciuperci! Că, se zice, satul are o casă pentru musafiri de toată frumusețea...

Jeannette: Și n-ai putut găsi casa musafirilor?!

Horia: Casa am găsit-o, dar n-am putut găsi bani în buzunare, deoarece rublișoarele mele, din păcate, mai zac încă la bancă, și contabilul cela al nostru, cum sînt ei contabilii... Totuși, ca să vezi, soarta avea grijă de mine. Cum merg eu așa îngîndurat, cu buzunarele doldora de mere, îmi iese înainte o minune de școală cu etaj și atunci mi-am zis — stai, frate, că nu se mai pierde lumea. Cîți bărbați de stat, oameni cu renume mondial, dormiseră și ei cîndva prin școli! Vrei un măr?

Jeannette: Vreau.

Horia: Să fii femeie și să nu vrei mere! Că de la merele astea au și pornit toate.

Jeannette: Las' că și voi sînteți poamă bună.

Horia: Firește, dar asta se cheamă de acum lege socială. Majoritatea urcă în autobuz și pleacă lăsînd minoritatea fără un ban în buzunar. Au vrut să-mi facă un rău, și mi-au făcut un bine.

Jeannette: De amu ce bine ți-au mai făcut...

Horia: Iată, să nu zici! Împrejurările noi, neobișnuite, trezesc noi idealuri, noi vise, noi puteri. Păi, în Occidentul cela putred de bogat milionarii plătesc aur pentru asemenea împrejurări noi, neobișnuite, pe cînd aici bunătatea asta zace la tot pasul... Chiar că *beshozeaistvenost!!! Stîd i sram!!*

Jeannette: Și-s toți așa deștepți la Chișinău?

Horia: Hei, nu, că de unde... Să-ți mai dau un măr?

Jeannette: Ce să-mi mai dai unul, cînd eu și cu acesta nu știu ce să fac?!

Horia: Cum, adică, nu știi ce să faci?

Jeannette: D-apoi de la acriturile iestea vezi stele verzi. La noi în sat oamenii ce țin prin livezi copaci deaceștia îs porecliți „dușmani ai poporului".

Horia: Las' că noi, bucovinenii, crescuți pe lîngă poalele Carpaților, pe lîngă păduri, sîntem obișnuiți cu pădurețele și mi-a săltat inima cînd le-am zărit peste gard, într-o ogradă.

Jeannette: A găsit și inima ceea a ta cînd să tresalte!

Horia: Dacă nu, că, în afară de mere, a mai tresăltat ea de vreo două ori aici în Căpriana.

Jeannette: Și tot pe tema fructelor?

Horia: A, nu. Fructele au venit mai pe urmă. Prima oară mi-a tresăltat cînd am zărit în vîrful dealului, dea-

supra satului, străvechea Clopotniță a lui Ștefan cel Mare. A doua oară — cînd glasul clopotului, după ani și ani de mutenie, a pornit domol peste văi, peste dealuri, și de abia pe urmă au venit merele...

Jeannette: Sfinte Dumnezeule, dar cum te-ai cățărat, din ce-ai tras, că clopotul cela, nici frînghie, nimic...

Horia: Omul, cînd vrea, găsește. Ai auzit și tu cum am făcut pe clopotarul?

Jeannette: A fost ceva nemaipomenit! Vreo oră și ceva ne tot căzneam noi aici în școală — ba încep, ba iară nu mai încep repetițiile corului. Sărmanul Haret Vasilevici, părea c-o să-și iasă din minți. Ba scîrțîie o fîntînă, ba prind a se sfădi două femei, ba trece un tractor. Iată însă că deodată coboară din vîrful dealului dangătul cela de clopot, lumea înțepenește a mirare, iar odată cu mirarea pornește și cîntecul nostru. Așa era el de frumos și măreț, cîntecul cela, de parcă ar fi o apă lină, curată pînă în adîncuri, că, iaca, vine apa ceea la vale, vine și iară vine, și nu mai are capăt. Legați așa de-un cîntec, eram fericiți cu toții, dar, pe semne, ne-o fi deocheat cineva. Ni s-a pus piciorul în prag, ni s-a tăiat cîntarea în două, ș-am rămas orfani cu toții.

Horia: Cum, adică, vi s-a tăiat cîntarea în două? Cum poate fi tăiat un cîntec în două? Cine poate face una ca asta?

Jeannette: Ei, cine... Noul nostru director. N-a dovedit bine să intre în școală, c-a și bătut cu pumnul în masă ș-a strigat — no-no-no-o!!

Horia: De ce, adică — no-no-no-o?!

Jeannette: Că, cică, anu-i greu, secetos, iar voi îi tot dați înainte cu „frunzele ruginite" și "rîndunelele plecate". Ocărîți și batjocoriți așa din senin, ne urcăm în mașină, pornim pe la brigăzi, dar ce concerte îs acelea, cînd ni s-a oprit, iaca, un nod în gît! Eu, de-o pildă, pînă în sară nu mi-am putut veni în fire. Acasă nici deriticatul, nici spălatul, nici călcatul nu m-au putut liniști, că mi-am zis — o să crape inima asta în mine dacă n-am să mă întorc înapoi la școală să duc cîntecul pînă la capăt. Fie și fără cor, fie și fără conducător, să-l îngîn măcar așa pe întuneric, de una singură, în sinea mea.

Horia: Pentru asta ai și venit înapoi la școală?

Jeannette: Pentru asta.

Horia: Și l-ai cîntat pînă la capăt? Ți-ai descărcat inima?

Jeannette: Nu.

Horia: De ce?

Jeannette: Ca să vezi, mi s-a luat glasul. Pe semne, de spaimă.

Horia: Nu, că dacă ești aici cu mine, de frică nici vorbă nu poate fi! Las' că-l așternem în două voci, de mai mare dragul. Ești la vocea întîi?

Jeannette: Întîi.

Horia: Perfect, eu fac vocea a doua. Mai întîi, să prindem tonul. Tra-la-la... Do-re-mi... O luăm de la început ori de-acolo de unde-ați fost tăiați în două?

Jeannette: De unde am fost tăiați. De la „Cînd viorica..."

(Cîntă în doi.)

Cînd viorica va-nflori,
Iar rîndunica va sosi...
Atunci va crește iar în bolți
Frunza butucilor din vii...

Horia: Păi, cu un asemenea drac de fată poți merge la război! Din ce clasă ești?

Jeannette: A zecea.

Horia: Cum pui mîna pe atestat, fuga la noi la Universitate. Avem un cor, că-i facem de rușine și pe cei de la Conservator.

Jeannette: E atît de greu să-i faci de rușine pe cei de la Conservator?

Horia: Firește că-i greu. Cei de la Conservator aparțin Ministerului Culturii, au legături cu presa, cu critica, pe cînd noi, de...

Jeannette: Ce-a fi mai pe urmă s-a vedea, dar, pînă una-alta, vreau să-ți mulțumesc că m-ai ajutat să-mi descarc inima. Din păcate, trebuie să plec. Concertul a fost așa, mai mult o zi de odihnă, iar de mîne o începem iar cu munca, pentru că avem și noi norme acolo în viile celea cu frunza ruginită.

Horia: Dar mai stai un pic, copilă-hăi, de unde atîta grabă?

Jeannette: Peste cîteva ceasuri ne adunam iară la școală, ca să ne ducem la vii, și ce lucrător e acela care vine nedormit?

Horia: La noi în Bucovina se obișnuește să conduci fata cu care ai stat, dar pentru a o conduce trebuie să știi cel puțin unde trăiește.

J e a n n e t t e: De fapt, s-ar fi cuvenit să te invit să dorm la noi, dar cînd e noapte şi fata invită un băiat să doarmă la ei, invitaţia poate avea un alt sens. Am însă aici peste cîteva case o mătuşă. Hai c-o scol repejor din somn, şi mătuşa ceea a mea e ca o pîne caldă — oricînd îţi găseşte plapumă ş-o pernă...

H o r i a: Să lăsăm mătuşa în pace, că n-a rămas mult pînă la ziuă. Şi dacă tu eşti cu munca pe mîne, eu sînt cu întorsul. Ca să prind trenul de dimineaţă, trebuie s-o pornesc chiar acum spre gară.

J e a n n e t t e: Hai că te conduc pînă la marginea satului.

H o r i a: E cam mult de mers.

J e a n n e t t e: Dacă o luăm pe de-a dreptul, prin grădini. Mai întîi că e mai aproape, apoi, tot ciupind ba dintr-un copac, ba din altul, poate te-oi mai îmbuna oleacă, altminteri, cu acriturile iestea, să nu ajungi şi tu a bate cu pumnul în masă cînd se va cînta „A ruginit frunza din vii..."

3

O lungă sară de iarnă. Ghemuită lîngă sobă,
J e n e a îşi face lecţiile.
M a m a pune pe foc, iar t a t a şade pe laviţă şi
se gîndeşte la cîte-n lună şi-n stele.

M a m a: Vuieşte focul în sobă. Nu cumva iar s-o întoarcă în ger!

T a t a: Dar să vină odată gerurile celea, să ţinem şi noi minte cum o fost cînd o fost iarnă!

M a m a: Cum nu, puţine friguri ne-au tot trecut prin oase! Ne mai trebuie unul.

T a t a: Las' că frigul te învaţă minte, iar mintea, măi femeie, niciodată nu strică.

M a m a: D e amu ce mai mintoşi om fi cînd ne-or îngheţă semănăturile pe deal...

T a t a: Dacă nu, că l-am întîlnit mai ieri pe Nichita cel din vale, că o cărat o săptămînă îngrăşăminte, şi chiar l-am oprit de l-am întrebat — ce mai e nou pe dealuri, măi Nichita? Zice, toate bune şi frumoase, badei. Omăt pîn' la brîu.

M a m a: Livezile, sărmanele, nu ţin la ger. Şi iar rămîn copiii fără cireşe — a cîta vară şi măcar o cireaşă de rîs în tot satul!

T a t a: Las' că cireşarul, pînă să deie în floare, el de frig nu se teme. Cu viile, ce-i drept, s-ar putea să avem bucluc.

M a m a: Pînă să ajungi la viile satului, mai bine te-ai uita să vezi ce se face la tine în ogradă. De cîte ori ţi-am zis — leagă, măi, gutuii ceia cu legători de paie ori acolo cu ceva, că vine iarna, îi vor roade iepurii şi n-om avea o singură gutuie în casă, măcar de mirozna s-o ţinem! Tu, lăsător din fire — „hai c-o fac", ş-ai tot lăsat pînă ne-o prins iarna cu copăceii goi-goluţi.

T a t a: Las' să-şi mîngîie şi iepuraşii ceia viaţa colo c-o crenguţă, c-au ajuns şi ei sărmanii ca vai de dînşii. Scria un careva mai dăunăzi la gazetă — cică în Republică Moldovenească avem cam cîte zece arme de vînătoare pe un kilometru pătrat. Amu, închipuieţi tu, cu mintea ta proastă de femeie — iaca, vine iarna, frigul şi foamea îl scot din culcuş pe iepuraşul cela. Porneşte şi el prin omături să caute ceva de-ale gurii, şi, cînd colo, se pomeneşte cu o groază de puşti aţintite asupra lui. Au nebunit, zău, fiecare mucos, cum se ridică copăcel, începe a fuma, iar cum s-o învăţat a fuma, îmblă să-şi cumpere puşcă. Că, mi-aduc aminte, nainte vreme, la noi în sat era numai o singură puşcă, la directorul şcolii, şi cînd venea iarna, cu nopţi senine, cu lună plină, noi, copiii, ne grămădeam la ferestruica de pe cuptor, dezgeţam cu suflarea colo un peticel şi stăteam ceasuri întregi cu sufletul la gură, urmărind cum se hîrjonesc iepurii în grădină. Şi chiar de făceau ei colo niscaiva stricăciuni, las' că nimeni n-o murit de foame. Amu, închipuieţi tu, măi femeie, că scapă iepuraşul cela ca prin minune, cu chiu, cu vai ajunge pînă la mine în ogradă şi, cînd colo — copacii mi-s legaţi cu legături de paie... Mama voastră şi răzmamă, va zice iepuraşul în sinea lui şi va avea dreptate, zău aşa.

J e a n n e t t e: Ţi-s dragi şi iepuraşii?

T a t a: Mi-e dragă isteţimea, mi-e dragă fuga lor! În primăvară, cînd semănăturile încă nu s-au încins bine, ei, nu prea au unde se ascunde, hei, ş-atunci să vezi tu vîrcoleală! Micuţ cît un pumn, dar cînd o ia la sănătoasa peste un deal ş-o vale, numai codiţa albă îi licăreşte cînd ici, cînd colo. Şi aşa, ştii, mi se face mai bine, de parcă şi sufletul meu s-ar fi luat la întrecere cu iepuraşul cela, şi îi las pe amîndoi să alerge cît or putea, că, altminteri, pentru ce-am mai face şi noi umbră pămîntului!

4

O zi în plină vară.
Casa lui Haret Vasilevici e numai umbră şi răcoare.
Peste tot e curat, îngrijit, dar înverşunatul holtei
al Căprienei nu se mai poate opri. Cu mînecile suflecate,
cu o pestelcuţă prinsă în şolduri, munceşte de zor,
fredonînd o melodie, cînd deodată se pomeneşte
cu un musafir în prag.

J e a n n e t t e: Ura, Haret Vasilevici, şi încă o mie de ori ura! Iaca, chiar acum am primit-o prin poştă, uitaţi-vă bine ce scrie aici. Admisă la Facultatea de Limbi Străine a Universităţii de stat...

H a r e t V a s i l e v i c i *(oarecum pe gînduri):* Ciudat, foarte ciudat...

J e a n n e t t e: Cum, matale nu te bucuri?! Eleva dumitale e înscrisă la Universitate şi dumitale...

H a r e t V a s i l e v i c i: Dar stai odată şi nu mai cotcodăci atîta! Faptul că te-au primit dovedeşte că nu sînt ei chiar aşa de proşti acolo la Chişinău. Se folosesc de situaţie. Că tu vorbeşti o franceză vie, mustoasă, plină de vervă, pe cînd ei abia rup o limbă livrescă, adunată pe ici, pe colo de prin manuale. Acum, în jurul tău, îşi vor mai învioara şi ei puţin cunoştinţele. Afacerea se numeşte "„Paris — Chişinău via Căpriana".

J e a n n e t t e: Mata, Haret Vasilevici, mata, în loc să te bucuri împreună cu eleva dumitale...

H a r e t V a s i l e v i c i: M-aş bucura eu, dragă Jenea, de n-ar fi atîtea lucruri ciudate la mijloc...

J e a n n e t t e: Ce anume vi se pare ciudat?

H a r e t V a s i l e v i c i: Nu ştiu cum se face, dar de fiecare dată cînd sînt bine îmbrăcat, bărbierit şi parfumat, nu-mi vine nimeni, iar cum îmi pun pestelcuţa şi iau o cîrpă, musafirii îşi fac de cap, nu alta... Mai ales sexul divin dă năvală. Unele, ce-i drept, mai au buna cuviinţă să bată la uşă, pe cînd marea majoritate se reped cu turma, ca la iarmaroc...

J e a n n e t t e: Cer scuze, Haret Vasilevici, m-am repezit şi eu ca proasta, dar am făcut-o de bucurie, zău aşa, de bucuria cea mare!

H a r e t V a s i l e v i c i: Dar opreşte-o odată cu nechezurile astea ale tale, că mă umfla rîsul.

J e a n n e t t e: Să nu ziceţi una ca asta, Haret Vasi-

levici, că ați ținut dintotdeauna la mine, și oricît ați ascunde adevăratele sentimente, în adîncul inimii vă bucurați, știu bine că vă bucurați...

Haret Vasilevici: Draga mea, nici vorbă de bucurie! T e-am crescut pentru Moscova, vede Domnul că ai meritat orașul cela din plin, dar, ce să-i faci... Ți-a pus piciorul în prag noul director, iar fără distincție n-ai vrut să te duci la Moscova. După mine, dacă a căzut Moscova, să cadă și Chișinăul. Mai bine te-ai fi dus la Bălți — aceeași facultate, aceeași programă, și, pe lîngă toate, ești mai aproape de casă.

Jeannette: Teme-te de Dumnezeu, Haret Vasilevici! Cum poți pune mata alături capitala republicii cu Bălțul ista prăpădit!

Haret Vasilevici: *„Prokleatîi gorod Kișiniov, tebea rugat' iazîk ustanet...“*

Jeannette: În primul rînd, Pușkin a avut în vedere Chișinăul de acum un secol și jumătate. În rîndul doi, momentul psihologic. E una cînd vii într-un oraș de bună voie, și alta cînd ești surghiunit. În rîndul trei, fiecare epocă cu versurile sale. Și dacă a zis atunci Pușkin așa, acum Sofia Rotaru cîntă: *„Moi belîi gorod vecinîi kak skazanie...“*

Haret Vasilevici: În fața microfoanelor glorifică Chișinăul, iar de locuit preferă să locuiască la Ialta. Lucruri răscunoscute în epoca noastră — zicem una, facem alta... Ține mai bine ghiveciul ăsta așa aplecat, să-i stropesc frunzele, că la ele, sărmanele, ploaia nu mai ajunge.

Jeannette: Florile matale, Haret Vasilevici, n-au de ce se plînge, o duc ca în sînul lui Dumnezeu. Drept care, iată, mi-am permis să vă aduc și eu un mic cadou...

Haret Vasilevici: Mulțumesc frumos, dar, vai, ce-o fi cu micuțul ăsta?

Jeannette: Un pui de brad pitic din Japonia. Am uitat cum se cheamă ei acolo la dînșii. Pare-mi-se, „bonsai“.

Haret Vasilevici: Vă-hă-hă... Poate fi posibil așa ceva?! A, nu, mulțumesc frumos, dar așa ceva nu pot primi din partea unei eleve. Hotărît că nu.

Jeannette: Nu faceți mofturi, Haret Vasilevici! Știe toată lumea că ați visat o viață întreagă să aveți în casă o... poieniță cu brazi pitici din Japonia. Iată, pentru viitoarea poieniță vă și aduc primul brăduț.

Haret Vasilevici: Nu zic, e un vis vechi al meu, dar e o chestie atît de intimă, încît n-ai avut de unde-o ști.

Jeannette: Am aflat-o chiar de la mata. Cînd eram printr-a cincea sau a șasea, odată, la o lecție, mata ai început să-ți amintești de anii de tinerețe, de studiile făcute la Paris. Și tot așa, din vorbă în vorbă, ai ajuns la un bătrîn profesor care v-a invitat odată la el acasă și v-a arătat o mică pădurice de brazi mici, pitici, japonezi... Pădurea ceea, ne-ați spus atunci, ocupa un loc cam cît o masă, dar puteai călători zile întregi printr-însa. Așa micuță cum eram, dar mi-am dat sama că visul dumneavoastră e să aveți cîndva măcar un brad japonez, și mi-am zis că voi face totul...

Haret Vasilevici: Dacă n-am putut eu însumi, de-a lungul vieții, să fac rost de-un copăcel, e posibil ca tocmai tu...

Jeannette: Am avut noroc, Haret Vasilevici, și eu, și dumneata. Am un moș aici, peste deal, în Selișteș, și moșul cela al meu a colindat țara asta în lung și-n lat. Fiica lor, adică, verișoara mea, cam greu se descurca la franceză, și moșul l-a rugat pe tata — poate mă reped s-o ajut din cînd în cînd. Odată, pe cînd eram eu acolo la ei, moșul tocmai se întorsese de pe drumuri și povestea cîte minunății a văzut el prin bazarurile pe unde-a umblat. Apoi, tot înșirînd cîte a văzut el la Kiev, acolo la un bazar care se mai și numește „Bessarabski", deodată aduce vorba de niște brazi pitici, japonezi... Mi-a săltat atunci inima și i-am zis — unchiule, îți scot fata cu franceza să aibă numai de „cinci" dacă îmi aduci și mie un brăduț, oricît de mic ar fi... Acum verișoara a terminat a opta cu „cinci" la franceză, iar brăduțul, uite-l.

Haret Vasilevici: Și o fată ca asta s-o las eu să se piardă în mocirla ceea de pe malul Bîcului?!

Jeannette: Care Bîc, Haret Vasilevici, că pîrîul cela s-a uscat de i-a rămas numai numele!

Haret Vasilevici: Draga mea, ai văzut tu măcar un om care s-ar fi întors de la Chișinău mai matur, mai de treabă, mai fericit decît s-ar fi dus într-acolo?

Jeannette: Eu, iată, voi fi prima.

Haret Vasilevici: Dorința asta a ta de-a tot fi prima o să te vîre într-un lat de unde nu știu cine te va mai scăpa. Oricum, fie într-un ceas bun.

Vine să-i sărute obrajii, dar în aceeași clipă apare în prag directorul.

Nicolai Trofimovici: Frumos, nimic de zis... Învățătorul și eleva sa... Stau de se pupă. N-am să vă deranjez, sînt în treacăt. Am venit cu mașina special după volumele enciclopedice. Ce porcărie mai e și asta, să cari din școală la tine acasă enciclopedia și să n-o aduci înapoi!

Haret Vasilevici: La care dă-mi voie să te întreb — da ce porcărie mai e și asta, să întri în casa unui om și să nu bați la ușă?

Nicolai Trofimovici: Cînd sînt în serviciu, n-am timp pentru ceremonii. Vă place, nu vă place, treaba voastră. Hai, scoate tomurile, că așteaptă mașina în drum.

Haret Vasilevici: Dar ce te-o apucat așa, deodată, cu enciclopedia, că doar enciclopedia nu este o boală de stomac...

Nicolai Trofimovici: M-o apucat pentru că am comandat dulapuri, și odată ce dulapurile-s gata, ce să steie ele goale?

Haret Vasilevici: Dacă te enervează, vîră acolo în ele niște cărți, că stau peste tot vrafuri.

Nicolai Trofimovici: Dacă nu, că polițele-s făcute pe măsura tomurilor enciclopedice, și orice ai pune, nu e în ordine — rămîne loc gol deasupra cărților.

Haret Vasilevici: Și golul cela chiar te roade la inimă?

Nicolai Trofimovici: Mă roade, pentru că eu de felul meu sînt un bun gospodar. Și acasă, și la școală.

Haret Vasilevici: Las', știm noi ce fel de gospodar ești mata la școală, cînd, pentru două virgule în plus, strici viitorul unei eleve.

Nicolai Trofimovici: Mai întîi că virgulele nu erau în plus, ci în minus, dar, de acord, ele n-au fost decît un pretext... I-am pus un „patru" ca să fie cuminte.

Haret Vasilevici: Cum mai cuminte poate fi, Nicolai Trofimovici! Zece ani cu „cinci" la purtare!!

Nicolai Trofimovici: Las', știm noi fetele cu „cinci" la purtare, care se hîrjonesc cu băieții noaptea întreagă prin unghere, pe întuneric...

Jeannette: Ce unghere, tovarășe director, care întuneric!

Nicolai Trofimovici *(lui Haret Vasilevici):* Anul trecut, cînd o cam luaseți voi razna cu un cîntec popular, și eu am fost nevoit să intervin, să vă dau la brazdă, marea majoritate au înțeles drept necesitatea acelui ordin și l-au acceptat ca atare, dar iată că un drac de fată pur și simplu s-a răzvrătit. Și ce crezi că face? Vine în aceeași noapte, intră în școală și se căznește să cînte de una singură, pînă la capăt, cîntecul care a fost întrerupt de mine ca necorespunzînd momentului. Și nu că să-l îngîne colo cum a da Dumnezeu, ci întocmai să-l reia de la versul de unde a fost corul întrerupt!!!

Haret Vasilevici: Fantezii dintre cele mai neghioabe...

Nicolai Trofimovici *(Jeannettei):* Să nu negi, fiindcă eu atunci cînd vin cu o învinuire, vin de obicei și cu dovezi...

Jeannette: Nici gînd să neg, a fost întocmai precum ziceți, dar mă cuprind fiorii — de unde ați putut afla? Că eram singurică în toată școala și în afară de Dumnezeu...

Nicolai Trofimovici *(după ce-a tot rîs domol, în voie, să nu-și supere cumva digestia, pentru că tocmai luase masa):* Apoi că eu vi-s și Dumnezeu, s-o știi minte de la mine, dragă copilă! Pentru toată viața s-o știi minte. Eu nu iert pe cei ce s-au ridicat împotriva mea. Și de acum încolo, pe oriunde te-ai duce, cu ce te-ai fi ocupat, să știi că în fiece clipă te va urmări, pas cu pas, ochiul lui Nicolai Trofimovici Balta.

Haret Vasilevici: Las', nu mai speria și dumneata copila. Ți s-o fi năzărit acolo ceva și de acum, gata — ură pe veci...

Nicolai Trofimovici: Care mi s-a năzărit, tovarășe, cînd am auzit cu urechile mele! Și cînta nu de una singură, ci cîntau în două voci, cu un băiet...

Haret Vasilevici: Carevasăzică, s-au răzvrătit doi!

Nicolai Trofimovici: Dacă nu, că jerpelitul cela era venit de pe undeva, îl uitase aici în sat o expediție, dacă nu mă înșel.

Jeannette: Poate îmi spuneți și cum îl cheamă?

Nicolai Trofimovici: Parcă tu nu știi?

Jeannette: O, de-aș fi știut...

Nicolai Trofimovici: Hai că-i bună și asta. Fata cîntă pe întuneric cu un băiet pe care nici nu știe cum îl cheamă!

Jeannette: Uite că asta nu mai e treaba dumitale!

Nicolai Trofimovici: Și încă mă mai întrebați de ce i-am pocnit un „patru" la purtate? Păi, elevul care e în stare să-i zică directorului școlii „nu-i treaba dumitale" nu poate lua un „cinci" la purtare, chiar de-ar avea aripioare și adeverință de înger.

Haret Vasilevici: Să nu generalizăm, Nicolai Trofimovici, hai să nu generalizăm. *(După o lungă pauză.)* Jenea, cîntărețul cela o fi fiind și el de prin Chișinău?

Jeannette: Originar e din Bucovina, dar învață, e drept, la Universitatea din Chișinău.

Haret Vasilevici: Nu cumva de dragul lui....

Jeannette: Nu numai de dragul lui...

Haret Vasilevici: „ *Primem kak dannost'*" — cum zic rușii, e una din cele mai frumoase expresii ale lor. Mulțumesc frumos pentru brăduț. Sper că și în așa-zisul „oraș alb" vei rămînea tot așa de... de... de...

Jeannette: De încăpățînată.

Haret Vasilevici: Nu, altceva am vrut să zic. Îmi stă pe limbă. De... de...

Nicolai Trofimovici: De capabilă.

Haret Vasilevici: Care „capabilă", ce „capabilă"! Aptitudinile acestei fete în domeniul limbilor străine se numesc „talent"! Cu totul altceva am vrut să zic. De... de...

Jeannette: Vînturatică.

Haret Vasilevici: O! Sper că și în acel oraș ce se vrea cu orice preț să fie alb vei rămîne tot așa de frumoasă și vînturatică. Asta am vrut să zic. Doar atît. Drum bun, dragă copilă, dar, Nicolai Trofimovici, *mon ami,* ce Dumnezeu, că doar nu vei fi fost crescut în pădure...

Nicolai Trofimovici: Da ce?

Haret Vasilevici: Poate-ți cari privirea pe-o clipă colo într-un colț și-mi oferi posibilitatea de a-mi lua rămas bun de la una din cele mai drăguțe eleve ale mele?

Nicolai Trofimovici: A, poftim, că odată ce-o întrat la Universitate, aceia vor răspunde de latura ei morală.

Greoi, suspicios, nu prea vrînd, directorul se întoarce cu fața la perete, la care Haret Vasilevici, devenit deodată trist, sărută părintește fruntea fetei.

5

O cămăruță la subsolul Clopotniței lui Ștefan cel Mare.
Două ferestruici, o măsuță, o pocitură de sfeșnic,
un capăt de lumînare abia mai clipocind.
Cu mînecile suflecate și cu fusta prinsă-n brîu,
mătușa Arvira caută din răsputeri să scoată
pustiul și delăsarea din această scundă încăpere.
Cînd era numai foc și pară, țipă din balamale
ușa și în prag apare directorul.

Nicolai Trofimovici: Hai că-i bună și asta! Mă tot întrebam eu — cine o fi venind încoace pe furiș de face curat? Te-am găbjit pînă la urmă, mătușă Arviră.

Mătușa Arvira: M-ai găbjit. Recunosc.

Nicolai Trofimovici: Carevasăzică, facem curat în școală, dar facem curat și în clopotniță? Slujim în același timp și lui Dumnezeu și lui mamon?

Mătușa Arvira: Ce mamon, tovarășe director, care mamon? Că, dacă vrei să știi, nouă, îngrijitoarelor, ni se dă voie să fim în două lefuri, numai de-am dovedi. Și mata, în loc de-a hoinări pe dealuri, pentru a speria colo o babă, mai bine ai avea grijă de școala ceea, că, iaca, vine vara și din satele vecine cîte cinci, cîte zece se duc de intră să învețe mai departe, iar ai noștri, cum se duc, așa se întorc.

Nicolai Trofimovici: Problema pregătirii elevilor o lăsăm pe altă dată; mai întîi s-o scoatem cu mătăluță la capăt. Vrasăzică, una din lefuri ți-o plătește statul pentru curățenia în școală, dar aș fi vrut să știu cine-ți plătește pentru că faci curat în Clopotniță? Că doar nu-i fi cărat mata din sat și pînă în vîrful dealului două căldări pline așa, de pomană, nu te-ai fi tîrît aici pe brînci pur și simplu pentru a face un fel de gimnastică?

Mătușa Arvira: Ce gimnastică, tovarășe director, care gimnastică! Cine-ți ridică azi un pai de jos fără... Iaca, iar nu mai știu cum îi zice... Stai că știu! *Matrialna... și pe urmă iar nu mai știu...*

Nicolai Trofimovici: *„Materialnaia zainteresovannost'"* — așa îi zice, mătușă. Vezi de însușește bine expresiile, odată ce lucrezi în școală. Și, zici, de plătit îți plătesc și știalalți bine, dar cine sînt ei și în ce fel îți achită truda, iată ce m-ar interesa în mod deosebit!

Mătușa Arvira: Hei, măi, că bărbații știa au

ajuns mai rău ca femeile — mor de curioși ce sînt! „Adormiții pe veci" mă răsplătesc, tovarășe director. Și-mi plătesc nu ca voi colo la școală o dată pe lună — și asta cînd luna ceea se și trece, ci îmi dau nainte și mi-au plătit, sărmanii, pentru atîta amar de vreme, că, mă tem, nici Dumnezeu n-o să vreie să mă ție atîta pe lume. *(Lăcrimează.)*

Nicolai Trofimovici: Iat-o, veșnica viclenie a femeilor! Ici cu gluma, ici cu lacrima, și iar o lacrimă, și iar o glumă... Eu însă, mătușă, sînt omul statului și pe mine nu mă miști de pe pozițiile mele nici cu lacrima, nici cu gluma!

Mătușa Arvira: Ce glume, tovarășe director, că eu din anii fetiei nu mai țin minte să fi șuguit. Cît despre lacrimă, că iaca mă ocărăști și pentru asta, apoi... Mata ești abia venit prin părțile noastre și poate nu-i fi știind că, așa sărmană și oropsită cum mă vezi, dacă am coborît și eu din viță de oameni vrednici. Și buneii, și străbuneii mei au făcut slujbă de clopotari aici în vîrful ista de deal. Că pe-atunci era lucru de mare cinste să fii clopotar ici în vîrful dealului. Slujeau clopotele cu atîta dragoste și credință, că pe patul de moarte lăsau poruncă să fie înmormîntați aici în vîrful dealului. Ca să audă, ziceau ei, și din mormînt cum se vor bate clopotele de două ori pe zi — în zori și în amurg, că așa se băteau clopotele peatunci — de două ori pe zi: în zori și în amurg.
Amu, de, nimeni nu mai știe pe unde-o fi fiind mormintele rudelor noastre, dar, cînd vine ziua Pomenirii, noi, cine-o mai rămas din neamul clopotarilor, urcăm vîrful dealului să-i pomenim pe-ai noștri. Și pentru că urma mormintelor s-a pierdut, venim și noi în cămăruța asta și mai facem curățenie, mai aprindem un capăt de lumînare, de, ca creștinii...

Nicolai Trofimovici: Ziua Pomenirii, mătușă, vine o dată pe an, da pe mata te văd cam desișor ba urcînd, ba coborînd dealul...

Mătușa Arvira: D-apoi că pomenirea celor adormiți e de cînd lumea lăsată pe sama sufletului. Fiecare și-i pomenește pe ai săi atunci cînd îi vine. Așa e, de...

Nicolai Trofimovici: Bine, hai, îți vine matale a spăla podelele iestea și le mai speli o dată, dar ce tot uiți pe-aici cîte-o lumînărică?

Mătușa Arvira: D-apoi că viața omului se aseamănă cum nu se mai poate cu focul unei lumînări,

și cum alta i-am putea noi pomeni mai bine pe cei duși decît aprinzînd o lumînare?... *(Lăcrimează.)*

Nicolai Trofimovici: Bine, hai, vii mata încoace, aprinzi o lumînare, și pe urmă...

Mătușa Arvira: Aracan de mine, îi fi avînd și mata morți?

Nicolai Trofimovici: Cine nu-i are?

Mătușa Arvira: Păi, să fi adus un capăt de lumînare, să nu ți se supere soarta, că n-aș vrea, zău, să te scoată din slujbă; m-am deprins de-amu, iaca, cu prostiile celea a matale... Dar stai parcă mai aveam un capăt de lumînare în geantă — l-am luat, că, m-am gîndit — te pomenești că se mai abate vreun gură-cască ș-o să-și uite lumînarea pomenirii acasă... Uite, ți-o dau cu împrumut. Că altfel nu e bine. Aprinde-o cu mîna matale și o pune în locul celei arse.

Nicolai Trofimovici *(după ce aprinde lumînarea și închipuie o clipă de reculegere)*: Băgați sama să nu cumva să pîrjoliți Clopotnița. Că de jos pînă sus e numai lemn.

Mătușa Arvira: Las' că ne-o păzit Domnul pînă amu, ne va păzi el și de-amu nainte.

Nicolai Trofimovici: Mă rog, e treaba dumitale, dar ai în vedere că dacă ai să tot cari la lumînări în vîrful dealului, se poate întîmpla să te scot din leafă. Școala e o instituție de stat pentru creșterea și instruirea tinerei generații, și noi putem c-o mînă lua, cu alta pune înapoi...

Mătușa Arvira: Da nu mă mai scoți mata din școală cît îi lumea și pămîntul. Cum să mă scoți din școală, cînd, afară de copii-școleri, eu n-am fir de neam pe lumea asta!

Nicolai Trofimovici: Ce ești chiar așa de singurică? Nu s-o găsit nimenea să te ieie atunci cînd erai de luat?

Mătușa Arvira: Ba s-o găsit el unul și m-o tot purtat cu vorba, m-o tot purtat...

Nicolai Trofimovici: Iar atunci cînd cucoșelul i-a făcut găinii felul, gata, ia-l de unde nu-i?

Mătușa Arvira: Păcat să zic, tovarășe director, că nu m-o lepădat el nici după aceea. Dimpotrivă, am făcut o nuntișoară cum se obișnuia pe vremea ceea, i-am născut și un fecior de mai mare dragul...

Nicolai Trofimovici: După care?

Mătușa Arvira: După care a venit războiul. A venit, mi i-a luat, și cum i-am petrecut pe amîndoi la gară... *(Lăcrimează.)*

Nicolai Trofimovici: Nu s-au mai întors? Nici tata, nici feciorul?

Mătușa Arvira: Nici tata, nici feciorul.

Nicolai Trofimovici: Veșnică slavă celor căzuți pe cîmpul de luptă! Dar, așa stînd lucrurile, nu pot înțelege ce te face să tot urci dealul ista hleios? Avem în mijlocul satului monument în memoria celor căzuți la război. Flacăra veșnicei recunoștințe arde la acel mormînt, covoare de flori de cu primăvară și pînă toamna tîrziu...

Mătușa Arvira: Da mata treci într-o zi pe acolo și întreabă — florile celea cine le-o sădit, cine le plivește și le tot ia cu vorba cînd ele mai-mai să se scuture...

Nicolai Trofimovici: Îmi pare rău, mătușă, dar, fiind omul statului, omul datoriei, mă tem că pînă la urmă voi fi nevoit să raportez...

Mătușa Arvira: Ferit-a sfîntul să te temi! Că toate-s pînă la o vreme. Pe urmă, iaca, vine o zi cînd nu-ți mai este teamă de nimica, vine ziua cînd rămîi liniștit, senin, și nici un fir de păr nu se răspunde cînd te țipă groaza pe nume.

6

O seară într-un colț de cimitir.
Horia fumează tăcut pe o bancă.

Jeannette, după ce l-a tot urmărit, se apropie timidă.

Jeannette: Liber, se poate?

Horia: În cimitire cu înghesuiala nu prea, așa că locuri libere se mai pot găsi.

Jeannette: Lasă-mă, cîte nu se întîmplă în cimitirul ista! Te uiți — șade un băiat pe-o bancă. Vii, te așezi cuminte lîngă dînsul și, cînd colo, sare nici nu mai știi de pe unde o pisică jigărită și umple lumea cu tine.

Horia: Ferească-ne Domnul de așa ceva.

Jeannette: Vai, dar ce veninos mai e și băiatul ista! Nu ți-am spus încă anul trecut că pădurețele strică feleșagul?!

Horia: N-am prea înțeles — care pădurețe, care feleșag?

Jeannette: Da nu mai umbla atîta cu ifose, că te faci de rîs.

Horia: Ce te-ai legat, copilă-hăi, de capul meu! Se poate să te așezi pentru prima oară lîngă un băiat și să-l începi a ciupi?!

Jeannette: Prima oară! Hai că-i bună! Da cine-a scăpat vara trecută autobuzul și, neavînd unde dormi, a intrat noaptea în școală? Că, din întîmplare, tocmai ședeam și eu pe întuneric colo în școală. Și după ce la început m-am speriat, mai apoi ne-am împrietenit ș-am petrecut o noapte de toată frumusețea.

Horia: Să tot stai și să te miri.

Jeannette: De mirat eu ar fi trebuit să mă mir, pentru că la Universitate, ce vînt o fi dat peste mătăluță, dar te-ai făcut a nu mă mai recunoaște. Azi trece pe lîngă mine și nu mă cunoaște, mîne trece pe lîngă mine și nu mă cunoaște... Acuși e anul de cînd învățăm împreună — eu caut în fel și chip să mă apropii, să intru în vorbă, dar de fiecare dată mă înfruntă nagîțul ista al vostru...

Horia: Nu, că de ce să zic... Așa, din vedere, ne cunoaștem, ne întîlnim doar prin coridoarele Universității mai în fiece zi... Cît despre nopți petrecute împreună, apoi, cum se zice la voi la facultate: *mille pardons!*

Jeannette: Și cîntecul cela, ții minte, l-am luat nu chiar de la început, ci de la „Cînd viorica va-nflori, iar rîndunica va sosi..." De abia pe urmă ne-am dat sama că, de bucuroasă ce eram, nici măcar nu l-am cîntat pînă la capăt, pentru că se termina el nu cu „butucii din vii", ci cu „Tra-la-la-la..."

Horia: Care viorică, măi, care rîndunică și care tra-la-la?!

Jeannette: Vai, ambițul ista bucovinean o să mă scoată din sărite! Că voi, cei de la poalele Carpaților, sînteți cu toții sălbătăciți de pustietatea munților. După ce vă apropiați de-o fată, mai apoi începe să vi se pară că prea ați lăsat de la voi și iar vă faceți a nu o mai cunoaște. Rușine să vă fie!

Horia: Mie să-mi fie rușine?!

Jeannette: Ție, firește. Pentru că, după ce m-ai tot dus de nas ca pe-o proastă și m-ai tot purtat cu vorba...

Horia: Ce dus de nas, bre, care vorbă?!

Jeannette: Da nu mi-ai spus că Universitatea are cel mai bun cor din oraș, și, cînd colo, nici pomină de cor la Universitate!!

Horia: Dacă ții chiar atît de mult la cîntece, ce ți-a trebuit Facultatea de Limbi Străine?

Jeannette: Oriunde ar fi studiat tinerimea, datoria ei e să cînte, că dacă nici acum n-om mai glumi, n-om mai cînta, prin ce ne vom aminti c-am fost și noi odată tineri?

Horia: Cît te privește, nu-ți fie teamă că-ți va rămînea tinerețea fără amintiri, deoarece, tot ținînd-o din petrecere în petrecere...

Jeannette. Ce-ți pasă de petrecerile mele?

Horia. Îmi pasă, pentru că Domnul vă face frumoase, iar voi nu mai încetați a vă urîți. Urîțindu-vă, urîțiți viața ca atare, și tot pustiind și pustiind suflete, lăsați numai cenușă pe-acolo pe unde-a fost cîndva un codru verde. Ca dacă o vom lua cu toții noapte de noapte prin grădini, prin parcuri...

Jeannette: De unde știi unde-mi petrec eu nopțile?

Horia: Apoi, se tot vorbește prin cămine, printre băieți, și, vrînd-nevrînd, tragi cu urechea...

Jeannette: A trage cu urechea e lucru mai mult pentru femei, pe cînd bărbații, dacă îi interesează, caută să vadă singuri cu ochii lor.

Horia: Sincer vorbind, noi, bucovinenii, nu obișnuim a ne bate de la fete. Stăm așa la o parte și așteptăm să vedem ce ne va trimite soarta.

Jeannette: Și dacă soarta a hotărît să mă trimită pe mine, iar tu nu mă lași să mă apropii?! Pentru că, unde Dumnezeu, ba e la curs, ba-și pierde serile prin biblioteci, iar cînd iese în lume, vine fuguța la cimitir. Sfinte Dumnezeule, ce mai dragoste se poate înfiripa într-un fund de cimitir?!

Horia: Nu te grăbi cu vorbe mari, pentru că cimitirele sînt, într-un anumit fel, locurile cele mai sfinte, cele mai curate.

Jeannette: Nu umbla cu romantismul cimitirelor, că te va rîde lumea. Dacă vrei să știi, nu atît trecutul cît singurătatea te gonește încoace seară de seară. Că voi, bucovinenii, sînteți de felul vostru mocani închiși în sine, găsiți cu greu limbaj comun cu semenii voștri și, tociți de singurătate, căutați să vă ascundeți ba după scoarța unei cărți, ba după poarta unui cimitir...

Horia: Și chiar de-ar fi să fie așa, ce-ți pasă?!

Jeannette: Îmi pasă, pentru că odată, cînd mi-a fost greu de tot, a venit un bun băiat din Bucovina și mi-a dat o mînă de ajutor. Acum e datoria mea să-i întind mîna.

H o r i a: S-o luăm iară de la început, cu rîndunelele celea?

J e a n n e t t e: O, nu, cu rîndunelele ne-am lămurit. Vreau să te invit pe duminica viitoare la noi la Căpriana.

H o r i a: Ce să facem noi duminica viitoare la Căpriana?

J e a n n e t t e: Să petrecem puțin. E duminica Pocroavelor, avem hram pe duminică.

H o r i a: Cu tulburel, cu sarmale?

J e a n n e t t e: Se poate hram fără tulburel, fără sarmale?

H o r i a *(pe gînduri)*: Din păcate, nu pot merge... Avem pe luni seminar și mi s-a spus că voi vorbi printre primii. Îmi pare rău, dar ce să-i faci?

J e a n n e t t e: Vai, dar nu mă poți părăsi așa deodată, știind bine că fără tine nu mă pot întoarce în sat!

H o r i a: De ce, adică, nu te poți întoarce?

J e a n n e t t e: Ei, de ce? Am fost proastă și m-am lăudat că la hram vin cu logodnic cu tot.

H o r i a: Ia-l și du-l, atîta grijă!

J e a n n e t t e: Cum să-l iau și cum să-l duc, cînd el se umflă în pene și nu vrea să meargă!!

H o r i a: Ce te-ai legat, măi copilă, de capul meu?!

J e a n n e t t e: M-am legat, cum să nu! Crezi că eu nu știu că ai șterpellit de pe undeva o fotografie de-a mea ș-o ții la căpătîiul patului, să mă vezi de fiecare dată cum te trezești? Că eu încă anul trecut, atunci noaptea, în școală, am simțit cum înmugurește între noi un pui de dragoste, și m-am înfiorat, și las'că te-ai înfiorat și tu, să nu zici ba, să nu te rușinezi de acest sentiment, că nu e demn de un bărbat...

H o r i a: Mă rog, chiar de-o fi licărit ceva acolo în noaptea ceea, se poate așa, din senin, hodoronc-tronc!

J e a n n e t t e: N-ai grijă, nu te-oi duce drept la cununie. Va fi timp destul ca să-ți retragi cererea.

H o r i a: Care cerere?

J e a n n e t t e: Păi, cererea de căsătorie.

H o r i a: Un asemenea drac de fată — și mai mult nu-ți trebuie! Și dacă mănînc eu acolo, la Căpriana, un pui de bătaie?

J e a n n e t t e: Nu-ți fie frică, pentru că băieții din satul nostru îs mai cu toții de statura lui Ștefan cel Mare. Firește, dacă luăm numai statura.

H o r i a: Știu eu ce să fac...

J e a n n e t t e: D-apoi, așa se primește la voi invitația unei fete?!

Horia: Cum dar?

Jeannette: Îi întinzi mîna, îi mulțumești frumos pentru invitație, unii se întîmplă să se și prezinte, să-și spună numele.

Horia: Nu-mi vine a crede că, atunci cînd te-ai apropiat de banca asta, n-ai știut cum mă cheamă.

Jeannette: Am știut, firește, dar e un vis vechi al meu — mi-am zis încă toamna trecută că, uite, nu mă las pînă nu fac cunoștință cu băiatul cela din Bucovina.

Horia: Păi, dă-mi voie să-ți mulțumesc pentru invitație, iar cît despre numele meu — Horia, atît.

Jeannette: Mie mi s-a spus odată Jenea, dar de cînd cu limba franceză — Jeannette.

Horia: *Très bien, mademoiselle.* Rămînem la Jeannette.

Jeannette: Ca să vezi cum s-au aranjat toate! Restul îl discutăm în tren. Pe sîmbătă, la șase, în gară. Bilete cumpăr eu. La revedere.

Horia: Dar stai o clipă, fată dragă! Se poate să mă prinzi așa din fugă și tot așa din fugă să mă lași?! Că odată ce-a venit vorba de vise, visasem și eu cîndva să conduc o fată frumoasă pînă la cămin, să mai stau un pic cu dînsa la umbra unui castan...

Jeannette: Ah, nu, toate acestea de abia după ce ne vom logodi, dacă, firește, se va ajunge pînă la logodnă... Deci, pe sîmbătă. Noapte bună!

7

O masă enormă în așteptarea musafirilor.
Prin ferestrele deschise răzbate larma hramului —
tarafuri, rîsete, chiote.
Isprăvindu-și treburile,
Balta stă la pîndă împreună cu consoarta sa.

Agafia: Măi Colea, măi! Da poate nu trebuia poftită chiar toată hărmălaia ceea? Că tu ești director, da ei, cine-s ei, la urma urmei? Ia niște învățătorași. Și ce petrecere mai poate fi cînd masa de jur-împrejur e numai mutre de care și așa ți s-a urît să le tot vezi zi de zi?...

Nicolai Trofimovici: Dacă nu, că altfel nu se poate, bre Agafie, bre. Cînd directorul ridică o casă, datoria lui e să poftească, la sfințitul casei, tot corpul didactic. Prin sat de amu au și pornit zvonuri că, ia uite,

măi, directorul, tot *remontînd* şcoala ceea, uite ce căşoi şi-a ridicat!

A g a f i a: Nici pic de ruşine, maica Domnului, nici pic de ruşine!

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: Ce ruşine, cînd zvonurile iestea chiar învăţătorii le şi răspîndesc! Ş-atunci mi-am zis — decît să împle satul cu din auzite, mai bine să vină să vadă singuri. Că Balta nu se teme nici de ochii lor, nici de zavistia lor, nici de gura lor.

A g a f i a: Măi Colea, măi! Da dacă or lua şi n-or veni, ce ne facem?

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: C-or veni, că n-or veni, puţin îmi pasă... Locul din capul mesei, oricum, dar va fi ocupat, pentru că eu, bre Agafie, bre, sînt ales de soartă de-a sta pururea în capul mesei.

A g a f i a: Şi eu, proasta de mine, m-am grăbit să scot răciturile din beci, iar răciturile, cum nimeresc la cald, încep a se topi, şi nu e bine.

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: De ce, adică, nu e bine? Că de abia ajunsă la cald, răcitura devine răcitură. Din fiece farfurioară se răspîndeşte în jur iz de zamă potolită cu usturoi, şi din izul cela, clătit cu vin scos tot atunci din beci, se naşte acel „şi voi cu noi, şi noi cu voi, mulţiani, mulţiani trăiască...“

A g a f i a: Măi Colea, măi! Ţi-o dat Dumnezeu la talente, că nici nu mai încap în tine. Descrie răcitura şi-ţi face din ea poezie, curat poezie! Vinul totuşi prea te-ai grăbit să-l scoţi din beci, vinul pe masă se răsuflă dacă aşteaptă prea mult închinăciunea.

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: Bre Agafie, bre, taci, că te rîde lumea! Unde s-o văzut în satul ista vin răsuflat?! Că se ridică şi morţii de prin morminte, închină cît închină, îşi şterg gura cu mîneca şi se duc repejor de se culcă napoi prin sicrie.

A g a f i a: Curcanii, iaca, nu-i scot din cuptor. Pîn'nu văd musafiri la masă, nici gînd să-i scot!

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: Dar nu te mai necăji atîta, că, uite, ne şi vin musafirii. Nu ţi-am spus eu c-au să vină? Omul nostru ţi-e duşman pînă nu-l pofteşti la tine în casă, că de abia după ce-l primeşti, după ce-l cinsteşti, de abia după aceea să vezi tu ce se cheamă duşmănie...

H a r e t V a s i l e v i c i, de abia intrat, rămîne oarecum mirat în prag.

Nicolai Trofimovici: Întră, Haret Vasilevici, că n-avem fete de măritat, nu te teme c-om aduce vorba de însurătoare. Îți place holtei, rămîi holtei. Așază-te la masă, dezleagă băierile, ești primul musafir într-o casă nouă, iar primul musafir, el chiar că trebuie să fie primul la toate, tămîia mamei lui!

Agafia: Da ia chiar vă rugăm, da ia chiar treceți și nu vă faceți supărare...

Haret Vasilevici: De trecut, mă rog, pot trece, cît despre ceilalți, apoi, nu vă fie cu bănat, dar m-au rugat să vă previn că, din păcate, n-au să poată onora invitația acestei case.

Agafia: Cum, adică, n-au să poată onora... Măi Colea, măi, ce *zici* el *di* onoare?!

Nicolai Trofimovici: Ei, se fasonesc și ei cum pot, dar principalul e că n-au să vină.

Agafia: Aracan de mine, și noi, cu o masă pregătită pentru douăzeci și patru de persoane, cu doi curcani copți în cuptor!!

Nicolai Trofimovici: Bre Agafie, bre, nu băga și tu lumea în panică. Ne descurcăm noi, n-ai grijă. Și zici, Haret Vasilevici, că colegii v-au trimis să-mi comunicați că nu vor să păsească pragul casei mele, nu vor să guste din pînea mea, nu vor să-mi ureze „și noi cu voi, și voi cu noi, mulți ani, mulți ani trăiască"?

Haret Vasilevici: Nu, nu, fără zorzoane și răbufniri folclorice, dar principalul e că n-au să poată veni. Mă rog, ca oamenii de ziua hramului — unul are musafiri, altul a și fost invitat la cineva mai dinainte...

Nicolai Trofimovici: Las', știm noi despre ce-i vorba. Învățătorii vor un nou război, facem război, de ce nu?! Mă interesează însă ce-ai să faci dumneata, Haret Vasilevici. Refuzi împreună cu dînșii ori primești invitația noastră?

Haret Vasilevici: Cer iertare, dar într-un anumit fel eu de acum am și păsit pragul acestei case!

Nicolai Trofimovici: Că bine-ai zis, într-un anumit fel! Să vedem însă în ce fel anume? Dumneata ai venit cu porunca corpului didactic, ai venit într-un fel de solie, dar, solia fiind încheiată, eu cu Agafia vrem să știm dacă putem conta pe dumneata în continuare ca pe un musafir?

Haret Vasilevici: Din păcate, nu sînt petrecăreț de felul meu. Nici la vin, nici la mîncăruri, nici

la veselii de-o noapte întreagă nu prea țin, dar, un pahar de vin la botul calului, cum se zicea pe vremuri...

Nicolai Trofimovici: Știu că nu m-am prostit cu totul — să ridic o frumusețe de casă ca asta și să beau în cinstea ei un pahar de vin la botul calului!

Haret Vasilevici: Atîta cît pot, Nicolai Trofimovici, că, după cum ziceau romanii, a nu bea încă nu înseamnă a te face de rușine.

Nicolai Trofimovici: Păcat, Haret Vasilevici, păcat. Sperasem că te voi avea măcar pe dumneata de partea mea, dar odată ce-ai ales tabăra dușmanilor mei, ține minte că eu îs dintre cei care nu se opresc pînă nu-și văd dușmanii duși la groapă.

Haret Vasilevici: Dar nu mai face nici dumneata din țînțar armăsar! Că doar musafiria e una din cele mai vechi forme de convietuire. Inviți pe cine-ți place, dar de venit vine cine poate — așa e de cînd lumea!

Nicolai Trofimovici: Nu-mi îmbla cu pilde populare — ehei, crezi că nu știu eu ce fierbe acolo în cancelarie?!

Haret Vasilevici: De, băieți tineri, inimoși. Altă formație, altă generație. Și ce mai încoace și încolo, nu prea au ochi să te vadă, așa e.

Nicolai Trofimovici: D-apoi că azi pe întregul glob toți s-au săturat de toate, și totuși, cum se lasă sara, o bună jumătate din omenire se duce în musafirie la cealaltă jumătate, și petrec de le merge colbul...

Haret Vasilevici: Nu vă stricați inima pentru o nimica toată. În sat e hram, drumurile-s pline cu musafiri, și nu mă îndoiesc că mai încolo și casa asta va fi plină de veselie și voie bună.

Nicolai Trofimovici: Să sperăm.

Haret Vasilevici: Să sperăm. La revedere.

Nicolai Trofimovici: Drum bun.

După ce-l petrece, Balta vine de se așază în capul mesei. Gîlgîie garafa, apoi stăpînul casei ridică paharul și îl bea încet, îndelung, îngîndurat. După care, deodată, zîmbește; zîmbetul crește și crește, ajunge a fi rîs, rîsul se sparge în hohote — și toate la un loc o vîră în sperieți pe biata femeie.

Agafia: Măi Colea, măi! Poate să mă reped după felșeriță, că-i aici aproape. Să-ți facă o injecție.

Nicolai Trofimovici: Ha! Să-și coboare duș-

manii mei pantalonii, să li se facă lor injecții, că amu e rîndul lor să se calmeze. O să crăpe cînd o să afle cum i-am dus de nas, cum i-am mai păcălit!!

A g a f i a: Tu i-ai dus de nas, tu i-ai păcălit?!

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: Bre Agafie, bre, chiar să fi crezut că țin cu tot dinadinsul să văd aici în casă mutrele lor înăcrite? Păi, mă înflă dracii cum îi văd adunați grămadă!

A g a f i a: Și curcanii, vai, păcatele mele! Pentru ce i-am tăiat și i-am pus la copt, că erau așa de cuminți, așa de frumoși erau...

N i c o l a i T r o f i m o v i c i: Fără curcani nu se putea Agafie, bre. Jumătate din chișinăuieni îmi sînt prieteni, și, prieteni fiindu-mi, știu că am ridicat o casă nouă, știu că la Căpriana e hram, știu ce fel de viță avem și ce fel de vin obișnuiesc eu a face. S-au rugat să-i poftesc și i-am poftit, au urcat în mașini, amu or fi fiind la jumătate de drum, dar, ce m-am gîndit? Cînd află învățătorii că mi-am adus musafiri din Chișinău, pentru *novoseli* și pe dînșii nu i-am invitat, au să-mi facă zile fripte! Cum să le astup gura? Hai că-i invit și pe dînșii, dar, bre Agafie, bre, stăteam cu frica în spate, pentru că, îmi ziceam: te pomenești că vin și proștii ceia! Nici scaune, nici mese, nici curcani n-au să ne ajungă. N-au simțit însă capcana și s-au lăsat prinși. Acum mă reped în sat, plătesc cît nu face, aduc un taraf în ogradă, așternc covor de la prag pînă la poartă, cu muzică, cu marșuri, cu cinste și urale vom primi musafiri și vom petrece în casa asta cum nici într-o casă din satul ista nu s-a petrecut!!

8

O pocitură de cocioabă adunată într-un fund de livadă. Miez de noapte. Lăzi cu mere, butoaie în plină fierbere, coșuri cu gutui. Scîrțiie prelung din balamale ușa și intră H o r i a. Fumează tăcut într-un ungher, apoi, peste un timp, apare, timidă și oarecum vinovată, logodnica lui.

J e a n n e t t e: Vai, cu mare ce am scăpat! Parcă și-ar fi ieșit cu toții din minți!

H o r i a: Mai dai încă și vina pe dînșii?

J e a n n e t t e: Și de ce, adică, n-aș da vina pe dînșii? Că fetelor le place să danseze, o știe toată lumea. Apoi,

hram fiind, bal fiind, ei mă invită, eu primesc. Dansăm cît ne place, și ce, adică, mare lucru poate fi la mijloc? Numai un prost își poate închipui că o fată care a fost invitată la dans și primește invitația totodată răspunde afirmativ la toate gogomăniile care i-ar trece lui prin cap!

H o r i a: De-ar fi fost vorba numai de un prost, Dumnezeule, de-ar fi fost vorba numai de unul!!

J e a n n e t t e: Pe cuvînt de onoare că se apropiau de mine cîte unul. Iar că ei pe urmă s-au adunat grămadă și s-au sfădit, și s-au bătut, îi privește pe dînșii, nu pe mine.

H o r i a: Ba e și vina ta, că prea le-ai dăruit speranțe, prea ai tot zîmbit și semănat aluzii la tot pasul.

J e a n n e t t e: Nu zic, se poate să fi întrecut și eu măsura, dar ce să-i faci... A fost o zi mare în viața mea, o zi în care m-am despărțit de prieteni, de sat, poate chiar — de prima mea tinerețe...

H o r i a: Cum s-ar putea o fată despărți de prima sa tinerețe, ca să intre în cea de-a doua?

J e a n n e t t e: Nu știi cum? Se mărită!

H o r i a: Te măriți așa, nitam-nisam?

J e a n n e t t e: De ce, adică, nitam-nisam? Că a fost la mijloc o dragoste ce a ținut un an și mai bine...

H o r i a: Să mi-l fi arătat și mie, că, ce Dumnezeu, odată ce m-ai invitat la hram...

J e a n n e t t e: Ca să ți-l arăt, mi-ar trebui o oglindă de vreo doi metri, și de unde să iau o asemenea oglindă aici la Căpriana?

H o r i a: Nu știu de ce, dar felul ăsta al tău de-a tot glumi mă irită. Chiar și atunci cînd vrei să fii sinceră, gluma te trădează, și începe să mi se pară că ești dintre cele ce nu au nimic sfînt. Sîntem cel puțin singuri aici?

J e a n n e t t e: De unde singuri! Uite nașul — un butoi cu vin, și nașa — un paner cu gutui. O, mirozna asta de gutui odată și odată o să mă vîre în pămînt. *(Vine, alege două gutui frumoase, una i-o întinde lui, pe cealaltă o ridică sus ca pe o minune.)* Ești gata?

H o r i a: Gata pentru ce?

J e a n n e t t e: Pentru jurămînt.

H o r i a: Mă rog. După un hram ca acesta, după atîta vin și atîtea dansuri, de ce, adică, n-am jura puțin?

J e a n n e t t e: *(într-un tîrziu, cu glas scăzut, sever, măreț):* Zi încet în urma mea — mai întîi vom sta alături smeriți, plini de recunoștință pentru străbuna noastră glie, care a zămislit și a dus la împlinire roada acestor

gutui. Apoi ne vom însenina frunțile cu această aromă dumnezeiască, coborîtă din adîncul cerurilor peste mult pătimitul nostru pămînt. După care vom zice — precum cerul și pămîntul au făcut legămînt, și roada legămîntului celuia zace acum rotundă, plină și dulce, în palmele noastre, tot așa se leagă azi soarta ta de soarta mea, și viața mea de viața ta. Luîndu-ne din dragoste, din libera pornire a inimilor noastre, legați vom rămîne pururea, și fie ca roada acestui legămînt să se împlinească și să crească din neam în neam, din veac în veac, precum crește roada străvechiului nostru pămînt. Amin. *(După o scurtă pauză.)* Ai repetat totul cum se cuvine?

Horia: În afară de „amin".

Jeannette: Ce ai cu „aminul"?

Horia: N-am nimic, dar mi se pare că stilistic nu se prea potrivește.

Jeannette: Poate că nu, în schimb sfințește ceea ce a fost spus mai înainte, așa că te rog...

Horia: Poftim—amin. Vei fi sclipuit de prin cărți jurămîntul?

Jeannette: Doamne ferește! L-am întocmit singură.

Horia: Acuma ia?!

Jeannette: Ei, acuma ia! Că eu mă gătesc de măritat încă de prin clasa a patra. Țin minte, mică de tot, veneam seara încoace, mă vîram sub cojoc, că uite și acum zace colo pe fîn vechitura ceea de cojoc. Culegeam stele prin crăpăturile acoperișului, ascultam cum foșnesc livezile prin somn și tot adunam cuvînt la cuvînt... Apoi, tot stînd așa și ticluind jurămîntul viitoarei mele căsătorii, îmi închipuiam că, iată, undeva departe, într-un colțișor de țară trăiește un băiat. Își pierde zilele la joacă, umblă cu părinții la deal, se căznește cu lecțiile și nici să-i treacă prin cap că sînt și eu pe undeva, dar veni-va o zi cînd cărările noastre se vor împreuna, și porni-vom împreună sub semnul unui singur destin. *(După o pauză.)* Bucovina cam pe unde vine, e în partea ceea?

Horia: Ceva mai spre asfințit, dar, firește, cam pe acolo.

Jeannette: Atunci dar ce stai, de ce nu te apropii să mă săruți și să-mi spui — „Iată că am și venit, Jene dragă".

Horia: Păi... Hm... De ce nu? Io, iată-mă-s, Jene dragă.

Jeannette: Și sărutarea? *(După ce băiatul o*

sărută.) Să-ți rămîie de cap! Să faci un drum atît de lung pentru numai atît? Las' că după nuntă îți arăt eu singură cum se sărută. Pînă una-alta, șezi aici alături. Că ai și tu voce frumoasă, iar cîntecul ce ne-a adunat împreună, păi, trebuie și el cumva pomenit în astă-seară, nu?

H o r i a: Trebuie, firește.

J e a n n e t t e pornește prima, H o r i a reia în urma ei.

Cînd viorica va-nflori,
Iar rîndunica va sosi
Atunci va crește iar în bolți
Frunza butucilor din vii...

(C o r t i n a)

ACTUL DOI

9

O noapte tîrzie de toamnă.
H a r e t V a s i l e v i c i șade îngîndurat la gura sobei, cîrpește colo ceva, dar iată că se aude portița.
Vine un cineva încet și ostenit, încet
și ostenit bocănește la ușă.

H a r e t V a s i l e v i c i: Pun rămășag că-i vreo vecină care vine să mă întrebe de nu mi s-a făcut urît de unul singur pe-o vreme atît de parșivă. Au ele ce au, dar nu pot suporta un bărbat necăsătorit! De la o vreme, cînd aud portița, îmi vine să deschid fereastra și să le strig — „Nu, puicuțele mele, nu, de o mie de ori nu!!"

Timida ciocănitură se mută de la ușă la geam.

H a r e t V a s i l e v i c i: Ei, de-acum asta e prea din cale afară...

Iese, deschide. Intră o f a n t o m ă îmbrăcată într-un trenci de Bologna, udă leoarcă.

J e a n n e t t e: Cer scuze pentru deranj.

H a r e t V a s i l e v i c i: De obicei, oamenii se gîndesc la asta înainte de-a fi intrat în casă. Femeilor însă le vine în cap marțea ceea ce în mod normal ar fi trebuit

să le vină încă de duminică seara. De acum, odată intrată, hai, scoate-ți scoarțele astea și să le punem să se scurgă, mai bine-ar fi în tindă...

După ce-și ajută musafira, rămîne înmărmurit.

Jenea, bată-te-ar norocul să te bată!! Ia uitați-vă ce-au făcut măgarii ceia din Bucovina cu fruntea școlii noastre!! Un an și ceva de căsnicie, te uiți la ea — și n-o mai cunoști!

Jeannette: Să fi scuturat chiar totul?

Haret Vasilevici: A, nu, ferit-a sfîntul, floarea vîrstei, cum a fost, așa a și rămas. Eu altceva am vrut să zic. Starea de spirit, iată ce mă miră. De la o copilă veselă și zîmbăreață să se treacă atît de brusc la o doamnă tristă, îngîndurată?... Dar, oricum, Jene dragă, îmi pare bine că te văd. Vai, ce bucurie pe capul meu!!

Jeannette: De acum ce mai bucurie... O jumătate de ceas stau în ploaie la ușa matale. Cînd, în cele din urmă, mi se deschide, aud o nouă laudă femeilor — le vine în cap marțea ceea ce ar fi trebuit să le vină duminică dimineața.

Haret Vasilevici: *Mes excuses,* eu am zis duminică seara, pentru că planurile pentru săptămîna care începe oamenii și le fac, de obicei, nu duminică dimineața, ci așa mai spre seară. Vai, dar tremuri de parcă ai fi avut friguri!!

Jeannette: Cum să nu tremur, dacă vin de la gară, prin ploaie, pe jos...

Haret Vasilevici: Pe jos, prin ploaie, de la gară!

Jeannette: Ce era să fac, dacă am scăpat ultimul autobuz... La marginea satului mi s-au luat cu totul picioarele, dar cînd am văzut casa matale cu ferestrele luminate... Nu m-am gîndit, din păcate, la deranjul pe care urma să vi-l fac...

Haret Vasilevici: Ce deranj, copilă dragă, care deranj! Vino mai aproape de gura sobei, că, zău, de la o vreme focul începe să ne fie ca o mamă. Să-ți torn un păhăruț de vin roșu, fiert cu piper și cuișoare?

Jeannette: Oare nu va fi păcat?

Haret Vasilevici: Firește, un mic păcat poate fi, și totuși, acest must roșu, fierbinte, este simbolul, esența dragostei nemărginite a acestui pămînt pentru mult pătimiții săi copii.

Jeannette *(după ce l-a tot urmărit îndelung)*: Haret Vasilevici, și chiar nu ți-i urît să tot stai de unul singur?

Haret Vasilevici: Să fi venit tu de la Chișinău pe-o vreme atît de slută pentru a mă întreba atîta lucru?

Jeannette: Nu, desigur. Eu am grijile mele, dar, nu știu cum și de ce, în ultimul timp tot mai des și mai des mă duce gîndul la casa matale.

Haret Vasilevici *(după ce își cinstește musafira, ia și el un păhăruț)*: La drept vorbind, nu mă așteptam deloc ca tocmai tu să mă întrebi de singurătate.

Jeannette: De ce?

Haret Vasilevici: Ei, de ce? Am ales prea mult, iar cînd mai spre bătrînețe a coborît din cer un îngeraș, pentru a-mi mîngîia sufletul, s-a iscat un golan din Bucovina, și, iată, am rămas iar singur. După cum vezi, marile drame sînt, de obicei, simple și banale.

Jeannette: Haret Vasilevici, de-ați ști cîte nopți nedormite am avut eu pînă să fi plecat din sat, dar era unica soluție. Și nu e atît vorba de vîrstă ca atare — la urma urmei, vine un timp cînd vîrstele se egalează, dar vorba e că sîntem din două epoci felurite! Și patimile, și slăbiciunile, și visele — toate sînt absolut diferite, și aici nu se mai putea face nimic!

Haret Vasilevici: Să le lăsăm pe cele trecute trecutului și să revenim la ale voastre. Ai pomenit de niște necazuri, și acum, stînd așa și ascultîndu-te, m-am gîndit — au nu cumva măgarul cela din Bucovina te-o fi lepădat?! Că, dacă-i așa, îl scot de sub pămînt și umplu lumea cu dînsul!

Jeannette: Lasă-l în pace, Haret Vasilevici, că nu e cu nimic vinovat, sărmanul. Trăim bine, ne înțelegem de minune, dar, o ceață grea de presimțiri începe a se abate peste căsnicia noastră, și mă tem ca într-o bună zi să nu ne pierdem unul pe altul în ceața ceea. Singuratică fiind în orașul cela mare și frumos, cui să mă plîng, cui să-i spun păsul? Și pentru că unicul om pe lume gata să mă asculte și să mă ajute a rămas în Căpriana, eu ce mi-am zis — hai la gară. O jumătate de zi cu trenul, apoi încă un drum pe jos, și iată-mă în casa dumitale.

Haret Vasilevici: O, *la femme*, cum zic francezii, ce-ar fi lumea asta fără tine?! Pentru că i s-o fi năzărit ei acolo ceva, femeia urcă în tren, face peste trei sute de kilometri, apoi merge o noapte prin ploaie, prin glod.

Dar bine, soro, nu mai funcționează în țara asta telefonul, poșta, telegraful?!

Jeannette: Ceea ce mă doare, Haret Vasilevici, nu poate încăpea în firul de telefon, și cu atît mai mult nu încape într-un plic. Aveți cumva și pîine coaptă în casă?

Haret Vasilevici: Sfinte Dumnezeule, ca stă flămîndă și eu o port cu vorba! Păi, am niște plăcințele cu bostan de care nu se mai află!!

Jeannette: Nu vreau plăcinte cu bostan. Vreau o cojiță de pîine, ca s-o înmoi în cana asta cu vin fierbinte.

Haret Vasilevici: Cui nu-i place pîine cu vin! În treacăt fie spus, pînă și sfînta împărtășanie se face tocmai prin împreunarea acestor două mari minuni ale pămîntului — pîinea și vinul. Deci, poftim coaja de pîine la care ai rîvnit, ține paharul și, cum a zis Mîntuitorul la cina cea de taină, mîncați, aceasta este trupul meu...

Jeannette: Dumnezeule, el mai știe și Biblia pe dinafară!

Haret Vasilevici: Nu te linguși, că mai mult pîine coaptă nu am. Dar începe-o odată cu presimțirile celea ale tale, care nici în plic nu încap, nici în fir nu pot să intre...

Jeannette *(după o lungă pauză)*: Chișinăul — iată presimțirea mea cea grea.

Haret Vasilevici: Cum, adică, Chișinăul?!

Jeannette: Vezi mata, cine ajunge azi într-un oraș mare — ar fi vrut să rămîie acolo. Am dorit și noi să rămînem la Chișinău, mai ales că lui Horia îi și făgăduise cîte ceva un docent de la Facultatea de Istorie, un oarecare Ilarie Simeonovici Turcul.

Haret Vasilevici: Și a venit o zi cînd Turcul s-a dovedit a fi chiar turc.

Jeannette: Nu, Haret Vasilevici, căci, să vedeți, e un om foarte cumsecade. De acum dacă vreți să știți, Turcul cela l-a și adus pe Horia la Chișinău, pentru că la început Horia vroia să intre la o școală de aviatori militari, pregătise chiar și documentele, dar Turcul ținea morțiș să-l vadă la Facultatea de istorie, zicea, ai intuiție, iar intuiția ți-o poate da numai mama și asta se întîmplă o dată la o sută de ani! Horia l-a ascultat și a făcut bine. Turcul cela l-a tot ajutat cît a putut — ba îl mută la cămin într-o cameră mai ca lumea, ca să poată studia, ba îl include în cîte-o expediție folclorică, ba îl trimite pe la simpozioane studențești, să mai vadă și el lumea, ba pune

vorbă pentru dînsul pe la gazete să-i mai publice cîte-un material la vreo aniversare — să mai cîștige și un ban.

Haret Vasilevici: După care, într-o bună zi îl întîlnește pe stradă și nu-l mai cunoaște. Dragă Jenea, ce mai poți să-mi spui după ce mi-ai spus că îl cheamă „Turcul"?

Jeannette: Nu, că n-aveți dreptate, Haret Vasilevici! Pur și simplu, Horia nu a avut noroc. Turcul în toți cei cinci ani de studiu i-a tot făgăduit aspirantura, dar cînd s-a ajuns la adicătelea, s-a aflat că locul lui Horia a fost dat altora!

Haret Vasilevici: Să fie prin Chișinău chiar atît de mulți cu intuiție de la mama, încît nu le mai ajunge loc la aspirantură?

Jeannette: N-a avut noroc sărmanul Horia, dar să vezi mata ce face Turcul!

Haret Vasilevici: Și ce face Turcul?

Jeannette: Vara asta s-a înființat la Chișinău Societatea de Ocrotire a Monumentelor de Istorie și Cultură. Nu apucă bine Ilarie Simeonovici să fie numit președinte, că-l ia și pe Horia să lucreze ca inspector la societate. O sută cincizeci pe lună, deplasări, diurnă, mă rog. De bucuria cea mare Horia cutreiera Moldova în lung și în lat, se rupea din șale cărînd materiale pentru viitorul muzeu al societății. După nuntă, pentru că n-am putut găsi o cameră mai ca lumea, eu locuiam la cămin, iar Horia dormea la sediul societății, pe un divan. Pînă la urmă, ne-am fi aranjat noi, dar iată că mai dăunăzi îl cheamă Turcul pe Horia și, alb ca varul, îi șoptește că cineva a declarat la miliție că la societate dorm oameni care nici viză nu au, nici buletin...

Haret Vasilevici: Prima oară aud să se teamă Turcul de miliție.

Jeannette: Dacă nu, că altceva era la mijloc... Comisia de repartiție de la Universitate a început să-l caute și ea pe Horia, cerîndu-i să se prezinte la școala unde a fost repartizat...

Haret Vasilevici: Cu alte cuvinte, ați fost trădați.

Jeannette: Nu ne-a mai trădat nimeni, dar, tot umblînd așa prin oraș, la un moment dat mi-am dat seama că Chișinăul e o mașină enormă care macină din temelie orice început de personalitate. Atîția amărîți peste tot, care au fost purtați cu făgăduieli de azi pe mîine, iar cînd,

pînă la urmă, li s-a dat și lor cîte ceva, ei nu mai erau în stare să se bucure și să se folosească de cele primite. Apoi, am stat și eu așa de m-am gîndit — ce ne facem dacă și noi ne vom irosi tinerețea prin alergături și așteptare?

Haret Vasilevici: Lăsați totul baltă și veniți la Căpriana.

Jeannette: Dar cine, Haret Vasilevici, e în stare să părăsească o asemenea frumusețe de oraș?!

Haret Vasilevici *(după ce a scotocit prin sertare, i-a întins o foiță gălbenă)*: Poftim, Armenească 45. Cu asemenea foițe se instalau atunci locatarii în locuințele ce li se repartizau.

Jeannette: Ai avut mata casă la Chișinău?!

Haret Vasilevici: Casă e prea mult spus, dar totuși am avut o garsonieră — cameră cu intrare separată, bucătărie, dependințe, mă rog...

Jeannette: Și slujbă ai avut?

Haret Vasilevici: Cum altfel puteam primi locuință? Eram lucrător științific la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură.

Jeannette: Vai de mine, și ce blestem a dat peste mata de-ai ajuns pînă la urmă învățător la Căpriana?

Haret Vasilevici: Blestemul cela s-a numit „Simpozion privind unele probleme ale limbii materne", organizat de Academia de Științe. S-a adunat atunci la Chișinău fruntea lingviștilor, pentru a examina cele două teorii asupra originii limbii noastre — cea „latină" și cea „slavă".

Jeannette: Și mata ai avut tocmai ghimionul să susții...

Haret Vasilevici: N-am susținut eu nimic, pentru că nici nu mi s-a dat cuvîntul, dar, după ce-am tot stat două zile pe scaun și le-am ascultat pe toate cîte s-au spus, am ieșit afară și deodată totul în jur mi s-a părut plutind într-un fel de negură. Era primăvară, era soare, era cald, dar toate aceste frumuseți nu puteau ajunge la sufletul meu, ele fiind acoperite de-o ceață rece, grea, lipicioasă. Și mi-am zis atunci — nu, măi Harete, tu nu vei rămîne în acest oraș. Frumusețea lumii ce ne înconjoară este farmecul suprem al vieții, iar cînd se varsă toate culorile în una cenușie, viața nu mai are nici un rost. După care mă întorc pe Armenească 45, îmi împachetez frumușel cărțile, tocmesc un evreu bătrîn, care avea

pe-atunci doi căluți și căra mobilă prin Chișinău. Predau locuința, îmi urc catrafusele în căruță și, cum am coborît într-o dimineață la Căpriana, aici am și rămas.

Jeannette: Ei și ce mare bucurie?

Haret Vasilevici: Bucuriile ca bucuriile, dar totuși mi-am păstrat, cred, harul vieții în toată plinătatea. Căpriana, ca orice sat, are și zile bune, și zile grele, dar negura nu acoperă cu desăvîrșire cerul satului. Deci, dacă nu vă puteți aranja acolo, lăsați totul baltă și întoarceți-vă la Căpriana. De bine, de rău, fiind una la părinți, aveți aici o casă de toată frumusețea, cu sobe calde și cu oale pline; la școală — ore cîte vrei, și peste tot cer senin, soare și voie bună.

Jeannette: M-am gîndit și eu la asta, Haret Vasilevici, dar nu sînt toate chiar așa de simple. Eu una la prea multe nici n-am visat, așa că o leafă de învățătoare m-ar aranja pînă la urmă, dar ce-o să facă Horia aici în valea asta?

Haret Vasilevici: Cum, adică ce-o să facă?

Jeannette: El are intuiție de istoric, Haret Vasilevici, pe cuvînt de onoare că o are! A publicat o mulțime de articole prin gazete, editura i-a comandat o carte despre monumentele de istorie și cultură ale republicii. Eu, mă rog, de ce adică nu m-aș întoarce în satul meu natal, dar pentru Horia Căpriana e un fel de surghiun...

Haret Vasilevici: Da de ce crezi că, venit încoace, își va pierde intuiția moștenită de la mama?

Jeannette: Păi, Haret Vasilevici, cui îi trebuie aici la Căpriana intuiție de istoric?!

Haret Vasilevici: Stai, soro, să nu ne grăbim cu vorbe mari. *(Mai scotocește ceva prin sertare, după care se întoarce cu un cogemite teanc de manuscrise.)* Poftim. Am jurat să nu divulg acest secret, dar mă forțezi să-l scot la lumină. E opera vieții mele. Se numește „Neologismele în scrierile cronicarilor moldoveni". E prima jumătate a monografiei — restul mai zace în ciornă.

Jeannette *(oarecum uimită):* Toate bune și frumoase, Haret Vasilevici, dar cum ai să susții mata această teză șezînd toată viața aici în Căpriana?

Haret Vasilevici: Nu se va pierde dacă va avea calitățile necesare pentru a rezista în timp.

Jeannette: Lucrarea, firește, nu se va pierde, dar cu ce te vei alege mata?

Haret Vasilevici: Cu un nume scris frumos.

Jeanette: Un nume scris frumos — din asta se poate trăi?

Haret Vasilevici: O viață de om, firește că nu, o veșnicie însă — da!

Jeannette: O veșnicie... Își poate găsi Horia aici în sat veșnicia?

Haret Vasilevici: De ce nu? Știința este un proces de pătrundere în lumea ce ne înconjoară. Rezultatul acestor pătrunderi intuitive poate fi publicat, poate fi susținut, poate fi fructificat în fel și chip, poate fi muls chiar, dacă vrei, pentru că mulți o viață întreagă stau în pirostrii și-și mulg bruma de îndemînare de care au dat dovadă, — dar pentru un adevărat om de știință însuși procesul de pătrundere în lumea misterioasă a necunoscutului e mai presus de toate! Formularea ideilor noi este satisfacția supremă a ființei umane, iar beneficiile care pot fi obținute în urma acestor formulări nu joacă decît un rol secundar. Uite, deasupra satului se înalță Clopotnița, unul din cele mai frumoase monumente din epoca lui Ștefan cel Mare. Stă de sute de ani și-și așteaptă cronicarul. Cine știe, poate tocmai Horia va fi cel care o va studia în adîncime, și cartea ce va fi scrisă de el aici în sat va deveni cartea de căpătîi pentru atîtea și atîtea generații...

Jeannette: Veșnicia, zici mata... *(Rămîne o vreme pe gînduri, apoi tresare, după ce ceasul cu cuc din odaia vecină anunță miezul nopții.)* E vremea să mă duc, să nu scap și autobusul spre gară. Dacă-l scap, pierd primul tren de dimineață, și atunci chiar că sînt pierdută. Dacă nu reușesc să trec pe la ai mei, Haret Vasilevici, spune-le să facă focul în amîndouă sobele, că se poate întîmpla pe sîmbătă ori, poate, pe duminică să picăm și noi...

Haret Vasilevici: Hai că te conduc pînă la autobus.

Jeannette: Da nu mă mai conduce, că se vede cale de-o poștă că ești răcit, ai gripă. Focul în sobă, vinul fiert și cîrpitul nu sînt decît niște mijloace pentru a lupta cu gripa.

Haret Vasilevici: Cine ți-a spus?

Jeannette: Ei, cine mi-a spus... O știe tot satul.

Haret Vasilevici: Vecinele astea ale mele au să mă bage în pămînt. Totuși te conduc. Sînt atît de emoționat, încît fără o plimbare în aer liber n-am să-mi pot

reveni, n-am să pot ațipi în noaptea asta.

Jeannette: Vai dar ce v-a putut emoționa chiar pînă într-atîta?!

Haret Vasilevici: Ideea unei posibile fericiri.

Jeannette: Fericiri?!

Haret Vasilevici: Să-ți trăiești sfîrșitul vieții alături de una din cele mai capabile, de una din cele mai frumoase eleve ale tale... păi... poate fi pentru un învățător o fericire mai mare?!

10

O zi ploioasă, posomorîtă la școala din Căpriana. Petru Cucu, scos fiind la tablă, se mută de pe un picior pe altul, dat fiind că nu mai are ce spune, pe cînd Horia stă nemișcat și urmărește cum se prelinge ploaia pe sticla ferestrei.

Horia: Și începusei tu, măi Cucule, un capăt de vorbă despre Revoluția franceză.

Cucu *(tresărind)*: Dacă franțujii ceia, Horia Mironovici, cînd au văzut ei că așa de-amu nu se mai poate, pentru că, într-adevăr, așa nu se mai puté...

Horia: Ei, ei?

Cucu *(oarecum încurcat)*: Și, zic, cînd au văzut ei că așa nu se mai poate, s-au apucat cu toții, că doar nu degeaba franțuji erau, la urma urmei...

Horia: Firește.

Cucu. Apoi, cînd au văzut ei că așa mai departe nu merge, nu se poate merge așa mai departe, au luat și s-au răsculat!!

Horia: Nu mai spune!

Cucu: Pe cuvînt. Și s-au răsculat ei nu fiecare de capul lui, ci în mod organizat, adică toata țara, adică tot poporul.

Horia: Să tot stai și să te miri.

Cucu: Ca să nu mai lungim vorba, a ieșit toată Franța în stradă, împreună cu Marat și cu celălalt, cum îi zice...

Horia: Toată Franța!

Cucu: Pe cuvînt de onoare!

Horia: O țară întreagă să iasă în stradă — poate o țară încăpea într-o stradă? Mă rog, să admitem... După care?

Cucu iar prinde a se sprijini cînd pe un picior, cînd pe altul, ciulește urechia — poate îi suflă cineva un cuvințel, dar clasa tace greoi, îndelung. În cele din urmă, strănută careva.

Leneșul din fundul clasei: Iaca, să știi c-a avut dreptate Cucu. Toată țara a ieșit în stradă.

Horia: Faptul că cineva a răcit încă nu înseamnă că Petru Cucu și-a învățat lecția.

Leneșul: Dacă strănutul ista, Horia Mironovici, nu are nimic a face cu răceala. Strănutăm pentru că sîntem molipsiți. Avem gripă.

Horia: În sfîrșit, poate fi gripă, poate fi răceală, să le lăsăm în pace și să ne întoarcem la ale noastre. Și spuneai tu, măi Cucule, că franțujii ceia, cînd au văzut ei ș-au văzut...

Cucu: Păi, s-au răsculat. Au ieșit în stradă și — gata.

Horia: Cum, adică, gata?

Cucu: Vivat, ura, trăiască — și, gata, s-a sfîrșit cu revoluția! Cît privește gripa, că a adus leneșul cela din fundul clasei vorba de gripă, apoi, trebuie să vă spun, Horia Mironovici, că și la noi acasă toți bolesc. Ieri gripă, azi gripă, mîne gripă. Numai eu unul, iaca, să nu fie de deochi, pînă una-alta, mă țin.

Maria Moscalu: Te ții pentru că ești mai odihnit. Nu ți-ai făcut lecțiile și asta te-a salvat.

Horia: Toamnă lîncedă, ploioasă, ce să-i faci... Și ai mei acasă luptă cu gripa, dar, frate Cucule, dacă ții minte, azi nu atît gripa ne-a adunat grămadă cît marea Revoluție franceză.

Cucu: Apoi că revoluția ceea, cum pune mîna pe putere, gata. Marat a fost poreclit „tribun" pentru cuvîntările sale înflăcărate. S-o știți însă, Horia Mironovici, că gripa asta pîclișită s-a cuibărit nu numai la dumneavoastră și la noi. Zace Căpriana dintr-un capăt în altul, iaca, s-o luăm casă cu casă.

Horia: S-ar putea să fie, firește, o adevărată epidemie, dar, măi Cucule, măi, porniserăm noi o vorbă despre vremurile de glorie ale unui popor. Au fost timpuri atît de frumoase, atît de înălțătoare, încît marsilieza, un cîntecel de stradă compus așa, pentru moment, într-un oarecare orășel, a devenit cu timpul imnul unei întregi națiuni, și imn îi rămîne a fi pînă azi. Nu sîntem, deci, la o lecție oarecare; sîntem la unul din cele mai frumoase capitole din

istoria omenirii, și n-aș fi vrut să-l studiem în grabă. Vrea cineva să completeze măcar cît de cît cele spuse de Petru Cucu?

Maria Moscalu: Eu aș crede, Horia Mironovici, că nu e atît gripa de vină cît sfecla de zahăr și păpușoii. Că deștepții iștia ai noștri de la cîrmuire, ei ce și-au zis? Mai întîi strîngem sfecla, păpușoii — așteaptă. La urma urmei, chiar de-om intra cu dînșii în iarnă, chiar de-a ninge colo oleacă peste dînșii. Gerul usucă, și cînd pornești prin omături, ciocălăii îți sar singuri înainte de ți-i drag să-i pui în coș. Amu să vezi mata cum s-au întors toate! Anul Nou bate la ușă, mîne-poimîne îi Crăciunul, da vremea cum a dat-o în ploi, toarnă zi și noapte. Păpușoii au început a se strica pe deal, și cînd au văzut că-i raua, cei de la cîrmuire ce și-au zis — măi, juma-juma, adică o jumătate se duce la sfeclă, cealaltă la păpușoi. Ce folos însă de dusul cela, cînd e frig și de sus toarnă? Au muncit bieții oameni o zi, două, trei, iar mai apoi, răcind, au căzut cu toții la pat.

Horia: Și, tot așa, juma-juma?

Maria: Ei, dacă ar fi fost juma-juma! Zac și cei de la sfeclă, zac și cei de la păpușoi. Asta ne și doare, și hai să nu mai umblăm cu epidemii, cu gripă! Care gripă, care epidemie?!

Cucu: Dacă nu eu o spun, fa tu, proasto, doctorii o spun! Treci înadins pe la punctul medical și ai să vezi cum scrie cu litere de-o șchioapă: *bereghis' grippa, smotri kuda cihaeș'*!

Maria: Ce-i aceea „*cihaeș'*"?

Cucu: Ieși desară la portiță și ți-oi spune.

Lenețul: Ca să vezi la ce se gîndește Cucu cînd se vorbește despre Revoluția franceză!

Horia: Se poate întîmpla, dragă Marie, că, într-adevăr, epidemia de gripă a fost precedată de-o răceală, prinsă de săteni la culesul păpușoiului și sfeclei de zahăr. Poate fi și invers — lumea n-ar fi răcit ea chiar așa de ușor de n-ar fi săpat virusul gripei în puterea de rezistență a organismului, dar, dragii mei! Parisul stă cu pumnii încleștați sub zidurile cenușii ale Bastiliei, din clipă în clipă va răbufni asaltul acelui simbol al nedreptății. Putem noi oare să-i lăsăm pe francezi singuri în asemenea clipe?! Hai, cine-i săritor la nevoie?...

Violeta: Mă numesc Violeta Zamfir.

Horia: Poftim, Violeta. Slăvite fie satele unde fetele o iau înaintea băieților.

V i o l e t a: S-ar putea întîmpla ca dumneavoastră să fi reținut deja numele meu, dar m-am prezentat pentru orice eventualitate.

H o r i a: Foarte bine, dragă Violeta. Foarte bine. Și, deci?...

V i o l e t a: Personal aș crede că nici gripa lui Cucu și nici păpușoii și sfecla Mariei Moscalu nu au nimic de-a face cu cele ce s-au întîmplat în realitate. Personal sînt de părere că în cazul de față avem de-a face cu o maladie... În franceză, pare-se, tot maladie i se zice?

H o r i a: Posibil.

V i o l e t a: Apoi, părerea mea personală este că avem de-a face cu un soi de maladie adusă din Asia, și care acolo în limba lor se numește „con-con".

C u c u: Care „con-con", fa tu, zăpăcito! Nu „con-con", ci „Hong Kong", și acest „Hong Kong" nu e o boală într-o limbă asiatică, cum ți se pare ție, ci denumirea unei colonii la hotarul Chinei. Un oraș, mai bine zis. De acolo au adus marinarii gripa asta cu temperaturi mari și au botezat-o *„gonkongskii gripp"!* Nu știe nici pe dracu' și se vîră.

V i o l e t a: Ce se face pe lume, Horia Mironovici! Eu mă ridic să-i dau o mînă de ajutor, iar el mă jignește! O face pe deșteptul, dar măcar o singură dată să-și fi făcut lecțiile!

H o r i a: Tocmai asta ne și doare, Violeta, că, băiat isteț, simpatic, el, măgarul, nici gînd să-și facă lecțiile! *(După o lungă pauză.)* Ce mai e nou, Cucule, pe malul Senei?

C u c u: Ce are a face Sena? Că, ce, sîntem la geografie?

L e n e ș u l: Parisul e pe malul Senei, măi tu, frumosule!

C u c u: Cu Revoluția franceză am terminat-o, Horia Mironovici. Că de cînd stăm noi aici la taclale, și Bastilia a fost luată, și regele achitat. Te joci cu francezii! Cît despre gripă, Horia Mironovici, eu una pot să vă spun — usturoi, usturoi și încă o dată usturoi.

H o r i a: Treci la loc. Mulțumesc pentru sfatul de care se poate întîmpla să mă și folosesc, cît despre notă...

C u c u: Dumnezeu cu dînsa, cu nota ceea, principalul e c-am stat și noi oleacă la sfat, ne-am mai descărcat și noi puțin sufletul.

După ce a pus catalogul în sertar, s-a plimbat printre bănci.

Horia: Cum credeți voi, ce este istoria?

Ionel Coțofană: Puneți un „cinci"?

Horia: Pun un „cinci".

Ionel: Un „cinci" pe tot trimestrul?

Horia: În „cinci" pe tot trimestrul.

Băieții rămîn pe gînduri, iar Horia, stînd la fereastră, urmărește cum se preling, pînă la infinit, picăturile de ploaie pe sticla ferestrei. Așteaptă. Clasa șușotește, caută să pună mînă de la mînă pentru a găsi răspunsul.

Maria: Istoria este un obiect care ne ajută...

Cucu: Nu așa, fa. Istoria este o știință care urmărește omenirea în dezvoltarea ei glorioasă...

Leneșul: Taci că mă umflă rîsul. Istoria este un domeniu al cunoștințelor umane, datorită cărora, datorită căreia, datorită căruia...

Elena Nevoie: Da eu aș zice că istoria este ceea ce n-a putut încăpea...

Cucu: De ce, adică, să nu încapă?

Violeta: Rușine să vă fie...

Leneșul: Eu, iată, știu, pe crucea mea că știu, dar nu pot spune, Horia Mironovici, poate fi o așa situație cînd omul știe, dar nu poate formula?!

Horia *(după ce s-a tot plimbat printre bănci și a tot stat la fereastră):* Istoria, dragii mei copii, este o știință. O știință care vine să ne spună prin cîte a trecut viața de la începutul începuturilor sale, pentru a ajunge pînă în ziua de azi. Iar viața, ce adică o fi însemnînd viața? Se zice că trecerea unui om prin lume, de la naștere și pînă la moarte, se numește viață, și cam așa este. Dar trecerea lumii prin viața unui om? Dar trecerea unui popor pe vatra unui pămînt peste care s-au tot perindat popoare?

Maria: Nu cumva vreți să spuneți, Horia Mironovici, că pe pămîntul ista, pe care trăiește azi neamul nostru, au mai trăit cîndva și alte popoare?

Horia: Firește că au trăit.

Maria: Și le-a fost tot atît de scump, tot atît de drag pămîntul ista?

Horia: Firește.

Maria: Și atunci dar ce s-a întîmplat cu dînșii? De ce au fost și nu mai sînt?

Horia: Tocmai pentru asta ne și adunăm noi la școală, ca să studiem istoria, căci istoria este obiectul ce se ocupă

de viața ca atare. Ce s-o fi numind viață? Viață, dragi copii, se numește forma de existență a tot ce este viu. Și eu, și voi, și ei, și însăși Căpriana toată, dintr-un capăt în altul, cu tot cu păpușoii, cu tot cu sfecla de zahăr, cu ploaia ce tot vine de sus, cu epidemia asta de gripă,— totul, dar absolut totul...

Leneșul *(pe gînduri)*: Ca să vezi...

Horia: ... totul se numește „viață", și totul va lăsa urme pentru istorie. Cu alte cuvinte, istoria este pietrificarea timpului, dar asta nu înseamnă că istoria lor și-o au numai marile imperii. Istoria se ține ca o umbră de toate cîte sînt pe lume. Să luăm, de-o pildă, ferestrele clasei noastre. Și arta de-a lucra lemnul, și cuiele de fier, și sticla— toate-au fost la vremea lor mari descoperiri în istoria materială a omenirii. Mii și mii de ani oamenii au tremurat de frig prin peșteri și văgăune, minți dintre cele mai luminate s-au tot căznit în fel și chip, căutînd cum să facă ei astfel că să pună piatră pe piatră, să ridice cumva un perete după care ar fi putut găsi adăpost. Cum taina pereților a fost descoperită, a venit problema acoperișului, apoi, peste alte mii și mii de ani apare problema ferestrelor, a sticlei. Și toate acestea n-au fost chiar atît de demult. Strămoșii noștri, romanii, de-o pildă, nu au cunoscut sticla și se îndoiau că se poate face astfel ca lumina să pătrundă, iar frigul și ploaia să rămînă afară. Ziceau că nu poate fi așa ceva...

Nevoie: Și eu cred că nu poate fi...

Maria: Cum nu poate fi, fa, cînd, uite, sticla-i pusă în fereastră. Colo-i frig, aici e cald.

Horia: Treceau secole, treceau milenii. Apăreau și dispăreau popoare, civilizații, lăsînd doar cioburi în urma lor. Dar cioburile celea, devenite așa, deodată, singurele mărturii ale unei epoci dispărute, păi, ele trebuie adunate, studiate, citite așa cum se citește o carte.

Leneșul: Primăvara, cînd vine săpatul, dăm și noi cu hîrletul în cîte-un ciob. Om fi avînd și noi, fiecare în grădina lui, ceva din istorie?

Horia: Firește. Cine știe, poate că toporul cela ruginit, ce zace aruncat undeva după vreo coștereață, în anii tinereții sale a avut o zi cînd nu s-a mai dus să muște din lemnul pădurii, ci, ridicat de-un braț de țăran oropsit, a cerut pîine și dreptate. Se poate întîmpla că printre bunei noștri a existat un tăcut și cuminte cioban, care, după ani și ani petrecuți cu turma în singurătatea văilor și dealuri-

lor, a fost ales de soartă să fie prorocul acestui neam și prin fluierașul său vechi cu găuri tocite au scăpărat la lumina zilei melodii cu adevărat nemuritoare. Azi nici numele, nici locul nașterii, nici locul înmormîntării ciobanului celuia nu se mai pot stabili, dar melodiile celea înviorează, împrospătează sufletele pe întregul glob.

C u c u: Eu unul știu a cînta din armonică.

M a r i a: Taci, măi, că te pocnesc!

L e n e ș u l: Horia Mironovici, să-i dăm afară pe amîndoi.

H o r i a: Da rîșnițele! Voi nici măcar să fi văzut cum macină grăunțe piatra ceea rotundă, îngropată lîngă pragul casei, ca să ai pe ce pune piciorul după ce-ți curăți încălțămintea de glod. Atunci însă, după război, pe vremea foametei din patruzeci și șase, satele se trezeau nu de cîntatul cocoșilor, care nici nu prea erau, ci de vuietul acestor rîșnițe. Mamele și bunicile voastre se aplecau în zori cu smerenie peste acele două pietre rotunde, dezlegau cu sfințenie legăturica cu boabe, puneau grăunțele unul cîte unul și învîrteau sărmanele pîine la ameteli, că de n-ar fi fost atunci piatra și sămînța, și dragostea mamelor voastre, nu se știe de-ați mai fi picurat voi azi pe băncile acestea.

C u c u: Ai noștri prindeau vrăbii pe sub streașina casei și făceau zamă dintr-însele. Că bunica mea și azi, cum vede o vrăbiuță, cum prinde a plînge.

M a r i a: Horia Mironovici, da ați observat că Cucuista al nostru e deștept foc, și numai cînd vine vorba de lecții, e prost ca noaptea? Cum poate fi una ca asta?

C u c u: Las' că pun eu laba pe tine...

H o r i a *(după o scurtă pauză)*: Lucrurile însă, dragi copii, n-au conștiință și, prin urmare, nici nu le pasă de propria lor existență. Omul, în schimb, are darul conștiinței, poartă în el acea stranie, pe de-a dreptul cerească lumină care îl face să le vadă pe toate de la distanță și să le țină minte. Dar, pentru a le și înțelege, omul trebuie să cunoască bine nu numai viața care-l înconjoară azi, ci și viața care a fost pînă la noi. Deci, cum credeți voi, omul trebuie să-și cunoască propria istorie?

Î n t r e a g a c l a s ă: Trebuie!

H o r i a: Firește, omul trebuie să-și cunoască istoria. Și dacă azi vă simțiți sleiți de muncile toamnei, dacă nesfîrșitele ploi vă fac să picurați, dacă pur și simplu nu sînteți bine dispuși, mă rog, lăsăm pentru mai tîrziu istoria

Revoluției franceze și hai să ne ocupăm de istoria meleagurilor noastre, de istoria satului nostru.

M a r i a *(nespus de mirată):* Cum așa, Horia Mironovici?! Că, ce, adică, are și satul nostru, Căpriana vreau să zic, propria sa istorie?!

H o r i a *(venind aproape și punîndu-i părintește mîna pe creștet):* Draga mea Marie... Căpriana e unul din cele mai vechi sate ale noastre, un sat pomenit încă de cronicari. Cîndva prin părțile acestea domnea nesfîrșita împărăție a pădurilor de stejar. Unica așezare omenească era o umilă cocioabă ridicată de-un sărman călugăr în vîrful unde stă azi Clopotnița. Se zise că Daniil, călugărul ce a înjghebat cocioaba, a fost izgonit din mănăstire pentru urîtul obicei de-a spune tuturora verde în față ceea ce avea de spus. Rău de gură cum era, el mai mult își petrecea vremea prin exiluri, drept care a și fost poreclit „Sihastru".

N e v o i e: Dacă și eu, cînd mă atinge cineva cu vorba...

H o r i a: Mulți ani sărmanul călugăr s-o fi tot rugat acolo în singurătate să-i îmblînzească Domnul cugetul, dar Domnul nu primea ruga lui. Într-o noapte rece și ploioasă a bătut la ușa cocioabei Ștefan cel Mare. Venea după înfrîngerea suferită în Valea Albă. Biruit de păgîni, rănit la picior, rămas fără oaste, domnitorul s-a rugat să fie primit peste noapte. Călugărul a deschis, dar nu l-a lăsat să treacă pragul, zicînd că odihna oșteanului înfrînt zace pe același cîmp pe care a fost zdrobită oastea lui.

V i o l e t a: Ca să vezi cum i-a spus!!

H o r i a: Știți voi, dragi copii, ce însemna pe atunci pentru un biet călugăr să arunce aceste vorbe în obraz domnitorului de sabia căruia se temea întreg Imperiul Otoman?

M a r i a: L-o fi ucis pe călugăr.

H o r i a: Nu l-a ucis, dragă Marie. S-a întors tăcut, a a pus trîmbițașul să sune chemarea sub steag. Cu rămășițele adunate prin păduri, s-a întors înapoi pe cîmpul de luptă și a smuls una din cele mai frumoase biruințe ale sale.

L e n e ș u l: Și călugărul?

H o r i a: Călugărul și-a văzut înainte de posturi și rugăciuni, pînă ce într-o zi niște tătari care au prădat biata noastră țară cît au putut, fiind cu plinul, s-au rătăcit și, zărind o luminiță în vîrful dealului, s-au dus să întrebe cam pe unde vine Crimeea. Nu se știe ce anume le-a răspuns călugărul, dar fapt este că tătarii l-au trecut prin săbii...

M a r i a: Săracul de el...

H o r i a: A stat cocioaba pustie și întunecată ani și ani, pînă ce odată, întorcîndu-se de la vînătoare și recunoscînd aceste locuri, domnitorul a dorit să treacă să i se închine curajosului pustnic. E ușor să ne închipuim ce-a găsit el acolo în vîrful dealului. Un prosop de oseminte așternute în prag și o vatră pe care creșteau mărăcini. Se zice că s-au umplut atunci de lacrimi ochii domnitorului, și el a zis: cum, să cadă cei mai destoinici și să nu aibă parte nici de mormînt? A poruncit să fie ridicată, peste osemintele călugărului, o Clopotniță și de două ori pe zi, în zori și în amurg, dangătul clopotului să cutremure țara dintr-un capăt în altul. Patria nu trebuie să uite, o fi zis atunci domnitorul, iar dacă uită, ea nu mai poate fi patrie.

M a r i a: Patrie-mamă.

H o r i a: Veacuri la rînd oștenii lui vodă au tot făcut de strajă aici în vîrful dealului. Se zice că pînă și Căpriana a fost întemeiată de clopotarii care, după ce-și sfîrșeau slujba, se căpătuiau în preajma clopotului, făcîndu-și case pe coasta asta de deal.

N e v o i e: Da de unde-și luau ei fumei?

V i o l e t a: Taci, fa! A găsit și ea ce să întrebe...

H o r i a: Sute de ani stă Clopotnița în vîrful dealului și oameni simpli, care aproape că nu știu carte, nutresc sentimente aproape sfinte față de această Clopotniță. Voi, firește, sînteți din altă generație, voi știți mai multe, dar, din orice generație ați fi , cînd veți vedea o bătrînică gîrbovită urcînd cu un capăt de lumînare dealul, să nu rîdeți de dînsa, pentru că prin capătul cela de lumînare ea urcă să cinstească trecutul neamului nostru.

Sună clopoțelul, dar clasa rămîne locului, înmărmurită.

L e n e ș u l: Și... atît?

H o r i a: Cam atît.

M a r i a: Apoi să ne fii dar mata sănătos și, cum zice bunica mea, la mai mult și la mai mare!

H o r i a: Mulțumesc, Marie!

11

O lungă seară de iarnă. H o r i a se căznește cu un teanc de caiete, m a m a-s o a c r ă face focul, iar stăpînul casei — t a t a — șade pe laviță plin de bunăvoință și înțelegere.

M a m a: Și iar nu mai vrea să tragă soba. Pe semne, iar se strică vremea.

T a t a: Mai n-aș crede, pentru că, spre sară, ploaia începuse a conteni.

M a m a: Unde Dumnezeu ai văzut-o tu contenind, cînd eu, iaca, am ieșit pe-o clipă în prag să scutur covorașul ista, și ne-am întors uzi leoarcă — și eu, și covorașul.

T a t a: Nu știu um a fost acolo la voi, da eu îți spun că spre sară cerul la asfințit a început a se lumina, și stoluri de cioare au tăiat valea, zburînd așa de jos, că mai-mai să anine vîrful salcîmilor.

M a m a: Cum nu, trosneau salcîmii în urma cioroilor. Că, iaca, zace tot satul la pat de atîta răceală, iar ploaia, bat-o s-o bată, toarnă, și toarnă, și toarnă.

T a t a: Să toarne, măi femeie, să toarne și să tot toarne! Că doar nu ne-o prins ea, ploaia asta, între două sate, flămînzi și dezbrăcați. De bine, de rău, avem casă, avem de foc, avem un codru de pîne și un pahar de vin pe masă.

M a m a: Nu atît casa și pînea, cît vinul cela te bucură. Iaca, m-o pedepsit Domnul nu mai știu pentru ce păcate, de mi-o trimis un bărbățel care ține cu ploaia cînd plouă, ține cu viscolul cînd viscolește. De-i secetă, el zice — foate bine, să-și mai prăjească sărmanul pămînt și el șalele, că l-o fi prins și pe dînsul radiculita; cînd ne viscolește, de nu mai poți ieși din casă, el zice — ferice de noi, acolo unde vine omătul, vine și roada.

T a t a: D-apoi că așa și este și numai tu cu mintea ta de femeie nu le poți pătrunde pe toate în adîncime. Iaca, să luăm, de-o vorbă, ploaia asta. Toate văile și toate dealurile îs numai îngrășăminte minerale și pesticide. Două pîrăuașe a avut Căpriana — unul s-a uscat cu totul, în celălalt apa a scăzut și s-a împuțit, că nici pește, nici broscuță de rîs... Amu ia gîndește-te bine — cine altul poate curăți pămîntul de atîta spurcăciune, cine poate spăla și împlea napoi izvoarele pămîntului, dacă nu aceste nesfîrșite ploi de toamnă?!

M a m a: Da gripa, bre omule, nu vezi cum își face de cap gripa asta?!

T a t a: Ei și ce dacă zace lumea de gripă? Las' că nu mai moare nimeni. De vreo două zile mă încearcă și pe mine un fel de fierbințeală, și totuși, pe cuvînt de onoare, rîde inima în mine cînd aud cum bate ploaia în acoperișul casei. Dar stai că ne mai vine cineva.

Intră ud leoarcă, necăjit, abătut și enervat,
H a r e t V a s i l e v i c i.
S-a oprit în mijlocul casei și, fără a scoate un cuvînt,
se uită lung și iscoditor la H o r i a.
Din odaia vecină se ițește cu batista
la nas J e a n n e t t e.

H o r i a: Jene dragă, uite ce oaspete avem!

H a r e t V a s i l e v i c i: Îți mai și arde de musafiri?! Ce-ai făcut, bre omule, ți-ai aprins paie în cap! Ai stîrnit o furtună care va smulge copacii din pămînt cu rădăcini cu tot! Și dacă tu unul ești din zodia celora ce nu le pasă de nimica, să te fi gîndit măcar la Jenea, la copilul pe care mîine-poimîine o să-l nască!

H o r i a: Tată, poate mai faci un drum pînă la beci și mai aduci un ulcioraș cu vin? Iar mata, mamă, vezi de pune ceva colo pe masă, că uite ce musafir avem.

H a r e t V a s i l e v i c i: Care vin, care gustare! Prea tîrziu te-ai trezit cu vinul și gustarea. Arde satul dintr-un capăt în altul și scînteia acelor flăcări ai semănat-o tu cu mîna ta. Păi, se poate să te joci cu focul în preajma unei girezi de paie?

J e a n n e t t e: Dar, Haret Vasilevici, pentru Dumnezeu, ce s-a întîmplat?

H a r e t V a s i l e v i c i: Elevii lui Horia au umplut satul cu cele auzite azi la școală... Căpriana fierbe dintr-un căpăt în altul. Autoritățile satului sînt în disperare.

J e a n n e t t e: De unde atîta panică?!

H a r e t V a s i l e v i c i: Cum, voi chiar să nu fi auzit nimic?!

T a t a: La drept vorbind, eu astă-sară la fîntînă am prins cu urechea capăt de vorbă, dar pentru că se vorbea despre ginerele meu și se vorbea de bine, m-am gîndit că ce să mă vîr în vorba oamenilor...

H a r e t V a s i l e v i c i: Ia, hai un pic de liniște. Închide, mătușă, gura sobei, să nu se audă focul în vatră. Pst!!!

După o lungă pauză răzbate un tulburător
dangăt de clopot.

J e a n n e t t e: Vai, parcă aud cum cîntă corul..

M a m a: O fi murit careva de gripă?

T a t a: Pompierii își fac de cap...

H a r e t V a s i l e v i c i: Care gripă, care pompieri!!

Elevii lui Horia, înfierbîntați de legendele auzite azi la școală, au urcat vîrful dealului și trag clopotele. Strigă de acolo de sus să fie lăsați în pace, că sînt clopotari din neamul clopotarilor. Nimeni nu știe cum să-i coboare din Clopotniță. Au chemat miliția, dar degeaba. Acum au trimis după părinți.

Jeannette: Las' Haret Vasilevici, satul ca satul, în fiece zi se întîmplă cîte-un caraghioslîc și nu face, zău, ca dumneavoastră, om atît de inteligent, să vă ieșiți din fire pentru un lucru de nimica.

Haret Vasilevici *(părinților)*: Copiii aceștia ai dumneavoastră chiar că nu vor să prindă la minte... *(Lui Horia și lui Jeannette.)* Măi proștilor, măi, directorul școlii atîta aștepta — un bun prilej pentru a ne păpa pe toți grămadă. Cum a prins glas Clopotnița, a și urcat în mașină și fuga la Chișinău. El nu mînă mașina pentru lucruri de nimica, iar cînd se duce la Chișinău asupra nopții, fără comisie nu se întoarce.

Horia: Da ce tot stai în picioare, Haret Vasilevici, de parcă te-ai fi temut să nu scapi trenul! Și scoate-ți odată trenciul cela, că, iată, a prins a aburi pe umerii matale. Hai, că la noi toate se fac la fuguța — beciul e lîngă casă, sarmalele-s în cuptor, iar cînd vinul și sarmalele fac front comun, atunci și viața parcă ar fi mai frumoasă, și cerul mai senin...

Haret Vasilevici *(adresîndu-se exclusiv stăpînului casei)*: Stau și mă întreb — chiar să nu-și fi dat seama ginerele dumitale de cele ce se petrec în jur? Oare n-o fi știind el că directorul ne paște de ani de zile și suflă peste tot că tînjim zi și noapte după trecut?

Horia: Preferați vin roșu sau alb? Că tata a făcut anul ăsta două butoaie — unul cu roșu, celălalt cu alb, și, sincer vorbind, cînd intru în beci, mai că nu știu la care din cele două butoaie să mă opresc...

Haret Vasilevici: Lasă-mă în pace, măi, cu vinurile, că n-am venit de dragul unei beții! Am venit să-ți spun că a crăpat digul. Ape tulburi vin peste tine și peste casa ta!!

Horia: Da las' că nu mai sîntem noi, Haret Vasilevici, chiar așa slabi de înger cum ți s-o fi părut dumitale. Apele cu ale lor, noi cu ale noastre. Cît mă privește, m-am întors azi de la școală plin de atîta voie bună, că mi-am zis, o scot cu caietele la capăt și trag o fugă după Haret Vasilevici. Să mai stăm la un pahar de vorbă. Jenea

mi-e martor cum am intrat în casă, i-am zis mamei să facă niște sarmale, pe tata l-am rugat să aducă vin, că o să vină Haret Vasilevici. Și odată venit, să mai chefuim și noi un pic, ce Dumnezeu!

Haret Vasilevici: Care chefuri, bre, care petrecere! Cînd Balta mînă spre Chișinău cu o viteză de o sută cincizeci de kilometri pe oră?

Horia: Chiar de-ar fi să se ducă spre capitală cu viteza sunetului, cu viteza luminii...

Haret Vasilevici: Te simți tu chiar așa de tare pe piață?

Horia: Nu e vorba de piață. Am o zi bună. Aș zice chiar că e una din cele mai frumoase zile din viața mea. O zi istorică.

Haret Vasilevici: În viața învățătorului de istorie toate zilele sînt istorice.

Horia: Firește, dar printre zilele istorice cu literă mică se întîmplă cîte una cu literă mare.

Haret Vasilevici: Și de unde, mă rog, această literă mare?

Horia: Vezi mata, de ajuns am ajuns eu în școala asta, dar ce-o să fac eu aici nu prea știam, pentru că, oricum, dăscăleala copiilor e una din cele mai grele profesii și, ce să mai lungim vorba — mulți sînt chemați, puțini sînt aleși... Vreo două săptămîni mă tot căzneam, și nu-mi era bine, nu mă simțeam în apele mele. Tocmai azi, pentru prima oară am simțit deodată cum răzbate lumina trecutului prin mine și leagă cuvînt de cuvînt, frază de frază. Toate se împletesc ușor, fără știrea, fără voia mea, eu stînd doar la o parte și mirîndu-mă împreună cu copiii de cele ce se petrec. Am trăit azi poate cele mai frumoase, cele mai înălțătoare clipe din viața mea. Să ridicăm, mi-am zis, un pahar de vin în cinstea acestei slujiri atît de grele și atît de luminoase. Cît despre comisiile pe care se poate întîmpla să le aducă directorul din capitală... Dragă Haret Vasilevici! Atîtea comisii au trecut peste noi! Va mai trece una. Ce, adică, mare lucru se poate întîmpla acolo unde de acum s-a întîmplat totul?!

Haret Vasilevici *(după o scurtă pauză, pornind a-și scoate trenciul)*: Mie îmi pui de cel roșu. Vinul alb prea se uită repede — ici îl bei, ici nu-l mai ții minte.

12

O ședință grea, apăsătoare.
Directorul își termină raportul.

Nicolai Trofimovici: Să mai vedem deci o dată despre ce e vorba. Dintr-un anumit punct de vedere, istoria este unul dintre cele mai parșive, unul dintre cele mai josnice, unul dintre cele mai periculoase obiecte. Să nu ne facem iluzii, tovarăși. În memoria poporului zac amintiri dintre cele mai întunecate, zac porniri dintre cele mai nedemne, zac lucruri pe care numai vremea le poate îngropa așa ca să nu mai iasă de-acolo. Oamenii care-s mai conștiincioși chiar și încep a uita de toate celea. Timpul ține cu noi, lucrează pentru noi. Principalul e să nu sărim gardul în grădina trecutului, să nu ne jucăm cu focul. Iată însă că apare în mijlocul nostru unul care nu că să se ferească — el, dimpotrivă, se duce cu clasă cu tot în acele vremuri îndepărtate și scoate la lumină datini și obiceiuri pe care nici poporul nu le mai ține minte. Tovarăși! Noi sîntem puși aici pentru a lumina, și nu pentru a tulbura lumea. Aici termin și aștept cu nerăbdare ce-o să ne spună fostul nostru coleg de breaslă Horia Holban.

Membrul tăcut al comisiei: Cum, adică, fostul?! Să nu ne grăbim, tovarășe Balta, că graba strică treaba. Poftim, tovarășe Holban.

Horia: Ca să fiu sincer, nici nu prea am ce spune.

Membrul vorbăreț al comisiei: Cum, adică, n-ai ce spune?

Horia: Nesimțindu-mă de nimic vinovat, eu nici nu văd pentru ce m-aș dezvinovăți, cît despre celelalte probleme puse aici în discuție, aș fi preferat, dacă se poate, ceva mai tîrzior.

Nicolai Trofimovici: Ați văzut?! Veșnic ne strecurăm pe ici, pe colo, ocolind esențialul; veșnic îmblăm cu pilde, cu aluzii, și niciodată să se ridice și să meargă deschis, bărbătește, pe calea cea dreaptă.

Haret Vasilevici: Dacă se poate... *(După ce i se acceptă intervenția.)* Am s-o încep și eu pe ocolite, cu pilde și aluzii. Copiii, după cum se știe, sînt zburdalnici, fac șotii, rămîne-le-ar de cap să le rămînă, cum se zice în popor. Personal nu sînt convins că fiece șotie trebuie adusă la cunoștința ministerului. Cu atît mai mult cu cît la școala din Căpriana, după ani și ani de stagnare, a început, de bine, de rău, o înviorare. Învățătorii din școala noastră

s-au bucurat atunci cînd Nicolai Trofimovici a fost numit director la noi.

Nicolai Trofimovici: Nu mai spune!

Tăcutul: Să fim corecți, tovarășe director.

Nicolai Trofimovici: S-s-s-t. Tac.

Haret Vasilevici: Zic, ne-am bucurat cu toții, pentru că, oricum, o școală fără un bun gospodar nu poate funcționa. Cine trebuie să poarte zi de zi grija cantinei, grija defocului, grija elevilor, grija învățătorilor. Pînă la venirea lui Nicolai Trofimovici școala noastră literalmente zăcea la pămînt. Acum să dăm cezarului ce este al cezarului — școala noastră, acoperită din nou și dată cu var, parcă s-a mai lărgit, s-a mai înălțat. Acum e iarăși cea mai bună clădire din sat ca mărime, ca îngrijire, ca esență. Ar fi o nedreptate să trecem peste toate aceste merite ale stimatului nostru director, dar, ca să fiu pînă la capăt sincer...

Nicolai Trofimovici: Iaca, o să strice frumusață de cuvîntare.

Haret Vasilevici: Ca să fiu sincer, directorul nostru, pe lîngă o mulțime de calități mai are, ca toți oamenii, și anumite metehne.

Vorbărețul: *Par exemple.*

Haret Vasilevici: *Par exemple.* Lui Nicolai Trofimovici, oricît ar părea de ciudat, îi displace învățătura ca atare. Îl scîrbesc lecțiile, îl îngrijorează manualele, îl enervează elevii, îl scot din sărite învățătorii și toată forfota ceea care se numește predarea în școală. Uneori sînt pornit a crede că pe Nicolai Trofimovici îl irită însuși procesul de însușire a cunoștințelor, un proces ce-i este complet străin, dat fiind că, cu toate diplomele și cu adeverințele de care dispune, Nicolai Trofimovici, în fond, a trecut prin școli cum ar trece rața prin apă — multă pleoscăială, folos — nimic.

Nicolai Trofimovici *(membrilor comisiei):* Își bate joc de mine. Rog să notați, pentru că, luîndumă peste picior, el, de fapt, își bate joc de forurile superioare, care m-au întărit în funcție.

Vorbărețul *(Tăcutului):* Comparația cu rața mi s-a părut oarecum...

Tăcutul: Și mie mi s-a părut... *(șefului de studii.)* Poftim continuați.

Haret Vasilevici: Frica, mai bine zis, groaza că numărul celora care știu mai mut decît dînsul crește necontenit, crește în ciuda măsurilor luate, crește aici

sub ochii lui, îl face pe Nicolai Trofimovici să fie o fire vicleană, răutăcioasă, răzbunătoare.

Nicolai Trofimovici: Pînă aici, dragul meu şef de studii, pînă aici, pentru că înalta comisie nu a venit de la Chişinău să asculte special cum mătăluţă te răzbuni pe mine. *(Oaspeţilor.)* Rog comisia să noteze faptul că la şedinţa consiliului pedagogic şeful de studii a pornit la atac personal împotriva directorului din motive pur personale...

Vorbăreţul *(şefului de studii)*: Aveţi ceva personal?

Haret Vasilevici: Ferit-a sfîntul!

Nicolai Trofimovici: Cum să nu avem, tovarăşi, cînd i-am suflat ibovnica de pe genunchi! O rîs tot satul. Că el, vulpoiul, şi-o ales-o de tinerică, şi-o crescut-o frumuşel, o învăţat-o franceza, o măritat-o mai mult de ochii lumii, dar mai apoi o făcut ce-o făcut de şi-o adus-o napoi s-o aibă alături. Dar, sireacul de el, nu are maşină, iar femeile în vremea noastră nu recunosc dragostea dacă nu este maşină!

Tăcutul: Are umor!

Vorbăreţul: Are.

Mătuşa Arvira: Vai de mine, tovarăşe director, ai ruşine la obraz, se poate spune una ca asta în faţa lumii?!

Nicolai Trofimovici: Să taci, mătuşă, pentru că eu sînt omul statului, iar omul statului este în primul rînd omul adevărului! *(Membrilor comisiei, cu glas ceva mai scăzut.)* Anul ista ne ducem cu toţii la pădure să facem *maiovka*, şi după un pahar de vin mă rog, dacă e femeie frumoasă, toţi îi fac curte, încep să-i fac curte şi eu. Văzînd însă cum i se scurg ochişorii după maşină, la un moment dat îi şoptesc — facem o plimbare? Pînă la urmă, de la pădure, lumea s-o întors care cum o putut, iar noi doi am venit cu „Volga". A fost, Jenecica, sau nu a fost?

Horia: Eu nu permit ca purtarea soţiei mele să fie discutată aici la consiliul pedagogic. Ceea ce depinde de onoarea casei mele priveşte în primul rînd casa mea şi mai mult pe nimeni. Vom căuta să stabilim noi înşine adevărul, şi dacă se va dovedi, Nicolai Trofimovici, că dumneata, ţi-ai permis faţă de soţia mea mai mult decît admite buna cuviinţă, te îngrop de viu aici în Căpriana, pentru că eu... pentru că eu... pentru că eu...

Haret Vasilevici: Daţi-i, bre, un pahar cu apă, nu vedeţi în ce stare e omul!!

Horia: Mulţumesc, nu este nevoie. Pentru că eu, zic,

nu sînt de la cîmpie, sînt de la munte, și vorba spusă de mine, ca și piatra muntelui, rămîne veșnică și nestrămutată.

T ă c u t u l: Iaca, nu știe de glume!

V o r b ă r e ț u l: Nu știe.

H o r i a: Și acum, dacă se poate... paharul...

13

O frumoasă noape de iarnă. Ninge încet peste sat, peste cîmpii, peste păduri.

În școala din Căpriana m ă t u ș a A r v i r a se războiește cu băncile, împingîndu-le care încotro, pentru a face curat. J e a n n e t t e stă în cancelarie înțepenită pe un scăunaș, și mătușa Arvira, purtată de treburi de-ale sale, în cele din urmă dă de dînsa.

M ă t u ș a A r v i r a: Aracan de mine, da ce ți-o venit de nu te mai duci acasă?

J e a n n e t t e: Mi s-a urît și de casă, și de toate pe lumea asta.

M ă t u ș a A r v i r a: I-iiii, ia vezi-ți de treabă și nu mai boci atîta!

J e a n n e t t e: Ce bocet, care bocet?

M ă t u ș a A r v i r a: Crezi că bocet se cheamă atunci cînd femeia țipă în gura mare și-i curg șiroaie pe obraji? Nu, draga mătușii, aceea îi rămășița bocetului ori poate numai amintirea bocetului, iar bocetul se naște în sufletul femeii, în singurătate, atunci cînd nici lacrimă, nici glas, nici vorbă de necazuri. Vine așa ca un val peste tine, și te frînge în două, ș-ai fost și nu mai ești...

J e a n n e t t e: Cui să-i pese, mătușă, de mai sînt, de nu mai sînt.

M ă t u ș a A r v i r a: Să nu zici... Mi se rupe inima cînd îți văd în coridor clasa veștezită — d-apoi că copchilul cela cînd se veștezește, apoi îi vai de învățătura ceea a lui!

J e a n n e t t e: Las' că noi mai pe urmă, încetul cu încetul...

M ă t u ș a A r v i r a: Căpriana fierbe, să te ferească Cel de sus!

J e a n n e t t e: Ce are satul cu mine?

M ă t u ș a A r v i r a: Cum să n-aibă! În fiece sat trebuie să fie măcar o femeie frumoasă, că fără asta, cum ziceau bătrînii, nici iarba nu crește, nici vinul în butoi nu fierbe. În toată Căpriana, dintr-o mie și ceva de muieri, tu

te-ai dovedit a fi cea mai, cea mai — ei și cît o să ție farmecele celea ale tale dacă ai să tot stai înțepenită pe scăunaș într-o școală pustie? Că necazurile iestea, unele vin, altele se trec, iar frumusețea omului, cum se duce, gata, dusă-i. Și dacă bărbatul ți s-a întoarce, iar floarea se va scutura, va mai duce el căsnicie cu tine?

Jeannette: Cine știe de se va mai întoarce... Bolnavii din același salon ziceau că se gătește să plece în Bucovina...

Mătușa Arvira: Și minte o să aibă. Auzi tu, să schimbi o frumuseță de bărbat pe-un gînsac pleșuv de care nici să te lipești ca lumea, nici să-l pupi, nici să-l mîngîi...

Jeannette: Dar nu mi-am schimbat eu bărbatul, mătușă! Mi-a propus, după un pahar de vin, să mă plimbe cu mașina prin pădure, și eu, ca orice altă femeie care de mult n-a mai fost prin pădure, m-am gîndit...

Mătușa Arvira: Te-ai gîndit tu pe dracul! Că dacă te-ai fi gîndit, nu te vîrai în mașină! Ți-o plăcut însă să-ți mîngîi șoldurile pe scaun moale, ședeai cu suflarea la gură ș-așteptai cînd îți va pune mîna pe genunchi...

Jeannette: Mata... Mata de unde știi?!

Mătușa Arvira: Ia uite, măi, mare lucru, că ei cu toții încep prin a-ți pune mîna pe genunchi. Că, la alta, psene, nu-i ajunge capul.

Jeannette: Dacă nu, că eu l-am repezit, i-am spus să-și vadă de treabă, că ne putem distruge cu mașină cu tot!

Mătușa Arvira: Auzi de ce se temea ea — să nu se prăvale cu mașină cu tot! Mai bine nu spuneai prostia asta, că de prăvălit, slavă Domnului, nu v-ați prăvălit, în schimb bărbățelul ți-a nimerit în spital. Și amu, în loc de-a te găti de drum, că îi sîmbătă și ai înainte o zi și două nopți slobode, șezi aici pe scaun și te legeni ca un fir de mohor în bătaia vîntului?!

Jeannette: Ce să mă duc, dacă el nici nu vrea să mă vadă, nici să primească bucate din mîna mea?

Mătușa Arvira: Da tu știi ce să faci? Ia și te mai du o dată. Și de amu în loc de dulceață de vișină du-i dulceață de căpșune, iar în loc de nuci cu mere du-i mere cu nuci.

Jeannette: Nu pot, mătușă, pentru că odată ce nu am avut noroc...

Mătușa Arvira: Tocmai tu să te plîngi de noroc?!

Jeannette: Da de ce nu m-aș plînge?!

Mătușa Arvira: Norocul vostru, fată-hăi, e casa și vatra. Ai casă, ai masă, ai pentru cine face sara un foc

și pune ceva pe masă, înseamnă că ai noroc. Nu ai pe cine aștepta sara, nu ai pentru cine face foc, nu ai pentru cine pune masa, atunci stai ceasuri întregi pe-un scăunaș într-o școală pustie și te legeni ca mohorul. Hai, ridică-te odată, că, iaca, trebuie să fac curat. Și repejor, repejor, că trenul cela n-o să steie în gară să te-aștepte!!

14

O preafrumoasă dimineață. Vuiesc sobele în școală, aburesc, zbicindu-se, podelele, iar mătușa Arvira, femeie harnică și îndemînatică, îngînă în sinea ei străvechiul cîntec „A ruginit frunza din vii".
Se aud pași în coridor și cîntecul se frînge.
Horia intră în cancelarie cu o geantă enormă și cu o plasă de portocale. Slăbit, nebărbierit, aruncă lucrurile pe-o măsuță, vine lîngă dulap, îl deschide și stă îndelung în fața unei oglinzi.

Horia *(în sinea lui)*: Cu adevărat zice sfînta scriptură — nimic din ceea ce a lovit în voi nu se va trece fără să fi lăsat urme în voi.

Se bărbierește, se dezbracă pînă la brîu, iese cu o garafă să se spele, și cînd se întoarce, își găsește soața în prag.

Jeannette: Doamne, de atîta amar de vreme nu te-am mai văzut...

Horia s-a uitat la ea din fugă și nu i-a răspuns. Continuă să-și vadă de-ale sale.

Jeannette: Dar nu te mai necăji atîta cu vechiturile celea. Le va curăți mama acasă. Ia și te schimbă, că, uite, ți-am adus schimburi curate. *(O năbușesc deodată lacrimile.)* Să treci pe lîngă casa noastră și nici măcar să nu-ți întorci fața spre noi!!!

Horia: De unde știi pe unde am trecut?

Jeannette: Tata te-a văzut.

Horia: Cum putea el să mă vadă? Era noapte, era întuneric.

Jeannette: După pași te-a cunoscut. Că el se trezește în fiece miez de noapte cînd trece „Odesa — Cernăuți". Se trezește, se așază lîngă fereastră și așteaptă.

Horia: Tu nu te trezești cînd trece „Odesa — Cernăuți"?

Jeannette: O vreme mă trezeam, dar pe urmă n-am mai putut. Că mi-au dat și lecțiile tale și, cînd mă întorc seara, leșin de obosită ce sînt. De-aș fi fost sigură că ai să te întorci...

Horia: De unde a-i scos-o că m-am întors?

Jeannette: Dar, cel puțin acum, în clipa asta, ești aici, în Căpriana?!

Horia: M-a adus mai mult o întîmplare. Un glas al nu știu cui m-a coborît din tren, cerîndu-mi să vin măcar în treacăt, și eu, cum eram sculat din somn...

Jeannette: Nu înțeleg, cine te-a coborît, cine te-a strigat...

Horia: Nici eu nu știu. Pe cînd trenul stătea la voi în gară, ațipisem, dar un glas al nu știu cui m-a strigat pe nume și, nu știu cum a făcut, dar m-a coborît din tren.

Jeannette: Al cui era glasul?

Horia: Un glas tinerel, pe semne, al vreunuia din elevii mei. Fiind glasul cela cu totul și cu totul disperat, m-am gîndit să trag o fugă la Căpriana — cine știe ce s-o mai fi întîmplat acolo la ei...

Jeannette: După cîte știu, nimic deosebit...

Horia: În sfîrșit, odată venit, am să caut să aflu al cui era glasul cela și ce-o fi vrut el de la mine.

Jeannette: M-aș mira să poți afla din fugă asemenea lucruri.

Horia: De ce nu?

Jeannette: În primul rînd n-avem pe azi lecții. Facem subotnic.

Horia: Oricum, copiii vor veni la școală?

Jeannette: Cum să nu vină?

Horia: Sper că directorul nu i-a obligat să-și lase glasurile acasă?

Jeannette: Crezi că e lucru ușor să desprinzi din hărmălaia ceea a subotnicului glasul unui singur copil?!

Horia: O să încercăm.

Jeannette *(după o lungă pauză)*: Vrei să rămîi singur?

Horia: Firește, poți pleca. Nu e neapărat ca la subotnic să vină și învățătoarele.

Jeannette: Eu una sînt obligată. Am clasă. Ești flămînd, să-ți aduc ceva de-acasă?

Horia: Nimic. O gutuie frumoasă, de-o mai fi rămas.

Jeannette: Gutui de dimineață, pe nemîncate?!

Horia: Nu, că eu nu pentru masă... Aș fi vrut s-o iau cu mine, ca amintire.

Jeannette: S-o iei cu tine... Pe noi nu ne iei?

Horia: Încotro să vă iau?

Jeannette: Atunci dar... cu noi cum rămîne?

Horia: Cum a fost, așa rămîne.

Jeannette: De, dacă zici să fie așa...

Horia: Ia plasa asta cu portocale. Pentru băiat.

Jeannette *(pe gînduri)*: Dacă nu... hotărît că nu...

Horia: De ce nu?

Jeannette: O să mă întrebe de unde le-am luat.

Horia: Păi, îi spui.

Jeannette: Cum să-i spui unui copil că s-a întors tata, cînd el, de fapt, nu s-a întors?

Horia: Îi spui că le-a trimis prin cineva.

Jeannette: Prin cine anume?

Horia: Ei, prin cine! Printr-un om străin.

Jeannette: Copilul meu de la străini nu ia.

Horia: Mă rog...

Tăcută, îngîndurată, femeia a plecat, iar de sus, de la etaj, se auzeau vuind bănci, și o nevastă nu tocmai tînără îngîna încet în sinea sa:

Cînd viorica va-nflori,
Iar rîndunica va sosi
Atunci va crește iar în bolți
Frunza butucilor din vii...

15

O caldă zi de primăvară.
Plesnește ușa clasei repezită de perete, iar golul lăsat de dînsa se umple fulgerător cu fețe tinere, îmbujorate.
Horia lasă la o parte gazeta pe care o frunzărește și se ridică de la masă...

Horia: Carevasăzică, 'neața, copii!

Stau în prag, pufăind din greu, pentru că au venit tot o fugă tocmai din fundul grădinii.

Cucu: Bun venit, Horia Mironovici!!!

Violeta: Cerem scuze că ne-am îmbulzit așa ca proștii. De bucuria cea mare ne-am repezit.

Horia: Bucuros și eu să vă revăd.

Violeta: Ați cam slăbit prin spitalurile celea...

Horia: Dacă nici voi, la drept vorbind, nu arătați tocmai bine.

L e n e ș u l: De unde, Horia Mironovici, cînd toată vara pe deal, toată iarna într-a zecea...

H o r i a: Odată ce-ați venit, poate lăsați ușa ceea în pace și vă așezați în bănci. Și eu să vă aud mai bine, și voi să mă vedeți mai ușor.

L e n e ș u l: Un' te bagi, măi! Fiecare se așază la locul lui.

Cînd s-au aciuat, el a trecut printre bănci cum ar trece un țăran printr-un cîmp semănat de mîna lui.

H o r i a: Și ce mai faceți, cum o duceți?

Elevii stau pe gînduri.
H o r i a vine la geam, privește lung coasta dealului și rămîne mut, rămîne înmărmurit pentru un lung amar de vreme.

V i o l e t a: Ne-a ars, iaca, Clopotnița, Horia Mironovici. Asta e unica și cumplita noastră noutate. De două săptămîni ochii n-o mai găsesc acolo în vîrful dealului, și satul, cînd se scoală, mai că nu-și poate afla loc.

C u c u: Oprește-o, fa, cu bocetele, nu-i mai strica și tu inima...

V i o l e t a: Vai, oare chiar mata să nu fi știut?

H o r i a: Că a ars Clopotnița, am știut încă de la spital, dar cum arată vîrful ăsta de deal fără Clopotniță — asta am aflat-o de abia acum pentru prima oară...

M a r i a: Noi ne temeam că, de-o să aflați, n-o să vă mai întoarceți în Căpriana, pentru că, știe toată lumea, nu atît soția, nu atît Căpriana, cît Clopotnița v-a ținut aici la noi.

H o r i a: Oricum, trebuia să vin să-mi iau rămas bun, pentru că, dacă ne obișnuim a ne lua rămas bun de la rude, de la cei ce ne-au fost scumpi și dragi, de ce, adică, nu ne-am lua rămas bun de la o Clopotniță ce a stat sute de ani pe-un vîrf de deal?!

V i o l e t a: Și, după ce vă luați rămas bun, gata, ne părăsiți?

H o r i a: La drept vorbind, am venit să-mi iau rămas bun și de la rămășițele Clopotniței, și de la voi. Să-mi iau rămas bun și să aflu cum i-a fost bietei Clopotnițe atunci cînd i-a sosit ceasul. Sfîrșitul împreună cu începutul sînt cele două fețe ale existenței noastre. Și pentru a ști un adevăr întreg, trebuie să le știm pe amîndouă. Cum a apărut Clopotnița, o știm din istorie. Cum a dispărut, o știți numai voi. Pentru asta am și

venit. Cine vrea să-mi spună cum a murit Clopotnița?

V i o l e t a *(după o lungă pauză)*: Pot să vă spun eu, dacă nu se găsesc alții. Cu o săptămînă în urmă, noaptea, într-o sîmbătă spre duminică, a pornit iară să ploaie, și nu că așa, da era o ploaie nemaipomenită! Turna cu găleata. S-a făcut întuneric, tuna, că te cuprindeau fiorii, și fulgerele, ca niște șerpi de foc, se vîrcoleau cît ți-i cerul de mare...

H o r i a: Și satul?

V i o l e t a: Oamenii mai mult prin case. Babele băteau mătănii și ziceau că, gata, a venit capătul lumii. Mai apoi, cînd a detunat, am înghețat cu toții. Fiecare era convins că chiar în casa lui a nimerit fulgerul, da pe urmă, cînd colo, o zare de foc coboară de pe deal. Ieșim afară. Pe vîrful dealului, tocmai pe locul unde era odată Clopotnița, arde, că să te ferească Dumnezeu!

H o r i a: Și ploaia?

V i o l e t a: Ploua întruna, dar ce folos, căci, cu cît turna, cu atît creștea para focului. Ș-a tot încolăcit flăcările Clopotnița ceea de jur-împrejur, a tot legat-o și a înfășat-o pînă n-o rămas nimica dintr-însa.

H o r i a *(după o lungă pauză)*: Și?... Asta-i tot?!

V i o l e t a: Tot. Clopotnița a ars, focul s-a stins, lumea s-a împrăștiat pe la case.

M a r i a: Las' că nu mai este chiar tot, Horia Mironovici. Ploaia ca ploaia, tunetul ca tunetul, dar se zvonește prin sat că mare lucru de nu s-ar fi folosit păgînii de urgia ceea și s-au dus pe furiș de iau dat foc cu mîna lor, pentru ca mai pe urmă să spună — iaca, măi, a trăsnit-o ș-a ars.

H o r i a: Mulțumesc, Marie. Stai jos. Dar bărbații satului, ce făceau bărbații cînd Clopotnița ardea în vîrful dealului?

N e v o i e: Care bărbați, Horia Mironovici? Capii de familie?

H o r i a: Nu, eu întreb de bărbați, anume că de bărbați întreb.

N e v o i e: Dar cine poate fi socotit bărbat?

H o r i a: Bărbat este cel ce se ridică la ceas de cumpănă să apere ceea ce i-a fost drag și sfînt.

C u c u: Apoi, bărbații, de, ce să facă... Se minunau care mai de care, zicînd — măi, măi, măi!!!

H o r i a: De acord, „măi, măi, măi" este una din exclamațiile noastre cele mai mustoase, dar de stinsul Clopotniței chiar să nu fi venit vorba deloc?!

L e n c ș u l: Ba nu, că de ce să zicem... Și s-a vorbit, și s-au repezit ei, oamenii, cu căldările în vîrful dealului.

H o r i a: Cine anume s-a dus cu căldarea în vîrful dealului?

C u c u: Mata vrei pe nume să ți-i spunem?

H o r i a: Pe nume.

C u c u: Iaca, odată ce-a venit vorba, s-a repezit pînă și moșul meu Mihai cu două căldăruțe...

H o r i a: De ce căldăruțe? N-are în ogradă căldări ca lumea?

C u c u: Are, dar știi mata cum îi omul la bătrînețe! Ici îl doare, colo nu-l slăbește... Și-a cumpărat niște căldăruțe mititele...

H o r i a: Cel puțin pline erau căldăruțele celea?

C u c u: Iaca n-am observat. Se poate întîmpla să fi fost goale, căci prea ușor fugea moșneagul cu dînsele la deal.

H o r i a *(strigă plin de disperare)*: Păi, dacă nu le-a umplut aici în vale, ce avea să facă cu dînsele acolo în vîrful dealului, că doar acolo nu-s fîntîni!

V i o l e t a: Ei, un moșneag neștiutor de carte...

H o r i a *(după o lungă pauză)*: Carevasăzică, din partea clasei noastre s-a dus să stingă Clopotnița moș Mihai cu două căldăruțe goale. Două căldăruțe din partea a douăzeci și patru de elevi. Cam cîte cîți elevi revin la o căldare deșartă, ia, cine e tare la matematică?

M a r i a: Horia Mironovici, nu puneți pe umerii noștri mai mult decît putem duce. Că nu e bine.

H o r i a: Nici gînd să mai pun ceva pe umerii voștri. De ajuns cît am tot pus. Dar, ca să nu ne fie despărțirea prea posomorîtă, mi-a venit să vă mai pun, așa în glumă, cîte-o notă. Notă pentru curaj. Vă întreb, după catalog, și fiecare, cum îi vine rîndul, îmi spune în două-trei cuvinte de ce nu s-a putut duce în noaptea ceea să stingă focul din vîrful dealului. S-o începem, ca de obicei, cu Anastasia.

A n a s t a s i a: Eram bolnav, Horia Mironovici, aveam anghină, că iaca și azi...

H o r i a: Mulțumesc. Sai jos. Petru Cucu.

C u c u: Dacă eu, Horia Mironovici, tocmai în sara ceea, adică în noaptea ceea, pentru că era de acum noapte, mi-am curățit ciubotele, mi-am spălat obielele și le-am pus frumușel la uscat.

H o r i a: Cît se poate de clar. Cu Violeta am vorbit destul, acum Maria Moscalu.

M a r i a *(şopteşte oarecum stînjenită)*: Dacă eu în sara ceea...

H o r i a: Ceva mai tărişor, că nu se aude.

M a r i a *(şi mai încet)*: Eu iată că în sara ceea...

H o r i a: Maria, ori ne spui omeneşte ce ai de spus, ori şezi jos!

M a r i a *(înfrigurată)*: Am copt pască în noaptea ceea, dacă chiar vreţi să ştiţi, pentru că mama mi-e bolnavă, şi venea Paştele, şi noi rămîneam iară fără pască!!

H o r i a: Vai de mine, nici gînd să te fac să spui ceea ce poate n-ai fi vrut să spui. Scuză-mă, nu am avut dreptate. Nevoie Elena.

N e v o i e: Dacă eu nici nu eram acasă în sara ceea.

H o r i a: Şi unde erai?

N e v o i e: M-am dus la mătuşa Anica să-mi fac părul.

H o r i a: Mătuşa nu e aici în sat?

N e v o i e: Ba da, e aici, numai că se cheamă că nu eram acasă. Şi pe urmă, ca să fiu sinceră...

H o r i a: Nu mai e nevoie să fii şi sinceră. Mulţumesc.

S-a plimbat puţin prin clasă, apoi a venit la fereastră şi a zis cu glas străin, ce nu mai semăna cu glasul lui.

H o r i a: Puteţi pleca.

C u c u: Mata, Horia Mironovici... nu ne mai ai de elevi?

H o r i a. Nu.

V i o l e t a: Şi... şi... nu-ţi mai sîntem dragi?

H o r i a: În primul rînd nu vă stimez, iar cel pe care nu-l stimezi nu mai are de unde-ţi fi şi drag.

Veşteziţi şi amărîţi, elevii ies unul cîte unul.
Cînd au ieşit cu toţii, H o r i a a luat un validol,
rămînînd nemişcat pe multă vreme.
Într-un tîrziu scîrţîie încet şi timid uşa clasei.

M a r i a: M-am întors, Horia Mironovici, pentru că...

Horia a tresăltat, ascultînd numai ochi şi urechi.

M-am întors, Horia Mironovici, fiindcă...

H o r i a era fericit.
S-a ridicat şi a pornit încet spre dînsa.

H o r i a: Şi tocmai tu, Marie, tocmai glasul tău?!

M a r i a: M-am întors, Horia Mironovici, să vă spun că nu a fost nimic din cele cîte-au fost înşirate aici. Nici gîlcile, nici copturile, nici ciubotele, că Petru Cucu nici

măcar ciubote n-are, umblă în bocanci — zic, nimic din cele cîte-au fost spuse aici n-au fost adevărate. Principalul e că frica nu ne-a lăsat în noaptea ceea să urcăm vîrful dealului.

H o r i a: V-ați temut de ploaie, de noapte, de foc?

M a r i a: De director ne-am temut.

H o r i a: Să fi băgat el atîta frică în voi?

M a r i a: Cearcă de nu te teme! Nu vezi mata cum s-a încuibat în satul ista de nu-l mai poate scoate nimeni!

H o r i a: Dar se zice că, gata, va fi mutat.

M a r i a: Că-l mută, că nu-l mută, asta nu o știe nimeni, dar, pîn' una-alta, el chiar că scoate sufletul din noi.

H o r i a: A ajuns pînă la sufletele voastre?!

M a r i a: Cum să nu ajungă, Horia Mironovici, cînd el n-are ochi să ne vadă, zice că toată clasa noastră îs niște spioni de-ai matale. Să vezi ce face la lecțiile de literatură! Nu iese din clasă pînă nu umple catalogul cu de „doi" și de „trei". Acum, stăm noi așa și ne sfătuim înde noi — ce vei face mata pînă la urmă, nimeni nu știe — unii nădăjduiau c-o să veniți, alții ziceau că v-ați și dus înapoi în Bucovina. Apoi am stat deci noi și ne-am gîndit... Pînă să-l mute undeva pe director, el o să ne înfunde la examene cu întrebări suplimentare și, dacă-ți mai lipește și o referință negativă, ce te faci, un' te vîri cu dînsa?... Și iaca așa s-a întîmplat, Horia Mironovici, că ea, sărmana, ardea colo sus în vîrful dealului, iar noi în vale buhăiam și nu îndrăzneam a porni spre dînsa.

H o r i a: Te-ai făcut mare, Marie.

Maria: Cum? A, creștem și noi cum putem. Și ziceam...

H o r i a: Eu nu atît statura cît maturitatea cetățenească o aveam în vedere.

M a r i a: Și... ce e cu maturitatea ceea cetățenească?

H o r i a: Ziceam că ai crescut, te-ai făcut mare.

M a r i a: Știu eu... E spre bine, spre rău?

H o r i a: Firește că e spre bine. Pentru că de abia de la conștiința cetățenească începe a fi socotită viața unui om.

M a r i a: Dacă nu, că-s fricoasă și eu, Horia Mironovici. Iaca, una-două și încep a mi se topi genunchii.

H o r i a: Lasă că nu ți se mai topesc ei chiar așa de ușor. Te-am văzut prin fereastră cum ai trecut pe lîngă director o dată, cînd ai venit cu toată clasa, apoi ai ieșit, acum iar ai mai trecut pe lîngă dînsul.

M a r i a: Ei, da ce-o să-mi facă, după ce m-a umplut cu de „trei"? Ultima oară cînd a trecut pe la noi m-a pus să-i recit versuri. I-am recitat și din Eminescu, și din

Cruceniuc. A ascultat cît a ascultat, s-a gîndit cît s-a gîndit — și iar un „trei". Cu notele astea ale lui, să vă spun drept, o să-mi fie rușine să ies din sat.

H o r i a: Sărmana noastră literatură, la ce zile a ajuns dacă în numele ei sînt pedepsiți cei mai destoinici fii ai acestui neam... Se poate să te sărut, Marie?

M a r i a: Dacă nu, Horia Mironovici. Că... să nu ne vadă. să nu ne rîdă.

H o r i a: Bine, dragă Marie. Poți pleca.

M a r i a *(înainte de-a fi ieșit)*: Da cu istoria satului cum rămîne, Horia Mironovici? Să fi ars și ea împreună cu Clopotnița?

H o r i a: Cum se poate una ca asta, Marie! Istoria nu arde, istoria rămîne atîta vreme cît rămînem noi. Că doar istoria n-o fi însemnînd numai cioburi și vase de lut... Dacă vrei să știi, și ziua de azi, cu necazurile și bucuriile sale, și faptul că tu, iată, ai ieșit de-aici din clasă împreună cu toții, dar mai apoi te-ai întors, și hăinuța asta a ta de lînă cu buzunărașe albastre — toate, absolut toate vor deveni cu vremea mărturii ale Istoriei.

M a r i a: Mata... Horia Mironovici... mata nu cumva îți rîzi de mine?!

H o r i a: Se poate așa ceva, Marie?!

M a r i a *(cercetîndu-și haina)*: O să ajungă vechitura asta în istorie, cum nu... Că, iaca, stau cronicarii cu pana la ureche ș-o așteaptă...

După ce a plecat, H o r i a a venit la fereastră și a rămas nemișcat, urmărind cele ce se petreceau afară. A intrat încet, pe nesimțite, s o ț i a.

J e a n n e t t e: Iată... Pe asta ți-am adus-o ca amintire... Da pe acestea ți le-am adus...

H o r i a: S-s-t...

J e a n n e t t e: Ce s-a întîmplat?

H o r i a: Stai aici alături și urmărește-o atent pe Maria Moscalu. Cu fata asta se întîmplă ceva. Clasa e în fundul ogrăzii, ea se duce spre dînșii, dar o să urmeze ceva, neapărat va urma ceva...

În cele din urmă, din fundul ogrăzii a răsărit
încet și lin:
Cînd viorica va-nflori,
Iar rîndunica va sosi...
Atunci va crește iar în bolți
Frunza butucilor din vii...

(C o r t i n a)

FRUMOS ȘI SFÎNT

Dramă

în două acte

PERSOANELE

Călin Ababii, fost soldat din gardă, rămas
cu munca în colhoz, mai mult pe lîngă vite
Maria, consăteanca lui, o biată femeie trecută
printr-atîtea, încît pînă la urmă i s-a zis „Sfînta"
Mihai Gruia, prieten de copilărie al lui Călin
și al Mariei, ajuns om de vază, cu posturi importante
în cadrul guvernului Republicii Moldovenești
Sandu, feciorul Mariei,
un băiat molipsit de febra milităriei
Secretarele tovarășului Gruia în diferite perioade
ale carierei sale
Blonda
Bruna
Bălaia
Șatena
Roșcata
Cărunta
Un isteț participant la consfătuire
Căpitanul de serviciu la secția orășenească de miliție

Salcia de pe malul Răutului sub care se mai aud glasurile celor trei prieteni de altădată.

La reprezentație participă, de asemenea, cai, vaci, oi, boi, orătănii și multe altele din lumea celor care, domesticite cîndva de mîna omului, au rămas să-și împartă soarta cu noi, ne-au devenit martore la zbuciumata noastră trecere pe acest pămînt

ACTUL ÎNTÎI

1

O pocitură de stînă înjghebată pe-o coastă de munte. Ocolul, strunga, cîteva butoaie în care se scurge caşul. Călin se poräie cu mulsul de sară, pe cînd Sandu, înarmat cu o despicătură de brad, face armată la cataramă. Un mic tranzistor, prins de streaşina stînei, transmite cadenţele unei fanfare militare.

Sandu: *Rrroła, sluşai moia komanda. Smi-rrr-naaa!!! (Face cîţiva paşi îndesaţi spre Călin, care tocmai stătea aplecat deasupra butoaielor.) Tovarişci readovoi soldat...*

Călin: Nu „readovoi", bre,— „vardi-readovoi". De cîte ori să-ţi spun?

Sandu: Da ce, adică, nu-i totuna, nu-s ci amîndoi soldaţi proşti?

Călin: Ba să avem iertare! Una e „soldatul de rînd" şi altă gîscă e „soldatul din gardă"!

Sandu: Da de unde? **Că** şi hainele, şi epoleţii, şi leafa — ce are unul, are şi celălalt...

Călin: Şi totuşi, cînd se ajunge la o adicătelea, pe-acolo pe unde trece garda, soldatul, oricît s-ar opinti...

Sandu: Bine, atunci dar cum se deosebesc ei? Pentru că, iaca, merg doi soldaţi pe drum...

Călin: Tu mai întîi comandă „Pe loc repaus!", că o fi împietrit băieţii ceia tot stînd cu piepturile înflate, cu ochii pe tine...

Sandu: Care băieţi?

Călin: Păi, cui ai ordonat tu „Drepţi"?

Sandu: A, nu, că eu mai mult aşa, în glumă. S-au şi împrăştiet.

Călin: Iaca, să-mi dai voie să nu te cred! Soldatul care a fost pus să steie smirnă o să-ţi steie pînă va înlemni, pînă va împietri, pînă-i va veni ceasul de pe urmă...

Sandu: Și dacă unul mai slab de înger leșină, pică jos?!

Călin: Mă rog, zace la pămînt cît zace, iar cum își vine în fire, se ridică frumușel, își scutură haina, își ocupă locul și iar e smirnă, din tălpi și pînă în creștet.

Sandu: După leșinul cela nu i se cuvine vreo mîngîiere, vreun repaus, vreun permis pe cîteva zile, măcar cît de cît...

Călin: Care mîngîiere, care repaus, care învoire! Smirnă! Atît. Și soldatul, cum i s-a comandat, gata, tipărit!

Sandu *(pe gînduri)*: Frica?

Călin: Cum, adică, frica?

Sandu: Păi, cine altul îl scoală de la pămînt, din leșin, și-l pune iar să steie drepți?

Călin: Una e frica și alta e disciplina. Pentru că armata, măi băiete, în primul rînd înseamnă disciplină. A fi soldat înseamnă a fi pururea gata la datorie.

Sandu: Și tot așa, și iar așa, pînă cînd?

Călin: Pînă va prinde și el oleacă la minte, că dacă va prinde, atunci îl vor avansa, îl vor lăsa să-i mai muștruluiască și el pe alții, să-și scoată pîrleala.

Sandu *(după o scurtă frămîntare)*: Da cum crezi mata, bade Călin... Cu cîțiva băieți de nădejde, iaca așa cum mă vezi, aș putea eu cîștiga o mică bătălie?

Călin: Da d' ce să n-o cîștigi? Oleacă de cartușe, cîteva grenade și un „ura" țîșnit din rărunchi...

Sandu: Ș-atît? Cartușe, grenade și un bun „ura"?!

Călin: Apoi că și oleacă de noroc n-ar strica. Norocul, măi dragul badei, niciodată nu strică...

Sandu: Da de unde să se ieie norocul cela la război?! Că el și în vreme de pace rar cînd, rar la ușa cui să bată, da acolo unde arde și se cutremură pămîntul și nici tu casă, nici tu ușă...

Călin: Și, iaca, să vezi tu, măi băiete! Tocmai acolo unde se cutremură și arde pămîntul, el răsare nici că mai știi de unde și-l dăruiește cînd pe unul, cînd pe altul... Principalul e să-ți pice norocul cela la țanc, să-ți vină atunci cînd fără dînsul nu mai este chip...

Sandu: Ți-a picat și matale vreodată norocul la țanc?

Călin: Dacă nu mi-ar fi venit el și mie, mai stăteam noi amu la sfat?

Sandu: Și chiar cum a fost atunci cînd a fost să fie?

C ă l i n : Pătărănii cu norocul — cîtă frunză și iarbă, pentru că, la vreme de mare cumpănă, pe ce alta se poate bizui sărmanul om dacă nu pe noroc? Numai că trebuie să ai răbdare, fiindcă ceea ce mai apoi se dovedește a fi norocul omului, la început...

S a n d u : Nu prea seamănă?

C ă l i n : Nici vorbă să semene! (*Pauză.*) N-am dovedit noi atunci, în patruzeci și cinci, să ne întoarcem, că iaca vine seceta, vine foametea. De cu toamnă, de cum am cărat *postavka*, a și prins satul a se posomorî. Pe la începutul iernii, cum treceai prin sat, numai șervete prinse pe sub streșini. Și se ducea, măi băiete, lumea în pămînt așa cum se duce apa în nisip — nimeni să se mire, să se supere, să-și deplîngă soarta. Hei, d-apoi cînd am văzut eu una ca asta, mi-am zis — stai, tovarășe, că nici așa nu mai merge! Stingerea unui sat e o chestie politică, la urma urmei! Într-o asemenea situație cineva trebuie să puie capul la bătaie, și dacă nu se găsește nimeni altul, îl pun eu. Zis și făcut. Mă scol într-o bună dimineață, mă spăl, mă încalț. Iarna era ploioasă, drumurile desfundate, că nici călare să răzbați, însă eu, tînăr cum eram, cușma pe ceafă și am ieșit la o margine de drum, hai-hai, hai-hai, hai-hai...

Comitetul raional al comsomolului.
S e c r e t a r a, o tînără blondă, își arcuiește pe ascuns sprîncenele.
C ă l i n așteaptă o vreme, dar văzînd că nu mai sfîrșește odată, ochește o ușă și dă să intre.

B l o n d a : Nu, tovarășe, ce ți-a venit?!

C ă l i n : Mi-o venit, iaca, să întru pe ușa asta.

B l o n d a : Nu se poate.

C ă l i n : De ce, adică, nu s-ar putea?

B l o n d a : Tovarășul Gruia e ocupat.

C ă l i n : Ei și ce dacă e ocupat! Crezi că eu îs mai liber? Ori dumneata, de-o pildă, ești mai liberă? În țara sovietelor nimeni nu e liber — toți sînt ocupați.

B l o n d a : Cu ce fel de probleme pe la noi?

C ă l i n : Problemele mi-s personale, dar, privite în adîncime, ele devin automat probleme de stat. Totul depinde pe ce ușă întri și cu cine stai de vorbă.

B l o n d a : E ocupat. Sîntem în ședință din zori de zi, de cum ne-au sosit vagoanele cu untură de pește. Facem repartizarea.

Călin: Şi ce repartizează ei? Untură de peşte? Pentru o nimica toată fac şedinţă?

Smuceşte uşa şi intră, spărgînd o şedinţă în plină desfăşurare, după care rosteşte oarecum ocrotitor:

Hai noroc, iubiţi tovarăşi!

Isteţul: Это еще что такое?

Călin: На солдата не говорят что, а говорят: кто таков, из какой, мол, части?

Isteţul: Ну, и, стало быть, из какой ты части?

Călin: Сто сорок девятый, гвардейский, стрелковый, ордена Кутузова и Александра Невского...

Isteţul: Ну и что из этого следует?

Gruia: Оставьте его, это мой односельчанин, известный в селе балагур.

Călin *(mîndru)*: Друг детства. Школьный товарищ.

Gruia: Ясное дело, если из одной деревни, то и друзья детства и школьные к тому же... Послушай, друг детства, а разве тебе в приемной не говорили что я занят, что идет важное совещание?

Călin: Сказали.

Gruia: Ну, а раз сказали, что занято, чего прешь?!

Călin: У меня более важный вопрос. Я по вопросу о хлебе насущном, а вы тут черт знает на что тратите время. Говорят с рыбьим жиром возитесь...

Isteţul: Да кто тебе дал право...

Gruia *(oarecum stingherit)*: Что ж, товарищи... В общих чертах мы все уже прикинули, а если что и осталось, то мы уж, как это водится, в рабочем порядке...

Participanţii pleacă iritaţi, lăsînd un gol administrativ în urma lor.

Gruia: Odată intrat, treci colo de te aşază, ce-mi tot stai în picioare?

Călin: De trecut eu aş trece şi de aşezat m-aş aşeza, pentru că, după şase kilometri făcuţi pe jos, pe un drum ca aista, nu e mare bucurie să stai în picioare, dar, ca orice om bine crescut, fiind întrat în casa altuia, aştept şi eu, vorba ceea...

Gruia: Da ia chiar te rog şi te poftesc...

Călin se aşază încet şi greoi pe un scăunaş lîngă uşă.

Gruia: Cap şi tu! Cum vom putea noi vorbi — unul de la masă, altul de colo, de lîngă uşă...

Călin: Dacă vezi și tu că nu-i chiar bine, ieși de la masa ceea și vină de te așază aici alături.

Gruia: Dar cine la cine a venit? Eu la tine ori tu la mine?

Călin: Apoi așa e, eu am venit la tine, dar vorba e că am fost cîndva prieteni, și ce tovărășie e aceea cînd eu fac șase kilometri prin glod, și tu nu poți face șase pași pe podea curată, așa ca să putem vorbi frumos, omenește... De la egal la egal...

Gruia: Pentru tine principalul e să fie de la egal la egal. Țara-i abia ieșită din război, luptăm zi și noapte cu sărăcia, cu ruinele, cu foametea, iar vechiul meu prieten vine la mine în ospeție cu un drapel pe care scrie — de la egal la egal ...Mă rog, ca să-ți fac plăcere... *(Iese de la masă, vine de se așază alături.)* Ce mai e nou prin satul cel cu cer albastru?

Călin: Hei, tovarășe Gruia, mai că s-o posomorît și s-o înnourat cum nu se mai poate cerul deasupra satului nostru...

Gruia: Cum adică?

Călin: Uite așa. Se duce la fund, se stinge vechiul nostru sat, cu gîndul la o coajă de pîne...

Gruia: Nu știu dacă făcea pentru o asemenea pătăranie s-o întinzi șase kilometri pe jos. Foametea nu e o noutate pentru noi.

Călin: Dacă eu nu-s labă și n-am venit să-ți aduc noutăți. Sînt soldat de gardă Călin Ababii și am venit să te întreb pe tine, tovarășul meu din copilărie, ajuns amu la putere, să te întreb ce măsuri se iau pentru ca peste satul nostru iară să se înalțe cerul cel albastru...

Gruia: De, facem și noi ce putem... Iaca, ne-au sosit în zori două vagoane de untură de pește — tocmai discutam cum să le repartizăm mai bine.

Călin: Problema nu e cum s-o împarți, problema e cum să înghiți tu untura ceea, că ți se întorc mațele cum pornești cu lingura spre gură. Nu știu ce fac oamenii prin alte sate cu untura de pește, da la noi, cum o primesc, își ung ciubotele cu dînsa, că, zic oamenii, mai bine să fii dus la groapă în ciubote unse decît să trăiești cu asemenea bucate...

Gruia: Cam pute untura ceea, nu-i vorbă, dar e singura noastră salvare. Vagoanele cu pîne mai sînt încă în drum, și trebuie să rezistăm pînă una-alta.

Călin: Ce să facă cei care n-au cu ce se ține pînă la sosirea vagoanelor?

Gruia: Tu să n-ai nici o grijă!

Călin: Dacă nu e vorba de mine. Satul moare, tovarăşe Gruia! Pe la o amiază, cînd iese lumea de prin case şi se iscă o boare de vînt, să vezi cum ţi-i lipeşte de garduri! Da mai dăunăzi pe biata Marie, cînd a prins-o vîntul de-o aripă...

Gruia: Care Marie?

Călin: Hai că-i bună! Amu el mă şi întreabă despre care Marie e vorba! D-apoi că aceeaşi Marie, măi dragă tovarăşe Gruia, cu care mătăluţă te-ai logodit înainte de-a ne fi dus noi la război şi de care n-ai mai vrut să ştii atunci cînd a dat Domnul să ne întoarcem...

Gruia *(după o lungă pauză)*: Parcă am fost înţeleşi să nu mai aduci vorba de logodnica ceea a mea... *(După o altă pauză.)* Din păcate, prea multă armată a trecut peste satul nostru, şi atunci cînd noi săpam tranşee în Slovacia, Maria cocea plăcinte pentru ofiţerii cantonaţi la vecini...

Călin: De, războiul e război, fetele-s fete... Că doar n-o ieşit Maria la răscrucea drumurilor să poftească regimentele. Armatele manevrează după cum le vine ordinul, iar ce poate ostaşul ieşit pe-o clipă la odihnă, asta o ştii tu prea bine. Oricum, satul n-a vorbit-o de rău, dimpotrivă, satul i-a zis în cele din urmă „sfînta Marie". Dar, de... N-ai vrut la întoarcere nici măcar să ştii de dînsa — treaba ta... Acum însă, pentru că o ajuns la zile grele, cine altul s-o ajute dacă n-om ajuta-o noi?

Gruia: De ce tocmai noi?

Călin: Fiindcă şi vacile am păscut de mici împreună, şi ne-am jucat, toţi trei, vară de vară, sub salcia de pe malul Răutului.

Gruia: Bine, măi, dar de atunci atîta apă s-a tot scurs pe Răutul cela la vale!

Călin: Cu atît mai de mirare este faptul că cele trei glăscioare ale noastre mai dăinuie şi azi acolo sub salcia ceea bătrînă!

Gruia: Nu mai spune! Şi cît vor rămîne acolo?

Călin: Vor rămîne pururea, pentru că dulcea noastră copilărie, şi pîrăul, şi copacul care ne-a adăpostit, tot ce-a fost frumos în viaţa noastră, totul a fost şi sfînt. Iar ceea ce e sfînt nu moare. Ceea ce e sfînt e şi veşnic. Şi cele trei glăscioare...

Gruia: Care trei, că Maria ceea, după cîte îmi aduc aminte, mai mult tăcea.

C ă l i n : Tăcea, pentru că noi, hîtri cum eram, o luam mai mult ca să aibă cine ne întoarce vacile. Oamenii însă, tot văzîndu-ne în trei, ne dădeau de grijă — măi, luați sama că copila asta e orfană, și cei ce se joacă cu dînsa în pietricele și coc păpușoi, și o trimit să le întoarcă vacile vor trebui mai apoi să aibă grijă de dînsa.

G r u i a : Dacă nu ne-am mai grijit și noi de dînsa! Că atunci cînd au început șezătorile...

C ă l i n : Firește, cum au început șezătorile, fuga încolo unde știam bine că se va duce Maria. O sară o petreceai tu, o sară o petreceam eu. Cînd stătea cu tine de vorbă în umbra tinzii, cînd stătea cu mine. Ce-i drept, eu nu prea puteam găsi capăt de vorbă, pe cînd tu erai numai snoave încă pe atunci. Și-i tot umpleai capul cu de toate, așa încît pînă la urmă oamenii au început să ne prevină — luați sama, măi, că Maria e orfană, și cei care îi tot sucesc mințile ș-o țin de vorbă în umbra tinzii...

G r u i a : Da slăbește-mă odată, bre, cu amintirile și spune-mi ce-i cu dînsa?

C ă l i n : Ce mare bucurie poate fi în casa Mariei?... Un singur sac de păpușoi avea biata fată, dar ai venit tu toamna trecută, pentru că erai la noi președinte, și i-ai zis să-l ducă, să-l predeie la stat.

G r u i a : Eram obligat să-i cer predarea pînii, avea datorii față de stat, și tocmai sosiră niște directive...

C ă l i n : Lasă-mă în pace cu directivele celea, că și eu, nopțile, cînd făceam de dejurnă la soviet, de urît ce-mi era, mă chioram printr-însele, dar nu țin minte să se fi cerut în vreuna ca orfanii să fie puși a preda ultimul lor sac... Tu însă ai ținut morțiș să scoată Maria sacul din casă, și ai făcut-o mai mult din ciudă, pentru că nu a stat cuminte încuiată în casă, să aștepte cînd ne vom întoarce de la război.

G r u i a : Stai că iar o ia de la început... Scurt și cuprinzător — ce-a pățit Maria? E bolnavă, zace la pat, leșină, moare?

C ă l i n : De zăcut la pat nu zace, de murit nu moare, nici măcar fața nu i s-a înflat de apă, cum li se înflă ea celor sortiți să nu mai scape, dar, ca să vezi tu nenorocire! A început să-i cadă părul. Și nu că așa, da șuvițe întregi! Biata Maria stă la fereastră zile întregi și-și bocește gîțele...

G r u i a : A găsit ce boci...

Călin: Parcă ziceai odată că gîțele Mariei pînă că și prin somn...

Gruia *(după ce a tot scotocit prin buzunare)*: Galocika!

Intră secretara.

Галочка, ты у нас генерал по этим делам. Как бы мне оторвать пару талонов из карточек будущего месяца? Вот, зашел односельчанин...

Călin: Друг детства.

Gruia: Ну, да, раз односельчанин... Хорошо бы передать туда в деревню буханку хлеба, а карточки мои вышли все...

Blonda: Вот, три талона, как раз буханка и будет.

Gruia: Ты-то с чем останешься?

Blonda: Ничего, выкручусь! На худой конец, раз в день нас кормят.

Călin *(după plecarea blondei, încîntat)*: Las' c-ai ales-o și pe asta bine... Ai văzut tu, măi Gruia, ce fuioare are secretara asta a ta?!

Gruia: Gîțele nu se repartizează după listă. Porți ceea ce ai moștenit de la părinți.

Călin: Hei, sărmana Marie moștenise bine și ea, dacă una e să moștenești și alta e să poți purta...

Gruia: Uite, ai trei cartele. Cum treci strada, intri la alimentară și primești pînea. O duci frumos în sat și acolo o tai în două. Jumătate i-o duci mamei, jumătate i-o dai Mariei...

Călin: Și, pe lîngă pîne și salutări, ce să-i mai transmit Mariei din partea ta?

Gruia: Care salutări, măi, ce-mi umbli tu cu năzbîtii!!! Intri, pui pînea pe masă și — la revedere. Atît.

Călin *(întorcînd cartelele)*: Nu, că dacă așa-i vorba, caută-ți un alt prost. Ce am crescut în pădure să arunc cu pînea în om și s-o iau la sănătoasa?

Gruia: Cine te pune să arunci cu pînea într-însa?

Călin: Cum altminteri, dacă nu mi se dă voie nici măcar să întru în vorbă cu gospodina casei?

Gruia: Ei, hai, mă rog, dacă ții numaidecît, îi spui colo cîteva minciuni, dar fără fasoane, fără pilde deocheate, că, las', te știu eu...

Reapare secretara.

Blonda *(emoționată)*: Михаил Ильич! Москва на линии! Срочно, по прямому проводу!

G r u i a: Bery. Hai noroc, Căline, și vezi de nu pierde cartelele.

O casă în amurg. Foame, frig, deznădejde.
M a r i a stă într-un ungher cu un șal aruncat pe umeri.
Ciupește cîte o fărîmitură din partea ei de pîne,
iar gîndurile îi sînt departe-departe.

M a r i a *(într-un tîrziu)*: O fi avînd și domnișoare pe-acolo?

C ă l i n: Să zic că am văzut acolo cine știe ce fete, iaca, n-aș zice... Mai mult ciubote și pantaloni pe sub mese. Ce-i drept, ședea acolo într-un ungher o păpușă bălăioară, dacă Mihai, la aiestea bălăioare, apoi, nu prea...

M a r i a: O fi slăbit, s-o fi tras la față?

C ă l i n: Nici n-o prea slăbit, nici să se fi schimbat la față cine știe ce...

M a r i a: Aceiași pantaloni militărești, cu dungă roșie?

C ă l i n: Și pantalonii i-s aceiași, și ciubotele, și șapca, dar l-o fi măcinat pe dinăuntru dorul, că își uită așa, deodată, vorba, rămîne posomorît, abătut... Cînd m-a zărit prin fereastră, s-a bucurat cum nici că se mai poate! A amînat pe loc ședința. Mi-a ieșit înainte, m-a cuprins așa de după ceafă cu amîndouă brațele și a prins a mă pupa de cîte trei ori la rînd, gură în gură, așa cum se pupă amu, rușește... După care mă pofte ște în cabinet, ne așezăm noi la sfat, ședem frumos, frățește, dar iată că vine ora, și încep a li se repartiza pîinile. Mihai și-a primit pîinea lui, a mirosit-o, pentru că era proaspătă, scoasă din cuptor, și ce i-o fi venit, că zice: dă-o încolo de slujbă, m-am săturat de dînsa. Mi s-a făcut dor de mama și pe Maria n-am mai văzut-o cine știe de cînd. Își pune mantaua, încuie cabinetul, pornim noi repejor spre sat, dar nu apucă bine a trece calea ferată, că ne și strigă cineva din urmă...

M a r i a: Bălăioara?

C ă l i n: Ca să vezi, bălăioară-bălăioară, dar avea un glas, că răsuna valea. „Tovarișci Gruia, zice, Moskva na provode!!"

M a r i a: Și asta ce-o mai fi?

C ă l i n: Moscova, zice, e pe fir direct, pentru a sta de vorbă cu tovarășul Gruia Mihai Ilici.

M a r i a: Și nu s-o putut el acolo învîrti cumva ca să nu se mai întoarcă?

C ă l i n: Ce învîrteli, Marie, atunci cînd Moscova e pe fir?!!

M a r i a: Nu se poate?

C ă l i n: Ferit-a sfîntul!!

M a r i a: Mi-e grijă să nu-l îmbrobodească cumva bălăioara.

C ă l i n: Taci că mă înflă rîsul. Cu cîțiva ani în urmă, pe cînd stăteam în Austria, nimerisem noi într-o sară la teatrul de operă și balet. Pe scenă, femei aproape că în pielea goală, și nu rable de-aiestea de-ale noastre, da niște căprioare, că te înflau dracii cu scaun cu tot. Leșinau ofițerii în sală, pe legea mea, da Mihai, după ce s-a chiorît o sară întreagă, a zis că nu, că dacă fata nu poartă rochie pînă la genunchi, el unul nici nu prea are ce vorbi cu dînsa.

M a r i a: Și totuși, cum l-a strigat bălăioara ceea...

C ă l i n: S-a întors, pentru că, oricum, Moscova era pe fir. Cearcă de nu te întoarce! Dar îl durea, sărmanul, că nu poate veni cu mine napoi în sat, să vezi tu ce-l mai durea! Mi-a dat pînea așa întreagă cum era și mi-a zis: frate Călине! cum ajungi acasă, o frîngi în două. Jumătate i-o duci mamei, iar cealaltă jumătate i-o dai celei pentru care inima mea, ah, inima mea iar începe a mă durea...

S a l c i a de pe malul Răutului.

G l a s u l l u i G r u i a *(furios):* Tacă-ți, mă, odată gura!!

G l a s u l l u i C ă l i n: Să mă fi luat eu cumva cu vorba?

G l a s u l l u i G r u i a: De unde ai scos-o că mă doare inima?

G l a s u l l u i C ă l i n: Aici, ce-i drept, am presupus-o și eu, dar am făcut-o numai și numai pentru ca să te salvez.

G l a s u l l u i G r u i a: Tu să mă salvezi?Era nevoie?

G l a s u l l u i C ă l i n: Era absolut nevoie. Pentru că atunci cînd a apărut Moscova de te-a strigat pe nume, mi-am dat sama că ești bine văzut, că poți ajunge cu vremea sus de tot, dacă ai noștri nu-ți vor pune cumva piedică.

G l a s u l l u i G r u i a: Pentru ce, adică, satul meu de baștină mi-ar pune piedică?

G l a s u l l u i C ă l i n: Pentru că în anii cît ai fost președinte, ai măturat podurile pe-un cap, lăsînd lumea

să moară de foame. Să fim bărbați, să fim sinceri și atunci ne vom închipui ușor ce se vorbește prin sat de tine. Ca să-i îmbunez măcar cît de cît, am colindat măhală cu măhală, spunîndu-le tuturor cine și pentru cine a trimis această pîne...

Glasul lui Gruia: Ei, hai, îmbunai satul, dar cine naiba te-a pus să-i cînți Mariei romanța cu inima ce doare?

Glasul lui Călin: Maria trebuie îmbunată în primul rînd, deoarece satul ca satul, iar Maria chiar că era în drept să ridice piatra...

Glasul lui Gruia: Care piatră, bre, cine-o mai ia în seamă pe proasta ceea!

Glasul lui Călin: Așa proastă cum o crezi, dar putea să-ți facă bucata...

Glasul lui Gruia: Ce anume putea ea să-mi facă?!

Glasul lui Călin *(după o pauză)*: Putea să te blesteme, zicînd să n-ai nici tu noroc în viață, așa cum nu l-am avut eu...

Glasul lui Gruia: Eu, fiind în partid, habar de grijă, și blestemele Mariei sînt floare la ureche...

Glasul lui Călin: Bate-te cu palma peste gură și în loc de-a rîde de Maria, mai bine te-ai gîndi cîți membri de partid n-au avut noroc în viață, pentru că atunci cînd le-a sunat și lor ceasul, cînd au fost chemați pe nume, nu erau pe loc, ș-atunci alții au fost aleși.

2

Aceeași stînă în Carpați.
Soarele mai aurește creasta munților, iar de prin văi și văgăune încep a izvorî umbrele nopții.
Ici-colo, de pe podișuri, se înalță cîte-o ațișoară de fum, răsfirîndu-se moale în adîncul cerului.
Călin pune la foc un ceaunaș, pe cînd Sandu îi tot dă nainte cu mușteluiala.

Sandu: *Rota, slușai moia komanda! Lojis! K boiu!*

Călin: Hai că-i bună și asta! Dacă ai *„k boiu!"* la ce-ți mai trebuie și *„lojis!"*? Că soldatul, cum aude *„k boiu!"*, se și repede cu burta la pămînt, fie drum, fie arătură, fie mlaștină, fie omăt. *„K boiu!"* este ordinul tuturor ordinelor și se folosește numai atunci cînd inamicul te-a descoperit și a deschis focul.

S a n d u: Arde pămîntul, prăpăd nu alta!!

C ă l i n: Atunci, firește *„k boiu!"*, altfel n-ai încotro.

S a n d u: Cu salturi mici înainte, cîte unul ori cîte doi...

C ă l i n: Cum adică: „cîte unul ori cîte doi"?! În armată, măi Sandule, totul trebuie să fie cîntărit, măsurat, socotit. Dacă ne ridicăm la atac cîte unul, mergem cîte unul, dacă ne ridicăm cîte doi, să fie cîte doi. Altminteri unora o să li se pară că s-a zis cîte unul, alții vor aștepta cînd va fi cîte doi — și pornește un tărăboi, iar tărăboiul în armată e categoric și strict interzis!

S a n d u: Bun. Cu salturi mici înainte, și nu prea ridica capul...

C ă l i n: Taci, bre, că te faci de rîs! Cum, adică, „nu prea ridica capul"?!

S a n d u: Ca să nu ne secere inamicul chiar pe toți, noi pornim la atac, dar pornim oleacă tupilați, cu capul tras între umeri.

C ă l i n: Cum, adică, bre, pornim la atac tupilați, cu capul tras între umeri?! Cum poți ridica o unitate de soldați de gardă la atac, ordonîndu-le să vină tupilați? O gardă ce vine tupilată — gata, nu mai este gardă...

S a n d u: Ia uite, măi, de-amu ce mai mîndrie și la soldații ceia...

C ă l i n: De mîndrie și numai de mîndrie e vorba. Adevăratul soldat din gardă trebuie să le vadă pe toate cu ochii lui, să participe pe deplin la întreaga bătălie. De dînsul depinde ridicarea sau coborîrea drapelului, el simte primul suflarea biruinței, atunci cînd lucrurile merg spre izbîndă, și tot primul o să simtă că-i bîja, atunci cînd lupta pierdută va fi.

S a n d u: Și ce-i trebuie lui să le știe chiar pe toate?

C ă l i n: Pentru a fi gata să-și facă datoria.

S a n d u: Da cît o poate ține soldatul cela, tot erou și erou, prima și prima? Ce, adică, chiar nu se întîmplă la război că soldații ostenesc, că li se face lehamite, nu le mai arde lor de nimic, dar mai apoi — ce vînt o fi dat peste dînșii? — se ridică de prin tranșee și, cu fruntea sus, cu pieptul descheiat...

C ă l i n: Cum să nu se întîmple!

S a n d u: Ți-ai descheiat și mata pieptul?

C ă l i n: Cum să nu mi-l deschei, odată ce aveam haină și haina avea bumbi...

S a n d u: Și chiar cum a fost atunci cînd a fost să fie?

C ă l i n *(după o lungă frămîntare):* Dă Domnul, trece foametea, facem colhoz. Vreun an de zile am fost încărcător pe un tractor, dar după contuzie mi se răcea rău de vuietul tractorului. M-au mutat la cai. O iarnă am fost grăjdar şi munceam cu atîta tragere de inimă, că în al doilea an m-au făcut şef pe toate grajdurile. Eram bucuros cum nu se mai poate, caii mi-au plăcut de mic copil, dar nu ştiu ce-o fi fost acolo la mijloc, că, cu cît mă străduiam eu să le fie cailor mai bine, cu atît le era mai rău. Cînd am văzut eu că-i aşa, mă duc la gară, urc în tren şi hai, băiete, la Chişinău. Oricum, e capitala noastră, şi ceea ce nu se vede din văgăuna satului s-o fi văzînd bine de acolo, din Chişinău.

O anticameră la Comitetul Central al comsomolului. O secretară brună îşi vopseşte buzele. Călin, după ce a tot pîndit-o, cearcă să se strecoare neobservat pe lîngă dînsa.

B r u n a : Товарищ, вы куда?

C ă l i n : Солдата не спрашивают куда. Он идет туда, куда ему приказали. Солдата, самое большое, можно спросить — на сколько.

B r u n a : Ну и — на сколько?

C ă l i n : Минут десять, пятнадцать, не более.

B r u n a *(tot făcîndu-şi buzele):* Товарищ Груя занят.

C ă l i n : А вы думаете, вчера вечером, садясь в битком набитый поезд, я не догадывался, что он может быть занят? Мне прямо сердце говорило: зря деньги потратишь, зря мир перебаламутишь. Но, как видите, отход на заранее подготовленные позиции — это не моя тактика.

B r u n a : У нас сегодня бюро.

Sună două aparate. B r u n a îi aruncă primului receptor un „minutku!", celui de-al doilea prinde a-i face curte, pînă una-alta. C ă l i n smuceşte mînerul unei uşi capitonate.

C ă l i n : Здравствуйте, товарищи!

I s t e ţ u l : В чем дело?

C ă l i n : Разве на «здравствуйте» в этом городе отвечают «в чем дело?»?

I s t e ţ u l : Это мой односельчанин.

C ă l i n : Друг детства! Школьный товарищ!

G r u i a : Ясное дело, раз односельчанин, то уж и друг

детства, и школьный товарищ. А, послушай, друг детства, разве тебе там в приемной не говорили, что у нас бюро?

Călin: У меня срочное дело.

Gruia: Более срочное, чем то, которое мы тут обсуждаем?

Călin: Во сто крат.

Gruia: Что ж, если во сто крат, тут уж, как говорится, крыть нечем. Ладно, товарищи. Основное мы так или иначе прикинули, а остальное, как водится, в рабочем порядке.

Participanții la consfătuire pleacă, și prietenii de altădata rămîn față în față.

Gruia *(ostenit)*: Treci colo de te așază, ce tot ții ușa în spinare?...

Călin: Dacă noi, așa colhoznici cum sîntem, nu obișnuim, înainte de-a fi fost poftiți...

Gruia: Lasă-mă cu mofturile celea ale tale. În loc de-a intra omenește, cum intră toată lumea, el dă năvală ca turcul, sparge consfătuire după consfătuire, da cum rămînem în doi, de acum începe a roși — nici de trecut, nici pe scaun nu se așază fără să fi fost poftit... Și nu pe acela, bre, alege-ți unul mai aproape, că odată ce-am păscut vacile împreună...

Călin: De dragul vacilor pe care le-am păscut împreună eu am făcut două sute optzeci și cinci de kilometri, și tu, dacă mai ții la vacile celea, ar fi bine să ieși de la masă, să faci măcar cîțiva pași spre mine, așa ca să putem vorbi liber, de la egal la egal...

Gruia *(zîmbind, iese de la masă, vine de se așază alături)*: De unde atîta semeție, de unde atîta fudulie, că, după cîte-mi aduc aminte, voi nici n-ați prea avut cu ce vă fuduli. Și totuși, toate poreclele neamului vostru au pornit de la o mîndrie exagerată. Bunelului tău i se zice „Domnitorul", tatălui tău — „Conașul", cît despre tine, dacă îmi aduc aminte...

Călin: S-o lăsăm cu poreclele, mă tem că n-am să mă pot reține și de ce să jignesc un reprezentant oficial al statului... Unde mai pui că, odată ce-o venit vorba de neamul meu, să nu încurcăm fudulia cu simțul demnității...

Gruia: A, da, simțul demnității. Nenorocita ceea de bătătură pe care veșnic sîntem călcați. *(Apasă pe un*

butonaș, intră secretara.) Галочка, принесите, пожалуйста, два чая.

C ă l i n : Три чая!

G r u i a: Vrei două pahare?

C ă l i n : Da frumușica asta n-a lua colea cu noi un ceai?

B r u n a : Спасибо, но на работе нам не полагается чай распивать.

C ă l i n *(după plecarea ei, visător):* E dulce, măi, și are un vino-ncoa... Amu văd și eu, tovarășe Gruia, c-ai ajuns om mare. Cum apeși pe buton, cum îți vine... După care, mă rog, vorba ceea...

G r u i a: Nici un vorba ceea.

C ă l i n : Pentru ce dar vine fuguța la tine?

G r u i a: Vine, pentru că mi-i secretară.

C ă l i n : Apoi, deie-vă Domnul noroc la amîndoi..

G r u i a: Mulțumim. *(După ce li se servește ceaiul.)* Ce mai e nou prin satul cel cu cer albastru?

C ă l i n : A fost cerul cela albastru cît a fost, dacă amu iar au început a ne îndesi norii... Nu ne merge și pace. Semănăm atunci cînd vremea semănatului se trece, ne ducem la strîns atunci cînd pînea a și prins a se scutura, la masă ne așezăm atunci cînd nu mai avem nici o poftă...

G r u i a: Ce vă codiți atîta?

C ă l i n : Ne codim pentru că sîntem strîmtorați din toate părțile, iar dușmanul, cum a pus gheara pe noi, așa ne și ține. Iaca, de-o vorbă, ferma de cai peste care, de bine, de rău, am fost pus. Cînd avem grăunțe, n-avem șișcă, cînd ne vine șișca, magazia nu ne dă grăunțe. De la o vreme a început să ne și curgă. Cum dă o bură de ploaie, spinările cailor prind a luci de parcă s-ar fi întors de la plug. De arat însă nici pomeneală — pur și simplu a trecut o bură de ploaie peste sat. Vara încă mai treacă-meargă, da cum vine toamna, cu nesfîrșitele sale ploi, îmblu cu săptămînile nedormit.

G r u i a: Cine-ți strică somnul?

C ă l i n : Caii. Cum încep a ațipi, se reped herghelii întregi peste mine, mă smulg din somn și mă întreabă — pînă cînd cu frigul ista, pînă cînd cu ploile iestea, tovarășe? Da bietul șef... ce poate el?

G r u i a: Ce nu se duc caii la președinte?

C ă l i n : Nu se duc, pentru că-s deștepți. Se vede cale de-o poștă ce poamă e președintele cela al nostru

G r u i a : Și ce poamă e?

C ă l i n : Dușman de clasă.

G r u i a: Bine, hai, mă rog, „dușman de clasă", dar ce are el cu vitele de la fermă, de ce nu repară acoperișurile?

C ă l i n : Ei, de ce! Una-două și vine cu știința peste mine. Calul, zice el, nu are perspectivă în gospodăria colectivă. Aici tractorul este ce este, în loc de-a cheltui o sută de ruble cu acoperișurile celea, mai bine vîr banii în piese de schimb pentru tractoare... Dușmanii de clasă îs mintoși și vicleni cum nu se mai poate, dar las' că nici noi nu sîntem așa de proști cum ne crede el. Am să-l înflu de pe scaunul pe care șede, că nu i s-a întoarce nici numele. Cu asta, iaca, am și venit la Chișinău.

G r u i a: Cu ce, adică?

C ă l i n *(în șoaptă):* Apoi, îl arestăm și-l deportăm.

G r u i a: Așa deodată, hodoronc-tronc!! Arestat și deportat!

C ă l i n : Dacă altfel nu-i chip, că el are acolo atîta putere... vouă nici prin cap să vă treacă cîtă putere are el acolo!!

G r u i a: Nu umbla cu prostii, măi Călinc! Politica statului e următoarea — pentru început te așezi și vorbești cu omul omenește, pe îndelete...

C ă l i n: Am încercat și răsîncercat. Toate — degeaba. Tu n-ai putea să mă sfătuiești cam pe unde s-o iau ca să ajung la cei ce vin noaptea cu mașina?

G r u i a: Dacă nu, că sînt ocupați, și mașinile-s în reparații...

C ă l i n : Au găsit și ei cînd să repare!

G r u i a: Ce să discutăm noi ceea ce nu-i de nasul nostru. *(După o pauză.)* Cînd ai venit?

C ă l i n : Mai alaltăieri.

G r u i a: Ce ești așa de boțit, nedormit, nebărbierit. Unde-ai tras? La ce hotel?

C ă l i n : Dacă nu, că la hotel nu mi-au dat voie. Cică, prea duhnește a grajd. Mi-au zis să trec mai întîi pe la baie, dar ce folos din baia ceea, că doar n-am să-mi las ciubotele și mantaua acolo! Văzînd așa treabă, m-am mutat la gară. Două-trei ore pe noapte picur acolo pe-un scaun. Dimineața, cum mă trezesc, am bufet alături. O cafea, un covrig. După care îmi fac cușma vălurele și tot hai cu ale mele, pînă iar vine noaptea...

G r u i a: Și cam cît ai de gînd să-i tot dai cu cafele și covrigi?

C ă l i n: Știu eu... Azi ce zi e? O fi sîmbătă?

G r u i a: Sîmbătă.

C ă l i n: Apoi dacă e sîmbătă, o să mai stau...

G r u i a: Nu cumva ai început să te temi de duminici?

C ă l i n: De ce m-aș teme de dînsele?

G r u i a: Atunci pentru ce m-ai întrebat ce zi e?

C ă l i n: Na-ți-o bună! Că dacă sîntem din colhoz, nu ne mai trebuie să știm nici ce zi, nici ce dată e...

G r u i a: Ce-o fi oare la mijloc că de data asta nu mai aduci vorba de Maria?...

C ă l i n *(abătut)*: Ce să ne mai pierdem vremea și cu proasta ceea? Tînără, voinică, frumoasă. Se cutremură măhala de rîsetele ei.

G r u i a: De ce n-o iei de nevastă, dacă după atîta vreme e tot tînără, voinică și frumoasă?

C ă l i n: Hai că-i bună și asta... Ce fel de mire e acela care, de cum s-a întors de la război, tot în manta și în ciubote? *(După o lungă pauză.)* Unde mai pui că, chiar de mi-ar fi trecut așa ceva prin cap, amu e tîrziu. Pe Maria a și pus ochiul un smoliței, iar smoliței ăștia, cînd pun ochiul pe ceva...

G r u i a: Ce fel de smoliței?

C ă l i n: Așa după cătătură ar părea să fie turc, dar alții zic că e tătar. Și are o specialitate care e și ea oarecum în doi peri — ba că e instructor sanitar, ba că e inspector sanitar, dar nu pe oameni, ci pe vite. În-colo, ochi veseli și vicleni, mustecioară, frizură. Îmblă prin sat și fluieră.

G r u i a: Cum, adică, fluieră?

C ă l i n: Fluieră, mă rog, cum fluieră flăcăii cînd le vine lor, dar nu așa cum fluieraserăm noi odată, ci fluieră artistic. A participat, se zice, la concursuri, e și emerit. Iaca, n-a avut Domnul ce face și i-a dat talent la fluierat. Ba sucește, ba răsucește cîntecul cela, și-l tot răstoarnă cînd așa, cînd alminterlea, încît sara, cînd trece pe drum, iese lumea pe la garduri și stă anume pentru a-i asculta fluieratul. Psene, fluieratul cela i-a răsucit Mariei mințile. Te uiți — și sara e acolo, și dimineața e tot acolo. S-au drăgostit ei cît s-au drăgostit...

G r u i a: Și tu n-ai putut s-o prinzi de gîțe, să-i vîri mințile în cap?!

C ă l i n: Am încercat, dar ce folos, cînd, iaca, eu îi zic una, iar ea se uită la mine rîzînd și cîntă:

Mai vino seara pe la noi,
Călinele-dragă...

G r u i a: A apucat-o și pe dînsa cîntatul?

C ă l i n: Cum să n-o apuce, dacă smoliței cela, nu că așa, da mai vrea s-o și ieie, să facă nuntă.

G r u i a: Ba să-și puie el pofta în cui, că noi, uite, nu i-o dăm!

C ă l i n: Cum nu i-o dăm, măi dragă tovarășe, cînd zarurile au și fost aruncate, oalele au și fost puse la foc...

G r u i a: Măi Căline, nu-mi umbla cu vorba pe ici-colo, că mă scoți din sărite. Scurt și cuprinzător — ce e acolo la noi în sat? Se mărită Maria?

C ă l i n: Apoi, cam așa e. Se mărită.

G r u i a: Cînd fac nunta?

C ă l i n: Apoi azi ce-o fi? E sîmbătă?

G r u i a: Sigur că e sîmbătă.

C ă l i n: Dacă azi e sîmbătă, nunta lor ar trebui să fie cam așa pe a doua zi, adică pe duminică. Adică pe mîne.

G r u i a *(după o lungă pauză)*: Și ai ajuns tu, măi Căline, să-ți pierzi nopțile prin gara Chișinăului atunci cînd Maria se gătește de nuntă? Tu, care o viață întreagă i-ai fost și frate, și părinte, și apărător, tocmai tu s-o părăsești?!

C ă l i n: Dacă n-am părăsit-o, ea m-a părăsit, pentru că atunci cînd a început a nu mă mai auzi, cînd se uita la mine rîzînd...

G r u i a: Și totuși, de dragul vacilor pe care le-am păscut împreună, de dragul salciei de pe malul Răutului, ar fi trebuit să treci peste rîsul, peste cîntările celea ale ei...

C ă l i n: Am trecut! Ș-am iertat-o! Că, iaca, pînă în ziua de azi ea rămîne singura, unica femeie... Ochii mei, inima mea nici că vor să știe de altă femeie...

G r u i a: Dacă Maria e singura ta femeie pe lume, trebuia să faci pe dracu-n patru și să le strici nunta. N-ai putut, înghite gălușca, strînge măselele, cum face garda cînd vine ora luptelor hotărîtoare, du-te și petrece la nunta lor. Fii vornicel de zile mari, fă pe dracu-n patru, ca să fie o nuntă frumoasă cum n-a mai fost! Să țină satul minte un veac întreg cum a fost atunci cînd am măritat-o noi pe Maria!

C ă l i n: Dacă nici nu prea ai din ce face acolo o nuntă,

așa ca să te poți pe urmă înfla în pene. Hăndrălăul cela, în afară de mustecioară și fluierătură măiestrită — nimic. Au căutat muzicanți, dar n-au găsit. Cu greu au arvonit un armonist din mahală, dacă pîrlitul cela pînă la urmă le-a întors arvona, pentru că pe duminica asta se mai face o nuntă, la Nuieluși, și aceia i-au făgăduit mai mult.

Gruia: Ba să avem iertare. Că în duminica asta, cînd o vom mărita pe Maria, nunta ei va fi singura nuntă din Moldova... *(Vine la măsuța cu telefoane, caută ceva prin carnet, formează un număr.)* Это квартира генерала Стручкова? А можно попросить к телефону... Здравствуйте, очень рад и даже горд тем, что вы не только голос мой, но и моё имя-отчество запомнили. Нет, я вас тоже хорошо помню, но, знаете, приличие требует того, чтобы звоня в дом к замужней молодой женщине, особенно если она хороша собой, а муж у неё генерал, делать вид что не сразу узнал. Скажите, как бы мне связаться с Николаем Андреевичем?... А туда ему нельзя позвонить?... Спасибо. Записываю. *(Formează un alt număr de telefon.)* Из ЦК комсомола беспокоят. Можно Николая Андреевича? Товарищ адъютант, дело спешное, так что если можно... Жду... Добрый день, Николай Андреевич. Вот видите, не зря вы про меня сказали: из молодых, да ранний. Действительно, ранний — не успели вы высказать своё расположение, а я тут как тут... Дело это, как вы сами понимаете, связанно с организацией молодежи ...Хочу выпросить на воскресенье хороший полковой оркестр... Нет, не в пределах города... Километров двести... Нет, пусть это вас не беспокоит — у нас свой транспорт, так что к указанному месту и сроку оркестр будет доставлен... Нет, я бы не сказал, что мероприятие это сугубо политическое, хотя веселая молодежь, танцующая под звуки полкового оркестра,— это ведь тоже политика!... Что?... Вот именно. Хорошо. Завтра в восемь утра автобус будет стоять у входа в здание нашего ЦК. В понедельник рано утром доставим... Без материальных потерь, разумеется. Очень вам благодарен. До свидания.

Călin *(îngrozit)*: Cum, o orchestră întreagă?!

Gruia: De ce nu?

Călin: Mi-i în grijă să nu facă pîrjol la masa cea

mare, lăsîndu-ne nuntașii flămînzi, că noi, fiind abia-abia ieșiți din foamete...

Gruia *(mai dă un telefon):* Мария Владимировна, голубушка, как перед богом сознайтесь: что есть в нашем буфете такого, чтобы погрузить на машину и повезти в деревню? Одна ливерная и ничего, кроме ливерной? А хлеб есть? Хорошо. Тогда весь запас ливерной и ящик с хлебом. Скажите — пусть ведомость на все эти товары передадут в бухгалтерию и удержат из моих получек. Большое спасибо.

Călin *(pe gînduri):* Doamne-Dumnezeule, ca să vezi pînă unde au mers lucrurile... Să străbați o Europă întreagă, să cîștigi un asemenea război, să mai treci și printr-o foamete, — și toate astea pentru ca un venetic să se poată căsători cu fata pe care o iubiserăm amîndoi...

Salcia de pe malul Răutului.

Glasul lui Gruia: Las', nu te mai căina atîta. Oricum, i-am făcut Mariei o nuntă cum nu s-a mai aflat!!

Glasul lui Călin: Nunta chiar că a fost nemaipomenită. După nuntă smolitul cela a prins atîta putere, că într-o vreme mai-mai să-l deie pe președinte jos și să-i ocupe locul. Fluieratul, cică, l-a dat de gol, pentru că sînt șefi cărora le place, dar sînt și dintre cei cărora nu le prea place. Și atunci secătura ceea...

Glasul lui Gruia: Să nu-l vorbești de rău, pentru că, oricum, e bărbatul Mariei și, deci, este și el un fel de neam.

Glasul lui Călin: Ce neam, care neam? Azi nimeni și nimănui nu-i mai este neam. Ne-am înrăit, ne-am încînat cu toții, și deseori, nu dovedește bine să se facă ziuă și o ciudă strașnică așa mă înflă pe dinăuntru...

Glasul lui Gruia: Lasă, bre, ai găsit și tu cu cine te pune.

Glasul lui Călin: Dacă nu, că nu de dînsul e vorba.

Glasul lui Gruia: De cine atunci?

Glasul lui Călin: De tine.

Glasul lui Gruia: De mine?

Glasul lui Călin: Nu cumva crezi că am venit atunci la Chișinău ca să mă ajuți s-o pierd cît mai frumos pe Maria? Venisem cu gînd că, poate, vom face cumva

să le stricăm nunta. Iar a pierde cît mai frumos ceea ce ai avut mai scump în viață, pentru atîta lucru m-ar fi ajuns capul și pe mine...

3

Stîna din Carpați.
C ă l i n aruncă evlavios sub cerul gurii fărîmăturile cinei, iar S a n d u se căznește cu oștirile angajate în una din cele mai crîncene lupte.

S a n d u: *Rota, slușai moia komanda! Vîsota trista, prițel dvesti. Ogon'! Ogon'! Ogon'!*

C ă l i n: Nu mai face atîta colb cu gura! Ai ordonat „foc!", întră în luptă și urmărește situația.

S a n d u: Dacă însă situația nu e bună deloc? Că, iată, inamicul ne împresoară din toate părțile, iar focul luptătorilor mei e tot mai rar și mai rar?...

C ă l i n: Atunci trebuie să manevrezi, soldații nu-s proști, și dacă nu răspund la focul inamicului...

S a n d u: Ce poate fi la mijloc?

C ă l i n: Ori că-s pe sfîrșite munițiile, ori că pierderile sînt mult prea grele, ori că dăinuie în văzduh pericolul unei posibile încercuiri...

S a n d u: Și dacă miroase a încercuire, ce facem?

C ă l i n: Orice încercuire poate fi spartă. Alegi punctul cel mai slab în cercul dușmanului, dai lovitura și te retragi pe linie de rezervă.

S a n d u: Și dacă lovitura noastră nu străpunge încercuirea lor?

C ă l i n: Atunci rămîne „*krugovaia*".

S a n d u: Ce-i aceea „*krugovaia*"?

C ă l i n: „*krugovaia oborona*", măi băiete, e o luptă pe viață și pe moarte. Pui răniții la adăpost, mai juri o dată cu soldații ce ți-au mai rămas, vezi cîte cartușe, cîte grenade mai sînt, pentru că, odată cu încercuirea, toate încep să aibă un cu totul alt preț.

S a n d u: Un preț mai mare?

C ă l i n: Mai mare! Un preț însutit! Datoria celor încercuiți e să doboare, cu fiece cartuș, cu fiece grenadă, cît mai mulți inamici, că asta e singura lor scăpare....

S a n d u: Mă rog. Am tras bine, am doborît cît am putut, dar pe urmă, vreau să știu ce e de făcut pe urmă?!

C ă l i n: Cînd se termină muniția, începe lupta corp

la corp. Trecem la baionete, la pat de armă, la pumni, la dinți, la beregată, — și ne batem din răsputeri pînă vin ai noștri.

S a n d u : Și dacă inamicul ne doboară, iar ai noștri nu mai vin?

C ă l i n : Cum să nu vină? De venit vin ei, numai că deseori vin cam tîrziu, vin atunci cînd cei încercuiți zac pe cîmpul de luptă...

S a n d u : Dacă sîntem deja căzuți, ce rost mai are venitul lor?!

C ă l i n : Sandule, cum poți spune una ca asta?! O fi el tîrziu pentru cei căzuți, dar pentru cauza biruinței totale, tîrziu nu poate fi niciodată!

S a n d u : Și soldatul cela, cînd vede că, gata, nu mai e nici o scăpare, nu se întristează?

C ă l i n : La război nimeni nu se întristează.

S a n d u : De ce?

C ă l i n : Pentru că la război se luptă pe viață și pe moarte, se luptă pînă la o biruință deplină; principalul e să nu-ți pierzi speranța, pentru că biruința ceea, ca o vedenie cerească, nici că mai știi cînd, cum, de unde...

S a n d u : Și chiar îți mata minte așa o istorie cînd o mînă de ostași încercuiți se apără cu disperare și cînd totul era de acum pierdut, cînd nu mai era nici o speranță, și deodată, ca din senin...

C ă l i n : Cum să nu țin minte!

S a n d u : Ți s-o întîmplat și matale?

C ă l i n : Cum să nu mi se întîmple? *(Într-un tîrziu.)* Iaca, dă Domnul, mai trece o vreme și se mai face în republică o consfătuire. De data asta — consfătuirea crescătorilor de cai. Mă trimit și pe mine ca fiind fruntaș. Șed două zile pironit pe-un scaun în prezidiu, așa că, să-ți spun drept, mi se făcuse lehamite de onoarea ceea — nici să ieși să fumezi o țigară, nici la toaletă nu se poate. Se zvonise că se vor da premii, și ședeam cu toții cuminciori. Mie îmi pică un aparat de radio „Belarus". O frumusețe care nu se mai află! Lucrat din lemn de nuc — clasa întîi, dar cam mărișor, tămîia mamei lui. Semăna cu un dulap aparatul cela. Să fi avut la vreo trei puduri. Pînă să ajung cu premiul cela la gară, pînă să-l vîr în vagon, mi s-a făcut scîrbă și de viață, și de onoarea ceea...

Școala superioară de partid din Moscova.
Noapte tîrzie. În holul școlii d o m n i ș o a r a

de serviciu mişcă din andrele, ca să-i treacă de urît. Se aude uşa. Intră o femeie ce a fost odată tînără, trupeşă, frumoasă, dar acum, ostenită, necăjită, cu desagile pe umeri...

Maria: Добрый вечер.

Domnişoara: Вы по какому вопросу?

Maria: Мне нужно видеть тут одного человека. Его зовут Михай.

Domnişoara: Время приёмов давно кончилось. Теперь в общежитии все спят.

Maria: Скажи как они тут рано ложатся. Кто бы мог подумать?!

Domnişoara: У вас было условлено о встрече, он назначил вам время?

Maria: Как мы могли с ним условиться, когда он тут, а я вон где, аж в Молдавии!

Domnişoara: Как же вам выписали пропуск?

Maria: Какой пропуск?

Domnişoara: Послушайте, вы откуда взялись, как проникли сюда?

Maria: А, вы о том старичке, что торчит в проходной? Да он меня с самого обеда держит там, не пускает, и, пока не подъехала какая-то важная машина и он не пошел открывать... Но вы не беспокойтесь, я потом отблагодарю.

Domnişoara: Дела творятся... Ну, а этот ваш... Как его?

Maria: Груя Михай.

Domnişoara *(cercetînd ceva pe masă):* Кем он вам доводится? Кум, племянник, брат?

Maria: Мы с ним не состоим в близком родстве.

Domnişoara: В таком случае, кем вы ему доводитесь?

Maria: Я его возлюбленная.

Domnişoara: Послушайте, что вы тут городите! Это же Высшая партийная школа! Вы хоть соображаете, где вы находитесь?

Maria: Вы не волнуйтесь, у нас с ним давно все было, он, верно, уж и не помнит меня...

Domnişoara: Ну хорошо. Положим, возлюбленная. А понимаете, вы что теперь уже без пяти двенадцать, что у нас все спят?

Maria: Скажи как быстро летит время! Если так,

то, с вашего позволения, я посижу тут на стульчике.

D o m n i ș o a r a: Ну посидите. *(După o pauză, urmărind-o îndelung.)* Вы, что же, так и собираетесь всю ночь тут проторчать?

M a r i a: Большое дело! Вон чуть что — и уже петухи поют, а от петухов до самой зорьки — рукой подать...

D o m n i ș o a r a *(formează un număr de telefon):* Михаил Ильич? Что, уже спит? А не смогли бы вы его разбудить? Это дежурная говорит, тут к нему приехали. Что, еще не спит? А, это вы, Михаил Ильич? Добрый вечер. К вам тут приехали... Именно не знаю, но она заявляет, что она ваша любовница. Нет, я не острю, нам во время дежурства запрещено острить... Спросить как зовут?

M a r i a: Марией меня зовут, Марией!

D o m n i ș o a r a: Говорит — Мария... Святая? Теперь уж вы надо мной издеваетесь?

M a r i a: Святая! Святая! О, господи, он меня узнал — ещё не видя, он узнал!!

D o m n i ș o a r a: Михаил Ильич, сами посудите, какая она святая... Алло, алло, да что они там, на самом деле!

Formează din nou numărul de telefon, și pînă ce îl tot formează, vine coborînd scările în mare goană G r u i a.

G r u i a: Marie, dragă Marie!!

La o măsuță stau cei doi prieteni
cu două pahare de ceai.

M a r i a *(după o lungă tăcere):* Ș-am venit, iaca, să te rog — poate măcar pe cîteva zile. Te rugăm cu toții. Vecinii, măhala, tot satul te roagă...

G r u i a: Dacă nu pot, Marie... Mîne-poimîne începe sesiunea. Pînă și celor bolnavi li s-a făcut injecție, i-au ridicat din pat... A pleca în timpul sesiunii pe cîteva zile — așa ceva nici vorbă nu poate fi.

M a r i a: Da ce-i aceea sesiune?

G r u i a: Ia un fel de examene...

M a r i a: Mă tem că dacă nu vii, au să-l ducă pe bietul Călin, de nu i s-a mai întoarce nici numele...

G r u i a: Unde să-l ducă?

G r u i a: Ei, dacă nici tu nu știi unde îi duc...

G r u i a: De ce să-l ducă?

M a r i a: D-apoi... a tras cu pușca în putere.

G r u i a: Cum, adică, a tras cu pușca?... Ș-apoi cum

putea el trăge cu pușca în putere, cînd era, de bine, de rău, șef la ferma de cai, adică tot un fel de putere acolo la voi în sat?...

M a r i a: Apu, iaca, de la caii ceia au și pornit toate. Că, pe de o parte, toate erau bune, iar pe de altă parte, să tot stai și să te miri...

G r u i a: Cum, adică?

M a r i a: Bine era că satul avea cai mulți, cai buni. Rău era că s-a dat ordin ca pămînturile să fie lucrate numai cu tractoarele. Și aratul, și semănatul, și culesul — totul numai cu tractoarele, iar caii nechează și bat cu copita. Sătui, grăsuți. Oamenilor legea nu le garantează nimic, oamenii împart ceea ce rămîne, iar cailor un chil de grăunțe pe zi — de unde ai, de unde n-ai. Ieșea că lumea muncește, din noapte pînă în noapte, pentru a hrăni niște vite de care nici nu are nevoie. Și atunci a venit ordin de sus să facem ceva cu caii ceia... Un cuvînt așa de deșănțat, că, iaca, îmi stă pe limbă...

G r u i a: *Vîbrakovat'*.

M a r i a: Dacă nu, că la noi altfel îi zice... „*Bracoucă*" — așa îi zice la noi. Să facem *bracoucă* la cai — așa ni s-a spus.

G r u i a: Ei, ei?

M a r i a: Oamenii noștri, lăsători cum sînt, au zis — hai că facem, de ce nu? Se cere *bracoucă*, facem *bracoucă*. Călin se cam ciondănea cu șefii, dar pe urmă a lăsat-o mai moale, fiindcă la început caii erau urcați prin vagoane, cu hrană, cu însoțitori, și-i duceau pe undeva pe unde era nevoie. Mai apoi însă, ori că nu le ajungeau vagoane, ori că nu mai aveau nevoie de cai, dar a venit un alt ordin — faceți *bracouca* pe loc și numai pielea o predați la stat. Am rămas înmărmuriți cu toții — cum, Dumnezeu, să scoți tu pielea ceea de pe cal și s-o predai la stat? Calul cu ce rămîne?

G r u i a: Ce idioțenii, vai, ce idioțenii...

M a r i a: Cum ai spus? (*Revenind la ale sale.*) Și, ca să nu-mi uit vorba, vine ordinul de sus să facem *bracoucă*. Ușor de zis, da ia cearcă tu din cele două mii de cai, cîți îi avem, să lași numai două sute. Din zece cai să lași unul. Că, iaca, ai ajuns om mare, dar ești și tu de-al nostru, ai crescut acolo cu noi și-i fi ținînd minte că la noi în sat lumea se uită rău la cel ce-și ciomăgește vita, darmite să-i mai scoți și pielea! Și nu unui

singur cal, ci la două mii! *(A stat o vreme cu paharul de ceai în mînă, ascultînd vuietul nopții de după geam.)* Iaca, m-am împlut de jele, mi s-a oprit un nod în gît și nu mă pot urni din loc.

Gruia: Ne întoarcem la Călin.

Maria: Că bine zici, ne întoarcem la Călin. Chiar de la început, chiar din capul locului, Călin a zis că el nici nu vrea să audă de *bracoucă* pe loc și ai noștri au tot amînat-o de azi pe mîne, pentru că se temeau de dînsul. Are contuzie de la război, are și dovadă la mînă. Amu, de unde pînă unde, se face la Chișinău adunarea crescătorilor de cai. Ai noștri îl trimit pe Călin cu gînd că două-trei zile, cît a ține acolo consfătuirea, ei fac repejor *bracoucă* la cai. S-o cam lungit însă povestea. Pînă le-o dat comisariatul puști și cartușe, pînă au găsit în sat doi prostănaci care se fuduleau veșnic că știu a trage bine la țintă. Le-au dat cîte-un șip de samogoncă. Li se cuvine, cică, după lege. Au mînat caii în văgăuna ceea de pe malul Răutului și acolo unde e singura ieșire din văgăună, s-au întins secăturile celea pe burtă și hai a trage cu pușca.

Gruia: Ce canalii, Dumnezeule, ce ca-na-lii!

Maria: Da ce-i aceea „canalie"? *(Gruia nu răspunde, și Maria, după o scurtă șovăire, continuă.)* Și, cum spuneam, stăteau secăturile celea întinse pe pîntece și, afumați de-a binelea, trăgeau cu pușca în sărmanele vite. Măcar să fi fost treji, măcar să fi știut a ochi bine, dar nici treji nu erau, nici nu știau bine a trage — un cal doboară dintr-un glonte, pe altul îl calicește. Bietele vite, așa rănite cum erau, cearcă să se ridice de la pămînt, ei iară trag și iară nu nimeresc. Să te ferească Dumnezeu ce se făcea acolo! Pe la o amiază văgăuna ceea era numai sînge, atîta sînge s-a scurs, că, ziceau oamenii, dacă te uitai mai bine, se vedea pînă și sub gheața Răutului cum curge sîngele la vale... Amu iată că spre sară se întoarce Călin de la gară cu dulapul cela în spinare...

Gruia: Care dulap?

Maria: D-apoi nu ți-am spus că l-au premiat acolo la Chișinău? Ei, l-au premiat, cum nu, și i-au dat nu că așa, de ochii lumii, da un aparat frumos, dar cam greu mai-mai să nu-l miști din loc de unul singur. Venea sărmanul de la gară cu premiul cela în spinare, că i se împleticeau picioarele. Cum l-a vîrît în casă, s-a și repe-

zit să cheme vecinii, să se laude, mă rog, ca omul. Vecinii — unul nu prea este acasă, altul nu prea are cînd, și se tot codesc, se tot schimbă la față. Pînă la urmă îi vine lui Călin în cap că ceva nu e cum trebuie. Închide ușa și hai repejor la ferme. Dă într-un grajd — pustiu, în al doilea, în al treilea — baligă, întuneric și pustiu. Tocmai în cel de-al patrulea a zărit în fund o gloabă — ar fi gonit-o și pe dînsa, dar zăcea la pămînt, o fi fost bolnavă și n-avea cine-o ridica. O ridică dar Călin de la pămînt, îi pune căpăstru, ia vita de frîu și pornește cu dînsa pe urma hergheliilor, că se vedea bine pe omăt urma cailor goniți la *bracoucă*. Era vînt, ceață...

G r u i a: Ajunge, Marie, că, gata, nu mai pot.

M a r i a: Dacă n-o mai rămas mult.Deci, ajunge el în văgăuna ceea, trece cu gloaba de frîu printre hoiturile însîngerate, apoi se oprește, se descheie la gît și le strigă celor doi trăgători la țintă: iaca, măi, au mai rămas două gloabe în grajdul cela... Numai că una din aiestea două gloabe știe și ea a trage cu pușca, așa că vă previn — ochiți atent și trageți bine, pentru că dacă nu ne culcați la pămînt cu două focuri, pun eu singur mîna pe armă. Prostănacii ceia, cînd l-au văzut în mijlocul hoiturilor, au lepădat puștile, cartușele — și fuga spre sat.Călin pune mîna pe-o pușcă și hai după dînșii! I se părea la început că o să-i găbjească, dacă aceia erau mai tineri, mai hodiniți, și aproape de sat, văzînd că nu-i mai ajunge, s-a lăsat în genunchi și a prins a trage. Pe unul l-a rănit la picior, pe altul la cap, dar mai apoi, ajuns în sat, a început să-l caute pe președinte, ca să-l împuște. Pe la zori au venit de la miliție, l-au dezarmat, i-au legat mînile la spate, și cum l-au dus, dus e pînă în ziua de azi. Nici nu ne lasă să-l vedem, nici pachet de la noi nu vor să ieie. Că, zic ei, criminalilor nu li se cuvine pachet de acasă. Este el un criminal, Gruia?

G r u i a: Nu este, firește, cu toate că nu trebuia să tragă. Oricum, vita e vită, omul e om...

M a r i a *(pe gînduri)*: Știu eu... Dar mă tem, of Doamne, mă tem că dacă nu vii, au să înfunde lumea cu dînsul și — gata, nu-l mai vedem.

G r u i a *(după o scurtă pauză)*: Cînd pleacă „Moscova — București — Sofia"?

M a r i a: Rapidul cela pornește chiar des-de-dimineață...

Gruia: Așteaptă-mă dar o clipă pînă îmi iau servieta.

Salcia de pe malul Răutului

Glasul lui Călin: Iaca, tocmai trenul cela „Moscova — București — Sofia" a și spart atunci încercuirea. Trenul cela m-a scăpat.

Glasul lui Gruia: Care scăpare... Că, la urma urmei, trei ani totuși ți-au pocnit...

Glasul lui Călin: Una e trei, alta e douăzeci și trei, cum ceruse procurorul. Dar, ceea ce m-a cutremurat și n-am să uit pînă la moarte a fost clipa cînd santinela a deschis ușa și voi ați întrat. Cînd v-am văzut pe amîndoi, am auzit salve de tun amestecate cu urale, au prins a bate clopotele ca-n zi de mare sărbătoare și m-au trecut lacrimile, de mi-am zis: gata, sînt scăpat, sînt iar printr-ai mei. Puțin îmi păsa de cele ce aveau să urmeze. Puteau să-mi deie și cinci, și zece, și douăzeci și cinci de ani. Că doar scurta noastră trecere pe acest pămînt, așa-zisa viață, parcă poate fi ea măsurată după numărul anilor pe care i-am trăit?

Glasul lui Gruia: Cu ce se măsoară viața?

Glasul lui Călin: Noi, cei care am făcut războiul, știm prea bine că viața se măsoară nu atît cu anii pe care i-ai trăit cît cu lupta pe care ai dus-o pentru tot ce-ai avut frumos și sfînt pe lume...

(Cortina)

ACTUL DOI

Aceeași stînă în Carpați.
Umbrele serii învăluie totul și numai crestele munților rămîn ușor creionate pe cerul siniliu.
Călin stă pe gînduri la o vatră stinsă, pe cînd Sandu nu mai iese din focul celor lupte crîncene.

Sandu: Tovarăși soldați! Măi băieți, măi! Scumpii mei dragi...

Călin: Ce ți-a venit?

Sandu: Știu eu... Așa m-a prins un fel de jele...

Căl n: Jele la război?!

Sandu: Patru zile și patru nopți, tot înainte și înainte! Soldații abia mai suflă. O noapte ca păcura, că

nu se vede om cu om. Eu, de colo, cu ordinele. Ei, sărmanii, de... Se mai tîrîie pe burtă peste-o vale și peste-un deal, dar nimeni nu știe ce-a fost tîrîșul cela — înaintare sau retragere, căci inamicul, cum a fost la doi pași, așa rămîne. Nu-l vezi, dar simți cum ochește în tine, și de aceea, cînd mă uit la sărmanii mei soldăței, mă prinde...

C ă l i n: Nici un fel de jele! Nici vorbă de panică! Chiar de v-ați rătăcit, chiar de nu mai aveți legătură cu vecinul din dreapta, cu cel din stînga, comandantul rămîne calm, sever, sigur pe situație.

S a n d u: Bine, hai, sînt calm, sînt vajnic, sînt sigur pe situație, dar mai trece, iaca, un timp și — ce mă fac?

C ă l i n: În primul rînd, repaus! Cu soldații care abia se mai țin pe picioare luptele nu se cîștigă. Îi lași, deci, să-și revină. În rîndul doi, cercetașii, care, pe drept cuvînt, sînt numiți urechile și ochii unității. Faci două grupe — pe una o arunci înainte, pe alta o repezi înapoi.

S a n d u: Pentru ce i-aș mai trimite? Că noi de-acolo abia...

C ă l i n: Să fii sigur că nu te vor lovi din spate.

S a n d u: Se obișnuiește la război a lovi din spate?!

C ă l i n: Cum să nu! Una-două și ești gata.

S a n d u: O fi ceva scîrbos?

C ă l i n: Să te ferească Dumnezeu de așa ceva, măi băiete. Odată lovit pe la spate, soldatul — gata, e la pămînt. Și nici rana nu-i chiar mare, nici sînge n-o prea curs, dar, iată, a căzut și — gata, rămîne la pămînt.

S a n d u: Pentru că de ce?

C ă l i n: Pentru că lovitura pe la spate înseamnă în primul rînd trădare, iar trădarea, ce să-ți spun eu, măi băiete, trădarea rămîne trădare...

S a n d u: Te-au trădat și pe mata?

C ă l i n *(după o lungă pauză, încet de tot)*: M-au trădat și pe mine, cum să nu, odată ce sînt om și trăiesc printre oameni.

S a n d u: Și cum a fost?

C ă l i n: Hei, măi băiete, că mă slăbește și amu la inimă cînd îmi aduc aminte... *(După o altă pauză.)* Am stat eu cît am stat acolo după sîrma ceea ghimpată, și dă Domnul că scap. Mă întorc înapoi în satul meu de baștină și — ce văd? Toți prichindeii, toți mucoșii s-au făcut mari, au urcat la volan, și mă lipesc cu dosul de

garduri cînd trec ei pe drum. Toți grăsuni, toți în goană după autoritate, mîne-poimîne te pomenești că-i vezi în fruntea satului, pe cînd eu, cum am fost, așa am și rămas, *bez tverdî spețialnost.* „Măi Călине, îmi zic eu atunci, ce e de făcut, măi?" Iată că dă Domnul și se mărită o mulgătoare de la marginea satului în Nuieluși, se mută cu traiul la bărbat și nimeni nu vrea să ieie vacile ei, pentru că era toamnă, drumurile desfundate, ferma tocmai sub pădure...

S a n d u: Și ajungi mata mulgător la vaci.

C ă l i n: Ajung mulgător la vaci. Le scot eu din iarnă bine și frumos, cu viței, cu lapte, cum se cuvine, da mai în primăvară, într-o zi, pe cînd rîneam în jurul vacilor, trece președintele pe la fermă și unde mă ia la trei parale: cine ți-a pus, zice, lopata asta în mînă? Zic, nu mi-o pus-o nimeni, am luat-o eu singur, că stătea colo în ungher. Unde s-a văzut, zice, ca șeful fermei să rîneasсă singur în urma vacilor? Asta e treaba lui?! Șeful fermei, zice, este omul care în primul rînd organizează munca altora. Cînd aud eu una ca asta, parcă mi-a tresăltat, știi, inima...

S a n d u: De bucurie?

C ă l i n: Apoi, de, cine nu se bucură cînd aude că a fost și el olecuță înaintat... E un vis străvechi al moldovenilor — să fim și noi, măcar cît de cît, înaintați. Dar, pe de altă parte, nu las lopata din mînă și zic — nu îmbla, tovarășe președinte, cu glume... Ce glume, zice, că încă săptămîna trecută ai fost întărit, așa că, ai în vedere... Răspunzi cu capul de întreaga fermă. Mă rog, mi-am zis, de ce nu? Vin acasă, mă spăl, îmi schimb hainele,le iau pe cele curățele, îmi pun în buzunar un carnețel, un creion și întru în serviciu... Și așa îmi mergea la ferma ceea, așa îmi plăcea să fiu șef peste văcuțele celea, atîta lapte am tot cărat de-acolo, de sub pădure, că cine știe pînă unde aș fi ajuns eu azi cu joienele celea, de n-aș fi primit un cuțit în spate...

O încăpere în Casa guvernului din Chișinău. Își desfășoară lucrările o consfătuire de importanță excepțională. Peste tot planșe, scheme, proiecte. În forfota ce domnește o serie de planșe sînt scoase din cabinet și duse în anticameră, altele se pun în mare grabă la locul lor. S e c r e t a r a, o șatenă tînără și caustică, răspunde la telefon de parcă ar fi tăiat cu briciul.

Ş a t e n a: Занят... Да, очень занят... Нет, и после обеда вряд ли... Как хотите...

C ă l i n: Барышня, будьте любезны...

Ş a t e n a: Что значит — будьте любезны?! Как я могу быть с вами любезна, когда вы правительственную приёмную превратили в склад?! Сначала вынесите отсюда все эти ваши планшеты и только потом попросите меня быть любезной...

C ă l i n: Это для нас пара пустяков...

Începe a muta cu multă hărnicie sulurile de hîrtie de pe un loc pe altul, prefăcîndu-se că le pregăteşte pentru împachetare, şi cum secretara uită de el, pune mîna pe mîner şi deschide uşa cabinetului.

C ă l i n: Здравствуйте, товарищи!

I s t e ţ u l: Это в каком смысле?

C ă l i n: В смысле запланированного здоровья на много тысяч лет...

I s t e ţ u l: То есть как, на много тысяч лет...

G r u i a: Оставьте, это мой односельчанин.

C ă l i n: Друг детства. Школьный товарищ.

G r u i a: Ну да, друг детства и так далее... Что же, товарищи, мы первые наметки сделали, основное обговорили, так что давайте на сегодня закруглимся, а остальное, как водится, в рабочем порядке...

Participanţii la consfătuire pleacă şi ei rămîn iar în doi.

Odată ce-ai venit, hai, intră, treci, aşază-te...

C ă l i n: De trecut pot trece, de ce nu, dar cum m-aş putea aşeza într-o casă ca asta fără ca să fiu mai întîi...

G r u i a: Dacă e vorba de poftire, mă rog, poftim...

C ă l i n *(după ce-şi alege un scaun singuratic într-un ungher):* Săracele picioare! Cît eşti la drum, tac, da cum te aşezi — declară că — gata, mor, dar nu se mai mişcă din loc.

G r u i a: Mută-te ceva mai aproape, ca să ne fie comod.

C ă l i n: Dar nu ţi-am spus ce zic picioarele mele! Şi apoi, după cei două sute optzeci şi cinci de kilometri pe care i-am făcut înghesuiţi în vagon, poate ar fi rîndul dumitale să faci cîţiva paşi în aşa fel ca convorbirea noastră, cum scriu gazetele, să poată decurge într-o atmosferă sinceră, călduroasă, tovărăşească...

G r u i a: Atmosfera nu are de ce să nu fie sinceră şi

tovarășească, dar dacă ții, nimaidecît, pentru ca să-ți fac plăcere. *(Iese de la masă, vine de se așază alături. Cheamă secretara.) Galocika, dva ceaia.*

Călin: *Tri!*

Gruia: Mă tem că Galocika nu va dori să ia cu noi un ceai.

Călin: De ce, adică, n-ar dori?

Gruia: Ce mare bucurie pentru dînsa, fată tînără, să ia un ceai cu doi bărbați care-au fost și ei cîndva tineri, dar cînd au fost!

Călin: O punem cu forța. Îi ordonăm.

Gruia: N-avem dreptul. Sîntem o țară liberă, democrată.

Călin: Și asta ce înseamnă?

Gruia: Asta înseamnă că domnișoarele la noi sînt libere să bea un ceai cînd vor și cu cine vor.

Călin: Uitasem, iaca, cu totul de democrație. Păcat... E păcat și-mi pare rău, cum zicea cîndva un cîntec.

Gruia: Ți-a plăcut atît de mult?

Călin: Grozav ce mi-a plăcut! Isteață, ageră, înțepată — parcă ar fi din satul nostru!

Șatena *(servindu-le ceaiul):* Михаил Ильич, считаю своим долгом предупредить вас, что этот нахал — рабочий из архитектурных мастерских. Это он выносил планшеты.

Gruia: Что ж, попью чай с рабочим человеком. От интеллигенции устал до смерти.

Călin *(după plecarea secretarei):* La drept vorbind, nici eu nu prea am ochi să-i văd pe intelectualii știa...

Gruia: Ce ai cu dînșii?

Călin: N-am așa nimic, ca să zic, dar îs ursuzi, înfumurați și răuvoitori care nu se mai află! Am venit, iaca, cu băiatul Mariei, poate-l vîr la vreo școală tehnică, și ce crezi? L-au zăpăcit cu totul. Ici n-a scris așa cum trebuie, colo n-a socotit bine, dar să între în situație, iaca nu vor și pace...

Gruia: În ce situație nu vor ei să intre?

Călin: Apoi că băietul cela al Mariei a terminat școala în sat, o școală simplă, modestă, și alături de cei cu școlile făcute la oraș el nu prea ține. Unde mai pui că, fiind mai mare în familie și rămînînd fără tată, a fost nevoit să tot lase din cînd în cînd cartea din mînă, iar învățătura ceea pe apucate, de, o știm noi prea bine...

G r u i a: Cum, adică, rămas fără tată! Să-și fi părăsit cuibul maestrul fluierăturilor artistice?

C ă l i n: S-a dus și nici măcar n-a venit să-și ieie divorțul — au divorțat prin poștă. La urma urmei, ce-o avut și ce-o pierdut?

G r u i a: A părăsit casa chiar el sau l-a alungat Maria?

C ă l i n: Dacă n-a fost coló nici părăsire, nici alungare. S-a stîrnit un talmeș-balmeș, după care a fost nevoit să lase totul și să plece.

G r u i a: Ce fel de talmeș-balmeș?

C ă l i n: Nu știi mata talmeș-balmeșurile noastre?! A fost o bătaie zdravănă la mijloc, și după bătaia ceea n-a mai avut obraz să rămîie în sat.

G r u i a: Și cu cine s-a bătut el?

C ă l i n: Cum, adică, cu cine? Cu mine.

G r u i a: Hai că-i bună și asta! *(După o pauză.)* Drept să-ți spun, încă atunci, la nuntă, m-am gîndit — n-au să se împace, n-o să-l ierte Călin niciodată...

C ă l i n: Care, de unde! Că, la început, ne-am împrietenit, îmblam de parcă am fi fost frați de cruce. Ș-am tot băut, ș-am tot petrecut împreună, că, zău, era un om de viață! Nopțile — împreună, diminețile — care încotro, și iar vine o noapte cu vin și plăcinte, dar mai apoi mi-am zis — de ce să ne despărțim atunci cînd ne ducem la lucru? Am făcut ce-am făcut de l-am vîrît la niște cursuri, iar cînd s-a întors, l-am luat să-mi fie veterinar la fermă. Că, iaca, am să mor și n-am să mi-o iert...

G r u i a: S-a dovedit a fi și el un trădător?

C ă l i n: Hei, dacă ar fi fost numai trădare la mijloc! Fascist, criminal de război — că dacă i s-ar publica măcar o dată mutra în gazete ori ar apărea la televizor, să vezi cum ți l-ar găbji de repejor...

G r u i a: Las' că prea ai luat-o razna, măi Călине...

C ă l i n: Dar n-am luat-o razna deloc, pentru că să te ferească Dumnezeu de așa liftă de om... Te taie ziua-n amiaza mare. Ce facem cu ceaiurile? Le ciocnim ori le lăsăm să se mai răcească?

G r u i a: Eu pe-al meu îl mai las.

C ă l i n: Atunci dar și eu pe-al meu îl las, fiindcă, la drept vorbind, n-am luat azi nici nafură în gură și îmi arde mie de ceaiul ista cum ți-ar arde dumitale a hostropăț... Mă necăjesc, iaca, cu băietul Mariei, poate-l vîr într-o școală, dar s-au repezit peste noi cu examenele de admitere ca niște păgîni. Și am venit, iaca, poate ne dai de

ici, de sus, o mînă de ajutor, măcar cît de cît...

Gruia: Și de la ce v-ați luat voi atunci cînd s-a ajuns la bătaie? Numai dacă se poate — scurt, că nu prea dispun de timp liber. În două cuvinte.

Călin: Dacă e de spus în două cuvinte, atunci mai bine o lăsăm pe altă dată.

Gruia: Nu poți povesti scurt?

Călin: Pot, dar pe urmă mi-i lehamite și de mine, și de vorba ceea gîtuită. Că eu și așa mai toată viața mi-o petrec pe lîngă vite, pe lîngă cei ce nu cuvîntă. Destul cît am tot tăcut, destul cît am tot scurtat și înghițit cuvîtul în mine. Într-o bună zi m-am sculat și am zis că, iată, nu mai vreau să-mi strîmtorez vorba. O duc în lume așa cum îmi vine, cu rădăcini, cu ramuri, cu frunze cu tot, iar dacă sînteți ocupat, nu aveți timp, lăsăm pătărania baltă, o să aflați și de la alții ce a fost acolo între noi, că n-a mai fost chiar cine știe ce, și nu asta mă doare, nu pentru asta am venit. Zic, poate să-l aranjăm cumva pe băietul Mariei. Că Maria a rămas cu doi băieți. De cel mic am să am eu singur grijă, pe micul îl iau pe sama mea, dar pe aista, că de-amu-i mărișor, ar trebui cumva să-l ajutăm împreună, e datoria noastră. O datorie sfîntă.

Gruia: Dar de unde a mai ajuns datoria asta a mai fi și sfîntă?!

Călin: Păi cum doar... Am păscut vacile împreună, ne-am jucat vară de vară în pietricele acolo sub salcia de pe malul Răutului. Apoi au venit șezătorile, noi am cam început a ne face de cap, și oamenii încă de pe atunci au început a ne pune în vedere: băieți, luați sama că Maria e orfană, și cei care prea își fac de cap...

Gruia: De la ce v-ați luat?

Călin: Dar o spun încet, domol, fără grabă?

Gruia: Mă rog.

Călin *(după ce-și gustă ceaiul)*: De răcit s-a răcit el, dacă mai are pînă să ajungă a fi o băutură bună. Apoi, după cum ziceam, trăiam noi bine, eram prieteni la cataramă, dar vin într-o dimineață la fermă și-mi găsesc fetele bocind. Aveam pe-atunci vreo șase mulgătoare tinerele, abia ieșite din școală. Zic: aho, bre, ce v-o venit? Le-au dus, zic ele sughițînd printre lacrimi, le-au urcat în mașină și ți le-au dus, sărmănuțele... Nu era o noutate, hotărîsem mai demult să predăm vreo zece văcuțe mai bătrîne la carne, să aducem în locul lor vaci

de rasă. Dar nu le mai bociți atîta, zic eu fetelor, că e o chestie rezolvată și votată, iar ceea ce a fost de-acum rezolvat și votat, și pusă ștampila... Așa o fi, zic fetele, dar să le fi lăsat mai întîi să fete, că unde s-a văzut să predai la carne vaci cu ugerele doldora?... Care ugere doldora, zic eu, cînd vacile nici măcar n-au fost însămînțate! Ba au fost, zic ele, veterinarul cela ce șuieră frumos le-a însămînțat cînd erai mata la consfătuire, și ne-a zis că ne spînzură dacă-ți spunem. Mama ta eu și răzmamă, mi-am zis eu atunci, venetic parșiv ce ești, se poate să-i faci tu unicului tău prieten una ca asta?! Încalec motocicleta și hai la combinatul de carne din Bălți. Întru eu la oamenii ceia c-o sticlă în buzunar, frumos, cum se cuvine. Hai noroc și iar noroc, am venit după chitanță. Care chitanță, că asta e o copie, copia de pe chitanța cea nouă, da unde-i copia de pe cea veche? Și tot așa, din vorbă în vorbă, trag cu coada ochiului în jur și ce să văd? În groapa unde aruncă ei borhăile vitelor tăiate, plutesc și viețelușii noștri... N-aveau încă ochi, săracii, pentru că nu fuseseră linși de vaci, dar încolo erau viței în toată puterea cuvîntului...

G r u i a *(notînd ceva într-un carnet):* Atît. Bun. Mulțumesc.

C ă l i n: Dar parcă era vorba să nu-mi strîmtorați cuvîntul?

G r u i a: Nici gînd să ți-l strîmtorez. Pur și simplu, am zis — de ajuns, e limpede.

C ă l i n: Dar cum poate fi limpede, cînd eu nici măcar să mă fi întors în sat? De unde poți ști dumneata ce-a zis unul, ce i-a răspuns altul, și cum s-a făcut de s-a ajuns pînă la bătaie? Poate totuși îmi dai voie să continui, că sînt, iată, cu căruța la vale și nu o mai pot opri...

G r u i a: Numai, dacă se poate, ceva mai scurtișor. Scurt de tot.

C ă l i n: A, nu, dacă e s-o scurtez, atunci mai bine renunț. C-am fost tăcut și tăcut, am tot scurtat și scurtat din libertatea cuvîntului, pînă m-am pomenit cu un căluș în gură. Asta e treabă? Așa se face în țara sovietelor?!

G r u i a: Și totuși, dacă se poate, ceva mai concis.

C ă l i n: Cum vine asta — mai concis?

G r u i a: Mai frumos, mai acătării.

C ă l i n: Așa da, așa pot primi. Ți-o dreg, nici o grijă.

Va fi un concis — clasa întîi! Ce facem? O luăm de la început ori din locul cela...

G r u i a: Din locul cela.

C ă l i n: Bun. O iau atunci dar spre sat și tot drumul îmi fac planuri, cum să pun eu mîna pe dînsul așa ca să-l ajung cît mai adînc și să fie cît mai puțini martori. Dar nu dovedesc să întru bine în sat, că-mi apare înainte Anton Tunaru, brigadierul de la zarzavaturi, — trebuie să-l știi, că o îmblat și el la școală cu noi. Stop, zice, trage în ogradă și pune-ți mașina la umbră, că am gătit, iaca, în casă, și hai să bem un pahar de casă nouă. Eu, pe drum, zic, să ajung mai întîi acasă, să mă spăl, să mă schimb, da el zice: schimbatul e treaba femeilor, iar noi ce să mai îmblăm cu mofturi de-aiestea? Cît de spălat, uite, căldarea și cana-s sub vișinarul cela, iar un șervet îți scot eu din casă. Mă rog, dacă e s-o facem fără mofturi, o facem fără mofturi. Pun motocicleta la umbră, mă spăl, întru în casa oamenilor, le dau bună ziua, cum se cuvine. Mă așază ei la masă printre ceilalți, dar nu știu cum s-a tîmplat că m-am pomenit față în față cu haidăul cela al Mariei. Uite, așa, stăteam eu, iar dincolo, după șipuri și zacuscă, stau el cu Maria. Ciocnim pahare, facem glume, îmblăm cu furculița prin blide, dar fierbe totul în mine. Uneori îmi venea să mă ridic și să împlu lumea cu dînsul, dar nu se poate, îmi zic, ferit-a sfîntul să faci una ca asta, pentru că, uite, bieții oameni, și-au gătit casa, amu fac petrecere, să le strici așa frumuseță de sărbătoare?...

G r u i a: De gîndit te-ai gîndit bine...

C ă l i n: Nu numai că bine m-am gîndit, dar mă și țineam bine! Ședeam tăcut, cam amărît, după toate cele cîte îmi văzuseră ochii la abator, dar nu-mi zicea nimeni nimic, pentru că, mă rog, fiecare cu feleșagul lui. Să vezi însă dumneata liftă de om! Parșiful cela al Mariei se uită la mine chiorîș, se uită cît se uită, apoi mă întreabă în gura mare, așa ca să audă toată lumea: ce șezi așa plouat, că, zice, slavă Domnului, gospodarii n-au uitat să pună nici tavan, nici acoperiș la casă. Mesenii, chercheliți cum erau, au prins a chicoti, că, de, mult îi trebuie omului nostru ca să-l faci să rîdă? Aș fi înghițit eu chicoteala ceea a lor, dar ceea ce m-a trăsnit ca din senin a fost Maria. Se hlizea și ea într-un colț de basma. I-o fi plăcut cum mă ia cela peste picior. Ehei, m-am gîndit eu atunci, așa-i, carevasăzică? Eu stau

cu măselele strînse, mă rog Domnului să nu crape inima ceea în mine aici șezînd la masă, iar voi vă mai și bateți joc de mine?...

G r u i a: Uite, aici cu siguranță că terminăm. E clar cum nu se mai poate. Din păcate, sînt foarte ocupat.

C ă l i n: Să vă spun pînă la capăt, că n-a rămas mult. Dacă n-aveți cînd, îi ordonați secretarei să-mi pună urechile la dispoziție, că, de-aici, din locul ista, gata, nu mă mai pot opri!

G r u i a: Bine, hai dar termin-o cumva...

C ă l i n: Ce să termin, că, iată, sînt la capăt și nu mai am ce termina!... Pe cînd ședeau ei la masă și rînjeau pe sama mea, eu îi zic păgînului cela: tavan, zic, slavă Domnului, avem, și acoperiș avem, dar de plouat totuși mă plouă, pentru că o secătură de om a însămînțat zece vaci și în loc de-a le fi lăsat să fete, le-a suit în mașină și le-a dus la carne. Pentru ce, zic, mîrșavule, ai făcut tu una ca asta? El de colo îmi zice: ca să predăm mai multă carne la stat. Cîștigă colhozul, cîștigi și tu. Zic: despre ce cîștig poate fi vorba atunci cînd se calcă în picioare ceea ce e mai frumos și mai sfînt pe lume — maternitatea?! Zice: maternitate au numai fumeile, iar vacile nu au nici un fel de maternitate. Fată viței și atît. Cum, zic, nu au vacile maternitate?! Uite, așa, zice, nu o au. Zic: chiar să nu fi văzut tu cum vaca își mîngîie vițelul? Și nu e o mamă bună vaca ceea? Da boul, zice, mîngîie și el vițelul?! Boul, zic, nu-l mîngîie, pentru că tu ai fost boul care a însămînțat vaca, iar tu veșnic ești ocupat, nu ai timp. La care el îmi zice: tu, Călине, în loc de-a face atîța colb cu gura, ai găsi colo o proastă să ajungi și tu odată părinte, pentru că discuți despre lucruri pe care nu le cunoști în adîncime. Prostimea, mă rog, ca prostimea, iar a prins a chicoti, dar cea care m-a dat gata...

G r u i a: O fi rîs și Maria?

C ă l i n: Hei, necheza de nu se putea opri! Și asta nu le-am mai putut-o răbda. I-am plesnit măgarului cela vinul din pahar în bot, l-am luat de piept, am răsturnat masa...

G r u i a: A fost mare bătaie?

C ă l i n: Vreo două luni am tot îmblat în doi la pansamente. Pe urmă s-a făcut o comisie. Eu am încasat mustrare, iar lui i-au ridicat adeverința de veterinar. Supărat cum nu se mai poate, și-a pus fluieratul în buzunar și a plecat.

G r u i a: Mustrarea e floare la ureche. Principalul e că nu te-au eliberat din funcție.

C ă l i n: De eliberat nu m-au eliberat, dar am plecat singur. Am făcut cerere și am plecat. Demisionat de bună voie. Benevol, cum se mai zice.

G r u i a: Hai că-i bună și asta! Ce ți-a venit?

C ă l i n: După un asemenea scandal aveam eu oare dreptul moral de-a ocupa în continuare aceeași slujbă? Uite bine ce scrie la gazetă. Pe tot globul pămîntesc, cum se iscă o cît de mică neînțelegere — gata: demisie. Îi fi auzit tu ce grozăvenie o fost mai dăunăzi în Australia! Te prinde groaza cînd te gîndești tocmai unde vine Australia ceea, și ca să vezi ce democrație au. Una-două și — jos guvernul. A demisionat.

G r u i a: Măi Călине, au nu cumva te-ai fi văzut și tu pe tine undeva sus, sus, sus de tot?

C ă l i n: A, nu, ferit-a sfîntul... Sînt un țăran simplu sau poate chiar și mai puțin, ia un boț de humă ori și mai puțin — un fir de mohor pe-o margine de drum, dar port și eu în sufletul meu o dragoste sfîntă față de pămîntul pe care trăim. Și dacă ceea ce este sfînt și drag a fost călcat în picioare, iar eu am fost martorul acelei batjocoriri, e de datoria mea să-mi dau demisia și să cobor cu o treaptă mai jos. Altminteri niciodată nu vom putea ajunge la nimic.

G r u i a: Acum, demisionat fiind, ce ai de gînd să faci?

C ă l i n: Îmi găsesc, tovarășe, de lucru, nici o grijă! Mi s-a propus, iaca, să iau oile în primire, că ne-au rămas puține de tot — nici la două sute nu ajung. Nu le lasă să se înmulțească, pentru că n-avem unde le paște. S-au arat toate imașurile, toate rîpele, toate peticelele cele verzi pe unde biata oiță găsea ce să ciupească. O parte din colhozuri au început a urca cu oile la munte, în Carpați, și ne-am gîndit să încercăm și noi. Ar fi păcat să rămînem fără oi. „Mioriță", oricum, e cea mai frumoasă poezie a noastră, iar să pui copiii în școală să învețe pe de rost poezia fără ca copilul cela să fi văzut cu ochii lui cum arată ea, mioriță...

G r u i a: Pentru a fi un cioban bun, trebuie să fii liber și independent, pe cînd tu, după cîte-am auzit, te cam ții de fuste...

C ă l i n: Apoi, m-am încurcat eu acolo cu una, nu-i vorbă, dar, ba ne luăm, ba iară ne despărțim...

G r u i a: Ultima sfadă cu ce-a sfîrșit?

C ă l i n: Pînă la moarte!!! Așa i-am zis.

Gruia: Dragoste sau ură?

Călin: Nici dragoste, nici ură. Pur și simplu, nu vreau să știu de dînsa pînă la moarte.

Gruia: Ce-ai zice tu, măi Călине, dacă te-aș înfunda eu...

Călin: De acord.

Gruia: Stai, nu te grăbi. Să vezi mai întîi despre ce este vorba. S-a hotărît să facem în Moldova cîteva ferme mecanizate pentru creșterea păsărilor. Zilele acestea se deschid cursuri speciale pentru operatori. Te tot plîngeai că nu erai pe loc atunci cînd se trimiteau la cursuri. Poftim, o specialitate mai bună nici că se poate. Te pun pe listă cu mîna mea și — nici o grijă. Cămin și hrană — asigurate, în rest te vei descurca, că ești isteț de felul tău.

Călin: Cît o să țină?

Gruia: Cam multișor. Doi ani.

Călin: Și după ce termin, mi se va da diplomă la mînă că, iată, am terminat așa și pe dincolo, că am dreptul, cutare și cutare...

Gruia: Cum să nu! Singura chestiune mai delicată va fi atestatul de maturitate. Că la operatori se admit numai cu zece clase, dar tu acolo unde se cere să indici studiile notează fugitiv: neterminate, dar cîte anume clase neterminate, nu scrie...

Călin: Și dacă m-or lua din scurt?

Gruia: Dacă te-or lua din scurt, le spui că ai făcut școala de mult, la români, și dat fiind că s-au pierdut arhivele...

Călin: Și chiar așa e, s-au pierdut!!! Într-o zi, ce-mi vine mie — zic: ia să mă duc la școală, să văd ce note-mi puneau ei. Că nu se poate să fi fost eu mai prost decît alții. Am răscolit toată școala, și prin pod am îmblat, dacă degeaba...

Gruia: Uite, vezi. Ai să le spui și-un adevăr pe deasupra.

Călin: Iaca, chiar îți mulțumesc... Dar, măi dragă tovarășe, ce ne facem cu băietul Mariei, că doar am venit la Chișinău...

Gruia: Îl iei și pe dînsul cu tine. E o specialitate rară, ce echivalează cu absolvirea unei școli medii tehnice, ba chiar că dă și dreptul de-a intra la un institut agricol. Și voi, în doi — el cu școala mai bine, tu fiind mai hîtru, mai umblat prin lume, mai descurcăreț...

Călin *(după o lungă pauză)*: Ceaiul ista, așa răcit

cum este, ar fi păcat de lepădat. S-au pus două bucățele de zahăr într-însul, iar ca să obții două bucățele de zahăr, știi ce sfecloi trebuie să cresti, și cît trebuie să îmbli în genunchi în jurul sfecloiului cela?!

Salcia de pe malul Răutului.

Glasul lui Gruia: Cum ai putut, măi Căline, după o asemenea întîlnire frumoasă, să aduci vorba de loviturile date pe la spate?

Glasul lui Călin: Dacă nu, că nu despre tine era vorba. Lovitura ce mi-a dat-o Maria atunci cînd o prins a necheza împreună cu ceilalți...

Glasul lui Gruia: Maria nu poate fi pusă la socoteală. Ne-am înțeles doar că orice i s-ar fi întîmplat, nici nu o vom dojeni, nici nu o vom vorbi de rău. De ajuns prin cîte a trecut, ce să ne mai supărăm pe dînsa...

Glasul lui Călin: Care supărare, nici vorbă de așa ceva! Mă întrebase băietul cela ce înseamnă „lovitură pe la spate", și cine să-i spună, dacă nu-i voi spune eu? Iar că i-am adus pilde din viața mea, alta de unde aveam să le iau? Cît despre Maria — nici prin gînd să-mi fi trecut să mă supăr!

5

Stîna din Carpați.
Se topesc și crestele munților încetul cu încetul.
De prin văi, de prin văgăune, urcă domol răcoarea nopții.
Din tainicele falduri ale depărtărilor se aude murmur de izvor, iar de sus bate din plin luceafărul de noapte.
Tăcut și îngîndurat, Călin se pierde și el în umbrele serii, și numai Sandu nu se poate astîmpăra.

Sandu: *Rota, sluşai moia komanda... Vperiod do polnogo, do samoi polnoi...* Da de ce se zice „căzut la război"? Ce, adică, toți soldații, nainte de-a fi murit, pică jos?

Călin: Cine-ți moare de-a-npicioarele!! Mai ales cînd totul arde în jur — schije, gloanțe, explozii.

Sandu: Poate însă soldatul să cadă fără să fi fost rănit?

Călin: Cum, adică, să cadă? Cu ce să cadă? De unde să cadă?

Sandu: Să cadă așa, din fugă. Uite, ne ridicăm noi la atac, că se dă lupta cea grea, lupta cea de pe urmă.

Şi cînd eram de acum aproape de tot, unul din băieţii mei cade şi rămîne întins la pămînt.

C ă l i n : O schijă, un glonte ceva?

S a n d u: Nici o cît de mică zgîrietură!

C ă l i n : Atunci poate s-o fi împiedicat de ceva?

S a n d u: Care împiedicat! Că cel ce se împiedică nu dovedeşte bine să pice şi iar e în picioare, pe cînd băiatul meu, iaca, zace, l-a năbuşit sîngele pe gură — şi gata.

C ă l i n: Dar nu se poate ca un soldat din gardă întrat în luptă să cadă aşa nitam-nisam!

S a n d u: Inima i-o crăpat.

C ă l i n *(după o lungă frămîntare):* La război se întîmplă de toate: firește, se poate întîmpla că şi sărmana inimă...

S a n d u: Ş-ai văzut mata cu ochii matale cum alerga soldatul cela cu arma la şold şi striga „ura", şi era aproape de biruinţă, cînd deodată...

C ă l i n : Am văzut.

S a n d u: Şi cum a fost?

C ă l i n: Apoi că viaţa omului, măi dragul badei, e atît de sucită şi întortocheată, încît cine poate spune din ce se ia şi pînă unde se poate ajunge... Într-o bucată de pînză e uşor a deosebi urzeala de bătătură, da în mult încercata viaţă de om, cine-ţi poate spune ce a fost acolo urzeală, ce-a fost bătătură? *(După o lungă pauză, încet şi parcă nu prea vrînd.)* Dă Domnul şi termin eu cu bine şcoala ceea de operatori, obţin diplomă. Şi nu colo un peticuţ de hîrtie, da o diplomă adevărată, cartonată, cu copertă de piele, ca la cei ce termină Universitatea. Numai insigne de acelea nu ne-au dat. Ei, m-am gîndit, la urma urmei, trăieşte lumea şi fără insigne. Fiind printre primii, mă şi trimit la una din primele crescătorii de păsări. O duceam ca în sînul lui Dumnezeu. Cum vii la servici, halat alb, ca la doctor. Opt ore şezi într-un jilţ moale. Frumos, cald, curat. Rar preşedinte de colhoz să aibă un cabinet cum aveam eu acolo... Telefon, sticle cu apă minerală, ziare proaspete de tot felul. Cu halatul aruncat pe umeri, stai la masă, iar în jurul mesei vreo zece aparate de televizor. Stau şi mă distrez. Atîta doar că pe ecranele celea nici tu fotbal, nici tu hochei, ci numai păsări. Ici pui de găină, colo pui de raţă, dincolo curcănaşi. Raţele vor să se scalde, găinile au cam flămînzit, curcanii se cer la plimbare. Stau şi

le întru în voie, dar nici gînd să mă mișc din loc. Butoane, butoane, butoane.

S a n d u: Și plăteau bine?

C ă l i n: Plăteau că nu-mi ajungeau buzunare cînd venea leafa! Într-un an mi-am acoperit casa cu *șifer,* mi-am cumpărat motocicletă cu ataș, începusem chiar a mă gîndi la un „Moskvich" albăstrel...

S a n d u: De ce albăstrel?

C ă l i n: Așa mi-a plăcut el mie să fie — albăstrel, dar, n-am avut noroc. Am ieșit primii cu fabrica, și iată că iară mă trimit la Chișinău, la consfătuire.

S a n d u: Nu-ți place la consfătuire?

C ă l i n: Nu numai că nu-mi place! Mă tem de dînsele ca de moarte, pentru că, dacă vrei să-ți spun, consfătuirile celea mi-au nenorocit viața! Cum mă trimit la consfătuire, și dacă mi se mai dă și un aparat de radio — gata, s-a zis cu mine. De data asta nu dovedesc bine să cobor din tren, nu dovedesc să-mi las lucrurile la hotel, că mi se și spînzură de gît un pui de vrabie...

S a n d u: Cum, adică, un pui de vrabie?

C ă l i n: Păi, uite-l ciripind sub streașina stînei. Era pe atunci — ce-i drept, mai nou, îi luceau toate butoanele, dar de cîntat a cîntat bine atunci, cîntă bine și amu...

O largă anticameră în Casa guvernului din Chișinău. S e c r e t a r a, o tînără cu perucă fumurie, pregătește cele necesare pentru o recepție a corespondenților de presă. Flori, ceșcuțe pentru cafea, sticle cu apă minerală.

Măsuța telefoanelor e într-o continuă fierbere,
dar tînăra lor stăpînă nu are timp pentru ele.
În cabinet G r u i a discută ceva
cu principalii
săi c o n s i l i e r i.

G r u i a *(unuia din consilieri):* Напрасо вы приводите эти данные. Зачем иностранцам забивать голову цифрами о нашей пищевой индустрии? У них и без этого достаточно забот. Эти три пункта вычеркните и дайте, пусть быстро перепечатают, так, чтобы к их приходу материалы были под рукой.

La semnalele unuia din aparatele de o importanță specială secretara ridică receptorul.

S e c r e t a r a: Слушаю. Да... Что?... Министерство внутренних дел? Здравствуйте... Ну, задержали, так мы при-

чем? Что-то?... Одну минуточку, подождите у телефона. Михаил Ильич, звонят из Внутренних дел. Говорят, задержали какого-то вашего родственника — не то друг детства, не то бог знает еще кого.

Gruia: Соедините.

Secretara: Прямо сейчас, перед приемом иностранцев? Это так важно?

Gruia: То, что не важно, я обычно пропускаю мимо ушей. *(Ridică receptorul.)* Василий Гаврилович, здравствуйте... Да мне сообщили, что ваши орлы задержали моего земляка. Передайте, пожалуйста, пусть выпустят и направят его ко мне... Невозможно? А что за тяжкие такие грехи числятся за ним? Не беспокойтесь, я с него взыщу... Не мое это дело? То есть, почему не мое это дело?... *(După o mică pauză, plin de furie.)* Василий Гаврилович! Если я с вами говорю в мягком, вежливом, простительном тоне, это вовсе не значит, что я собираюсь упрашивать вас сделать для меня что-то недозволенное законом. И если вы так понимаете вежливость, давайте перейдем на строго официальный язык. Итак, генерал Жгутов. Распорядитесь отправить ко мне задержанного. Об исполнении доложите через помощника. Будьте здоровы! *(După ce închide aparatul.)* Черт знает что такое! Галя, вынесите эти фрукты и воду в приемную, достаньте пару номеров «Советского Союза» на разных языках и развлеките их там, пока я тут разберусь.

Secretara: Извините, Михаил Ильич, что я вмешиваюсь, но разве эти дела разобрать после приема иностранцев?

Gruia: Нет. Вопросы чести не откладываются, иначе они перестают быть таковыми...

Secretara mută ospățul în anticameră, și între timp apare un căpitan de miliție împreună cu Călin.

Căpitanul *(secretarei):* У себя?

Secretara: У себя.

Căpitanul *(lui Călin):* Проходи, чего застрял?

Călin: Надо бы сначала у этих барышень разрешения спросить: они обижаются если так, самовольно...

Căpitanul *(lui Călin):* Вали давай, некогда мне тут с тобой...

Intră și rămîne în prag, iar căpitanul raportează.

Товарищ член правительства, по вашему приказанию задержанный Кэлин Абабий доставлен.

Gruia *(sec)*: Хорошо. Можете идти.

Căpitanul: То есть... мм... Если я вас правильно понял, мне пока подождать в приемной?

Gruia: Нет, вы меня не так поняли. Вы свободны и можете вернуться по месту службы.

Căpitanul: Простите, но задержанный...

Gruia: Он останется в моем распоряжении.

Căpitanul: Но, видите ли, случай этот уже занесен в книгу происшествий по городу, так что мы обязаны в графе о принятых мерах...

Gruia: Так и пишите: передан в распоряжении члена правительства такого-то.

Căpitanul: А подпись?

Gruia: Подпишет моя секретарша. Или помощник. И круглую печать вам поставят.

Căpitanul *(pe gînduri)*: Нет, круглая печать будет, пожалуй, лишней. *(După o pauză.)* Прошу только при решении этого вопроса учесть, что при задержании Абабий оказывал сопротивление.

Gruia: Каким образом сопротивлялся?

Căpitanul: Словом и действием.

Gruia: Хорошо. Учту.

Căpitanul: Разрешите идти?

Gruia: Идите.

Călin *(după plecarea căpitanului, încîntat)*: Mama lui și răzmamă... Ai văzut cum ți l-am pus la punct?!

Gruia: Am văzut, văzut... Treci și șezi, ce tot tremuri colo lîngă ușă?... Și nu pe scaunele celea, vino mai aproape...

Călin *(cu importanță)*: Pentru a ajunge aici la dumneata, făcut-am două sute optzeci și cinci de kilometri...

Gruia *(furios)*: Și-i mai face încă patru pași!!

Călin: Vai de mine, îi fac cu plăcere! Eu țineam la distanța asta mai mult ca la un simbol al egalității, dar dacă-i vorba ca tot eu să-i fac, ți-i fac tot amu, vai de mine! Puțin am îmblat eu în viața mea, cînd la deal, cînd la vale?!

Gruia: De umblat ai umblat destul, numai că unii umblă cu cap, alții — fără cap: acum pe unde te-au dus păcatele?

Călin: Chiar că! Nici prin gînd, nici prin vis să-mi fi trecut că oi ajunge la miliție!

Gruia: O începem cu miliția. Dar — pe scurt. Cît mai pe scurt. Din păcate, nu dispun de timp liber.

Călin: Cu ceaiurile, gata, nu mai... Terminat?

Gruia: Am terminat.

Călin *(pe gînduri)*: M-da. Așa e, carevasăzică... Mi-o mers mie cît mi-o mers, dacă amu, gata, nu mai... Păcat. E păcat și-mi pare rău, cum se cînta odată...

Gruia: Atîta părere de rău pentru un pahar de ceai?!

Călin: Dacă eu, la drept vorbind, mai mult de dragul ceaiurilor celea veneam. Îmi plăcea să văd cum îți vin secretarele. Tinere, sprintene, frumoase. Mînuțe albe, de domniță, iar în vîrful degetelor subțiri, delicate, aproape străvezii, o tavă cu două pahare de ceai. Unul pentru tine, altul pentru mine. Cine să fi crezut atunci cînd pășteam noi vacile la Răut că vom ajunge să ședem în Casa guvernului și domnițe dintre cele mai frumoase ne vor servi! Așa-mi venea uneori să le strîng în brațe, și să le beau cu ceai cu tot. Asta, cu perucă fumurie, parcă am văzut-o undeva într-un film. O fi vreo actriță ceva, nu?

Gruia: Nu știu, nu m-am interesat. Dar să ne întoarcem la ale tale.

Călin: Iaca, păcatele mele, iară nu mai știu cum s-o încep.

Gruia: Începe cum vrei, numai fă-o scurtă, cît mai scurtă, că nu am timp. Aștept presa de peste hotare.

Călin: Jerpeliții ăștia din fundul coridorului îs de peste hotare?

Gruia: De peste hotare.

Călin: Ce, adică, n-au avut ce îmbrăca mai ca lumea, dacă-au știut că pleacă în străinătate, peste graniță?!

Gruia: Umblă cum le place.

Călin: Ar fi interesant să întru și eu în vorbă cu dînșii. Ce mai zic? Ce atitudine au față de noi?

Gruia: În general, atitudine pozitivă, dar să ne întoarcem la ale tale...

Călin: Atitudine pozitivă, dar ceva totuși mocnește acolo într-înșii, las', știm noi atitudinile celea pozitive... *(Chinuit, după o lungă pauză.)* Iaca, nu-mi iese. Nu pot.

Gruia: Cum, adică, nu poți?

Călin: Pe scurt nu pot. Nu pot hăcui cuvintele ca cuiechiul, numai de-a fi povestit scurt, cît mai pe scurt. *(După o altă pauză.)* Eu aș zice să-mi dați drumul. M-ați scăpat de miliție, mi-ați făcut un bine, vă mulțumesc frumos, și ce să vă mai pierdeți timpul cu un pîrlit ca mine?... Iaca, și presa de peste hotare se enervează...

Gruia: Cum de-ai nimerit la miliție? Pe scurt.

C ă l i n : Cît de scurt să fie? Că doar și scurtul cela are o măsură?

G r u i a: Două minute.

C ă l i n: Hei, d-apoi că două minute e vreme multă! Două minute e cam atîta cît ți-ar trebui să numeri pînă la o sută și ceva. La război în două minute poate fi cîștigată o luptă, poate fi urcat un steag pe o cetate. Mă rog, o încercăm și pe asta. Ne iese — ne iese, nu ne iese — nu ne iese. Apoi, iată că dă Domnul de sosesc și eu la Chișinău, la consfătuire. Și în prezidiu am fost ales, și premiu mi s-a dat. Un aparat de radio mititel cît un pui de vrabie, da prinde la posturi, că te amețește, nu alta. Îl pui sub pernă, cîntă sub pernă, îl scapi în buzunar — transmite și din buzunar. Mi l-au luat la miliție. Credeți că-l mai văd eu vreodată?

G r u i a *(notînd ceva)*: Nici o grijă. Mergem mai departe.

C ă l i n : După o noapte petrecută la hotel, ies des-de-dimineață în stradă. La primbare.

G r u i a: Cum, adică, la plimbare.

C ă l i n : Nu mai țin minte — ori că scrie pe undeva, ori povestea cineva că orășenii, cum se scoală, ies mai întîi în stradă la plimbare și abia după aceea își văd de treburi. Plimbările iestea ale orășenilor, să-ți spun drept, m-au pus dintotdeauna pe gînduri. Oare ce-o fi la mijloc? Și e mare lucru, zău, să ieși așa dimineața la plimbare! Trec, deci, și eu prin centrul capitalei, cu puiul cela de vrabie cîntîndu-mi pe-un umăr... Iaca, mă gîndesc, i-a luminat Dumnezeu să ne premieze acum cu aparate mici, japoneze. Că înainte vreme, cu dulapul cela de „Belarus", nici vorbă să te plimbi prin centrul capitalei, pe cînd cu puiul ista de vrabie în doi...

G r u i a: Cu puiul de vrabie ne-am lămurit. Mai departe.

Între timp în anticameră intră c o r e s p o n d e n ț i i. Secretara, zîmbind, prinde a le ciripi ceva în englezește.

C ă l i n : Poate o lăsăm pentru altă dată? Mi-e oarecum față de oamenii știa. Totuși ne sînt oaspeți...

G r u i a: Deci, te plimbi tu pe strada centrală...

C ă l i n : Mă plimb pe strada centrală... Din cele două minute, cîte mi-au mai rămas?

G r u i a: Un minut.

C ă l i n : Un singur minut! Dar o să încercăm, pentru că un minut, numai așa se zice că e mic, iar dacă stai

să vezi mai bine, ehei... La hochei într-un minut știi ce bătălie se poate isca?!

G r u i a: Lăsăm hocheiul pentru altă dată.

C ă l i n: Mă rog. Îl lăsăm, cu atît mai mult că el nici nu-mi prea place, hocheiul cela... Cu totul altă gîscă e fotbalul — vezi mingea, vezi care și în ce direcție trage...

G r u i a: Deci, mergi tu bine și frumos prin oraș.

C ă l i n: Merg prin centrul orașului. Mai bine zis, mă plimb. Bine îmbrăcat, bine dispus. Soare, frumos, buzunarele doltora de bani, împrejur, cîte-ți văd ochii, toate de vînzare. Și cum coboram eu la vale spre gară, citesc cu coada ochiului deasupra unui magazin: „Mea-so — rîba". Stai, îmi zic, amu-i amu! Că, iaca, pentru atîta lucru muncim noi acolo zi și noapte. Cum întru, o iau la stînga și dau de secția „Ptița — dici". Mă uit la vitrina frigiderelor să văd ce au ei de vînzare, și, cînd colo, maică sfîntă! Un vraf de rațe cu capetele sparte. Și sparte nu că așa, puțintel, din întîmplare, da crăpate în modul cel mai barbar! Le-au bortelit, eă — să vîri degetul, nu alta. Mama voastră eu și răzmamă, îmi zic atunci, ați găsit și voi pe cine să vă răzbunați? Spargeți capul la rațe? După care, înfuriat cum eram, scot vînzătorul de la tejghea și-l înhaț de piept...

G r u i a: Dar cu ce drept îl înhați tu de piept? Ați îmblat la scăldat, ați îmblat la fete împreună?

C ă l i n: He, nu, că de unde, nici nu-l văzusem pînă atunci. Și totuși, am avut dreptul să-l iau de piept. Lucrăm în aceeași ramură. Eu cresc păsări, el le vinde. Eu am pe răspunderea mea o jumătate de milion de păsări; le cocolesc zi de zi, stînd cu ochii pe ecran, că din soldat m-am făcut un fel de cloșcă. Dar nu mă rușinez de slujbă, căci îmi mănînc pînea cinstit. Să vezi ce tămbălău se face acolo la noi cînd o singură rățușcă își tîrîie aripa pe jos, iar aici, o asemenea barbarie — în centrul capitalei!

G r u i a: Chișinăul nu se ocupă special cu penițul rațelor, dar asta e de acum altă problemă; vînzătorul, însă, ce vină are vînzătorul?!

C ă l i n: Hei, d-apoi că eu de abia pe urmă mi-am dat sama că n-ai ce vorbi cu prostul cela. Îi dau drumul și pun laba pe șeful magazinului.

G r u i a: Și tot de piept îl înhați?

C ă l i n: Altfel nici nu era chip, că, grăsun cum era, împachetat în halat alb... Îl prind eu dar de merișor și-i

zic: porc de cîne!! Hai cu mine pînă la oglindă și uită-te bine la mutra ta! După care scoate din frigider un căpșor de rață ș-ai să vezi că rața e mai frumoasă decît tine. Și căpșorul mai deștept, și ochii mai cinstiți. Pentru ce, zic, urmărești rătușca ceea, pentru ce o calci în picioare? Pentru ce te folosești de neputința celor ce nu se pot apăra? Lumea din jur e frumoasă, dar, din păcate, tot ce e frumos e și neputincios pînă la urmă... Și tu, pentru că ai avut nenorocul să te naști urît, acum să te ridici împotriva lumii? Chiar să nu fi auzit de la nimeni că ceea ce e frumos e și sfînt? La urma urmei... Cu alte cuvinte, am vrut să-l scot la o filozofie mai largă, mai adîncă, dar șeful cela s-a dovedit a fi un fricos fără seamăn. Eu îi zic de frumusețe, da el se tot pipăie prin buzunare, că mă tot miram eu ce-o fi cătînd? Cînd colo, scoate fluierul și prinde a țurui. La care fluierătură, firește, vine miliția...

Gruia *(la apapat):* Антон Владимирович, поступило сообщение, что на центральной улице продается птица в обезображенном виде. Срочно выяснить и доложите по селектору. Жду у аппарата.

Călin *(încîntat):* Să ai un aparat de aista — și mai mult nu-ți trebuie! Una-două și faci întrebarea. Una-două și-ți vine răspunsul.

Gruia: Ce tot cauți spre fereastra ceea? Dacă nu mă înșel, ai ceva la ochiul stîng...

Călin: A, o nimica toată.

Gruia: Unde te-au ars. La miliție?

Călin: Soldatul din gardă nu poate fi ars. El însuși, cînd se vede amenințat, arde.

Gruia: Dar vînătaia de sub ochiul stîng?...

Călin: Care vînătaie?! Ia o nimica toată. M-am lovit acolo de-un ușor...

Gruia: Ușorul cela... unde-și face slujba? La hotel, la alimentară, la miliție?

Călin *(încet de tot):* La miliție.

Glasul consilierului: Михай Ильич, случай подтвердился. В городе получены три тонны обезображенной птицы из Салагурского мясокомбината.

Gruia: Чем вызвана эта порча мясопродуктов?

Glasul consilierului: По нерадивости работников мясокомбината в барабаны по очистке пера были запущены птицы, минуя убойный цех...

Călin *(cutremurat):* Le-au penit așa, de vii?!

Glasul consilierului: Директор комбината — Морунгуц Николай Антонович. Вызвать его?

Gruia: Вызывать не нужно, но отправьте туда комиссию из двух-трех инспекторов и, если материал окажется достаточным, подготовьте на Президиум. Спасибо. Выключаю. *(Notează ceva.)*

Călin: Sînt liber, pot pleca?

Gruia: Liber. Poți pleca. Treci pe la miliție, ia-ți puiul cela de vrabie și fuga la gară. Dacă scapi trenul, fuga la aeroport.

Călin *(pe gînduri):* Dacă văd că nici la avion nu dovedesc, îmi iau frumușel autobuzul. Se poate să mă duc cu autobuzul?

Gruia: Firește că se poate. Îți place atît de mult să mergi cu autobuzul?

Călin: Nu că mi-ar fi plăcut el cine știe ce, dar m-am gîndit că am un autobuz care trece pe la Telenești și pînă la combinatul din Salagura e o nimica toată.

Gruia *(furios):* Să nu te împingă păcatul să faci una ca asta! Ai în vedere că, dacă mai nimerești o dată la miliție...

Călin: Orice mi s-ar întîmpla, mă duc la Salagura! Vreau să-l văd cu ochii mei pe director, pentru că știi dumneata cine este Morongut acela?!

Gruia: O secătură.

Călin: Ba să avem iertare! E un fascist!

Gruia: Ce fascist, că e un curvar și un bețiv care nu se mai află! Familie la Odesa, familie la Chișinău!

Călin: Că e bețiv — floare la ureche, că e curvar — încă o floare, la cealaltă ureche, pe cînd ura care fierbe într-însul, pornirea ceea sălbatică de a călca totul în picioare are numai un singur nume...

Gruia *(enervat):* Măi Călinc, de mult vroiam să te întreb — ce tot umbli cu zvastica ceea, înfierînd cu dînsa tot ce ți se nimerește în cale? Oamenii, mă rog, ca oamenii. Din păcate, are și societatea noastră gunoaiele sale. Se nimeresc și hoți, și criminali, și canalii fel de fel, dar să le zici tuturor „fasciști"...

Călin: Cer iertare, mă cam ia uneori gura pe dinainte, dar o fac mai mult pentru a-mi înviora sufletul cu cele mari biruințe prin care am trecut...

Gruia: Dar nu ți se pare că prea des îți înviorezi sufletul? Și apoi ce tot umbli cu necazurile celor ce nu cuvîntă? Ba vii cu caii peste mine, ba o pornim cu vacile,

acum iată-ne ajunși la tristul destin al rațelor...

C ă l i n: Am ajuns la dînsele, că vitele și păsările rămîn pînă azi în robie, și eu, ca un adevărat soldat din gardă, m-am simțit dator să iau apărarea celor nedreptățiți.

G r u i a: Cine te-a rugat?

C ă l i n: Domnul celor ce nu cuvîntă m-a rugat. Deschide sfînta scriptură ș-ai să vezi ce se spune acolo.

G r u i a: Ce se spune?

C ă l i n: Înțeleptul Solomon zice că oamenii nu se deosebesc prin nimic de dobitoace; cu toții au o suflare, cu toții au o soartă, cu toții din țărînă vin și țărînă ajung. Și apoi, întreabă împăratul înțelepților, cine a spus că sufletul omului e îndreptat către cer, iar sufletul dobitocului e întors spre pămînt? Tocmai de asta, zice sfînta scriptură, dacă vii de pe undeva și dai peste vita dușmanului tău, nu-ți scoate pîrleala pe dînsa, ci du-o mai întîi stăpînului și spune-i: uite, e vita dumitale; iar dacă vita va fi flămîndă sau însetată, mai întîi hrănește-o, adap-o, și după asta o du.

G r u i a: Nu cumva vrei să zici că în societatea noastră, spre deosebire de provinciile Imperiului Roman, descrise în biblie...

C ă l i n: Nu-ți pot spune nimic despre Imperiul Roman, pentru că nu am fost pe-acolo și nici n-am de gînd să mă duc, dar ceea ce știu bine e că sărmanii cai împușcați pe malul Răutului și vacile cărate la abator cu viței cu tot, și rațele penite de vii, — toate astea nu-s altceva decît dovada unui curat fas...

G r u i a: Vei îndrăzni să mai rostești o dată în prezența mea acel cuvînt?!

C ă l i n: Voi îndrăzni. Și-l voi rosti.

G r u i a: Afară.

C ă l i n *(uluit)*: Cum?... Se poate să mă dai...

G r u i a: Afară, și să nu te mai văd pe-aici! *(Caută prin masă tubul cu medicamente, ia o pastilă.)* Construind o lume nouă, nu ne vine deloc ușor. Se întîmplă să și călcăm în picioare ceea ce poate că n-ar fi trebuit călcat. De, ce să-i faci... *Les rubeat, șcepki leteat.* Mă rog, sîntem criticați pentru cruzime, pentru lipsă de omenie, ni se zice că sîntem „vicleni", că sîntem „demoni", dar asta o fac dușmanii noștri, și, cînd colo, cel cu care am crescut împreună, cel cu care am umblat la școală, cel cu care am făcut războiul vine și-mi spune verde-n ochi ..

C ă l i n : Rog de mă iertați, m-o fi luat gura pe dinainte... Apoi că și dumneata prea m-ai alintat. Cînd cu ceaiurile, cînd cu secretarele. Uitasem cu totul că războiul, ehe, de cînd s-a trecut... În acest răstimp de vreme unii, cum au fost soldați proști, așa au și rămas, pe cînd alții au tot urcat și urcat... *Razreșite idti, tovarișci cilen pravitelstva?*

G r u i a : *Idite.*

C ă l i n : *Slușaius.*

Face stînga-mprejur, cît pe ce să se împiedice, să cadă, dar, pînă la urmă, cu fruntea sus, pleacă. Secretara deschide larg ușa.

Intră c o r e s p o n d e n ț i i, iar G r u i a stă nemișcat la fereastră, privind Piața Victoriei, arcul, cupola jerpelită a catedralei.

S a l c i a de pe malul Răutului.

G l a s u l l u i G r u i a : Bine, hai, te-ai supărat, mă rog, e în firea lucrurilor, dar vreau să știu de ce nu te-ai mai întors?... M-auzi, Călине?

G l a s u l M a r i e i : Dacă nu mai este glasul lui Călin aici sub salcie. A zis că — rămîneți cu bine. Ș-am rămas numai eu.

G l a s u l l u i G r u i a : Marie, cheamă-l, că am ceva de vorbit cu dînsul.

G l a s u l M a r i e i (*după o lungă pauză*): Zice că nu poate să vină.

G l a s u l l u i G r u i a : De ce nu poate?

G l a s u l M a r i e i : Zice că e bolnav.

G l a s u l l u i G r u i a : Ce are?

G l a s u l M a r i e i : Zice că-l doare inima.

G l a s u l l u i G r u i a : Spune-i să nu bată capul, că el habar n-are cum e atunci cînd te doare inima. Să mă întrebe pe mine, care o viață întreagă sufăr. Dacă chiar nu vrea și nu vrea, cel puțin întreabă-l de ce nu s-a mai întors la fabrica avicolă?

G l a s u l M a r i e i (*după o altă lungă pauză*): Zice că a fost silit de împrejurări să demisioneze.

G l a s u l l u i G r u i a : Ce umblă el cu vorbe mari, că doar nu s-au întîmplat toate acestea acolo la dînșii, și el în nici un caz nu poate fi răspunzător... Auzi, Marie?

G l a s u l M a r i e i : Aud.

G l a s u l l u i G r u i a : Spune-i.

Glasul Mariei: Dacă — gata, i-am și spus.

Glasul lui Gruia: Și Călin ce-a zis?

Glasul Mariei: Zice că în epoca armelor atomice orice om este răspunzător pentru tot ce se face pe lume, altminteri, zice, nimic nu mai are rost, și dacă nu te ridici atunci cînd se calcă în picioare tot ce avem mai frumos și mai sfînt, atunci nici cerul, zice, nici pămîntul...

Glasul lui Gruia: Ce are a face cerul, ce are a face pămîntul!!! Auzi, Marie?

Glasul Mariei: Aud.

Glasul lui Gruia: Întreabă-l de ce nu s-a întors.

Glasul Mariei *(după o altă lungă pauză):* Zice că atunci cînd crapă tavanul, trebuie să se găsească măcar un singur șoricel să-și asume răspunderea pentru crăpătura ceea. Altminteri, zice, casa noastră se va prăbuși, îngropînd sub dărîmături tot ce-am avut frumos și sfînt pe lume.

6

Stîna din Carpați. O lună frumos împlinită domnește peste munți, peste zări, și se vede de parcă ar fi ziua-n amiaza mare. Coastele munților, cu tot cu păduri, plutesc încet, călătorind dintr-o taină în alta. Oarecum ușurat de propriile sale spovedanii, Călin îngînă ceva în sinea lui, pe cînd Sandu caută din răsputeri s-o scoată cumva la capăt.

Sandu: Companie, ascultă... *(Cască.)* Da n-ar fi mai bine să ne ducem la culcare?

Călin: Păi, uite cojocul, uite fînul, de cînd stau și te-așteaptă. Eu unul oi mai zăbovi. Să-mi hodinesc bine oițele, că fiind de la cîmpie, serile de abia de se mai țin pe picioare.

Sandu: Păi, ne culcăm cu toții. Și noi, și oițele.

Călin: Dacă nu, că într-un fel doarme turma atunci cînd ciobanul veghează, și alta e cînd și ciobanul s-a culcat, lăsîndu-le singure. Atunci cînd ciobanul veghează, oițele se fac otova cu pămîntul, de parcă ar fi niște bulgări risipiți pe marginea drumului, că, iaca, iei oița ceea, o muți de pe un loc pe altul, și ea nici vorbă să se trezească. Cum însă rămîn singure, îs numai îngrijorare; de dormit parcă dorm, dar se înfioară și se

trezesc la fiece foșnet, la fiece pietricică ce vine cotilindu-se la vale.

S a n d u : Nu le fie oilor cu bănat, da eu, iaca, nu mai pot veghea... *Rota, slușai moia... (Cască.)* Și nu ți se face matale urît a ședea aici noaptea în munții iștia, singur-singurel, numai cerul, pămîntul și oile?

C ă l i n : Nu că mi se face urît, eu, dimpotrivă... Aș putea spune că de abia în nopțile cînd rămîn singur-singurel, numai cerul, pămîntul și oile, mă simt cu adevărat fericit. Liniște, pace, aer curat, iar de jur-împrejur o frumusețe curat dumnezeiască. Frumos și sfînt — d-apoi că asta e singura avere, singurul rost al nostru. Pentru această frumusețe, pentru această sfințenie și-au dat viața cei care au rămas să zacă pe veci pe cîmpul de bătaie.

S a n d u : Mata îi mai ții minte?

C ă l i n : Îi țin minte și-o să-i țin minte cît voi trăi, pentru că așa oameni vrednici mai rar...

S a n d u: Dar cum se face că la război cei vrednici cad printre primii?

C ă l i n : O fi norocul lor, o fi nenorocul nostru...

S a n d u *(se duce la culcare, dar, pînă să ajungă, pînă să se vîre sub cojoc, îi cam trece somnul)*: Bade Căline, și chiar de ce nu te însori mata odată? Ce tot iernezi ba la una, ba la alta?...

C ă l i n : Cine să se mărite, măi, cu unul care o viață a tot îmblat pe drumuri și n-a agonisit nimic?

S a n d u : Eu, iaca, ți-aș putea găsi o bună gospodină.

C ă l i n : Nu mai spune! Și cam pe cine?

S a n d u : D-apoi pe mama noastră. Știe toată lumea că ați păscut vacile, ați crescut împreună. După cele cîte-au fost, am ajuns a ne socoti un fel de neamuri, și dacă ne simțim noi înde noi neamuri, atunci de ce să nu ne înrudim cu adevărat?

C ă l i n : Dacă, măi băiete, nu numai de mine depinde...

S a n d u : De cine atunci depinde? Că noi, serile, cînd o începem a toca pe mama că de ce, adică, nu s-ar duce după mata, ea zice că, la urma urmei, nu de dînsa depinde...

C ă l i n : A zis Maria un asemenea cuvînt?!

S a n d u : Și de cîte ori l-a zis!

C ă l i n : Știu eu, măi băiete... Poate că, într-adevăr, ar fi mai bine să mă mut cu traiul la voi...

S a n d u: Gata, zis și făcut. Și pentru că toamna, iaca, se trece, iar de mutat iarna nu se mută nimeni, n-ar fi

oare mai bine să coborîm oile din munți și să pornim cu dînsele încetișor spre casă?

C ă l i n: Bine-ar fi, măi băiete, că, drept să-ți spun, mi s-a făcut, iaca, dor de satul cel cu cer albastru...

S a n d u: Ori... Știi cum facem? Mîne dimnecioară mă reped de unul singur. Ce s-o speriem așa, deodată? Mai bine s-o prevenim. Să mai spele, să mai curețe... să mai deretice prin casă, pentru că, oricum, măritișul rămîne măritiș... Iar mata vii încetișor cu oile în urma mea...

C ă l i n: Hai s-o facem și pe asta, măi Sandule, că de ce să n-o facem? Mîne dimnecioară, cum te scoli...

S a n d u: Și mamei ce să-i spun din partea matale?

C ă l i n *(trist, pe gînduri)*: Să-i poruncești să cumpere cîteva căldări noi, că mi-a plăcut să beau apă dintr-o căldare nouă: să macine făină bună, picluită, pentru colaci, și să scoată din fundul scrinului pînza cea de in curat, să aibă din ce face multe-multe ștergare...

S a n d u: Pentru ce ne-ar trebui nouă atîtea căldări, atîția colaci și atîtea ștergare?...

C ă l i n: Drumul a fost lung și greu, măi băiete... După un asemenea drum, barem să avem cu ce ne spăla, cu ce ne șterge pe față, cu ce ne ospăta cînd ne vom vedea, în sfîrșit; grămăjoară...

Casa guvernului.
G r u i a stă pe gînduri în fața aceluiași perete de sticlă.
O s e c r e t a r ă cu p e r u c ă r o ș c a t ă face de serviciu la masa telefoanelor.
În anticameră d e m n i t a r i cu mape, cu probleme dintre cele mai arzătoare, așteptînd să fie primiți, iar secretara luptă cu telefoanele.

S e c r e t a r a: Слушаю вас... Нет, прием еще не начался, народу многовато... Да человек десять-пятнадцать будет... Что-о?... Положите трубку, гражданка, и не беспокойте нас больше... Слушаю... Нет. Он у себя, но просил не беспокоить... Обязательно передам... Спасибо... Взаимно... Что? О, опять эта женщина... Да что вы, в самом деле с ума посходили?! *(Intră în cabinet.)* Михаил Ильич, какая-то психичка домогается вас все утро. Я уже собиралась позвонить в минсвязи — пусть выяснят, кто нас беспокоит все время...

G r u i a *(tăcut și îngîndurat.)* Если позвонит еще раз, соедините.

S e c r e t a r a: Вы себя плохо чувствуете? Может вызвать врача?

G r u i a: Нет, не нужно. У меня аритмия, с самого утра сердце никак не настрою. Соедините, если женщина еще позвонит.

S e c r e t a r a: Хорошо. Должна, однако, вас предупредить, что она жуткая хамка. Даже по имени-отчеству не хочет вас называть, а просто вопит в трубку: Михай! Михай!

G r u i a: Все равно соедините.

S e c r e t a r a: И даже если она позвонит во время приема?!

G r u i a: Даже тогда.

S e c r e t a r a: Хотя, вряд ли нужно будет так долго дожидаться. *(Abia ajunsă la măsuță, pune mîna pe receptor.)* Вот, сейчас соединю.

G r u i a *(revenind la masa lui)*: Слушаю... Да. Я у телефона.... Говорите громче. Кто у телефона? Cum, adică, Maria cea sfîntă? Sfîntă e un fel de glumă? A, tu ești, Marie?! De mult prin Chișinău? De două zile? De ce nu mi-ai telefonat imediat cum ai sosit? Cum, adică, ai fost ocupată? Cu ce ai fost ocupată?... Te-ai porăit cu sicriul?! Cu ce fel de sicriu, al cui e sicriul? Sicriul lui Călin?! Marie, draga mea Marie, scumpa mea Marie, te rog frumos, nu mai plînge atîta, liniștește-te și spune-mi încet ce s-a întîmplat acolo la voi... *(După o lungă, o foarte lungă pauză, cu o voce ce nu mai părea a fi vocea lui.)* Am auzit. Da. Am înțeles... Marie, lasă totul baltă și vino fuguța la mine... Cum să faci ca să mă găsești? Simplu de tot. Iei orice troleibuz și cum ajungi în piață, te dai jos... Ce număr are casa? Nu-ți trebuie nici un număr — e singura casă din piață și ține atîta cît piața... Dar nu mai scrie nici etajul, nici numărul camerei... Cum ajungi, te apropii de milițianul ce stă la intrare, îi spui că vii la mine, îi spui că te-aștept — și atît. Atît! *(Pune receptorul în furcă și cheamă secretara.)* Передайте там, что приема сегодня не будет.

Stîna din Carpați. Vînt. Frig, trage a ploaie.
Un o m u l e a n adună puțina avere a lui Călin,
iar S a n d u acoperă cu pămînt vatra acelui foc la care petrecuseră împreună atîtea nopți.

S a n d u: Am uitat, iată, să-l întreb...

O m u l e a n u l: Ce-ai uitat să-l întrebi?

Sandu: Ce face căsuța acelui soldat din gardă atunci cînd stăpînul ei cade pe cîmpul de luptă...

Omuleanul: De, ce să facă... Își trage streașina pe ochi, plînge cît plînge, bocește cît bocește, face un praznic la trei, altul la nouă, și încă unul la patruzeci de zile, după care își vede nainte de necazuri, pentru că, de, morții cu ale lor, noi cu ale noastre...

Casa guvernului. Masa cu telefoane fierbe întruna, secretara se face a frunzări o revistă, iar în cabinet stă Maria ghemuită într-un ungheraș și plînge de dă inima dintr-însa.

Gruia: Marie, poate totuși nu e adevărat? Poate ați născocit totul ca să mă pedepsiți?...

Maria *(amuțește pe-o clipă, de parcă nicidecum nu se aștepta să fie întrebată de una ca asta):* Cum, adică, să nu fie adevărat, cînd l-am așezat chiar eu în sicriu, ș-am slobozit cu încă doi oameni sicriul în groapă, ș-am ajutat la astupat groapa cu pămînt, pentru că pe oamenii ceia îi aștepta mașina în vale — n-aveau cînd...

Un aparat de legătură directă a prins a da semnale, dar Gruia stă înmărmurit acolo unde l-a lovit vestea.

Gruia: Marie, spune-mi totul.

Maria: Cum, adică, totul?

Gruia: Spune-mi cînd și cum a murit Călin.

Maria: Cine știe cum și cînd... Ciobenii îs oamenii singurătății și tăcerii — așa e viața, așa e slujba lor. O fi știut numai oițele, iar oițele...

Gruia: Unde anume a murit?

Maria: Nici pe asta nu ți-o pot spune. Adică muntele ceia îl știu, fiindcă am fost acolo, dacă a doua oară nu l-aș mai putea găsi... Nici nu țin minte cum se cheamă. Mare lucru dacă nu i s-o fi zis „Polonina" ori cam așa ceva.

Gruia: Cum anume a murit?

Maria: Cine poate ști? Se bănuiește c-o fi murit prin somn, o fi crăpat inima într-însul, dar adevărul îl știe numai Domnul...

Gruia: Pe lîngă Domnul, ar trebui să știe cîte ceva și doctorii.

Maria: Ce-ți pot spune doctorii după două săptămîni.

Gruia: Cum, adică, după două săptămîni?!

M a r i a: Dar nu ți-am spus că sărmanul Călin a stat două săptămîni mort acolo în vîrful muntelui?

G r u i a: Marie, nu-mi povesti frînturi, pe apucate, cum i-ai fi povestit unui străin, pentru că eu nu vi-s străin. Această mare durere a ta este în același timp și o mare durere a mea. Deci, fă-o în două și dă-mi și mie o jumătate din durerea ta.

M a r i a: Cum aș putea-o eu face în două?

G r u i a: Liniștește-te, vino-ți în fire și povestește-mi totul de-a mărunțelul...

M a r i a: Of, Doamne, de ne-ar da măcar voie să-l aducem acasă, să-l îngropăm omenește în țintirimul satului... Mi s-a spus că trebuie de dus tocmai la Kiev, fiindcă munții ceia îs de-amu în altă republică...

G r u i a: Marie, nu-ți bate capul cu nimicurile astea, că le rezolvăm noi. Povestește-mi încet și cumpănit ce s-a întîmplat acolo la voi, începînd cu ziua ceea cînd trăiai tu fără ca să fi știut nimica, și, cînd colo, deodată...

M a r i a: Chiar că așa a fost. Nu știam nimica nici cu spatele. Ieșisem în ziua ceea la scos sfecla. Adică de scos o scotea tractorul, iar noi o adunam grămadă, o curățeam de frunze, de țărnă, și cum ședeam eu așa și curățeam la sfeclă, numai ce-l văd pe Sandu ieșind din sat și venind tot o fugă de-a lungul dealului. Of, Doamne-Dumnezeule, și dealul cela al nostru, chiar că nu mai avea capăt... Pînă să ajungă un copil la tine, îți iese sufletul, nu alta. Îl urmăream așa printre lacrimi cum vine el fuguța și mă gîndeam — ce Dumnezeu s-o fi tîmplat acolo, că-l lăsasem cu Călin la munte și de întors tot în doi, cu turma, urmau să se întoarcă.

G r u i a: Așa. Vine Sandu și-ți zice...

M a r i a: Vine băietul cela cu sufletul la gură, se așază alături și zice — așa și pe dincolo, gata, l-am însurat pe badea Călin. Cum se întoarce, te ia pe mata. De nuntă, zice, n-a fost încă vorba, dar de trăit va trăi la noi. Eu de colo sar înțepată — o fi căpiat Călin acela în munți cu oile sale, de-l ajunge mintea să trimită copii ca să-l stărostească?! Dar nu dovedesc să-mi ies bine din fire, că Sandu zice: hai, lasă sfecla, că avem multe de făcut. Da ce-avem de făcut, zic. Apoi, zice, badea Călin a poruncit să cumpărăm căldări noi, să măcinăm făină bună, picluită, pentru colaci, și să scoatem de prin scrinuri pînza cea de in, pentru a face ștergare multe-multe... Cînd

am auzit de căldări noi, de șervete și colaci, parcă mi s-a întunecat în fața ochilor. Băietul, mă rog, ca băietul, dar noi, cei mari, știm prea bine cînd și pentru ce se cumpără căldări, se cos șervete și se coc colaci...

Plînge încet, înăbușit, îndelung.
G r u i a toarnă apă în pahar, vine, stă răbdător,
așteptînd-o să-și revină.

G r u i a: Marie, te rog frumos, adună-ți curajul, adună-ți bărbăția, pentru că, țin minte, ai avut odată și curaj, și bărbăție. Te rog să-mi povestești încet și măsurat totul pînă la capăt, pentru că, așa cum spune un mare scriitor, mai trebuie încă de văzut pentru cine bat clopotele...

M a r i a *(după ce-a gustat puțină apă)*: Mă întorc eu fuguța în sat, vin plîngînd la cîrmuire și zic — așa și pe dincolo, îmi spune, iaca, inima că s-a tîmplat o mare nenorocire acolo în Carpați, vă rog să-mi dați mașina să mă duc la Călin. Hăndrălăii ceia de la cîrmuire fumează și rîd de mine. Ce nenorocire, zic ei, că soldatul cela al nostru, după ce s-a tot îndopat cu caș și zăr, a pornit pe la cumătre, că o să-l țină minte rutencele o viață întreagă. Iar de mașină, zic, nici vorbă nu poate fi, pentru că tot ce avem — și mașini, și tractoare, totul e pus pe roate și trimis să care sfeclă la fabrică. Mă întorc eu acasă, bocesc azi, bocesc mîne, și băietul cela al meu, cînd vede că nu mă mai pot ogoi, zice — ce să mai bocești atîta? Dacă simți mata că nu e cum trebuie ceva acolo, hai, ne sculăm dimnecioară și ne ducem mai cu trenul, mai cu autobuzul, mai pe jos...

Iară a amuțit pentru un timp.
I s-a mai oferit o dată paharul cu apă,
dar nu a vrut s-o guste.

Nu știu cum se face că mă prinde un fel de năbușeală aici la voi. Ferestrele iestea, așa mari și frumoase cum sînt, chiar să nu se deschidă?

G r u i a: Din păcate, nu se deschid.

M a r i a: Atunci dar de unde luați voi aer curat?

G r u i a: Avem colo în colț *air-conditioning.*

M a r i a: Ce-i asta?

G r u i a: O mașină care trebuie să ne aprovizioneze cu aer curat.

M a r i a: Nu lucrează?

G r u i a: Cum să nu! De lucrat lucrează, numai că la

Chișinău cu aerul curat nu prea...

M a r i a *(după o pauză):* Stai dar o clipă, să-mi aduc aminte cum o fost atunci cînd și noi eram tineri, și cerul era albastru, și apa era curată ca lacrima...

G r u i a: Adu-ți, Marie, aminte, pentru că ceea ce a fost în viața noastră, atunci cînd eram tustrei, a fost frumos și sfînt... *(Scrie ceva pe-o foaie și cheamă secretara.)* Галочка, свяжитесь с Художественным фондом. Я видел у них на днях заготовку пятиметрового обелиска из черного мрамора. Не знаю, для кого они там его готовили, но передайте, пусть выдолбят на нем этот текст.

S e c r e t a r a: Может, лучше сделать его на машинке, чтобы они там чего не напутали?

G r u i a: Сделайте на машинке, если вам не трудно.

M a r i a *(după plecarea secretarei):* Să mai încerc o dată, poate-oi scoate-o la capăt. Numai, dacă se poate, fă cumva să nu între doamna asta pînă nu mi-oi fi sfîrșit vorba.

G r u i a *(vine de încuie ușa):* Gata, nu mai intră.

M a r i a *(după o altă lungă pauză):* Și... unde mă oprisem?... Da, ne ducem noi cu băietul cela. I-am găsit și stîna, și puțina lui avere, căci, cum a lăsat-o, așa stătea. Ocolul gol, vatra răcită, totul plouat, că, se vede treaba, de multe zile n-a mai dat el cu turma pe acolo. Boceam de clocoteau munții. Auzindu-mă, s-au adunat ciobenii din partea locului și hai să-l căutăm. Au adus și un cîne care știe a mirosi urma, că, fără cînele cela, am fi îmblat noi și azi pe dealurile celea... Dar, să vezi javră deșteaptă, cum a amirosit la stînă haina lui Călin cu cele cîteva decorații, a rupt-o din loc și dintr-o vale în alta, de pe un munte pe altul, că abia mai dovedeam a ne ține de dînsa... La început am găsit turma. Toate cele două sute de oițe ședeau cumincioare pe-o frunte de munte, ședeau miță lîngă miță, cap lîngă cap, de parcă cineva le-ar fi așezat cu mîna, iar locul pe care ședeau era pămînt negru, căci, de flămînde ce erau, păscuseră iarba cu rădăcini cu tot. Stăteau totuși de parcă ar fi fost vrăjite, de parcă li s-ar fi luat picioarele...

G r u i a: Dar să lăsăm odată oile, Marie, căci porniserăm în căutarea lui Călin!

M a r i a: Cum am putea ajunge la Călin ocolind oile, odată ce el zăcea acolo în mijlocul lor? Zăcea pe-un sac deșert — s-o fi culcat să facă amiaza, ș-o fi murit prin

somn. Oițele, sărmanele, de unde să știe că ciobanul a murit? Credeau că doarme, odihnește, și au tot stat și au așteptat cînd se va trezi și le va duce la păscut, la adăpat, iară el, sărmanul, de acum era negru la față, cum neagră e masa asta...

Se aud semnalele aparatului de legătură directă, dar G r u i a rămîne nemișcat, înmărmurit.
Intră s e c r e t a r a.

S e c r e t a r a: Михаил Ильич. Москва просит.

G r u i a: Кто именно? Москва большая. Около десяти миллионов.

S e c r e t a r a: По голосу как будто помощник Василия Антоновича.

G r u i a: Передайте ему, что я не в состоянии с ним говорить.

S e c r e t a r a: То есть... Сказать, что вас нету?

G r u i a: Зачем же говорить неправду? Скажите, что он здесь, но теперь, в данную минуту, не в состоянии с ним говорить по телефону.

M a r i a *(mirată, după plecarea secretarei):* Cum putea ea să între după ce-ai încuiat ușa?!

G r u i a: Uitasem că are și ea cheie.

M a r i a: Nu i-o poți lua?

G r u i a: Nu, pentru că, oricum, trebuie să mai aibă cineva o cheie... Veșnice sînt numai posturile pe care le ocupăm, pe cînd noi nu sîntem deloc veșnici...

Iar intră s e c r e t a r a.

S e c r e t a r a: Михаил Ильич! Художественный фонд хочет узнать, где будет установлен памятник и кто будет за него платить.

G r u i a: Установлен он будет, как я там написал, на могиле гвардии рядового, а стоимость его оплатит Родина.

M a r i a *(după plecarea secretarei):* Ș-o fi el chiar așa de frumos, stîlpul cela de marmură?!

G r u i a: Un cenușiu deschis cu vinișoare albe, un monument cum nici să mai fi văzut sărmanul nostru cimitir...

M a r i a: Da nu s-ar putea să mi se facă și mie groapă acolo sub stîlpul cela?

G r u i a: Cum de ți-a venit în cap una ca asta, Marie?!!

M a r i a: Da de ce să nu-mi vie? Că am văzut aici, la

oraș, cum se pune o cruce la două, la trei și chiar la mai multe morminte. Ori chiar nu va mai fi loc pentru a scrie lîngă numele lui Călin Ababii și numele meu?

G r u i a: Dar nu se poate ca încă de pe acum...

M a r i a: Ba se poate, pentru că, născuți în aceeași zodie, crescuți sub aceeași salcie, cu gîndul o viață întreagă unul la altul, să nu ajungem noi măcar după moarte a fi împreună?! Că, vede Dumnezeu, și el mi-a fost drag, și eu i-am fost dragă...

G r u i a: Marie, morții cu ale lor, noi cu ale noastre... Călin, fie-i țărîna ușoară, nu mai este printre noi, iar tu, femeie tînără, sănătoasă, voinică, mai ai și doi copii! Datoria ta e să-ți trăiești destinul pînă la capăt, fără să-ți pese cînd, și cine, și unde...

Intră s e c r e t a r a.

S e c r e t a r a: Москва просит.

G r u i a: Кто именно?

S e c r e t a r a: Сам Василий Антонович.

G r u i a *(ia receptorul):* Слушаю... А, здравствуйте, Василий Антонович. Добрый день... Телеграмму получил ещё вчера, но, как видите, я ещё не в самолете и даже зубную щетку не закинул в портфель, чтобы отправиться в путь-дорогу... Что меня заставляет так долго раздумывать над зубной щеткой?... Причин слишком много для того, чтобы они могли выглядеть еще и вразумительными. Главная же из них та, что у меня большое горе — умер старый друг, и еду его хоронить. Нет, он в нашей системе не работал, и должность его была самая маленькая: попросту говоря, он был рядовым колхозником, но это один из тех старых друзей, к которому нужно ехать на похороны, дабы сохранить чувство уважения к самому себе... Кстати, о бренности мира и суете сует... Помнится, ещё весной вы как-то высказали мысль: а не засиделся ли я на своем нынешнем месте? По наивности своей я подумал было, что это шутка скрывающая за собой возможное повышение, и только сегодня понял сколько суровой правды было в тех ваших словах... И, поняв, решил предпринять все возможное, дабы не задерживать собой вечное движение вперед, как это именовалось у Маркса. Молодым везде у нас дорога — это, как я понимаю, не только строчка из песни... О, разумеется, я сначала переговорю со своими хозяевами, все будет сделано

с соблюдением всех установленных правил, но, как бы в дальнейшем не сложились мои дела, я уже сегодня считаю себя обязанным поблагодарить вас за то, что в трудные минуты жизни находил у вас взаимопонимание и поддержку... Что-то?... Нет, большие глупости мне уже не по плечу, а малые не в счет. До свидания.

Intră secretara.

Secretara: Художественный фонд спрашивает: «Родина» — это что? Артель, колхоз или организация какая?

Gruia: Причем тут артель, причем тут колхоз? *(Pauză.)* Родина — это организация, и передайте им, что ради этой организации, во второй мировой войне, двадцать с лишним миллионов сложили свои головы!

Toamnă tîrzie.
Malul unui pîrăuaș unde a fost cîndva o salcie.

Sandu: Păcat totuși că toate se schimbă, toate se duc. A fost, iaca, pînă nu demult o salcie aici pe malul Răutului, o apucasem parcă și eu, și amu — gata, nu mai este.

Gruia: Las' că va mai trece o vreme și numai ce-ai să vezi cum pe malul acesta, sau pe celălalt va mai răsări o sălcioară... Cît va fi rîul, vor fi și sălciile, că le place grozav umezeala...

Sandu: Dar dacă nici rîul nu va mai fi? Că, zice lumea, de la o vreme, cînd se face secetă, multe rîuri se usucă și — gata, le seacă izvoarele...

Gruia: Apele nu pot să dispară. Apele ba se revarsă, ba își schimbă albia, ba cobor în adîncuri, dar să dispară cu totul nu pot, pentru că apa, și aerul, și cerul e tot ce-avem noi mai frumos, tot ce avem mai sfînt...

(Cortina)

1974)

CERVUS DIVINUS

Comedie tragică

în două părți

PERSOANELE

Membrii comisiei
Șeful
Adjunctul
Secretara

Invitații

Talpă, mecanizator
Odochia, săteancă poreclită „Bocitoarea"
Ceafă, meșter la cultivarea legăturilor speciale
Cefuleasa, soția lui
Ghiță, pietrar
Negriș, gazetar venit din Capitală
Țurcanu, directorul unei școli de elevi
cu capacități mintale reduse
Rotaru, unul din elevii acestei școli
Milițianul — la dispoziția Comisiei

Acțiunea are loc într-o fostă mănăstire, pe malul Nistrului.

PARTEA ÎNTÎI

Răscolind văile, din depărtare, vin dangăte de clopote —
și tot vin tulburînd totul în calea lor.
Cum această mare îngrijorare străpunge Capitala,
se formează numărul respectiv, și un scurt zbîrnîit
de telefon taie din zbor acest măreț zbucium secular.
Se lasă o liniște de mormînt.

— Алё.

— Ерекеевич, что там у тебя?

— Тихо-мирно, хотя, если по правде, полной глади всё еще нет.

— Откуда она у тебя возьмется, когда днестровские долины кипят от колокольного перезвона!

— То-то и оно! Что будем делать?

— Срочно стенку ставить.

— Думаете, устоит?

— Стена выдержит все, если ставить ее умеючи.

O frumoasă zi de vară într-o fostă trapeză.
Ferestre mari ce dau în curte, o masă lungă la care
se ospătau pe vremuri călugării. Taburete de tot felul.
Pereții, tencuiți și văruiți de mîntuială, mai păstrează
pe ici-colo cîte-o fărîmă din zugrăveala de cîndva.

O isteață d u d u i e, sărind de pe un scaun pe altul,
aranjează pe pereți planșe cu niște fotografii enorme,
făcînd un fel de expoziție. Înfățișările cenușii deapănă
cu lux de amănunte crîmpeie din viața unei biete mîrțoage.
Aparatul a surprins-o cum se opintește, cum cade și cum nu
se mai poate scula. Tristețea ființei căreia nu-i
rămîn decît pielea și oasele. Prăpastia stingerii răsfrîntă
într-un ochi de cal. Spinarea — cu urme de bici.
Coama și coada — cît a mai rămas dintr-însele.

Șeful și adjunctul său, ambii plini de importanța misiunii ce le-a fost încredințată, dirijează de la distanță expunerea materialului, căutînd a se obține un cît mai impunător efect. Directorul școlii, făcînd de strajă la fereastra deschisă, cu un ochi urmărește aventurile bătrînei gloabe, cu altul iscodește curtea. Bănuielile nu l-au înșelat, căci cînd uitaseră cu toții că sînt în școală, țipătul unei gloate de ștrengari îi făcu să tresară.

Țurcanu (*strigă în curte*): Rotaru! Măi drace, măi! Dacă mai faci una ca asta, te iau de-o aripă și te arunc pe clopotniță...

Secretara (*terminînd cu expunerea*): Și Rotaru cela cine-o mai fi?

Țurcanu: Un elev de-al meu.

Secretara: Și ce mare poznă să fi făcut?

Țurcanu: Ei, mare poznă... A căzut în băltoaca pe care noi o numim „lac".

Secretara: L-o fi îmbrîncit careva?

Țurcanu: Ți-ai găsit să-l îmbrîncească pe Rotaru... S-o fi așezat la prins pește, și el, căscăun cum este, o fi lunecat.

Adjunctul: Aveți ceva peștișori pe-aici?

Țurcanu: Vreo doi-trei carași, rămași ca prin minune cine știe de cînd...

Secretara: Au și undițe, și cîrlige, băieții dumitale?

Țurcanu: Care undițe, care cîrlige?! Ridică de jos o vărguță, îi leagă la capăt o ațișoară — și hai la pescuit!

Secretara: Păi... se poate prinde peștele în ațișoara ceea?!

Țurcanu: Vai de mine, dar nu v-am spus că școala noastră nu e o școală obișnuită?

Secretara: Copii reduși, mă rog, înțeleg și eu, dar ca să te așezi pe mal cu o ațișoară legată de-o vărguță și să aștepți cînd se va prinde peștele cela...

Țurcanu: Copiii celor ce au băut ani la rînd basamac dres cu zgură de galoși, ca să nu pută a sfeclă, cînd se duc la pescuit, nu mai au nevoie de cîrlige...

Secretara: Las' că am băut și eu basamac de acela. Am și eu acasă un drac de băiat, că nu dea Domnul, dar să ajungi a nu înțelege cum se prinde peștele...

Șeful: Lăsăm problema educației celor în drept să

se ocupe de așa ceva și revenim la ale noastre. Avem legătura asigurată?

Secretara: Chișinăul e pe fir.

Șeful: Lumea?

Secretara: La ușă. În așteptare.

Șeful: Excelent. Le comunici piloților că-și pot relua partida de șah, și rog Comisia să-și ocupe locurile. (*Milițianului.*) Hai, încetișor, cîte unul.

Milițianul: *Voidite!!*

Talpă *(abia intrat, trage suspicios cu ochiul în lături):* Miroase a pîrleală toată afacerea asta...

Secretara: Na-ți-o bună!

Șeful *(adjunctului):* Ce fumezi? Îs de-ale noastre? Bune, nu provoacă tuse? Iau și eu una? (*După ce își aprinde țigara.*) Dar de unde și pînă unde ai ajuns dumneata cu gîndul la dubă?!

Talpă: N-ați auzit cum a țipat miliția la mine — *voidite!!*

Șeful: Cum dar ar fi trebuit să zică?

Talpă: Acolo unde lumea știe să-și apere drepturile, milițienii nu ies din — *sleduiuci,* din — *ciia ocer*... Nu i-ar fi căzut steaua din șapcă dacă s-ar fi ostenit și cu un „poftim"...

Secretara *(șefului):* I s-a urcat la cap... Ori căldura, ori băutura e de vină. (*Invitatului.*) Ce te holbezi de parcă n-ai mai văzut comisii? Poate ne faci un bine și vii mai aproape? Poate ne faci un bine și mai mare, luînd loc pe scaun? Poate chiar vom ajunge pînă acolo ca să ne spui și cum te cheamă? Poftim, dacă ești din neamul celor cărora le place să fie poftiți...

Talpă: Măi, ce muierușcă ageră!... Ia așa ceva să ții în brațe...

Secretara: *Cito-o-o?*...

Talpă: De trecut, zic, pot trece, de așezat mă pot așeza, că, slavă Domnului, nici fudul nu m-o făcut mama, nici hemoroizi încă n-am. Cît despre nume, n-aveți decît să răsfoiți dosarul, dacă vă interesează cum mă cheamă.

Șeful: De ce crezi că dosarul dumitale e la noi?

Talpă: Las' că, he, ce, nu știu eu?... Nici o comisie nu se apucă de treabă dacă nu are la cheremul ei dosarele invitaților.

Șeful: Și dacă totuși continuăm să susținem că nu dispunem de dosarul dumitale?...

Talpă: Hei, dacă aș ști că n-aveți dosarul...

Ş e f u l: Ce-ar fi?

T a l p ă: Aş pierde eu vremea aici cu 'neavoastră! Salutare, şi m-am dus! Odată ce nu vi s-a dat dosarul meu, voi nici măcar n-aveţi dreptul să mă coborîţi de pe tractor! Fără dosar, rămîne la voia mea. Vreau — vin, nu vreau — adio ş-un praj verde...

S e c r e t a r a: Cum, adică, ş-un praz verde? Ce are a face prazul?

T a l p ă: Da cu ce crezi mătăluţă că mă ocup eu în valea asta? Cu cultivarea legumelor. Curechi, morcov, ceapă, praj.

S e c r e t a r a *(pe gînduri):* Ori că se face, ori că aşa e din născare... *(Sever.) Familia. Imea. Otcestvo.*

T a l p ă: Iacă, nu ştiu, poate c-o să vă mire, dar mă cheamă Talpă.

S e c r e t a r a: Cum, adică, Talpă?

T a l p ă: Uite aşa — Talpă.

S e c r e t a r a: Ce eşti tu — pantof, ciubotă, sandaletă, ca să ţi se zică „talpă"?

T a l p ă: He, dacă nu e vorba de încălţăminte. Se are în vedere talpa ceea care se mai cheamă şi fundament, temelie...

S e c r e t a r a: Temelie de ce?

T a l p ă: Temelie de casă. De neam. De ţară.

S e c r e t a r a: Tu să fii temelia ţării?!

T a l p ă: Eu mi-s. Iaca, aşa cum mă vezi...

S e c r e t a r a: Şi ce face o temelie în colhoz?

T a l p ă: Păi, ce să facă... Se duce unde e trimisă, face ce i se cere...

S e c r e t a r a: Aşa eşti de ascultător?!

T a l p ă: D-apoi că, he, nu-i vorba de ascultare... Mecanizatorul în colhoz e ca un copil. Se duce unde l-ai trimite, face orice i s-ar cere... Dacă m-ar chema, de-o pildă, şi mi-ar spune — toarnă motorină în taburetul ista, sui călare şi fuga după copite de cai morţi, ce, nu m-aş duce?!

Ş e f u l: Ş-ai aduce?

T a l p ă: Fac pe dracu în patru, dar aduc!

Ş e f u l: Pentru ce v-ar trebui vouă în colhoz copite de cai morţi?

T a l p ă: Iacă, nu vă pot spune ce fac ei acolo cu dînsele, dar de cînd mă ţin minte, şefii sînt în căutarea copitelor celea...

A d j u n c t u l: Are draci, şi mi-ar face plăcere să mă

ocup de el... Îmi permiteți să-l iau în primire? Vă mulțumesc... Tovarășe Talpă... Motive dintre cele mai serioase ne-au făcut să urcăm în elicopter, să ne deplasăm în această regiune pentru a vă coborî de pe tractor...

T a l p ă: Da ce s-o întîmplat?

A d j u n c t u l: Acum cîteva zile, din rezervația Poiana a dispărut o cerboaică de-o frumusețe rară. Din această specie de cerbi n-au rămas pe întregul glob decît cîteva familii. Uniunea Sovietică găzduia o singură familie și o ținea aici la noi, în Moldova, lucru cu care ne mîndream cu toții. Și, cînd colo, primim telegramă din Poiana că *cervus divinus* a dispărut. Există anumite presupuneri că cerboaica a luat-o spre răsărit. Dumneata, tot muncind din zori pînă în noapte prin văile astea, nu vei fi zărit-o trecînd Nistrul?

T a l p ă: Da încotro avea ea să treacă? De aici încolo, sau de-acolo încoace?

A d j u n c t u l: N-are importanță. Putea pleca încolo, se putea întoarce și înapoi, pentru că *cervus divinus*...

T a l p ă: Cum ai zis dumneata că se cheamă cerbul cela? Că, iaca, parcă n-ar fi pe limba noastră...

A d j u n c t u l: Învățații îl numesc *„cervus divinus"*, se scrie latinește.

T a l p ă: Ce-mi pasă cum se scrie, cînd habar n-am cum arată?!

A d j u n c t u l: Pentru a înlesni cercetările, Comisia vă pune la dispoziție materialul documentar de care dispune...

T a l p ă: Cum, adică, mi-l pune la dispoziție?

Ș e f u l: Vă oferă posibilitatea de a lua cunoștință de el.

T a l p ă: Și... unde-i el, materialul cela?...

A d j u n c t u l: Chiar să nu-l fi zărit? Sînt plini pereții...

T a l p ă: Vreți cumva să ziceți că pocitura asta?...

A d j u n c t u l: *Cervus divinus,* adică, tradus în limba noastră — „cerbul dumnezeiesc"...

T a l p ă: Apoi, dac-am ajuns pînă la asta, să știi că stăm bine... Și bărbățelul... pe unde-mi îmbla cînd madama s-o scos pe patret?

S e c r e t a r a: Care bărbățel?

T a l p ă: Păi, n-ați spus că țara noastră găzduiește o familie? Iar familia se alcătuiește, după cum înțeleg eu lucrurile, din madamă și bărbat.

A d j u n c t u l: Cerbul era la păscut cînd se făceau fotografiile.

T a l p ă: Poate fi. Că noi, una-două și ne ducem la păscut, iar madamele, rămase singure...

A d j u n c t u l: Prețuind gluma, hai să nu întrecem măsura... Deci, în ultimele cîteva zile, muncind în văile astea, nu vi s-a întîmplat să zăriți...

T a l p ă: Și dacă zic că am văzut?

A d j u n c t u l: ...Cîteva rînduri în sensul că, luînd cunoștință de materialele prezentate, declar că *cervus divinus* și așa mai departe...

T a l p ă: Și dacă zic că nu?

A d j u n c t u l: Aceleași cîteva rînduri, scrise cu mîna dumitale — „Luînd cunoștință de materialele prezentate, declar că *cervus divinus*...“ — l-ai văzut, nu l-ai văzut, treaba dumitale! Și ...semnătura.

T a l p ă (*pe gînduri*): Ori cum ai întoarce-o, nimerești la răcoare.

Ș e f u l: Ai trecut și pe acolo?

T a l p ă: Am trecut, dar mai mult așa, din fugă...

Ș e f u l: Cu cît te-au pocnit?

T a l p ă: Mi-au dat trei ani, dar nu i-am făcut pe toți trei.

Ș e f u l: Furt?

T a l p ă: Care furt! M-am bătut cu Vasile, cela de la deal.

Ș e f u l: V-ați bătut sau l-ai bătut?

T a l p ă: Adică, mai mult eu decît el.

Ș e f u l: De la ce v-ați luat? Avere, fudulie, femei?

T a l p ă: Dacă n-o fost nici un fel de împărțeală! Ședeam într-o sară la bufet, că tocmai se adusese un butoi cu bere. Odată pe an ajunge pe la noi butoiul cela, și s-o adunat lume de pe lume... Ședem noi — fiecare cu halba lui — și petrecem care cum poate. Eu îmi beau berea pe tăcute, da Vasile, veninos cum i-i firea, după fiece înghițitură le arde șefilor cîte una... Înțepăturile celea îmi stricau petrecerea, și i-am zis: „Tacă-ți, măi, odată gura...“ El — floare la ureche... Beștelea puterea cu ce-i venea la gură.

Ș e f u l: Și cam ce-i venea la gură?

T a l p ă: Anecdote fel de fel.

Ș e f u l: Și prin ce anume vă iritau anecdotele lui Vasile? Țineți chiar atît de mult la șefi?

T a l p ă: Ei, țin la dînșii... Dar, una e cînd îi beștelesc eu singur, și alta e cînd față de mine se apucă să-i bește-lească alții...

Şeful: Libertatea cuvîntului e un drept recunoscut de care trebuie să se bucure toţi în egală măsură.

Talpă: Ba să avem iertare! Eu pot să-mi critic şefii cît o să-mi placă, pentru că nu sînt membru de partid, pe cînd Vasile toată viaţa o fost la putere. O vreme îmbla chiar cu „Volga", că avea şi maşină, şi şofer, d-apu' cum!... Amu, nici în prezidiu, nici pe la banchete, dar parcă asta îi dă dreptul să ponegrească puterea cu care a dus-o atît de bine? Şi cînd de la persoane concrete o trecut la sistem ca atare, i-am dat cîteva la bot, dar am făcut-o din sentimente curat patriotice. Am şi martori.

Şeful: Care sentimente patriotice, cînd aţi recunoscut că beşteliţi şefii de le merge colbul...

Talpă: Apoi, îmi descarc şi eu inima din cînd în cînd, dar mi-am cîştigat dreptul ista muncind o viaţă întreagă cu tractorul, pe cînd Vasile o viaţă întreagă — cu coniacuri, cu fripturéle, cu cîte-o duduie pe săptămînă. Frigul şi osteneala pe care le port în ciolane îmi dau dreptul să-mi exprim azi liber orice părere, oricît de critică ar fi, pe cînd Vasile n-are un asemenea drept şi, deci, să-şi ţină căţeaua în cuşcă pînă în anul două mii. Că, la judecată, chiar aşa i-am zis — să nu-ţi aud glasul pînă în anul două mii.

Şeful: Au rîs?

Talpă: Au rîs pe dracul! Că tot căutînd cum să mă înfunde mai bine, au ajuns pînă la aceea că lui Vasile i s-o dat voie să scape pe ici-colo cîte-o anecdotă, ca să vadă ce-a zice lumea... Şi de la un simplu proces de bătaie au întors-o la atacul unei persoane în exerciţiul funcţiunii... Cincisprezece ani, te joci cu aşa ceva?! Slavă Domnului, m-o scăpat avocatul...

Şeful: Cum te-a scăpat?

Talpă: Ei, cum... S-o ridicat şi-o zis — „Ho, bre! Aţi înnebunit cu totul?!" S-au mulţumit cu trei ani.

Şeful: Cît ai stat?

Talpă: Nici un an încheiat, pentru că mi s-o îmbolnăvit neyasta — o nimerit la spital şi n-avea cine se griji de copii.

Şeful: Cîţi îi ai?

Talpă: D-apoi, cinci.

Secretara: Beţiv, bătăuş şi bun de sămînţă!

Şeful: Rog a nu îngreuia mersul cercetărilor cu replici nelalocul lor. Şi, cum vine asta, tovarăşe Talpă?... Cu cinci copii umbli pe la bufete, te iei la bătaie... Aşa fac oamenii cu cinci copii?

T a l p ă: Apoi se întîmplă să mai dau și eu prin gropi, de, ce să-i faci... Recunosc.

Ș e f u l: Ar fi bine s-o mai rărești cu paharul...

T a l p ă: Am încercat de mai multe ori, dacă — he, nu prea... Cu greu...

Ș e f u l: Dacă nu puteți fără băutură, cel puțin să fie zacuscă destulă, și a doua zi — neapărat vă dregeți cu cîte-un păhăruț.

T a l p ă: Dacă nu uităm noi să ne dregem, ferit-a sfîntul nu uităm! Cum se crapă de ziuă, prima grijă — măi, cu ce ne-am drege? Nu prea avem cu ce, asta e!... Iaca și azi, bufetăreasa ceea, curva dracului, de cînd s-o dus la raion cu mașina și nu se mai întoarce. 'Neavoastră acolo, în ilicopterul cela, n-aveți vreo sticlă-două de bere? Că nu de alta, da arde totul în mine...

A d j u n c t u l: Petrecerea o s-o facem, dacă se va ajunge la petrecere, abia după încheierea cercetărilor, iar acum, tovarășe Talpă... În ultimele trei zile...

T a l p ă: Neapărat în scris? Verbal nu se poate?

A d j u n c t u l: Neapărat în scris.

T a l p ă *(așezîndu-se cu greu la masă):* Aveți în vedere că am numai trei clase, și acelea neterminate... Iar pentru declarațiile celor cu trei clase răspunde nu cel ce-a făcut declarație, ci cei care l-au pus s-o facă... Lege, d-apu' cum...

S e c r e t a r a: Hai-hai, înmoaieți tocul odată, marele cunoscător de legi!

T a l p ă *(după ce termină):* Atîta, pot pleca?

A d j u n c t u l: Potrivit ordinii în vigoare, invitații urmează să fie reținuți pînă la încheierea definitivă a cercetărilor.

T a l p ă: Hai că-i bună și asta! Dar n-am spus eu din capul locului că miroase a gratii?! Se poate, cu o casă de copii, să-mi las tractorul în cîmp și să picur aici pe scaun cînd toată lumea muncește?!

A d j u n c t u l: Pierderile suportate în urma cercetărilor vor fi compensate.

T a l p ă: Cine le compensează? Colhozul ori organizația dumneavoastră?

A d j u n c t u l: Și colhozul, și organizația noastră.

T a l p ă *(pe gînduri):* La urma urmei, dacă e să fiu trecut și eu pe două lefuri... La drept vorbind, treaba asta trebuia de mult făcută, dacă ar fi fost să fie cu dreptate în țara asta...

Și iară vine un țipăt din curte,
făcîndu-i pe toți să tresară.

Ț u r c a n u *(la fereastra deschisă):* Rotarule, lasă păunul în pace, că te spînzur! Auzi tu, măi, ori n-auzi?

S e c r e t a r a: Aveți și păuni?

Ț u r c a n u: Avem unul.

S e c r e t a r a: De unde l-ați luat?

Ț u r c a n u: Ni l-au făcut cadou și, la drept vorbind, e atîta bucluc cu dînsul, că mai bine nu ni-l dădeau... Ziua întreagă îl gonesc și-l zădără, și-l fluieră farmazonii...

S e c r e t a r a: Ce vor de la dînsul?

Ț u r c a n u: Să-și desfoaie coada.

S e c r e t a r a: Și păunul?

Ț u r c a n u: Păunul, mă rog, ca păunul... Ce mare bucurie să umbli la bătrînețe cu coada pe sus. Dracul cela de Rotaru însă, cînd îi vine lui a ceva...

S e c r e t a r a: Ce cruzime, vai, ce cruzime... Rotaru cela o fi cumva din neam de criminali?

Ț u r c a n u: Ei, nici vorbă de criminali... Părinții, ce-i drept, sînt alcoolici degradați completamente, dar eu nutresc anumite speranțe...

S e c r e t a r a: În ce sens nutriți speranțe?

Ț u r c a n u: Structura genetică, după cum se știe, e cea de-a doua coloană vertebrală a noastră. Spre deosebire de prima, ea nu cade după o singură lovitură. Decăderea unei generații încă nu înseamnă prăbușirea unui neam, cu condiția că neamul, firește, să fie sănătos cu duhul. Or, rudele acestui amărît băiat — și cele din partea tatălui, și cele din partea mamei — sînt oameni cuminți, așezați, cu frica lui Dumnezeu, și mult aș vrea să cred că izvorul sănătos al strămbunilor va spăla pînă la urmă...

A d j u n c t u l: Ce-ai dumneata în vedere zicînd „oameni cu frica lui Dumnezeu"?

Ț u r c a n u: Frica față de Dumnezeu este unul din postulatele principale ale creștinismului. Cu alte cuvinte, am vrut să zic că rudele lui Rotaru credeau în Dumnezeu.

A d j u n c t u l: Ce are religia cu genetica?

Ț u r c a n u: Cum să nu aibă?! Creștinismul și-a pus pecetea nu numai pe felul de-a fi ori de-a gîndi, ci și pe însăși structura genetică a neamului.

Ș e f u l: A pus cineva în fața școlii voastre sarcina

restabilirii structurii genetice tradiționale, mai ales a celei religioase?

Ț u r c a n u: A nu se confunda credința cu dogmatismul religios. Dogmatismul religios, ca orice dogmatism, e o cracă uscată, pe cînd credința e copacul ce freamătă pururea în sufletul omului, și fără freamătul acelui copac...

Ș e f u l: Cai verzi pe pereți... Ce te vîri dumneata în chestiuni de credință, cînd sarcina voastră e să educați tînăra generație în spiritul muncii comuniste, al muncii de cea mai înaltă calitate?...

Ț u r c a n u: O muncă de calitate... fără credință este imposibil să fie realizată.

Ș e f u l: Ce are una cu alta?

Ț u r c a n u: Cum să nu aibă! Credință înseamnă libertate de cuget.

Ș e f u l: Ei și dacă?

Ț u r c a n u: Păi, prin asta eu am spus totul! Voi v-ați obișnuit cu expresia... „brațe de muncă". Și anume așa scrieți — atîtea și atîtea brațe de muncă. Uitînd de faptul că în afară de brațe omul cela mai are și inimă, suflet, minte, cuget...

Ș e f u l: Ei și dacă?...

Ț u r c a n u: Dacă omul nu e liber în inima sa, în cugetul său, pecetea acelei nelibertăți, pecetea acelei siluiri va zăcea pe tot ce va produce el. Și pînă nu vom descătușa sufletul omului, iar în privința asta numai religia ar putea...

Ș e f u l: Dumneata, tovarășe Țurcanu, de unde ești?

Ț u r c a n u: De-aici de peste deal, din Găvănoasa.

Ș e f u l: Nu știu cum, dar nu prea semeni dumneata cu găvănoșenii pe care — de bine, de rău — îi cunoaștem noi... Școala medie unde-ai făcut-o?

Ț u r c a n u: Copia după diploma Universității de stat...

Ș e f u l: Hai să nu ne grăbim. S-o începem cu școala medie.

Ț u r c a n u: Ce să umblăm cu școala medie, avînd studii superioare?!

Ș e f u l: Din păcate, pînă mai nu demult, prea puțin ne-am ocupat de școala medie, și asta o să ne coste...

Ț u r c a n u: În ce sens?

Ș e f u l: În sens că tot ceea ce răsare după absolvirea universităților a fost deja semănat de școala medie...

Și, deci, unde ai obținut dumneata atestatul de maturitate? La Găvănoasa?

Ț u r c a n u: Nu. În altă parte.

Ș e f u l: Așa. Bine. Acum poate ne spui dumneata, tovarășe Țurcanu... cam cît ar fi de la Găvănoasa și pînă în locul cela unde ai terminat dumneata școala medie?

Ț u r c a n u: Cam multișor.

Ș e f u l: Multișor sau mult de tot?

Ț u r c a n u: Mult de tot.

Ș e f u l: Zeci, sute, mii de kilometri?

Ț u r c a n u: Mii.

Ș e f u l: Așa ceva era de bănuit. Vă mulțumesc *(Milițianului.)* Hai, cine-i la rînd?

M i l i ț i a n u l: *Voidite!!*

Necăjită, ostenită, caraghioasă, f e m e i a intră făcîndu-și din mers semnul crucii, apoi, dîndu-și sama că e ceva dubios, începe a da cu spinarea înapoi.

O d o c h i a: Rog de mă iertați că, bătrînă și proastă cum sînt, mi-am băgat și eu nasul unde nu-mi fierbe oala...

Ș e f u l: Și dacă se dovedește pînă la urmă că tocmai aici fierbe oala dumitale?

O d o c h i a: Ei, fierbe oala mea... Uitați-vă bine la 'neavostră, apoi uitați-vă la mine. Parc-am fi venit din două lumi felurite — una bogată și fericită, alta amărîtă ca vai de dînsa...

Ș e f u l: Și totuși... Închipuie-ți mata, mătușă, că una din aceste lumi vine într-o bună zi în ospeție la cealaltă... De ce, adică, nu am sta, odată ce sîntem oameni și avem de rezolvat împreună anumite chestiuni?...

O d o c h i a: Hm... Și, mă rog... Cu ce anume vine? Pentru ce vine?

Ș e f u l: Să mai stăm la sfat.

O d o c h i a: Vă bateți, pe semne, joc de mine...

Ș e f u l: Se poate așa ceva, mătușă!

O d o c h i a: Da cine zboară cu iroplanul la o babă după sfaturi?

Ș e f u l: De ce nu am zbura... dacă avem avioane?

O d o c h i a: D-apu amu v-ați găsit să-mi veniți, cînd eu nu numai cu picioarele, da și cu sufletul, și cu gîndurile — cu toate-s pe lumea cealaltă. M-aș duce, iaca, și eu cu dragă inimă în urma lor, de mi-ar da drumul din colhoz...

Șeful: Nu-ți dau drumul?

Odochia: Ei, nici s-audă! Că, zic, cu cine-om face planul ista — și la sfeclă, și la păpușoi, și la tutun?! Am să ajung de mi s-or topi ciolanele pe drum de atîta osteneală... Atîta m-am frăsuit, că m-o și poreclit lumea, făcîndu-mă să îmblu cu poreclă la bătrînețe.

Șeful: Cum ți-au zis?

Odochia: Cum să-mi zică? Bocitoarea.

Secretara: Știi mata a boci chiar atît de frumos ca să ți se zică „bocitoare"?

Odochia: Cine nu știe a boci în Moldova?!

Adjunctul: Vei fi călcat satul pe bătătură, și satul, supărat cum era, ți-a lipit-o...

Odochia: Dacă nu, că nu satul mi-o făcut-o.

Șeful: Da cine?

Odochia: Primul nostru președinte, Dumnezeu să-l ierte.

Șeful: Mai că nu mi-ar veni a crede... Să ajungă un președinte de colhoz pînă la jignirea celui ce ne crește pînea cea de toate zilele?!

Odochia: Aracan de mine, da cine-o zis că m-o jignit?

Șeful: Porecla, după cum se știe, nu este o laudă...

Odochia: Porecla doare atunci cînd e curată minciună, dar cînd are un grăunte de adevăr...

Secretara: Umbli mata în urma morților cu bocitul?!

Odochia: Hei, dacă m-au poreclit nu pentru că i-aș fi bocit pe alții, ci pentru că mă boceam chiar pe mine...

Secretara: Poate oare un om să se bocească pe sine însuși?

Odochia: Da de ce n-ar putea?

Secretara: Pentru că, una din două — ori ești mort și taci din gură, ori ești viu și n-ai ce te plînge!

Odochia: Dacă s-o ajuns chiar pînă la atîta, pot să vă povestesc cum o fost atunci cu porecla ceea a mea... Trece războiul, trece foametea. Cum s-o făcut colhoz, ne adună ei într-o dimineață la cîrmuire, ne urcă în mașină și ne duc hăt pe dealurile celea din Fundătură. Ne coborîm noi, vreo patruzeci—cincizeci de gospodine. Tinerele, frumușele — numa una și una! Stăm noi așa cu sapele, ne uităm jur-împrejur și ne împlem de tristețe, de jele, pentru că buruienile sînt mai cît sapa, iar prin

buruienile celea, numai unde și unde cîte un firicel galben de păpușoi. Și cum stăteam noi, parcă mi-ar fi șoptit cineva la ureche — aista e, Odochie, nu atît pămîntul tău cît soarta ta. Și nu mai scapi tu de soarta asta cum nu scapă copacul de umbra lui...

A d j u n c t u l: Cine să-ți fi șoptit o asemenea pacoste?!

O d o c h i a: O fi fost, pe semne, îngerul păzitor, că alta n-avea cine. Oricum, așa mi s-o făcut deodată milă de mine, de viața, de soarta mea, că l-am întrebat pe președinte, că era și el acolo cu noi. Zic: ce ne-ai dus așa departe de sat și ne-ai descărcat într-un cîmp care nici tu capăt, nici tu margine... Zice: pentru ce-ți trebuie capăt, pentru ce-ți trebuie margine? Zic: cum altfel poate omul prăși dacă nu vede cu ochii lui capătul ori măcar marginea? Fără capăt și margine vom osteni de-a ieși sufletul din noi și mai spre sară, dacă nu trimiți mașina, n-o să putem ajunge singure acasă. O să rămînem aici pe deal. Și în toamnă, cînd o să veniți să strîngeți roada, în loc de prășitoare — numa oase și băsmăluțe bătute de ploaie în pămînt. Și, iaca, nu știu cum se face că nu dovedește bine să-mi iasă vorba din gură, că pe loc prind a și boci. Pe semne, așa mi-a fost dat din născare. Spun ceva — și parcă le văd în față pe cele spuse...

Ș e f u l: Și totuși, mașina a venit?

O d o c h i a: Nu ne-au mai trimis ei nici o mașină...

Ș e f u l: Cum, adică, nu v-au trimis? Poate atunci, în ziua ceea, n-a venit, dar a doua, a treia zi?...

O d o c h i a: Nici în cea de-a doua, nici în cea de-a treia, nici în cea de-a treizeci și treia zi mașina n-o venit, și cum ne-au descărcat pe dealurile celea, acolo stăm pînă în ziua de azi...

A d j u n c t u l: Atîtea s-au schimbat pe lume în această jumătate de secol și la voi chiar să nu se schimbe nimic?!

O d o c h i a: Păcat să zic... Se schimbă și la noi cîte ceva. Uneori vara e caldă, dar cam secetoasă, alteori plouă bine și la vreme, dar se ține frig... Uneori ni se dă sfeclă și păpușoi, alteori păpușoi, sfeclă și tutun. Rîndurile uneori coboară de la deal la vale, alteori urcă de la vale la deal... Încolo — același cer, același soare, și cînt te gîndești că pe lume sînt atîtea lucruri frumoase, atîtea bucurii, și numai noi, sărmănuțele, rupte în două de oboseală, putrezim pe dealurile celea... *(Plînge.)*

S e c r e t a r a: Dar, mătușă dragă, se poate să fi rămas mata chiar atît de singurică?

O d o c h i a: Cin' ți-o spus că-s singurică? Am un nepoțel pe lîngă mine, slavă Domnului.

Ș e f u l: Să-ți fie sănătos.

O d o c h i a: Mulțumim.

S e c r e t a r a: Dar, pentru a avea nepoțel, omul, după cîte înțeleg, trebuie să mai fi avut pe cineva...

O d o c h i a: Am avut fiică la Chișinău.

S e c r e t a r a: Acum unde-i?

O d o c h i a: Tot acolo.

S e c r e t a r a: Dacă ai fiică la Chișinău, de ce zici — am avut-o...

O d o c h i a: D-apu că m-am lepădat de dînsa...

S e c r e t a r a: Dar știi mata cîte trebuie să se întîmple pentru ca o mamă să se lepede de copilul său?!

O d o c h i a: Nici o grijă. Ni s-au întîmplat toate cîte trebuie să ni se întîmple.

S e c r e t a r a: Pun rămășag că fiica ți-o fi fugit cu vreun chitarist ce nu prea era pe placul dumitale...

O d o c h i a: Dacă nu, că el nu la ghitară, el la cealaltă, iaca, am uitat și cum îi zice... Trompetă.

S e c r e t a r a: Nu-ți plac trompetele?

O d o c h i a: De ce să nu-mi placă? Mi-am astupat urechile ș-am tăcut din gură cum tace pămîntul. Ba le-am făcut și nuntă, i-am trimis pe amîndoi la Chișinău la învățătură. Îi ajutoram, îi împăcam, îi susțineam cu ce puteam, da cînd mi-au făcut ei un copil care se teme de cuvinte... *(Plînge.)*

S e c r e t a r a: Cum, adică, se teme de cuvinte?... Nu le ține minte?

O d o c h i a: Ei! Copil să nu țină minte cuvintele?

S e c r e t a r a: Atunci dar... Nu le poate rosti?

O d o c h i a: Aracan de mine, să vezi mata ce frumos grăiește!

S e c r e t a r a: Atunci dar?

O d o c h i a: Se teme să le rostească. Le tot sucește, și potrivește, și drege în sinea lui, dar cînd e să le rostească, parcă i s-ar fi oprit în gît. Scoate două-trei vorbe, și pe urmă parcă s-ar rușina, parcă s-ar înspăimînta de cele ce are de spus. Se ascunde într-un ungheraș, prinde a tremura și tremură de se rupe inima din mine. *(Lăcrimează.)*

S e c r e t a r a: Ce zic doctorii?

O d o c h i a: E grav bolnav.

S e c r e t a r a: Asta se putea bănui și fără dînșii, dar cum zic ei că se numește boala copilului?

O d o c h i a: Groază față de limba mamei. Așa zic ei că se cheamă.

S e c r e t a r a: O fi pe lume o asemenea boală?

O d o c h i a: C-o mai fi ea pe undeva, iaca, nu-ți pot spune, da noi, aici în Moldova, le avem pe toate...

S e c r e t a r a: A stat copilul la spital?

O d o c h i a: Ce poate ajuta spitalul la o boală din născare...

S e c r e t a r a: Au zis doctorii că e din născare?

O d o c h i a: Altminteri de unde avea să fie?

S e c r e t a r a: Și părinții cum de s-au molipsit?

O d o c h i a: Ei, s-au molipsit... I-au prins și i-au scuturat, sărmanii, că le era de-a scăpării...

S e c r e t a r a: Cine anume i-a scuturat?

O d o c h i a: D-apoi, frigurile, cine alta avea să-i scuture?

S e c r e t a r a: Ce friguri, care friguri?

O d o c h i a: 'Neata nu ești de-aici de la noi? Nu știi ce se făcea cînd, într-o bună zi, s-a aflat că nu mai avem cu ce vorbi?

S e c r e t a r a: Cum, adică, „nu avem cu ce vorbi"? De ce n-am fi avînd?

O d o c h i a: Pentru că au zis — o parte din cuvinte sînt românești, celelalte mîne-poimîne pot fi declarate ca fiind streine... Îmblam zile întregi ca muții. Mai mult făceam semne. Cu mîna, cu ochiul, cu sprînceana — care cum putea...

S e c r e t a r a: *(șefilor)*: Cum poate fi denaturată o simplă discuție lingvistică!... Și copiii dumitale?...

O d o c h i a: Hei, au amuțit printre primii!

S e c r e t a r a: S-au dovedit a fi așa de fricoși?

O d o c h i a: Nu erau deloc fricoși, numai că au avut nenorocul să între la filologie, iar nevoia asta cu limba, cînd o început, de-acolo de la dînșii o început. Primiți fără bursă, că nu le ajungea acolo cîte-o virgulă, li s-o spus: aveți în vedere, una-două și vă dăm afară... Îmblau, săracii, înflați, roșii la față de atîtea cuvinte nespuse, dar nu îndrăzneau nici măcar să crîcnească. Și tot chinuindu-se ei în fel și chip, de unde pînă unde, trece fiică-mea într-un rînd pe-acasă, frumușică, plinuță la trup, și-mi împle casa cu friguri de-acelea de la Chișinău

Şi m-am supărat eu atunci, şi i-am zis: fată-hăi... Dacă vrei să naşti un copchil, nu tremura ca iepurele, pentru ca nu cumva spaima asta, Doamne fereşte, să ajungă la copchil... Şi parcă aş fi zis într-un ceas rău! Tace mititelul cu săptămînile. Cînd, în cele din urmă, deschide şi el gurița, îl cuprinde spaima, fuge într-un ungher, prinde a tremura cu cuvîntul cela oprit în gît.

S e c r e t a r a: Cîți ani are?

O d o c h i a: Aproape cinci.

S e c r e t a r a: Şi cum se descurcă, pe tăcute?

O d o c h i a: Da cum să se descurce? Cînd are ceva de spus, mă trage de fustă, se uită în ochii mei şi atunci spun eu în locul lui. Cînd ghicesc cuvînt cu cuvînt, să vezi cum i se luminează feţişoara... *(Plînge.)*

S e c r e t a r a: Mata, în loc de a-l boci, mai bine te-ai fi dus...

O d o c h i a: Dar am fost, femeie dragă, pe unde n-am îmblat noi?! Şi pe la doctori, şi pe la profesori, şi pe la babe, şi pe la mănăstiri... Cu cît vede mai multă lume, cu atît mai rău i se face...

S e c r e t a r a: Cum aşa?

O d o c h i a: Apoi că pe lume mai mult urîțenii decît lucruri frumoase... Urîțenia întunecă sufletul copilului sănătos, iar nepoțelul ista al meu... Se rupe o aţă în două, cade o frunză din copac, bate cineva pe neaşteptate la uşă şi — gata... Se ascunde într-un ungheraş, tremură cît tremură, apoi pică, îi fug ochii peste cap...

S e c r e t a r a: Se vindecă ele şi crizele epileptice, numai că medicamentul cela e cam greu de găsit.

O d o c h i a: Mata spune-mi cum se cheamă, că din pămînt îl scot.

S e c r e t a r a: „Homolon" se cheamă.

O d o c h i a: Iaca, n-am pe ce scrie, dar am să țin minte. Homolon. Şi, mă rog, ce-i aceea „homolon"?

S e c r e t a r a: Un medicament japonez.

O d o c h i a: D-apu că mă duc pe jos pînă în Japonia, îmi vînd şi viaţa, şi sufletul pentru cîteva tablete.

S e c r e t a r a: Dacă nu e în tablete. Se fac injecții.

O d o c h i a: Las' că-s bune şi injecțiile. Eu una, iaca, în injecții cred mai mult decît în prafurile celea...

Ş e f u l *(notîndu-şi ceva):* Dacă se va dovedi că organizaţia noastră vă poate ajuta la procurarea medicamentului necesar, o s-o facem fără nici o condiție, iar acum, mătuşă, ne întoarcem la ale noastre.

O d o c h i a: Hai să ne întoarcem.

Ş e f u l: După cum ni s-a spus, în ultimele trei zile mata mai mult pe dealurile astea...

O d o c h i a: D-apu că tocma o venit vremea să rupem frunzele de tutun...

Ş e f u l: Acum, spune-ne, dragă mătuşică... Tot muncind şi muncind, nu vei fi zărit mata trecînd Nistrul spre sau dinspre răsărit o minune de cerb fugit nu demult din Poiana...

O d o c h i a: Şi cerbul cela, el cum o fi? Că numa o singură dată, cînd eram copchilă, l-am văzut în cartea de citire.

Ş e f u l: Pentru ca să vă puteţi dumeri mai uşor, v-am adus o mulţime de documente pe care vi le şi punem la dispoziţie.

O d o c h i a: Ce, adică, îmi puneţi 'neavoastră la dispoziţie?

Ş e f u l: Materialul documentar referitor la cerbul dispărut.

O d o c h i a: Şi unde-i?

S e c r e t a r a: Vai, dar să te preocupe nepotul chiar într-atîta încît să nu mai vezi nimic în jur...

O d o c h i a *(după ce cercetează îndelung fotografiile):* Asta-ia, ziceţi 'neavoastră?...

Ş e f u l: Da, sînt fotografiile cerbului dispărut, ale aşa-zisului *cervus divinus*...

O d o c h i a: *(lăcrimînd):* Sărmanul copilaş...

A d j u n c t u l: Mătuşă, dacă ne tot întorci la nepot, o să fim nevoiţi să rămînem peste noapte aici.

O d o c h i a: Dar ce pot face dacă, iaca, mi se rupe inima de jele cînd mă gîndesc la dînsul?... Poate îmi daţi voie să trag o fugă să-l văd ce face? Măcar pe-o secundă. Că, iaca, pînă că şi colhozul, cînd vede că prea m-o răzbit, îmi dă drumul, ba se întîmplă să mă repeadă şi cu maşina cînd le e în drum...

Ş e f u l *(după ce se consultă cu adjunctul):* Bine, mătuşă, o să-ţi dăm drumul şi noi, dar cu o singură condiţie — fuga încolo, fuga înapoi, şi nici un fel de contacte...

O d o c h i a: Ce contacte, cînd am un copchil pe răspunderea mea! Îmi arde mie de contacte! Doamne, cum se mai luminează toate în jur cînd nacealnicii se gîndesc nu numai la binele lor, da şi la binele altora... Iaca, chiar vă mulţumesc.

Și iară dracii din curte își fac de cap.

Ț u r c a n u: Măi Rotarule, măi, lasă baba ceea în pace, că umplu lumea cu tine!

S e c r e t a r a: Se leagă și de oameni?!

Ț u r c a n u: Ei, se leagă... De urît ce li se făcuse într-o zi, au închipuit un fel de joacă pe care au numit-o „Jos cu baba"...

S e c r e t a r a: O fi vreo orgie?!

Ț u r c a n u: Care orgie, cînd baba ceea e mai mult piatră decît babă...

S e c r e t a r a: Și ce e totuși... piatră sau femeie?

Ț u r c a n u: O cruce de piatră.

S e c r e t a r a: Cum, adică?

Ț u r c a n u: Dar nu v-am spus că sîntem într-o fostă mănăstire de maici? Au avut biserică, călugărițe, gospodărie și, printre altele, și un cimitir dincolo de gard, ceva mai la o parte. Încetul cu încetul, din cimitirul cela n-a rămas decît o singură cruce de piatră, mai bine zis, o rămășiță de cruce, pe care se mai poate citi: „sora Eustochia"... Într-o zi — ce le vine în cap dracilor ăstora! Hai să încerce cu hurta a da jos rămășița ceea de cruce. Asta se și cheamă la dînșii „Jos cu baba"...

S e c r e t a r a: Bravo lor.

Ț u r c a n u: Cum, adică, bravo lor?!

S e c r e t a r a: Vreau să zic că atîta timp cît spiritul primar agresiv mai e încă activ, nimic nu e pierdut. Lasă-i în pace să-și dezvolte musculatura.

Ț u r c a n u: Nu sînt deloc convins că patima distrugerii ne va duce la bine.

Ș e f u l: De ce nu?

Ț u r c a n u: Musculatura s-o fi dezvoltînd ea, dar sălbătăcesc sufletele. Nu vedeți că tot distrugînd și distrugînd, am ajuns la situația cînd două treimi din populația lumii, oricum, este angajată într-un proces de distrugere. Dacă se va merge cu aceeași viteză înainte, pe la sfîrșitul secolului nu se va putea găsi pe lume un om în stare să bată un cui în perete.

S e c r e t a r a: De ce nu se va găsi?

Ț u r c a n u: Vom fi cu toții specialiști în scoaterea cuielor.

Ș e f u l *(adjunctului)*: Îl mistuie problemele globale... Îl ard de viu, nu alta. Una-două și pornim cu generali-

zările... *(După o scurtă pauză, directorului.)* Și școala ceea a dumitale, care e mult prea departe de satul natal, ea totuși cam pe unde vine?...

Ț u r c a n u: În Kurgan am făcut școala medie și hai s-o terminăm odată cu asta.

Ș e f u l: Se are în vedere Kurganul din Kazahstan?

Ț u r c a n u: Ba nu, e în Federația Rusă, dar, firește, la granița cu Kazahstanul...

Ș e f u l: Vă mulțumesc. Așa ceva era de presupus. *(Milițianului.)* O mai fi careva pe-acolo?

M i l i ț i a n u l: *Voidite!!*

Apare veșnic tînărul și elegantul cocoșel al Capitalei.

N e g r i ș: Vă adresez un „bună ziua" tuturor, dar îmi permiteți în primul rînd să mă apropii pentru a săruta mînuța acestei preafrumoase doamne... Sică Negriș, dar semnez scurt: S. Negriș — asta în caz de-ați tras cumva cu ochiul prin săptămînalul la care am onoarea să colaborez...

A d j u n c t u l: De cîte ori tai Nistrul de-a curmezișul, de la mal la mal?

N e g r i ș: La drept vorbind, nici că mi-ar fi trecut prin cap să număr...

A d j u n c t u l *(șefului):* Cum vin căldurile, ziariștii crescuți pe Nistru, una-două și se deplasează spre satul de baștină.

N e g r i ș: Recunosc că sînt și eu din părțile astea, dar în afară de-o mătușă care mai întîi a ținut cu aceia, mai apoi cu aceștia, iar acum, la bătrînețe, nu vrea să audă nici de unii, nici de alții...

A d j u n c t u l: Să lăsăm, pînă una-alta, mătușile și să ne întoarcem, cum zic francezii, la oile noastre.

Ț u r c a n u: La berbecii noștri. Dacă-mi permiteți.

A d j u n c t u l: Cunoașteți atît de bine franceza?

Ț u r c a n u: În orice caz, sînt la curent cu fundamentala deosebire dintre oaie și berbec.

A d j u n c t u l: Vă mulțumim pentru precizare... Tot umblînd diminețile la scăldat, nu veți fi zărit o mare minune trecînd Nistrul?...

N e g r i ș: Se are în vedere o minune sau o minunăție? Căci, îmi permit să vă mai atrag o dată atenția, sînt iarăși două lucruri absolut diferite...

A d j u n c t u l *(șefului):* Trage de timp. Pentru a avea cînd se orienta...

S e c r e t a r a: Dacă, întîmplător, scăldatul în Nistru vă este legat cumva de vreo aventură amoroasă, nu vi se vor cere amănunte. Viața personală e apărată de lege și nimeni nu vă cere destăinuiri.

N e g r i ș: Vai de mine, care viață personală în lumea celor dedați cu trup și suflet ziaristicii!

S e c r e t a r a: Ori... nu li se mai poate?!

N e g r i ș: Ba dimpotrivă, li se poate de toate, numai că nu le mai vine a nimic...

S e c r e t a r a: Cum așa?

N e g r i ș: Suprasolicitarea nervoasă ne distruge...

S e c r e t a r a: Chiar într-o asemenea măsură?

N e g r i ș: Ce să-i faci? Punctul vulnerabil al moldovenilor e celula lor nervoasă. A observat-o Titu Maiorescu încă în secolul trecut.

S e c r e t a r a: Vă distruge nenorocul?

N e g r i ș: Ne macină insuccesul, dar capac la toate le pune acel mult așteptat succes, care, cînd vine, ne dă la pămînt. Eu, de-o pildă, după publicarea unui ciclu de eseuri — „Biblia de la stînga la dreapta și Biblia de la dreapta la stînga" — m-am pomenit într-o bună zi cu zeci de invitații pe masă. O vreme am umblat cu prelegeri de la o instituție la alta, dar mai apoi colegiul redacțional mi-a cerut să continuu serialul și, istovit peste măsură, mi-am permis o deplasare spre baștina copilăriei, în speranța să-mi revin măcar cît de cît...

A d j u n c t u l: Schițele dumitale s-au bucurat de un mare și binemeritat succes. Rătăcirea minților abia-abia luminate de școala primară prin întortochelile lumii iudaice ne-a făcut să rîdem cu hohote, dar, tovarășe Negriș... Am prefera să ne întoarcem la turmele noastre — fie oi, fie berbeci.

N e g r i ș: Mai bine oi decît berbeci. Oaia e mai folositoare.

A d j u n c t u l: Mă rog... Deci, tot scăldîndu-vă în apele Nistrului, nu veți fi zărit acea mare minune, așazisul *cervus divinus* trecînd rîul spre sau dinspre răsărit?... Materialul necesar vă este pus la dispoziție.

N e g r i ș *(după ce aruncă o privire asupra materialului):* Așa. Bun. Frumos. Le luăm pe toate de la capăt. Dacă se încearcă un experiment de ordin sociologic, dați-mi voie să vă spun că testarea populației nu a fost bine pregătită.

S e c r e t a r a *(șefului):* Ne-a ars.

Adjunctul: De ce credeți că testarea n-a fost bine pregătită?

Negriș: E prea neverosimilă. După cum se știe, *cervus divinus* a fost văzut pe malurile Tibrului așa cam pe la finele secolului șaisprezece, și de atunci nu i-au rămas decît numele și faima. Pe de altă parte, chiar dacă admitem că prin Italia au mai rămas pe undeva, prin munții Alpi, cîteva familii de *cervus divinus,* ce-ar căuta ei pe la noi prin Moldova?

Adjunctul: Au migrat.

Negriș: După cum se știe, migrarea erbivorelor din bazinul mediteranean spre nord se produce numai în urma unor calamități ale naturii, și cum zguduirile trec, revin și animalele la vatra lor.

Adjunctul: Și totuși... Admitem cazul...

Negriș: Dacă admitem că așa ceva s-a întîmplat și *cervus divinus,* ajuns prin pădurile noastre într-o bună zi, a dispărut, chestiunea ar trebui să intereseze Ministerul Agriculturii, Ministerul Gospodăriei Forestiere, Complexul agroindustrial, dacă vreți, și în nici un caz Comitetul pe care aveți onoarea a-l reprezenta...

Adjunctul: Faptul că pe vremuri, la Facultatea de Geografie v-ați aflat printre bursierii staliniști nu vă dă nici pe departe dreptul de-a vedea cu ce trebuie și cu ce n-ar trebui să se ocupe Comitetul nostru de stat...

Negriș: Se mai ține minte?...

Adjunctul: Le ținem minte pe toate. Asta ne e meseria. În semn de bunăvoință, aș putea să adaug că noaptea trecută, academicianul Kostoglotov, care vă cunoaște încă din anii studenției, v-a recomandat în calitate de consultant al Comisiei noastre, dar nu ne-a reușit...

Negriș: Cum, adică, nu v-a reușit? De ce nu v-a reușit?

Adjunctul: Nu v-am putut găsi. Ba că, ni s-a spus, nu răspunde telefonul, ba că nu sînteți în oraș. Nu mai țin minte.

Negriș: Vai, și eu, care visez din copilărie să revin odată pe plaiurile natale cu un elicopter, alături de-o preafrumoasă doamnă... *(Îi mai sărută o dată mînuța.)*

Secretara: Ce înseamnă fire latină!... Învățați de la el, mojicilor...

Negriș: O, aceste priviri de-o feminitate dulce, copleșitoare... Ce-ar fi viața noastră fără ele? Și acum,

după cîte îmi dau seama, vă datorez cîteva rînduri...

Secretara: Scurt de tot. Principalul e să fie... „Luînd cunoștință de materialul prezentat, subsemnatul declară că *cervus divinus*...“ și așa mai departe...

Negriș: Vai de mine, să nu înțeleg eu atîta lucru?!

Șeful *(după ce i se înmînează declarația)*: Și totuși... Dragi tovarăși... În ciuda greutăților prin care ne este dat să trecem, timpul lucrează pentru noi. O lume întreagă crește sub soarele și cerul nostru. Dacă vor fi ploi, și vremea va fi favorabilă, în zece-cincisprezece ani vom avea peste tot populația pe care ne-o dorim... *(Milițianului.)* Mai avem ceva pe-acolo?

Milițianul: *Voidite!!*

Intră, tăcută și timidă, Odochia.

Secretara: S-a bucurat nepoțelul?

Odochia: S-o bucurat, sărmănutul. Să-l fi văzut 'neavoastră cum s-o luminat la față...

Secretara: Cine nu se bucură cînd își vede bunicuța! ...Hai, repejor. Uite tocul, uite foaia...

Odochia: Și ce-i cu tocul și cu foaia?

Secretara: Ce să fie? Ia și scrie repejor.

Odochia: Ce să scriu?

Secretara: Vai, scleroza asta o să ne vîre cu zile în pămînt! Scrie ce vrei și cum vrei! Principalul e să fie: „Luînd cunoștință de materialul prezentat, subsemnata declară că *cervus divinus*...“ În rest, cum vrei așa scrii.

Odochia: Dacă eu, iertată fie-mi îndrăzneala, n-am luat încă cunoștință de nici un fel de materiale...

Secretara: Păi, iată-le, spînzurate pe pereți!...

Odochia: Și ce-i cu patretele iestea? Că parcă le-am mai văzut nu știu pe unde...

Secretara: Aici la noi le-ai și văzut. Ele se și numesc material ilustrativ. Pe dînsele a și fost înveșnicită minunea de cerb.

Odochia: Se poate să fi fost o curată minune pe patretele iestea, numai că noi, cei de la tutun, cam suferim cu sănătatea. Mai ales vederea ne dă de sminteală... De la ruptul frunzelor și pînă hăt la predarea tutunului, ne tot lăcrimează ochii, așa încît deseori ajungem a le vedea pe toate ca prin ceață... Poate din pricina ceților, nu știu cum, dar încă data trecută mi s-o părut că pe patretele iestea nici vorbă de cela, cum

îi ziceți 'neavoastră... Ia colo o rablă neno...

S e c r e t a r a: Asta e culmea!!

A d j u n c t u l: Se poate așa ceva, mătușă?! După ce ți-am ascultat păsul, făgăduindu-ți să te ajutăm cu ce se va putea, după ce ți-am mai și dat drumul acasă, să te întorci pentru a-ți bate joc de noi?...

O d o c h i a: Cine-o spus că îmi bat joc?...

S e c r e t a r a: Dar ce sînt bănuielile astea ale dumitale, dacă nu o bătaie de joc?!

O d o c h i a *(lăcrimînd, ia tocul și, tot lăcrimînd, scrie)*: Dragul bunicii... Numai Dumnezeu știe ce te-o fi așteptînd și pe tine...

După ce termină, lasă foaia pe masă și se așază lîngă T a l p ă.

Ș e f u l *(după ce ia cunoștință de compunerea mătușii, milițianului)*: Mai avem pe cineva?

M i l i ț i a n u l: *Voidite!!*

C e a f ă a putut intra numai parțial, căci cînd era de-acum în prag, o mînă vînjoasă îl prinde de poala hainei și-l trage înapoi.

C e a f ă: *Zdravstvuite, tovarișci...* Odată ce-ați binevoit să mă invitați, poate îmi permiteți să mă prezint împreună cu iubita mea soață. Nu de alta, dar, nedespărțiți fiind de dimineață și pînă sara, apoi de cu sară și pînă în zori...

S e c r e t a r a: Ia te uită la dînsul!

A d j u n c t u l: Cercetările fiind de-o maximă importanță, Comisia este obligată să discute fiece caz separat, în mod individual.

C e a f ă: De acord. Cînd nu se poate, atunci, firește, nu se poate... Nu mă mai smunci, fa, de haină, că te plesnesc... *(După ce-și eliberează vestonul.)* Și-ncă o dată — *zdravstvuite, tovarișci!...* Ceafă Pavel Isidorovici. Maistru pentru cultivarea legăturilor... Iubita mea soață, ce-i drept, are altă specialitate, dar am terminat învățătura în același an, în același oraș. Cum am pus mîna pe diplome, am și făcut două nunți — una în oraș, comsomolistă, alta în sat — lumească... Și dată fiind această situație deosebită, poate ne permiteți totuși să apărem în fața Comisiei ca fiind un singur trup, un singur suflet...

A d j u n c t u l: Tot mînînd mașina în ultimele trei

zile prin regiune, nu vei fi zărit dumneata minunea de cerb numită *cervus divinus?* Se scrie cu litere latine. Materialul necesar pentru identificare îl aveți la dispoziție.

C e a f ă *(adînc mișcat):* Vă-hă-hă-hă... S-o vezi o dată și să mori, cum a zis poetul: „Asinus asinum fricat". Că am învățat și noi cîndva latina...

A d j u n c t u l: Dacă se poate, mai puține abateri.

C e a f ă: Ce să-i faci? Așa ne e firea. Așa ne e neamul. Ni se trage de la ginta latină.

A d j u n c t u l: Și totuși, să ocolim răbufnirile politice, pentru a nu produce impresia că sîntem oameni neserioși. În cîteva rînduri: „Luînd cunoștință de materialul respectiv, subsemnatul declară că *cervus divinus...*" În rest... dacă ați văzut — bine, dacă n-ați văzut — tot bine.

C e a f ă: Vă scriu, tovarăși, orice mi-ați cere, că eu, cînd e vorba de adevăr, merg pînă în pînzele albe... *(După ce scrie cîteva rînduri.)* Dară... va fi pusă și iubita mea soață să scrie așa ceva?

A d j u n c t u l: Firește.

C e a f ă: Și oare cum am face noi ca semnăturile noastre să fie culcate alături, pe aceeași foaie?

S e c r e t a r a: Au găsit unde să se culce...

A d j u n c t u l: Și cercetările, și declarațiile — totul e în mod strict individual.

C e a f ă: Ei, atunci chiar că nu mai este chip... *(După ce mai scrie cîteva rînduri, vine de-i mai șoptește ceva la ureche adjunctului.)*

A d j u n c t u l *(după ce se consultă cu șeful):* Nici scrisul, nici posibilele greșeli de limbă nu contează. Deviza noastră este esența, și nu gramatica!

Ț u r c a n u: D-apoi că tocmai aceasta este groapa în care ne zbatem de atîta vreme! Căutăm să rostim adevăruri mari fără a ține cont de normele limbii! Or, după cum se știe bine, nici un adevăr nu poate fi formulat fără a se ține cont de gramatică.

Ș e f u l: De ce crezi?

Ț u r c a n u: Pentru că deseori o singură virgulă din alb poate face negru, și din negru face alb. Expresia „A pune punctul pe „i" tocmai că vine de la necesitatea respectării normelor limbii.

A d j u n c t u l: Las' că atunci cînd ne convine, neglijăm gramatica, dar atunci cînd ne sînt puse în joc

interesele, răsturnăm lumea cu capul în jos pentru o singură virgulă!

Turcanu: Păi, tocmai asta scoate azi lumea din minți! Nimeni nu știe cînd o să neglijați limba și cînd o să dați bătălia cea mare pentru o singură virgulă.

Șeful: Dar școala ceea a dumitale de lîngă Kurgan...

Intră, furioasă cum nu se mai poate, soția lui Ceafă.

Cefuleasa: Petrecem, așa-i? Lepădăm fumeile pe-afară, ne închidem prin case și hai, băiete, la guleai?!

Adjunctul: Odată ce-ați intrat, poate ne dați și bună ziúa?

Cefuleasa: După ce nu m-ați lăsat să întru, să vă mai dau și bună ziua?!

Adjunctul: În ultimele trei zile ați fost văzută...

Cefuleasa: Să-l văd aici în fața mea...

Adjunctul: Pe cine?

Cefuleasa: Pe cel care zice că m-o văzut... Îl dau în judecată și nici vînt rece...

Ceafă: Stai, fa, că nu de asta-i vorba... Ai răbdare să asculți pînă la capăt ce-ți spune tovarășul...

Adjunctul: Petrecînd ultimele trei zile mai mult în valea Nistrului, nu l-ați zărit cumva pe *cervus divinus?* Se scrie cu litere latine.

Cefuleasa: Voi să nu mă luați cu litere latine, că eu nu-s o proastă...

Ceafă: Dacă nu de români e vorba, fa tu, zăludo... Stimați tovarăși... Poate-mi permiteți să-i explic eu singur situația? Că, emoționate cum sînt femeile, o cam ia gura pe dinainte, dar încolo, pe cuvînt de onoare, o mai bună gospodină, cunoscută peste tot prin... prin...

Talpă: *Șașlîkurile* sale.

Secretara: Ce au a face *șașlîkurile?*

Talpă: Cum să nu aibă? Fără *șașlîkurile* dumneaei, dumnealui rămîne pe linie moartă. Parcă nu știm noi cum se face cultivarea legăturilor speciale?! Prinzi oamenii de care are colhozul nevoie, îi pui la masă, torni într-înșii cît nu încape, și încolo, habar de grijă... Dacă vreți să știți, Ceafă aista ne-a și scos în rînd cu lumea. Și o ajuns la o așa fală, că mașina lor a fost poreclită „*șașlîkul* zburător...".

Cefuleasa: Și tu, măi Păvălaș, poți sta molcom cînd măgarul ista își bate joc de mașina noastră?!

C e a f ă *(adjunctului):* Îmi permiteți să mă retrag cu soața într-un ungher pentru a o pune la curent?...

S e c r e t a r a: Așa ceva n-am mai văzut.

După ce s-a tot plimbat cu soața la braț de colo pînă colo, C e a f ă se așază la masă. Termină de scris, semnează ambii și duc foaia șefului.

Ș e f u l: Asist pentru prima oară la compunerea unor versuri.

C e a f ă: Vi le compun pe orice temă, că, atunci cînd îmi vine, nu mă mai pot opri.

Ș e f u l: Dar n-ați încercat să le trimiteți... nici nu mai știu pe ce stradă e organizația ceea a lor...

C e a f ă: Kiev nr. 98, cum să nu știu... Le trimit eu, dar nu vor să mă publice.

Ș e f u l: De ce?

C e a f ă: Ei... Indivie peste tot...

Ș e f u l *(notîndu-și ceva):* Las' că-i întrebăm la întoarcere ce au ei cu versurile dumitale.

Explozia din curte vine să pună vîrf la toate.

Ț u r c a n u: Rotarule, nu te împinge păcatul să-i înveți a fuma, că ei și așa o iarnă întreagă nu-s în stare să învețe taburetul pe de rost.

S e c r e t a r a: Multe prostii mi-a fost dat să văd prin școlile noastre, dar să le ceri copiilor să învețe taburetul pe de rost!...

Ț u r c a n u: Vă mirați pentru că nu sînteți la curent. Preocuparea noastră de bază o constituie meseriile, iar tîmplăria, după cum se știe...

S e c r e t a r a: Mă rog, n-au decît să facă băieții taburete, dar să le mai și învețe pe de rost!...

Ț u r c a n u: Aici, fără să fi vrut, ne-ați pus degetul pe rană. Băieții noștri, harnici din născare, pot face orice, dar nu pot memoriza mecanismul meseriei. O zi întreagă fac taburete, iar a doua zi nu mai țin minte cum se taie o scîndură, cum se geluiește, cum se leagă colțurile. Nici măcar nu sînt în stare să deosebească taburetul făcut de mînile lor de cele făcute de alțiii...

S e c r e t a r a: Reduși mintal... ce înseamnă totuși? Că nu pot înțelege sau că nu pot ține minte?

Ț u r c a n u: Înțeleg totul, dar nu pot reține.

S e c r e t a r a: Și de unde această mare nenorocire?

Ț u r c a n u: Băuturile spirtoase și pesticidele distrug

în primul rînd memoria. Agrochimia, făcînd front comun cu alcoolismul, a distrus memoria întregului nostru neam. Opriți un om și-l întrebați de unde vine și ce-a făcut el ziua trecută? Cu siguranță că nu-și va aminti. Rămași fără memorie, ne-am pomenit rămași și fără rădăcini, ne duce vîntul de pe un deal pe altul.

Șeful: La școala ceea de lîngă Kurgan, dumneata cam de prin ce clasă ai început a umbla?

Turcanu: Din a șasea.

Șeful: Primele cinci clase — la Găvănoasa?

Turcanu: Firește.

Șeful: Ce v-a făcut să părăsiți satul de baștină și să vă cărați cine știe pe unde?.... Ați fost cumva deportați?

Turcanu: După cum se știe, copiii de doisprezece ani nu puteau fi deportați, dar părinții mei, ce-i drept, s-au cam ars atunci, în patruzeci și nouă.

Șeful: Cum, adică, s-au ars? Cu ce s-au ars?

Turcanu: Cu fînul.

Șeful: Cu fînul?!

Turcanu: Aveam noi pe-atunci un capăt de lucernă la marginea satului și, vremea fiind umedă în primăvara ceea, lucerna creștea de nu dovedea tata cu cositul. Veșnic se ducea încolo ba la cosit, ba la căpițat. Fiindu-ne casa la o margine, iar lucerna — în celălalt capăt, trebuia să treacă satul de cîte două ori pe zi — la dus și la întors, iar atunci, în ajunul deportărilor, era mare fierbere peste tot. Pînă la urmă, cineva s-o fi întrebat: ce tot îmblă acela cînd cu furca, cînd cu coasa?...

Șeful: Faptul deportării explică multe din felul dumitale de-a gîndi, de-a concepe lumea... *(După o pauză, adresîndu-se adjunctului)*. Din prima clipă de cum am pus piciorul în școală, mi-am zis: e ceva cu directorul ăsta... Mare lucru de n-o fi dintre deportați. Și, ca să vezi! Am ghicit! *(Milițianului.)* Mai avem pe cineva?

Milițianul: *Voidite!!*

Șeful *(după ce așteaptă un timp și vede că nu se arată nimeni)*: Le transmiteți piloților să se pregătească de decolare. În rest — nu ne rămîne decît să le mulțumim tovărășește celor ce și-au dat contribuția la această muncă grea, chinuitoare într-un anumit fel... Sincer vorbind, încă noaptea trecută, pregătindu-ne de deplasare, nu eram deloc siguri că ne vom descurca cu bine pînă la capăt, dar bunăvoința de care ați dat dovadă și

răbdarea, și acea, aș zice, unică, acea curat moldovenească predispunere la compromisuri...

Iată însă că se mai deschide o dată ușa și în prag mai apare unul.

G h i ț ă: Bună vremea la 'neavoastră și, cum se zice, Doamne ajută!

Ș e f u l: Ce-ai avut dumneata în vedere dorindu-ne „Doamne ajută"?

G h i ț ă: Păi, am avut în vedere ca să vă ajute Domnul la cele de care vă ocupați.

Ș e f u l: Și cam de ce ne-am ocupa noi, după părerea dumitale?...

G h i ț ă: Se vorbea de o comisie specială...

Ș e f u l: Și?...

G h i ț ă: Păi, știu eu cu ce se ocupă comisiile speciale...

O d o c h i a: Ia un vînturat de vorbe goale.

G h i ț ă: Las' că și asta e o treabă, și dacă nu ai un Doamne-ajută...

A d j u n c t u l: Ia te uită ce mai vorbăreț a picat pe capul nostru... Dumneata... în definitiv... de unde te-ai luat?

G h i ț ă: Am întrat, iaca, pe ușa ceea.

Ș e f u l: Ați fost invitat?

G h i ț ă: Cine se vîră de bună voie în daraveri de-aiestea?...

Ș e f u l: Unde-ați fost cînd v-a chemat milițianul?

G h i ț ă: Eram în drum spre casă.

Ș e f u l: Și ce v-a făcut să ignorați invitația?

G h i ț ă: M-am săturat, tovarăși, de atîta vorbăraie...

Ș e f u l: Mai apoi însă...

G h i ț ă: Mai apoi însă mi-am zis — măi Ghiță! Dacă ai s-o întinzi spre casă și tu, și cela, și celălalt, cine o să spună pînă la urmă ceea ce un sat întreg vrea să zică și nu poate.

Ș e f u l: Și cam ce-ar fi vrut să zică satul vostru?

G h i ț ă: Cuvînt cu cuvînt?

Ș e f u l: Ar fi de dorit...

G h i ț ă: Apoi, satul nostru ar fi vrut să zică așa — hai, tovarăși, și nu ne mai prostiți atîta... Care *cervus divinus,* cînd știe toată lumea că în mănăstirea ceea ați înșirat pe pereți fotografiile unei biete mîrțoage, prefăcînd o casă sfîntă într-un grajd de cai...

Șeful: Cum poți ști dumneata ce avem noi pe pereți, odată ce abia ai păsit pragul?...

Secretara: Am fost trădați. Trădare!!

Adjunctul: Dușmanul de clasă își ridică iarăși capul...

Ceafuleasa: Da nu-i vedeți 'neavoastră că ei îs cu un ochi la noi, cu altul hăt *piște granițî!...*

Șeful *(secretarei):* Le transmiteți piloților că decolarea se amînă. Să fie asigurată legătura stabilă cu centrul. Dată fiind gravitatea situației, recurg la împuterniciri speciale. În pauza ce va urma, puteți ieși pe-o clipă două să luați o gură de apă, o prăjitură. Evitați însă orice contacte, orice schimb de opinii, pînă la clarificarea definitivă a situației.

(Cortina)

PARTEA A DOUA

În trapeză domnesc umbrele amurgului. Peste tot zace osteneala unei lungi zile de vară. Plictiseală, lehamite, și numai Ghiță rătăcește în lungul pereților, căutînd cu ochii cele lucrate de zugravii trecutului.

Adjunctul: Dar nu lași odată pereții ceia în pace?

Ghiță: Mi se năzărise ceva pe aici pe nu știu unde...

Adjunctul: Asta e! Veșnic vi se năzare ba una, ba alta, iar atunci cînd vă vine rîndul să puneți și voi umărul...

Ghiță: Nu pun cu umărul?

Adjunctul: Mă rog... Dacă e vorba să facem și noi un gest de bunăvoință, îl facem, de ce nu?... Pentru a mișca treaba din loc, lăsăm deocamdată la o parte chestiunea cu *cervus divinus.*

Ghiță: S-o lăsăm.

Adjunctul: În definitiv, ne interesează nu atît *cervus divinus* ca atare, cît discuțiile despre el.

Ghiță: Asta e la mintea cucoșului.

Adjunctul: Și nu atît discuția ca atare, nu atît ceea ce se spune, cît ceea ce nu se spune, dar se subînțelege...

Ghiță: Și asta e știută. Că, iaca, și noi, fără prea multă carte, urmărim nu atît ce spune omul cît ceea ce ar fi vrut să spună...

Adjunctul: Apoi, dacă operăm cu aceleași instrumente, dacă sîntem cu toții amatori de pilde și aluzii, de ce nu putem ajunge la o înțelegere?

Ghiță: Mă mir și eu.

Adjunctul: La urma urmei, cum se face că, iată, noi căutăm mereu să te înțelegem, pe cînd dumneata te îndepărtezi tot timpul de noi?!

Ghiță: Nu mă lasă să mă apropii mîrțoaga asta. Mai bine zis, ochii ei, plini de suferință.

Adjunctul: Cu mîrțoaga — gata, am terminat-o. Trecem peste dînsa și mergem mai departe.

Ghiță: Cum, adică, trecem peste dînsa și mergem mai departe, cînd ea, cum a fost, așa rămîne spînzurată pe pereți?!

Adjunctul: Să ne închipuim că a dispărut.

Ghiță: Cum am putea să ne închipuim că a dispărut ceea ce nici gînd să dispară?!

Secretara: Da nu mai umblați și voi cu mofturi, că știe o lume întreagă ce poamă sînteți. Avînd nevastă și o casă de copii, bărbatul într-o singură clipă se face a uita de toate. Pălăria pe-o ureche — și ia-l de unde nu-i!

Ghiță: De cînd au dispărut ele, dusurile celea ale noastre! Credeți că au rămas bărbați pe-aici pe la noi? Atîta că purtăm pantaloni și ne radem barba, încolo, alergăm de dimineață pînă în sară după nimicuri. Păi, acela e bărbat care o viață întreagă îndeplinește poruncile altora?

Secretara: Bărbatul e obligat de natură să-și apere nu atît interesele de moment cît interesele vitale.

Ghiță: Și care ar fi interesele vitale ale bărbatului?

Talpă: Planul.

Odochia: Familia.

Negriș: Amorul.

Talpă: Ei, ne mai arde nouă a dragoste. Am eu cînd visa că pe ceea aș dori-o strașnic, da pe cealaltă nu prea!...

Secretara: Foarte prost că nu vă mai arde. Pentru că ce e, la urma urmei, viața? Să ne mai întoarcem o dată la cerbi, dat fiind că ne-am ocupat mai toată ziua

de dinții. Fie iarnă, fie vară, fie că-s sătui, fie că-s flămînzi, *cerboaicele* — iată cea dintîi grijă a cerbilor. Și se bat pentru dragostea frumoaselor cerboaice cu atîta încrîncenare, încît pînă că și acum, peste mii de ani, se întîmplă să-i dezgroape în stare de încăierare, cu coarnele încîlcite în coarnele dușmanului.

Ghiță: Se poate întîmpla că, într-o anumită privință, cerbii au fost dintotdeauna mai deștepți decît noi. Că nu în zadar încă din epoca de piatră oamenii au și început a desena cerbi pe pereții peșterilor în care locuiau. Păcat că vă grăbiți, altminteri v-am arăta și noi cîte ceva.

Secretara: Ce anume?

Ghiță: În pietrăria cea veche avem o margine de peșteră, și pe pereți niște năzdrăvănii care nu se mai află!...

Secretara: Ce fel?

Ghiță: Nici că-s oameni, nici că-s fiare, nici frumoase, nici urîte, dar nu știu cum se face că te uiți așa la dînsele și, de ce te uiți, de ce te-ai mai uita.

Secretara: Să vedem, poate vom trage și pe-acolo, de ne va permite timpul. Dacă nu mă înșel, ați făcut armata pe mare?

Ghiță *(cercetîndu-și cu sfială mînile):* Prostii din anii tinereții... Lipeam ancore de-aiestea pe unde ni se nimerea, da amu, gata, nu le mai scoți.

Secretara: Pe Marea Neagră?

Ghiță: Știți chiar și marea unde mi-am făcut serviciul? *(După o clipă de frămîntare.)* Hei, d-apoi că și eu vă cunosc! Cum am pășit pragul, mi-am zis — pare că și frumușica asta a trecut prin brațele mele.

Secretara: Să fi făcut cunoștință chiar atît de îndeaproape?!...

Ghiță: Hei, nu, că așa vine vorba, pentru că noi, de la o vreme, cam începem a le încurca pe cele pe care le-am ținut cu adevărat în brațe cu cele pe care am fi vrut să le ținem.

Secretara: Ceva mai rar, dacă se poate, că nu reușesc cu consemnarea.

Ghiță: A, ce să mai strici hîrtia, că dacă pe om îl doare inima, asta în procesul-verbal nu se pune. Hei, măi! O viață de om a trecut de atunci, dar mi le amintesc pe toate de parcă ar fi fost mai ieri, mai alaltăieri... Trece o bură de ploaie peste oraș, și Odesa iară-i plină

de soare, de mugur, de vise... O șalupă ne aduce pe țărm, și noi, vreo opt băieți abia demobilizați, cu ochii în lacrimi, urmărim nava ce ne-a fost casă și masă atîția ani de zile... Cum se obișnuiește printre marinari, întrăm într-un bufețel, să ne luăm rămas bun la o masă, la un pahar de vin. Țin minte, am deschis ușa, am întrat și am rămas înmărmurit. La tejghea — un înger de fată, că nu-ți puteai rupe ochii de la dînsa. Un cocoșel cu două steluțe se tot învîrtea în jurul ei, și mă scotea din fire nu atît giugiuleala lui cît faptul că, pe cît era bufetiera de frumoasă, pe atît era de scîrbos locotenentul cela. Îmi venea să-l iau de-o aripă și să împlu lumea cu dînsul, dar nu, n-am îndrăznit, pentru că el fiind ofițer, și eu matroz...

A d j u n c t u l: Dar fiind deja demobilizați...

G h i ț ă: Eram, firește, dar mai purtam încă uniforma, și atîta vreme cît ai epoleți, chiar și demobilizat fiind, ești obligat să respecți regulamentul...

Ș e f u l *(secretarei):* Un amănunt ce merită să fie reținut.

A d j u n c t u l: Și, zici, era frumoasă bufetiera?...

G h i ț ă: Nemaipomenită! La un moment dat, ce mi-a venit, că mă las în genunchi și urlu — iubita mea! Dă-l naibii pe pîclișitul ista și hai cu mine în Moldova! Bogați poate că nu vom fi, fericiți poate că nu vom fi, dar vom crește trei feciori de-o să se mire toată lumea...

A d j u n c t u l: La care ea?...

G h i ț ă: La care ea se uită la mine, așa în treacăt, și zice: „Cîte sticle luați?". Eu zic: „Una" — pentru că, săracii marinari, de unde să aibă ei bani? Da frumușica ceea, în loc de-a ne pune sticla pe masă, ridică genele a mare mirare și zice: „O sticlă la opt bărbați?!"

A d j u n c t u l: Fată tînără, mă rog, ce vrei... N-o fi făcut-o din răutate.

G h i ț ă: Firește, nu din răutate, dar ne-a făcut de rîs. Se cutremura bufețelul cela de hohote.

N e g r i ș: Bărbatul deștept mai întîi pune mîna pe putere, și abia după aceea o pornește cu petrecerile...

G h i ț ă: Ce vrei de la un mărinăraș care nici tu minte, nici tu noroc...

Ș e f u l: Dar cum se explică faptul că, după trei ani de serviciu, nu aveți nici o dungă pe epoleți?

G h i ț ă: Iaca, n-am putut înainta în grad și pace. Cu toată sîrguința, cu toate vicleșugurile — degeaba... Eram

fruntaș la toate, mă dădeau drept pildă altora. De cîte ori am fost pus pe listă ca să fiu înaintat... Se zvonea că, gata, totul e acceptat, ordinul e scris, mîne-poimîne va fi semnat, dar în ultima clipă mă pune dracul să ridic mîna în semn că am o întrebare...

Șeful: Vă plăcea să puneți întrebări?

Ghiță: Grozav ce-mi mai plăcea! Îmblam ca o moară ce măcina nedumeriri de dimineață pînă sara.

Adjunctul *(șefului):* Năvăliseră pe-atunci basarabenii cu întrebări, că gemea toată țara de mirările lor.

Ghiță: Apoi că noi, abia eliberați, ne făceam a nu prea ști, a nu prea înțelege. Turnam întrebările cu găleata, și nici prin cap să ne fi trecut că pentru toate întrebările eram luați la ochi.

Șeful: După care, gata, s-a zis cu înaintarea în grad?

Ghiță: Ei, nici vorbă! Cum m-am dus, așa m-am întors. Soldat prost, cu alte cuvinte...

Odochia: Venise băiet frumos și mîndru, cum poate că n-a mai fost altul la noi în sat...

Șeful *(secretarei):* Nu mai consemnați?!

Secretara *(surprinsă):* Că era el chiar atît de chipeș...

Șeful: Amintirile le lăsăm pentru altă dată...

Odochia: Cînd a fost să-l scoată din brigadieri, plîngea toată mahala.

Șeful: Carevasăzică, ceea ce nu s-a izbutit pe mare s-a făcut pe uscat?

Ghiță: Cum adică?

Șeful: Brigadier, oricum!

Ghiță: Ei, prin cîte slujbe n-am trecut eu! Și grăjdar am fost, și brigadier la tutun, și tîmplar mi-a fost dat să fiu... Ieșit la pensie, m-am repezit într-o zi la pietrăria cea veche, că, țin minte, cîndva veneau oameni cine știe de pe unde după piatră călită — așa îi ziceau ei pe-atunci, piatră călită — ca să-și facă sobe, pentru că, ziceau, ține cald cu săptămînile... Mai apoi însă piatra ceea călită a dispărut, și amu eu — ce-mi vine? — zic: ia să caut de n-a mai rămas pe undeva... Mai pe ici, mai pe dincolo și am dat de-un strat, că de patru ani mașinile din tot raionul nu dovedesc să care piatra pe care o scot...

Șeful: De unul singur?

Ghiță: Că muncesc de unul singur, ar mai fi cum

ar fi... Principalul e că nici lumină electrică, nici ventilator... Uneori colbul cela mă amețește, și atunci las totul baltă și ies pe malul Nistrului, să-mi mai vin oleacă în fire...

Ş e f u l: Dar, tot stînd așa pe malul Nistrului, nu veți fi zărit cumva trecînd spre ori dinspre răsărit...

G h i ţ ă: Amu, dacă e să ne întoarcem, iaca, la mîrțoaga asta... Știți ce mă scoate din sărite? Clopoțelul prins la gît. Spuneți-mi omenește: la ce bun i-ați pus clopoțel? Nu zic, cîndva se punea clopoțel mînzului, să nu se piardă de căruță. Apoi, la munte, cailor li se pune clopoțel, să nu se piardă prin stîncile celea, dar aici la noi? O gloabă bătrînă cu clopoțel? Se poate să ne batem joc de lumea celor care nu cuvîntă? Da știți dumneavoastră că omenia s-a ținut de noi numai atîta cît am avut vite în ogradă? Că, iaca, mă iau după mine — un om eram cît am fost grăjdar, altul am fost cînd lucram cu toporul, mai altul am devenit cînd am întrat la tutun...

Ş e f u l: Dar ce vă făcea să tot schimbați slujbele?

G h i ţ ă: Cine nu caută azi să-și schimbe serviciul?!

Ş e f u l: Bine, dar motivele sînt diferite. Unii vor mai mulți bani, alții — mai multă putere.

G h i ţ ă: Dacă nu, că nici banii, nici puterea nu m-au ademenit cine știe ce... Alta era la mijloc.

Ş e f u l: Ce anume?

G h i ţ ă: Urîtul.

Ş e f u l: Cum, adică, urîtul?

G h i ţ ă: Uite așa, într-o bună zi, mi se urăște de moarte slujba pe care o am. Și mă scol dimnecioară, și-mi zic: gata, o leg de gard. Zis și făcut.

Ş e f u l: Bine, înțeleg și eu să legi de gard tîmplăria, dar să te lepezi de brigadă?

G h i ţ ă: Brigada n-aș fi lepădat-o, de nu m-ar fi dat de gol *gosplanul.*

Ş e f u l: Ce a avut *gosplanul* cu dumneata?

G h i ţ ă: Iaca, nu vă pot spune ce-o avut el cu mine, dar mi-a făcut-o c-am s-o țin minte pînă la moarte. *(După o pauză.)* Amu, iaca, mai vine o vară secetoasă. Nici cu sfecla, nici cu păpușoiul, nici cu celelalte nu ne-a prea mers, dar tutunul s-a ridicat, că nu te vedeai călare dintr-însul.

Ş e f u l: Facem, deci, tutun.

G h i ţ ă: Facem tutun, cum să nu! Pe garduri, pe

porți, pe poieți, pe șoproane — peste tot legături de frunză întinsă pe șfoară. O putoare, că nu deie Domnul...

Ș e f u l: Plătindu-se însă bine...

G h i ț ă: Asta-i, că se plătește bine, iar banul, mă rog, cine se poate descurca fără dînsul? Muncim la tutun din răsputeri. Cu copii, cu bătrîni, cu tot ce avem. *Vseobșceaia mobilizațiia.* Cu mîna pe frunză, cu gîndul la rublă — hai-hai, dar, cînd colo, din farfuria ceea neagră, prinsă de-un stîlp acolo lîngă cîrmuire, se aude un profesor povestind curate strășnicii despre tutunul cela. Auzi tu, cu o singură țigară poți omorî un cal! Fumătorul poartă în sine pericolul unui cancer pulmonar. Copiii se uită înspăimîntați la părinți. Părinții caută la mine.

Ș e f u l: Și dumneata la cine cauți?

G h i ț ă: Caut pe plan, caut la cer, să nu ne prindă umezeala, căci umezeala scade calitatea, iar tutunul ista are rost să te ocupi de dînsul numai dacă-l faci de supra-supra calitate. Se plătește mai mult calitatea decît tutunul.

Ș e f u l: Mai trece o vreme...

G h i ț ă: Amu, mai trece o vreme, o scoatem noi cu tutunul cela la capăt, și abia atunci mă duc eu la raion, la primul, ca să-l întreb cum vine asta? Punem la bătaie cele mai bune pămînturi pentru o putoare ce bagă lumea cu zile în mormînt? Se poate să ne calicim noi copiii, pentru a-i face pe alții să moară de cancer? Asta se cheamă *socialism?* Așa construim noi *comunismul?*

Ș e f u l: Și ce-a zis primul?

G h i ț ă: Zice, Planificarea, iaca, scoate sufletul din noi, dar las' că, zice, i-am pus piciorul în prag. Am trecut, zice, la *tverdi zadani.* Fiecare raion, fiecare colhoz are planul definitivat și, nefiind el prea mare, ne vom descurca noi... Mă rog, zic, dacă s-a trecut la *tverdi zadani,* atunci e altă treabă. Ne-au tăiat o jumătate din ceea ce făcuserăm pînă atunci, așa că ni se înseninaseră și frunțile, și mintea. Iată însă că primăvara, cînd am ieșit cu răsadul pe deal, ni se mărește planul de trei ori față de ceea ce a fost! Plînset și scrîșnet. Eu însă tac din gură, pun răsadul, îl îngrijesc pînă se prinde, și cum l-am văzut că s-a prins, mi-am și dat demisia.

T a l p ă: Hai nu mai îmbla cu marafeturi. Parcă nu știm noi de ce te-au scos ei din brigadieri?

S e c r e t a r a: Și chiar de ce l-au scos?

T a l p ă: Din cauza predicilor...

S e c r e t a r a: Ce e Ghiță — popă, ca să țină predici?

T a l p ă: Tocmai asta e că, nefiind popă, predică în fața mulțimii...

S e c r e t a r a: Îngrozitor!

G h i ț ă: Hai să nu mai băgăm spaima în femei... Din brigadieri am plecat benevol, o știe toată lumea. Altceva e că, de n-ar fi fost povestea ceea cu predicile, poate că demisia nu mi-ar fi fost acceptată fulgerător...

Ș e f u l: Mai că nu mi-ar veni să cred. Se poate ca un activist de frunte la un moment dat să-și părăsească platforma materialistă și să treacă la idealism?

G h i ț ă: Soba m-a dat de sminteală.

Ș e f u l: Ce are soba cu materialismul?

G h i ț ă: Cum să nu aibă?! Vine o iarnă grea, și dacă n-ai cu ce face focul, se răcește soba, se răcește și materialismul.

Ș e f u l: O duceți chiar așa de greu cu defocul?

G h i ț ă: O ducem cum nu se mai poate de greu. Tot ce crește în cîmp e cărat de verde la siloz; pădurea e a statului, nu se poate, nimerești la dubă.

Ș e f u l: Și cărbunii?

G h i ț ă: Cărbunii ceia, cu cît iarna e mai friguroasă, cu atît mai greu ajung la noi. Amu, tot dîrdîind de frig, oamenii au început a se întreba: cine și ce fel de sobă are în casă. Eu îmi făcusem o sobă micuță, dar din piatră de cea călită, și așa am nimerit-o de bine, că pui, iaca, un mănuncheaș de nimicuri — și două zile ține cald.

Ș e f u l: Au început să-ți vină?

G h i ț ă: Se aduna cîte-o jumătate de măhală. Care pe laiță, care pe scaun, care pe podea... Ținem de urît unul altuia, vînturînd cîte-n lună și-n stele, apoi iată că nici nu mai avem ce vîntura, dar oamenii nu se îndură să se miște de la cald... Odată, fiind la oraș, am trecut pe la nepotu-meu și i-am zis: „Dă-mi, bre, o carte mai groasă, așa ca să avem de citit pînă în primăvară..." El zice: „Iat-o, biblia, e cartea cea mai groasă". O iau dară cu mine și, încetul cu încetul, pînă în primăvară...

T a l p ă: Ș-o lăsat barbă și era așa de căpos, că se temeau și baptiștii să între în discuție cu dînsul.

S e c r e t a r a: Îngrozitor!

T a l p ă: Da într-o sară, cînd un lector o zis ceva urît de credință, Ghiță al nostru...

Negriș: Hai să nu mai umflăm cu legende o afacere de nimica.

Secretara: Cum, adică, o afacere de nimica?! Omul își nenorocește soarta, îi nenorocește pe toți cei din jurul său, și dumneata zici că e o afacere de nimica?

Talpă: Caută să schimbe vorba, pentru că tocmai el i-a și vîrît biblia ceea.

Șeful: Sînt rude?

Talpă: D-apu că tata lui Ghiță și tata lui Sică aista...

Secretara: Puișor, pentru ce-ai făcut una ca asta?

Talpă: Îți spun eu pentru ce... Mai întîi i-o băgat biblia, da pe urmă la gazetă și-a bătut joc de tot satul, că, așa curățel și frumușel cum îl vedeți, te vinde pe-o nimica toată, numai să aibă cui.

Negriș: Pentru că a venit vorba de vînzare, adică de trădare...

Șeful: Tovarășe Negriș... Că ești dumneata omul nostru nu ne-am îndoit niciodată. Dar mai fiind rudă cu potrivnicii noștri... am putea conta pe anumite explicații din partea dumitale?

Negriș: Cum să nu! Ce vă interesează? Biblia sau moșul?

Șeful: Mai mult moșul.

Negriș *(după o lungă frămîntare)*: Vedeți dumneavoastră, moșu-meu Ghiță face parte din cei înzestrați cu harul cuvîntului...

Adjunctul: Ce-i aceea „har"? Cu ce se mănîncă?

Negriș: Nu știu ce este harul, nu știu cu ce se mănîncă, și nu sînt deloc sigur că se mănîncă, dar cert este că moș Ghiță are acest dar al cuvîntului rostit, pe care eu aș îndrăzni să-l numesc „har"...

Adjunctul: În Moldova guralivi au fost de cînd lumea, dar să fie puși în capul mesei numai pentru că sînt buni de gură!...

Negriș: Nimeni și niciodată nu i-a pus în capul mesei, dimpotrivă, au fost persecutați și prigoniți de la Daniil Sihastrul pînă azi...

Adjunctul: Atunci dar cum se face că trec secole, trec epoci, iar cei buni de gură, cum au stîrnit supărarea tuturora, așa continuă...

Negriș: Societatea îi respinge, pentru că harul cuvîntului sau darul cuvîntului este, în ultimă instanță, același talent, iar talentul, după cum a mai spus-o cineva, este o nenorocire pe capul unui neam, și cu cît

e mai mare talentul, cu atît e mai mare nenorocirea..

Adjunctul: Nu cumva vrei să ne angajezi într-o discuție interminabilă despre rostul și virtuțile talentului?

Negriș: Ferit-a sfîntul! Țin doar să subliniez că cei cu darul cuvîntului rostit sînt osîndiți să-și trăiască veacul în mijlocul semenilor lor, fiindu-le reazemul, purtătorul de cuvînt, uneori singura alinare...

Țurcanu: Unde mai pui că, lipsiți de dreptul de autor, ei nu primesc pentru truda lor decît ghionturi, care deseori îi bagă cu zile în pămînt.

Șeful: Ceea ce se plămădește în mintea poporului își are legile sale, dar nu ne-ai putea dumneata explica, tovarășe Negriș, cum se face că acești oameni buni de gură ori oameni cu darul cuvîntului rostit, cum le zici dumneata, sînt, de regulă, împotriva noastră?

Negriș: Cît se poate de simplu! Harul cuvîntului îi situează ca fiind reprezentanți ai poporului, dar nefiind incluși în nomenclatură, neavînd mandate, ei reprezintă poporul oarecum ilegal, devenind, deseori fără voia lor, rivalii autorităților oficiale. Să nu ne lăsăm încîntați de succesele obținute în crearea omului nou. Firește, majoritatea populației e de partea noastră, și numai ici-colo a mai rămas cîte-un potrivnic prin unghere...

Adjunctul: Noi, care la alegeri obținem nouăzeci și nouă la sută „pentru", o să ne ocupăm de unghere?!

Negriș: O să ne ocupăm, pentru că prin unghere stau cei cu harul cuvîntului.

Adjunctul: Și dacă?

Negriș: Harul e o taină pe care nu o cunoaște încă nimeni. La un moment dat într-un ungher se poate naște un cuvînt care ne poate sufla majoritatea, pe toate cele nouăzeci și nouă de procente, cît ai zice pește.

Șeful: Sînt ei, acești oameni de prin unghere, vicleni? Sînt ei deștepți?

Negriș: De vicleni, nu știu, dar deștepți sînt. Asta însă nu înseamnă mare lucru.

Șeful: Mintea nu înseamnă mare lucru?!

Negriș: Vedeți dumneavoastră, mintoșii ăștia ai noștri mai au și patima bunurilor materiale. Cum ajung la bine, o lasă mai moale cu harul cuvîntului. Alții, otrăviți de amorul propriu, neputînd urca acolo unde ar fi vrut, încep a-i înghiți pe cei ce au avut mai mult

noroc, și mintea, molipsită de microbul răfuielilor, degenerează.

Secretara: Scapără, nu altceva!

Adjunctul: Secem numai esențele.

Șeful: Un caz de-o inteligență rară!

Negriș: Vă mulțumesc. Ne întoarcem însă la moșu-meu. După multe frămîntări și analize, am ajuns la concluzia că rar de tot, dar se întîmplă cazuri cînd harul cuvîntului este mai degrabă o acoperire, o pojghiță a adevăratului har... Și moșu-meu poate să fie unul dintre ei.

Șeful: Și atunci dar care este adevărata lui patimă?

Negriș: Cugetul. Mai bine zis, slăbiciunea cugetărilor îndelungate.

Șeful: Cum vine asta — slăbiciunea cugetărilor îndelungate?

Negriș: Îi place, în fiece clipă liberă, să se resemneze, cugetînd mai de una, mai de alta...

Adjunctul: Liberi-cugetători, cum se numeau odată.

Negriș: S-ar putea să-i numim și așa, pentru că le place libera frămîntare a tuturor evenimentelor. Nu e putere pe lume care ar putea să-i abată de la această muncă grea, istovitoare.

Șeful: După cum se știe, țăranii preferă să se ocupe de cele ce le aduce un anumit venit. Cîștigă ceva moșul dumitale în urma acestor îndeletniciri?

Negriș: Absolut nimic. Și, cu toate acestea, moșu-meu Ghiță, de cînd îl țin minte, face această muncă de corvoadă. Deseori, cînd trec pe la dînsul, mai luăm cîte-un păhăruț, mai trăncănim de una-alta, mai stăm în doi tăcuți la o masă. Dar chiar și atunci cînd ședem tăcuți, am impresia că aud cum vuiesc cele două pietre de moară acolo, în căpățîna lui, măcinîndu-le pe toate.

Șeful *(indignat)*: Bine, măi copiilor, dar se poate să vă jucați cu astfel de lucruri?!

Talpă: De ce nu?

Șeful: Creierul uman e una din cele mai fine, una din cele mai delicate mașini biologice! După cum se știe, nici piatra de moară nu poate măcina absolut totul, și un bun morar e dator să ia bine seama la cele ce toarnă în coș. Se poate să înhămați mintea la o muncă ce este categoric mai presus de propriile voastre puteri?

Odochia: Odată ce capul e al meu, ce-mi vine în

cap, aceea frămînt. Capul ştie mai bine ce poate, ce nu poate. Şi dacă îi vine ceva ce nu e pe puterile lui, leapădă şi trece la altele.

Ş e f u l: Tocmai asta vă şi nenorocește! Vă opintiți o viață întreagă la probleme ce nu-şi au rezolvare.

A d j u n c t u l: Asta se cheamă „a-ți usca capul cu nimicuri".

Ş e f u l: Se poate să vă consumați energia mintală cu lucruri ce nu vă privesc? Cultura folosirii potențialului intelectual — iată ce va lipsește. Dacă nu vreți să învățați de la noi, învățați cel puțin de la Occident. Acolo nu mai găsești proști care s-ar ocupa cu de toate. În Occident fiecare își are meseria, sectorul, specializarea sa. Ceea ce îl privește cunoaște pînă în cele mai mici amănunte, cît despre celelalte, habar de grijă...

Ţ u r c a n u: Bine, dar ce facem cu problemele general-umane? Cu ceea ce privește nu atît profesia cît viața ca atare, omenirea, viitorul planetei?...

Ş e f u l: Pentru rezolvarea problemelor de ordin general-uman există experți, savanți, academii, politicieni, parlamente, conferințe internaționale de tot felul...

Ţ u r c a n u: Îmi permiteți să nu fiu de acord. Pericolul unui final apocaliptic ne privește pe toți. Sînt lucruri pe care nici nu putem, nici nu avem dreptul a le transmite altora. Şi dacă îmi va fi sortit să cobor în mormînt împreună cu întreaga omenire, cel puțin vreau să fiu lucid, să am părerea mea proprie despre cele ce se petrec pe lume şi să caut, în măsura puterilor, să înrîuresc lucrurile spre bine...

Ş e f u l: O mai mare prostie nici că mi-a fost dat să aud! Ce poate face un om în epoca armelor atomice? Trăiește, să zicem, undeva lîngă Reazan un oarecare Ivan Petrov, om simplu, tîmplar de meserie, dar avînd şi el harul cuvîntului, fiind şi el un liber-cugetător, cugetă...

N e g r i ş: Mai e încă o chestiune — ce anume îl preocupă pe acel Ivan Petrov?

Ş e f u l: Să zicem că îl preocupă în mod deosebit politica externă, mai bine zis, conflictul arabo-izraelian. Păi, oricît s-ar opinti sărmanul Petrov, oricare ar fi concluziile la care va ajunge, munca lui nu face nici cît o ceapă degerată!

Ţ u r c a n u: De ce?

Ş e f u l: Pentru că evenimentele îşi vor urma calea

determinată de materialismul dialectic, neschimbîndu-se cu nici o iotă...

Ţ u r c a n u: Şi totuşi, datoria fiecărui om este să se orienteze singur în cele ce se petrec în jurul lui. Personalitatea ce nu mai produce idei, mulţumindu-se cu cele culese prin gazete, văzute la televizor sau auzite la radio, riscă să degenereze.

Ş e f u l: Dar uscîndu-şi mînţile cu cele ce nu-l priveşte, nu va degenera?

Ţ u r c a n u: Hotărît că nu. Problemele general-umane au nu numai darul de-a şlefui inima şi sufletul, ele ne şi învaţă să privim lucrurile în adîncime, pentru că omul care le prinde pe toate la suprafaţă şi nu este în stare să coboare în adîncime...

C e f u l e a s a: Nu cumva vreţi să ziceţi că şi Ghiţă le caută pe toate în adîncime?

Ţ u r c a n u: Tocmai asta vroiam să zic.

C e f u l e a s a: Hei, dac-aţi şti ce adîncimi cercetează el în pietrăria ceea, n-aţi mai grăi de adîncime...

Ş e f u l: O fi ceva amuzant la mijloc? S-auzim şi ceva vesel, că de celelalte ne-am cam săturat...

C e f u l e a s a: Dacă nu, că nu-s lucruri care să fie povestite de parte femeiască...

Ş e f u l: Atunci dar cum facem?

C e f u l e a s a: Da cum să facem? Eu îi povestesc la ureche bărbatului, şi de-amu el cu vorbele lui...

C e a f ă *(după ce a tot ascultat şoaptele soţiei)*: Stimaţi tovarăşi... Îmblă zvonuri că şoferii ce cară piatră din carieră aduc împreună cu piatra chiloţi coloraţi şi de-aceleea femeieşti, că nu ştiu cum se cheamă, care se încheie la spate, că iară nu ştiu cum li se zice...

G h i ţ ă: Turiştii de pe celălalt mal ne-au făcut pietrăria de ruşine. O fi auzit de desenele celea preistorice şi scăldîndu-se în Nistru, fac ce fac şi, repejor, perechi-perechi, fuga în peşteră.

C e f u l e a s a: Lasă să turiştii îmblă mai mult prin pădure, pe la căpiţele de fîn, pe cînd proastele celea ale noastre, una-două — ş-o iau spre pietrărie, pe la moş Ghiţă...

S e c r e t a r a: Le-o fi plăcut...

C e f u l e a s a: Cred şi eu că le-a plăcut. Cum ies de-acolo, nu mai ostenesc a şuşoti şi a-şi da ochii peste cap.

G h i ţ ă: Ce să-i faci! Veacul marii noastre ruşini, veacul ruşinii de pe urmă, cum a zis poetul.

C e f u l e a s a: Da cine-i de vină? Cine le dă femeilor să beie ceea ce nici bărbaţii nu se încumetă?...

T a l p ă: Măi Ghiţă, te-o pîrît cineva că ţii în prietăria ceea o damigeană cu samogoncă fiartă de două ori. Spirt curat, zice lumea. Aşa o fi?

C e f u l e a s a: Cu spirt de-acela o fi scos-o el din minţi pe femeiuşca ceea din Ciumbureni. O prins-o odată ploaia pe-aici şi, pentru că n-avea unde se ascunde, s-a coborît în pietrărie. Da cînd a ieşit de-acolo, nu mai vroia să ştie nici de casă, nici ne copii, nici de bărbat...

O d o c h i a: Carevasăzică, asta era la mijloc...

C e f u l e a s a: Ai auzit şi mata?

O d o c h i a: De auzit n-am auzit, dar de văzut am văzut de vreo două ori. Îmbla pe-aici frumuşică, curăţică, cu un coş plin cu de toate şi, ţin minte, chiar m-am mirat atunci în sinea mea: încotro s-o fi ducînd? O fi avînd nuntă, hram, cumătrie?...

C e f u l e a s a: De-ai şti mata cîte nunţi, cîte hramuri, cîte cumătrii s-au făcut acolo în pietrărie...

T a l p ă: Ho, bre! Ruşine să vă fie! Că, ce, au venit tovarăşii iştia cu ilicopterul de la Chişinău ca să asculte minciunile voastre?!...

C e f u l e a s a: Cine spune minciuni? Eu spun minciuni?! Iaca, martor mi-i moş Ghiţă. Să spuie el singur: n-o venit omul cela din Ciumbureni cu miliţia să-şi care fumeia acasă?

O d o c h i a: Şi tu, Ghiţă, n-ai de spus nimica?

G h i ţ ă: Ce pot spune?

O d o c h i a: De ce nu iei apărarea femeii?...

G h i ţ ă: Cum aş putea-o eu apăra?...

O d o c h i a: Atunci dar, osîndeşte-o.

G h i ţ ă: Nici că de osîndit nu o pot osîndi...

O d o c h i a *(ridicîndu-se hotărîtă)*: Ei, atunci dar mai rămîneţi cu bine, că eu una mă duc acasă. Cît ne putem porăi cu îmblăturile unui curcan bătrîn?...

G h i ţ ă: Ce-ai zis, fa Odochie?

O d o c h i a: Las' c-ai auzit tu bine ce-am zis...

G h i ţ ă: Dar cum de te-a lăsat obrazul, ştiind prea bine că numele acestei păsări este porecla întregului nostru neam! Cînd aud de „curcan", toţi buneii şi străbuneii se răscoală în mine, cerînd răzbunare...

O d o c h i a: Las' că le-a trece şi lor, ţi-a trece şi ţie, după cum mi-o trecut şi mie.

Ghiță: Doamne, la ce zile am mai ajuns! Se poate ca tocmai omul pentru care îți pui viața, omul pentru care faci pasul pe care, altminteri, în veci de veci nu l-ai fi făcut, tocmai el să ridice piatra împotriva ta?!...

Odochia: Nu cumva vrei să spui că de dragul meu te-ai întors azi din drum?

Ghiță: D-apoi de dragul cui?

Odochia: Eu te-am rugat să te întorci, să vii napoi?!

Ghiță: Cine altul...

Secretara: Iată-i, și-au dat arama pe față!

Adjunctul: Totul e organizat, chibzuit și pus la punct.

Ceaușescu: Mafie, tovarăși, o mafie care nu se mai află!

Șeful *(sercetarei):* Centrul e pe fir?

Secretara: Legătura e asigurată în permanență.

Odochia: Ghițișor, teme-te de Dumnezeu! M-o fi luat gura pe dinainte, cer iertare, iaca, față de toată lumea, dar, Ghițișor, nu face una ca asta... Că dacă ne-om tot urî și bîrfi, și vinde unul pe altul, unde-om ajunge?

Ghiță: Și totuși nu m-aș fi întors de nu m-ai fi rugat...

Odochia: Te-am rugat eu de ceva măcar o dată în viață? Și apoi cam ce-aș putea eu să te rog, cînd tu ești cu piatra, eu — cu tutunul? Nu ne vedem cu săptămînile... Pînă că și azi, ieșind de-aici, nu țin minte de te-am văzut în calidoraşul ista...

Ghiță: Nu zic, așa e... Trăind într-un sat, nu ne vedem cu lunile, și azi, ieșind de-aici, nici nu m-ai zărit, nici nu mi-ai dat bună ziua... Și totuși sînt gata să jur cu mîna pe cruce...

Odochia: Aracan de mine... Chiță, se poate să-mi faci tu una ca asta?...

Ghiță *(după o scurtă frămîntare):* Tovarășilor, știind că are un nepoțel suferind, n-ar fi mai bine să-i dăm drumul acasă? Ce s-o necăjim aici?... Și apoi, nu știu cum, dar nu-mi vine a le spune pe toate față de dînsa...

Șeful: În definitiv, dacă se pune problema...

Odochia: Ați găsit proasta! Amu eu singură nu mă duc. Să aud totul cu urechile mele!

Ghiță: Mă rog, dacă ții numaidecît... *(După o lungă pauză.)* Femeia asta, ca să nu spun minciuni, o fi cu vreo patru-cinci ani mai mare decît mine. Cînd ne-am

ridicat și noi băietani, Odochia era de-amu pe măritate. Ni se rupea inima, zău, cînd trecea pe drum, căci o asemenea fată vede satul o dată la o sută de ani. Frumoasă, sprintenă, isteață, cu chipul și cu sufletul veșnic senin. Pe lîngă toate mai avea și un glas ca un clopot. Serile, cînd se întorceau de la sapă, cu mult înainte de-a fi ajuns prășitoarele, ajungea în sat cîntecul lor. Îl urmăream cu suflarea la gură, pentru că, lin și lin cum venea el, deodată, din împletitura cîntecului se desprindea glasul Odochiei și plutea așa pe sus, că uneori... A, nu, dacă nu se duce acasă, mai bine vi le înșir pe hîrtie...

O d o c h i a: Ferit-a sfîntul, Ghițișor, să faci una ca asta! Că noi, cu bruma noastră de carte, una scriem și alta ne iese...

G h i ț ă: Dacă chiar vrei să fii aici de față, mută-te ceva mai în fund, așa ca să nu dau de fiecare dată cu ochii de tine. Amu, să vedeți 'neavoastră cum se petrec toate pe lume... De la o vreme, eu fiind un mucos și ea fată mare, mă pomenesc gîndindu-mă la dînsa cum te-ai gîndi la mireasa ta...

A d j u n c t u l: Se întîmplă.

G h i ț ă: Așa e, se întîmplă, dar mai trece o vreme, și eu, neavînd nici soră, încep a mă uita la dînsa cu ochi de frate.

A d j u n c t u l: Și așa ceva poate fi.

G h i ț ă: În sfîrșit, rămas orfan de mamă, în clipele cruciale ale vețiii, o așezam pe Odochia acolo unde de obicei sînt așezate maicile noastre...

S e c r e t a r a: Lucruri absolut imposibile într-o lume civilizată! Ori soră, ori mireasă, ori maică! Altminteri una cu alta nu se leagă!

G h i ț ă: Se leagă! Ba chiar mai mult decît atîta. Pînă în ziua de azi, cînd aud un cîntec despre mult încercata noastră Moldovă, parcă o văd pe Odochia în floarea vîrstei, trecînd printr-un lan de grîu, și spicele se leagănă ușor, a mirare, în urma ei...

S e c r e t a r a: Și după toate astea, trăind într-un sat, nu vă vedeți cu lunile?!

G h i ț ă: Colhozul și dragostea sînt două lucruri care se bat cap în cap. Cu tot dorul cela, cînd ne întîlnim, ne facem a nu ne cunoaște unul pe altul.

S e c r e t a r a: De ce?

G h i ț ă: Închipuiețti dumneata că, iacă, mă întorc eu

sara de la piatră, ea vine de la tutun. Eu cu haina tocită de piatră, ea cu haina putrezită de tutun, pentru că tutunul cela... el arde totul... Demnitatea nu ne lasă să ne vedem unul pe altul într-un asemenea hal, și, flămînzi, osteniți, ne facem și noi a nu ne vedea. Ne ducem fiecare în drumul lui cu gîndul că, las', veni-va ea ziua cînd ne vom întîlni... Alteori parcă și ziua e frumoasă, și noi ceva mai curăței, mai îmbunați, dar iar nu ne iese ceva la socoteală, și iară ne facem a nu ne vedea...

S e c r e t a r a: Nemaipomenit. Să trăiască într-un sat, să le tot fie dor, și să se facă a nu se vedea unul pe altul! Păi cum se cheamă una ca asta?

G h i ț ă: Colhoz. Așa se cheamă. Numai că, oameni fiind, căutăm și noi să nu ne pierdem chiar cu totul.

S e c r e t a r a: Cum faceți?

G h i ț ă: Fiecare poartă pe cîte cineva în suflet cu care se pune la cale cînd ajunge la greu. Eu unul, de cînd mă țin minte, m-am tot sfătuit cu femeia asta...

S e c r e t a r a: Și ea?

G h i ț ă: Se întîmplă ca și ea să mă caute cu ochii, tăcută, pentru că, chiar și azi, ieșind de aici, mă căuta cu ochii plini de necaz, plini de durere, și nainte de-a mă fi văzut, mi s-au plîns ca niciodată ochii ei...

Ș e f u l: Cum, adică, vi s-au plîns? Ce-au zis?

G h i ț ă: Ce-au zis ochii femeii?

Ș e f u l: Da, ce-au zis ochii femeii. Cît mai concret și cît mai amănunțit. Că noi nu am venit să ne jucăm de-a mijatca!

G h i ț ă: Iaca, măi Ghițișor, mi-au zis ochii femeii, pînă unde am ajuns... Iară ni se pune în față o gloabă de cal, și iară ni se cere s-o recunoaștem ca fiind cerb de-o frumusețe rară. Și iară noi, femeile, sîntem primele puse la bătaie, pentru că sîntem mai slabe nu ne putem apăra. Să fi pierit chiar toți bărbații de pe fața acestui pămînt? Să ajungem noi a fi duși la groapă fără să deschidem gura? Să trăim o viață atît de cenușie, atît de grea, fără să fi destăinuit copiilor noștri ce-am iubit și ce-am urît pe lumea asta?!

S e c r e t a r a: O simplă privire fugară și ca să vezi cîte a izbutit să-i comunice!

A d j u n c t u l: Naționalismul, ca și cibernetica, operează fulgerător, cu asociații absolut necontrolabile...

Ț u r c a n u: A nu se confunda naționaliștii cu sfinții mucenici ai neamului...

O d o c h i a *(vine și se așază supusă alături)*: Rogu-mă de mă iartă, Ghițișor.

G h i ț ă: Las' că toate au fost ele spre bine... M-a scos, iaca, din sărite, porecla ceea, da amu, stînd alături, încaltea putem spune că sîntem doi.

A d j u n c t u l: Cum, adică, sînteți doi?!

G h i ț ă: Sîntem doi, cei care nu vor să recunoască că gloaba asta de cal...

S e r c e t a r a: O demonstrație colectivă — asta ne mai lipsea!

Ș e f u l: Și totuși, să-i dăm cezarului ce-i al cezarului... Văzut-ați voi curaj, văzut-ați lovitură?!

C e a f ă: Care curaj! Care lovitură? Eu unul nu pot fi de acord cu așa ceva, și țin să declar sus și tare că în cazul de față avem de-a face cu o maladie.

Ș e f u l: Cum, adică, maladie?

C e a f ă: Toate se vor lămuri ușor dacă vom porni de la premisa că Ghiță este un om bolnav.

Ț u r c a n u: Bolnav?! Cum, adică, bolnav?

C e a f ă: Grav bolnav! Iacă, să vă spun pățărania. Luna trecută am participat la un mare seminar închis. Un profesor de la Moscova a rostit o cuvîntare, că ne-o lăsat pe toți la pămînt.

A d j u n c t u l: Cu ce v-a putut da el la pămînt?

C e a f ă: Cine dintre dumneavoastră a auzit de *ne-te-me-re?* Așa-i că n-ați auzit? Și totuși, există o asemenea boală. Fiece om, ne-a spus profesorul din Moscova, dacă e om cuminte, așezat, se ferește mai de una, mai de alta, deoarece, de, așa e de cînd lumea... Se întîmplă însă cîte unul care nu numai că nu se ferește, ci, dimpotrivă, îl caută el singur pe dracul. „Acești oameni, a zis profesorul, vrînd să pară curajoși, sînt, în ultimă instanță, oameni bolnavi, pentru că nu se tem de ceea ce ar fi fost mai bine să se ferească..." Boala lor, în latinește nu mai țin minte cum se cheamă, dar, tradusă în moldovenește, se numește „netemere".

Ț u r c a n u: O mai mare prostie nici că mi-a fost dat să aud!

C e f u l e a s a: Na-ți-o bună, profesorul spune prostii?!!

Ț u r c a n u: Păi, dacă pornim de la premisa că profesorul a avut dreptate, ne pomenim că tot trecutul, toată istoria o datorăm unor oameni bolnavi! Și Ștefan cel Mare, și decembriștii, și cosmonauții — toți au îndrăz-

nit să se apuce de lucruri de care se ferea toată lumea...

C e a f ă: Atunci dar... eu... ce poziție susțin?

T a l p ă: Tu, măi prostule, nainte de-a fi deschis gura, gîndește-te bine la cele ce vrei să spui. Că, o dată te-or ierta, de două ori te-or ierta, da pe urmă te-or lua de-o aripă și te-or duce că nu ți s-a întoarce nici numele.

C e a f ă: Am zis că-s cuvintele mele? Nu am indicat sursa?!

T a l p ă: Pînă ce nu s-o iscat un mare bucluc, cît nu-i tîrziu, hai fuguța la mașină și așezați masa, că oamenii ișstia o fi flămînzit tot porăindu-se aici cu noi. Vezi colé poate și vreo două sticle cu bere...

S e c r e t a r a: S-ar putea într-adevăr organiza ceva? Nu de alta, dar să stai o zi întreagă într-o trapeză în care nu se mai bea, nici nu se mai mănîncă!...

C e a f ă: Că noi, moldovenii, sîntem primitori, e lucru recunoscut în toată lumea. Casa mea poate primi orice delegație, la orice oră. Pentru a nu trage cu obrazul, deseori, ieșind din ogradă, pui colo în mașină cîte ceva, așa ca să nu te prindă nici foamea, nici setea la drum, dar să mi se zică „frigăruica zburătoare"...

N e g r i ș: A zis-o mai mult pentru a înveseli lumea și nu pentru că ar fi vrut cumva că te jignească... De-acum dacă nu mai știți nici voi gluma!

C e f u l e a s a: Pînă motorina nu-și cere scuze, nici gînd să pun masa.

T a l p ă: Scuze îmi cer numai cînd voi fi cu sticla de bere în față.

C e a f ă *(soției)*: Ți-am zis, fa, să iei vreo două șipuri cu bere, le-ai pus, n-ai uitat?

Ies amîndoi, apoi se întorc — și iară se duc, și iară vin.
Zboară pachete, farfurii, pahare.
Oarecum întristat de cele ce-i văd ochii, G h i ț ă
se așază pe un taburet, lîngă perete.
Mișcată de singurătatea lui, s e c r e t a r a
vine de se cocolește lîngă el.

S e c r e t a r a: Și ce mai faci? Cum o duci?

G h i ț ă: De, ce să fac... Încetișor cu ale mele. Dumneata?

S e c r e t a r a: Și eu cu ale mele.

G h i ț ă: Ești măritată, ai bărbat?

S e c r e t a r a: Am, dar n-aș fi vrut să ne pierdem timpul cu dînsul.

G h i ț ă: Și copii aveți?

S e c r e t a r a: Avem și copii, dar nici despre dînșii n-aș fi vrut...

G h i ț ă: Atunci dar, ce-am putea discuta?

S e c r e t a r a: Ceva veșnic, frumos, nepămîntesc...

G h i ț ă: De-o pildă?

S e c r e t a r a: De-o pildă, despre *cervus divinus.*

G h i ț ă: Decît să ne pierdem timpul cu ceea ce nu știm și nu am văzut, mai bine ne întoarcem la mîrțoagă. Mă urmărește pas cu pas și-mi tot șoptește: nu trece cu ușurință peste suferințele mele, pentru că nici alții să nu treacă ușor peste suferințele tale... Și așa este, că doar scris a fost: cu ce măsură veți măsura, cu aceea vi se va măsura...

A d j u n c t u l: Ne ia și noi pe noi cu predicile...

Ș e f u l: Nu-mi pot da seama — se preface ori crede cu adevărat?

G h i ț ă: Cine ar putea spune despre sine — au sînt cel care crede cu adevărat!

Ș e f u l: După cum înțeleg eu lucrurile, pentru a crede de este nevoie să fii convins de existența lui Dumnezeu. Și dumneata, de bine, de rău, om umblat prin lume, deștept, înzestrat cu darul pătrunderii în miezul problemelor — crezi dumneata cu adevărat în existența lui Dumnezeu.

G h i ț ă: Firește.

Ș e f u l *(ieșind de la masă):* Atunci dar poate ne spui și nouă ce este, în definitiv, Dumnezeu?

G h i ț ă *(pe gînduri):* Aș zice că Dumnezeu este acea putere care nu mă lasă, cînd văd o amărîtă mîrțoară, să zic că văd un c e r b d u m n e z e i e s c.

T a l p ă: Să tot stai și să te miri! Trei sticle de bere cehoslovacă! Și el tăcea chitic. Măi ciufulică, măi, vin la badea să te pup! Ne luăm frați de cruce, ia, ce cămeșă porți?

A d j u n c t u l: O masă de zile mari! Cu pastramă, cu icre de Manciuria, cu icre negre! Bravo lor!...

S e c r e t a r a: Hai că nu mai pot de atîta foame...

C e a f ă *(întronîndu-se în capul mesei):* Dragi tovarăși... Cînd te gîndești că încă mai ieri, mai alaltăieri, Basarabia nu era decît o fundătură a regatului român, exploatată de regimul burghezo-moșieresc, raiul la care s-a ajuns azi, fiindcă, cred, nimeni nu va tăgădui că Moldova a ajuns azi o gură de rai a Uniunii...

„Șiroka strana moia rodnaia,
Mnogo v nei lesov, polei i rek...“

O d o c h i a: Da ce-o dat cîntatul în tine?... Ați așezat masa și, gata — atîta o fost de voi...

C e f u l e a s a: Cum, adică, atîta o fost de noi?!!

O d o c h i a: Dar nu are casa asta stăpîni? Se poate să ne vîrîm ca porcii la masă, fără a fi poftiți?

Ș e f u l *(care încă nu se așezase):* Dacă noi nici gînd să primim invitația... de nu se va așeza în capul mesei tovarășul director...

Ț u r c a n u: De șezut, mă rog, pot ședea, cît despre celelalte, *milles pardons!..*

S e c r e t a r a: Vai de mine, cum așa?

Ț u r c a n u: Am crize. După primul păhăruț — survine o explozie de enegrie după care nu mai pot de atîtea zile negre...

N e g r i ș: Las' că l-am văzut pe la petreceri și e bun. Un tip curat tolstoian.

Ș e f u l: Cum, adică, tolstoian?

N e g r i ș: Zice undeva Lev Nikolaevici că, fiind categoric împotriva băuturilor alcoolice, admite totuși unele excepții. Există o specie de oameni, sfioși și retrași, cărora un singur pahar le produce o totală descătușare și, scrie bătrînul de la Iasnaia Poliana, pentru asemenea musafiri am zis să se țină în casă neapărat puțină votcă...

Ț u r c a n u: Cearcă după o asemenea introducere să nu ridici paharul... Mulți ani și toți buni!

După un rînd de pahare mai vine unul, apoi, cum se trece la gustare, pe neșteptate, de undeva, de sus, coboară un prelung dangăt de clopote, înfiorînd petrecerea.

Ț u r c a n u *(repezindu-se la fereastra deschisă:):* Măi spînzuratule, măi! Nu ți-am zis să lași clopotele în pace?!

S e c r e t a r a: Rotaru trage și clopotele?!

Ț u r c a n u: Cine altul?

Ș e f u l: Dar cum de-ajunge?! După cîte mi-am dat seama, clopotnița e boștură. Nici scări, nici rampe, nici schele. Pînă la clopote o fi vreo zece-cincisprezece metri, și neavînd nici funie, nimic, cum ajunge Rotaru cela la clopote?

Ț u r c a n u: Într-o zi n-am avut de lucru și l-am învățat eu însumi.

S e c r e t a r a: Asta e culmea!

Ș e f u l: Dar, tovarășe director, intră cumva și bătutul clopotelor pe lista de meserii pe care trebuie să și le însușească elevii?

Ţ u r c a n u: De intrat nu intră, dar dacă vreţi să ştiţi, uneori se întîmplă că tocmai cei care ţi-au interzis, tocmai ei te şi obligă să faci ceea ce mai nu demult ţi-au interzis cu străşnicie!

Ş e f u l: În ce cel de împrejurări te-au obligat?

Ţ u r c a n u: A, e o pătăranie dintre cele mai hazlii... Din păcate, nu poate fi povestită în prezenţa doamnelor, aşa c-o lăsăm pe altă dată...

S e c r e ţ a r a: Unde-ai văzut dumneata doamne? Eu — cu serviciul, mătuşa e în drum de la tutun, adică tot cu serviciul, iar femeile puse în leafă şi administrate sînt mai mult bărbaţi decît femei...

Ţ u r c a n u: Mă rog, dacă doamnele nu au nimic împotrivă...

N e g r i ş: Dar, mai întîi, paharele! Că odată coniacul turnat, ies steluţele fuguţa dintr-însul, şi coniacul fără steluţe seamănă cu gluma pe care parcă ai mai auzit-o pe undeva...

Ţ u r c a n u *(după ce se mai ia un rînd de pahare):* Nu demult ne pică şi nouă oaspeţi — o delegaţie feministă din Faranduline.

S e c r e t a r a: Cum, cum?

Ţ u r c a n u: Undeva în Pacific există nişte insule rătăcite, aşa-zisele Faranduline. Aşa-s de mici, că nici pe hartă nu se indică, dar şi-au obţinut independenţa, şi noi, de unde pînă unde, ajungem mari prieteni cu farandulinii. Ba ai noştri pleacă încolo, ba ei vin la noi.

G h i ţ ă: Mai mult noi pe la dînşii decît ei pe la noi.

O d o c h i a: Ghiţişor, de ce nu vii să te aşezi la masă? Că, iaca, mai este un loc aici lîngă mine, şi păhăruţul e plin, că eu nici nu l-am gustat. Nu mi se poate. *(După o lungă pauză).* Poate îi daţi voie să se aşeze la o masă cu noi...

A d j u n c t u l: Nu văd pentru ce-am purta grija celui care se opune întregului nostru colectiv. *(Directorului.)* Şi, zici, vin farandulencele în ospeţie...

Ţ u r c a n u: Vin. Adică, staţi că mai avem pînă să vină. Cîteva zile am tot dres şi am ghilosit şcoala, elevii. La ora şi locul cuvenit le ieşim în întîmpinare cu pîne şi sare, cu flori, cu fanfară.

A d j u n c t u l: Şi nu vin?

Ţ u r c a n u: Nu vin. După ce-am tot stat vreo două ceasuri în bătaia soarelui, hai că apare o „Ceaikă", în urma ei se mai arată una. Din prima ies vreo patru fetiţe, aşa cam de prin clasa a doua, din cealaltă cîţi-

va băieței cam de aceeași vîrstă. Cum stăteam noi mirați, se arată șefii raionului. Grăsuni și plini de importanță, ies și ei din mașinile lor, îmi tot fac semne, dar neînțelegînd despre ce e vorba, mă apropii și-i întreb: unde-s farandulencele celea?.. Șefii mă smucesc de mînecă, sîsîie la mine, și abia atunci îmi dau seama că tocmai micuții ceia erau solii acelor insule îndepărtate...

Ș e f u l: Are și el harul cuvîntului!...

S e c r e t a r a: Moldovenii sînt firi înzestrate — cînd încep, nu se mai pot opri.

Ț u r c a n u: Asta îi și nenorocește.

N e g r i ș: Firește, asta e nenorocirea noastră, dar nu pentru că am fi prea sinceri și deschiși, ci pentru că, fiind guralivi, noi mai mult ascundem decît spunem.

Ș e f u l: Ca să nu uit! Dacă mai stăruie visul din copilărie să faceți un tur cu elicopterul deasupra plaiurilor natale, să știți că aveți rezervat un loc.

S e c r e t a r a: Mi-l dați să-mi fie vecin?

N e g r i ș: Ziua de azi o voi sărbători pînă la sfîrșitul vieții!

T a l p ă: Să mai ridicăm o dată paharele pentru Traian acela ce-o adus pe Dunăre o sămînță de oameni care mai mult vînd decît să cumpere.

S e c r e t a r a (*după un alt rînd de pahare*): Ne întoarcem însă la micuțele faranduline, că, zău, mor de curiozitate!

Ț u r c a n u: Le iau cu „bine ați sosit!", încoace și pe dincolo, dar nu-mi iese mie, pentru că, ce Dumnezeu! Eu — ici, sus, ele — colo, jos, lîngă picioarele mele. Așa se salută musafirii?! Șefii se uită la mine de parcă ar fi vrut să zică: degeaba, nu sînt ei în stare să asigure o primire adecvată... Măi, mă gîndesc, ce-i de făcut? Să iau delegația în brațe, așa ca s-o pot felicita mai ca lumea? Să nu zică pe urmă că am procedat de pe poziții de forță. Să mă las eu însumi în pirostrii, se vor supăra ai noștri că prea mă înjosesc în fața nu știu cui...

A d j u n c t u l: Are draci.

N e g r i ș: Se poate să fii director de școală și să nu ai draci?

Ț u r c a n u: Îi invit la cancelarie, unde era pregătită o mare petrecere, dar micuții mei, cu veșnica lor patimă pentru tot ce e înalt, cum au dat de clopotniță, nu-și pot rupe ochii de la dînsa. Ce e acolo? Zic: ce să fie? Clopotniță. Iată, se văd și clopotele. Să le auzim cum sună. E imposibil, zic. Reparații.

Adjunctul: Are stofă de diplomat.

Negriș: Crezi că în Kurgan era trimis oricine? Tot unul și unul. Aleși pe sprînceană.

Secretara: Dar nu-l mai întrerupeți, că e o istorie nemaipomenită!

Țurcanu: Micuțele — nici să audă de reparații! Mai ales mă presa o roșcovană, cu ochi căprii...

Secretara: Pentru voi — numai ochii de-ar fi căprii...

Țurcanu: Ba las' că ne plac și ochii negri, numai că cei negri preferă ei înșiși să scapere, să aprindă pînă se alege din toate numai cenușa...

Șeful: Ai înghițit gălușca? Asta în Ucraina se cheamă *„ne cipaisea"*... Ne întoarcem însă la ochii căprii.

Țurcanu: Era numai foc și pară mititica ceea! Ce-i vine deodată, că mă prinde de-un pantalon și-mi face semn că vrea să-mi divulge ceva. Un mare secret. Mă aplec asupra ei.

Secretara: Sînt sigură că era ceva de dragoste!...

Țurcanu: Zice: „Hai să tragem clopotele în doi".— „Nu se poate" — zic. „De ce" — zice. „D-apoi nu știți voi acolo în insulele Faranduline ce înseamnă reparații capitale? Ca să faci reparații capitale trebuie să distrugi mai întîi totul și, poftim, totul e distrus. Nici măcar nu ne putem urca".— „Atunci dar, zice, pune pe altcineva să urce. Dacă nu ni se trag clopotele, întrerupem vizita în Republica Moldovenească. Că, zice, eu sînt șefa delegației". Ai noștri se uită furioși la mine. Măi, ce-i de făcut? Și cum mă cruceam, îl văd pe jerpelitul cela rînjind că am ajuns și eu în încurcătură. Zic: „Măi Rotare! Dacă pui mîna pe prăjina ceea și te sui cu dînsa în vîrful nucului, prin fereastra clopotniței, tot îmboldind și legănînd clopotele, s-ar putea să-i auzim glasul...". Ei, și lui Rotaru — atîta îi trebuia!...

Talpă: Ia, măi, minte! Să-ți vie așa ceva în cap!!

Țurcanu: Peste un sfert de oră văile erau numai dangăt de clopote și, ieșind din încurcătură, invităm oaspeții în cancelarie. Dar cînd nu-ți merge, apoi chiar că nu-ți merge... Ne pomenim cu scaunele prea joase, musafirilor abia de li se văd căpșoarele de după muchia mesei. Nici la pahare, nici la bucate nu pot ajunge. Punem niște plapume pe scaune, așa ca să le fie mai nălțuț, mutăm tacîmurile mai aproape, începem a turna prin pahare vin tăiat, așa că mai mult must decît vin, special adus pentru musafiri. Dar cum ajung cu turnatul

la șefa delegației, roșcovana îmi întinde un pahar de acestea și îmi zice: „Prefer votcă".

T a l p ă: Două sute de grame!!!

G h i ț ă, măcinat de curiozitate, cearcă pe furiș să-și mute scaunul mai aproape de povestitor, ca să audă mai bine.
Zărindu-i mișcarea, Ț u r c a n u amuțește oarecum jenat.

Ș e f u l: Personal nu am nimic împotriva neînduplecatului nostru rival, dar, firește, invitația trebuie să vină din partea stăpînului...

N e g r i ș: Ai avut, bătrîne, noroc și de data asta!

Ț u r c a n u: Poftim, uite, ai și scaun, și paharu-i plin...

G h i ț ă: Nu vă faceți supărare, că nu mi-e a petrecere. Vroiam doar să aud din gura celor ce-au fost la fața locului, că atîta s-a tot vorbit prin sat de pătărania asta...

A d j u n c t u l: Să primești o invitație pe jumătate... așa nu se face. Una din două — ori te așezi cu noi la masă și petreci, ori rămîi acolo unde stai. Ce adică, te temi să nu faci păcate? Te temi să ciocnești cu noi?

G h i ț ă: Ciocnesc, tovarăși, cît vrei și cu cine vrei...

C e f u l e a s a: Să stau la o masă cu un curvar, cu un antisovietic, cu un disident!!

Ș e f u l: De ce nu? Sîntem o țară atît de mare, atît de puternică, încît ne putem permite să stăm la o masă cu cei ce poate că nu ne prea înghit. Deci, pentru măreția patriei noastre! Mulți ani!

Cîntă cu toții „Mulți ani, mulți ani trăiască!".
Și iară clopotul îi face pe toți să se înfioare.

Ț u r c a n u: Măi Rotarule, măi...

Ș e f u l: Lasă-i să se joace, numai să nu se calicească cînd coboară din copac...

S e c r e t a r a: Dar nu ne mai întoarcem la micuțele faranduline?

T a l p ă: Ceruse două sute de grame Roșcovana. I le-ai turnat?

Ț u r c a n u: Cum să nu!

T a l p ă: Și... le-o băut?

Ț u r c a n u: Hop! — și-i gol paharul...

T a l p ă: Nu i-o venit înapoi pe gură?

Ț u r c a n u: Cum să nu-i vină! L-a vărsat pe loc! Un scandal cum nu se mai află! Șefii tună și fulgeră, Roșcovana geme sub masă, iar învățătoarele mă întreabă

ce-ar fi dacă trag o fugă la călugăriță după șervetul cela albastru...

A d j u n c t u l: Care călugăriță?! Nu a fost lichidată definitiv mănăstirea?!

Ț u r c a n u: Ba a fost, cum să nu, absolut definitiv, numai că știți dumneavoastră cum se întîmplă uneori... O biată maică, alungată de-o mie de ori, s-a tot întors și întors, așa încît, pînă la urmă, am zis: Dumnezeu cu dînsa...

A d j u n c t u l: Cum, adică, Dumnezeu cu dînsa? Or, hotărîrea luată la cel mai înalt nivel nu mai este lege pentru voi?

Ț u r c a n u: Ba da, cum să nu, dar avem tocmai nevoie de spălătoreasă...

A d j u n c t u l: N-ați putut găsi prin satele vecine o spălătoreasă?

Ț u r c a n u: Cine să-ți spele două sute de copii, cu o leafă ca vai de dînsa?...

Ș e f u l: Călugărița a acceptat?

Ț u r c a n u: A acceptat cu condiția să-i dăm voie să-și ridice o cocioabă lipită de ograda noastră...

Ș e f u l: Spală bine?

Ț u r c a n u: Spală atît de bine, încît uneori chiar mi se face milă de dînsa...

S e c r e t a r a: Să ne întoarcem la micuțele din Oceanul Pacific.

Ț u r c a n u: De întors ne întoarcem, dar unde am ajuns?

S e c r e t a r a: Ceva cu un șervețel albastru...

Ț u r c a n u: Da, maica are șervete albastre de-o frumusețe rară, și învățătoarele îmi propun să aducem neapărat un șervețel albastru... Zic, la ce bun ne trebuie nouă șervețel albastru? Păi, zic ele, albastrul e culoarea drapelului național al insulelor Faranduline, și, zic ele, poate că în această clipă grea, culoarea drapelului patriei... A, zic, lăsați-mă în pace cu prostiile voastre... Pescuiesc Roșcovana de sub masă, o iau subțioară și hai cu dînsa la spălătorie. O spăl frumușel, o șterg cu basmaua, îi dau să ia un gît de apă. O țin o vreme în brațe, ca să-și revină... Ea, de colo, începe a se lipi de mine cum se lipesc copiii și-mi șoptește: unde ne putem retrage?! Zic: pentru ce ne-am retrage? Zice: nu știi tu pentru ce se retrage un bărbat cu o femeie?

S e c r e t a r a: Îngrozitor!!

T a l p ă: Bărbat frumos, cu studii, cu leafă...

S e c r e t a r a: Bine, dar așa, hodoronc-tronc!

Ţ u r c a n u: Văzînd eu că doamna mea începe a sufla cam fierbinte, o mai întorc o dată la spălător, o mai vîr cu capul sub şuvoi, şi iar o şterg, o pieptăn. Cînd colo, şefa delegaţiei prinde a scînci în sensul că — iată, nu a avut noroc din născare: nimeni nu vrea s-o iubească... Cum, zic, puteţi spune una ca asta, cînd aici la noi, în Moldova, cum se pomeneşte de insulele Faranduline, se rumenesc obrajii şi inimile tresaltă... Dacă aşa stau lucrurile, îmi ziee ea, iubindu-mi patria, tu eşti obligat să mă iubeşti şi pe mine, altminteri, zice, dragostea voastră nu este decît o curată făţărnicie...

O d o c h i a (*tristă*): Sărmanul meu băieţel, cum s-a descurca el pe lumea asta?... Şi pînă mă mai ţine Domnul pe lume, datoria mea e să fiu alături de dînsul, aşa că... Îmi cer iertare, dar mă întorc la copil. Sănătate.

S e c r e t a r a (*după plecarea mătuşii*): Vai, dar e o istorie cum nu mi-a mai fost dat să aud vreodată!...

A d j u n c t u l: Scandal politic.

N e g r i ş: Fiindu-ne şi oaspete, şi conducătoare de delegaţie, putea să ne ceară orice...

S e c r e t a r a: Sărmanul director... Cum te-ai descurcat pînă la urmă?

Ţ u r c a n u: Cînd am văzut că prea se întrece cu gluma, o pun jos, mă las în pirostrii în faţa ei şi zic: „Cu dragă inimă, dar nu-s toate chiar aşa de simple... Dacă, ferit-a sfîntul, rămîi gravidă, ce ne facem?“ Zice: „Habar de grijă. Mă întorc în patrie şi nasc.“ Zic: „Bine-bine, dar de întreţinut cine-l va întreţine? Că rublele astea ale noastre n-au trecere nici măcar pe insulele celea ale voastre, iar cu valuta avem dificultăţi.“ — „Nici o grijă, zice. Îl cresc singură şi-i asigur o carieră dintre cele mai strălucite.“ — Zic: „Şi cam în ce domeniu şi-ar putea desfăşura activitatea viitorul nostru copil?“ Zice: „Cum în ce domeniu? Părcă poate fi ceva mai măreţ, mai înălţător, mai frumos decît politica?“ — „A, nu, zic, dacă e vorba de politică, nici vorbă nu poate fi.“ — „Cum, zice, de ce?“ — „Pentru că, zic, destul cît am suferit cu politica asta...“

În toiul hohotelor ş e f u l se ridică brusc de la masă.

Ş e f u l (*secretarei*): Maşina e gata? Vă mulţumim pentru această serată frumoasă, dar e timpul să plecăm.

Materialul se împachetează în mare grabă,
se scoate din trapeză.
Negriș vine de se așază lîngă moșu-său.

Negriș: Acum, bătrîne, după ce pocitura ceea nu mai spînzură pe pereți, cred că nu-ți va fi greu să aștemi pe-o foaie cîteva rînduri, așa ca să ne despărțim omenește.

Ghiță: Amu, firește, după ce-am curățit pereții mănăstirii...

Se aude vuind în curte elicopterul.
Comisia, gata de plecare, așteaptă mult rînvita foaie,
dar tremură tocul în mîna lui moș Ghiță, și nici
o buchie să picure din vîrful peniței.

Negriș: Ce stai pe gînduri?

Ghiță: Nu merge, măi băiete, nu merge și pace. Mai așteptați și voi oleacă.

Negriș: Pînă cînd să așteptăm?

Ghiță: Pînă voi uita ce-a fost înșirat aici, pe pereții iștia...

Geme elicopterul în curae.
Comisia părăsește localul. Conducătorul delegației
se mai oprește pe-o clipă în prag,
pentru a-l privi pe moș Ghiță.

Șeful *(adjunctului)*: Din prima clipă cum a apărut, mi-am zis — nu e omul nostru! Și ca să vezi, am ghicit și de data asta...

Comisia părăsește localul.
Treptat-treptat se stinge vuietul motoarelor în depărtare.
Rămas singur, Ghiță cugetă o vreme, apoi se întoarce
la pereții pe care îi tot cercetase.
Prin fereastra deschisă se strecoacă o umbră.

Ghiță: Tu ești, măi Rotarule?

Rotaru: Cela, cum îi zice... Eu îs!

Ghiță: Și... nu-mi dai bună sara?

Rotaru: D-apu... hai că-ți dau...

Ghiță: Păi... dă-mi.

Rotaru: Cela, cum îi zice... Bună sara!

Ghiță: Bună, măi băiete. Șezi colo la masă de gustă și tu ceva.

Rotaru: Dacă, cela... Ce mă iei mata așa deodată cu masa?

Ghiță: Păi, ai alergat azi toată ziua, iar alergătura, la vîrsta voastră, se numește muncă.

Rotaru: Dacă nu, că, cela... m-o ocărît, iaca, directorul.

Ghiță: Ei și dacă te-o ocărît! Principalul e că n-ai pierdut ziua degeaba.

Rotaru: Apu, cela, că iar era să uit... N-am pierdut-o! *(Cu gura plină.)* Ce cați mata pe perete?

Ghiță: Caut mîna.

Rotaru: Care mînă?

Ghiță: Păi, nu vezi o carte plutind în văzduh?

Rotaru: Văd.

Ghiță: Dar cum poate pluti ea? O fi deschis-o cineva, o fi ținut-o cineva. Dar cine-o deschis-o, cine-o ține, nu se vede.

Rotaru: Cela, cum îi zice... Mînile îs dincolo, în fund.

Ghiță: Am zărit eu pe-acolo cîte-o mînă, cîte-o margine de haină, dacă nu le pot aduna pe toate împreună, ca să fie la o cale...

Rotaru: Cela, cum se cheamă... Dacă le vrei pe toate, vin' să ți le arăt... Iaca, ici mînile femeii, ici mînuțele copilului...

Ghiță: Așa... frumos... așa...

Rotaru: Amu, cela... Dacă te uiți de la o parte, se vede și capul mamei, și căpșorul copilului.

Ghiță: Ia te uită! Și eu, de cînd îmblu și-i tot caut... Știi tu cumva, măi Rotarule, cine-o fi această femeie?

Rotaru: Apu', cela... Nu știu.

Ghiță: Ei, nu știi... Se poate ca tocmai tu, care ai făcut o adevărată minune, descoperind această icoană, să nu știi? Gîndește-te bine. Ghicești — bravo, nu ghicești — tot bravo.

Rotaru *(după o lungă frămîntare)*: Maria?...

Ghiță: De bună samă că e sfînta Marie, Preacurata, Preabinecuvîntata maică, dar maica cui o fi ea? Asta e.

Rotaru: Cela, cum îi zice... Iată că nu mai știu.

Ghiță: Hai, măi Rotarule, nu te grăbi, că ești băiet deștept, cu ținere de minte. Se vede că ești deștept...

Rotaru: Cela, cum se cheamă?... Dacă nu, de data asta, nu...

Ghiță: Păi, mai-mai era să-i zici pe nume! Hai și nu te rușina.

Rotaru: Cela, cum se cheamă... Sus Cristos?

Ghiță: N-am zis că ești băiet mintos? Firește, e Preacurata cu Isus Hristos, cu Mîntuitorul nostru în brațe... Și, cum crezi tu, pentru ce i-o fi zugrăvit aici?

Rotaru: Apu', pentru cela, cum îi zice... Păcatele...

Ghiță: Firește, i-a zugrăvit ca să avem cui ne ruga pentru iertarea păcatelor. Vei fi avînd și tu niscaiva păcate?

Rotaru: Cela, cum îi zice... Cum să n-am?

Ghiță: Amu, las' că am păcătuit destul și eu, așa că vină tu, măi băiete, lasă-te frumușel în genunchi lîngă moșul...

Rotaru: Dacă nu, că, cela, cum îi zice... Nu știu rugăciunea.

Ghiță: Nu-i mare lucru s-o înveți. Șezi cuminte aici, alături, și repetă încetișor în urma mea. Venind ora rugăciunii de sară...

Rotaru: Venind ora rugăciunii de sară...

Ghiță: Rugă-mu-ne...

Rotaru: Rugă-mu-ne...

Ghiță: Pentru sfintele lăcașuri ale neamului nostru...

Rotaru: Pentru sfintele lăcașuri ale neamului nostru...

Ghiță: Rămase în acest amurg...

Rotaru: Rămase în acest amurg...

Ghiță: Fără preoți în altare...

Rotaru: Fără preoți în altare...

Ghiță: Fără drept-credincioși...

Rotaru: Fără drept-credincioși...

Ghiță: Iartă-i Doamne, pe cei care au ridicat piatra...

Rotaru: Iartă-i, Doamne, pe cei care au ridicat piatra...

Ghiță: Împotriva credinței neamului meu...

Rotaru: Împotriva credinței neamului meu...

Ghiță: Și iartă-L pe sărmanul meu neam...

Rotaru: Și iartă-L pe sărmanul meu neam...

Ghiță: Care...

Rotaru: Care...

Ghiță: Înfricoșîndu-se...

Rotaru: Înfricoșîndu-se...

Ghiță: S-a lepădat...

Rotaru: S-a lepădat...

Ghiță: De Tine.

Rotaru: De tine.

(Cortina)

1977 — 1981, 1987, Moscova

MOZART LA SFÎRȘITUL VERII

ȚARA BĂRBAȚILOR FRUMOȘI

S o începem dar cu vatra sau, mai bine zis, cu pîinea cea de toate zilele, pentru că, în definitiv, pornind de la una, oricum, vom ajunge și la cealaltă. A scrie despre pîinea estonului e lucru cît se poate de anevoios, deoarece Estonia e mai mult țara apelor decît țara pămîntului. Țărmurile estoniene, luînd republica propriu-zisă împreună cu nenumăratele sale insule, se întind pe o distanță de peste trei mii de kilometri. Aceste țărmuri, cred eu, în mare parte au și determinat chipul estonianului. Obraz aspru, purtat prin bătaia vînturilor sărate, braț greu, crescut din capătul vîslelor, umblet încet, legănat, de marinar...

Și totuși, s-o începem cu pîinea ori, mai bine zis, cu pămîntul pe care crește această pîine, pentru că, pînă la urmă, pămîntul este leagănul unei națiuni. Prin cîte țări și mări ar fi rătăcit estonul, pînă la urmă se va întoarce la pămîntul străbunilor, și visele încolțite în inima lui pe creasta valurilor zbuciumate vor slobozi mugur și vor da roadă de abia aici în matca natală. Mările însă nu vor fi uitate nici ele, drept care, în casele estonienilor, lîngă ușa de intrare vom întîlni o fereastră de-o rotunjime perfectă, soră dreaptă cu hublourile de pe nave. E o navă însă ancorată pentru a nu mai ieși înapoi în mare, și în clipele de adîncă tristețe, estonul va sta de unul singur în pragul casei, și în ochii, în inima, în sufletul lui se vor citi valuri, valuri, valuri...

Să vorbim deci despre vatra Estoniei, mai bine zis, despre pămîntul ei. Pînă aici, toate bune și frumoase — atîta doar că acest pămînt sfînt, pămînt natal, dacă e să judeci la rece, fără simboluri și cuvinte mari, nu e decît o adunătură de mlaștini hleioase, semănate cu vălătuci de piatră și acoperite pe ici, pe colo cu zdrențe de iarbă,

ce mustesc la tot pasul. Păduri de brazi, păduri de mesteceni, pe alocuri stejari, iar prin luminișurile acestor rariști numai mlaștini, numai bolovani de piatră, numai rămășițe de păduri, sortite să putrezească decenii la rînd în împărăția țînțarilor și umezelii.

Nu știu care alt popor ar fi putut prinde rădăcini pe asemenea meleaguri, dar estonii, descălecînd aici cu secole în urmă, i-au zis acestui pămînt „Patrie", și-au suflecat mînecile și de atunci și pînă în ziua de azi tot cară piatră la grămadă, desfundă rădăcini și sapă șanțuri. Pe orice drum ai intra în Estonia, primul lucru care-ți iese în cale sînt tractoarele. Tractoare smulgînd rădăcini, tractoare cărînd piatră, tractoare săpînd șanțuri, astfel încît în limba estonă „țăran" înseamnă nu atît omul ce ară și seamănă, cît omul ce scoate rădăcini și cară piatră la grămadă.

Acum, după sute și sute de ani de muncă grea, istovitoare, Estonia are un pămînt de-o frumusețe rară. Frunza nu e de-un verde atît de închis, atît de copt ca la noi în Moldova, în schimb e mai mustoasă, mai bogată. Crește domol, în voie, și atunci cînd grîul dă în floare, o face nu atît pentru că l-au strîmtorat cu termenele, l-au tot silit din toate părțile și el n-a mai avut încotro, ci pur și simplu pentru că a sosit sărbătoarea înfloririi.

Această descătușare a naturii este și ea, firește, obținută prin muncă. O muncă prea veche ca s-o mai ținä cineva minte, dar acum pămîntul cultivat, reintrat în zodiile sale, pare că trece prin cincinale de unul singur, fără a mai avea nevoie de îngrijirea cuiva. Agricultura nu este altceva decît expresia unei culturi mai largi, mai generale. Echilibrul dintre frumos și rațional constituie gradul suprem al unei lumi mature, civilizate, și estonienii stăpînesc de minune acest echilibru.

O pereche de mesteceni în mijlocul unei poienițe semănate cu secară. Venit dintr-o republică cuprinsă de febra experimentelor, te întrebi vrînd-nevrînd: ce-o fi însemnînd acești doi mesteceni? E bine, e rău cînd cresc doi mesteceni în mijlocul unui cîmp de secară? Mă rog, depinde de dispoziție, depinde de mentalitate. Unora s-ar putea întîmpla să le placă, pentru că, oricum, dar e frumos — doi mesteceni cufundați pînă la brîu în secară. Alții ar putea obiecta: o fi el frumos, dar cum se seamănă, cum se strînge secara, că doar n-ai să

umbli cu secera în jurul celor doi mesteceni?

Nu știu cum strîng estonii secara. Abia dase în floare atunci cînd treceam pe acolo, dar o familie de mesteceni, cum a răsărit acum cîteva sute de ani în mijlocul poienițel, așa crește acolo. Sîntem nu numai trup. Sîntem și suflet. Apoi, dacă o poiană de zece hectare rodește din an în an secară pentru hrana trupului, de ce, adică, să nu lăsăm o familie de mesteceni pentru hrana sufletului? Că doar de unul singur rar cine trece prin lume. Trecem perechi, perechi, perechi. Și noi, și mestecenii.

* * *

Rîuri, lacuri, ici-colo cîte o rariște de pădure, cîte un petic de pămînt lucrat și îngrijit de parcă ar fi fost un strat de flori în preajma casei. Locul hotarelor dintre moșii, dintre regiuni îl țin movilele de vălătuci. Piatră sură, piatră cărămizie. Pe unele dintre movile a prins a se cățăra loboda, altele stau încă umede, abia plămădite, și grija pietrelor ar fi ea cum ar fi, dar uite că cerul iară se înnorează și iară prinde a se posomorî fruntea estonului. Pentru întreaga perioadă de vegetație Țările Baltice au, în cel mai bun caz, șaizeci de zile însorite — în rest, ori e ajun de ploaie, ori chiar că plouă, ori timpul stă împănat între două ploi. În Țările Baltice ploaia înseamnă un surplus de umezeală peste niște surplusuri mai vechi, și de aceea în toată Estonia nu găsești un petic de pămînt să nu fi fost despicat în două de-un șanț plin cu apă.

Acum, stînd așa la o parte și urmărind marea caznă a țăranului estonian, în cele din urmă, te întrebi: au nu cumva o fi plătit ei prea scump pentru puținul cela pe care îl pot aduna pe acest pămînt? Păi, zic, estonienii: prețurile ca prețurile, cînd urcă, cînd coboară, iar pîinea cea de toate zilele rămîne a fi hrana de bază a unui popor. Or, nici un popor nu poate fi cu adevărat liber dacă nu-și poate asigura pîinea cea de toate zilele.

Cu toate că, odată ce-a venit vorba, estonul, treaz și calculat, nu vrea să uite nici truda pe care a depus-o crescînd secara din jurul celor doi mesteceni. În toată Estonia, peste tot unde se vinde și se consumă pîine coaptă, poți vedea plăci frumoase, lucrate din lemn ori metal, cu figura unui țăran ducînd pe umeri o stîncă de piatră. Sentimentul de sfințenie al omului în atitu-

dinea lui față de pîinea cea de toate zilele se păstrează și se cultivă în Estonia ca un ritual din vremi străbune. Cinstirea pîinii înseamnă în primul rînd cinstirea vieții ca atare. Altminteri, după cum zice frumos Dokuceaev, hrana este modul cel mai intim al omului de-a comunica cu lumea înconjurătoare. Această maximă a marelui naturalist a prins rădăcini deosebite în nordul țării, unde pămîntul e mult prea sărac și cerul mult prea înnorat.

Cinstirea muncii și cinstirea pîinii — iată piatra de temelie a estonilor. Din asta trăiesc ei, prin asta își cresc odraslele, și trebuie să recunoaștem că copii harnici și așezați ca în Estonia mai rar. Cu tragere de inimă se duc la școală, cu tragere de inimă își ajută părinții. Serile, ghilosiți și curăței, cu cîte un mănunchi de flori se duc să-și vadă rudele. Cînd vine vacanța de vară, se duc cu toții pe la întreprinderi, prin unitățile de deservire, să cîștige un ban. Apoi îi vezi fălindu-se cu cîte-o fustișoară, cu cîte-o minge, cu cîte-o bicicletă cumpărate pe bani proprii, și nicăieri, absolut nicăieri nu se aude acea celebră frază a noastră: să fii cuminte, măi, că te spînzur!!!

În general, estonii lasă impresia unui popor tăcut. În tăcere își petrec timpul acasă, muncind ori odihnindu-se în sînul familiei; tăcuți muncesc ziua întreagă, apoi drumul de acasă la muncă și de la muncă acasă îl fac fără a scoate o singură vorbă. Dar, pentru că sînt și ei oameni vii, și, vii fiind, o fi fierbînd ceva acolo într-înșii, se adună serile prin mici cafenele, răspîndite în Estonia la tot pasul. Comandă o băuturică, o cafea, și pînă spre miezul nopții domnește un vuiet infernal în cafenelele estoniene. Celor străini nu li se recomandă să intre. Adică, dacă ții neapărat să intri, nimeni nu te dă afară, dar se sinchisesc în prezența străinilor și atunci ce petrecere e aceea cînd te simți stînjenit? Pe la miezul nopții luminile în cafenele se sting și iară se lasă liniștea și pacea peste toată țara.

Poate pentru că este crescut într-o relativă singurătate, prin mici cătune ori pe mare, estonul obișnuiește a se scula cu noaptea în cap, fiind harnic și concentrat de parcă ar fi rămas pînă acuma capul acelei mici gospodării pierdute prin mlaștini și păduri, gospodării care se mențin numai cu hărnicia, îndemînarea și curajul stăpînului. Îndemînarea estonianului e pur și simplu proverbială — cunosc cu toții sumedenii de meserii, iar

dacă cineva a găsit un fel nou de-a mai face ceva, ceilalți nu se lasă pînă nu desfundă și ei o modalitate nouă pentru o meserie veche de cînd lumea.

O, aceste harnice și pricepute mîini nordice — de orice nu se apucă, pe unde nu-și lasă ele pecetea ingeniozității lor! În Estonia omul care nu se pricepe a face ceva — ca și cum ar fi un om pierdut. A ști să faci ceva bine, a fi meșter în Estonia înseamnă în primul rînd a fi un om de treabă. A nu fi în stare să faci ceva bine înseamnă a fi un om de nimic. Acesta e trecutul, prezentul și viitorul neamului. Această stare de lucruri i a făcut pe estoni pricepuți și îndemînatici cum nu se mai poate. Germenele atotperfecționării zace în fiece estonă — se discută numai în ce măsură a izbutit cutare sau cutare să-și realizeze posibilitățile.

Încăpățînarea de-a le face pe toate cu propriile mîini e una din cele mai stranii realități ale acestei lumi estoniene. La început te miră. Stai așa și te gîndești: ce rost are acuma, în cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci, să te ocupi cu croitoria, să vopsești lînă, să muncești cu andrelele, cînd ai în jur atîtea fabrici de confecții, atîtea combinate de tricotaje! Ce-i trebuie azi omului să învețe zidăria, tîmplăria și o mie de alte specialități legate de construcții, cînd ciocul macaralelor înalță cartier după cartier, iar pentru doritori de case individuale se vînd proiecte și garnituri gata împachetate?!

Așa e. Și totuși, nu e tocmai așa, zice estonul. Firește, nu e deloc ușor să-ți faci singur casă, s-o înfrumusețezi cu cele meșterite de mîna ta, să ridici o minune de grădină pe un minuscul petic de pămînt din preajma casei. Din punct de vedere economic nu e rentabil, dar nici economia nu este disciplina care să le explice absolut pe toate. Echilibrul spiritual al omului, cultivarea germenului creator, siguranța lui în ziua de mîine, realizarea posibilităților pînă la armonizarea întregii personalități — toate acestea fiind niște nazuri efemere din punct de vedere economic, constituie totuși scopul unei existențe umane, judecate din punct de vedere spiritual. Tot ce face omul într-o viață este realizarea timpului ce i s-a dat. Or, cum poate fi prețuită viața unui om dacă rezultatele ei sînt invizibile, incalculabile? Cum poate fi un om mulțumit de viața lui dacă la capătul drumului nu are el singur ce vedea, nici nu are ce arăta altora dacă nu are ceva zămislit de sufletul, cîntărit

de mintea, realizat de brațele lui?

Avînd numai două luni însorite pe an, estonul e veșnic în căutarea posibilităților pentru a putea realiza timpul liber din lungile și umedele nopți nordice. Guvernul republicii, înțelegînd foarte bine această patimă a cetățenilor săi, a luat un șir de măsuri pentru a susține imboldurile de afirmare individuală. Ca urmare, La Tallinn a apărut o instituție unică în țară, „Uku" se numește, iar „Uku" în estoniană înseamnă „Zeul ocrotitor al vetrelor, al căminurilor". Nu știu cui i-a venit ideea, dar apariția lui „Uku" chiar a avut fericita misiune de-a încălzi și a lumina sufletul casnic al estonienilor.

Menirea acestei instituții este următoarea. Cine dorește și se pricepe a face obiecte casnice, ridicate la nivel de artă, poate intra la „Uku" pentru a primi un sfat, o consultație, o îndrumare din partea maiștrilor și a specialiștilor. Dacă intenția este susținută de-o anumită îndemînare, pricepere, omului i se dau materialele necesare, scule, îndrumări de tot felul. După care estonul pleacă, rămînînd să revină peste un timp cu ceea ce a izbutit să facă acolo în tihna casei sale.

Dacă ceea ce va aduce peste un timp va prezenta o reală valoare, „Uku" achiziționează obiectul, plătind, de altminteri, sume destul de frumoase, și iară se revine la intenții, la sfaturi, la materiale necesare. De dimineață și pînă seara tîrziu lumea intră și iese de la „Uku". Vine cu mîinile goale, dar cu dorința de a face ceva. Pleacă împovărată de sfaturi, scule, materiale, și nu e de mirare că articolele întreprinderii „Uku" se vînd mai în toate țările lumii, — pînă că și aici, în Estonia, a obține un suvenir cu emblema „Uku" nu e lucru chiar atît de simplu.

Firește, vorbind de patima estonienilor pentru meserii, nu trebuie să uităm că meseriile au o tradiție cît se poate de veche pe acest pămînt. Tallinnul, port cunoscut de navele lumii cu o mie de ani în urmă, avea și faima meseriașilor încă de prin secolul zece. Șapte sute de ani la rînd, cît a durat calvarul ocupațiilor străine, arta meseriașilor și-a avut un zeu ocrotitor, a avut o Cartă care recunoștea pentru căpeteniile de bresle chiar și un dram de independență civică. Nu este o mare taină că se făceau toate astea pentru încurajarea comerțului, în scopuri economice, dar cert este că secole la rînd în Estonia meșteșugul era nu numai un fel de-a cîștiga

pîinea cea de toate zilele, ci și o zare de lumină spirituală în nesfîrșita împărăție a întunericului. „Necesitatea de a ști să faci ceva cu mîinile tale, pentru a te salva pe tine însuți și tot neamul tău, s-a tot transmis din tată în fiu, din generație în generație, pînă a ajuns a fi un element de bază în caracterul național al estonului.

A duce o viață bogată chiar și în vremea noastră nu e atît de simplu, dar se poate reuși. A duce o viață frumoasă, cumpănită și înțeleaptă — pentru asta e puțin să tot aduni și să cari la casă. Mai e nevoie de un anumit dar ceresc. Estonienii, în marea lor majoritate, tind nu atît spre o viață bogată, avută, cît spre o viață frumoasă și cumpănită.

Munca poate fi un chin, dar munca poate fi și o sărbătoare. Estonienii știu a transforma cea mai banală preocupare într-o artă, știu a găsi anumite posibilități de a perfecționa orice îndeletnicire și, perfecționînd-o, înnobilînd-o, se înnobilează, se perfecționează pe ei înșiși. Atunci însă cînd munca nu-i mai produce satisfacție, atunci cînd munca începe a deveni chin, estonul o lasă baltă și se duce să petreacă. Viță de marinari, estonienii beau crunt, amarnic, apocaliptic, dar după ce-și revin, se scoală într-o bună dimineață pentru a le lua pe toate de la început. Și tot încet, gospodărește, pe tăcute.

O, aceste nesfîrșite tăceri nordice. Mi-aduc aminte prima mea călătorie de la Pärnu la Tallinn. O sută patruzeci de kilometri, aproape două ore de drum. Mergem cu un „Ikarus", autoexpres luxos, de fabricație maghiară, foarte prețuit aici în Estonia. Afară plouă, lucru care nu mai miră pe nimeni. Odată ce avem numai șaizeci de zile însorite pe vară, de ce, adică, n-ar ploua? Geamurile-s numai șiroaie de apă, iar în autobuz e cald, bine, curat. Fiecare își are fotoliul său. Speteaza vine moale înapoi, poți trage un pui de somn, de va fi să fie. Spațiul dintre fotolii e liber — autoexpresul nu obișnuiește să ia lume mai multă decît indică numărul total de scaune, și cunoscuta pătură socială sortită a se legăna în culoarul autobuzului, stînd în picioare cu lucruri cu tot, aici e scutită de această corvoadă.

Ieșim din Pärnu și pornim cu o viteză bine calculată spre Tallinn. Pasagerii — oameni serioși, bine crescuți, stau în fotolii concentrați și retrași. Șoferul nici nu se vede, nici nu se aude de după perdeaua cabinei. O tăcere lungă, nesfîrșită, cum se întîmplă numai vara,

pe vremea strînsului, cînd soarele frige, iar strînsul abia începe. Se aud numai foșnind ziare și undeva jos, sub scaune, murmură motorul.

La un moment dat, poate datorită drumurilor suflate și îngrijite, poate datorită luxului orbitor al expresului, începe să ți se pară că ești în avion. Zburăm prin ceață, prin nori, la o mare înălțime. Undeva jos își dezghioacă valurile Marea Baltică, iar noi zburăm înainte, pentru că dincolo de acești nori, dincolo de această ploaie, ne așteaptă un soare cald și un pămînt verde.

Murmură încet motorul, fluieră apa șoselei tăiată de roți în două, iar lumea zace tolănită în fotolii și tace. Și iară o postată bună de drum, și iară un codru de tăcere. O sută patruzeci de kilometri, două ore de drum și nici o frază, nici o replică, nici un „of, Doamne, of". Această nesfîrșită tăcere nu a fost stingherită nici de faptul că autobuzul a avut și cîteva staționări. O parte din pasageri au coborît, alții au urcat, ocupînd locurile eliberate. Unde mai pui că într-un fund de pădure ne-a oprit o pădurară, nu în sens de soția pădurarului, ci în înțelesul de pădurar ca atare. Un muieroi zdravăn și mare cît un munte, cu un colac de sîrmă ghimpată pe umeri. Venea pe marginea drumului și, udă leoarcă, a ridicat un braț fără prea multă speranță. În orice altă republică expresul și-ar fi văzut de drum fără să fi luat în considerație gestul femeii, dar în Estonia domnesc alte moravuri. Șoferul a oprit, lăsînd pădurara să urce, să se convingă că nu sînt locuri libere. I-a zîmbit la despărțire, cerîndu-și oarecum scuze, la care i s-a răspuns cu un zîmbet ostenit, dar plin de demnitate.

Și iară zburăm înainte, și iară plouă. În autobuz nu se mai citesc ziare. Pasagerii — unul picură, altul cască, celălalt se gîndește la ale sale, dar categoric nu vor să comunice ei înde ei. După ce am tot tăcut și tăcut împreună cu toți, mie unuia a început să mi se pară că mai mult nu rezist. Încă o jumătate de oră de drum și voi începe cu „A ruginit frunza din vii" ori cu „Bătrînețe, haine grele"... Cît despre tovarășii mei de drum, ei de abia intraseră în zodia necuvîntului, lor abia li se deschise pofta, și cînd în cele din urmă mașina a oprit la altă autogară din Tallinn, oamenii se dădeau jos oarecum indispuși, bănuind că nu vor izbuti să-și aranjeze treburile într-un oraș atît de mare fără a scoate o vorbă.

În general tăcerea mai este și un fel de acumulare a

energiei, de reîntoarcere a limbii și graiului la valorile sale primare. Celebrul tenor italian Mario del Monaco recunoaște într-un eseu că, pentru a cuceri sala pe deplin, el cu o săptămînă înainte de spectacol cade într-o tăcere totală. Pînă și în viața casnică recurge la bilețele, nu scoate un singur cuvînt, pentru a redobîndi frumusețea cuvîntului și a se năpusti apoi cu el asupra sălii.

* * *

În fiecare an estonii se adună la Tallinn pentru a-și sărbători cîntecele și dansurile pe renumita Cîmpie a cîntecului. Fiecare cătun trimite echipe de dansatori și de coriști în Capitală, fiecare echipă are portul ei, croit, țesut și brodat într-un fel unic. O forfotă de curcubeie pe străzile Capitalei estoniene. Mii de cătune, mii de variante ale costumelor naționale și, vai, ce scandal ar fi dacă s-ar afla că într-un anumit caz două echipe repetă culoarea, croiala ori ornamentul costumelor!

Orașul e numai vîlvă, numai spumă. Populația cere să fie reluat concursul, au fost solicitate patru sute de mii de bilete. Aproape o jumătate de milion a voit să vadă cu ochii săi cum se dansează azi în țară, și dacă ținem cont de faptul că populația Estoniei abia-abia se ridică la un milion, ne putem închipui un tablou unic în felul său. O jumătate din populația țării vrea să vină pe Cîmpia cîntecului să vadă cum dansează cealaltă jumătate a ei. Unde mai pui că dansurile ca dansurile, dar adevărata faimă a Estoniei sînt renumitele coruri de bărbați, coruri mixte, cunoscute în toată lumea.

Veșnic tăcuți, veșnic ocupați fiecare cu ale lui, estonii sînt în fond un popor foarte bine consolidat. Sentimentul unei adînci înrudiri spirituale îi varsă într-un cor unic, și unul dintre cele mai tăcute popoare din lume se adună o dată pe an, vara, pe Cîmpia cîntecului, și un cor alcătuit din treizeci de mii de cîntăreți, dirijat de voința celebrului compozitor Gustav Ernesaks, detună, într-o singură suflare, „Odă plaiului natal".

După ce-și sărbătoresc o dată pe an cîntecele și dansurile, fărîmele de curcubeie dispar din Tallinn. Se întorc pe la casele, prin cătunele lor. Harnici și concentrați, oamenii își văd de griji, de necazuri. Rar cînd se adună, rar cînd se schimbă o vorbă-două; unde să se mai gîndească ei la cîntece, la dansuri! Le arde de așa ceva?!

Mocnesc însă în sinea lor, fierb ca niște butoaie cu vin și, muncind din noapte în noapte, așteaptă cînd va veni iară vara, și iară se vor aduna pe Cîmpia cîntecului.

Țara lacurilor, țara cîntecelor și, aș zice eu, țara perechilor. Perechi prin teatre, prin cafenele, perechi pe băncile grădinilor publice, perechi pe schele, în cîmp, pe mare. Pînă și trenul cu care plecam într-o seară din Tallinn era numai perechi de tineri estoni. E foarte curios să stai așa la o parte și să-i urmărești cuviincios, de la distanță.

Stau alături, el blond și ea blondă. Amîndoi tăcuți, concentrați, parcă chiar desperecheați oarecum, astfel încît începe să ți se pară că nici măcar nu se cunosc. S-au așezat alături, de, cum se obișnuiește prin trenuri, însă habar n-au unul de altul. Iată însă că mai trece un timp. O privire întrebătoare, un zîmbet, o ușoară plecare a frunții, și deodată îți dai seama că acești doi tineri sînt un gînd, un suflet, o celulă a lumii, sînt un corp unic, adunat și plămădit pentru a trece prin toate și a nu se mai despărți.

* * *

Pe malul mării erau numai case. Cea de la margine, din bîrne, cu mansardă, stătea încuiată. O mică florărie în fața casei, o pisică picurînd la soare lîngă prag, un frumos petic de iarbă despicat de o cărărușă în două, iar încolo — nici țipenie. Era într-o duminică dimineața și m-am gîndit că într-un asemenea cătun, cînd pleacă stăpînii în zori, se duc pentru multă vreme.

Ce-a de-a doua casă, ascunsă într-un fund de livadă, avea o cătătură mai priitoare. Adică se vedea numai jumătatea ieșită la soare, pe cînd cealaltă jumătate rămînea topită în umbra unui enorm stejar. Apoi, în vreme ce eu, stînd în drum, căutam să potrivesc jumătatea luminată de soare cu cea din umbră, în prag apare o femeie tînără, cu ochelari. În cătătura ei severă și corectă se întrezărea ceva din felul de a fi al învățătorilor de la sate. I-am zîmbit și i-am spus, printr-o singură frază, ce m-a adus în acest capăt al lumii. Învățătoarea, foarte binevoitoare, mi-a răspuns în felul cel mai amănunțit, dar întrucît ea nu pricepea o boabă ruseşte, iar eu nici atîta în estonă, toată conversația noastră era în

darn. Drept care i-am mai zîmbit o dată, ea mi-a răspuns tot printr-un zîmbet și ne-am despărțit avînd păreri cît se poate de bune unul despre altul.

Cea de-a treia casă nu era încă gata — ferestrele și ușile mai rămîneau bătute în scînduri, dar, pe semne, cineva o fi trăit acolo, căci în fundul grădinii doi școlari se căzneau să înhame un cal la un plugușor din cele cu care estonii trag țărînă la cartofi. Pe semne, e o boală a vîrstei. Indiferent din ce părinți s-ar fi născut, oricum și oriunde ar fi crescut, vine odată și odată peste băieți dorul de a încăleca ori măcar de-a înhăma un cal, și cînd capătă biciușca în mînă, nici nu văd, nici nu aud nimica în jur. Oricum, nu mai avea rost să stărui lîngă cea de-a treia casă și am pornit spre ultima.

Cea de-a patra era cu etaj. Temelie naltă, pereți masivi, din bîrne, cu toate că cercevelele ferestrelor au început a bate în putred, iar balconașul de la etaj, puțin fugit pe-o coastă, avea sămînță de iarbă nesemănată pe la încheieturi și ziceau cele fire de iarbă rară că au trecut ani mulți și grei de cînd nu mai ies stăpînii să ia aer curat. O livadă de meri și vișini uitați de lume și de Dumnezeu. Abia de-au mai rămas ici-colo cîte-o tulpină, cîte-o creangă, și nici tu mere, nici tu vișine. Poarta și gardurile stăteau spetite și dezbinate cum au scăpat din ghearele viforului iarna trecută.

Părea o casă pustie, o viață ce n-a fost trăită din plin, și poate ar fi fost mai bine să-mi văd de-ale mele, dar mă țineau locului niște albăstrele care se iteau prin fereastră. O șuviță de fum depănată domol din hogeagul casei, o ușă larg deschisă, dar nu se vedea nimeni, și eu, tot stînd la poartă, am început a mă uita în jur, căci nimic nu mi se părea mai ciudat decît această rămășiță de cătun în luna iunie, într-o duminică caldă și frumoasă pe țărmul Mării Baltice...

Pe semne, fusese aici cîndva un sat de pescari, poate chiar un orășel o fi fost, dar, cum zice poetul, vreme trece, vreme vine... Și n-au mai rămas din acea așezare decît patru case. Veacul însă n-a stat locului, viața a tot mers înainte, și în jur, cît cuprinzi cu ochiul, numai iarbă scăldată în spuma florilor. De printre poienele date în floare se înalță plopi și tei, mesteceni și brazi. Cresc așa, care și unde s-a nimerit, cresc în legea nesocotită a întîmplării, prin care copacii ajung a-și măsura statura cu veacul. Dacă însă stai să te uiți mai bine la

copaci, începi a ghici cum a fost așezat cîndva cătunul. Vezi pe unde au trecut odată drumurile, bănuiești cum au fost așezate ogrăzile, simți cu sufletul care dintre copaci a fost sădit lîngă prag, care lîngă poartă. Aceste patru căsuțe fuseseră, pe semne, o biată mahala spălăcită de vînturile mării și, ca să vezi, mahalaua a rămas, iar cătunul nu mai este.

Soarele urcă încet spre amiază, vremea trece, iar eu tot stau la poartă. Mă copleșește un fel de zavistie pentru viața care rămîne, un fel de jale pentru viața care se trece — e la mijloc o melancolie cît se poate de răspîndită la noi în Moldova. Deci, cine Dumnezeu m-a adus în fundătura asta, ce căutam pe-aici?

Fiind în drum spre Pärnu, în una din stațiile de autobuz, siliți să facem o lungă pauză, eu, de urît ce-mi era, am prins a parcurge afișele lipite pe stîlpi. Unul din ele anunța că în cătunul Heädmeimeeste, la casa cu numărul 17 situată chiar pe țărmul mării, se pot închiria camere. O simpatică estonă, după ce mi-a tradus conținutul afișului, mi-a spus că Heädmeimeeste înseamnă „Bărbați frumoși", ori zicînd mai altfel, „Cătunul mîndrilor bărbați".

Într-un anumit fel literatura este și ea un fel de vînătoare. Trebuie să știi a mirosi urmele, a intui prada, să fii gata în fiece clipă a porni într-acolo unde te va duce setea de frumos.

— Și e departe acest Heädmeimeeste?

— Păi, colo după copacii ceia, că mai departe e marea...

Așa se face că uneori curiozitatea ne duce cine știe pe unde, de ne mirăm și noi înșine.

Între timp băieții din ograda vecină iar opriseră munca și acum umblau în jurul calului, necăjiți cum nu se mai poate. Niște amintiri de demult, de la țară, m-au făcut să le vin în ajutor, și cînd totul a fost pus pe roate, băieții au început a se sprijini cînd pe un picior, cînd pe altul — se simțeau datori să-mi mulțumească cumva, dar nu știau cum. Și atunci i-am întrebat și pe dînșii ceea ce o întrebasem mai înainte pe învățătoare: unde este casa cu numărul șaptesprezece în care, după cum spune anunțul...

— Acolo, la Gustavson, este mult camera liberă.

Că în casa ceea erau multe odăi libere, o știam și fără dînșii, dar mă interesa dacă Gustavson știe rușește măcar atîta cît știau ei.

Oo, jaa, jaa!

Nu-mi prea venea mie să mă întorc la poarta ceea, dar mai avînd cîteva ore pînă la celălalt autobuz... De abia am păşit în ogradă, că două javre s-au şi repezit la mine. Una, bălaie, a venit mult prea aproape şi acum stătea zăpăcită — de muşcat nu îndrăznea, fiindcă aveam o crenguţă, de lătrat nu mai avea rost. Celălalt cîine a rămas în prag şi lătra încet, sec, nervos, în sens că, iată, chem stăpînii, iar încolo e treaba lor...

Şi chiar că părea ciudată încetineala ceea a stăpînilor. Între timp javra cea bălaie s-a şi împrietenit cu mine, iar celălalt cîine, întins pe prag, prindea alene muşte, clănţănind la întîmplare. În cele din urmă, am început a mă gîndi: te pomeneşti că nu sînt nici aceştia acasă. Eram de acum gata să-mi văd de drum, cînd deodată javra din prag a prins a se gudura la cele ce se petreceau în casă, şi prin uşa întredeschisă au prins a răzbate nişte zgomote foarte ciudate. Se făcea de parcă cineva ar fi tipărit moale, cu palma, podeaua — lipa, apoi o pauză, şi iară un lipa, şi iar pauză... Într-un tîrziu din umbra încăperilor s-a desprins silueta unei bătrîne — un chip blajin, cu păr cărunt, adunat la ceafă coc, dar era ceva ciudat în felul ei de-a se mişca, în felul ei de-a sta în picioare. Nu mă puteam dumeri ce-o fi fiind la mijloc, şi de abia venit lîngă prag, am zărit două cîrje la subsuorile bătrînei.

— *Izvinite,* a zis ea parcă prietenos, ca un om ce trăieşte îndelung în singurătatea mării şi e bucuros cînd vede pe cineva. Mă supără picioarele, de asta am şi ieşit atît de tîrziu. Doctorii din Leningrad au vrut să mi le schimbe cu altele, dar nu m-am dat. Aşa umflate cum sînt, dar sînt ale mele, mă pot bizui pe dînsele mai mult decît pe cele de lemn. Aşa cred eu, dar, firește, se poate întîmpla să nu am dreptate...

Vorbea o rusă curentă, avea o judecată simplă şi îndrăzneaţă de bărbat, un simţ al demnităţii foarte pronunţat şi mai avea o bună creştere a omului din popor, căruia nu-i dă mîna să lungească vorba fără a te pofti în casă. Mi-a făcut semn să intru, apoi a pornit şi ea în urma mea. Cunoscînd patima estoniencelor pentru curat, m-am gîndit: cît o fi suferit biata bătrînă pentru neputinţa ei! Şi parcă ghicindu-mi gîndul, mătuşa m-a oprit locului şi a ieşit înaintea mea ca şi cum ar fi vrut să-mi arate cît de greu îi vine să umble. Tăl-

pile nu mai prindeau pămîntul cu mușchiul, ci lipăiau așa, la întîmplare, ca două bucăți de aluat aruncate de ici-colo. Numai genunchii sau poate șoldurile mai intuiau încă pămîntul și, sfinte Dumnezeule, cîtă dibăcie și îndemînare îi trebuiau pentru a ieși ori a intra în casă.

— O cameră? a zis ea după ce ne-am așezat într-o sufragerie destul de măricică. Casa e mare, camere am destule, dar nu cred că o să vă placă. Sînt o văduvă necăjită — nici măcar pentru măturat nu mai sînt bună, iar camerele sînt mari, frumoase...

Vroia grozav să-mi arate casa, și după ce s-a odihnit un pic, am pornit dintr-o odaie în alta. Drumul era lung și anevoios — bătrîna se rezema ba de-un perete, ba de altul, și cum se întîmplă mai totdeauna cînd pornesc doi oameni la drum, iar drumul e lung, încep a vorbi de una, de alta, ca să-și facă de urît. Mătușa Gustavson a început a-mi povesti despre chiriașii care au stat aici, sub acoperișul acestei case. Au trăit un profesor din Leningrad, un pictor din Moscova și o familie de estonieni din Tallinn căreia i se zicea Tamm. Că i se spunea Tamm nu m-a mirat cîtuși de puțin, pentru că Tamm în Estonia înseamnă cam ceea ce înseamnă Ivanov în Rusia și Ciobanu la noi în Moldova.

— Aveți mașină?

— Nu.

— Păcat. Ei aveau mașini și îmi era drag să văd prin fereastră o mașină stînd la mine în ogradă.

În fiecare an, de sărbători, bătrîna Gustavson primește ilustrate cu felicitări din Tallinn, Leningrad și Moscova. Acele locuri comune, acele cuvinte răsuflate de care ne-am săturat cu toții a le scrie și a le citi în ajunul sărbătorilor aveau aici, pe țărmul mării, în singurătatea acestei bătrîne, o însemnătate nebănuită. Oprindu-ne din vreme în vreme, mătușa încerca să ghicească cu glas tare: o fi însemnînd oare ilustratele primite că cele trei familii intenționează să vină vara la odihnă ori așa ceva autorii n-au avut în vedere?

Oricum, firește, fire încăpățînată și credincioasă prietenilor vechi, după ce a tot cugetat, mătușa mi-a spus că, din păcate, nici odaia pictorului, nici pe cea a profesorului, și firește, nici pe cea a familiei Tamm nu mi-o poate închiria. Mai rămîneau libere două odăi sus, la etaj, dar nu știu cum nici mie, nici bătrînei nu ne mai ardea de etaj. Trecînd printr-un coridoraș îngust, am

zărit deodată răstignit pe perete un frumos trup de vioară și m-am mirat cumplit — cum de-o fi ajuns aici, pe țărmul Mării Baltice, această pasăre fierbinte din țara baștinei mele?

— Cînta bărbatul pe vremuri... Era mai tînăr ca mine și a murit, pe cînd eu, trecută de șaizeci, mai suflu încă...

A zis cu mîndrie, cu răutate a zis — ca să vezi, trecută de șaizeci și mai suflu încă! Stătea cu spinarea rezemată de-o ușă înaltă, vopsită în alb, o ușă cu mîner frumos de aramă, pe care încă n-o deschisese. Era cea mai frumoasă ușă, cu cel mai frumos mîner din toată casa.

— E odaia matale?

Bătrîna, pe semne, aștepta s-o întreb așa ceva, căci chipul i s-a aburit de mîndrie.

— O, aici e odaia cea mare, așa-zisa sală albă...

A zăbovit o vreme cu mîna pe mîner, căutînd cuvîntul.

— Sala se va elibera nu mîine, dar mai pe urmă, încă peste o zi, nu știu cum se spune...

— Poimîine?

— O!

— Locuiește cineva?

— Nu. Dar mîine e ziua mea de naștere. Aștept un oaspete de la Tallinn.

Poate că nu prea era nimerit, dar, oricum, am felicitat-o. Mătușa mi-a primit felicitarea cu o îngăduință nelipsită de umor, după care a apăsat mînerul și ușa s-a deschis. Ceea ce m-a mirat chiar din prag erau spațiul și curățenia — într-o asemenea casă o sală atît de mare și atît de îngrijită! Pe pervazuri — vazoane cu flori, într-un ungher — o măsuță cu o garafă de vișinată, în mijlocul odăii — o masă ovală cu o mulțime de scaune în jur. Masa, așternută cu o pînză curată de in, era goală — numai două sfeșnice de aramă ținînd în brațe două lumînări mari, albe.

Pe semne, m-am gîndit, de la lumînări se și trage numele odăii, că altceva nu albea nimic în jur.

Estonienii obișnuiesc să-și facă singuri lumînări. Nicăieri n-am mai întîlnit această patimă răspîndită atît de pe larg ca în Estonia. Sute, mii de feluri. Albe, roz, roșii, cu trupul neted și cu înfloriturі, mici cît o cutie de chibrituri și înalte de-o jumătate de metru.

Lumînările bătrînei Gustavson erau dintre cele mai

alese. Nici prea mici și nici prea mari, urcau ele de la buza sfeșnicului în sus, subțiindu-se ușor, și pe măsură ce se subțiau, din aceeași ceară albă se desprindeau frunze de stejar, care, subțiindu-se împreună cu lumînarea, se topeau înapoi în ceară și de la încheietura unde se topeau răsăreau alte frunze. Ceea ce nu era frunză fusese ușor suflat cu argint, astfel încît cele două lumînări erau mai întîi o operă de artă și apoi lumînări. Estonienii cunosc mii de feluri de a face lumînări, dar e o muncă grea, migăloasă, și m-am gîndit că mătușa Gustavson o fi muncit multe nopți la rînd pentru a-și sărbători ziua de naștere.

Stăpîna m-a poftit să iau loc, a luat o cutie de chibrituri cu gînd să-mi arate cum ard lumînările făcute de mîna ei, dar chibritul a lunecat moale, șovăind pe muchia cutiei fără a trece în flacără — era păcat, erau mult prea frumoase lumînările...

— Un pahar de vișinată?

— Nu, mulțumesc.

— Prăjiturile încă nu-s gata. Veniți mîine, cînd totul va fi pe masă.

I-am mulțumit și, oarecum ispitit de curiozitate, am întrebat-o:

— Dar, mă rog, dacă nu e cu supărare... Pe cine așteptați să vină de la Tallinn?

Și-a coborît privirea. Cu un glas scăzut și tainic, la care omul recurge numai rareori, mi-a șoptit:

— O să vină un prieten din tinerețe pe care nu l-am mai văzut de-un an de zile. Adică mîine o să fie anul.

— Și vine în fiecare an de ziua dumneavoastră?

— Vă miră?

— N-aș zice, dar totuși, în epoca noastră, cînd toate sînt atît de trecătoare...

Bătrîna și-a ridicat fruntea și a rostit sec, plină de demnitate:

— De la șaptesprezece ani și pînă azi numai de patru ori nu a fost de ziua mea. De trei ori nu a fost pentru că era război — dar asta nu poate fi pus la socoteală.

— Și a patra oară?

Bătrîna privea molcom prin geam — ori că nu știa cum, ori că nu vroia să spună.

— Adică, doar pot bănui de ce n-a fost, dar vorba e... cum a scăpat de-acolo?

— A fugit.

Pentru că nu am voit să gust vișinată, mătușa s-a dus de una singură la măsuța din colț, a băut o jumătate de păhăruț și ceva a început a se topi în inima ei. Șezînd la masă și ascultînd fel de fel de pătăranii, mă tot uitam în jur, pentru că odaia, ori sala, cum îi zicea ea, avea ceva ciudat în proporțiile sale. Podeaua, puțin coborîtă în fund, sfîrșea cu un obiect din scînduri lucrate frumos — ba că e scrin, ba că e laviță, dar nici a scrin și nici a laviță nu prea seamănă. Peretele de lîngă scrin era acoperit de-o draperie albastră, de pluș, ce cobora frumos în falduri, iar sus, sub tavan, abia se ghicea o sîrmă de care era prinsă o cortină cu inele, și deodată m-a luminat un gînd — au nu cumva s-o fi ascuns vreo scenă după draperia ceea?

— Vă place teatrul?

Bătrîna s-a cutremurat. Și a zîmbit. De durere, de necaz, de recunoștință mi-a zîmbit.

— Teatrul e tot ce-am avut eu pe lume, și de la zece ani pînă mă mai purtau picioarele, în fiecare seară Gustavson era pe scenă. Patru sute... nu știu cum se spune rușește...

— Roluri?

— O! Patru sute de roluri și o sută de ori Gustavson — regie.

— Iar bărbatul dumitale?

— El de după cortină cînta la vioară.

— Teatrul e profesiunea demneavoastră?

— O, nu, eu lucrat cîmp, muls vacile, cosit iarba, țesut, cusut la mașină. Dar asta ziua — seara la noi era spectacol. Veneau oameni cine știe de pe unde și se așezau aici alături cu un braț de flori... O, cîte flori mi s-au adus, dacă ar fi să le adun azi, aș putea da fiecărui estonian cîte-o floare...

S-a întors cu tot cu scaun, s-a uitat la cele cîteva flori albăstrele de pe pervazul ferestrei.

— De... S-au trecut toate și nu-mi pare rău. N-am plîns după pămînt, nu mi-am bocit tinerețea, dar teatrul deseori m-a trezit noaptea din somn și m-a făcut să plîng. Vin și acum băieți și fete de la casa de cultură de după șosea, dar ce folos... Teatrul e mișcare, iar picioarele mele...

A reluat, de data asta hotărîtă, chibritul care zăcea lîngă cutie, l-a aprins, a împrumutat din flacăra lui pentru cele două lumînări. A supt adînc în plămîni mireasma

de ceară fierbinte. Şi-a încălzit palmele la flacăra celor două lumînări, apoi a suflat în una, în cealaltă.

— Mîine o să le las să ardă pînă la capăt.

M-am gîndit la petrecerea ce urma să aibă loc a doua zi şi am întrebat:

— Da, mă rog, bărbatul care urmează să vină mîine de la Tallinn a fost şi el actor?

— A fost? El e şi azi pe scenă. Patruzeci de ani la rînd jucat eroii romantici. O, cum ştia el să mai facă scene de dragoste... Acum, ce-i drept, are alte roluri... Acum el pregăteşte...

Nu ştia cum să traducă titlul piesei în ruseşte şi a început a-mi povesti subiectul, din care am înţeles că e vorba de „Înainte de apusul soarelui" a lui Hauptmann.

Se apropia timpul autobuzului cu care puteam pleca şi m-am ridicat. Mătuşa s-a ridicat şi ea, dar, înainte de-a fi ieşit din salon, mi-a spus cu glasul unui om care a trăit destul şi a văzut multe pe această lume:

— Mata întreabă cameră acolo la şosea, acolo sînt case noi, bune, iar dacă nu găsiţi, ori nu o să vă placă, veniţi la mine, că loc este destul...

Venind spre ieşire, mătuşa mi-a povestit cîteva întîmplări din viaţa televizorului ce stătea pe-un dulăpior — s-a tot căznit cu el mult şi bine, pînă a venit un băietan, care nici măcar nu a terminat încă şcoala, şi i l-a reglat, încît acuma are o imagine clară cum nu se mai află pe tot întinsul ţărmului. În prag a trebuit să mai aştept o vreme, pentru că bătrîna tot venea încet în urma mea şi pînă ce tot aşteptam eu, la poartă a oprit o brişcă cu două roţi din cele cu care umblă brigadierii din colhozuri. O femeie zdravănă şi încruntată, cu apucături de bărbat, a sărit jos din brişcă, a smuls de sub scaun un coş plin şi a pornit cu el spre noi.

— *Tere!*

Fără a sta să vadă cine şi cum o să-i răspundă la bineţe, a început a deşerta coşul de-a dreptul pe scăricelele de la intrare. Pachete cu zahăr, unt, lapte, fel de fel de mirodenii pentru copturi. După care a scos un carnet şi a prins a citi cu glas tare cum citesc elevii din clasele primare — controla cîte din cele comandate au fost cumpărate şi cîte mai trebuiau cumpărate.

Mirarea mea nu avea margini. În anii de gazetărie am văzut sute de brigadieri prin colhozuri, am văzut briga-

dieri harnici și brigadieri leneși, brigadieri slăbănogi și năbușiți de grăsime, brigadieri cinstiți și brigadieri buni de pus la răcoare, dar un brigadier care, din bunăvoință, ar face cumpărături pentru o femeie bolnavă — așa ceva vedeam pentru întîia oară... Pe semne, m-am gîndit, tot ea lipește din cînd în cînd cîte-un afiș la stația de autobuze, ca să nu se simtă mătușa Gustavson chiar complet izolată de lume. O fi știind mătușa ceva despre afișele celea, n-o fi știind?

Mătușa Gustavson, care, probabil, avea darul de-a ghici la ce se gîndesc alții, a căutat să-și bîrfească prietena:

— Dumneata nu crede că brigadiera a venit anume pentru mine. Aici alături locuiește un maistru bețiv, dar lucrează bine, și toate colhozurile îl caută. Brigadiera noastră umblă și ea să-l prindă, și pentru că totuna mînă calul încoace, de două-trei ori pe săptămînă îmi cumpără cîte ceva.

Brigadiera i-a arătat pumnul, amenințînd-o pentru bîrfeală, apoi, fără a scoate o vorbă, și-a luat coșul, a urcat în brișcă și s-a dus. Venise de acum și rîndul meu să plec, dar tocmai cînd îmi potriveam borurile la pălărie, am zărit un belciug bătut în peretele casei cam la un metru înălțime, nu departe de prag. În Estonia mi s-a întîmplat de cîteva ori să văd belciuge de acestea bătute lîngă praguri, dar nu aveam pe cine întreba ce-o fi însemnînd ele acolo. Acum era cazul să aflu.

Bătrîna a zîmbit. A coborît cele două scăricele, s-a rezemat de perete, a atins cu palma rotunjimea ruginită a belciugului.

— Asta e tot ce-a rămas de la „Mîndrii noștri bărbați", de la Heädmeimeeste.

— Cum adică?!

— Aici, lîngă prag, își legau ei caii cînd veneau să ne vadă...

Era ceva nemaipomenit — să bați un belciug în perete, ca să aibă unde-și lega calul cel care o să vină să te vadă...

— Și, mă rog, bărbatul pe care îl aștepți dumneata să vină mîine — de-ar fi fost să vină călare, tot aici și-ar fi legat calul?

Femeia nu mi-a răspuns, dar chipul ei palid a prins a se lumina tot mai tare, mai tare, cum fac regizorii în punctul culminant al spectacolului, cînd se aprind toate luminile rampei. Apoi a început să coboare tainic, cu

înțelesuri, genele — o clipă a stat fericită, cu ochii mijiți, după care, brusc, într-o clipă, s-a stins lumina rampei. Două picături pe obraji, un suspin, și cade cortina.

A fost un spectacol de teatru care a ținut zece-cincisprezece secunde, dar un spectacol veritabil, tainic și înălțător. Actrița mi-a răspuns deschis, bărbățește, și în aceeași vreme tăinuind de lume ceea ce avea de zis, iar dacă stai să vezi mai bine, nici mie nu mi-a spus mare lucru. Și-a trăit pur și simplu un crîmpei din viață, făcîndu-mă martorul destinului său și cutremurîndu-mă cu focul inimii sale. Pe semne, Gustavson o fi fost o mare actriță în viața ei, și era foarte trist că nu am văzut-o și nici nu o voi vedea vreodată pe scenă.

— La revedere dar.

— Drum bun.

De la prag porneau două cărărușe — una spre poartă, alta spre mare. Pentru că nu văzusem bine marea, am pornit pe cea care ducea prin fundul grădinii, spre plajă. După peticul cu cartofi al bătrînei începea o iarbă înaltă, cu pămînt umed, cu vălătuci de piatră zăcînd ici-colo ca niște animale preistorice, rumegînd în mutenie și singurătate. Era cald, dar dinspre mare sufla un vînt repezit și rece. Stoluri de pescăruși, smulși de vînt din creasta valurilor, se roteau deasupra mea și țipetele lor ascuțite păreau o durere din lumea păsărilor pe care noi, oamenii, nu o știm și n-o s-o cunoaștem niciodată.

Iar dincolo de țipătul lor, dincolo de pămîntul umed, ciupit de mucezeală pe alocuri, luceau la soare marea, cerul și seninul depărtărilor. Toate erau mari și veșnice, toate rămîneau așa cum au fost rînduite cu mii și mii de ani în urmă — aceeași încleștare între umbre și lumini, între durere și bucurie, între viață și moarte.

AFIRMAREA CUGETULUI

De-a lungul pereților se înalță o lume de țărani răsculați. Oameni bătrîni, oameni mai tineri, femei și copii. Fiecare cu cătătura, cu durerea, cu harțagul lui. Au fost cu toții surprinși de sculptor în clipa cînd s-au hotărît să-și facă singuri dreptate, adică la culmea fierberilor sociale, ce se mai cheamă și răscoale.

E o poveste veche, de demult... Să fi trecut vreo sută și ceva de ani de la acele sîngeroase răscoale ce cuprinseseră întreaga Lituanie, dar te uimesc prospețimea înverșunării, setea de dreptate, hotărîrea de a lupta pe viață și pe moarte. După ce-ai tot stat cu ea față în față, cauți încetul cu încetul să-i îmbunezi, să te apropii, să pătrunzi în acea lume răzvrătită, dar ceea ce te miră atunci cînd te apropii e factura. Toate sculpturile sînt făcute dintr-un verde-închis, sumbru, cenușiu, care seamănă cu pielea, cu haina țăranului, trecute cu toatele prin griji și nevoi, ajunse la limita cînd nici pielea nu mai seamănă a piele, nici haina nu mai seamănă a haină.

Vizitatorii Muzeului de Arte Frumoase din Kaunas pipăie sculpturile pe furiș, se întreabă unii pe alții cum, din ce au fost făcute, și cînd nedumeririle ajung la culme, apare o modestă și inteligentă femeie-custode al muzeului. Cu glas coborît, pentru a nu supăra prin nimic sfînta ură a celor răsculați, femeia destăinuie că sculpturile au fost făcute din coajă răzmuiată de mesteacăn, așternută mai apoi pe-o pînză bine întinsă. La care cineva o întreabă de ce nu folosesc și alți sculptori o asemenea frumusețe de material, și aici custodele muzeului zîmbește cu amărăciune — l-ar folosi ei, de-ar ști cum. Tehnologia prin care trebuie să treacă coaja de mesteacăn pînă să ajungă piele tăbăcită de țăran a plecat împreună cu Daugviliene, sculptorița, la cimitir, și după cum bine se știe, nimic nu se mai întoarce din ceea ce a fost dus acolo.

— Și demult a murit Daugviliene?

— În cincizeci și nouă.

La început parcă nici nu-ți vine a crede — se poate așa ceva? E posibil ca în secolul douăzeci, cînd curțile regale nu mai au nimic de ascuns, cînd concernele plătesc milioane pentru a nu se scurge informații, iar acestea, oricum, se strecoară, cînd cele mai confidențiale convorbiri prezidențiale pînă la urmă ajung a fi cunoscute de toată lumea — e posibil ca într-o astfel de epocă un sculptor să plece din lume fără a fi destăinuit altora cum imita el mult trudita și necăjita piele a țăranului?

Ca să vezi, e posibil în cazul cînd sculptorul a dus o viață retrasă, și lumea habar n-avea de existența lui. Elžbieta Daugviliene, femeia ce a evocat această lume de țărani răsculați, a dus o viață modestă la periferia Kaunasului, cîștigîndu-și existența prin meșteșugirea unor

elegante pălărioare pentru dame. Duminicile, obosită de duhoarea lînurilor opărite, își lua coșul, trecea Nemunas-ul, se afunda în nesfîrșitele păduri. Aduna afine, căpșune, ciuperci, iar cînd se sătura de-a tot alege și culege, se așeza pe un trunchi tocit de cari undeva într-un desiș, urmărea nemișcată, ore întregi, mestecenii duioși cu pieliță albă, fină, mestecenii atît de apropiați prin gingășia, prin tristețea lor de amărîta noastră lume...

A fost Elžbieta un om singuratic într-o lume singuratică?

Să-i fi trecut măcar prin cap că modesta modelatoare de la periferia Kaunasului muncește nopți întregi la niște sculpturi care mai apoi vor deveni faima orașului? Douăzeci de ani la rînd a muncit Elžbieta noapte de noapte, adunînd fir la fir, durere la durere, pentru a ridica în picioare și a insufla viață acestei lumi răzvrătite. Uimitoare sînt îndîrjirea și consecvența talentului. Să muncești douăzeci de ani fără a fi suflat măcar cuiva un cuvînt despre cele ce te frămîntă; să muncești douăzeci de ani fără contracte, fără perspectiva de a fi expusă; să muncești o viață și totuși să rămîi nemulțumit de cele făcute; să părăsești această lume lăsînd după o perdea colbăită ceea ce ți-a fost atît de drag...

După moartea sculptoriței, rudele ei venite să facă ordine în casa răpoastei au hotărît să dea la o parte perdeaua din fundul odăii, perdeaua ce stătea de atîția ani, încît nimeni nu mai era curios să afle ce-o fi dosind ea acolo. Credeau că erau niște legături de lînă, scule de-ale meseriei — mă rog, un fel de cămară. Au tras perdeaua și, spre cumplita lor uimire, o lume de țărani le-a ieșit în întîmpinare...

Vestea a zguduit orașul. S-au făcut comisii, s-au găsit mijloace, sculpturile au fost transportate la muzeu. Li s-a dat una din cele mai frumoase săli, totul a fost amenajat, pus la punct, dar cum se fierbe coaja de mesteacăn și cum se pune pe pînza întinsă, pentru că tocmai de asta venise vorba, a rămas o taină, o taină peste care an de an crește și se îndesește iarba.

În Lituania s-a scris, s-o vorbit și s-a discutat mult referitor la acest caz excepțional. Tainică e figura artistei, tainice sînt și izvoarele ce-au trezit la viață și au alimentat acest talent. La început te surprinde, parcă te-ar fi enervat — cum adică? Putea să se nască această lume osoasă și noduroasă în atelierul unei umile modelatoare?

Femeia ce s-a născut la Kaunas, femeia care nu ştia cînd vine vremea semănatului, cînd vine vremea secera-tului, să plămădească aceste braţe deformate, trudite de-atîta muncă grea? Copilul ce s-a născut aici cînd nu rămăsese nici măcar cenuşa acelor mari incendii, orăşeanca ce n-a argăţit şi n-a umblat desculţă să ne arate cum dă în floare culmea deznădejdii? Se poate aşa ceva?

Ca să vezi, se poate. Omul care are rădăcini nu poate fi singur. Buneii şi străbuneii sculptoriţei au ars în flacăra celor revolte. Nu-i văzuse, n-avea nici albume cu pozele lor, dar o fi citit pe chipul ţăranilor zodia neamului din care coboară. Şi duminicile, cînd aduna căpşune pe pămîntul încropit de sînge şi sudoare, cînd se odihnea pe-o ciotcă acolo unde erau cîndva vetrele satelor arse, o fi încolţit în inima ei setea răzbunării.

Ieşind din pădure, obişnuia, pe semne, să acopere afinele, căpşunele, ciupercile adunate cu cîteva foiţe subţiri de coji de mesteacăn. Cînd venea acasă, nu se putea hotărî să arunce foiţele celea subţiri de coajă de mesteacăn, pentru că erau trup din trupul ei, os din osul ei. Le-a tot adunat şi adunat, le-a tot fiert şi uscat, şi iară fiert, şi iară uscat, pînă a întrezărit cum coboară din miezul lor mîna zbîrcită şi osoasă a uneia din bunicile sale...

Opera de artă nu este un pom ciudat, cu fructe stranii, ce răsare într-o bună zi într-un loc nebănuit de nimeni, cu scopuri veşnic nedefinite. Pînă să răsară pomul, sute de ani musteşte un pămînt fertil, curg izvoare subterane, şi de acum întîmplarea face care din cele ghinde să cadă nici mai la deal, nici mai la vale, şi în care anume dimineaţă va fi putut ea încolţi...

Fiecare popor acumulează de-a lungul istoriei sale o anumită energie spirituală, care, cernută prin vremi şi furtuni, dă mai apoi naştere unui talent, iar talentul toarnă această energie în opere. Cum se face, cînd şi cum se adună această energie spirituală a poporului — nimeni nu ştie şi, da-va Domnul, nici nu se va afla. Elenii ziceau că ochii talentului vin de la părinţi, iar sufletul de la Dumnezeu vine, şi mulţumindu-ne pentru moment cu această explicaţie metafizică, să trecem în cealaltă aripă a muzeului, pentru că ne mai aşteaptă o mare minune a spiritului lituanian.

Opera lui Čiurlionis, expusă în două săli mici, te mistuie cu desăvîrşire. Atîta densitate de imagini şi idei

într-un spațiu atît de restrîns! Dacă e justă afirmația că arta e un mister, apoi arta lituaniană este regina misterelor. Un compozitor cu renume european, Ciurlionis, la un moment dat părăsește lumea sunetelor pentru a intra în lumea culorilor și a dimensiunilor. În numai doi ani el dă viață la peste o sută de opere — tablouri, schițe, simple creionări.

Această muncă de numai doi ani a subminat curente și școli întregi de arte frumoase, apariția acestor tablouri a fost semnalată de Gorki, Romain Rolland.

Mesajul și forma acestor picturi sînt unice. Să ne închipuim începutul secolului nostru, anii cînd omenirea, obosită de apariția căilor ferate, îngrozită de-o asemenea pătrundere a tehnicii în eternul uman, căuta un refugiu în micile bucurii ale traiului pămîntesc. Și tocmai în anii ceia tihniți din ajunul marilor furtuni sociale, Ciurlionis vine și sparge cu pensula o fereastră în veșnica enigmă a viitorului. Tablourile lui ne arată pămîntul văzut de la distanțe astronomice, o mică stea într-un cuib de alte stele. Ciurlionis ne-a făcut încă atunci, la începutul secolului, să coborîm pe suprafața altor planete, pentru a lua probe de sol. Ciurlionis ne-a arătat încă pe atunci cînd nu era nici pomeneală de Hiroșima cum arată tragica explozie în formă de ciupercă și ce pîrjol pot aduce aceste ciuperci micului nostru pămînt...

Lituanienilor le place să coboare în adînc. Asaltul dimensiunilor constituie nervul de bază al întregii lor culturi. Au ei ceva din îndrăzneala fierarului atunci cînd scoate el bucata înroșită din foc și-o lasă să cadă moale pe ilău. În orice caz, pe lituanieni îi simți că au lucrat cu fierul. Dacă ar fi să ne închipuim muza unui popor în chip de porumbel cu ramură în cioc, porumbelul lituanian e cel care se duce atît de departe, încît uneori începe să te prindă groaza — va răzbate el oare înapoi, își va găsi oare cuibul de unde a plecat?

Se întoarce. Găsește. Lituanienii, cuprinși de febra problemelor globale, nu uită să lase semne veritabile pe unde trec. În cărțile lituanienilor deseori, după valuri de forfotă general-umană, întîlnești cîteva mreje de pescari întinse pe garduri pentru a se usca. Ficțiunea artistică azi nu mai poate convinge pe nimeni. Ficțiunea l-a năucit și l-a dezorientat pe cititor. Am ajuns la ora suprasaturației, și cititorului i se face rău cînd o simte. Azi cititorul caută să ghicească în primul rînd cam ce

factură documentară zace la baza celor înșirate. Azi cititorul caută printre rînduri să vadă cam ce vamă a plătit autorul pentru a veni cu o brumă de adevăr.

Scriitorii lituanieni prețuiesc și cultivă predilecția cititorilor pentru factura documentară. Un poet ca Eduardas Mieželaitis poate la un moment dat lepăda făgașul unui mare poem epic, pentru a comunica cititorului cîteva note biografice, de parcă ar fi descărcat un mal de marmură zgrunțuroasă lîngă marmura la care se lucrează: „Acolo, pe malul Kroiei, am auzit pentru prima oară privighetoarea și nu mă mai puteam despărți de ea. Mi-a fost tovarăș de joacă un mesteacăn cu coama albă, acolo am pătruns în lumea păsărilor, în lumea vietăților pădurii, în lumea celor ce zboară, se tîrăsc și înoată. Copacii mi se păreau oameni vii ca și mine. Din crăpătura unui mesteacăn dezbinat curgea sînge de-un verde-închis, tot așa precum din julitura degetului mustea un roșu-întunecat. Și, prin urmare, știam că nu se poate să ruinezi cuibul păsărilor, pentru că viața, ca un vulture, a ruinat micul cuib al familiei noastre, aruncîndu-mă, un pui golaș și crud de tot, în zloata nemiloasă a toamnei. Printr-un călcîi de pîine neagră, prin ierburile și rădăcinile pădurii se strecura în mine pămîntul natal, pămîntul meu părintesc, și nu roșul-întunecat, ci verde-deschis curgea prin vinele mele..."

Și iară mestecenii — o, acești mesteceni de pe țărmul Mării Baltice. Tot ce se vede, tot ce se aude, tot ce se ridică de pe acest pămînt poate fi botezat cu trei cuvinte — pîine, dragoste și bărbăție. Pîinea este sensul acestui pămînt, dragostea este lumina prin care crește ceea ce poate să crească. Dar bărbăția? O fi fiind nevoie de ea pe cîmpul de luptă, dar atunci cînd stă omul de unul singur în cîmp, în pădure, pe malul unui rîu — este oare nevoie și atunci de bărbăție? Este. Aș îndrăzni chiar să spun că în viața unui om există clipe cînd fără pîine s-ar mai putea, fără dragoste se mai poate, dar fără un pic de bărbăție nu se poate.

În general, dacă s-ar cere să fie determinat gradul de bărbăție al unor popoare, cred că acesta ar trebui stabilit după curajul femeilor. Și atunci iară lituanienii ar veni să ne uimească. Pentru că s-a vorbit ceva mai sus de Eduardas Mieželaitis, să ne mai amintim de un mare poet lituanian, de Salomeja Neris. Ei pot să stea și chiar trebuie să stea alături, deoarece Salomeja Neris

a fost profesoara lui Mieželaitis, iar în anii grei de război, această plăpîndă și modestă femeie turna bărbăție în sufletul unui neam întreg. În poemul citat, Mieželaitis evocă o întîlnire a lor la Moscova, în anii grei ai războiului:

„Mîndra noastră poetă locuia într-o odăiță posomorîtă la marginea Moscovei așa cum locuiește melcul în căsuța lui. Cuminte și tăcută, hotărîse, pe semne, să-și îndure amarul în tihnă, retrasă de vuietul lumii. Domoală, pașnică, timidă, te uimea de unde scoate ea versurile ce apăreau cu regularitate în presă:

Cîntă--mi, inimă!
Adu-ți aminte tot ce-ai vrut,
Înfruntă groază și suspine,
Căci amuțind, căci împietrind,
Vor trece turme peste tine...

Să-ți vezi inima împietrită, ajunsă piatră de caldarîm, călcată de roțile carelor, de turmele de vite! Și o imagine ca asta să se nască în sufletul unei femei atunci cînd pămîntul gemea de explozii, atunci cînd sîngele curgea pîrău, atunci cînd popoare întregi își pierduseră speranța și echilibrul? Și dacă acestea au fost scrise de-o mînă de femeie, atunci ce se cheamă „bărbat"?!

SLUJIREA SEMENILOR

Primesc pe neașteptate un telefon de la Riga:

— Cum, nici n-ați auzit de frații Klaudzits?! Vai, trebuie să trecem neapărat pe la muzeul lor, căci avem și un muzeu al fraților Klaudzits!

De astă dată pornim prin Letonia, o călătorie în afunduri, spre celălalt capăt al republicii. Ziua era cam mohorîtă, șoseaua în delăsare, micuțul autobuz cu care porniserăm își petrecuse, pe semne, tinerețea în garajele pompierilor, pentru că mîna întruna, de parcă i-ar fi fost teamă că arde totul pînă la sosirea noastră. După vreo sută de kilometri a început a ni se face rău de drum, cum ți se face rău de mare, cînd călătorești pentru prima oară cu o navă.

O călătorie răsărită dintr-un sîmbure de voie bună se transforma într-un chin, și era păcat, pentru că în stînga

și în dreapta drumului se dezveleau privelişti frumoase, cu iz de toamnă tîrzie. Era de abia pe la sfîrşitul lui august, dar toamnele pe aici vin mult mai devreme decît pe la noi. Pămînturi darnice, mănoase, blagoslovite. Totul în jur e dur, sănătos, pornit pentru o viaţă lungă. Iarba e iarbă, piatra e piatră, copacul — copac. O rarişte de pădure, un lac, un imaş. Şi iar un lac. Încă o rarişte de pădure.

Iarba păşunilor, după atîtea ploi, ajunge pînă la genunchiul vacilor şi e de-un verde atît de mustos, încît se aude de departe cum paşte cireada. Pădurile — amestecătură de brad şi stejar. Stejarii sînt zdraveni, cu braţele aruncate în lături peste pămînturile vecine, aşa încît nouă, obişnuiţi cu pădurile noastre josuţe, mai că nu ne vine a crede că stejarii din Letonia sînt şi ei stejari. Cît despre brazi — stau înalţi şi falnici, cu dreapta ridicată sus, de parcă s-ar fi cerut să fie aleşi catarg pe o corabie. Epoca vaselor cu pînze a trecut, iar brazii tot stau de aşteaptă, şi nimeni nu vine să le spună că zadarnică le e aşteptarea.

Semănături puţine. Rar cînd se arată cîte un cîmp semănat cu secară, cîte un petic de grădină cu cartofi. În schimb pădurile, lacurile şi păşunile nu mai au capăt. Mai ales păşune e destulă, şi după fiecare cotitură răsare cîte-o cireadă de vaci risipită pe-un enorm covor de iarbă verde. Vaci de rasă, tărcate — alb cu roşu, alb cu negru — un soi foarte popular în Europa. Bine hrănite, cu ugere mari, pe jumătate pierdute în iarba păşunilor. O duc ca în sînul lui Dumnezeu, şi la apariţia autobuzului nostru cel mult o viţică tînără şi proastă lasă păscutul şi stă o vreme năucă, cu ochi mari, desperecheaţi, aţintiţi în direcţia drumului. Pe semne, cearcă să se dumerească cine sîntem şi încotro ne ducem, dar lumea e plină de taine şi pînă la urmă viţica renunţă. Se întoarce la iarba-i verde, autobuzul nostru mai face o cotitură în plină goană, mai repezindu-ne o dată unul peste altul, şi tot mînă înainte, pentru că arde, tovarăşe, şi cu focul nu te joci...

Lume puţină, nu se vede ţipenie de om, şi de la o vreme încep să ţiuie a pustiu aceste privelişti frumoase. Şoseaua e pustie şi ea — nici o maşină să ne ajungă din urmă, nici o hodoroagă pe care am fi ajuns-o noi, nici o cotigă nenorocită să se împiedice de vreun ciot la o răscruce, să ne facă să oprim, să mai răsuflăm un pic.

Numai păduri, păşuni, vite, aşa încît de la un timp începi să te întrebi — cum adică? Nici tu văcari, nici tu mulgătoare? Nu se văd nici cei care predau laptele, nici cei care-l primesc.

În schimb, cam la fiecare doi-trei kilometri, răsar nişte construcţii din scînduri, aşezate pe marginea drumului. Mai bine zis, sînt nişte înălţături din lemn, cu un podeţ în creştet şi cu o mică scărişoară alături, ca să poţi urca pentru a pune bidonul cu lapte ori pentru a-l coborî de acolo. Şoferul, drept răspuns la marele meu interes pentru aceste construcţii, îmi spune că umblă pe aici zilnic o maşină de la fabrica de lactate. Dimineaţa adună bidoanele pline, seara vine de le lasă goale, cu cîte-o chitanţă prinsă în urechea bidonului. De văzut însă nu am văzut nici cum se urcă bidoanele pline, nici cum coboară ele deşarte şi pentru că şoseaua era numai hopuri, iar autobuzul scotea sufletul din noi, de la o vreme a început să mi se pară că aici înseşi vacile se mulg una pe alta. Singure cară bidoane cu lapte la drum, singure ţin socoteala laptelui predat, păstrînd chitanţele într-un loc ştiut numai de ele.

Renumitul lapte leton. Fiind om în toată firea şi trăind la Jurmala, cînd mă duceam dimineaţa la chioşcul din gară să cumpăr gazete, nu mă puteam întoarce la casa de creaţie fără a aduce, împreună cu gazetele, o sticlă de lapte proaspăt. Un lapte gustos, plin de toate miresmele pădurii, cu iz de casă părintească, şi atît de des, încît se întinde pe sticla paharului ca smîntîna.

Nu mai zic de tinerele lăptărese, frumoasele letone, pline de voie bună şi ospitalitate. Una, tinerică de tot, îmi plăcuse pînă într-atîta, încît pornisem să caut un regizor de cinema să i-o arăt. Sînt şi azi convins că, avînd o ţară baltică în jur, o asemenea fată şi o cameră de luat vederi, puteai face un film de mare succes fără scenariu, fără text şi fără muzică. Din păcate, regizorii de cinema nu acceptă laptele ca atare, nici că vor să-l ia în gură, şi atunci ce să ne mai mirăm de starea jalnică la care s-a ajuns cu cinematografia...

Apropo de cineaşti. Autobuzul cu care porniserăm la drum aparţinea şi el casei de filme artistice din Riga, şi l-am căpătat tocmai prin bunăvoinţa unui regizor. Soţia lui, o bună ziaristă letonă, mai întîi a făcut rost de această maşină fantastică, apoi, împreună cu prietenele sale, m-a convins să intru în păcatul acestei călă-

torii. Acum mînam întruna. Cinematografia cunoaşte o singură metodă — mîni, mîni întruna, pentru ca cei din jur să nu aibă vreme să întrebe: care, cum, de unde...

Şoferul, un blond voinic şi zdravăn, cam zgîrcit la vorbă şi închis în sine cum sînt letonii, număra cu roţile maşinii toate hopurile din lungul şoselei. Noi, cei patru pasageri şi cu roata de rezervă cinci, săream împreună cu praful de pe podea la fiece hop, şi săriturile celea ar fi fost ele cum ar fi fost, dar o vibraţie ciudată, o maladie rar întîlnită în rîndurile maşinilor scutura autobuzul cela de parcă ar fi avut friguri.

Tovarăşele mele de drum, după ce-au pus la grămadă toate cunoştinţele lor în domeniul limbii ruse, s-au apucat să-mi tălmăcească însemnătatea creaţiei şi locul pe care-l ocupă fraţii Klaudzits în literatura letonă. Era un lucru pe care trebuia neapărat să-l cunosc, deoarece scopul călătoriei noastre era vizitarea muzeului celor doi fraţi. Furînd cu o ureche din cele ce mi se spunea, eu în acelaşi timp mă blestemam în sinea mea — se poate să faci asemenea prostii! Trăind alături de Riga, oraş cunoscut în toată lumea prin muzeele sale, eu, în loc să le iau omeneşte pe rînd, aleg unul la două sute şi ceva de kilometri depărtare, pornind cu o maşină ce-ţi scoate sufletul — şi toate acestea de dragul a doi fraţi care nu au scris decît o singură carte în viaţa lor!

Peste un timp o fi obosit simpaticele mele tovarăşe de drum. Lăsînd literatura în pace, au trecut la limba maternă, comunicîndu-mi din timp că vor fi discutate chestiuni pur feminine — zvonuri, mode şi altele de acest gen. Prin Letonia, la fel ca şi prin multe alte părţi, se întîmplă deseori să descoperi într-un magazin sătesc o marfă pe care o cauţi ani de zile. Astfel, orice deplasare a gospodinelor în afara oraşului mai este legată şi de visul de a face cumpărături bune şi în acest caz important e schimbul de informaţii — cine ce-a văzut, cine ce-a auzit, cînd şi pentru cine a cumpărat...

Rămas de unul singur, mă dau mai lîngă fereastră, cercetîndu-le pe toate cîte mi se nimeresc în cale. Pe semne, tocmai această plutire a vederii peste toate cîte ţi se nimeresc în cale constituie farmecul tuturor călătoriilor. Vă aduceţi aminte cum evocă Gogol plăcerea omului pornit la drum? Stai în caleaşcă, vezi răsărind de după deal o turlă de biserică şi te gîndeşti: oare ce sat o fi fiind acolo după deal, cine-o fi fiind preot,

cum o fi arătînd soţia lui, şi să fi avut ei oare o fată chiar atît de frumoasă?

Aici, în Letonia, cu turlele nu prea, dar drumul e drum şi lumea e lume. Ici-colo răsar pe la cotituri căsoaie mari, făcute din despicături de piatră. Iar pentru că vălătucii căliţi la para focului şi apoi stropiţi cu apă erau numai de două culori, suri şi cărămizii, zidarii, nefiind pictori, se gîndeau mai mult care bucată şi unde s-o pună decît cum o să arate zidul cela. Astfel, casele vechi par pestriţe, îmbătrînite cu ceea ce a fost frumos, cu ceea ce a fost întîmplător în viaţa lor.

Aşezate mai toate pe la răscruci, cu cîte-o pereche de beciuri, cu ogrăzi mari de tot, cu şoproane pentru vite, şi apoi las' că cel ce ţi-a ţinut măcar o singură carte de-a lui Sadoveanu în mînă n-o să stea mult pe gînduri pentru a observa că aceste case pustii seamănă cu renumitele hanuri de altădată. Atunci cînd se călătorea mai mult cu trăsura, hanul era casa, era odihna, era mîngîierea călătorului. Aici găseai ovăz pentru cai, un pahar de vin pentru tine, o vorbă priitoare cu un om necunoscut şi o privire jucăuşă a unei hangiţe tinere şi mîndre în toate celea...

Acum e altă epocă. Alte drumuri şi alţi cai ne poartă pe acolo pe unde ne îndeamnă soarta, iar hanurile rămase pustii stau intrate în pămînt pînă la ferestre, cu cînepă şi brusturi crescuţi în pragul casei. Caută în depărtate cu ochi slăbiţi de bătrîneţe, fără a mai cuprinde, fără a înţelege ceva din cele ce se petrec în jur. Soarele răsare şi apune, iarba creşte şi se îndeasă, vacile pasc, autobuzul mînă întruna, dar ochiul cerne lumea tot aşa cum o cernea şi pe vremea lui Gogol. Drept care, stînd lîngă geam şi trecînd pe lîngă hanurile pustiite, mă gîndesc şi eu în sinea mea: oare cum s-o fi numit stăpînul, ale cui erau briştile, cine-o fi fost drăcoaica ceea tînără ce tot aleargă din casă în beci cu două ulcioare? Şi ce întîmplare nemaipomenită ne-ar putea aştepta dacă ar fi să dea o ploaie năpraznică şi noi ar fi trebuit să rămînem peste noapte în hanul cela?

Peste două ore de drum călătoria noastră a început să capete un anumit sens. Oricum, mişcarea e formula supremă a vieţii, şi numai cel ce se mişcă poate spune că a trăit. Unde mai pui că delicateţea şi bunul simţ ale celor doi fraţi ne-au ieşit în întîmpinare, şi apoi las' că delicateţea şi bunul simţ schimbă multe din bine în şi mai bine.

Deodată, din mijlocul unui cîmp gol, de printre cirezile de vaci, răsare pe marginea drumului un indicator ce vine să ne anunțe cu litere frumoase, gotice, că pînă la muzeul celor doi frați nu ne-au mai rămas decît nouă kilometri. La prima vedere, un astfel de anunț în mijlocul unui cîmp pare cu totul lipsit de sens. E vreo răscruce și trebuia indicată direcția? E un drum răsfirat în două, capabil să-ți pună întrebări — o iei la dreaptă, o iei la stînga? Nimic din toate acestea, și totuși, a picat un anunț în calea noastră și anunțul cela ne-a înșeninat întrucîtva. Cel care a scris o fi călătorit destul pe drumuri proaste, o fi știind ce înseamnă să tot mergi pînă ți se pare că nu mai ajungi.

Tactul și bunul simț al letonilor sînt cunoscute pretutindeni. După acel prim anunț o serie întreagă de indicatoare s-au năpustit peste noi, și esențial în cele anunțuri erau cifrele — n-au rămas decît șapte, cinci, doi kilometri... Tovarășele mele de drum au amuțit. Un sentiment de evlavie, un val de sfințenie se cernea peste creștetele lor. Ne apropiam de unul din focarele ce constituie mîndria națională a letonilor și la un moment dat tot ce era în jurul nostru: pămînt, copaci, lacuri — totul a devenit leton. Letonă era mașina, leton era șoferul, letone erau femeile, leton eram și eu.

Pe-o muchie de deal, o casă veche, demodată, făcută cu naivitatea oamenilor din secolul trecut, cînd, ridicînd o casă, ei își închipuiau că ridică o cetate pentru a înfrunta năvăliri dușmane. O fi fost ea cîndva și mîndră, și trainică, dar acum un rînd de ferestre au coborît pînă la pămînt, altele, dimpotrivă, au fugit sub streașină, pentru că, să vezi, mai fusese zămislită și cu mansardă, adică tot un fel de casă cu etaj.

Fațadă simplă, cum nu se mai poate de simplă — două ferestre în stînga ușii, două în dreapta, și un rînd de furci sub streașina puțin mai lungită în față. Lîngă intrare, pe perete, o tăblie cu un singur cuvînt în limba letonă. Ba că e numele străzii, ba că e numele arhitectului, cu toate că, ce stradă poate fi acolo unde nu e decît o singură casă, și care arhitect la o asemenea bojdeucă?

Văzîndu-mă tot ghicind lîngă tabla cu inscripție, prietenele de călătorie mi-au spus că e numele casei. Cum, adică, numele casei? Uite-așa, numele casei. Poate avea casa nume? Dar de ce nu poate avea casa nume?! Dacă ar fi fost aici un sat, ar fi avut nume? Dar dacă nu era

un sat mare, ci abia un cătun din cîteva case, ar fi avut nume? Ei bine, şi dacă din acele cîteva case ale cătunului nu a rămas decît una singură, este ea în drept să poarte numele cătunului?

Astfel se întîmplă că prin Letonia, acolo unde nu a rămas decît numai o singură casă în largul cîmpului, se anunţă pe perete numele, ca să nu fie cumva încurcată cu cealaltă casă de dincolo de pădure. În fond, o casă în cîmp nu înseamnă decît apariţia ori dispariţia unei aşezări omeneşti, iar aşezările omeneşti au avut şi vor avea pururea nume. Îmi pare rău că nu am reţinut numele casei de pe muchia ceea de deal. Nu că să-l fi scris — să-l fi reţinut în memorie aşa de la prima vedere, de la prima citire. Numele unui sat, atunci cînd ajunge a fi purtat de-o singură casă, merită, zău, să-l prinzi din fugă şi să-l reţii o viaţă întreagă.

În stînga porţii, un teren pentru parcajul autoturismelor. O staţie de autobuze, făcută cu gust şi eleganţă. Pe pereţii de teracotă, nici o măscară făcută cu vîrful cuiului, nici cutare şi cutare este egal cu cutare. Lîngă poartă, un anunţ din care rezultă că muzeul fraţilor Klaudzits e deschis şase zile pe săptămînă, rămînînd a avea zi liberă numai luni, şi noi tocmai am avut ghinionul să întreprindem această călătorie grea într-o zi de început de săptămînă.

În orice altă parte a globului, între cei sosiţi ar fi pornit o ciorovăială înverşunată. Cine a fost deşteptul care a venit cu ideea, de ce nu s-a telefonat mai întîi ca să se afle ce şi cum, cine a zis primul — hai, cine a răspuns — mă rog, să mergem... În Letonia — nimic din toate astea. Frumosul blond care a muncit la volan aproape trei ore, ajungînd în cele din urmă şi văzînd că nu e nici o grabă, o fi simţit un fel de remuşcare care trebuia oarecum compensată. Fără a sta mult pe gînduri, a deschis poarta, a intrat în curtea muzeului, şi noi, venind în urma lui, am auzit deodată un moale fîşîit de coasă în fundul livezii.

Printre tulpinile copacilor se vedea un om în cămaşă albă, cosind iarbă în grădină, şi noi am pornit pe cărăruşă, peste brazdele de iarbă culcată la pămînt, într-acolo. Cosaşul, un leton înalt, cu obraz osos, cu fruntea îngîndurată, zărindu-ne, s-a stingherit cum se stingheresc de obicei intelectualii surprinşi asupra unei munci fizice. Şi-a ridicat coasa şi a pornit s-o şteargă cu un

mănunchi de iarbă, trăgînd cu coada ochiului spre noi într-o așteptare nervoasă.

Ziariștele s-au oprit în cărare. M-am oprit și eu, rămînînd să facă drumul pînă la capăt frumosul blond ce-a tot scos sufletul din noi cîteva ore la rînd. A urmat o discuție foarte scurtă, în decursul căreia șoferul nostru a zis ceva, cosașul a dat afirmativ din cap, după care de acum cosașul a spus o frază, rămînînd ca șoferul să dea din cap. Apoi, zis și făcut. Cosașul și-a aruncat coasa pe umăr și a dispărut printre copaci, iar noi, rămînînd singuri, ne-am așezat pe iarba cosită, fericiți că n-are roți și n-o scutură frigurile.

Peste vreo zece minute a intrat pe poartă, călare pe-o bicicletă cam veche, custodele muzeului. Costum negru, cusut la modă, cravată, basma pusă triunghi în buzunărașul de sus al hainei, și numai fața osoasă și trudită, numai mîinile ce mai abureau încă îl trădau pe cosașul de adineaori. S-a prezentat în pragul casei, cu cheile gata scoase, s-a uitat pe-o clipă la mine lung, iscoditor. A rostit o frază în limba letonă, după care aproape o oră a vorbit numai letona, uitîndu-se țintă la mine, de parcă se aștepta că, în cele din urmă, voi pătrunde — nu se poate să nu pătrund — în miezul acelei limbi sonore și frumoase.

Oricît ar părea de ciudat, acum, la atîția ani după vizitarea acelui muzeu, îmi mai sună în urechi fraze întregi rostite în limba letonă, și cu toate că sensul lor îmi scapă, ele mi au rămas ca un act de veridicitate a celor văzute, ca expresie a vitalității unui popor...

Să trecem însă pragul, căci ușa demult stă deschisă. Prima încăpere e pur și simplu o tindă ceva mai largă, mai încăpătoare decît se obișnuiește a se face la noi, dar totuși, o tindă. Două osloane, o sală în care zac niște tălpi de pîslă cu sforicele. Sîntem invitați să ne așezăm pe osloane și să prindem de încălțările noastre cîte-o pereche de papuci de pîslă.

Din toate muzeele prin cîte am umblat numai în două mi s-au dat să pun în picioare papuci de-aceștia. La palatul contelui Șeremetiev din Ostankino și în casa lui Tolstoi de la Iasnaia Poliana. Pardoseala palatului Șeremetiev reprezintă o mare operă de artă, aducînd cu frunzele de stejar negru. Iasnaia Poliana, mă rog, ca Iasnaia Poliana, dar aici, la două sute de kilometri de Riga, în împărăția păsunilor și a bidoanelor cu lapte!

Spre deosebire de custozii muzeului Șeremetiev și ai

celor de la Iasnaia Poliana, bătrînul leton şi-a pus şi el în picioare o pereche de papuci, legînd şireturile cu multă grijă. După care o luăm la dreapta. O încăpere cam rece, cu iz de casă pustie, unde nu se mai trăieşte demult. Au trecut mulţi ani de cînd nu se mai face focul în sobă, nu se aprind lămpile de gaz, nu se taie pîine pe masă, cu toate că şi soba, şi lampa stau aşa de parcă mai ieri-alaltăieri au fost folosite.

Odaia e mare, poate mult prea mare pentru o asemenea casă, şi soba, ridicată la mijloc, împarte odaia, oarecum simbolic, în două. În jumătatea din faţă stau cîteva bănci, o tablă prinsă de perete, iar dincolo de sobă — cîteva paturi puse în rînd, ca într-un cămin.

Cu băncile începe povestea fraţilor Klaudzits, oameni de-o cinste, de-o hărnicie, de-o consecvenţă aproape neîntîlnite în epoca noastră. Să ne închipuim cum se abat prin părţile astea, pe la sfîrşitul secolului trecut, doi fraţi de pe undeva de lîngă Riga. Vin în această fundătură pentru a aduce cu ei făclia cuvîntului scris. Cel mai mare avea diplomă de învăţător, celălalt, tîmplar de meserie, a venit cu o hărnicie nespusă şi cu o dragoste nemărginită pentru cauza fratelui mai mare.

Singuri, în doi, ridică această casă, singuri fac bănci, paturi. Cumpără o lampă de gaz, două cazane pentru bucătărie şi pornesc prin cătunele îndepărtate, îndemnînd lumea să-şi dea copiii la şcoală. Cînd ploua sau viscolea, copiii ce locuiau departe erau lăsaţi peste noapte în casa învăţătorilor: li se făcea de mîncare, erau îngrijiţi ca şi în casa părinţilor. Cîştigul celor doi fraţi abia de ajungea pentru pîinea cea de toate zilele, şi cînd sacul ajungea la fund, cînd nu mai aveau cu ce se hrăni nici elevii, nici dascălii lor, cei doi fraţi închideau şcoala, meşteşugeau roţi de tors, stative pentru ţesut, fuse, mosorele fel de fel. Porneau cu ele pe la iarmaroace şi, cum adunau o brumă de bani, umpleau sacii goi şi iară îşi anunţau copiii să vină la şcoală.

Era renumita epocă a iluminismului, a sămănătorismului, a narodnicismului. Cei doi fraţi erau şi ei narodnici, deşi ca toţi oamenii ieşiţi din popor, aveau anumite rezerve şi faţă de narodnicism, şi faţă de celelalte curente filozofice. Acum, trecînd dintr-o odaie în alta, urcînd scările la etaj, făcute tot de ei, te miri şi mai că nu-ţi vine a crede: se poate să fi ştiut, se poate să se fi priceput ei chiar la atîtea! De la întocmirea manualelor

și pînă la perfecționarea limbii literare... De la încăpățînarea de a fi crescut o livadă de meri altoiți și pînă la cele mai înverșunate bătălii parlamentare din acea epocă!

Suspicioși ca toți țăranii, ei credeau în ideile livrești numai în parte, rămînînd să le vadă pe celelalte cu ochii lor, să verifice ce este just în cartea cutare și ce nu este. Curiozitatea și setea de-a le vedea și de-a le pipăi pe toate cu mîna lor i-au făcut să colinde pe jos mai toată Europa. După aceste lungi călătorii fraților Klaudzits au elaborat un fel de „pravile ale intelectualului stabilit la țară", rămînînd ei înșiși credincioși acestor „pravile" pînă la moarte.

Mîndria muzeului este așa-numitul iconostas. Un perete întreg înfrumusețat de fotografiile unor personalități ilustre. Au fost decupate de prin reviste și aranjate în ordinea pe care au stabilit-o cei doi frați, pornind de la însemnătatea și meritele cutărei sau cutărei personalități. În semn de adînc respect și de recunoștință, fiece fotografie este pusă într-o ramă de lemn, rama fiind incrustată cu multă migală și îndemînare în lungile nopți de iarnă.

Cîteva sute de fotografii, cîteva sute de rame — și nici una să repete incrustațiile alteia, de parcă tot ce a fost individual, individual trebuia să rămînă pe veci. Toate fotografiile au o anumită mărime și numai în centrul lor, un portret mai mare, cu chipul unui bătrîn în haină largă, cu mîinile uitate după cingătoare, cum îi plăcea lui să stea meditînd în preajma curții de la Iasnaia Poliana...

Ultima încăpere, jos, e Sala de Marmură ori, cum o numeau frații Klaudzits — Sala cea Albă. O masă lungă, vopsită în alb. Jilțuri, albe și ele, un pian de asemenea alb. E singura odaie cu parchet. Adică nu e parchet, ci e cu totul altceva. Tot călătorind prin Europa, cei doi frați o fi văzut multe săli parchetate, dar, ori că nu știau cum se face, ori că nu aveau din ce, au inventat un fel de parchet al lor. Peste pardoseală a fost pus un strat de smoală, apoi unul de ceară și iar un strat de ceva — și tot așa pînă s-a obținut un parchet de-o frumusețe rară. Se păstrează proaspăt, lucitor și azi, la o jumătate de secol după moartea stăpînilor, cu toate că nici chimiștii letoni, cunoscuți în toată lumea, nu pot spune cu siguranță din ce și cum a fost făcut acest parchet...

În ogradă, pe lîngă casă, încă două încăperi. O frumoasă tîmplărie, cu o sumedenie de instrumente făcute de cei doi frați, iar mai la deal, unde e mai puțină umezeală, un fel de magazie pentru făină, cartofi.

Atunci cînd toate fuseseră de acum văzute, coborînd cărărușa de la magazie înapoi spre casă, mă pomenesc deodată cu un mal de marmură roșie, ridicat pe-o temelie chiar lîngă cărare. Știind că frații Klaudzits au fost înmormîntați la cîțiva kilometri, pe-o movilă pe care și-au ales-o singuri, din timp, mă întrebam ce-o fi însemnînd malul cela de marmură roșie aici lîngă cărare?

Văzîndu-mă pe gînduri, custodele muzeului s-a apropiat și mi-a șoptit, recurgînd pentru prima oară la limba pe care o cunoaștem bine amîndoi:

— Aici a căzut ultimul din frații Klaudzits.

— Cum, adică, a căzut? A fost omorît, împușcat de cineva?

— Ah, nu, cum se poate... Era un om bătrîn. Suferea de inimă. Se întorcea cu un coș de mere din cămară, pămîntul era cam umed după ploaie și, uite, aici a căzut...

— Și după ce-a căzut? A și murit pe loc?

— Ah, nu, cum se poate! A fost dus în casă, a zăcut vreun an și mai bine, dar vorba e că de căzut, atunci cînd i-a fost să cadă ca să nu se mai ridice, a căzut tocmai pe locul însemnat de această marmură...

* * *

Spre seară a început să plouă, dar vremea se schimba în cald. Șoferului i s-o fi făcut milă de noi și a ieșit cu mașina pe-o șosea bună, prin Cesis. Ședeam în autobuz tăcuți cu toții, culegînd impresiile acelei călătorii. Ceva din epoca *sămănătoriștilor,* ceva din epoca *iluminiștilor,* ceva din epoca apostolilor pierduți în mijlocul poporului se revărsase peste noi, peste sufletele noastre.

Pe semne, oricine ar fi omul și oricare i-ar fi ocupația, problema cea mare, problema capitală este una singură: ce e de făcut? Conștiința sapă în noi zi și noapte. Conștiința ne întoarce de mii de ori pe drumurile umblate, pentru a ne întreba dacă am făcut bine trecînd pe acolo și nu pe dincolo. Conștiința ne întoarce de mii de ori la faptele împlinite și caută să afle dacă am făcut bine ceea ce am făcut.

Cu cîteva ore în urmă conștiința ne mai măcina încă,

ne întreba dacă mergem pe acolo pe unde se cuvine, dacă facem ceea ce ni s-ar fi cuvenit că facem. Acum însă, la întoarcere, nu ne mai frămîntă, acum, la întoarcere, viermele nemuritor ce se cheamă conștiință ne lăsase în pace. Ședeam tăcuți, ședeam luminați în mașină. Pentru moment știam cum și ce ne rămîne de făcut, și îndîrjirea de-a le face pe toate întocmai așa, și nu altminteri, creștea în noi clipă cu clipă, kilometru cu kilometru. Pe semne, asta se și chema pe vremuri *iluminism, sămănătorism, narodnicism.*

Și mă mai gîndeam eu, șezînd lîngă fereastra stropită de ploaie, ce fericire e să fii scriitor leton, să slujești un popor care cunoaște atît de bine sufletul barzilor săi, încît le înalță monumente nu numai la căpătîiul mormintelor, nu numai în piața orașelor, ci și pe acele lunecușuri pîrdalnice unde le-a fost dat să cadă și să nu se mai ridice.

MOZART LA SFÎRȘITUL VERII

De sub poalele pădurii se arată și încep a juca în luciul soarelui nesfîrșitele ape nordice, cu un nesfîrșit cer albastru, răsturnat în adîncul lor. E renumita Mare Baltică, cu toate insulele, golfurile și țărmurile sale. E ceea ce se cheamă pre limba călătorilor din miez de vară *Jurmala,* legendara noastră Jurmala...

Chiar de sub coasta orașului Riga, cum treci pe celălalt mal al Daugavei, începe salba de mărgăritare întinsă pe țărmul golfului Riga. Orășele, cătune, vile și case de odihnă risipite cu har și înțelepciune într-o pădure de brazi înalți, cu picături de rășină curată.

Apele acelei deschizături de mare, ce se întinde pe zeci și zeci de kilometri, sînt tivite cu o lungă sprînceană de nisip, ce ține atît cît ține marea. Dunga de nisip poartă, la rîndul ei, o cunună de brazi, care, atunci cînd se înfierbîntă nisipul și rășina de pe coaja lor bătrînă, nu știu cum se face că miroase a puritate, a veșnicie, a nemurire, aș zice eu...

În fond, anume aceasta este Jurmala la care visează, spre care se grăbesc, cum vine vara, mii și mii de cetățeni din toate colțurile țării.

* * *

Zi cu soare, cer senin, cu adieri de răcoare nordică. Apele golfului s-au cumințit, abia-abia de mai cearcă cu vîrful limbii marginea nisipului. Oamenii sosiți în vacanță coboară cu cîte un șervet, cu cîte-o umbrelă, netezesc cu palma un petic de nisip și se întind la soare, răsfățați de-o trîndăvie lungă. Cînd soarele ajunge la amiază, iar plaja e numai lume, iată că în lungul acelei dungi de nisip, ce ține cît un veac, răsare un bătrîn leton în haine ponosite de in, cu o șapcă, tot de in și tot ponosită. Ziua e frumoasă, nisipul fierbinte, marea numai bună de scăldat, dar bătrînul înfruntă aceste mari și veșnice ispite. Vine încet și greu, cu spinarea aburită de-un lung drum, vine pe dunga jilavă a plajei, acolo unde marea se tot întîlnește cu nisipul. Vine cărînd în spate o măsuță de aluminiu făcută pachet și un geamantan cam de vîrsta hainelor de in.

Soarele bate din plin, pescărușii ba răsar, ba dispar în geana zării, iar în lungul curelei de nisip — popoare întregi bronzîndu-se la soare. Soare, mare, nisip fierbinte, ce-i mai trebuie omului pentru o fericire deplină? Se zice că plaja Jurmalei în luna lui cuptor e una din cele mai căutate din lume. Vara e imposibil să obții un pat la hotel, să închiriezi undeva o verandă. Țara e mare, lumea ba vine, ba pleacă, odihna devenind o necesitate vitală a omului. Unde mai pui că e și un pic de modă la mijloc. Cîndva lumea se compunea din catolici, protestanți și ortodocși. Azi lumea se împarte în cei ce-și petrec vacanța la Marea Neagră, la cea Baltică ori în Carpați.

Semințiii întregi stau întinse pe nisipul fierbinte, lăsînd soarele să bronzeze tot ce este dezvelit. Mii de corpuri însuflețite și neînsuflețite zac nemișcate de-a lungul plajei, dar dacă urmărești mai atent această lume venită la odihnă, observi la un moment dat că și ea este într-o continuă mișcare. Unii zac pe nisip, alții se scaldă, apoi o parte din cei ce se scăldau ies pe mal să se usuce, iar o parte din cei ce prindeau raza soarelui de-a lungul trupului se duc să se scalde și ei.

Tot ce-a găsit Dumnezeu mai frumos pentru plăsmuirea făpturii umane stă întins pe nisip, dezvelit în fața lumii. O tînără fată, alături o femeie în floarea vîrstei — și e frumoasă femeia în floarea vîrstei, pentru că, așa cum

ziceau elenii, o femeie tînără și sănătoasă poartă în ea mugurul sănătății unui popor din ziua de mîine. Bărbați tineri, bărbați mai în vîrstă stau adunați în jurul unei table de șah ori mișcă alene o minge, dar ce șah, ce volei, cînd, uite, alături zace pe nisip o tînără fermecătoare, cu aere de mare lupoaică sosită în vacanță la mare.

E miez de vară, e luna cînd se coace totul, e timpul cînd se pot întîmpla de toate, cum a zis un bun poet dintr-o țară vecină. Vremea e frumoasă, viața e lungă și în această atmosferă de carnaval, de sărbătoare, de intrigi amoroase, nimic nu pare mai caraghios decît acest bătrîn leton, în haine ponosite, cu niște țevi de aluminiu în spate.

Ce-i drept, bătrînului puțin îi pasă de impresia pe care o produce apariția lui, și forfota ce domnește în jur nu-l jenează cîtuși de puțin. Viță de pescar de pe țărmul baltic, s-o fi obișnuit cu toate cîte se întîmplă aici în toiul verii și vine încet, în papucii săi purtați, cu călcîiele tocite.

Undeva între Majori și Dubultu, în dreptul unor brazi aleși mai dinainte, bătrînul lasă dunga jilavă pentru a intra în mijlocul nisipului fierbinte. Se oprește într-un loc ce i se pare potrivit și prinde a-și descărca povara. Desface măsuța și o pune să stea pe cele patru picioare. Apare și un jilț ce-și ocupă locul. După care bătrînul își descheie haina și cugetă o vreme — s-o scoată, să n-o scoată. Ar fi bine să se bronzeze și el un pic la soare, căci soare este puțin în Letonia, dar nu se poate. Interesele de serviciu cer o anumită ținută.

Deschide geamantanul, scoate din el un teanc de bilete, o cutie în care fuseseră cîndva icre de Manciuria, iar acum se păstrează cîteva bancnote mototolite împreună cu un pumn de mărunțiș. Cînd toate acestea sînt făcute, bătrînul își saltă șapca pe ceafă, netezind cu podul palmei cîteva șuvițe cărunte. Scoate din geamantan un mic megafon, îi desface firul și anunță plaja cu glas ostenit, întristat de bătrînețe:

— Domul din Riga! Orgă, cor, un celebru dirijor din R.D.G. și, pentru toată seara, un concert de Mozart. Recviem. Pentru prima și ultima oară la Domul din Riga...

Răsună oarecum ciudat acest anunț în acea atmosferă de dulce trîndăvie, și mulțimea întinsă pe nisipul fierbinte schimbă priviri, rîzînd pe sub mustață — care con-

cert, dragă, care Mozart pe-o căldură ca asta? Nisip, soare și mare. Atît și numai atît. Unde mai pui că din afișul prins cu două piuneze de muchia măsuței se poate afla cît de false sînt aceste „pentru prima și ultima oară". Vor mai fi prezentate trei sau patru concerte și nu mîine-poimîine, ci abia pe la sfîrșitul verii, iar pînă atunci mai rămîne o lună întreagă.

Soarele frige, bătrînul abia reușește să culeagă în batistă șiroaiele de sudoare, iar lumea zace nemișcată, pentru că unde să găsești prostul care să-și strice frumusețe de odihnă, părăsind plaja pentru a se duce la sanatoriu după cîteva ruble?

Bătrînul nu ia în considerație indiferența cu care plaja răspunde la anunțurile lui. Mai frunzărește o dată biletele expuse pentru vînzare, le mai aranjează o dată, căutînd să obțină o ordine ideală. Mai lansează un anunț prin megafon. Mulțimea întinsă pe nisip începe a se mișca. Se ridică unul cîte unul. Melomania e și ea o boală, s-a constatat demult. Oameni în toată firea lasă mare, lasă plajă și urcă dealul spre sanatoriu, apoi, cînd se întorc cu portmoneul de-a gata, se adună în jurul măsuței de aluminiu, cercetează felul în care sînt aranjate scaunele din catedrală, aleg îndelung locurile, iar marea majoritate, întinsă pe nisip, îi urmărește cu milă, cum ai urmări un om atins de-o boală ce nu-și mai are leac — sărmanii...

Mai trece însă timpul, se mai schimbă vremea... De altminteri, s-a observat demult că această magistrală de nisip strîmtorată de mare și pădure are numai șaizeci de zile cu soare pentru întreaga perioadă de vegetație. E o lege mult prea veche pentru a fi contestată, dar omul, mă rog, ca omul. Cînd îi pică și lui un bilet de stațiune, se gîndește: te pomenești că tocmai el va fi norocosul cela care va avea o lună întreagă de soare și cer senin... Dar cu minunile în vremea noastră mai rar. După o săptămînă însorită începe să plouă, după ploaie vine o furtună din largul mării, gonind apele pînă sub brazii țărmului, înghițind plaja de-a lungul și de-a curmezișul. După ce se potolește furtuna și apele se retrag, cerul rămîne înnorat pe-o săptămînă — poate va fi spre bine, poate se va mai întoarce vreo rămășiță de furtună, cine știe...

Pînă ce tot umblă și chibzuiesc, zilele vacanței trec,

se apropie despărțirea de mare. Oameni cu odihna neîmplinită pornesc prin magazine, fac cumpărături, împachetează prin valize mici atenții pentru cei de acasă. După ce și-au făcut cumpărăturile, pornesc cu trenurile, cu mașinile, cu autobuzele să mai vadă o dată Riga. E unul din cele mai frumoase orașe ale țării și trebuie să-l vezi bine, să-l ții minte, cine știe cînd îți va mai fi dat să treci vreodată pe-aici...

Vremea posomorîtă îl duce pe om încetul cu încetul la gîndul că toate sînt trecătoare pe lume, toate se duc pentru a nu se mai întoarce... Din largul golfului răzbare o ceață deasă, și te apasă, căci, vai, păcatele noastre cele multe și grele... Rătăcind prin stradelele medievale, oamenii încep a se gîndi la propria lor viață, pentru că după o lună întreagă de cumplită desfătare a trupului, ar mai trebui ceva și pentru mult uitatul suflet. Atunci cînd colinzi bătrînul oraș și te gîndești la suflet, ochii, vrînd-nevrînd, saltă peste acoperișuri și tocmai atunci îți răsare în față bătrînul turn proiectat pe nesfîrșitul cer albastru al nordului. E Domul de la Riga. E acea renumită orgă de care vorbea bătrînul în haine ponosite de in. Și, vai, un Mozart în acele zile triste și posomorîte de la capătul verii — ce-ar fi mai frumos și mai măreț pentru suflet! Mii și mii de oameni veniți de pretutindeni fac coadă la ghișeele unde se vînd bilete pentru concertele de la Dom. Căsuța însă e veșnic închisă, bilete nu mai sînt, iar pe garduri afișe răzmuiate de ploaie anunță că a mai rămas un concert și, într-adevăr, în acest an sub bolțile catedralei muzica lui Mozart va răsuna pentru ultima oară...

Lumea iese dimineața pe plajă în căutarea acelui bătrînel cu măsuța de aluminiu în spate, dar ia-l de unde nu-i. Acum plaja Jurmalei e o nesfîrșită șosea de nisip umed, semănat cu gunoi adus de valurile mării, și numai pescărușii se rotesc deasupra nisipului umed, în așteptarea unui copil ce va veni cu o bucată de pîine și va arunca firimituri în sus, lăsînd pescărușii să le prindă din zbor. Totuși omul, după ce se odihnește o lună, nu renunță chiar așa de ușor la intențiile sale. Sînt puse în mișcare toate cunoștințele, toate relațiile, toate persoanele cu influență. Nimic. Nici rugămințile, nici relațiile, nici banii — nimic nu poate ajuta. Astfel, pînă la urmă, cine nu s-a lenevit și a lăsat pe-o jumătate de oră plaja în zilele celea cu soare are acum bilet, cine

n-a vrut să se miște din loc rătăcește pe străzile străvechiului oraș, cu gîndul la soartă și la mofturile ei.

Apoi vine ziua cea blagoslovită cu cer pe alocuri senin, pe alocuri înnorat, cum îi șade lui bine pe la sfîrșitul verii în Letonia. În zare plutește secera lunii peste o mare adormită. Prin sanatorii se sărbătorește ajunul plecării. Se cîntă, se bea, se joacă badminton, dar peste tot zace pecetea unei amărăciuni nemărturisite, și numai acei care au bilete pentru catedrală se ghilosesc, își calcă hainele, cumpără cîte-un mănunchi de flori, pentru că în Letonia, oricine și oriunde ar fi pornit, iese numai-decît din casă cu un buchețel de flori.

Nu știu cum se face, dar chiar din prima clipă cum treci pragul catedralei, ființa ți se înfioară de parcă și-ar fi dat seama că iese dintr-o lume și intră în alta. Sala ține în brațe de cîteva secole umbrela unui amurg încununat de bolți albastre. Scaune josute de lemn, tocite de-o folosință mult prea lungă. Pereți groși de cetate, prin care nu răzbate nici vuietul, nici forfota lumii înconjurătoare. Ferestre înalte, frumos încheiate, cern prin vitralii colorate lumina unui sfîrșit de august. Bolțile stau la pîndă, culeg orice șoaptă, orice fosnet, îl ridică sus și înfioară cu o nimica toată o lume venită cine știe de pe unde...

Au ele ceva misterios, ceva nepămîntesc — bolțile Domului din Riga. Cei care au trecut prin Londra cunosc, fără îndoială, catedrala sfîntului Pavel, iar cunoscînd-o, o fi auzit de la preoții ei despre bătrînul de optzeci de ani care ruga să fie adus o dată pe an sub bolta zămislită și construită de el. Era paralizat și rudele îl aduceau cu un cărucior pentru a-și sărbători sub cupolă ziua de naștere. Nu putea nici întoarce capul, nici măcar privirea nu și-o putea muta de pe un obiect pe altul, dar stătea rumen, fericit, pentru că, zicea, simte cu craniul cum se cern înălțimile sus, sub bolta catedralei.

În Domul din Riga simți și tu cu craniul cum se cern înălțimile sus, deasupra ta. Acum catedrala e arhiplină. Oamenii își găsesc locurile, se așază, amuțesc încetul cu încetul, și în tăcerea ce se lasă, pașii plasatoarelor ce pun zăvoarele la ușa de intrare vin vuind ca o turmă ce coboară din munți. Fosnetul filelor de program se ridică pînă sus sub boltă, transformîndu-se într-un vuiet de codru la ceas de furtună. Scîrțîie un scaun și glasul lemnului mort de două ori, ajungînd sus, sub cupolă, se transformă în țipătul unui pescăruș rotindu-se disperat

în largul mării. Lumea înțepenește. Inimile nu mai bat, piepturile nu mai suflă, ochii nu mai văd, căci veni vremea marelui ospăț al sunetelor.

Pe balconul încins cu o frumoasă balustradă de lemn încep să apară coriștii. Lumea aplaudă încet, sfios, să nu supere liniștea sălii. Atunci cînd coriștii își ocupă locurile, apare celebrul dirijor din R. D. G. Corul salută apariția dirijorului, lumea aplaudă. În cele din urmă, răsare cea mai enigmatică figură — organistul. Mai bine zis, el nici nu se arată, ci doar pe fundalul ciudatului instrument muzical compus din felurite tuburi de metal licărește pentru o clipă chipul chel al organistului. Lumea însă știe ce e orga, știe ce e organistul, lumea îi surprinde apariția și sala catedralei e numai vuiet.

Apoi se așteaptă pînă se lasă liniștea, o liniște adîncă, nemărginită, pentru că ceea ce urmează să fie spus este vital, este aproape sfînt pentru noi toți. Dirijorul își ridică brațele și răsare din depărtare o lungă, o nesfîrșită frază muzicală. Vine încet, îți scoate sufletul și tot vine și vine, încît nici nu mai ai cu ce-o întîmpina, nici nu mai ai cu ce-o petrece... În general, frazele muzicale sînt ca și frazele literare, măsurate și socotite după respirația umană, dar această orgă, această pădure de metal cu lumea ei de basm, de prevestiri mari și grele, pare zămislită de Acel ce are o altă respirație, o altă viziune, un alt Adevăr...

Tot urcînd încet, domol, treptele mărețului palat divin, la un moment dat răsare în depărtare un cor de bărbați. O, acea nemuritoare împletitură a tot ce e mai frumos și plin de viață! Mozart deschide porțile operei sale cu un cor de bărbați, pentru că viața în primul rînd e bărbăție, și nu atît o cîntare despre viață cît însăși seva vieții se revarsă peste noi. Da, în fruntea tuturora vin bărbații, căci pe umerii lor a căzut tot greul, ei au trebuit să țină piept tuturor furtunilor, și lor li s-a cerut de nenumărate ori să învingă ori să piară.

E ușor de zis: a învinge ori a muri, dar unde-ți sînt ei, învingătorii, cînd pămîntul, dintr-un capăt în altul, e numai morminte de învinși? Și nu e de mirare că tocmai atunci cînd cîntarea bărbaților fierbe în slăvi, totul se sparge, se surpă, se sfărîmă, și peste pămîntul pe care au stat cîntînd bărbații, acum plutesc bocete de durere. Plîng mamele, plîng surorile, plîng iubitele noastre, apoi cînd, sleite de puteri, se sting și ele, vine orga să deplîn-

gă nesfîrșitul amar ce n-a putut fi stropit de lacrima bocitoarelor. Tot cernînd povestea vremurilor trecute, orga prinde deodată suflare nouă. La bine și la rău, la bucurie și la durere omul trebuie să trăiască, copacul trebuie să-și țină frunza, cerul trebuie să picure seninul său peste noi. Și iarăși cresc bărbați pe acest mîndru pămînt, iară se adună într-o împletitură nemuritoare cîntarea lor. Totul e un imn măreț de sărbătoare, dar, vai, acest blestemat pămînt pe care dat ne-a fost să ne naștem! Iar ni se cere să cîștigăm ori să murim, și iară totul se fărîmă, și sub cupola catedralei se zbuciumă glasul divin al unei tinere fecioare...

* * *

Sărmanul Mozart... De unde să fi știut el că Necunoscutul ce-a venit într-o zi să-i comande o liturghie la înmormîntarea unei rude a venit, în fond, să-i prevestească sfîrșitul, cerîndu-i inima și viața în locul unei opere de artă.

Marele Mozart se născuse în zodia geniilor și asta a hotărît totul. Pentru că, în cazuri asemănătoare, cum procedează un simplu talent cînd vine un Necunoscut să-i comande o liturghie? Din ceea ce are, din ceea ce n-are, adună acolo o mesă, ia banii și-i spune Necunoscutului: ia, domnule, lucrarea și du-te de-ți înmormîntează ruda. Altminteri procedează geniul. Mozart nu știa a înmormînta simple rude. Mozart știa numai să deplîngă Omul în fața Destinului, Mozart putea vorbi numai despre Viață și despre Moarte ca despre două fațete ale acestei lumi...

Marele compozitor s-a stins cu puțin înainte de-a fi izbutit să-și finalizeze opera — și geniul său, împreună cu legenda morții sale i-au dăruit acestui „Recviem" faima nemuririi. Și atunci cînd geme orga în fraze lungi-prelungi, smulgîndu-ți sufletul, atunci cînd se apleacă bocind femeile peste mormintele iubiților, atunci nu la poarta lui Mozart, ci la ușa casei tale bate Necunoscutul, ca să-ți comande o mesă. Tu stai în cumpănă, bănuind cam ce te poate aștepta, tu cauți cum să faci ca să scapi, să zici că nu ești acasă, dar în locul tău vine și-i deschide Necunoscutului însuși Mozart. El ia banii, se așază la pian, și de acum nu voința ta, ci voința lui te smulge din loc, purtîndu-te prin toate furtunile acestui pămînt...

Și cît de bine împrospătează sufletul această groază

în fața posibilei tale pieiri, și cît de rodnică este această plecare a frunții în fața mormintelor trecutului, și cît de adînc ne mișcă glasurile celor care ne deplîng, căci, după ce-ai fost tot mare și tare, de ce adică să nu fii într-o seară, în umbra catedralei, mic și neînsemnat în fața Veșniciei? Căci omul nu e numai mare și nemuritor, ci și mic și neînsemnat...

O, voi, genii ale vremurilor trecute! Pentru ce ați distrus cu atîta migală aripile ce v-au ridicat cîndva deasupra muritorilor de rînd? Pentru ce ați nimicit cu atîta osîrdie schelele templelor voastre, că, uite, umblă lumea secole la rînd și nu se poate dumeri cum și din ce au fost zidite? Ce v-a făcut să chemați atîta lume și s-o opriți în pragul casei? Au ați vrut ca urmașii voștri, de vor căuta să intre și ei în Nemurire, să plătească aceeași vamă pe care ați plătit-o voi, bătrînii? Au, pur și simplu ocupați cu ale voastre, nu v-ați gîndit că va veni o zi cînd ne vom aduna în jurul izvoarelor săpate de voi și nu vom ști cum să prindem un strop de vlagă sub cerul gurii?

* * *

Seara tîrziu, după concert, orașul pare pustiu. E oarecum ciudat să mergi pe stradelele medievale auzindu-ți proprii tăi pași. Lumea vine încet spre gară, iar de pe garduri, luminate de felinare, ne petrec afișele colorate, răzmuiate de ploi, și apoi iar uscate. În fruntea afișelor stă chipul marelui muzician. Așa decolorat și transfigurat de ploaie, mai e încă tînăr, mai e încă viguros, și această tinerețe neîmplinită, această tinerețe scuturată în plină floare sîngerează în inima ta atunci cînd vii spre gară, auzindu-ți pașii din mers.

1970

LUMEA LUI CEHOV

Șezînd pe prispa casei, ostașul frunzărea o cărticică și zîmbea. Avioane de bombardament spintecau, vuind, depărtările, băteau antiaerienele de pe Prut, ardea Bălțul zi și noapte, iar ostașul ședea pe prispă, frunzărea cărticica și zîmbea binevoitor cum nu se mai poate. Era atît de frumos tînărul cela cu cărticica în mînă, cu voia lui bună, încît noi, băietani mai tinerei, veneam de ne așezam tăcuți alături.

— *Ceavo?*

— *Tî eto svoio duraţkoe „ceavo" bros'. Zacem, govoriu, gaiku otvincival?*

— *Ceavo?*

Cineva zicea că ironia este zîmbetul cu care Creatorul cercetează o buburuză. Nu știu dacă este întocmai așa, dar, oricum, are ceva magic zîmbetul senin, binevoitor.

Se edita pe atunci, prin anii de război, o serie de cărțulii micuțe, numită *„Biblioteka krasnoarmeița"*. Douăzeci-treizeci de foițe, patru-cinci nuvele umoristice pentru un scurt popás, pentru o mică împrospătare a sufletului, și atunci cînd îl vedeam pe ostașul ce stătea la noi cu cărticica în mînă, veneam de mă așezam alături, pentru a participa oarecum la acel mare și tainic ospăț al sufletului.

Peste cîteva săptămîni regimentul cantonat în satul nostru a fost ridicat în puterea nopții și trimis pe front. Nu știu bine cînd și pe unde a plecat, pe semne, dormeam, dar ostașul ce poposise la noi a avut grijă să uite în casa noastră vreo patru-cinci cărțulii subțirele. Purtau cu toatele semnătura unui singur autor — Cehov — și nu știu cum se face, dar cu fiece pagină numele cela se umplea de lumină și bunăvoință. Probabil, de la cărticelele celea a și început patima scrisului. Mă așezam, țin bine minte,

serile luam cărticica, și după primele două-trei fraze, neștiind încă rusa, neștiind bine despre ce e vorba, eram aproape fericit.

Fiecare popor își are felul său de-a face glume, de-a le prețui, de-a se folosi de ele. În cea de-a doua jumătate a secolului trecut, cultura rusă, ajunsă a fi numită una din marile minuni ale lumii, avea și mult umor. Pînă că și micul orășel Taganrog fusese molipsit de acea vervă a vremii, astfel încît viitorul Cehov s-a născut într-o lume modestă, dar plină de glume și voie bună. Se zice că gluma este dovada unei sănătăți spirituale, și dacă e așa, Cehov s-a născut și a crescut într-o lume sănătoasă cum nici că se mai poate. Se glumea în casa părintească a scriitorului, se glumea în stradă, se glumea prin coridoarele gimnaziului la care învăța.

Facultatea de Medicină l-a adus pe Cehov la Moscova, și dacă Taganrogul pretindea să aibă umor, atunci ce să mai vorbim de cea de-a doua capitală a Rusiei! Glumea presa, glumeau înalții demnitari, glumeau precupeții, mahalagiii, elevele de pension. Furat de această spumă a capitalei, tînărul Cehov, după ce-a tot gustat din umorul altora, încercă și el a-i face pe alții să rîdă. A tot glumit în fel și chip pînă ce într-o bună zi o istorioară veselă, așternută pe-o jumătate de foaie, l-a adus la redacția unei reviste umoristice. Bucata a plăcut, a fost publicată. După ea, la vreme de un sfert de veac, au tot apărut peste o mie de povestiri amuzante. Cehov a rîs de pe scenele teatrelor, de pe paginile revistelor, în scrisorile și jurnalele sale. Pînă că și cea mai neînsemnată inscripție, notă ocazională, neavînd nici semnătura autorului, poartă sclipirea inteligenței și pecetea umorului cehovian.

Și totuși, Cehov n-a fost umorist în înțelesul obișnuit al cuvîntului. Umorul marilor literaturi, precum și umorul vieții de toate zilele niciodată nu apar izolat, despărțite de celelalte componente ale frămîntărilor spirituale. Asta e marea taină a umorului, și de aceea zîmbetele deseori răsar acolo unde nici n-au fost semănate, iar alteori, așternuți pe voie bună, oamenii se pomenesc cu ochii plini de lacrimi.

Fiece popor, fiece epocă glumește în felul său. Spiritul uman, precum tot ce este viu pe această lume, cunoaște și el taina fluxului și refluxului. Un comic de estradă se plîngea mai nu demult într-o publicație engleză că dacă după război cu patru-cinci lire se putea cumpăra

o glumă de toată frumusețea, acum cu 40—50 de lire cumperi o zdreanță care abia de mai descrețește frunțile. Ce se întîmplă, deci, acolo, în marele bîlci al veseliei umane?!

Să ne întoarcem însă la ale noastre. Cehov nu a fost și nici nu a ținut să fie umorist. După cum Cervantes, rîzînd, a pipăit coloana vertebrală a constituției umane, după cum Gogol, rîzînd, a scos la lumină cuvintele și culorile ce zăceau tăinuite secole la rînd în sufletul unui popor, umorul lui Cehov poartă în sine sămînța unui umanism de-o largă respirație cetățenească. Ascuns în umbra glumelor sale, Cehov a spus atîta adevăr cît alții nu l-au putut formula în sute de volume. Apoi, tot șlefuind de la ediție la ediție glumele sale, Cehov șlefuia, în fond, nemărginita lor tristețe.

„Dragul meu bunel Konstantin Makarîci! Iată șed de-ți scriu hîrtie..."

Micuțul orfan Vanka Jukov, ucenic la o cizmărie din Moscova, s-a apucat să scrie bunelului, în sat, căci nu mai poate răbda atîta batjocură și, firește, cînd omul nu le mai poate îndura pe toate cele, se așază și scrie acasă...

Noapte de ajun. Stăpînii s-au dus la o petrecere. Vanka e singur în cizmărie cu necazurile lui și, rămas singur cu ele, le așterne încet pe hîrtie... Îi comunică, printre altele, bunelului că Moscova e un oraș mare, toate casele sînt boierești, pe străzi aleargă cai cu briști, dar oi nu se află deloc și nici cîinii nu sar la oameni. Îl roagă pe bunel să vină, să-l ia acasă, căci altminteri se prăpădește. Stăpînii îl ciomăgesc, calfele îl trimit la crîșmă după votcă, și nici a ajutorare, nici o bucurie pe lume, nici un suflet căruia i s-ar putea plînge, în afară de acel Konstantin Makarîci.

După ce termină, pune hîrtia în plic și scrie celebra sa adresă, devenită cu vremea proverbială în toată Rusia:

„Bunicului, în sat la noi".

După care se mai chitește cît se chitește în capul lui și adaugă:

„Lui Konstantin Makarîci".

A trecut aproape un secol de cînd și-a expediat amărîtul de Vanka Jukov epistola sa. În acest răstimp de vreme s-au schimbat multe pe lume. A dispărut pînă și vechea Moscovă cu cizmăriile, cu calfele, cu ucenicii săi, dar a rămas necesitatea de a-și descărca sufletul

la un ceas de mare amărăciune, a rămas veşnica pornire omenească de a-l compătimi pe aproapele tău, şi, prin urmare, a rămas nuveleta lui Cehov „Vanka Jukov".

Ca să vezi, sute şi mii de tomuri, lucrate cu migală, rînd cu rînd, tocmite pentru secole, s-au pierdut în negura trecutului, încît azi nimeni nici că-şi mai aminteşte de dînsele, iar o mică povestioară de două pagini şi jumătate a rămas. Se poate aşa ceva? Se poate, atunci cînd Dumnezeul frumosului, Dumnezeul perfecţiunii îşi pune pecetea sa.

Sînt scriitori mari, cu faimă mondială, pe care cititorii îi primesc cu anumite rezerve. Sînt scriitori pe care cititorii îi înţeleg, îi admiră, dar sufletele lor rămîn reci, sufletele nu participă nici la înţelegere, nici la admiraţie. Cehov este o apariţie unică. Pe Cehov ori nu-l accepţi deloc, ceea ce se întîmplă foarte rar, ori îl accepţi de la prima întîlnire, de la prima pagină, şi-i rămîi credincios o viaţă întreagă, pentru că primul contact cu opera lui poate fi asemuită numai cu prima dragoste în viaţa unui om.

* * *

Au trecut mulţi ani de la moartea lui Anton Pavlovici. Tot mai rar şi mai rar poţi găsi la Moscova un bătrînel ori o bătrînică să-l mai ţină minte. Tot mai des se editează volumul cu amintirile contemporanilor. Tot mai des întîlneşti prin casele oamenilor portretul unui medic cu faţa obosită, cu ochi deştepţi, înţelegători, ochi ce par gata să-ţi zîmbească cu acel zîmbet care a făcut ocolul lumii, şi totuşi...

Nu, Cehov nu zîmbeşte. Nici una din numeroasele sale fotografii nu ni-l prezintă zîmbitor. Se zice că marii umorişti în genere poartă masca unor oameni posaci, abătuţi, ei fiind cei care au trecut dincolo de hotarul amuzamentelor noastre, văzînd ce se face dincolo de acel magic hotar. Şi totuşi, Gogol poate fi surprins în clipe de voie bună, poate fi întîlnit cu zîmbetul pe buze neînduplecatul şi marele Şcedrin, dar Cehov a rămas pentru totdeauna sever, atent, încordat, de parcă ar fi ştiut despre această lume mult mai multe decît ne-a comunicat în cărţile sale.

„Dreptate are cel care este sincer" — îşi notează Cehov în unul din carnetele sale, şi sincer a fost. A

scris numai despre cele ce a văzut cu ochii și a pipăit cu mîna sa. Fiind medic, ani de zile a cutreierat spitalele Moscovei, în vremea recensămintelor umbla cu carnetul prin sate, de la casă la casă, apoi setea de a le vedea pe toate cu ochii lui l-a făcut să întreprindă o călătorie în Sahalin, ceea ce era pe atunci, pentru un om suferind, egal cu o sinucidere...

A fost sincer Cehov și în literatură, și în viața lui personală. Se crede că ce, adică, mare importanță are viața particulară a unui scriitor? Pe noi ne interesează în primul rînd opera lui. Și totuși, o dependență organică există între ceea ce se cheamă viața scriitorului și opera lui. În orice caz, cît îl privea pe Cehov, normele etice ale eroilor săi au fost dintotdeauna și normele lui etice. Nu în zadar Lev Tolstoi, foarte rezervat cînd venea vorba despre creația contemporanilor, vedea în schițele lui Cehov un Pușkin al prozei și-i purta o dragoste nemărginită. După amintirile lui Gorki, Tolstoi a spus într-un rînd:

— Cehov e un om de-o frumusețe rară. Tăcut, cuminte, parcă ar fi o domnișoară...

Modest și sfios cum nu se mai poate era autorul celor „Trei surori". Ani de zile visa să facă cunoștință cu Tolstoi, ani de zile Tolstoi îl tot invita la Iasnaia Poliana, dar Cehov nu se putea hotărî. Cînd, într-un timp, Tolstoi fiind la Moscova, a venit la Cehov scriitorul Serghienko hotărît să-l ia pe Anton Pavlovici și să-l ducă la Tolstoi, marele umorist a rămas indignat de o asemenea propunere:

— Cum mă pot eu duce, domnule?! Omul a scris „Anna Karenina" și, cînd colo, na-ți-o bună, vin și eu la dînsul în ospeție... Se poate așa ceva?!

Cînd sora scriitorului îi comunică într-o scrisoare că a fost ales președinte interimar al unei societăți literare, Cehov rămîne foarte îngîndurat, neștiind cum să mulțumească pentru o asemenea mare onoare, cu toate că, adaugă el: „Un singur lucru nu-l înțeleg — dacă m-au ales președinte, de ce provizoriu, iar dacă provizoriu, apoi pentru cît timp anume?"

Pe acea vreme scrisorile erau una din cele mai sigure mijloace de comunicare, și Cehov ne-a lăsat o uriașă moștenire epistolară. Oricît de vesele și de nostime ar părea sutele de scrisori pe care le-a tot expediat, ele totuși nu pot ascunde marea singurătate în care i-a fost

dat să trăiască celebrului scriitor. Familia părintească a fost pentru el altarul în fața căruia nu obosea să se închine. A-i fi de folos, a o ajuta, a înveseli casa părintească constituia pentru el o lege supremă a vieții. Poate de aceea a tot cules și a adunat bucurii pentru oamenii din jurul lui, a tot căutat să însenineze sufletul celor pe care îi bănuia ajunși la mare strîmtoare.

Odată Cehov primește un dicționar recent apărut și găsește în el pilde luate din creația colegilor săi. În aceeași zi trimite scrisori tuturor scriitorilor menționați de dicționar. Îi scrie lui Kuprin, Korolenko, Maksim Gorki... Scrisorile încep cu o frază largă, energică, caldă: „În sfîrșit, ai apărut și dumneata..."

Mai mult decît atît. Cehov găsește de cuviință să le comunice ce fel de pilde, și anume la ce pagină se află exemplul respectiv...

Mulți dintre cei ce l-au cunoscut și-au lăsat mărturiile lor. Au scris despre el scriitori, artiști, medici. Au lăsat pagini izvorîte din suflet, au scris cuvinte pe care n-au putut să nu le împărtășească. Ni l-au descris așa cum l-au văzut, ne-au transmis glumele lui așa cum le-au auzit. Citind memoriile sale, ai impresia că mai citești o nuvelă cehoviană, o nuvelă al cărei erou e însuși Cehov. Atîta doar că nuvela aceasta nu mai are o glumă senină la sfîrșit, o glumă din cele cu care obișnuia Cehov să-și încheie povestirile. Nu o avea pentru că sufletul care zîmbise oamenilor de atîtea ori se stinsese.

* * *

Și iară ne întoarcem la paginile scrise de mîna lui. Ne întoarcem iară și iară, pentru că una din marile minuni legate de creația lui Cehov e măiestria sa literară. S-a scris și s-a tot scris atîta despre măiestria lui Cehov, dar toate tîlcuirile se duc ca apa în nisip, iar măiestria lui Cehov rămîne. Și nu numai că rămîne. Enigma cehoviană continuă să tulbure, pentru că tot ce este perfect, divin, stîrnește curiozitatea.

La începutul carierei sale literare, Cehov semăna la stînga și la dreapta mici povestioare umoristice prin toate publicațiile vremii. Spațiul pe care-l ofereau unui tînăr ziarist era mai mult decît modest — deseori autorul era nevoit să-și ciuntească de nenumărate ori fărîma sa literară, pentru a o vedea publicată.

Condițiile acestea, absolut barbare din punctul nostru de vedere, au avut și aspectul lor pozitiv. Strîmtorat de spațiu, Cehov s-a simțit nevoit să coboare la subsolul frazei, să caute rezerve și posibilități ascunse, pentru ca, oricît de microscopică ar fi schița, mesajul ei să ajungă întreg și rotund la cititor.

Cu vremea condițiile se schimbă. Cu vremea vin redactorii la el acasă, oferindu-i pagini întregi, onorarii necunoscute pînă atunci. Societățile literare, revistele, cititorii nu mai oboseau de-a tot încerca să ghicească — va trece cîndva Cehov la bucăți mai voluminoase, mai solide, sau va continua să rămînă autor de povestiri. Cei mai nerăbdători îi și făceau aluzii, îi furnizau subiecte, insistînd ca Anton Pavlovici să se apuce de-o pînză mai mărișoară — fie nuvelă, fie roman. Era însă tîrziu. Cehov se formase ca scriitor. Fiece frază avea adîncimi nebănuite pînă atunci. Cehov rămînea maestrul momentului, geniul istorisirilor laconice.

Toată viața Cehov s-a îngrijit de frază, a muncit la ea, perfecționînd-o, și nu e de mirare că în faimoasa-i măiestrie, pe primul plan se află, firește, fraza. Scurtă, mai scurtă chiar decît ar fi putut ea fi, plină de mușchi, plină de vervă, zîmbăreață și miezoasă, încît îi crapă coaja de atîta miez. Fraza cehoviană e ca o apă de izvor în care fiecare găsește ceea ce caută. Cei care vor fi dispuși să vadă numai umorul vor găsi numai umorul, cei ce vor mai mult decît o glumă vor găsi mai mult decît o glumă, iar cei înclinați să caute mult de tot mult de tot vor găsi.

Iată o minune cehoviană luată la întîmplare din carnetele scriitorului:

„Peștele i se aducea mai întîi bunelului, și dacă bunelul scăpa cu zile, mînca pește întreaga familie".

Această frază conține în contextul ei o nuvelă cu început, cu sfîrșit, cu eroi, cu subiect și, firește, cu un umor al ei. Dar să lăsăm pentru o clipă gluma, oricît de ademenitoare ar fi, și să încercăm a descifra contextul. În fond, despre ce este vorba?

Peștele i se aducea mai întîi bunelului. Vrasăzică, avem un bătrîn ajuns a fi o povară pentru alții, pe semne, un biet bătrîn bolnav, care se tot vaietă, așteptîndu-și ceasul. Trăiește pe lîngă fiică ori fecior, pentru că i se mai zice și bunic. Trăiește de azi pe mîine, așteptîndu-și sfîrșitul care nu mai vine odată, și pînă

să treacă î împărăția celor drepți, mănîncă pîinea celor vii.

Nu mai aduce nici un folos, pentru că, în definitiv, ce folos poate aduce un biet bătrîn, dar hai să nu ne grăbim. Să nu ne grăbim, pentru că într-o lume orînduită și bine organizată, fiece suflare mai poate fi bună de ceva atîta vreme cît mai suflă, mai foiește. În felul acesta i s-a găsit și bietului bătrîn o pricopseală. Fără să-și fi dat el însuși seama, bătrînul a intrat în slujbă. Încerca peștele, și dacă nu se otrăvea, dacă scapa cu viață, peștele i se lua pentru a fi pus pe masa întregii familii, și iar rămînea să aștepte altă ocazie, cînd prospețimea peștelui va fi pusă la îndoială.

Avem un destin, iar destinul, după cum se știe, e mai mult decît un chin. Avem o soartă de om ascunsă undeva în miezul frazei, soarta unui om care nici nume, nici glas, nici haină, nici culoare a părului — nimic nu are, și totuși, e un personaj veridic pe care îl simți, îl vezi, îl înțelegi.

După bătrîn vine cel de-a avut fericita idee să-i găsească bătrînului un rost — pe semne, o fi fost nora, stăpîna casei. O gospodină ca vai de ea, o gospodină care nici măcar nu poate deosebi peștele proaspăt de cel împuțit. Adică, nu-i vorbă, poate ea deosebi, dar să vezi daraveră cu peștii aceștia!... Sînt un fel de pești abia-abia încercați pe care îi mănînci și nu ți se face nimica, dar mai sînt un fel de pești care tot sînt abia-abia încercați, dar intri în niște buclucuri, că e vai de steaua ta... Cu miros de pește proaspăt ori proaspăt și nu prea, el totuși costă bani... Fiind o mamă bună și iubitoare, n-ar fi vrut să-și vadă odraslele puse în primejdie, dar nici că să arunce banii în vînt nu putea, în felul acesta a luminat-o ideea cu bătrînul...

Apoi vine rîndul celor ocrotiți — vlăstare tinere și pricepute ca și mamă-sa, lume veselă și zgomotoasă, mîncăcioși nevoie mare, fiind în stare să înghită orice le-ai fi pus pe masă, pentru care lucru trebuie veșnic să fii cu ochii în patru... În sfîrșit, ultimul din cei ce mănîncă, poate chiar eroul frazei, e istețul cela, singurul care a prins comicul situației și l-a formulat, că doar fraza ne vine de la persoana întîi. O fi fiind încă prea mic pentru a schimba ceva în lumea care-l înconjoară, dar, mic și neînsemnat fiind, are și el o armă proprie a lui. Are simțul umorului.

„Peștele îi se aducea mai întîi bunelului, și dacă bunelul scăpa cu zile, mînca pește toată familia."

O familie, o mahala, un orășel, o lume întreagă a încăput într-o singură frază. Substratul general-uman al acestei fraze denotă posibilități nemărginite pentru a căuta originea acestei întîmplări. Putea să se întîmple așa ceva și la Taganrog, și la Moscova, la periferia capitalei engleze ori undeva pe-o insulă japoneză. Putea să se întîmple peste tot unde se află pești, nurori, bunei și simțul umorului.

Fraza însă, chiar fiind cehoviană, rămîne pînă la urmă un simplu element literar, pe cînd forma supremă a operei cehoviene este nuvela. Forma istorisirilor scurte i-a adus lui Anton Pavlovici o faimă mondială, și fără a ne opri asupra lor, fără a încerca măcar să ghicim ce și cum, ar însemna să trecem printr-o lume de minuni cu ochii legați.

Primele schițe semănate prin publicațiile de pe vremea ceea au rămas neobservate. Pseudonimul *A. Cehonte* era prea puțin cunoscut între autorii din revistele umoristice, dar modestul Cehov nici n-avea pretenții. Harnic, de-o productivitate fenomenală în perioada ceea, scria acasă, scria în timpul călătoriilor, scria la cursuri, la serate, în baie — care bucată îi iese, care nu-i iese, o lasă și pe loc începe alta.

Peste un timp, cînd a devenit scriitor cu renume, ani la rînd și-a tot pescuit bucățelele de prin publicațiile timpului. Se bănuiește că multe au fost pierdute cu totul. De altminteri, nici pînă azi nu s-a putut stabili cînd și-a publicat Cehov prima schiță. Studentul în medicină Anton Cehov avea pe atunci alte griji. Avea cursuri, avea familia părintească pe care trebuia s-o ajute, pentru care lucru și umbla prin redacții cu buzunarele pline de schițe amuzante. Apoi, deodată, vine ca din senin scrisoarea scriitorului Grigorovici, unul din patriarhii literaturii ruse de pe vremea ceea. Marele maestru îl dojenește pe tînărul începător că-și irosește talentul pe nimicuri, talentul care va deveni cu vremea faima întregii Rusii!

Sărmanul Cehov! Te mișcă pînă la lacrimi răspunsul pe care i-l expediază lui Grigorovici:

„...Ocroti-v-ar Domnul bătrînețile tot așa precum mi-ați mîngîiat Dumneavoastră tinerețea ... Am la Moscova sute de cunoscuți, printre ei vreo douăzeci scriu

și publică, dar nu-mi aduc aminte să mă fi citit măcar vreunul, ori să fi descoperit în mine un scriitor... De m-aș duce să le citesc măcar un rînd din scrisoarea Dumneavoastră, ar rîde de mine..."

Ce s-ar fi schimbat în soarta lui Cehov, să zicem, de nu l-ar fi remarcat Grigorovici și nu i-ar fi trimis súspomenita scrisoare? Nimic nu s-ar fi schimbat. În locul lui Grigorovici l-ar fi observat și l-ar fi încurajat un alt mare scriitor. E o frumoasă tradiție a literaturii ruse că un maestru cu renume la un moment dat descoperă în lumea literară un talent de mare viitor și-i întinde mîna. Derjavin l-a binecuvîntat pe tînărul Pușkin, la rîndul său Pușkin i-a furnizat lui Gogol cele mai miezoase subiecte. Nekrasov l-a zărit în paginile „Copilăriei" pe viitorul Tolstoi. Belinski a semnalat apariția lui Turghenev. Cehov a fost descoperit de Grigorovici pentru ca peste cîțiva ani să-i întindă mîna lui Gorki, iar Gorki, la rîndul lui, a scos la lumină o sumedenie de talente.

Scrisoarea lui Grigorovici a schimbat mai întîi de toate însăși atitudinea lui Cehov față de munca sa. În locul pseudonimului Cehonte în presă începe să apară numele adevărat al scriitorului și, totodată, povestirile, deși apar mai rar, sînt mai coapte, mai îngrijite, mai adînci...

Încetul cu încetul prinde a se schimba și atitudinea lumii literare. Peste un timp camarazii de condei ai lui Cehonte, cei care nici măcar nu-și dădeau osteneala să afle ce-o fi scriind el acolo, rămîn foarte uimiți de noutatea cum că un oarecare Cehov, coleg din aceeași gașcă, e considerat un scriitor și chiar un scriitor cu mare viitor.

În cîțiva ani Cehov devine unul din cei mai populari scriitori ai Rusiei. Pînă și înalta societate, obișnuită a recunoaște scriitorul abia după ce numele lui ajungea cunoscut în Europa, a început a citi nuvelele lui Cehov chicotind pe furiș. Erau comice, erau chiar simpatice, dar, își puneau ei problema: pot fi considerate firimiturile astea literatură? Cîtă lume poți hrăni cu un pumn de firimituri? Unde mai pui că în Franța a mai apărut un nuvelist de renume, Maupassant, și dacă socoți cîte rînduri au nuveletele altuia, apoi nu se știe, zău, nu se știe...

* * *

Ca nuvelist, Cehov e unic în literatura universală. El a emis certificatul de naștere al povestirii scurte și i-a făcut drum, înscăunînd-o în literatura cea mare. El a format gustul cititorului pentru bucățile mici și a dat o nouă sclipire limbii ruse. Arta scrisului literar, apărută cu mii de ani în urmă, a mai fost o dată descoperită pe masa lui de scris. Iată una din renumitele nuvele cehoviene — „Condica de reclamații". Această capodoperă de o singură pagină ne-a adus cu ea o lume întreagă. „Condica" în cauză, apărută nu se știe prin ce minune undeva într-o gară pierdută în nesfîrșitele întinsuri ale Rusiei, cuprinde douăzeci de însemnări. Pe lîngă cele douăzeci de însemnări, Cehov a găsit de cuviință să adauge cîteva fraze din partea autorului, cum s-ar zice, un fel de introducere în subiect...

„Zace ea, undeva la o stație de cale ferată, condica asta, într-un pupitru construit anume pentru ea. Cheia de la pupitru „se află în păstrare la jandarmul gării". În realitate însă nu se folosește nimeni de cheie, deoarece pupitrul e veșnic deschis. Desfaci coperta și citești..."

În aceste trei fraze avem o microistorie a Rusiei țariste, un fel de blestem ce tot vine peste toate începuturile ei bune. Cel care a venit cu ideea a fost un om deștept, umblat prin lume. Ce și-a zis el: punem, dragă, „condici de reclamații" prin toate gările, dacă cineva are vreo jalbă ceva, să vină să se plîngă, cum se obișnuiește în toată Europa, dar pentru ca să n-o prea ia călătorii razna cu jalbele, facem un mic anunț — cheia se află în păstrare la jandarmul gării... Astfel, înainte de-a te fi plîns autorităților, te vei duce să te plîngi jandarmului, cerîndu-i cheia și las' dacă ți-a mai arde a jalbe pe urmă...

În orice altă țară pupitrul ar fi rămas încuiat, „condica" — cu paginile curate, și dumneata, dragă cititorule, rămîneai fără celebra nuvelă cehoviană, dar în Rusia toate se întîmplă mult mai altfel. Rușii sînt inventivi și plini de curiozitate. Măi, s-o fi gîndit cineva, oare să fie de acum „condica" ceea plină de jalbe?! A scobit cît a scobit în locul cela cu un cui, cu un cuțitaș, a smucit nițel ușa pupitrului, apoi altul a venit să-i spună că nu așa se smucește, și încetul cu încetul...

Atunci cînd lăcățica a fost stricată în așa fel încît cheia nu mai putea de acum nici încuia, nici descuia pupitrul, atunci „condica" a devenit prada călătorilor, și autoritățile gării s-au pomenit nevoite a pune alături un toc și o călimară. Pentru ca pe urmă să n-o pornească călătorii cu fel de fel de prostii și năzbîtii de-ale lor, administrația a mai avut grijă să „organizeze" prima inscripție, un fel de camerton pentru următoarele însemnări:

„Mult stimate domn! Probă de condei?!"

O fi scris vreun conțopist de talia lui Akaki Akakievici din „Mantaua" lui Gogol. Akaki Akakievici, după cum se știe, cînd se întorcea seara acasă, copia formulare numai pentru plăcerea de-a tot rotunji și subția litere cu penița... O jumătate de veac a trecut de la „Mantaua" lui Gogol pînă la „Condica de reclamații" a lui Cehov. În acest răstimp de vreme conțopiștii de pe bulevardul Nevski au ajuns de acum pînă și prin cele mai îndepărtate gărișoare ale Rusiei.

Acest Akaki Akakievici, trimis de șeful gării să facă prima inscripție în sus-pomenita „condică", o fi stat și s-o fi gîndit în mintea lui: cam ce-ar fi bine de scris? În primul rînd, trebuie să încerce penița, să vadă de scrie bine. Ce scrie omul atunci cînd încearcă o peniță? De obicei, scrie ceva mecanic, ceva supraobișnuit. Ori își așterne semnătura, ori ziua, ori un cuvînt care tocmai îi stă pe limbă... Conțopistul, după cum știm, a scris și el ceea ce-i umbla pe limbă: „Mult stimate domn!"

A scris și s-a înfiorat: stai, cum, adică, „Mult stimate..."? Cui îi revine acest „mult stimate"? Se poate să arunci la stînga și la dreapta cîte-un „mult stimate!"? Și dacă le tot aruncăm fără nici o socoteală, unde ajungem?! După o lungă frămîntare, conțopistul adaugă, de parcă și-ar fi cerut scuze: „Probă de condei". Semnele de exclamare și de întrebare vin să ne indice puțina carte pe care o avea sărmanul conțopist. Știa a rotunji frumos literele, iar încolo, cu semnele celea, Dumnezeu știe unde vine exclamația, unde vine interogarea, și de aceea le-a pus pe amîndouă alături. Să tot stea așa, că le șade bine.

Nu se știe cît o fi chicotit lumea pe seama conțopistului. O fi rîs destul, dar fiecare în sinea lui, pînă s-a găsit unul care a ținut să-l batjocorească în public. Pentru a fi cît mai caustic, a hotărît s-o înceapă cu desenul.

A închipuit o mutră cu nas lung și corniță. Ar fi rămas pentru generațiile viitoare un om deștept, care a comentat în felul său inscripția contopistului, dar nerozia nu știe niciodată de măsură, și cel cu desenul vine să comenteze ceea ce n-a putut reda cu ajutorul artei plastice:

„Ești tablou și sînt portret, ești un bou și nu regret. Vezi-te și nu uita — sînt aici, sînt mutra ta."

Este atîta atitudine neghiobească în inscripția asta, încît ar fi păcat să ne mai oprim pentru a o comenta.

Discuția dintre contopistul fricos și nerodul cu pretenții poetice începe a-și avea cititori. Trenurile umblă rar, lumea cască prin gări și, în căutarea distracțiilor, ajunge oricum la „condica de reclamații". Cine știe pe ce cale ar fi pornit discuția dintre nerod și contopist, de nu s-ar fi găsit unul care a avut mare nevoie de „condică". A fost primul care s-a apropiat de pupitru cu intenții serioase, a venit să mărturisească în scris ce poate păți un om pe o lume ca asta:

„În goana trenului, apropiindu-mă de gară și savurînd natura prin geam, a avut să-mi zboare pălăria din cap. I. I a r m o n k i n."

Așa-i, vrăzăzică. Și-a pierdut pălăria și a găsit de cuviință să anunțe public. Iarmonkin acesta e și el un nerod, dar un nerod de altă specie. Omul călătorea cu trenul. Vîntul i-a furat pălăria atunci cînd încredințase căilor ferate și propria-i persoană, și toată averea sa — vrasăzică, cine răspunde? Firește, căile ferate răspund. S-o fi gîndit însă că scribii de prin judecătorii, îndopați cu dosare, ar fi putut să-l întrebe: dar prin ce fel, domnule Iarmonkin, ți-a zburat pălăria din cap? Altora nu le-a zburat și dumitale îți zboară? Pentru a evita o astfel de întrebare iezuită, Iarmonkin comunică din capul locului: savura natura... Lumea aleasă, călătorind cu trenul, obișnuiește a contempla natura, minunîndu-se de frumusețile din jur, și dacă Iarmonkin a fost furat și el de asemenea priveliști, mă rog, n-ai decît să tragi concluziile cuvenite. S-ar putea crede că el mai întîi a vrut să înștiințeze lumea că dacă găsește cineva pălăria, să i-o întoarcă, dar ținînd mai mult la autoafișare decît la pălărie, semnează masiv: *I. Iarmonkin,* de parcă ar fi semnat: *Noi Nicolae al Doilea.*

Poate că aici ar fi luat sfîrșit „condica de reclamații", de nu i-ar fi fost sortit să zacă într-o mică gărișoară

pierdută cine știe pe unde. Trenurile vin rar, timpul trece încet, lumea moare de plictiseală. În cele din urmă, iară ajunge la „condică". Mai citește o dată cele trei inscripții. Citește, saltă din umeri, schimbă priviri, pînă se găsește unul care, după ce a tot buchisit și a cercetat conștiincios inscripțiile, a rămas deodată luminat de-un gînd pe care nu a putut să nu ni-l comunice:

„Istețul mîzgîlește, iar prostul stă de citește".

Lipsit complet de simțul umorului, un lipovean bărbos, care toată viața nu a citit decît psaltirea, se pomenește deodată într-o gară, așteptînd un tren, și pentru că toți cei cărturari se apropiau de pupitru pentru a buchisi foile celea, s-a dus și el, crezînd că este ceva spre luare-aminte... Înfuriat, ne-a spus ce-a crezut. Las' că dacă-i vom lua din scurt, le va trece pofta, dar... Între timp apare un tip foarte simpatic. N-a avut cînd să citească ceea ce a fost scris pînă la dînsul, dar poate a citit și nu a înțeles nimic. Avînd însă o dispoziție bună și un scris frumos, a luat tocul și l-a înmuiat în cerneală pentru a ne comunica:

„Spre amintire, șeful biroului de reclamații Kolovroev".

Auzi, spre amintirea noastră a tuturora... Oamenii mari, oamenii ce răspund de soarta întregii omeniri lasă amintiri prin locurile pe unde au călcat cu piciorul. Ne-a lăsat un rînd spre amintire și șeful biroului de reclamații Kolovroev. Ce birou, ce reclamații erau în biroul cela? Omenirea va rămîne veșnic nedumerită, singurul lucru cunoscut fiind faptul că exista cîndva în Rusia un birou de reclamații, șeful biroului fiind unul Kolovroev, care din cînd în cînd călătorea cu trenul.

După Kolovroev apare un tip căruia nici pe departe să-i pese de nemurire. Vine necăjit și umilit, ia repede tocul pentru a înșira pe hîrtie cumplita nedreptate ce i se făcu:

„Adresez șefilor în drept o reclamație asupra conductorului Kucikin pentru purtare grosolană față de soața mea. Că soața mea n-a căutat scandal, dimpotrivă, a vrut ca toate să fie bune și frumoase. Precum și asupra jandarmului Kleatvin, care m-a apucat brutal de umăr. Domiciliez la curtea moșierului Andrei Ivanovici Işceev, care-mi cunoaște buna purtare. Contabil Samolucișev".

Jalba lui Samolucișev e mai complicată. Aici a fost călcată în picioare onoarea unui familist, nevasta căruia

mai întîi căuta ca „toate să fie bune și frumoase". Abia pe urmă a intervenit ceva, ceea ce a și scos-o din fire. Acum, cînd onoarea familiei e călcată în picioare, ce-i rămîne omului să facă? Scrie o jalbă. Ordinea rămîne ordine. Să-i cheme șefii de la Petersburg și să le facă morală. Se poate așa ceva, domnilor?!

Cît despre amănunte, Dumnezeu știe ce-a fost acolo. La urma urmei, parcă e o întîmplare rară cînd într-un tren o doamnă se clănțănește cu un conductor? Pe semne, Samolucișev nici n-avea de gînd să facă jalba, dar a aflat doamna că se află la gară o condică de reclamații, l-a prins de braț, l-a adus și i-a vîrît tocul în mînă. După care, doamna a rămas satisfăcută și pe viitor va căuta ca toate să fie și mai bune, și mai frumoase...

Dar, Doamne-Dumnezeule, parcă viața constă numai din conțopiști, din pălării pierdute, din familii dezonorate? Viața e viață. Fierbe, se frămîntă lumea în jur, și nu poate să nu răzbată măcar un strop din valurile ei zbuciumate în „condica de reclamații". Și chiar că răzbate:

„Nikandrov e socialist!"

Și-a strecurat inscripția pe ascuns, să nu-l vadă nimeni. „Ce te faci dacă pe urmă socialiștii ajung la putere?!" De semnătură nici vorbă nu putea fi. Dar, pînă una-alta, socialiștii sînt pretutindeni căutați de poliția secretă. El acum l-a turnat pe unul, și, vai, ce-o să fie, ce-o să fie în această mică gărișoară cînd se va afla ce e cu acest Nikandrov!

Și apoi, firește, vorba nu e numai de faptul că Nikandrov a devenit socialist. Vorba e că autorul abia-abia a prins gust de politică. Ceea ce i-a plăcut cu deosebire în politică erau denunțurile. Domnule, te duci, îl torni — și, gata, s-a zis cu el. La prima ocazie, cînd a ajuns pînă la el un zvon despre Nikandrov, s-a repezit pînă la gară și a pus mîna pe „condică", pentru a face primul denunț. Pe urmă, firește, va afla că nu acolo se prezintă denunțurile politice și, în genere, nu așa se face, dar tragerea lui de inimă va fi observată — și fără îndoială că peste un timp *ohranka* va avea la gărișoara ceea un om de mare nădejde.

Apoi, ca din senin, răsare liceanul. Avea numai note bune, se pregătea să devină ofițer sau judecător. Ținea, ca și părinții, ca și profesorii de liceu, la ordinea publică, dar, pornit în prima lui călătorie, se înșeală amarnic:

„Aflîndu-mă sub impresia unor fapte revoltătoare... *(șters)* Fiind în trecere prin această gară, am rămas adînc revoltat în urma *(șters)*. Martor ocular al unei scene revoltătoare, care zugrăvește în culori vii moravurile noastre feroviare... *(în continuare totul e șters în afară de semnătură)* A l e k s e i Z u d i e v, elev în clasa VII, liceul din Kursk".

Ce și-o fi zis sărmanul Zudiev: am să-i coc! Și nu i-a copt. Stilistica învățată la compuneri nu se prea potrivea la cele ce se cereau scrise. Erau lucruri prea grozave. Și apoi frica pentru greșelile de exprimare îl paralizează pur și simplu. Peniță scrie pînă la jumătate, se întoarce și șterge, și iar scrie, iar șterge. O parte a șters el însuși, o parte o fi șters administrația gării, și nu ne-a rămas decît semnătura.

După chinurile stilistice ale lui Zudiev, apare o figură nouă. O fi stat ore întregi tăcută, concentrată, așteptînd trenul, și, plictisită de moarte, a tot cercetat ba una, ba alta, iar rezultatul a hotărît să-l comunice posterității prin mijloacele aceleiași „condici".

„Așteptînd plecarea trenului, m-am dus să examinez mutra șefului de gară și am rămas prea puțin satisfăcut. Drept care anunț toată linia."

Cu toate că pretinde a fi vesel, o plictiseală soră cu moartea l-a făcut să ajungă fizionomist. Cînd omul nu are ce face, cu ce se ocupă? Ia se mai uită la una, la alta. Și dacă tot stă de cască gura, atunci ori rămîne mulțumit de cele ce-i văd ochii, ori nu. El unul a rămas nemulțumit de mutra șefului de gară și a hotărît să anunțe rezultatul cercetărilor sale pe toată linia. La urma urmei, cum se face la calea ferată? Anunți pe linie, în toată lungimea sa.

Pînă aici administrația a lăsat „condica" în pace. De data aceasta însă fusese insultat șeful gării. Un mic slujbaș a citit și a chibzuit o vreme. Ce e de făcut? Să rupi foaia, nu e bine. Să-i comunici șefului de gară, nu se poate — se supără și atunci e și mai rău. Pentru a pune un fel de stavilă posibilelor insulte la adresa maimarilor, a scris ceva mai jos:

„Las' că știu eu a cui e trebușoara asta. E scrisul lui M.D.".

Nu a comunicat în întregime numele — dacă șeful gării nu se va interesa de toată povestea asta, de ce să și-l facă dușman pe M.D.? Iar dacă se face scandal,

oricum, vor ajunge la dînsul, pentru că nu e mare lucru a afla, într-o mică gară, cine-o fi fiind M.D.

„Domnilor! Telțovski trișează!"

Aici pentru prima oară „condica" se transformă într-un afișier. Inscripția nu e făcută pentru șefi. Stilul alarmant e adresat celor ce vor pleca cu trenul. Se poate întîmpla să intre și în cupeul altora acest stimabil domn cu un pachet de cărți și, deci, ferit-a sfîntul să vă așezați cu el la o partidă, deoarece trișează, domnilor, trișează fără pic de rușine!

Călătorii au prins gustul bancurilor. „Condica" cu cîteva glume proaste adună lume de pe lume, și fiecare se lasă ispitit de dorința de a mai adăuga și el cîte ceva. Unul, pe cînd se gîndea cam ce-ar mai trebui așternut pe paginile „condicii", află o istorioară cum nu se mai poate de simpatică:

„Jăndărmoaia a tulit-o ieri peste rîu cu Kostka, bufetierul. Petreceri frumoase. Aține-te, jăndare!"

Aici mai apare o dată jandarmul care trebuia să păstreze cheia de la pupitru. Ca să vezi pînă unde poate ajunge neglijarea intereselor de serviciu! Pe de altă parte, cel care a făcut comunicarea era un intrigant dornic de-a produce zîzanie pe unde poate. Ajunge noutatea la urechile jandarmului, acela îl prinde pe Kostka de piept și se face un scandal care ar putea cutremura pînă în adîncuri...

Dar de unde!... În acea mică și prăpădită gară nici măcar această extraordinară noutate nu a aprins spiritele. Poate s-au temut să-i ducă vestea jandarmului, poate însuși jandarmul căuta vreun pretext să scape de soție. Oricum, jăndărmoaia continuă petrecerile cu Kostka peste rîu, iar în „condică" apar alte mărturisiri:

„În trecere prin gară, făcîndu-mi-se foame și fiind intrat în post, n-am găsit nimic de sec. Diacon D u h o v".

Ca să vezi ce necaz pe capul bietului diacon! Ce și-o fi zis Duhov: să postim, frate, dar încaltea să avem destulă haleală de sec! Cînd colo, pornește la drum, i se face foame și gărișoara ceea — nimic, absolut nimic pentru un om ce ține postul. Parcă e atît de greu să faci așa ca la fiece gară să te aștepte două mese frumoase — una de frupt, alta de sec; dar nimic nu se poate face în această lume păcătoasă, zău așa...

Diaconului i s-a răspuns prompt, cu răutate: „Crapă ce ți se dă".

Între timp „condica", cu toate inscripțiile sale, atinge apogeul — e citită de absolut toată lumea, astfel încît atunci cînd un cetățean își pierde port-țigaretul, găsește că e normal să vină cu un anunț:

„Cine dă de un port-țigaret de piele, să i-l aducă la ghișeu lui Andrei Egorovici".

Habar n-avea de cele ce s-au scris pînă la el în „condică". Știa însă că lumea vine de-o citește, și s-a folosit de situație pentru a face un anunț.

Nici următorul n-a citit „condica". Acesta însă nu avea timp. A venit furios cum nu se mai poate, pentru a da o palmă întregii omeniri:

„Întrucît sînt dat afară sub pretext că aș fi bețiv, declar că sînteți cu toții niște pușlamale și niște pungași. K o s m o d e m e a n s k i, telegrafist".

De altminteri, acest Kosmodemeanski știa el mai demult că lumea ca atare nu e decît o adunătură de pușlamale și pungași, dar a tăcut. Mă rog, treaba voastră, și-o fi zis, vă place voua să fiți așa, de ce nu... Atunci însă cînd a venit vorba să fie dat afară de la lucru, n-a mai putut răbda. De ce, adică, să nu le spună verde în ochi? Parcă lumea l-a cruțat atunci cînd a venit soarta să-l lovească. A pus mîna pe toc și a scris. Rușine să le fie tuturora! O zare de speranță mai mijește însă pe undeva, căci nu a spus chiar totul, nu a numit persoane concrete, fapte concrete, și de nu va fi repus în slujbă, he-he, vedem noi...

Dar ce te faci cu lumea asta fără capăt și fără margini! După o asemenea durere mare, se găsește unul care ia tocul în mînă numai pentru a scrie:

„Katenka, te iubesc la nebunie!"

Nu i-a spus Katenkăi atunci cînd era cazul, pentru că, să vezi, n-a îndrăznit. Știa totuși că trebuie să-i comunice cumva — dragostea se cere odată și odată mărturisită, altminteri se ofilește și moare. A recurs deci la „condică", cu nădejdea că și Katenka, avînd și ea vreo treabă pe undeva, va trece prin gară, va deschide „condica" și, ah, ce bucurie!...

Pînă aici toate au fost cum au fost. Administrația gării a suportat amenințări, denunțuri, insulte directe, dar să vină un mucos cu niște sentimente amoroase și să mîzgălească pentru atîta lucru paginile „condicii"?!

Crunt, cu o mînă de fier, administrația vine să curme odată pentru totdeauna acest tămbălău:

„Rog a nu se mai face în condică inscripții de ordin particular. Pentru șeful de gară — Ivanov al 7-lea".

A scris și a plecat, pentru că, după cum se știe, ordinele nu se discută, dar tocmai aici apare acel filozof care, împiedicîndu-se de replica lui Ivanov al 7-lea s-a gîndit: măi, oare ce să-l fi enervat? A citit și răscitit tot ce-a fost scris în „condică", după care a dat ultima replică, încheind în strălucitul stil cehovian toată povestea:

„Vei fi tu al șaptelea, dar ești un mare prost".

Pe-o singură pagină Cehov a adunat o lume — fiecare cu destinul, cu grijile, cu mentalitatea sa. Scriitorul nu s-a dus să-i caute acasă ori la serviciu, n-a ținut să ne spună neapărat din ce familie provine fiecare, cît cîștigă pe lună, cu ce se îmbracă duminicile. Cehov i-a prins din fugă, i-a schițat într-o mică gărișoară, atunci cînd stăteau căscînd în așteptarea trenului, și ceea ce a văzut, ceea ce a simțit, ceea ce a înțeles a așternut pe-o jumătate de foaie... O citești, și te cuprinde o adîncă tristețe. Nuvelele cehoviene au umor numai la prima lor lectură, iar cînd revii, dincolo de glume apare o lume grea, zbuciumată.

Există scriitori care au scris mult. Există scriitori care au scris relativ puțin. Important însă nu e numărul volumelor pe care ni le-au lăsat, pentru că nu proporțiile creațiilor îi fac să rămînă în viața noastră. Marii scriitori aduc cu ei o lume, iar lumea poate fi văzută de la înălțimi cosmice, dar poate fi surprinsă și într-o singură picătură de rouă. Crearea unei lumi într-un spațiu restrîns — acesta este prinosul cehovian adus literaturii universale.

A susține însă că ai spus totul despre o lume nu se poate, fiindcă lumea, după cum se știe, nu are margini. Tot așa nu are margini nici lumea lui Cehov. Într-un anumit fel, opera marilor scriitori poate fi asemuită cu un aisberg ce plutește domol prin nesfîrșitul ocean al timpului. Acești munți de gheață se întîmplă să scoată în văzul lumii numai un pisc, o margine, dar cît mai este acolo în adîncul apelor, nimeni nu știe.

Acum un sfert de veac, cînd a fost scris acest eseu, nuvelistica marelui scriitor rus făcea ocolul lumii, dar iată că între timp operele dramatice își ridică fruntea din negura vremurilor, și iară se vorbește peste tot de „minunea cehoviană". O sumedenie de scriitori de teatru care au dominat scenele lumii și care păreau veniți pen-

tru totdeauna în conștiința noastră s-au dus, încît nimeni nu le ține minte numele, iar modestele „Trei surori", mult necăjitul „Unchiul Vanea", trista „Livadă cu vișini" continuă să se mențină în repertoriul mondial, ba chiar mai mult, iese categoric pe primul plan.

Astăzi la teatrele din Moscova se joacă patru variante la „Livada cu vișini". Din America și pînă în Japonia, din Norvegia și pînă în Australia nu există capitală civilizată în care nu ar ieși actorii seară de seară pentru a depăna povestea unei cuconițe provinciale din Rusia încurcate în datorii. Nu se mai poate însă salva nimic, toporul prinde a mușca din lemnul sîngerînd al vișinilor, și aceste lovituri de topor, într-un mod cu totul enigmatic, cutremură sală după sală, generație după generație, țară după țară.

Enormul munte cehovian continuă să plutească prin vremuri. Ce va mai scoate el din dedesubturi, cu ce ne va mai îmbogăți, cu ce ne va mai cutremura?

1959; 1985

EMINESCU, POET NAȚIONAL

Moldovenii se nasc cu o nespusă patimă pentru muzicalitatea și frumusețea limbii materne, astfel încît nu e de mirare că, așa cum a zis cîndva Alecsandri, la noi fiecare se naște poet. Astăzi patrimoniul poeziei noastre o fi trecut de o sută de volume, iar poeți avem cu nemiluita. Poeți academicieni, cu operă masivă, probată de vreme, poeți în floarea vîrstei, plini de vervă și mușchi, poeți timizi și tinerei, cu cîte-o cărticică, cu cîte-o poezioară la suflet, poeți anonimi, pierduți în iarba poporului, dar care la un moment dat, la un prag de vremuri, la o răscruce de destine, se ridică pentru a lansa o doină, o baladă, o cimilitură, o vorbă de duh ce va rămîne pururea în fața limbii noastre, pe cînd el, poetul anonim, se va întoarce înapoi în iarba poporului, devenind ceea ce fusese pînă atunci — un simplu fir de iarbă verde.

Acum se scriu multe versuri pretutindeni, în toate colțurile lumii. Totuși, în sînul unei culturi, oricît de mulți, oricît de mari poeți ar fi avut vatra acelei culturi, deasupra tuturor domnește unul, numai unul, care se

cheamă poet național. Ceilalți își fac de acum rînd în urma lui. Se întîmplă ca și acolo, în umbră, să fie poeți mari, să fie opere care, puse alături de opera poetului național, poate ar fi chiar în cîștig, dar nimeni nu va îndrăzni să facă o astfel de confruntare, lumea literelor întregului neam acceptînd prioritatea și stema, și domnia acelui prim poet.

Orașele au frunțile lor turnate în bronz. Zi de zi, anul întreg, mănunchiuri de flori fac de strajă la temelia celor monumente, pentru a însemna locul unde a fost legată flacăra unui talent de recunoștința unui popor. „Numele meu va străbate largul necuprins al Rusiei" — se poate citi în centrul Moscovei. „Și, puternic, mă voi ridica în calea soarelui..." — e scris pe marmura ce poartă chipul lui Rainis. „Mai am un singur dor" — șoptește bătrînul tei de lă marginea cimitirului Bellu.

Împreună cu măreața și strălucitoarea lor operă, poeții naționali ne aduc și o sumedenie de legende, taine, rînduri nedescifrate, șoapte nedeslușite. Deseori legendele vin să întregească opera, iar opera vine să confirme legenda. Ne-am împăcat să le primim pe toate așa cum sînt, să ne bucurăm și să le credem pe toate, dar, pentru că trăim într-o epocă în care toate adevărurile sînt puse la îndoială, cînd tot ce se bănuiește a fi sfînt este săpat din temeliile sale, să vedem ce adică o fi însemnînd „poet național" în cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci.

Mai întîi de toate, firește, popularitatea operei. Și nu e vorba de numărul edițiilor, de numărul tălmăcirilor în unele limbi străine, de cel al studiilor ce i-au fost consacrate, deși toate acestea își au și ele de spus cuvîntul lor. Popularitatea poeților naționali e ploaia ceea de început de primăvară ce coboară pînă în adîncuri, găsește fiece sămînță și o îndeamnă să spargă cu colțul său firav scoarța întunericului, pentru a răzbate la soare și lumină.

Pana lui Eminescu a avut marele dar de-a așterne pe hîrtie versuri de-o muzicalitate, de-o frumusețe copleșitoare. „Ce te legeni, codrule", „Pe lîngă plopii fără soț"... O bună jumătate din versurile lui Eminescu au devenit cîntece populare ce se cîntă de ani de zile prin sate, în cîmp, pe la nunți și șezători. Mulțime de oameni simpli, oameni care te-ai mira de-au frunzărit vreun volumaș de versuri eminesciene, poartă în suflet versuri de-ale

lui. Le-au prins așa, din vînt, cum se prind ele deseori în lume, s-au minunat de frumusețea, de înțelepciunea lor, și au rămas să le poarte ca pe-o minune, ca pe-o comoară la descoperirea căreia, într-un anumit fel, au participat și ei.

Dacă ar fi să-l oprești în drum pe acel om simplu din popor și să-l întrebi — ale cui sînt acele versuri, poate că nici n-ar fi în stare să-ți răspundă. De l-ai întreba pentru ce le tot poartă cu el o lungă viață de om, ar zice: D-apoi că, iaca, nici eu nu mai știu. Dacă însă i-ai cere să se dezică, să se lase de acele vorbe frumoase, nu ar primi cu nici un preț, zicînd că sînt ale sale, sînt roada sufletului său.

Pe semne, asta se și cheamă *poet național.*

* * *

Limba a fost marea și unica lor armă. „Să-mi arzi cu verbul inima mulțimii" — zice Pușkin. „Dacă limbii mele îi va fi dat să moară mîine, scrie Rasul Gamzatov, eu aș fi vrut să fiu înmormîntat chiar azi." Un imn de-o frumusețe rară i-a închinat Mateevici limbii noastre, „Limba vechilor cazanii,/Care-o plîng și care-o cîntă/Pe la vatra lor țăranii..."

Pînă la venirea marilor poeți, limbile naționale, în marea lor majoritate, nu au fost decît o masă enormă, crudă și neorganizată. Marii poeți sînt cei care au venit să facă ordine în această bogăție spirituală a poporului, în această minune care se cheamă limbă. În fond, ce este limba? Un vechi dicționar slav ne spune că limba este o împletitură de cărări tainice, unde-și dau întîlnire cei legați printr-o anumită înrudire sufletească. Prin urmare, poeții naționali sînt cei ce stau în capul mesei la sărbătoarea acelei înrudiri sufletești. Dacă ar fi să asemuim cuvîntul cu un ostaș, iar limbile naționale cu niște armate, marii noștri poeți pot fi numiți comandanții care au organizat aceste oștiri, făcîndu-le active și bune de luptă. După cum Pușkin a scos în lume regimentele slovelor ruse, Eminescu a dat o viață nouă întregii noastre limbi, a băgat-o în luptele cele mai crîncene, și izbînzile pe care le-a repurtat această armată sub ocîrmuirea lui rămîn a fi cele mai mari izbînzi ale noastre.

Pe semne, asta o și fi însemnat *poet național.*

* * *

Crunte şi nemiloase au fost destinele marilor noştri poeţi. Puşkin ba e exilat în Basarabia, ba pribegeşte prin munţii Caucaz, ba e deportat la moşioara Boldino, şi regimul ţarist împreună cu epidemiile de holeră îl ţin cu anii în fundătura ceea. Şevcenko, după ce cutreieră Ucraina pe jos, mai ajunge a fi dus la cătănie în nisipurile asiatice pentru un amar de vreme, cît despre bietul nostru Eminescu, ţi se strînge inima de durere cînd arunci o privire asupra nesfîrşitelor sale strădanii.

Tatăl lui, fecior de ţăran din Bucovina de Nord, venit la Botoşani, se căsătoreşte cu o fiică de slujbaş, pentru a răzbate şi el în lume. A şi răzbătut, ajungînd căminar, adică strîngea impozitele pentru vinderea băuturilor spirtoase. A avut unsprezece copii, Mihai fiind al şaptelea. La şapte ani Mihai, cu cîţiva fraţi mai mari, a fost înscris la Cernăuţi la un gimnaziu de limba germană şi o uşoară unduire a culturii germane se resimte în întreaga sa operă.

Interesant însă e faptul că nu s-a mai întors înapoi la casa părinţilor. Ba lasă gimnaziul şi cutreieră Carpaţii, trăind pe la ciobani, pe la prisăcari, ba se întoarce la Cernăuţi la aceeaşi şcoală a lui Aron Pumnul, un dascăl înflăcărat din Ardeal. După moartea acestuia porneşte a colinda ţara cu o trupă de actori.

Îl întîlnim student la Viena, apoi îl vedem studiind filozofia la Berlin. Criticul Maiorescu îl grăbeşte să-şi ia doctoratul, vrea să-l facă profesor universitar, vrea să-l scoată în lume, dar zadarnice erau toate. Eminescu nici gimnaziul nu şi l-a terminat, nici doctoratul nu şi l-a luat, nici carieră politico-literară nu a vrut să-şi facă, deşi a ocupat slujbe destul de importante. Poezia rămînea mai presus de toate — şi cînd avea ea să-l cheme la drum, poetul lăsa casa părintească, lăsa şcoala, lăsa dragostea, lăsa totul de dragul acelui vers plin de suferinţe, care mai apoi urma să îmbrace haina unei nemuriri.

Pe semne, asta s-o şi fi numind *poet naţional.*

* * *

Din punct de vedere tehnic versul eminescian este foarte apropiat de versul popular, şi în acelaşi timp e cu totul altceva. Şi Alecsandri, şi Eminescu, pornind

amîndoi de la poezia populară, au găsit, fiecare în felul lui, cum să transplanteze acea floare mîndră și rară de pe ogoarele poporului pe-o foaie albă de hîrtie în așa fel ca ea să nu se ofilească, ci, dimpotrivă, să prindă viață nu din primăvară pînă în toamnă, ci din secol în secol. Floarea răsădită de Alecsandri se numește „Miorița", floarea răsădită de Eminescu se numește „Luceafărul", și aceste două cetăți, aceste două cetedrale sînt singurele noastre bogății spirituale ce rezistă în timp ca și piramidele egiptene.

Pe semne, pentru asta au și fost ei numiți *poeți naționali.*

* * *

S-au făcut multe încercări de-a tălmăci opera poeților naționali în alte limbi, s-a discutat mult cum se face că, pînă la urmă, farmecul versurilor rămîne în afara tălmăcirilor. Se traduc de minune romane, piese de teatru, filme, și numai opera poeților naționali rămîne și azi ascunsă în haina limbilor în care a fost scrisă. E un merit, e o lacună această calitate a operei lor?

După mine intraductibilitatea poeților naționali nu rezultă numai din versurile lor, ci și din specificul lumii pentru care au scris ei. Exprimînd sufletul unui neam în toată plinătatea lui, cu toate ascunzișurile sale, opera poeților naționali e bazată pe o lume intimă de asociații, cunoscută și existentă numai și numai în sînul acelui popor. Or, sistemul, mecanica și fondul de asociații diferă de la o limbă la alta, de la țară la țară, de la popor la popor.

Versurile poeților mari pot fi traduse ușor, dar nu poate fi tradus ineditul versurilor. Ceea ce un mare poet i-a spus poporului său în șoaptă nu poate fi tradus pentru un alt popor în gura mare. El poate fi tradus tot în șoaptă, adică tradus poate fi de un alt mare poet, de un poet egal, care ar cunoaște ascunzișurile limbii sale și ale sufletului poporului în așa fel ca să-i poată vorbi în șoaptă. Asociațiile sînt o materie efemeră, care nu poate fi supusă unui control. Pușkin, de-o pildă, zice:

Москва, Москва, как много в этом слове
Для сердца русского слилось,
Как много в нем отозвалось...

Dacă s-ar apuca cineva să socoată, punct cu punct, ce anume poate desprinde sufletul rusului din această denumire geografică zisă Moscova, ar pierde o viață de om și nu ar izbuti mare lucru, pentru că Rusia e mare, fiecare din milioanele ei de oameni vede și simte neamul în felul său, și focul acestor asociații e atît de mare, încît se minunează și însuși poetul...

Tainele și ascunzișurile sale și le are și limba noastră.

Vezi, rîndunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-așază bruma peste vii —
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

În limba rusă aceste versuri eminesciene au o traducere destul de corectă și bunicică:

Смотри, уж ласточки летят,
Роняет листья хмурый сад,
И первый снег заносит след,
Тебя все нет, тебя все нет...

Și totuși, fiorul care mă încearcă ori de cîte ori aș citi această strofă în original nu-l simt atunci cînd citesc tălmăcirea. Versurile în limba rusă îmi vorbesc despre un poet romantic din secolul trecut, un oarecare poet dintr-o oarecare țară. Fiorul amărăciunii însă tace. Tristețea versurilor tace. Dorul tace. Și numai atunci cînd glasul meu din adîncuri pornește a răzbate împreună cu „Vezi, rîndunelele se duc", totul prinde viață, totul se înfioară.

Pe semne, asta o și fi fiind taina *poeților naționali.*

* * *

Marilor poeți nu le-a fost dat să ajungă pînă la adînci bătrîneți, să moară tihniți prin casele lor, cu rude înlăcrimate în jurul patului. Marii poeți au căzut într-o luptă pe viață și pe moarte. Uneori ți se pare că un anumit blestem se rotea peste destinele lor, dar studiindu-le biografiile în amănunt, la un moment dat observi că viața marilor poeți poartă pecetea neamului din care s-au ridicat.

Știau oare marii poeți că ei repetă destinul neamului lor? Pe semne, știau, căci chiar și atunci cînd viața venea să le dea un mic răgaz, o mică bucurie, ei căutau să scape

de ele cît mai repede și să se întoarcă la furtunile din care culegeau versuri. Și dacă la început destinele lor nu prea semănau cu destinele neamului, azi biografiile lor au ajuns a fi parte integrantă a istoriei neamului.

Poate asta ne și face să fim veșnic setoși de opera lor, să adunăm cuvînt la cuvînt, fir la fir din tot ce-a fost legat de numele lor. Azi cunoaștem aproape tot ce se poate cunoaște despre viața marilor noștri poeți, știm chiar mai mult decît ne-ar fi permis bună-cuviință, dar tot adunăm și adunăm date și fapte, pentru că, înțelegîndu-i pe ei, vrem să ne înțelegem mai bine pe noi înșine.

Bucuriile lor rămîn a fi bucuriile noastre, precum durerile lor au rămas pururea cu noi. După cum o împușcătură dintr-un miez de iarnă, pe malul unui pîrăuaș, va înfiora veșnic sufletul rusului, tot așa sufletul neamului nostru se va cutremura de căldurile din miez de vară, călduri ce-au venit să întunece mintea marelui nostru poet.

Pe semne, asta ne și doare atunci cînd zicem *poet național.*

* * *

O altă taină a acestor mari poeți este capacitatea operei lor de-a renaște, ritmic și categoric, din vreme în vreme. Interesul pentru opera lor, ca orice aparență legată de existența unei lumi vii, ba e în creștere, ba e în descreștere. Uneori acest interes scade cu totul — de, zice lumea, o fi fost el mare, o fi fost genial, dar și noi sîntem oameni. Deci, să ne lăsați în pace pentru a ne vedea de grijile noastre cu poeții pe care ni i-a dat Dumnezeu. Marile stele ale culturilor naționale încep să apună, apoi după flux vine refluxul și într-o bună dimineață ne trezim cu un interes deosebit pentru aceiași autori, pentru aceleași opere.

Numai operele complete și operele alese ale lui Pușkin numără în Rusia cîteva sute de ediții. Nu există bibliotecă fără un Pușkin, nu există casă în Rusia fără un vers de Pușkin, și cu toate acestea ne pomenim într-o toamnă, cînd sute și sute de tineri stau noaptea întreagă la coadă pe bulevardul Nevski pentru a se abona la o nouă ediție a operelor complete. Pe scenele teatrelor din Moscova se joacă șapte spectacole inspirate din viața

marelui poet, și altele patru sînt în pregătire.

Eminescu a scris mult mai puțin. În fond, două volume — unul de versuri, altul de proză. Și cu aceste două volume el a adus cele mai mari venituri în practica editorială din România, iar la Chișinău s-a jucat o piesă din viața lui Eminescu — e singurul spectacol ce s-a jucat zece ani cu sala arhiplină.

Editurile adună venituri fabuloase în urma editării operei lor, și te înfioară cînd te gîndești că amîndoi poeții au trăit împovărați de datorii. În ziua înmormîntării, în casa lui Pușkin nu se găseau decît cîteva ruble, astfel încît țarul, după înmormîntare, a luat pe seama lui acoperirea nenumăratelor datorii. Cît despre Eminescu, el a murit într-o sărăcie neagră și înmormîntat a fost pe bani adunați mînă de la mînă.

Abia petrecîndu-i în lumea celor drepți, am și început a-i sărbători. Sărbătorim ziua nașterii, ne adunăm în ziua cînd le-a fost dat să se stingă, și o facem regulat, an de an, pentru că au devenit un hotar al existenței, un hotar al conștiinței noastre, și ori de cîte ori l-am trece, dincolo de acel hotar ajungem mai senini, mai înțelepți, mai rezistenți.

Pe semne, asta o și fi însemnînd *poet național.*

* * *

Au suferit grozav cînd le-a fost dat să se stingă. Pușkin, cu măruntaiele găurite, cerea să i se dea moroșkă, un fel de boabe acrișoare ce cresc prin bălțile nordice ale Rusiei, pe cînd sărmanul Eminescu, cu mintea încinsă în flăcări, cerea gheață, șervete umede, sau pur și simplu îi ruga pe cei din jur să pună mîna pe fruntea lui.

Cîndva demult am citit despre suferințele marelui nostru poet și de atunci ori de cîte ori aș trece pe lîngă monumentul lui din parcul chișinăuian, ori de cîte ori aș zări pe-o foaie curată chipul unui bărbat frumos, cu fruntea naltă, dreapta mi se smulge singură din loc și, fără știrea mea, caută să urce spre fruntea lui, pentru a-i ușura suferințele. Degeaba însă. Cu durerea cea mare s-a stins, cu durerea cea mare va fi veșnic viu printre noi.

Pe semne, asta o și fi însemnînd nemurirea *poeților naționali.*

* * *

Şi totuşi să nu uităm că operele marilor poeţi zac pe poliţele noastre alături, monumentele lor au fost înălţate pe acelaşi pămînt hleios şi crud de pretutindeni, iar urmaşii lor în această epocă măreaţă şi plină de frămînt au ajuns tot mai aproape şi mai aproape unul de altul.

Dincolo de naţionalitate, sîntem cu toţii pămînteni, sîntem membrii unei singure familii, şi pentru a supravieţui în această epocă, popoarele lumii tot mai des şi mai des se vor întîlni la masa rotundă a viitorului. Dar atunci cînd vom merge la acea masă rotundă, pentru a ne aşeza alături de popoarele lumii, ce vom lua cu noi pentru a spune: acesta este trupul nostru, acesta este sîngele nostru? Ruşii îl vor lua pe Puşkin, ucrainenii îl vor lua pe Şevcenko, noi îl vom lua pe badea Mihai. Vom lua truda şi cinstea, şi suferinţele lui.

Altminteri zicînd, Eminescu este *poetul nostru naţional.*

1970

LA UMBRA CUVÎNTULUI

1

Oamenii noştri, înainte de-a fi făcut cunoştinţă, ceartă a se păcăli unul pe altul. E poate una din cele mai vechi forme de-a ne fi anunţat existenţa, de-a ne fi afirmat maturitatea, şi în relaţiile mele cu poetul Andrei Lupan nu a intervenit nimic nou în această privinţă. Faptul că eu am fost cel cu iniţiativa nu dovedeşte absolut nimic — pur şi simplu Lupan era pe atunci, în primii ani de după război, prea sus pentru a vedea un soldăţel ce mărşăluia ziua întreagă în curtea cazărmii de la marginea Tirişpolei. În schimb, eu, în micile pauze dintre orele de instrucţie, citeam din cînd în cînd acele poezioare publicate prin gazete, căci cuvîntul sonor a fost dintotdeauna o mare patimă a noastră, a tuturora.

Şi pentru că a venit vorba, să ne oprim puţin la mărşăluială. Serviciul militar e una din cele mai grele încercări în viaţa unui băiat, şi chit că pe urmă ne amintim cu un fel de bravadă despre cele prin care am trecut,

despre greutățile ce ne-au călit și într-un anumit sens ne-au ajutat să devenim bărbați, la ora însă cînd trecem prin aceste încercări e vai și amar de noi. Mai ales atunci, în primii ani de după război, mai ales după foametea ceea, cînd eram cu toții istoviți, și nici ruseşte nu prea știam, nici lume nu prea văzusem...

Și apoi dorul, o, acest vechi viciu al moldovenilor, acest blestem al lor, acest dar dumnezeiesc, cînd stau așa căzuți pe gînduri și pare-se că le văd aievea pe cele ce ar fi vrut atît de mult să le vadă. În clipele sale de dor moldoveanul e gata să-ți dea o jumătate de viață numai să-l lași să mai pășească o dată acel prag, să tragă adînc în piept mireasma casei părintești, să se mai vadă o dată pe sine alături de acel chip scump și drag. Se cînta prin satele noastre o romanță sentimentală, foarte răspîndită — scrisoarea versificată a unui băiat în primul său an de cătănie:

Scrie-mi, mamă,
Despre satul cel cu cer albastru...

Iarna întreagă, pe frig și pe viscol, zi de zi, dis-de-dimineață, pe întuneric încă, înregimentați, cu armele acoperite de promoroacă pe umăr, cu gălăgioasa gospodărie prinsă de cingătoare, mergeam la mult secatul și la mult pustiul cîmp de instrucție. Ne întorceam pe la amurg degerați și osteniți, că ni se fărîmița glasul din mers cu cîntec cu tot. Iar de prin aprilie și pînă în octombrie, pînă culegea sovhozul toate merele din copaci, mărșăluiam pe cîmpurile înțelenite de lîngă Sărata, din sudul Basarabiei. Șase luni de zile numai în cort, numai năduf, colb și, deci, unicul vis al nostru, al tuturora, era același sat cu cer albastru...

A obține un concediu atunci, în primii ani de după război, era aproape cu neputință, dar fiind că regimentele mai erau formate pe jumătate din ostași participanți la război, care, dintr-un motiv sau altul, nu fuseseră încă demobilizați. Noi, cei cîteva sute de moldoveni-recruți, amestecați printre soldații mai bătrîni, tăceam chitic și nici să ne fi trecut prin cap de concediu. Rar cînd unuia îi moare o rudă apropiată ori se mai întîmplă acolo ceva grozav și i se acordă o permisie pentru cîteva zile, dar, precum se zice, mai bine să ne ferească Domnul de așa ceva...

O veche pasiune a mea, cărțile, a început a mă purta

serile pe la biblioteca regimentului. Nu știu în ce fel se poate explica faptul, dar regimentul nostru avea una din cele mai bogate biblioteci din cîte mi-a fost dat să văd în Moldova. Sergentul-bibliotecar, un tip mărunțel, vioi și veșnic bine dispus, mă chema uneori să-l ajut a aranja rafturile. Odată, pe cînd făceam noi ordine în bibliotecă, îmi destăinuie că un sergent din regimentul vecin scrie versuri. Scrie de mult, încă din anii războiului, și cum se adună un caiețel, îl și trimite la Moscova, la Uniunea Scriitorilor. De publicat nu vor să i le publice, dar el — habar de grijă. Și mai trece un an, și iar se mai adună un caiețel, și iară îl expediază în capitala țării. Și ce crezi? Alaltăieri îl cheamă colonelul la cancelarie și-i declară: Zece zile...

— ... de arest?!

— Ei, auzi tu, arest pentru versuri! Concediu. Au fost chemați magazinerii și l-au făcut păpușă — cizme ofițerești, centură ofițerească, manta ofițerească, bani de drum. Seara trecută a și plecat la Moscova, la o întrunire a scriitorilor tineri.

— Dar... pentru ce totul nou-nouț, și încă ofițeresc?!

— Păi, ca să poată corespunde... Scriitor, oricum...

Stai, frate, mi-am zis eu deodată, stai că scriam și eu cîndva poezioare. La urma urmei, Chișinăul nu e Moscova, caiete întregi nu-ți cere nimeni, iar a înșira colo pe niște foi cîteva glume frumos rotunjite de dragul satului celuia cu cer albastru, păi, să fii tu om și să n-o încerci pe una ca asta?!

Era pe atunci cam greu cu hîrtia și, afară de aceasta, pentru a nu rămîne păgubaș, — scrii poezii, iar ei nici gînd să te invite pentru vreo consultație, — am hotărît că mai întîi le trimit scrisoare la Chișinău, la Uniune. După care, dacă văd că ei o iau în serios și mă invită pentru consultații, parcă e greu să te așezi într-o seară și să umpli un caiet cu versuri? Fără a sta mult pe gînduri, pun mîna pe toc. Așa și pe dincolo, stimați tovarăși, un tînăr vă deranjează cu niște versuri, și fiindu-i scrisul aproape indescifrabil, iar cazarma nu chiar atît de departe de capitală, nu s-ar putea cumva o consultație...

Să fi trecut vreo cinci-șase zile de la expedierea scrisorii și iată că într-o seară, pe cînd stăteam cu toții cuminți, cum se și cuvine să ședem la învățămîntul politic, mă strigă plantonul de la ușă: Druță, fuga la statul-major! Cei care au făcut armata știu ce înseamnă să fii chemat

la comandamentul regimentului. Sînt chemați de obicei ofițerii superiori, arareori cîte-un locotenent, și, cînd colo, un cursant de la școala de sergenți, care nici capra nu știe s-o sară, nici mare trăgător nu este, nici la învățămîntul politic nu vrea să dezvolte tema cu idei noi, cu toate că ar putea, se vede că, de-ar vrea, ar putea.

Sergentul de serviciu de la statul-major a primit raportul sosirii mele fără a se întoarce. Scria ceva cu scrisul său frumos, elegant, plin de importanță și autoritate. În treacăt fie spus, era scîrbos și plin de aroganță sergentul cela. Răsfățat de superiori, cu taine de cancelarie prin buzunare, trecea cu privirea peste militari ca peste niște gîze, chiar rar ofițer pe care îl observa pe-o clipă-două. De data asta s-a întors și m-a studiat timp de zece-cincisprezece secunde de parcă aș fi picat din cer direct pe masa lui.

— Scrii? m-a întrebat.

— Scriu.

A avut un surîs sarcastic, de parcă ar fi vrut să zică: hai că mai avem unul care scrie. Scriu cu toții, de parcă ar fi dat un vînt, o boală peste dînșii. A mai citit încă o dată cît se poate de atent depeșa venită de pe undeva, cu rezoluția comandantului de regiment, s-a mai uitat o dată la mine și a zîmbit răutăcios, cu un colț de gură. Scrii tu pe dracu, s-o fi gîndit. Era limpede că pretendentul la nemurire trage mîța de coadă, dar ce să-i faci; regimentele sînt subordonate coloneilor și nu sergenților de stat-major. După care a oftat. S-o fi gîndit că, de n-ar fi fost colonelul nostru bolnav de ficat, de-ar fi avut răbdarea cuvenită să citească pînă la capăt scrisorile ce i se pun pe masă, ar fi văzut că avem de a face cu o curată escrocherie, dar iată că a avut tipul noroc...

Anevoie ia tocul, îi cercetează îndelung penița, pînă la urmă hotărăște s-o schimbe, dar nu poate găsi alta mai bună, și iată-l pornind spre călimară...

A doua zi, cu permisul în buzunar, am trecut prin Chișinău fără măcar să fi coborît la gară, fără să fi căutat a ghici cel puțin din goana trenului cam pe unde o fi fiind acea stradă a Fîntînilor cu Uniunea Scriitorilor de care se auzea vorbindu-se atîta. După zece zile petrecute de minune în satul cel cu cer albastru, mă întorc cuminte la regiment și-mi văd înainte de slujbă, căutînd să evit spinoasa problemă — ce mai scrii?

Serviciul militar, atunci cînd ține trei ani și ceva, e o poveste lungă. Mai trece o iarnă, și încă o vară lungă

și secetoasă, cu vînturi fierbinți, cu haine putrezite pe umeri de atîta militărie. Nisip pe perna care dormi, nisip gonit de vînt peste pămînturile împărăginite, nisip pe bucata de pîine pe care o primești la cantină. Pînă la urmă bieții mei dinți nu au mai putut suporta atîta nisip și, cu toată rușinea, într-o bună zi mă pomenesc iară ticluind o scrisoare pentru Chișinău în care comunicam tovarășilor de acolo că, iată, între timp s-au mai adunat niscaiva versuri și scrisul fiind complet indescifrabil, iar eu pe aceeași cale ferată care pare să ducă pînă la Chișinău...

Culmea culmilor, dar într-o zi, pe cînd stăteam printre corturi la învățămîntul politic, iară sînt strigat pe nume de planton și iară: Fuga la statul-major! Spre cumplita zavistie a tovarășilor mei și a ofițerilor, cărora li se urîse și lor de atîta tabără, primesc permisul, mai petrec acasă o săptămînă de toată frumusețea, dar ideea că acea misterioasă organizație ce se numește Uniunea Scriitorilor poate scoate un soldat, fie chiar pe-un timp cît de scurt, dar totuși îl poate scoate de pe secetosul cîmp de instrucție, dîndu-i posibilitatea să răsufle puțin, mă cam punea pe gînduri...

În sfîrșit, după ce trecuseră trei ani împliniți și începuserăm a ne împacheta mica noastră avere, eu, mai mult pentru a face o glumă, îmi zic: ia să le mai ticluiesc o scrisoare naivilor celora de la Chișinău. Așa și pe dincolo, stimați tovarăși, scris aproape cu totul indescifrabil, dar fiind vorba de-o bucată de proză și nefiind eu chiar atît de departe, m-am gîndit că, poate, o consultație ceva...

De data asta făceam de acum eu însumi cu soldații învățămînt politic cînd am fost chemat la statul-major. Sergentul cela răsfățat nu mai făcea pe grozavul. Dimpotrivă, îmi arăta un fel de stimă, amîndoi fiind din breasla celor ce se hrănesc cu scrisul — el cu caligrafia, eu cu cuvinte sunătoare. Pe cînd îmi completa biletul de voie, a fost chemat la telefon în camera vecină și, ieșind, pentru a-mi demonstra deosebita sa încredere, nu a mai acoperit cu nimic hîrtiile de pe masă, cum se obișnuiește în cancelariile militare. Conversația telefonică a durat, căci îl chemase o amantă geloasă, și pînă se descurca el în ale dragostei, eu, rămînînd singur, de urît ce-mi era, prind a fura cu coada ochiului depeșa venită de la Chișinău. Tovarășul cutare, scria acolo, e unul dintre cei mai promițători tineri literați și vă rugăm cu insistență...

Semnat: președintele Uniunii — Andrei Lupan.

„Păi, sărmanul, m-am gîndit eu atunci îngrozit. dacă-l prind cu declarațiile astea false, umplu lumea cu dînsul!"

Cutremurat de propria mea nerușinare, vin la cazarmă și, cu biletul de acum în buzunar, pe cînd soldații dormeau, mă așez pe scris. Cîteva schițe de politică externă, cum se obișnuia pe vremea ceea, ceva cu englezii și, de printre fantasmagoriile celea, răsare deodată și prima mea nuvelă publicată — „Problema vieții". De astă dată, pentru că nu eram chiar cu deșertul, am hotărît mai întîi să trec pe la Chișinău, pe la mult credincioasa Uniune a Scriitorilor. Știind cum a fost echipat sergentul din regimentul vecin cînd a fost trimis la Moscova, am căutat și eu mai o curea, mai o pereche de epoleți ca lumea.

Hei, dar una e Moscova, și alta e Chișinăul! Nu reușesc bine să cobor din tren, că o patrulă mă și ia din piața gării pentru a mă duce la comenduire. Cum așa, sergent cu centură de ofițer?! Apoi că și ștampila regimentului era atît de palidă, încît nu putea fi citit numărul unității ce-mi eliberase documentul, drept care ofițerul de serviciu de la comenduire telefonează undeva. În sfîrșit, cu documentul se clarifică totul, dar ne mai întoarcem o dată la centură. E prea bună, de piele curată. Sergenții, prin regulament, nu au dreptul la așa ceva, după care tot el mă sfătuiește să fac schimb cu unul din soldații care m-au adus încoace, de parcă acela ar fi avut mai multe drepturi ca mine. În sfîrșit, ce să-i faci, îi dau centura în schimbul unei opritori slinoase și ferfenițite...

Pentru a-și lărgi măcar cît de cît cunoștințele în orașul în care își făcea serviciul militar, ofițerul telefonează la Uniune. Lupan e plecat, i se spune. Bun. Îl caută în cartea de telefon și-i telefonează acasă. E la o ședință a Sovietului Suprem al republicii, i se comunică. Folosindu-se de ocazie, ofițerul, tînăr, de altfel, caută să-i facă puțin curte prin telefon soției poetului, dar i se răspunde sec, cu răceală, și pînă la urmă este nevoit să pună receptorul în furcă. Oarecum stingherit de propria sa istețime, îmi dă permis pentru a sta la hotel, telefonul de la domiciliu al poetului, pentru că era tocmai sîmbătă, a doua zi la Uniune nu l-aș fi găsit și, cu o larghețe sufletească greu de bănuit pînă atunci, îmi dorește succes în lumea literelor...

* * *

A doua zi, după ce m-am plimbat prin oraș cam cît ar fi trebuit să doarmă un poet, telefonez.

— Dumneata ești? Hai noroc dar. Că tot scrii, scrii la scrisori și nu te mai arăți odată...

Glas de codrean, clătit cu vin, stăpînit și plin de demnitate.

— Ce faci, poate treci, că, iată, stau și te-aștept de dimineață... Cum ajungi? De unde telefonezi? Păi, tot vii așa pe *prospect* la vale, pe aceeași parte unde e hotelul, pînă la numărul 57. O casă nouă, cu etaj. Cum intri, prima ușă din dreapta. Hai, că, uite, stau și te-aștept.

Casa ceea, dacă nu mă înșel, era prima casă de locuit construită după război. Lupan avea două cămăruțe cu încă cineva împreună, dar în duminica ceea era singur acasă. Pășea încet, solemn, într-o pijama vărgată, cu obrazul veșnic oțărît, de parcă l-ar fi enervat o anumită neordine — poate în casă, poate pe masă, poate în genere pe această lume. Pe masă, cîteva foi curate cu niște însemnări făcute la repezeală, iar de sub masă se iteau două borcane — unul cu vin roșu, celălalt cu vin alb.

— Hai, scoateți mantaua și șezi. Ai adus ceva așa ca-să se poată citi? Să-ți spun drept, sînt curios.

— Ceea ce se scrie, de obicei, se și citește.

— Iată, să nu zici... Că la noi la Uniune sînt vreo cîțiva care de scris scriu ei, dar cînd vine rîndul cititului, mai că n-ai ce citi...

Rîde scurt, deschis, dar numai pe-o clipă, oarecum însemnînd genul glumei, după care iară își pune masca-i greoaie, îngrijorată, concentrată.

— Dă dar să citesc cît mai sînt încă liber. Ori poate citești chiar tu, că noi, poeții, deseori ne citim versurile unul altuia, mai mult pentru a ascunde posibilele greșeli de limbă...

Peste momentele de politică externă Lupan trece cu o nerăbdare agresivă — hai, altceva, mai altceva, și încă altceva. Stă nemișcat în jilț și ascultă. Adică, vorbă să fie, ascultă. Stă ca un lup la pîndă, gata să sfîșie pe loc ceea ce nu-i place, gata să apere cu dinții fiece întorsătură proaspătă de vorbă, fiece amănunt prin care se întrezărea țărănimea.

— Stai o clipă, zice deodată, ridicîndu-se din jilț. Pune degetul acolo unde ai ajuns cu cititul, să nu pierdem rîndul.

Iară un zîmbet de-o clipă, după care se duce la bucătărie și se întoarce cu o cogemite perie de periat pereții. O apucă de mijloc, întorcînd-o cu coada în sus, și prinde a ciocăni cu insistență în tavan. După fiecare serie de ciocănituri ascultă încordat, dar nu răspunde nimeni.

— Mare lucru dacă n-o fi plecat de-acum de-acasă, că el, duminicile, se duce la frizer.

— Cine?

— Iosif Balțan. Vroiam să asculte și el bucata, dar iată că nu-i acasă. Nu știu cum fac poeții ăștia, dar tocmai cînd ar fi trebuit să fie acasă, nu-s. Spre deosebire de prozatori, care nu sînt acasă nici cînd ai, nici cînd n-ai nevoie de dînșii.

Încă o străfulgerare de zîmbet, după care pune peria la loc.

— Hai, zi-i mai departe.

Stă neclintit pînă la capăt, apoi rămîne pe gînduri.

— O fi fost chiar așa cum ai scris?

— A fost.

— Dar, nu chiar totul...

— Firește, nu chiar...

Mai cugetă o vreme, după care explodează, de parcă ar fi polemizat cu cineva care, din întîmplare, nu era alături:

— Da mie unuia, iată, îmi place bucata! Avem prozatori cu cărți, cu renume, dar nu știu, zău, care dintre dînșii ar putea scrie o așa bucată mustoasă... Cît privește observația ceea a dumitale — moșneagul era atît de secătuit încît, văzîndu-l mergînd, te mirai cum de nu scîrțîie, — dumneata știi cum se numesc observațiile iestea în literatură?

Nu știam.

— *Nahodkă* se numesc. Trag la cîntar și sînt prețuite cum nu se mai află. O bucată, chiar slabă fiind, dar dacă are două-trei *nahodci* de-aiestea, gata, e bună. Hai, vino mîine dimineață la Uniune. Îl luăm pe Balțan, că el e cu consultațiile, și ne ducem la Portnoi, că Portnoi e cu publicarea prozei în revistă. Și — să-ți fie într-un ceas bun...

S-a uitat la borcanele cu vin de sub masă, la cele cîteva pahare goale. Firește, e mare lucru cînd un început se stropește cu puțin vin, dar vezi că cei de la comenduire stau la pîndă și, iată, așa, dintr-o nimica toată, cu un pahar de vin, poți strica viitorul unui talent veritabil.

— La revedere dar, tovarășe... Și nu cu „a“ la coadă, ci cu „ă“.

— De ce?

— E mai corect, și sună mai bine.

* * *

Peste cîteva luni, demobilizat, prin stăruințele aceluiași Lupan nimeresc la redacția gazetei „Țăranul sovietic“, închiriez o odăiță pe Kotovski colț cu strada Kiev, la demisolul unei case, și mai că din nimic încep a înjgheba o soartă nouă. Nici tu studii, nici tu meserie gazetărească, nici tu cunoștințe măcar cît de cît în tot orașul, și singurul lucru pe care puteam conta în continuare era atitudinea binevoitoare a ciudatului președinte al Uniunii Scriitorilor. Citea fiece firimitură publicată de mine, mă găsea prin raioane pe cînd eram plecat în deplasare, îmi trimitea scrisori scurte, telegrafice, în cunoscutul său stil lupănean — o glumă, o nedumerire, o povață.

La drept vorbind, mă prinde și acum jalea cînd mă gîndesc la anii ceia. Aveam ce scrie, dar n-aveam unde. La redacție soseau zilnic sumedenie de versuri. Începea marea revoluție agrară, colectivizarea — și las că mai erau deștepți în Moldova, nu eram eu singurul. Trebuia să stau și să le scriu de ce versurile lor nu sînt bune. Acasă, în odăiță, era zgomot — zi și noapte vuiau mașinile, urcînd la deal, scrîșneau din frîne coborînd la vale — și toate acestea la un pas de ferestrele mele. Și apoi trotuarul. Din zori și pînă în noapte auzeam pașii trecătorilor, din zori și pînă în noapte îmi flutura lumina în odaie tăiată de picioarele lor.

Și eu, care pînă mai dăunăzi mă vedeam gospodar în rînd cu lumea, acolo în satul cel cu cer albastru, am început a pîndi singurele ore de liniște în care s-ar mai fi putut scrie ceva, și fiindcă aceste cîteva ore începeau de la patru dimineața și țineau pînă la șapte, pentru că nu aveam ceas deșteptător, mă culcam pe scaune, ca să mă pot scula în zori. Păi, asta se cheamă viață? Așa se face printre oameni? Și eu, care îmi închipuiam că-l păcălesc întruna pe Lupan, și eu, care îmi închipuiam că trag pe sfoară toată Uniunea Scriitorilor cu consultanții ei cu tot! Păi, stați tovarăși, să vedem mai întîi cine pe cine păcălește, cine pe cine trage pe sfoară?!

De altminteri, să nu ne pierdem timpul cu una din cele mai vechi, cu una dintre cele mai controversate probleme din Moldova...

2

Se tot zvonea, din cînd în cînd, despre o Decadă a culturii moldovenești la Moscova. O asemenea perspectivă îl entuziasma, dar îl și îngrijora în același timp pe gospodărosul nostru președinte. Firește, ar fi vrut să ne scoată odată în lume, dar prea eram noi fiecare în felul lui, eram de strînsură. Și apoi, stînd așa strîmb și judecînd drept, cu ce s-ar putea duce băietanii aceștia la Moscova? Nici o carte groasă, așa ca să ai ce ține în mînă, să ai ce recomanda, nici o haină cusută la modă, bine călcată, bine purtată, nici o vorbă pipărată, cu tîlc, ce-ar fi tins, oricum, la cultura europeană. De, mai mult glume sătești, bancuri de colț de stradă, pentru că nici pomeneală de studii fundamentale, sistematice, iar fără o pregătire solidă, cum poți căra această adunătură pestriță în unul din cele mai mari orașe ale lumii?!

Între timp dă Domnul și se înființează la Moscova Cursurile Superioare de Literatură. Mare lucru dacă nu tocmai Lupan le-a și fost nașul. Oricum, dar m-am aflat printre primii propuși, căci vroia să mă vadă cu orice preț rontăind la carte, altminteri nu se poate, frate Ioane, cu lecturi întîmplătoare, în voia sorții, cu ciupituri de ici, de colo nu se intră în literatură, și să mă lăsați voi cu Gorki în pace, că Gorki a fost unul, iar analfabeți cu ifose de vocație literară — cîtă frunză și iarbă...

În primul an candidatura mea n-a fost aprobată, dar las', și-a zis Andrei Lupan, la anul punem noi problema altfel. A tot scris, a telefonat, a insistat și nu s-a lăsat pînă nu am primit și eu avizul că sînt admis. Tocmai în anul cela, așa prin mai, din fugă, într-o lună de zile, am scris „Frunze de dor", și cu toate că revista „Nistru" a și reușit să mi-o respingă, era totuși prima mea roadă în cei patru ani trăiți la Chișinău. Și acum, să lași această mică gospodărie literară, abia înjghebată, și să te duci la Moscova pentru a le lua pe toate de la început?!

Luptase totuși bietul om atîta, încît refuzul ar fi însemnat un act de înaltă trădare. M-am dus la Uniune să-mi iau rămas bun de la președinte.

— Ia nu mai umblați și voi cu fasoane de modă veche... Ce să ne mai luăm rămas bun? Ce să ne mai prindem a pupa? Că, ce ți-s doi ani de zile! Ici începe cursurile, ici vine vacanța, ici e vară. Se adună lumea toamna să mai studieze puțin, dar pînă să intre în materie, mai vine o

vacanță, și cînd te uiți, gata, s-au dus doi ani!

Nu știa arătăgosul nostru președinte, nu știam nici eu că cei doi ani se vor transforma în douăzeci, iar ceea ce vine după douăzeci nu se mai socoate, numindu-se destin, iar destinul, după cum bine se știe, rămîne destin...

Ce-i drept, atunci, la început, toate se rînduiau întocmai cum presupuse Andrei Lupan. Cîteva ore de curs, seara la teatru, dimineața te mai plimbi prin oraș, mai tragi și cîte-o fugă pînă la Chișinău. Aveam locuință pe strada Lenin, iar locuința rămîne a se numi casă și, oricum, dar nu se poate să nu dai măcar din cînd în cînd pe acasă. Odată, pe cînd treceam prin parcul „Pușkin", mă pomenesc cu Andrei Lupan în față.

— Ce mai faci? De unde vii?

— De la „Nistru".

— De ce ești așa de abătut?

— Mi-au respins, iată, un manuscris.

— Vreo boroboață, vreo satiră ceva?

— Nu. O piesă de teatru.

De unde pînă atunci părea grăbit, iată că nu se mai grăbește. Teatrul a fost dintotdeauna o mare pasiune a poetului. Fură cu ochiul în lături și întreabă cu glas scăzut:

— Scrii și dumneata piese?

— De ce să nu scriu?

— Și cum îi zice?

— „Casa mare".

— De ce anume „Casa mare"?

— Știu eu... Așa mi-a venit.

— Păi, de-acum dacă a venit vorba, la voi, în nord, i se zice „casa cei mare".

— I se zice.

— A mai citit-o cineva în afară de cei de la „Nistru"?

— Crețu a citit-o.

— Și ce zice?

— Îi place.

— Crețu cela, cu toate că știe carte, dar e cam subiectiv, între noi fie vorba. Ar fi fost bine s-o citesc și eu, dar iată că tocmai sînt ocupat cu altă piesă... Că ți-au respins-o la revistă, să nu te întristeze cîtuși de puțin. Toate piesele cu adevărat mari la început au fost respinse. Iată că și lui Meniuc i-au respins o piesă, și nu că la o oarecare revistă, ci la Ministerul Culturii! Au zis că-i o nereușită, poetul s-a lăsat convins și au uitat de piesă. Și

ministerul, și autorul. Eu însă, iată, nu m-am lăsat convins și într-o zi mă scol și-mi zic: stați, tovarăși, că aruncați la coș o piesă de mare valoare! Le-am făcut un scandal, c-au să mă țină minte. Au descărcat coșurile, au revăzut arhivele, au frunzărit tot ce-a mai rămas din anii trecuți și cu mare ce au găsit o copie dactilografiată. Era aproape indescifrabilă, dar am dat-o la dactilografiat pe contul meu, un exemplar l-am prezentat revistei, pare că s-a și dat la cules. Dumneata cît ai să mai stai pe-aici?

— O zi-două.

— Nu mai mult?

— Nu.

— Vezi, poate faci cumva și treci pe la revistă, ca să citești piesa lui Meniuc „Rața și rățuștele". Spune-le celor de la „Nistru" că am zis eu să-ți dea șpalturile, te așezi colo pe-o bancă și cît e de citit o piesă?

— Ții dumneata chiar atît de mult ca s-o citesc?

— S-o citești neapărat, pentru că, ține minte ce-ți spun: această piesă va deschide căi noi pentru cultura teatrală. Și pînă veți tot umbla voi cu manuscrisele respinse de la o revistă la alta, de la un teatru la altul, „Rața și rățuștele", țupa-țupa, țupa-țupa, va face ocolul lumii...

Vai, ciudățeniile celea înflăcărate ale lui Lupan, cum ne mai înfrumusețau ele viața! Demult nu se aude să fi văzut prin Chișinău un scriitor umblînd cu manuscrisul altui scriitor și luptînd din răsputeri pentru a-l scoate la lumină. Iar că nu de fiecare dată se dovedește să aibă dreptate cei ce umblă cu manuscrisele altora, păi, uneori contează nu atît rezultatul, cît pornirea sufletească, finețea gestului ca atare.

3

Spunea cineva mai nu demult, și pe drept cuvînt spunea, că la noi în Moldova relațiile dintre oameni sînt cum nu se mai poate de complicate, dat fiind că fiecare se consideră țară aparte. Cu propriul său teritoriu, cu propriul său Consiliu de Miniștri, cu propriile hotare, păzite cu strictețe de către grăniceri zi și noapte. Firește, în astfel de împrejurări, de la om la om se poate ajunge numai în felul în care și statele comunică între ele prin relații diplomatice, scrisori de acreditare ș.a.m.d.

Să nu șovăim în fața adevărului și să recunoaștem din capul locului că și Andrei Lupan este o țară aparte.

Relațiile dintre poet și semenii săi sînt și ele complicate. Avem poeți, vorba cîntecului, frumoși, nalți ca bradul, la care Lupan nici nu ține, nici nu pune mare preț pe succesul lor în tihnitele nopți de vară. În schimb își găsește niște băieței micuți și piperniciți pe care nu mai ostenește să-i citească, să-i susțină, să-i tot pomenească prin cuvîntări.

Crescînd, odraslele promovate de Lupan se risipeau care încotro, mulți chiar se și răzvrăteau împotriva nașului lor literar. Firește, au fost cazuri cînd Lupan a susținut ceea ce poate că nu trebuia susținut, a promovat oameni pe care ar fi fost mai bine să nu-i promoveze, a făcut pași pe care ar fi fost mai bine să nu-i facă. O recunoaște, de altminteri, și poetul însuși în celebra sa poezie „Mea culpa". Toate astea însă nu înseamnă nimic și, cred eu, de-ar fi să se repete lucrurile, Lupan le-ar face pe toate întocmai cum le-a și făcut, pentru că toate au rezultat nu atît din judecata, cît din caracterul, din esența firii sale.

Rămînem deci la formula un om-o țară. Totuși, oricît de încurcate ar fi relațiile lui Lupan cu lumea înconjurătoare, un lucru are el sfînt, o calitate pe care i-o recunosc pînă și dușmanii: credința și nesfîrșita cultivare a prieteniilor de demult. La prietenii din anii de școală, din anii de studenție Lupan ține morțiș, atribuind acelei prietenii un sens solemn, mitic, ceva ce vine din epoca frăților de cruce. În clipa cînd se vede printre prietenii săi de demult, în clipele de răbufnire a amintirilor de altădată, Lupan este cu totul alt om — mai tînăr, mai senin, mai binevoitor.

Ce este, în fond, o rămășiță de prietenie la Chișinău? Cum se întîlnesc doi foști prieteni și despre ce-și vorbesc? Hai noroc, ce mai faci, mersi frumos, toate bune și frumoase, pe la voi ce mai e nou, toate-s vechi, dar totul e bine, hai, poate mai stăm într-o seară la un pahar de vin, ar fi cum nu se mai poate de nimerit, ne înțelegem cu gospodinele și ne sunăm, hai, ce Dumnezeu, mai facem un popas la masa amintirilor, că anii se duc și viața trece, complimente familiei, mult noroc și nu uita, de asemenea, să transmiți soției din partea mea...

Toată furtuna asta de pleavă pe Lupan nu-l interesează nici cîtuși de puțin. Firește, se duce și Lupan din cînd în cînd să-și vadă prietenii ori îi invită acasă la el, dar Lupan le face pe toate mult mai altfel. Lupan e veșnic în așteptarea unei mari sărbători, și atunci cînd glasul

prieteniilor de demult îl cheamă, se duce la prieteni ori îi invită în casa lui, fără pupăciune și vorbe goale. Tuns și proaspăt bărbierit, în cămașă nouă, cu pantalonii la dungă, cu un pahar de vin foarte rar, foarte bun, un vin care, iată-că, dacă vrei să știi, am să-ți spun din ce și cum se face... Apoi, cu o jumătate de pahar de vin în mînă, din amintire în amintire, din glumă în glumă, Lupan crește și culege în tovărășia vechilor săi prieteni clipe dintre cele mai frumoase.

Nimic însă nu e veșnic pe această lume, și pentru că trecători sîntem cu toții, vin clipe amare, clipe negre cînd sufletul se desparte de trup și se plătește ultima vamă. Într-o primăvară, prin 70, dacă nu mă înșel, îmi spune cineva că mă caută Lupan. Trec chiar în aceeași zi pe la Andrei Pavlovici și rămîn mirat cum nu se mai poate. Tristețe și amărăciune în casa poetului. Triste poliţele cu cărţi, trist bustul lui Eminescu, trist stă la masă Andrei Pavlovici cu umerii scăpătați, cu fruntea plecată.

Mi-a deschis, m-a invitat cu o mișcare a frunții, cu altă mișcare mi-a oferit un scaun, s-a așezat pe altul și rămîne să tacă în continuare. Din cînd în cînd oftează, și oftaturile celea se desprindeau ușor din pieptul lui și tot urcau sus, legănîndu-se cum s-ar fi legănat un lan de grîu. Stăm în doi, mușcînd din același codru de tăcere — el dintr-o parte, eu din alta, apoi, într-un tîrziu, cu glas scăzut, ostenit, mă întreabă:

— Pe Volodea... Pe Precup... L-ai cunoscut?

Știam de la cineva că-i un vechi prieten de-al lui Lupan. Îl văzusem odată la Radio, pe cînd ne duceam noi, tineri gazetărași, să mai cîștigăm un ban. Auzisem mai apoi că s-a făcut președinte de colhoz și că e foarte bine văzut în republică. Cam atît.

— A murit, iată... zice deodată Lupan și mai vrea să adauge ceva, dar nu poate, pentru că i s-a oprit un nod în gît.

Stă tăcut pe scaun și se tot clatină dintr-o parte în alta, cum se clatină, de obicei, țăranii cînd, plini de durere, nu mai au cuvinte și se căinează cum s-ar căina un fir de mohor pe-o muchie de hat.

— Ce-a avut? zic eu ca să-l scot cumva din amorțeală.

— Ceva cu ficatul.

Și acum eu mă cutremur, pentru că tocmai îmi murise fratele Gheorghe, avusese ciroză, și a fost o moarte

atît de grea, atît de chinuitoare, atît de nemaipomenită...

— Eu, zice deodată stăpînul casei, uite ce-aș fi vrut...

Mai cade o dată răpit de îndoieli — să-mi spună, să nu-mi spună? Pînă la urmă se hotărăște și-mi șoptește tainic, conspirativ:

— Aș fi vrut să te rog ceva...

Nu atît cuvintele, cît șoapta lui m-a mișcat.

— Cu mare plăcere, Andrei Pavlovici.

— A fost, iată, un om dintr-o bucată acel Volodea Precup, dar sîntem foarte puțini cei care l-am cunoscut. El însă ar merita să fie cunoscut de toată țara. A fost un om ca o pîine caldă, și pîinea asta ar trebui pusă pe masa celui căruia îi aparține pe drept cuvînt, adică pe masa poporului. L-am rugat, iată, și pe Istru și mi-o făgăduit să scrie un *podval* pentru „Pravda", mi-a făgăduit și Ciobanu să scrie un eseu pentru „Moldova socialistă". Acum, iată, mă încumet să te rog și pe dumneata...

„Mă încumet" — asta a hotărît totul. Delicatețea sufletească este un argument în fața căruia steagurile mele coboară de fiecare dată, în fiece împrejurare. Firește, totul era complicat, pentru că nu-l cunoscusem pe Precup, și apoi eroii mei nu au prototipuri în sensul că, uite, îi pui alături, și nu mai știi care e din carte, care e din viață. Și totuși, delicatețea cu care s-a rugat Lupan pentru înveșnicirea vechiului său prieten a produs o mare impresie asupra mea. După mulți ani de gazetărie în perioada formării colhozurilor, eu, ca și mulți alți confrați de-ai mei, eram convins că președinții de colhozuri nu sînt decît niște guzgani fără altă grijă decît grija de-a o duce cît mai bine... Mă rog, tovarășul Burtă, tovarășul Gușă, tovarășul Ceafă... Iată însă că între timp s-a produs un schimb de generații la conducerea colhozurilor, în locul sus-numiților tovarăși au venit agronomi, specialiști, oameni cu idealuri, cu mari aspirații sociale și *„a mînca ghini, a be ghini"* nu mai putea constitui pentru ei sensul suprem al vieții. Nu atît viitorul lor, nu atît viitorul satului în care munceau, cît viitorul poporului îi preocupa.

N-am spus-o niciodată, nu o spun nici acuma că aș fi scris o piesă despre un om pe care în fond nici nu l-am cunoscut. Omenia însă își are legile ei, arta își are tainele sale, și iată că peste un an sau doi a apărut „Păsările tinereții noastre". Trei ore de viață scenică pentru un erou, o moarte lungă, grea, chinuitoare, apoi întîmplarea a făcut ca actorul Vitali Doronin să semene și la față, și

la umblet cu răposatul Precup.

După premiera de la Teatrul Mic din Moscova piesa a fost jucată pe scenele multor teatre din țară. În cele din urmă, a fost turnat și un film, care mai apoi a fost prezentat la Televiziunea centrală. A doua sau a treia zi după rularea filmului pe micul ecran, cineva din familia lui Lupan, pare-mi-se, chiar sora lui, Ana, mi-a telefonat să-mi comunice că, uite, au stat și ei, Lupănenii, la televizor, că le-a plăcut și materialul dramatic, și jocul actorilor, dar evita să-mi spună ceva, și atunci am întrebat direct:

— Era și Andrei Pavlovici printre voi?

— Mai mult așa, pe apucate... Vine, vede un fragment, apoi se ridică, se duce și peste o vreme iară vine...

— Și, mă rog, de ce așa pe apucate?

— Ei, de ce... Pentru că mai sîngerează încă și acum durerea cea mare a lui...

Unde sînteți voi, cavaleri ai străvechilor datini ale legămintelor de prietenie și credinței pe viață? Unde sînteți, căci de atîta amar de vreme vă așteaptă glia, și graiul, și neamul...

4

În ciuda originii sale țărănești, arta teatrală a fost totdeauna una dintre cele mai mari pasiuni ale lui Lupan. În anii de după război, cînd teatrele din Chișinău făceau primii pași, el era de acum în sală, și nu-mi închipui să fi fost în repertoriul teatrului moldovenesc ori al teatrului rus din Chișinău vreo montare pe care Andrei Pavlovici să n-o fi văzut. Chiar dacă spectacolul a fost prezentat o singură dată. Chiar dacă nici nu s-a ajuns la premieră.

Într-o iarnă, pe cînd Moscova zăcea în zăpezi, încremenită de ger, mă pomenesc într-o dimineață devreme cu un telefon.

— Hai noroc. Ce mai faci, tovarășe... Ioane.

— Mulțumesc, Andrei Pavlovici. De, ce să fac? Iernez cum iernează toată lumea. Mata demult pe la Moscova?

— Îs de vreo săptămînă, că am venit cu Raia, cu toți ai mei, dar vorba e că pe mîine, iată, ne-am luat bilete, ne întoarcem înapoi. Mă hotărîsem, iată, să-ți dau un telefon, să-mi iau rămas bun, dar am ieșit de dimineață din cameră, am coborît în holul hotelului să văd ce mai e nou prin teatre și am rămas uimit.

— Prin ce te-o fi putut uimi un afiș teatral?

— Păi, zici că stai cuminte și iernezi, dar nici gînd să ne spui că ai pe azi premieră.

— Care premieră?!

— Hai că-i bună și asta. Auzi, Raia, el nici nu știe! Păi, afișul cel mare anunță pe azi premiera dumitale la teatrul „Romen".

— În viața mea n-am pășit pragul teatrului celuia. Nici măcar nu știu pe unde-o fi.

— Cum se poate, că doar e semnat cu numele dumitale... Ai metrou pe-aproape de casă?

— Cum să n-am.

— Trage o fugă pînă la stație — mi se pare că în toate stațiile de metrou sînt afișe de-acelea. Vezi ce și cum, după care dă-mi un telefon. Notează-ți numărul. Iată, rămîn în așteptare, lîngă aparat.

Spre marea mea mirare, teatrul „Romen" anunța o premieră și unul din cei doi autori ai piesei purta numele meu. Telefonez la teatru — vai, dactilografele, vai, culegătorii, vai, corectorii, mii de scuze, dar, între noi fie vorba, spectacolul e cum nu se mai poate de simpatic și ne-ar face o mare plăcere să vă invităm la premieră.

— Ne ducem! Îmi declară Lupan la telefon. Ne ducem neapărat!

Telefonez la teatru. Problema nu era simplă deloc, dat fiind că era tocmai duminică, primul spectacol al premierei, și apoi Lupan, cînd se duce la teatru, nu se duce în doi, cum se duce toată lumea. Lupan se duce la teatru împreună cu rudele, cu nașii, cu finii, cu vecinii, și este în felul cela al lui de-a petrece împreună cu tot alaiul ceva din felul vechi al moldovenilor de a-și petrece timpul liber.

Spectacolul, o reprezentație teatrală cu cîntece și dansuri, o glumă simpatică, nu mai mult, dar era pe de-a dreptul încîntătoare interpreta rolului principal, tocmai de dragul căreia era plămădită întrega reprezentație. O țigăncuță de vreo șaisprezece ani, luată, se zicea, direct din șatră, de pe undeva din Letonia. Tînără, zveltă, plină de voie bună și cu o voce limpede, venită de-a dreptul din matca libertăților absolute.

Andrei Pavlovici șade fericit în fotoliu ca un copil de țară venit pentru prima oară la oraș și nimerit la o mare minune. Capul lui, unic în toată literatura moldovenească, cu formele sale de lut lipit cam la repezeală, dar făcut în așa fel ca să fie trainic și să țină mult, se

tot sucește ba în stînga, ba în dreapta, făcînd schimb de exclamații de mirare cu finii, cu nașii, cu rudele. Era atît de fericit, încît la un moment dat putea să pară că el a compus cîntecele celea țigănești, el a descoperit țigăncuța pe țărmul Mării Baltice, el a adus-o în capitala țării și a montat un spectacol anume pentru dînsa....

După spectacol, directorul și cu regizorul-șef, pentru că ne scoseserm haina undeva prin cabinetele lor, căutau să ne afle părerea, poate mai sclipuiesc de la noi și vreo recenzie ceva. Eu, cam intuind despre ce e vorba, mă cam codeam să vin cu părerea, dar iată că Andrei Pavlovici face un pas înainte și, entuziasmat cum era, rostește una din cele mai scurte și înflăcărate cuvîntări ale sale.

— Stimați tovarăși! Dragi colegi, dacă-mi permiteți să vă zic așa... Pur și simplu, nu am cuvinte... Interpreta rolului principal, copila asta a dumneavoastră, știți voi ce este ea?!

Conducerea teatrului nu știa, și Andrei Pavlovici le-a spus:

— E un *almaz* dintre cele mai curate, dintre cele mai rare... S-ar putea s-o vedem aici în mijlocul nostru, să-i strîngem tovărășește mîna, să-i mulțumim? N-a plecat încă acasă?

Conducătorii teatrului zîmbesc.

— N-a plecat și nici nu se grăbește.

— De ce?!

— Pentru că nu are locuință. Stă în teatru. Doarme aici pe canapeaua asta...

— Dar cum așa, tovarășilor, poate e cazul să intervenim pe lîngă conducerea țării... Un asemenea *almaz!!*

Pentru a nu lăsa lucrurile să meargă prea departe, căci în teatru au mai fi fost de cei fără locuințe, directorul caută să schimbe vorba și ne invită pe mîine-poimîine la celelalte reprezentații. Slavă Domnului, și spectacole bune, și țigănci tinere mai avem...

Pe-o clipă Andrei Pavlovici rămîne năucit de-o asemenea perspectivă.

— Da... ce-aveți pe mîine?

I se spune.

— Pe poimîine? Venim neapărat. Și mîine, și poimîine.

Raia, care umbla seara întreagă ca o umbră după el, rostește cu glasu-i ostenit și veșnic treaz, celebrul glas al lui Sancho Panza:

— Cum așa, Andrei, avem bilete pe mîine dimineață...

— Ce bilete?

— Pentru avion. Că doar era vorba să ne întoarcem la Chișinău, ne așteaptă copiii, casa, îndatoriri de tot felul...

— Lasă-mă în pace cu Chișinăul cela al vostru! Predăm înapoi biletele — și s-a zis. Nici o grijă. La revedere dar, stimați tovarăși, și pe mîine...

Spre norocul Raiei, afară viscolea, gerurile în Moscova se înăspresc asupra nopții, iar pe bulevardul Leningrad nu e chiar atît de simplu să iei un taxiu duminica, și încă seara tîrziu. Stînd pe marginea drumului și tot strigînd — taxi!, taxi! — avîntul poetic i-a cam scăzut. Cînd, în cele din urmă, a fost oprită o mașină, Andrei Pavlovici, după ce-și împachetează grijuliu neamurile, rămîne o clipă pe gînduri. Înainte de a urca lîngă șofer, îmi zice cu o jumătate de glas:

— În definitiv, ce se va hotărî pînă la urmă, mai trebuie de văzut. Căci are și Raia dreptate — avem acolo la Chișinău casă, copii, îndatoriri de tot felul... Totuși, uite ce e, tovarășe Ioane... Îmi dai cuvîntul aici pe marginea străzii că vei scrie o piesă anume pentru copila asta și te vei îngriji de viitorul ei. Pentru că știți voi ce este?... Un *al-maz,* o piatră dintre cele mai prețioase!!!

5

Nu știu prin ce se explică faptul, dar după război toată lumea a început a tinde spre slavă, spre nemurire, și coridoarele uniunilor de creație gemeau de lume. Mai ales Uniunea Scriitorilor se pomenise asaltată din toate părțile. Sireaca noastră căsuță țărănească de pe strada Fîntînilor, rezista mai mult prin voința de fier a președintelui său, dar s-a ajuns pînă la aceea că unii se strecurau prin ferestre, prin acoperiș, pe sub podele, și ședințele primirii noilor membri în Uniune erau dintre cele mai furtunoase, dintre cele mai grele.

Mi-aduc aminte că la una din ședințele de acest gen, cînd cei ce urmau să fie primiți — primiți au fost, cei care urmau să fie respinși — au și fost respinși, iară noi, membrii noii conduceri, istoviți de atîtea discuții încordate, ne căutam pălăriile și mapele, ca să ne vedem de-ale noastre, deodată Andrei Pavlovici, tot scotocind ceva acolo prin sertarele mesei sale, ne anunță: stați o clipă, că nu e totul! Mai era pe-aici pe undeva o hîrtie. A, uite-o. Un oarecare Stîlp roagă să fie primit și el în Uniune.

Pe-o clipă rămînem înțepeniți în poziția în care ne-a prins vestea, după care cineva dintre noi, mai limbut și mai sarcastic, pare-mi-se Meniuc, cere precizări:

— Ce fel de stîlp? De gard, de telegraf, de pod de cale ferată?

Lupan, fire isteață și el, stă la îndoială: ar fi vrut să intre în joc, dar nu-i permite situația de președinte.

— Ce are a face! Stîlpul e stîlp. Unde-l pui, acolo face treabă.

Meniuc nu se lasă.

— E stîlp-bărbat, stîlp-femeie? Pentru că dacă există și se înmulțesc, o fi avînd și gen: sau masculin, sau feminin....

— De unde-ai scos-o! Un stîlp, doi stîlpi, masculin de cînd veacul.

— Factura?

— Cum, adică, factura?!

— Păi, din ce-i el, stîlpul cela? Din lemn, fier, piatră, marmură, beton?

— Fotografia e cam cețoasă, zice Lupan într-un tîrziu, cercetînd formularele, dar aduce a ceva pietros...

Meniuc, ocupat pentru că-și făcea tocmai casă, se hotărăște să încheie acest moment umoristic:

— Bine, hai, să nu ne pierdem timpul cu prostii, ne așteaptă atîtea lucruri serioase, complicate...

— Cum, adică, să nu pierdem timpul cu prostii?! se răstește Lupan, ieșindu-și din fire, întrucît, ambițios cum era, nu permitea să fie călcat pe bătătură. S-a depus o cerere de la un oarecare tovarăș Stîlp pentru a fi primit în Uniune și noi nu avem dreptul să ignorăm cererea stimatului tovarăș.

Conducerea explodează.

— Noi nu că să-i mai și examinăm cererea, noi nici nu vrem să auzim de dînsul, și uite așa cum ne vezi, deschidem ușa și plecăm, stimate Andrei Pavlovici!! La revedere!

Lupan scoate încet din masă o țigară, pentru că mai era și fumător pe vremea ceea. O aprinde, începe a pufăi și în timp ce se umple camera cu fum, se aprinde și el.

— Ba o să vă așezați, stimați tovarăși, pentru că eu încă n-am închis ședința, ș-o să-mi stați cuminciori, fiecare la locul lui, pentru că se poate întîmpla ca tocmai în privința acestei candidaturi să se dea bătălia cea mare. Cererea ne-a fost depusă și datoria noastră este s-o examinăm

serios și obiectiv.

— Ce să examinăm, Andrei Pavlovici? Nici că se poate pune în discuție o asemenea problemă, pentru că, să stăm strîmb și să judecăm drept: ce ne trebuie nouă stîlpul cela? Ce-o să facă el aici la Uniune?

— Da dumneata ce mare treabă faci aici? Că, iată, nu te văd cu lunile și, slavă Domnului, Uniunea funcționează normal. S-ar putea întîmpla ca și tovarășul Stîlp să ducă o viață retrasă, casnică, tihnită, pentru că așa sîntem noi, poeții, și deci pentru ce i-am imputa altuia ceea ce considerăm normal pentru noi înșine?

Cu cît mai dîrz se ține, cu atît mai violent este atacat din toate părțile.

Și chiar de va fi stîlpul cela cuminte, chiar dacă va duce o viață tihnită și retrasă, ce-o să facă atunci cînd, oricum, va fi nevoit să vină la adunări? O să stea mut în vreun colț?

— De ce să stea în colț? Va sta lîngă dumneata, pe scaun.

— Dar cum poate sta stîlpul pe scaun, Andrei Pavlovici?! Pentru a așeza un stîlp pe scaun e nevoie să-l tai în două.

— Nu în două, ci în trei.

— De ce în trei?

— Foarte simplu: o parte rămîne rezemată de speteaza scaunului, cealaltă, mai mică și mai groasă, o punem drept șezut, iar cea subțire o rezemăm acolo unde i s-ar fi cuvenit să-i fie picioarele...

— Și cu limba ce facem? zice deodată Meniuc.

— Ce are a face limba? se miră Lupan.

— Păi, în ce limbă crează Stîlpul, în limba lemnului, în limba pietrelor, în limba betonului armat?...

— Dacă nu, zice Lupan într-un tîrziu, că omul acesta, după cum mi se pare, e un tovarăș modest, care mai mult tace.

— Parcă puțini avem dintre cei care vin pe la ședințe și tac?

Lupan se înșurubează în scaun, de parcă ar fi fost călare în șa. Discuția pare să devieze, pare să devină necontrolabilă, iar asta, zice Lupan, e de acum chestiune politică, tovarăși.

— Minte o să aibă dacă o să tacă, declară el deodată. Căci, dacă vreți să știți, izvorul cuvîntului e unic, fie că-l spui, fie că-l scrii, și cu cît mai mult irosești cuvîntul prin cuvîntări de nimic, cu atît mai greu îți vine cînd

te așezi la masa de scris. Să stăm, iată, cu lista scriitorilor noștri în mînă și s-o studiem amănunțit. O să vedeți că cel mai bine scriu cei care știu să tacă bine.

— Mă rog, zice Meniuc, manevrînd cu grijă și pregătindu-și poziția pentru un posibil compromis. Pînă la urmă o tăcere ne-ar aranja, de ce nu, dar cine ne poate garanta că într-o bună zi nu va ieși la tribună?

— Și dacă va ieși, zice Lupan.

— Păi, Andrei Pavlovici, se vede cale de-o poștă că Stîlpul cela nici la școală nu a umblat, nici carte nu știe.

— Da dumneata știi carte? Da eu crezi că știu? Nu vezi cum se schimbă normele limbii? Că, zău, iată, trebuie să trimiți o scrisoare la vreo școală, și-o trimiți cu frica în spate, pentru că, te gîndești: dacă între timp s-a mai făcut o modificare în reguli și tu nu ești la curent? Te faci de rîs în fața elevilor. Să nu ne grăbim deci a vedea paiul din ochiul altuia, și așa cum sîntem, unii mai bine, alții mai slăbiți, cu toată obștea literară împreună...

— De acord, zice Meniuc, cu toată obștea împreună, dar, stimate Andrei Pavlovici, stîlpul e stîlp. Stîlpul e forma unei materii moarte, fie de lemn, de piatră, de beton, iar noi, fie că știm, fie că nu prea știm gramatica, dar sîntem cu toții oameni vii. Vine o sărbătoare, vine o duminică. Cine o să-i dea bună ziua pe stradă, cine o să-l primească în casă la el, o să-l așeze la masa lui?!

Aici Lupan se face alb. Se ridică solemn de la masă, și omenia unui neam întreg răbufnește prin vocea lui.

— Eu, iată, îi voi da bună ziua! Și-l voi primi în casa mea! Și-l voi așeza la masa mea!!

Autoritatea lui Lupan era pe vremea ceea o categorie care nu putea fi pusă la îndoială. Și de unde la început noi nici că vroiam să auzim de primirea Stîlpului celuia în Uniune, ne pomenim deodată votînd unanim și, rușinați, plouați, pornim care încotro, fără a ne mai vedea unul pe altul...

Că a petrecut Stîlpul cela în casa lui Lupan, ș-o fi petrecut și Lupan în casa Stîlpului, mă rog, zvonurile-s zvonuri, să nu ne pierdem timpul cu zvonurile, dar fapt este că de la o vreme Andrei Pavlovici, prin cuvîntări, prin articolele de presă, scapă cîte-un cuvînt de laudă la adresa promițătorului tovarăș Stîlp. Îl laudă pentru duritate, pentru principialitate, că, zice el, principalitatea cere o anumită consecvență. Sînt mulți dintre cei care-și

schimbă veșnic părerea, dar iată că avem printre tineri și dintre cei care, deși nu-și spun părerea, nici nu și-o schimbă, și cum au luat o poziție, gata, nu-i mai clintești din loc.

În anii stagnării neclintirea din loc începe a deveni mărturia unei înalte principialități, așa încît, spre cumplita noastră uimire, într-o bună zi ne pomenim că Stîlpul nostru începe a avansa. Puțin cîte puțin, ajunge în cele din urmă a avea mașină la scară. Pe la adunări e în prezidiu, și nu că așa, dar se așază numai în primul rînd, apoi, deși tace ca și mai înainte, acum tace cu aere de mare savant. Uimiți, ne repezim cu toții la mult încercatul nostru președinte — cum așa, Andrei Pavlovici, să vină el să ne strunească cu tăcerile lui, că doar toți anii cît a fost printre noi a tăcut cum tace piatra?!

— Să avem iertare, zice Lupan, dar nu sînteți la curent. Tovarășul, pur și simplu, a stat de-a cugetat pe îndelete. Că voi v-ați obișnuit — una-două și așterneți cuvîntul pe hîrtie, una-două și urcați la tribună, iar literatura noastră intră acum într-o fază nouă, și să vedeți curînd ce de-a tomuri pline de înțelepciune va scoate de sub tipar.

— De unde se știe?

— Am stat mai dăunăzi cu el la un pahar, și să vedeți voi cîtă bunăvoință... Iată chiar și despre opera matale am vorbit cu el, ce-i drept, în treacăt, dar totuși am vorbit.

— Ce poate spune Stîlpul cela despre munca mea? O fi tăcut.

— A tăcut, recunoaște Lupan, dar a tăcut pozitiv, plin de bunăvoință...

Mai trece un timp și un fel de mutenie ciudată începe a se lăsa peste viața literară din Chișinău. Se tace prin cabinete, se tace prin coridoare, se tace pe la ședințe. Treptat-treptat se reduce zona de deplasare a fiecărui scriitor — toți caută a fi mai mult pe acasă, a sta mai mult în picioare ori în pat, dar neapărat într-o singură poziție, și un fel de înlemnire, un fel de împietrire răzbate în viul grai, în srofe, în paginile de proză.

Asta de acum nu mai putea să nu trezească îngrijorare și primul om care a dat alarma a fost același Andrei Pavlovici. La una din obișnuitele adunări, cînd lumea, plictisită, se muta cu șezutul cît mai aproape de ieșire, apare la tribună Lupan cu una din cele mai frumoase cuvîntări ale sale. Ce e cu limba asta lemnoasă, ce e cu cuvîntul acesta pietros, s-a întrebat Lupan. Cuvîntul viu este

sufletul unui neam, puntea dintre trecut și viitor, hotarul năzuințelor sale. Și, deci, să-l prețuim, să-l cinstim, să-l păstrăm viu și în inimile noastre...

Se zice că pe la mijlocul cuvîntării Stîlpul a părăsit indignat adunarea...

Și iată că încep o seamă de vremuri posomorîte pentru Andrei Pavlovici. Pentru un loc e propus, din alte zece locuri e scos, mai trec cîțiva ani la mijloc, și într-o zi fierbinte de cuptor, venit cu niște necazuri de-ale mele la Chișinău, îl întîlnesc pe poet plimbîndu-se cu o cîrjă prin parcul catedralei. Ostenit, merge încet cu gîndurile sale, și pantofii lui, lustruiți ca totdeauna, lasă urme de tocuri pe asfaltul încălzit de soare.

— Dar bine, Andrei Pavlovici, că doar Chișinăul e pe jumătate pustiu! Care e la munte, care e la mare, și tocmai dumneata pe căldură asta să rămîi în oraș! N-a găsit fondul cela literar vreun bilet de sanatoriu pentru dumneata?!

— Bilete au fost ele și mai sînt, dar nu vezi dumneata ce se face pe-aici? Cum pot pleca?

— De ce nu poți pleca?

— D-apoi, zice coborînd glasul pînă la șoaptă, nu vezi ce fac stîlpii ăștia?! Au umplut orașul. Nu poți trece strada să nu te poticnești de cîte unul. Și-s răi, să nu crezi!... Stau la pîndă, așteaptă să te miști din loc, pentru a-ți crește într-o zi în pragul casei așa ca să nu te mai poți întoarce la ai tăi. Voi, cei mai tineri, iată, ați mai prins rădăcini și prin alte părți, pe cînd eu, cum spune cronicarul Neculce, nu pot fără a mă tot întoarce înapoi la ai mei. Și dacă mă mișc de-aici, iar Stîlpul îmi crește în pragul casei, ce mă fac?!

Cronicarul Neculce, firește, nu a fost pomenit întîmplător. Lupan, fiind un familist de modă veche, fără „ai săi", se stinge, se veștezește, rămîne o jumătate de om.

— D-apoi că Stîlpul cela, Andrei Pavlovici, după cîte îmi aduc aminte, tocmai dumneata ai și fost acela care...

Se uită cu ochi însîngerați de tristețe la cioroii care, nebuniți de zăpușeală, se ciondănesc, tot mutîndu-se de pe-o cracă pe alta, și zice într-un tîrziu, uitîndu-se în cu totul altă parte:

— Ei, vorbă să fie...

6

Nu știu cum și prin ce fel, dar casele adună esența celor ce locuiesc și o țin în palmă, în văzul tuturora, fie că le place, fie că nu le place stăpînilor. După cum bine se știe, Lupan locuiește pe strada Lenin, într-un apartament de trei camere, unul din miile și miile de apartamente ce seamănă leit între ele. Nu seamănă însă stăpînii lor, și aici începe una din cele mai delicate frămîntări ale epocii: rezistența individualităților umane în fața șablonării arhitecturale.

De cînd îl știu, Lupan tot preface cîte ceva în casa lui. Într-o vreme a vîrît autoritățile orășenești în panică, declarînd că vrea să-și facă sobă, deoarece încălzirea centrală nu-l aranjează. Pe semne, l-au luat cu binișorul, făgăduindu-i să-i refacă instalația de încălzire, dar, oricum, de la vorbe la fapte nu s-a trecut. S-au schimbat însă ușile, podelele, ferestrele. S-a încercat a se face un mic beci sub un dulap de literatură mai veche, pentru că, oricum, e greu să nu ai un pahar de cabernet proaspăt în casă, iar vinul rămîne proaspăt în zodiile sale numai și numai fiind răcoros și la îndemînă.

În ciuda acestor nesfîrșite refaceri sau, poate, tocmai datorită lor, casa lui Andrei Lupan pururea poartă pecetea personalității sale. Oricîte și oricum se vor mai schimba acolo în casa ceea, vor rămîne la locul lor cărțile alese de mîna stăpînului, citite și purtînd însemnările lui, lucru ce nu se întîlnește prin Chișinău chiar la fiece pas. O copie de ghips cu fruntea ridicată, cu părul bogat al lui Eminescu, și în colțul dinspre răsărit, acolo unde în casele bătrînilor noștri se păstrau icoanele cu un bob de lumină răsărit dintr-o candelă, acolo în colțul cela... Nu, hotărît că nu am văzut nici urmă de icoană în casa lui Lupan, dar nu știu cum colțul cela din răsărit mi se părea de fiecare dată mai luminat decît celelalte colțuri, și multă vreme mă tot cerca ispita să aflu ce-o fi fiind acolo, în colțul casei lui?

Din cînd în cînd, mai bine zis, din jubileu în jubileu, cînd mi se întîmpla să fiu în casa poetului, mă tot urmărea de acolo de sus sfințenia acelui colț și, în cele din urmă, mi-am dat seama că acolo în casa lui Lupan trăiește Măria sa Cuvîntul. Stă el acolo, și tot stă și stă, tînăr și frumos, precum ar sta un pom de Crăciun, pe cînd stăpînul casei vorbește pe îndelete cu musafirii de

una-alta, cinstind roadele acelui pom, apoi mai fac o glumă, cinstind frumusețea acelui pom, apoi mai și oftează, cinstind soarta acelui pom.

În relațiile sale cu cuvîntul Lupan este de-o acurateță rar întîlnită între poeți. Pare că el nutrește față de cuvînt chiar un fel de smerenie ce coboară pînă la stîngăcie, care stîngăcie deseori se așează de-a curmezișul înzestrării sale literare. Lupan nu-i dă cuvîntului întîlnire — uite, de la zece pînă la douăsprezece să-mi fii aici lîngă masa de scris, că pe la unu au să vină de la redacție, după material, și trebuie ca totul să fie gata... Lupan nu intră cu toporul în lumea verbelor, pentru că i-ar trebui lui colo o *konțovkă* pipărată pentru o poezioară de ocazie. Lupan stă de ani de zile cuminte în casa sa la umbra celui copac și așteaptă.

Muza mea cu ochi sprințari,
Muierușcă răsfățată,
Ce tot stai și nu mai dai
Pe la mine cîteodată?...

1984

PĂMÎNTUL, APA ȘI VIRGULELE

I

S-o începem, deci, cu pămîntul, el fiindu-ne casa și masa, sfetnicul și apărătorul nostru dintotdeauna. Pămîntul poartă în sine mesajul străbunilor pierduți în negura vremilor; el este testamentul lor pentru noi și al nostru pentru cei ce vor veni. Din pămînt răzbat izvoarele să ne potolească setea, din pămînt se înalță spicul să ne potolească foamea, din pămînt venim, pămînt ne facem pînă la urmă și, deci, pămîntul va rămîne pururea Marele, Sfîntul, Nemuritorul. Brazda și holda, și pîinea au devenit expresia cea mai desăvîrșită a ființei umane. Pe vatra trudei și a zbuciumelor sale s-au format neamurile, națiunile, popoarele. Legați cu trup și suflet de țară, s-au ridicat pînă la unul, stropind-o cu sînge, cînd a fost s-o apere, iar dacă se întîmpla cuiva să plece departe, își lua un bulgăraș, să-l aibă ca mîngîiere în zodia singurătății sale.

Pămîntul și-a pus pecetea pe obiceiurile, pe datinile noastre. Volga cu lărgimea sa proverbială, cărunții munți Caucaz, zarea stepelor ucrainene, mîndrele ținuturi baltice, cumințenia văilor și a dealurilor moldave — toate pot fi ușor regăsite în folclorul, în țesătura limbii, în felul de-a fi al popoarelor așezate pe acele meleaguri.

Cu inima și cu sufletul veșnic în căutarea frumosului, moldovenii au dus pînă la apogeu dragostea lor pentru vatra străbună. Însuși simbolul vitalității pămîntului — frunza verde — a devenit refrenul tuturor cîntecelor populare. Unde mai pui că frunza ceea, tot adunînd tîlcuri și înțelesuri, a ajuns a fi pînă și nume de neam. Locuind la Moscova, ori de cîte ori mi se întîmplă să aud pe linia de metrou Kirov — Frunze anunțîndu-se: *„Sleduiușceaia stanțiia — Frunzenskaia"*, parcă zăresc mulțime de fețe îmbujorate, care, după o iarnă lungă și grea, s-au văzut scăpate, în sfîrșit, la iarbă verde...

Să nu stăruim însă prea mult asupra legăturilor noastre intime cu baștina, dat fiind că dragostea în genere e una din cele mai delicate manifestări care nu suportă destăinuirea. Cine nu poartă cu sine anumite priveliști de demult și de departe? Cu ce ne-am mîngîia sufletul în ceasul tristeții și al singurătății, de nu le-am avea?

De ce m-ați dus de lîngă voi,
De ce m-ați dus de-acasă?
Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă...

Nu știu cum și prin ce fel, dar atunci, în ajunul celui de-al doilea război mondial, presimțirea că odată și odată vom părăsi pămîntul pe care îl muncim, pentru a nu ne mai întoarce, era atît de categorică și răspîndită, încît pînă că și astăzi, după o jumătate de secol, celebra romanță mă umple de tristețe.

Poate că datorită acelor presimțiri, atunci, în anii ceia de demult, deși încă nu plecasem nicăieri, ni se și făcuse dor de pămînt; într-o bună zi pămîntul s-a transformat într-o carte pe care o tot citeam, și nu ne mai săturam de citit.

Deseori duminicile, mai ales vara, cînd ieșeai de unul singur în largul cîmpurilor, așa se făcea de parcă ai fi nimerit într-un templu, la una din cele mai frumoase slujbe. Stăteam și stăteam pînă începeau a se stinge lumînările, ieșeam printre ultimii — plin de lumină și speranță. Nu am povestit nimănui ce fel de cîntări se cîntaseră, ce se spusese în predică, cu ce am fost „împărtășit", dar o taină mă leagă și azi de anumite locuri de acolo. Le port dorul, le visez, ba se întîmplă să le și aud strigîndu-mă pe nume.

E, de altminteri, în firea lucrurilor. Toți cei născuți și crescuți la sat duc dorul templelor copilăriei lor. Deseori, din noianul amintirilor răsare cîte-un locușor ce a fost odată drag sufletului și te înfioară, îți taie suflarea din mers. O prispă, un gard, un izvoraș, o răscruce de drumuri, o pereche de ferestre luminîndu-se în amurgul serii, un ecou ciudat al depărtărilor... Acolo, pe semne, în ascunzișurile celea își păstrează sufletul averea. De acolo ni s-o fi trăgînd și sovestea, și demnitatea, și îndrăzneala zămislirilor. Vai, însă, acest tulbure veac ce nu mai încetează a le tot suci, și fărîmița, și măcina pe toate. Învrăjbirea și încrîncenarea s-au strecurat pînă că și

în zonele cele mai tăinuite ale existenței umane, așa încît, ce mai vorbă... Au fost și ani cînd baștina nu a mai vrut să audă de mine, au fost și vremuri cînd de acum eu nu am mai vrut să știu de dînsa... După care, mă rog, cum se obișnuiește în lume, veni împăcarea. Iată însă că de la o vreme întîlnirile noastre, frumoase și mișcătoare cum nu se mai poate, se terminau cu un anumit fior de îngrijorare. Mă cruceam și eu însumi: oare ce poate fi la mijloc? Cultivat ca un strat de flori din preajma casei, recunoscut peste tot prin hărnicia și roadele sale, acest pămînt al baștinei mă petrecea de fiecare dată învăluit de-o adîncă mîhnire de parcă ne vedeam pentru ultima oară, de parcă vremuri cumplite l-ar fi pîndit pe-acolo pe undeva...

Ce poate fi la mijloc? Ce i se poate întîmpla celui care e mare și veșnic, și sfînt? Ce s-o fi petrecînd acolo în împărăția întunecimii subterane, unde se formează, și încolțește, și răsare lumina prin care trăim?

II

Cititorul, se prea poate, o mai fi ținînd minte că în una din piesele mele din tinerețe un bătrîn, venind să-și vadă fiica, o întreabă de fiecare dată dacă mai are pîine și sare, și apă în casă. Este una din străvechile datini ale satelor noastre. Intrînd în casa oamenilor, se obișnuia să întrebi cum o mai duc cu pîinea și cu apa. O fi devenit aceste cuvinte datini după ce-au tot fost folosite secole la rînd, pentru că pîinea cea de toate zilele și apa au fost grijile noastre dintotdeauna. Cîte secete au bîntuit, cîte semănături au ars abia date în floare, cîtă lume s-a stins cu gîndul la pîine și la apă!

În vara lui 1787, armata a doua ucraineană condusă de Rumeanțev-Zadunaiski s-a oprit pe malul Cuboltei, nu departe de Plopi. În cîteva zile oștirile și caii au sorbit tot ce mai era în pîrăușul cela, și fiind călduri nemaipomenite, plăteau cîte-un galben pentru fiece butoiaș pe care străbunii noștri îl cărau cu gloabele din apele Nistrului, la vreo patruzeci de kilometri.

Apoi, în secolul trecut, cînd problema apei potabile ori apei dulci, cum i se mai zice la noi, mai că nu-l preocupa pe nimeni, notele de drum ale călătorilor rătăciți prin părțile noastre, precum și manualele de geografie menționau constant o criză cronică de apă în Basarabia. Secetele s-au ținut de noi ca o umbră pe tot parcursul

istoriei, dintre care ultima, cea din 1946—1947, a fost poate cea mai grea și necruțătoare. Multe din adevărurile acelei tragedii mai rămîn încă nedezvăluite, mai stîrnesc controverse și poate ar trebui să revenim mai amănunțit și documentat la acea epopee.

Să ne întoarcem însă la nevoile zilei de azi, care constituie, în fond, aceeași grijă străveche — apa. Cele trei rîulețe — Răutul, Cubolta și Căinărul, cînd vara e secetoasă, scad mai cu totul. Nistrul și Prutul, rîuri izvorîte din munți, țin atîta cît țin zăpezile în Carpați. Cum se topesc zăpezile, scad pe jumătate. Unica noastră speranță dăruită de soartă pentru zilele negre — Dunărea, cu o fărîmă din țărmul mării, a fost tăiată de creionul groaznicului tiran, iar în locul acelei guri de rai ni s-au alipit cîteva din raioanele cele mai secetoase de pe malul stîng al Nistrului.

Optimismul însă nu ne-a părăsit și, pus în fața sorții sale vitrege, omul nostru ce și-a zis?... Măi, da ia să mai pun mîna pe hîrleț și să sap colo oleacă. Trebuia să mai fie pe undeva un izvor cu apă. Și iară s-a început săpatul, pentru că e cu neputință să fii gospodar și să nu ai fîntînă iar gospodari am visat să fim cu toții, dintotdeauna. Cîți nu și-au suflecat mînecile, cîți nu și-au pus norocul la încercare! Ți se bucură inima cînd treci satul dintr-un capăt în altul și vezi cu cîtă gingășie se lipesc fîntînile de ogrăzile oamenilor, cu cîtă iscusință și dăruire sînt lucrate ghizdurile celor fîntîni!

Cîte zvonuri, cîte legende au tot circulat despre acei mari săpători de fîntîni care au știut să potolească setea unui șir întreg de generații cu un singur izvoraș...

În jumătatea de secol de cînd am părăsit Horodiștea, satul de baștină, mai că nu mi-a mai rămas sămînță de neam pe acolo. Nu a rezistat nici sărmana noastră casă părintească, nici mîndrul castan ce creștea cîndva la poartă. Doar o lespede de piatră, cu o gaură rotundă la mijloc, ce ținea locul unui colac de fîntînă, mai albește și azi în cîmp nu departe de Cubolta. S-a năruit fîntîna, au coborît înapoi la funduri izvoarele ei, dar iată că locul acela, sau poate lespedea de piatră, se mai numește și azi între horodișteni „La fîntîna lui badea Pentelei".

Cinstirea apei a făcut ca fîntînile din satele noastre, ba chiar și pămîntul din preajma lor, să fie un fel de răscruce, un fel de hotar în viața fiecăruia. Dis-de-dimineață gospodinele — fuguța la fîntînă după apă proaspătă, neîncepută, și împreună cu apa aduc în casă cîteva din noutățile lumii. Ziua întreagă copiii — tot o fugă la fîntînă

și înapoi: încolo cu deșertul, înapoi cu plinul. Cine poate zice că a crescut la sat și nu a cărat apă cu căldarea?!

Serile, în amurg, se adună vecinii, cumătrii, măhălenii la cîte-o fîntînă. Mai discută ei înde ei, mai pun țara la cale. Oricît ar fi de ciudat, în preajma fîntînii moldoveanul pare mai vesel, mai isteț, mai deștept, și apoi las că ceea ce s-a hotărît — gata! Hotărît e pe veci!

III

A vorbi de pămîntul și apele Moldovei înseamnă a vorbi în primul rînd de spiritul de gospodar al neamului nostru, de simțul măsurii, de acel misterios echilibru dintre alb și negru, dintre bine și rău, dintre lumină și umbră, dintre frumos și urît, care, pînă la urmă, le și hotărăște pe toate. Pierzînd simțul măsurii, noi, de obicei, pierdem totul. Starea de echilibru ecologic al Moldovei, adunată secole la rînd cu migală de către bătrînii noștri, se ținea mai mult prin mila Celui de sus și printr-o strictă respectare a legilor naturii. Un singur pas nesocotit, o singură nechibzuință...

Ajunși la capitolul nechibzuințelor, să ne oprim pe-o clipă pentru a ne mira — cît de cruntă avea să fie soarta cu sărmanul nostru pămînt! Nicidecum destinul nu a vrut să ne uite undeva la mijloc, să ne dea un cît de mic răgaz. Ori deasupra, ori la fund, sau fruntea, sau coada. Primul loc în Europa privind densitatea populației — 125 de suflete pe kilometru pătrat și ultimul loc privind rezervele de apă potabilă. Și iară, pînă mai nu demult, primul loc privind ceea ce se numește despotism, cu concentrarea forțelor nechibzuite într-o singură rea-voință... Și, firește, ultimul — la ceea ce numim azi *glasnost*.

Vede numai Dumnezeu cum mi se tulbură, și se frămîntă, și nu mai vrea să treacă pana la acest capitol dureros al istoriei noastre moderne. Pare-se, niciodată Moldova nu a visat la mai multe, pentru a se alege cu atît de puțin. Ani la rînd vor tot stărui în conștiința, în viața poporului consecințele groaznicei nebunii care a mîncat, ca o piatră de moară, tot ce-am avut frumos și sfînt. Știe toată lumea că corbii stagnării, prevestitorii mocirlelor din care nu mai putem ieși, și-au luat zborul de pe meleagurile noastre. Se va discuta, credem, mult și bine, cum de s-a putut întîmpla una ca asta. Personal aș crede că pămînturile mănoase, firea pașnică, tăcută și binevoitoare a moldoveanului, soarele orbitor și vinurile cele bune, toate astea înaripau mediocrițățile ambițioase ajunse la

cîrma republicii, ispitindu-le să facă ceva măreț, neobișnuit, poate chiar o adevărată minune, așa ca să le meargă și lor vestea prin toată țara, poate chiar prin întreaga lume...

S-a început cu semănarea unui haos nervos. Mediocritatea, după cum se știe, se poate afirma numai pe fundalul unui haos nervos. Tradițiile, normele etice, bunul simț — toate au fost date peste cap ca fiind necorespunzătoare momentului. A doua lovitură avea s-o suporte bruma de intelectuali, mai ales oamenii de cultură, ei fiind cei mai sensibili la surparea tradițiilor și a moralei. Cu o singură frază se pecetluia un destin pentru ani și ani de zile, deseori pentru totdeauna. Cîte începuturi luminoase, cîte cărți, cîte opere de artă, de care se simte azi o nevoie atît de acută, au fost distruse în fașă! Cîte nume destoinice, cîte nume promițătoare au dispărut de la orizontul culturii noastre! Și apoi cîți au căzut, în floarea vîrstei, și au fost înmormîntați într-o totală tăcere, căci nu se putea comunica nici măcar în șoaptă motivele ce i-au făcut să se stingă atît de timpuriu...

Mult încercata Moldovă urmărea cu ochii săi blînzi și triști acel tămbălău demonic, ce se voia declarat drept un început de înflorire totală. Dar, tot bătînd din palme, de la o adunare la alta, oamenii simțeau prea bine cum se apropie duhoarea acestei mocirle despotice căreia i s-a zis mai tîrziu „stagnare". Și, simțind-o, oamenii oftau, schimbînd priviri cu subînțelesuri. Aceste oftaturi, aceste priviri cu subînțelesuri îi enervau pe marii făcători de minuni. Ia să-i mai scuturăm pe deștepții aceștia, și-o fi zis. O să-i facem să privească cu alți ochi lumea din jur. După care a și început marele dezmăț. De atîtea ori lumea scuturată și răsscuturată, împărțită și răsîmpărțită, încît satele nici nu mai țin minte de cîte ori au fost trecute dintr-un raion în altul. Drumuri arate, sate botezate și rebotezate, unite, despărțite și iar unite, pentru ca totul, absolut totul să fie luat de la început.

S-a hotărît ca și cu apa să se ia de la capăt, în așa fel ca problema să fie rezolvată o dată pentru totdeauna. S-a dispus întocmirea unor planuri grandioase, cum ar fi, de-o pildă, construcția canalului Dunărea-Nistru-Nipru. Dar pînă se definitivează proiectul, pentru a nu se pierde timpul, s-a ordonat scurgerea tuturor iazurilor, a lacurilor mici în cîteva lacuri enorme, care urmau să formeze rezerva strategică a republicii. Iată însă că ideea cu canalul epocal nu e susținută de forurile superioare, iar apa din lacurile de acumulare prinde a se bîhli, a se transforma în mocirlă și ea...

Las, și-or fi zis atunci făuritorii de minuni: dacă nu ne-a mers cu Dunărea, nici cu Nipru, ne scoatem noi pîrleala pe socoteala Nistrului. Și pentru că peste tot în țară se înălțau hidrocentrale, de ce, adică, să nu facem și noi în Moldova una? În felul acesta apare barajul de la Dubăsari.

Astăzi e limpede pentru toată lumea că randamentul acestei hidrocentrale este nul față de marile daune pe care le pricinuiește. Tăiat în două de hidrocentrală, Nistrul a început brusc să-și schimbe componența chimică a apelor, a scăzut ca volum — peștele mai-mai să dispară. Apa nistreană însă, după cum se știe, este singura sursă de aprovizionare a Chișinăului. După hidrocentrala de la Dubăsari chișinăuienii au prins a chibzui îndelung în fața unui pahar cu apă: să-l ia, să nu-l ia?... Cei ce locuiesc la marginea orașului preferă să care apă din izvoarele ce s-au mai păstrat pe ici, pe colo, iar între timp hepatita, altfel zis — o boală de ficat, începe a trece de la casă la casă.

Hidrocentrala de la Dubăsari s-a făcut simțită și la Odesa, dat fiind că frumosul oraș de pe țărmul mării se alimentează și el cu apă din Nistru. Păi, așa fac vecinii, s-o fi întrebat cei de la Kiev și, înfocați cum sînt ucrainenii de felul lor, fără a sta mult pe gînduri, fac un cogemite rezervor ceva mai sus de Movilău, în care adună mai la o treime din volumul total de ape nistrene. Dacă ținem seama și de catastrofa de acum cîțiva ani, cînd saramura unui rezervor de la poalele Carpaților rupe digul, revărsîndu-se în rîu și otrăvindu-i apele, încît a început a se vorbi despre o nemaipomenită catastrofă ecologică la scară europeană; dacă ținem cont și de faptul că, fără ca rîul să revină la o viață normală, s-a ridicat în pripă un combinat metalurgic la Rîbnița, apoi ce să ne mai mire că azi Nistrul figurează printre rîurile cele mai murdare și oropsite din lume...

Dezlegînd problema apelor, bravii făcători de minuni au trecut la livezi. Mîndrele noastre livezi, așa puțintele, așa de strînsură cum erau, dar rodeau bine. Problema se cerea și ea luată de la început, de la capăt, altminteri mediocritatea nu poate opera, nu se poate afla în treabă, și, deci, totul este scos cu rădăcini și pus pe foc. Veni, firește, rîndul livezilor minune, livezi întinse pe mii și mii de hectare. Și dacă bunul nume al pămîntului nostru a ajuns cine știe pînă unde cu niște pruni ca vai de dînșii, vă închipuiți cum vom arăta și ce se va spune cînd vom avea livezi de mii de hectare?!

Irita oarecum faptul că o asemenea minune nu poate fi cuprinsă cu ochiul, și atunci — cum zguduim lumea? Căci tot ce se făcea în ultimii ani în Moldova se făcea nu atît pentru țară, cît pentru a zgudui lumea. S-a hotărît dar să se recurgă la serviciile aparatelor de zbor. Din cabina elicopterului, bunăoară, o asemenea livadă te face să te simți într-o cu totul altă lume. Pentru a pătrunde și mai adînc în tainele acelei lumi noi, în cabină se va lua cîte un coșuleț cu mere. Astfel, ronțăind la mere și sucind capul încoace și încolo, vizitatorii noștri au răspîndit zvonul apariției unei adevărate minuni. Gălăgioasa lor cotcodăceală umplea paginile ziarelor de peste mări și țări. Iar țăranii din lunca Nistrului, livădari din tată în fiu, nu se grăbeau cu uralele, zicînd că — las', om mai *trăi și om mai vide*. Apoi chiar că a fost ce vedea. Primăvara nu ajung albine pentru polenizare, hectare întregi rămîn fără roadă. Pentru a-i ademeni pe prisăcari, mai-marii acestor livezi-minune pornesc de cu iarnă prin satele de prin împrejurimi. Li se oferă mijloc de transport și cîte cincisprezece ruble de stup pentru o simplă vizită, dar prisăcarii fac mofturi, și lasă că știu ei prea bine de ce se codesc atîta.

Scepticismul și pasivitatea satelor au început a-i înrăi și mai mult pe marii făcători de minuni. Auzi tu, peste tot se fac aluzii și se rîde pe sub mustață. D-apoi așa îi mulțumiți voi pe binefăcătorii voștri?! Despoții, după cum se știe, nu suportă nici aluziile, nici rîsul pe sub mustață. Supărați foc cum erau, ce le vine lor în cap? Ia să-i punem în mișcare, să-i tot mișcăm și mișcăm pînă nu le va mai arde de aluzii, de surîsuri pe sub mustață.

Nebunia pornită prin anii șaizeci a ținut cam la două decenii. Groază și frică peste tot. Ședințele ce nu duceau cel puțin la un atac de cord nici nu se mai considerau că au avut loc. Satele se aflau într-o fierbere cum nu se mai pomenise. Grădina — azi ți-o taie, mîine se fac a ți-o da înapoi, pentru ca poimîine să vină iară să ți-o taie. Ce a fost în vîrful dealului e mutat în vale, ce a fost în vale e cărat în mare grabă în vîrful dealului. Cît mai multă lume să plece, cît mai multă lume să vină. Pe scurt, totul să atîrne într-un fir de ață, nimeni să nu se simtă mult prea bine la locul lui. Totul e în mișcare, totul e în nesiguranță, totul e într-o totală dependență de voința acelei unice figuri despotice din vîrful piramidei. Astfel, zi cu zi, pas cu pas, se realiza smulgerea țăranului cu rădăcini cu tot din vechea sa matcă. Desțărănizare — era scris pe drapelul acelei mari bătălii, dar, cum se obișnuia

sub regimurile totalitare, adevăratul scop al acelei bătălii s-a tot precizat și modificat, s-a tot ascuns și încîlcit, pînă ne-am dat cu toții seama că se luptă pentru ruinarea caracterului și idealurilor neamului.

Astăzi, meditînd asupra acestei mari drame, cu toată părerea de rău, cu toată amărăciunea, sîntem nevoiți să recunoaștem că demonica ofensivă și-a atins, în mare parte, scopul. Țăranul și pămîntul au ajuns în situația celor două vase care aproape că nu mai comunică între ele. La început organele de planificare și-au asumat suprema grijă a țăranului: ce, și cît, și unde să semene. Înființarea stațiilor intercolhoznice de mecanizare a lăsat satele fără mașini. Vremea aratului, semănatului, strînsului se stabilea nu la fața locului, ci undeva sus de tot. Consiliul Colhozurilor a venit să le pună vîrf la toate, adunînd mijloace financiare într-un singur buzunar. Oamenilor nu le rămăsese decît prășitul. Era totuși munca cea mai grea, cea mai de seamă, dacă vreți, întru obținerea roadelor și, un timp paragina, știrul și loboda rămîneau unicele garanții ale democrației în Moldova. Atîta vreme cît creșteau buruienile, vrînd-nevrînd, trebuia să se țină cont de cei ce urmau să iasă a doua zi cu sapa în cîmp.

Pesticidele au căzut ca o mană cerească peste acele planuri fantasmagorice. Misterioasele prafuri, ridicate cu avionul și presărate de sus, nimiceau buruiana, lăsînd semănătura să crească în voie, dar esențialul e că dădeau mînă liberă făcătorilor de minuni, căci de aici încolo puteau să nu mai țină seama de cei cu oftaturile și cu rîsul pe sub mustață. Agrochimia a pus pămînturile întregii republici la dispoziția experimentatorilor — și de aici a pornit catastrofa. Concentrație, supraconcentrație, agroindustrializare, supraagroindustrializare... S-au tot strîns, în pripă, planuri așa-zise înzecite, așa-zise însutite, s-a tot trîmbițat, pînă ce corbii sudici, cum au fost botezați mai pe urmă, și-au luat zborul spre capitala țării.

Țărănimea stătea înmărmurită, urmărindu-i cum se tot înalță croncănind, iar peste trupul Moldovei bîntuiau viscolele chimice. Anul întreg, de dimineață pînă seara, avioanele învăluiau în fum de pesticide pămînt după pămînt, zare după zare! Ceea ce nu încăpea în avion era amestecat cu sămînță, dizolvat în apă, ca să fie aruncat apoi cu stropitorile. Patima nestăvilită a chimizării i-a molipsit pe toți — azi nu-i o raritate să vezi cîte-o bătrînică umblînd printre curpenii de cartofi din preajma casei cu căldarea, cu mătura, stropind de zor și blestemînd gîndacii... bată-i pustia, iată, am uitat și cum le zice...

Cîțiva ani cu roadă bună i-au impus pămîntului nostru un regim cu mult peste puterile sale. Anormală mi se pare și situația economică din republică. Avînd un buget de 2,7 miliarde, Moldova vine anual cu un produs social global de aproape 17 miliarde. Una din două: ori că producem prea mult, ori că ni se întoarce, sub formă bugetară, prea puțin. Ne pune pe gînduri și chibzuința organelor centrale. Se poate chiar în fiece an să se curețe totul pînă la fund? Se poate să lăsăm pămîntul pradă carieriștilor tociți de microbul avansărilor? Și apoi de cînd gospodăritul înseamnă a scoate, a lua cît mai mult? Or, știut este că adevărații gospodari, avînd grija sarcinilor de azi, nu scapă din vedere nici grijile zilei de mîine. Unde mai pui că adevărații înțelepți, muncind la planurile zilei de azi și avînd în vedere grija zilei de mîine, caută să se ocupe și de poimîine, dat fiind că pe acest pămînt mai urmează să-și trăiască veacul și copiii, și, da-va Domnul, copiii copiilor noștri...

Astea-s însă, mă rog, mai mult din domeniul fanteziilor, pentru că, pînă una-alta, pămîntul nostru e numai pesticide. Toate avantajele științei agronomice s-au pomenit reduse la o singură prescripție: îi dai cu pesticide și — habar de grijă! Bagă cît poți, să crească o roadă cît mai bună, să raportăm cît mai grabnic, să avansăm cît mai sus! Că peste un timp recoltele obținute vor fi întoarse pe motiv de-a fi conținut prea mulți nitrați, cu alte cuvinte, de-a nu mai fi comestibile, de asta puțin le pasă. Cu atît mai mult cu cît neplăcerile urmează să vină ceva mai tîrziu, iar furtunile vor trece prin cu totul alte departamente...

Să ne mai mire că, la ora actuală, folosirea chimicalelor, a substanțelor otrăvitoare în Moldova a ieșit de sub control? Străvechea, sănătoasa rațiune a poporului, smulsă din făgașul ei, s-a resemnat, lăsînd lucrurile la voia întîmplării. Așa se face că azi pe pămîntul Moldovei se aruncă cîte optzeci, cîte o sută, ba pe alocuri și mai multe kilograme de pesticide la hectar, ceea ce constituie cam cîte zece norme din media pe țară. Cînd vara e caldă, vînturile ridică chimicalele cu colb cu tot și le duc peste păduri, peste sate, peste casele oamenilor. Cînd vara e ploioasă, păraiele cară otrăvurile prin văi, lăsînd sărmanele vite fără pășuni, căci azi mai toate văile au ajuns a fi niște pămînturi sterpe, rămase fără fir de iarbă.

Nenorocirea cea mare însă vine odată cu vremea bună, cînd și căldurile, și ploile sînt toate la timp, cu măsură. Coborînd în adîncime, chimicalele, firește, nici gînd să se

mulțumească cu nimicirea buruienilor. Amestecîndu-se cu hrana plantelor, pătrund în spic, în măr, în legume. Acolo se transformă în nitrați. De unde, în mod firesc, aceștia, ajunși în organismul uman, atacă sistemul de imunitate și codul genetico-ereditar. Cu alte cuvinte, nitrații nu numai că atacă organismul pe care au pus stăpînire, ci și caută în primul rînd să distrugă fondul genetic — acea coloană vertebrală ce se transmite de sute de ani din tată în fiu.

IV

Ajungînd la acest prag de vremuri, să trecem la copii, căci tocmai lor, copiilor, le-a picat nenorocul să suporte lovitura cea grea a chimizării. E cunoscut faptul că odată cu apariția pesticidelor au și început a se naște în Moldova copii înapoiați mintal: așa-numiții debili. Sărmanii copii! Dintr-un simțămînt de milă, poate s-ar cuveni să le zicem cumva mai altfel. Poate chiar „sărmani". Așa să le zicem, căci este greu a concepe o mai mare nenorocire abătută peste om. Mi-aduc aminte că în satele noastre de demult, flămînde, nedreptățite și fără de carte cum erau, se întîlnea cel mult cîte un copil de aceștia în tot satul. Astăzi avem patruzeci și șase de școli ajutătoare, în care-s adunate aproape zece mii de suflete. Unde mai pui că o parte din părinți nu au vrut să se despartă de marea lor durere, lăsîndu-și odraslele pe lîngă casă... Așa se face că mai în fiece școală, mai în fiece clasă, catalogul are, la sfîrșitul listei elevilor, cîteva rînduri curate de după care mai răsar vreo patru-cinci nume, iar în dreptul lor — nici o notă. Pune pe gînduri și faptul că Moldova, fiind o republică multinațională, printre cele patruzeci și șase de școli ajutătoare, celelalte naționalități conlocuitoare nu sînt reprezentate. Patruzeci și șase de școli, și toate patruzeci și șase în limba moldovenească. Cum se explică oare fenomenul? Ce o fi oare la mijloc?

O vreme această năpastă era pusă pe seama folosirii nesocotite a băuturilor spirtoase, dar iată că oamenii de știință de la institutul de Igienă din Moldova au ajuns la concluzia că din o sută de cazuri, cel mult douăzeci pot fi atribuite alcoolului, restul fiind, fără îndoială, rezultatul chimizării intensive a agriculturii.

Dar stai că nici aici nu sfîrșesc suferințele micilor noștri concetățeni. Chiar și copiii care, ca să zicem așa, au avut noroc din născare, nu se pot considera cu totul în afara pericolului. Un alt mare prăpăd care vine îndată

după chimizare este cultivarea tutunului pe suprafețe cu totul și cu totul nechibzuite. Se poate ca avînd o suprafață de pămînt de mai puțin de un procent față de tot întinsul țării să ajungem a fi cei mai mari producători de tutun din Uniune? Da de cînd, mă rog, ne știm atît de înfrățiți cu frunza ceea puturoasă? Și de ce, adică, i-am dărui anual peste șaizeci de mii de hectare din blagoslovitul nostru pămînt? Azi tutunul ocupă cam tot atîta cît ocupă livezile, viile, și nu a fost de mirare cînd cineva a propus să adăugăm la stema republicii, alături de snopii de grîu și coșurile cu fructe, și cîteva țigări moldovenești cu fum cu tot...

Se zice că unii dintre conducătorii republicii țin morțiș la tutun, acesta fiind sursa noastră principală de asigurare cu valută. Nici vorbă, valuta e lucru bun și frumos cum nu se mai poate, dar s-o agonisim cu prețul sănătății copiilor noștri?! Că doar cine nu știe că partea cea mai grea a muncii la cultivarea tutunului cade și ea pe seama copiilor? Cu toate că avem o lege ce interzice categoric folosirea muncii copiilor la cultivarea tutunului, nu e nevoie de agerimea excepțională a unui Sherlock Holmes pentru a da în orice sat, în orice mahala de copii lăcrimînd, tușind și înșirînd de zor tutun pe sfoară. Ceva mai la o parte stau oarecum resemnați învățătorii, dar nu s-a auzit ca măcar unui singur director de școală să i se fi făcut o simplă observație că și-a aruncat vlăstarele într-un asemenea noian de nicotină. Nu-i vorbă, demagogi cum sîntem, căutăm a ieși basma curată și din această situație. Mulți pun problema cam așa: dacă părinții înșiși își duc copiii la lucrat tutunul, dacă doresc să-și crească astfel urmașii, de ce să ne amestecăm în familie? Oare nu este familia o instituție ocrotită de lege? Să trecem însă peste toate acestea, dat fiind că într-o lume civilizată se știe de veacuri ce prieste și ce nu prieste sănătății unui copil. Și unde părinții pot face ce vor, iar unde e datoria statului să-și spună cuvîntul...

Iată însă că nici cu tutunul nu sfîrșește calvarul odraslelor noastre. Rămîne culesul fructelor și legumelor. Această muncă grea e pusă și ea pe seama copiilor, a tineretului. Că îi spetim de mici, punîndu-i la cărat coșuri și lăzi, asta e floare la ureche. Marele pericol e roada pe care o culeg. Rumeniți de soarele verii, cîte-un măr, cîte-un strugure par mult prea ispititori pentru un tînăr cu gîndul și cu visul cine mai știe pe unde. Și — mai o glumă, mai un cîntec, mai ciugulim de ici, de colo. Grădinile însă, livezile, viile au fost și ele în cursul verii

tratate cu chimicale, stropite și răsstropite cu roade cu tot. Normal ar fi ca ceea ce pui în gură să fie mai întîi spălat, dar aici, pe dealurile astea unde nu poți găsi o gură de apă să-ți umezești buzele, îi mai trece cuiva prin cap să spele ceea ce pune în gură?

Așa s-a făcut că azi o parte din băieții noștri sînt scutiți de serviciul militar. Severele comisii medico-militare le decid soarta. Cît despre fete, parcă, vorbind de copii, nu vorbim și de viitorul lor? Au fetele o sarcină mai luminoasă și mai măreață decît aceea de-a deveni, la rîndul lor, mame?

V

Acum, după ce-am văzut prin cîte au trecut pămînturile și apele noastre și la ce s-a ajuns în cele din urmă, mai că e vremea să trecem la virgule. Spre cinstea lor, scriitorii au fost primii care au observat că se întîmplă ceva straniu în matca limbii materne. În locul celor vorbe mustoase și sonore, sfințite cu har latin, avem o amestecătură de cuvînte moldo-ruse ori ruso-moldovenești care, vorba ceea, nici laie, nici bălaie. Ciudata babilonie care a cuprins mai toate satele nu numai că subminează principiile estetice ale limbii, ci pur și simplu îi pune în mare încurcătură pe vorbitori, dat fiind că nu se pot dumeri ce-a vrut să zică unul, ce i-a răspuns celălalt...

Specialiștilor în materie li s-au dat dispoziții să analizeze starea de lucruri și să vină cu propuneri. După o studiere cuprinzătoare și savantă, lingviștii au ajuns la concluzia că virgulele își fac de cap. De la o vreme, nu se știe cum și de ce, moldovenii nu se mai pricep cum să folosească virgulele. Unii le ignorează total, turnîndu-și cuvintele grămadă fără nici o socoteală, alții după fiecare din ele lipesc cîte-o virgulă, ceea ce iară e prea de tot.

Cine știe cît ar fi ținut discuțiile referitoare la punctuație, de nu s-ar fi grăbit învățații biologi și medicii să vină în ajutorul lingviștilor. Adevărul apăru atît de crunt, încît la început se vorbea în șoaptă, pe la colțuri de stradă, dar mai apoi tot mai clar și mai răspicat a prins a se vorbi despre degradarea limbii materne ca urmare a chimizării excesive a pămîntului și apelor.

Scriu aceste rînduri și mă trec fiorii. Te-o fi trecînd ei, se prea poate, dragă cititorule, și pe tine. Pămîntul, istoria și limba sînt, în esență, cei trei stîlpi pe care se ține neamul. Pămîntul ni l-a dat soarta, istoria este rodul trecerii noastre prin lume, iar limba, zice-se, e darul Celui de sus, căci, după cum se spune, la început a fost cuvîntul. Și dacă ni s-a topit

trecutul în negura vremilor, și am otrăvit pămîntul cu pesticide, și am ajuns a nu mai stăpîni nici limba maternă, limba mamei, la drept vorbind, ce ne rămîne?

VI

O stranie duplicitate, o amară desperechere dintre gînd și faptă apasă de la un timp viața noastră cotidiană. Una zicem, alta facem.

Deseori îți vine să crezi că vorbele ne sînt pe un mal, faptele — pe celălalt, și totul e potrivit în așa fel ca niciodată să nu se mai împreuneze. Vorbim de agonisire, iar mîinile ni se țin de risipă. Socotim venitul în ruble, iar ceea ce nu-și are preț se duce în vînt. Îi tot dăm cu „restructurarea" pe ici și pe dincolo, iar în posturile-cheie numim persoane care, se vede cale de-o poștă, nici să audă de așa ceva. Ne frămîntăm pentru destinele omenirii, iar pe omul din fața noastră ne facem a nu-l vedea...

În privința otrăvirii cu chimicale pămînturile Moldovei au ajuns azi a ocupa mai că primul loc pe glob. Aceasta pune sub semnul întrebării bunul nume al țarinilor noastre. Mai sîntem încă siguri de ceea ce semănăm, dar nu mai sîntem siguri de ceea ce culegem. În urma acestei șovăieli s-a hotărît ca de acum încolo, pe tot cuprinsul republicii, roada să fie mai întîi supusă unei analize în vederea stabilirii conținutului de nitrați. Cu alte cuvinte, controlul ne va spune dacă ceea ce a crescut pe pămîntul nostru mai este bun de consumat sau nu mai este bun. Au ajuns spicul, copacul, vița noastră de vie ca nimeni să nu le mai dea crezare? Pînă aici să fi mers planurile fantasmagorice ale corbilor de mai ieri-alaltăieri?...

Sîntem totuși o țară de neînchipuit. A șasea parte a lumii. Hotarele se întind pe mii de kilometri. Radare dintre cele mai sofisticate stau de strajă gliei străbune, dar în același timp aviația agricolă toarnă de dimineață pînă seara otrăvuri peste pămîntul pe care grănicerii îl păzesc cu atîta vigilență și devotament. Sîntem noi oare cu adevărat o țară mare, civilizată, sau doar ni se pare? Se poate să ai o legislație atotcuprinzătoare și să nu ai o lege care să apere pămîntul, aerul, apele? Să întreții armate de supraveghetori ai ordinii publice, si să nu aibă cine ocroti copiii de vandalismul părinților? Cu atîtea academii, să nu fim în stare să asigurăm eterna fermentare biologică, menită să asigure cultura, energia și chiar viitorul unui popor?!

Iulie — august 1987

CINE A STINS LUMINA ÎN ROMÂNIA

Calvarul prin care trece poporul român de aproape de jumătate de secol a cunoscut la sfîrșitul acestei toamne o treaptă nouă: umilire prin neputință. Crescut la țară, am arat și eu precum au arat și părinții, și frații mei. Mi s-a întîmplat și mie, precum li s-a întîmplat și multor altora, să mă pomenesc primăvara cu vita căzută în brazdă. Țin minte pînă acuma suflarea lor înfrigurată, ca o rugă către cer, ochiul cela mare, trist, umbrit de groaza stingerii, și umilința, rușinea gloabei care iată că vrea să se scoale și nu poate!

Ce se petrece în fond cu lumea noastră la acest sfîrșit de mileniu? În primăvara acestui an, la una din întîlnirile electorale pe care le-am avut la Dondușeni, sectorul meu, un țăran înclinat spre filozofare mi-a scris într-un bilețel: „De trezit ne-am trezit noi, dar vorba e că de sculat nu ne putem scula!". La sfîrșitul verii, la Marea Adunare Națională din Chișinău, de acum se vorbea că „de trezit ne-am trezit, și de sculat ne-am sculat, dar iată că încă nu ne-am apucat de treabă!". Cred că în iarnă sau cel tîrziu spre primăvară se va zice: „Bine, dar asta e treabă ceea ce facem noi? Numai atîta?!". Oricum, pe malul stîng al Prutului, lumea se trezește, se scoală, se apucă de treabă pe cînd la numai cîțiva pași neamul coborît din aceeași rădăcină doarme, cum a zis cîndva poetul Andrei Mureșanu, „somnul cel de moarte!".

Dar ce este în definitiv „un somn de moarte"? Cum o fi arătînd el? Pe semne, mulți cred că „somnul cel de moarte" este un fel de picurat, o moleșeală dulce în propria casă, în propriul pat, cu medic la căpătîi, cu rude înlăcrimate în jurul patului, și multe altele de acest gen. Firește, așa o fi arătînd somnul de moarte al unei persoane particulare, pe cînd somnul de moarte al unui

neam e cu totul altceva. Mulțimea, în totalitatea ei, parcă ar fi vie, parcă este vie și uită că vie nu este. Vede cu ochii săi ce se face la vecin, își dă prea bine seama că aceasta este calea pe care ar trebui să o ia, să străbată, dar... nu se încumetă. Nu îndrăznește. I-i frică. Nu poate.

La urma urmei de ce? se întreabă azi o lume întreagă, pentru că de ce o țară frumoasă, un popor mîndru și truditor se duc, se șterg ei înșiși de pe harta civilizației, din istoria neamurilor. Stingerea conștiinței naționale, iată marea problemă a plaiului mioritic. Cine și cum, și în ce fel a stins lumina Neamului? Sau să punem problema puțin mai altfel: cine a fost rînduit de soartă să păzească lumina și nu și-a făcut datoria pînă la capăt?

În primul rînd, aș crede eu, Biserica. Din vremi străbune și pînă la Regat, ba deseori chiar și pe timpul regilor, în fruntea poporului a fost Vodă și Vlădica. Domnitorul și Mitropolitul, primul său sfetnic. Știm foarte bine confruntarea pe care a avut-o Ștefan cel Mare cu Daniil Sihastrul. Firește, am avut domnitori mari și viteji, am avut păstori demni de neamul nostru, și de ceilalți am avut destui, dar de unul singur în fața unei tiranii poporul român nu a fost lăsat niciodată.

Mi s-ar putea reproșa că una e păstoria sufletelor și alta e plăsmuirea politicii moderne. Ar fi de citat și papa Ioan al II-lea, care a interzis prelaților să se amestece în treburile politice. Mă rog, cam așa e! Există însă un punct unde păstorul este chemat primul în fața lumii pentru a răspunde de soarta poporului pe care îl păstorește și acest punct fatal se numește deznădejdea. Și dacă disperarea și somnul cel de moarte cuprind un neam întreg, atunci păstorul principal trebuie să se retragă undeva, la vreuna din mănăstiri, lăsînd toiagul altuia, poate mai curajos, poate mai norocos.

Ce face azi Prea Fericitul Patriarh al Țării? Așteaptă de cîțiva ani să fie primit de forurile superioare ca să i se permită să pună un mitropolit în fruntea Moldovei. Și voi, preoți moldoveni, ce faceți voi? Oare nu puteți să vă adunați undeva într-o seară, să vă alegeți un mitropolit și să puneți statul în fața unui fapt împlinit? Așteptați miruire și binecuvîntare de la partid, pentru ca pe urmă să puteți mirui, să puteți binecuvînta și voi? De unde atunci vine izvorul slujirii voastre? De la Mîntuitorul sau din sala de ședințe a forurilor superioare? Și dacă vine de acolo de unde știți voi bine că vine, de

ce ziceți una și faceți alta? Multă vreme s-a crezut la noi că a zice una și a face alta înseamnă a fi șmecher. Hîtru foc! Deștept! Istoria modernă ne dovedește cît de amarnic s-au înșelat străbunii noștri care au crezut așa.

Azi supraveţuiesc aceia care spun ceea ce gîndesc și fac ceea ce spun!

Ca un simplu creștin îmi iau pe suflet păcatul greu și zic că clerul Țării nu și-a îndeplinit misiunea păstoritului, lăsînd Neamul pradă disperării, El, clerul, va răspunde primul în fața istoriei și în fața Domnului pentru stingerea conștiinței naționale.

Din păcate, fețele bisericești nu au fost singure. O altă piatră de moară răsturnată peste sufletul Neamului românesc a venit din partea celor care în primul rînd au contribuit cîndva la deșteptarea, la formarea identității noastre naționale, din partea oamenilor de cultură. Poeți și prozatori de talie europeană în primii ani ai noilor orînduiri s-au grăbit să ocupe vile luxoase, fără să se fi gîndit care va fi vama pe care va trebui mai apoi să o plătească poporul, pentru că — hai să fim serioși! — pe degeaba nimeni nu dă nimic, mai ales marii promotori ai materialismului sînt zgîrciți cum nu se mai poate!

Savanți de renume mondial ani în șir și-au sucit mințile cu prostii de genul: ce se va petrece cu romanul în cel de-al III-lea mileniu? Intelectuali de la sate, acei dascăli de pe vremuri, acea forță care a asigurat cîndva energia spirituală a poporului, văzînd ce făină se macină la moară, au pornit și ei într-o goană nebună, plătind tributul cuvenit febrei materialiste. Cumpără, vînd, construiesc, fac, desfac, părîndu-li-se sărmanilor că, iată, un pas, încă un pas și... gata! asigurați!! în vecii vecilor, el și copii, și neam de neamul lor.

Astfel s-a produs ceea ce a vrut cîndva să zică celebra maximă: separă și domină! Mă rog, a mai fost și prin alte părți, li s-a întîmplat și altora. Privită din acest punct de vedere, istoria lumii nu este altceva decît un lanț nesfîrșit de separare și dominare. Care cu mai mult, care cu mai puțin succes. Cum însă, s-a putut întîmpla ca în România aceste separări să ducă pînă la somnul cel de moarte?! Ce a făcut omul simplu, din popor, părăsit de păstori duhovnicești? Și... aici ajungem la cel mai dureros capitol al plaiului mioritic, un capitol care se numește compromisul ca formă de supraviețuire!

În decursul istoriei, cele trei principate au trecut prin atîtea, încît compromisul le-a devenit o necesitate, un fel de a fi. Dacă vreți, o trăsătură a caracterului național. Atunci cînd noua orînduire i-a făcut poporului român cu ochiul, oferindu-i un mic compromis, românul — ha! — a rîs pe sub mustață: hai, tovarășe, că ce alta am tot făcut neam de neamul nostru! Zici să mergem la deal? Poftim! Zici să o luăm la vale? Cu cea mai mare plăcere! Zici să ne facem a urca la deal, coborînd în fond la vale? Sau: să coborîm la vale, vorbind numai de vîrful dealului? O facem și pe asta! Nu s-au gîndit, sărmanii, că pe vremuri compromisurile au fost limitate de timp și de împrejurări. Atunci însă cînd compromisurile durează decenii la rînd, acoperind, înăbușind cu totul felul de viață zis normal, atunci începe degradarea, degenerarea. Atunci se stinge făclia conștiinței naționale și începe somnul cel de moarte!

Și acum celebra întrebare a marelui popor rus: ce-i de făcut? În una din emisiunile EUROPEI LIBERE a fost citită o scrisoare sfîșietoare venită din țară. Cetățeanul, numele căruia, din păcate, nu l-am reținut, îi sfătuia pe cei de la de radio din München să nu-și piardă timpul degeaba, căci, zicea dumnealui, nu se mai poate face nimic. Mai bine ar fi să puneți o floare la mormîntul Țării care a fost și nu mai este.

Cutremurat de acel răvaș, nu-l pot primi totuși ca ceva absolut, deși spinul de adevăr plasat pe calea undelor îl port în inimă și eu! Cred că nu e pierdut chiar totul, dar pentru o renaștere e nevoie ca fiecare român să lase într-o bună seară dincolo de pragul casei marile sale păcătuiri, să închidă bine ușa și să rostească Tatăl Nostru cel Ceresc! De unul singur. Fără preot și fără partid! Fără compromisuri. Ferit-a sfîntul să rostească cunoscutul șirag de cuvinte gîndindu-se la cu totul altceva, căci în așa fel chiar că nu ne vom mai trezi niciodată.

Ei hai, bine, mă rog, mă pot întreba scepticii. Mai rostim o dată un Tatăl Nostru, dacă zici dumneata, dar unde sînt garanțiile că după asta se va schimba ceva spre bine și la noi?! Fost-am necuvînt și neglas am fost, zice psalmul, dar iată că într-o zi m-am trezit și gura îmi era numai pară, și cuvîntul îmi era numai foc. După ce a făcut atîtea minuni pentru neamul nostru — căci, la drept vorbind, numai datorită Domnului am supraviețuit —

deci, după atîtea minuni, de ce nu s-ar îndura Domnul să mai facă una! Să ne trezim într-o dimineață luminați și necuvîntul să se transforme în cuvînt, și neglasul să devină iarăși glas, să ne bucurăm iară de fiecare zi a existenței noastre, pentru că fără această bucurie viața dintr-un dar ceresc se transformă într-o grea și insuportabilă povară. Dar, sfîntă iarbă a Neamului, cutremurată de cele ce s-au întîmplat, nu mai păcătui!

Domnul să ne ajute!

Roma, 30 noiembrie 1989

ZVONURILE — O VECHE SLĂBICIUNE A MOLDOVENILOR

Cîteva luni în urmă, la o întîlnire cu alegătorii de la Dondușeni, mă pomenesc cu un consătean ce urcă alarmat pe scenă și îmi face cu degetul să ne retragem, că are ceva să-mi comunice. Sala, arhiplină, rămîne cu ochii pe noi, bănuind că e vorba de ceva extraordinar.

— Auzit? mă întreabă, gîfîind de emoții, consăteanul.

— Ce s-aud?

— Gata. I-au arestat pe amîndoi. În zorii zilei.

— Pe cine anume?

— Cum adică pe cine? Cimpoi și Ciobanu. Agenți ai securității de la Scorniceşti. Lucrau pe secret, ilegal, dar cum Ceahlăul neamului s-a prăbușit... Nu rîde, că, uite, îmi fac cruce, informație absolut sigură.

— Care sigură, zic, cînd eu cu un ceas în urmă am vorbit cu Ciobanu la telefon?

Consăteanul meu rămîne pe gînduri.

— Atunci, zice, de ce n-au participat aseară la emisiune? Că au fost anunțați în program, dar n-au apărut pe ecran — nici unul, nici celălalt...

De, ce să-i faci... Există la moldoveni o slăbiciune străveche de a-și tot scărpina sistemul nervos cu cîte o noutate nemaipomenită. Un fel de gimnastică respiratoare, numită în popor chicoteală. Ș-apoi vai de cel care a intrat în gura lumii — nici necuratul nu-l mai scoate de acolo.

În cele patru decenii de cînd soarta m-a rînduit să fiu scriitor la moldoveni, am fost cusut și răscusut deatîtea ori, încît azi nimeni nu mai ține minte de la ce s-a pornit și pînă unde s-a ajuns. Vreo zece ani la rînd lumea se întreba cînd o să se însoare Druță acela. Apoi se întreba că de ce scrie așa de scurt? De ce a plecat la Moscova? De ce nu se întoarce?

Vechii mei prieteni, *partinicii,* folosind cel mai ieftin material de construcție din Moldova, invidia, au ticluit

un șir de legende pe de-a dreptul nemuritoare. Că, cică, m-aș fi tras dintr-un neam de chiaburi. Că am participat la deportări. Că mi-am defăimat poporul prin Scrierile mele. Că n-am venit la baștină să-mi înmormîntez părinții. Că am trei copii pierduți prin lume. Acum iată că apare una nouă — Druță pleacă în străinătate. Unii zic de Canada, alții au auzit de Israel, dar se vorbește și de Tobago.

Știind cam cît ține o noutate în Moldova, mi-am zis, Dumnezeu cu dînșii. Să-și mai scoată și ei pîrleala că destul cît mi-au tot bătut din palme. Și la festivalul teatral, și la celelalte serate. Iată însă că timpul trece, iar vîlva stîrnită nu se mai potolește. Dimpotrivă, ia proporții. Începe să răzbată pînă că și pe paginile ziarelor. Sărmanii mei cititori, cei care mi-au mai rămas credincioși, mă caută cu disperare. Scrisori, telegrame, apeluri telefonice. Ce faci, bade, un-te duci?Apoi, vorba cîntecului, pe noi cui ne lași?

Aici ar fi cazul să ne oprim și, cum ziceau odată romanii, să ne întrebăm cui îi convine toată forfota asta? Dacă autoritățile dețin dovezi incontestabile că Druță își părăsește țara, de ce nu pun problema rechemării lui din Sovietul Suprem al Uniunii, de ce nu se cere anularea Diplomei sale de scriitor al poporului sau eliberarea lui din postul de Președinte al Uniunii scriitorilor, fie el și onorific — postul cela...

Iată însă că aici autoritățile nu prea... Cei care de atîția ani distrug acest pămînt și această țară din umbră preferă să nu apară la lumină nici de astă dată. Se folosesc de starea oarecum exaltată a populației, o stare provocată de procesul restructurării, și-i scot pe bieții oameni din minți. Auziți? Informație absolut sigură. Canada... Israel... Tobago... Iar lumea, mă rog, ca lumea... Ce și-o fi zis oamenii — ne mai înveselim și noi oleacă, speriindu-ne unul pe altul cu lucruri nemaiauzite. Altminteri, ce haz ar mai avea viața?

Zadarnic însă crede biata lume că este angajată într-un joc chiar atît de nevinovat. Șobolanii specializați în răspîndirea zvonurilor și temuții lor stăpîni știu ei foarte bine ce fac. Dezmembrarea familiei naționale — iată ce-i preocupă în primul rînd. Compromiterea, profanarea vieții spirituale ca atare. Dar, firește, scopul final a fost și rămîne unul și același — separarea poporului de formele tradiționale ale conștiinței sale naționale.

Mă rog, sfinții cu ale lor, demonii cu ale lor, dar vorba e că ce urmărește poporul atras cu viclenie în această chestiune atît de vitală pentru existența lui? Care e poziția omului simplu? A celebrului om simplu, despre care s-a scris și s-a vorbit atîta? De ce se lasă el atît de ușor sucit, pervertit, manipulat? Să nu fi avut el chiar nimic sfînt la sufletul lui?

Nu demult Grigore Vieru, după ce a participat în primăvara aceasta la mai multe întîlniri electorale, în calitate de persoană de încredere, și a avut de pătimit destule, mi-a șoptit într-o bună zi la Moscova:

— Știi, am avut impresia că pentru prima oară îl văd la față și-i cunosc cu adevărat sufletul, așa-zisului om simplu...

Mă rog, poeților li se iartă multe. Eu însă fiind și prozator, și dramaturg, ar fi trebuit să am o experiență mai mare, dar vorba lui Alecsandri, ne naștem cu toții poeți. Și iată că într-o bună zi rămîn și eu pe gînduri... Căci dacă zecile de mii de cititori care s-au abonat la Scrierile mele dau crezare acestor zvonuri, una din două — ori că n-au citit de loc lucrările mele, ori că au ciupit cîte ceva, dar n-au prea înțeles despre ce este vorba acolo.

Ce-i drept, o rază de lumină a străbătut totuși această epopee sumbră. Un suflet curat și nevinovat îmi scria printre altele că „după cele patru volume, după toate cîte le-ai făcut dumneata pentru Moldova, ar fi de mirare să nu-ți batjocorim noi numele, urît și zgomotos, cum se obișnuiește pe la noi...".

Nici o grijă, dragă copilă. Așa ceva hotărît că nu se va întîmpla. Vremurile defăimărilor mele au trecut. Lucrurile au mers atît de departe, încît cei ce vor porni azi cu zoile spre mine se vor pomeni că le toarnă la tulpina neamului din care ne tragem cu toții. Dar, firește, multe se pot întîmpla pe lume. În ceea ce mă privește, le voi primi smerit pe toate, căci după patru decenii de slujire, nu văd pentru ce m-aș dezvinovăți și ce i-aș mai putea comunica cititorului în afara celor deja spuse în aceste Scrieri.

Moscova, 1 august 1990

RUGĂ SLAVO-LATINĂ

Azi, Doamne, nimeni nu mai poartă cuvîntul,
Potrivit sorocurilor hotărîte de către Tine,
Așa ca să-l nască chinuitor cu riscul propriei sale vieți,
Pentru ca nou-născutul,
Să ducă o viață lungă de veacuri,
Cum se obișnuiește în lumea cuvintelor.
Azi omul smulge cuvintele în grabă,
Din cuptoarele supărărilor,
Din cuptoarele răzbunărilor.
Aruncă cu ele în mulțime,
Dar,
Ceea ce naște clipa,
O clipă și ține.

Azi, Doamne, nimeni nu mai cinstește cuvîntul,
Așa cum se cinstea el odată,
Ca o mare minune
A existenței noastre,
Ca un copac
Sădit de către Domnul
La un loc
Știut numai de El,
Știut numai de tine,
Așa că să te grijești de copacul cela în taină,
Să-l crești cu inima și cu sufletul,
Să odihnești în clipele grele
La umbra lui,
Să bucuri
Cînd va fi să fie
Lumea
Cu roadele acelui pom.

Azi, Doamne, durerea noastră
Nu mai naște cuvinte mari,
Cuvinte grele,
Ce ar cădea în conștiința neamului,
Cum cad semințele-n pămînt,
Așa ca să crească și să dea roadă
În sufletele urmașilor noștri.
Azi tot ce spunem se duce pe vînt,
Căci demonii răului ne-au răpit grăunțele,
Lăsîndu-ne numai pleava,
Pe care noi o vînturăm,
Și iar o vînturăm,
Și o mai vînturăm o dată.

Azi, Doamne, nu ne mai ajunge suflare
Pentru atîtea cuvinte,
Nu ne mai ajung ascultători,
Nimeni nu recunoaște c-ar avea și urechi.
Toți au numai gură,
Toți vor să vorbească,
Cît mai grabnic,
Cît mai sus,
Cît mai categoric,
De parcă o altă mutenie de veacuri
Vine de peste deal să ne calce,
Și noi ne grăbim,
În ultima clipă,
Cu spovedanii,
Cu blesteme,
Cu afurisenii,
Dar,
Nefiindu-ne cuvintele cu har,
Valul cela,
Cum vine,
Așa se și duce,
Lăsînd un și mai mare gol în urma lui.

Azi, Doamne, poporul mioritic,
Cel care și-a găsit fața,
Și firea,
Și neamul,
Prin cultivarea cuvintelor frumoase,
Cuvintelor veșnice,
Nu mai pune preț pe cuvînt,

Fiecare aruncînd la nimereală
Ceea ce îi vine pe limbă,
Şi aceste fărîme
De gînduri,
De viziuni,
De doruri,
Ne-au umplut ţara
De nu mai avem nimic întreg la casa noastră.

Azi, Doamne, puţinele cuvinte adevărate,
Cuvintele întregi,
Cuvintele vii
Urcă domol la cer
Către Tine,
Căci Tu te-ai dovedit a fi cel mai
Credincios ascultător al nostru
Şi Ţie o să-ţi revină,
Pînă la urmă,
Ultimul cuvînt
La judecata
Cea de apoi.

Amin.

August 1990, Moscova

CUPRINS

CASA MARE. *Dramă în trei acte* ____ 5
DOINA. *Dramă în trei acte* ____ 63
PĂSĂRILE TINEREȚII NOASTRE. *Dramă în două părți* 113
HORIA. *Dramă în două acte* ____ 168
FRUMOS ȘI SFÎNT. *Dramă în două acte* ____ 233
CERVUS DIVINUS. *Comedie tragică în două părți* ____ 296

MOZART LA SFÎRȘITUL VERII
Țara bărbaților frumoși ____ 355
Afirmarea cugetului ____ 374
Slujirea semenilor ____ 380
Mozart la sfîrșitul verii ____ 391

LA UMBRA CUVÎNTULUI
Lumea lui Cehov ____ 400
Eminescu, poet național ____ 419
La umbra cuvîntului ____ 427

PĂMÎNTUL, APA ȘI VIRGULELE ____ 453
CINE A STINS LUMINA ÎN ROMÂNIA ____ 467
ZVONURILE – O VECHE SLĂBICIUNE A MOLDOVENILOR ____ 472
RUGĂ SLAVO-LATINĂ ____ 475

Druță Ion
D 83 Scrieri. În patru volume. Vol. 4. Dramaturgie, publicistică/Prez. graf. de S. Maiorov.— Chișinău: Hyperion, 1990.— 480 p.

ISBN 5—368—00906—2

Volumul IV cuprinde dramaturgia și publicistica scriitorului

$D\frac{4702420206-220}{M756(10)-90}$ 10-14-89 (Noutăți editoriale) BBC 84 Mol 7-44

Литературно-художественное издание

ИОН ПИНТИЛИЕ ДРУЦЭ

Избранное

Том 4

(на румынском языке)

Redactor *T. Chiriac*
Redactor artistic *M. Bacinschi*
Tehnoredactor *L. Morgunova, M. Uraieva*
Corector *M. Moroz*

FI 4338

Dat la cules 10.08.90. Bun de tipar 13.11.90.
Format $84 \times 108^{1}/_{32}$. Hîrtie de tip. nr. 1.
Garnitură „Banikovski". Tipar înalt de pe FFP.
Coli de tipar 25,20. Coli editoriale 27,72. Impr. crom. conv. 25,85.
Tiraj 50 000. Comanda 718. Preţul 2 r. 20 c.

Editura „Hyperion",
277004, Chişinău. Bd. Ştefan cel Mare, nr. 180.

Tiparul executat la Tipografia Centrală,
277068, Chişinău, str. Florilor, nr. 1.
Departamentul de Stat pentru edituri, poligrafie
şi difuzarea cărţilor al R.S.S. Moldova.